

અધિપતિ-શકરનાન મળિશકર ગોવિંદભાઈ મી એ

અંકુશ.

ANKUSH

દ્રવ્યકે ગ્રાહી]

માત્ર

૩ [અંક ૧ લેા

ફોટો-લેખી એ ૨ વાલ

પ્રેસ: દિલ્લિયાન

વિજયભાઈ

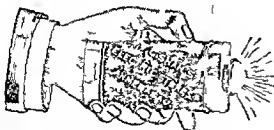
દેવનું બાલામૃત. ગુ

લુગોની' આ બાળ સ્ત્રી હોમથી
 "દેવનું બાલામૃત" પી જાયો
 બાળકોને તદુ સ્ત્ર અને બળવા
 બનાવનામા આ બાલામૃત રેક
 વાપરના લનામા સ્ત્રીએ છીએ
 કિમત બાદવી એકના આના ૧૦
 દેવસ દિવા પુસ્તક મંગાવનાને મફત
 મોકલનામા આવે
 ડી ડી ત્રવાડી

ધૈર્ય તરી આનવાયથ—જીમનગર

વિજળીના દીવા

નાના ગજનામા
 રાખી રા ૧૫ છે

અમિની બીલકુલ ધારતી ન

કિ — રા ૨૦ ૪ ૨૦ ૪ ૫ અને ૬

પોસ્ટેજ ૮ આના

સ્પેર બેટરી કો ૩ ૧-૩ પોસ્ટેજ સાથે

દી ૭ શાહજ

તેલ કે દીવાસળી

જરૂર પડતીજ નહીં ૧

આપ દમાવતાજ બલકાર

રાશની થાય છે

ધનેકટિક સ્ટોસ—અમદાવાદ

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો

રુદ્ધસેપુદી અથ્થ લક્ષ્મ—ક્ષયજેવા બચકર વધિને મટાડવામાં આ ઔષધની ફોદો પાછા અને અનુભવ એ બંને પ્રમાણેથી સિદ્ધ થયેલ છે ઉપરસ દમ અશનિ વગેરેને તે તે તરત મારી દેવાય છે કિમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫૦ પચાસ

હથી કિમતનો ઉચો મુરખો—શાખનાં ન મટે તેવા દીલા દરદોને ધણુ દવાઈને આખોને રોગ દિત અને તેજથી પ્રેરે છે કિમત તોના ૧ ના રૂ ૨૪ ચોવીસ

લોહલક્ષ્મ—લોહોને સુધારે છે, લોહોને વધારે છે અને શરીરને લોહાનુ મજબુત બનાવે છે શરીરને ઘસાદળવુ તુરત અમીબી ડોનત ને બનાવે છે કિમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫ પાચ

આરો ય અવલેહ—શરીરમાં તાકાત અને રૂત્તિ આરે છે, પાચનશક્તિને સુધારે છે બહુમૂલતા આ પદાર્થને મગાઈ છે, ફળતા દસ્તો પાત રહે અને અત્યંત મર ધોળા વાળ થઈ જવા તેને અટકાવે છે કિમત તોના ૨૦ વીસના ડાના ૧ ના રૂ ૨-૮-૦

હરીતકી અવલેહ—શરીરમાં ક્ષયરોગ પાળીર પાળીની ઉપરસ આ અવલેહના મેવનથી નાખુદ થાય છે તેનાથી દત્ત શક આવે છે કો પ્રકોપ મગાઈ અને આખડ આરો ય તથા બળ ટકી રહે છે કિમત તોના ૨૦ ના ડાના ૧ ના રૂ ૨ ૦

અમૃતાર્ણવ અવલેહ—પિત્તપ્રકોપથી સતમ થયેલા લોહી તથા વીધને મધારી કરોરને શક્તિપાણુ તથા તેજથી બનાવે છે માદવશિતો સતેજ કરે છે સમદશીનેલા કુદ્ધ દોનો નાગ કરે છે અને ઘડપણને દૂર રાખે છે કિમત તોના ૨ ૦ ડાના ૧ ના રૂ ૨ ૦

વાલુમ્બુ તેલ—કાપુ પત્ત મટાડામાટે કદાચી લગાડનાના લનાજ પે આ તેન અદિતીય-વ્યવસ્થાકિ છે કિમત તોલા ૧૦ ૧૧ વાટની ૧ ના રૂ ૫ પાચ

આળમિત્ર—પાળકોને તકુર ત તેજથી તથા તાલવા પાળનવાને આ ગોળા મેલુ મેવન - પાળુ જોઈએ કિમત તપાજ ૭ ૦ જેળાની ૩ થી ૧ નો રૂ ૧ ૫

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ—શક્તિની તમામ વાઓમાં અજબ સત્તા ધરાવે નરકે પ્રયમપ ગોળવતી આ ગોળીઓ અજબ કરને આપારી અમદારિય ગોળીઓ ૧૫ કિમત ગોળી ૩૨ ની ૩ થી ૧ નો રૂ ૧ ૫ એક

વવારે વાઓની ધિમત જાળનાને અમાડ આ સિવિય મ પાડે

વૈદ્યાશ્રી મણિગક ગોવિંદ

જામનગર—મહિવાના

કેશવકાન્ત હેર ઓઈલ

(સફે તે ન ગ્રેજીવ્યાવગમની બનાવટ)

ઉત્તમ મુગધીવાળુ તથા સસ્તાર્માં સરતુ હિયા ગુણોને માટે ગ્વાલીયરના પ્રદર્શન તરફથી સર્ટિફિકેટ મળેલ છે તથા રાજીસેલ જાહેરનતરફથી આ મળેલ છે

ચોખ્ખા વનસ્પતિના તેનમાંથી અને તથામ ગળના સુધી ફૂનોમાંથી આ કેશવ કાન્ત ખાસરીતે બનાવવામાં આવેલ છે તે બાલને ખરી જતા અ કાવે છે અને તેને નીચા તથા કાળા બનાવે છે વિરોધમાં ખી ન તેલો જે વહે આપ છે તેમાં આ તેલ જ સ્તાર્માં સરતુ છે કે જેથી ગરીબ તેમ તવજર સરખી રીતે તેનો લાભ લઇ શકે છે

આ તેનની અદર સફેદ તેલની મેગરફી છે એવું સાબીત રનારને શ ૧ ન હાથ આપવામાં આવશે

એક વખત અજમાયશ કરી ખાતરી પશે

ચોરટેજ તથા વી ખી સહિત મિત બાટલી ૧ ના બાના ૧૫

કેશવ પરફ્યુમરી વર્ડસ,

૨૧૭ અ ફુન રહેમાન રીટ—સુબર્બ ૨

નોટ—કેશવ કાન્તના દરે- પેકટમાં લાખની ગીટ શખવામાં આવે છે

તમામ દરદો ઉપર જર્મનીની જીત

જર્મની સાથે સમા રાત્રુ આમળ રહેલ છે એ બા? એ નાનું ઉકર પશુ બહે છે થો । વખત ઉપર તેલે જીવન રસાયન વિધાની એવી શોધ રી છે કે જેથી કાષ્ઠપશુ મનુષ્ય કાષ્ઠપશુ રાખને ઘ ૦ કે વેગની મરજ વિના પોતાની ગ્રેજ મગી શકે । લાખો મનુષ્યોને આ વિધ થી લાભ થયો છે આ સજલમાં તાવનરણાનવિયા । રવા પ્રત્યેક મનુષ્ય હતા વળ એ નામનાં મુજરાતી મહી તથા પીટી (મ ૫ ૧- -) તથા અ ૧૭ (મુલ્ય રા ૨- -) મુજરાતે આમે બહાર પાડેલા છે વળ નને ઘ દરાને પશુ આ શોધ ધણી ઉપયોગી છે હસ્ત યસદ ન થડે તે બીજે વિશે પાડુ મો ના પેસા ૫ । અ પીએ ૧૧મે જીવન સાયન (Bio chemistry) ના સ । વર્માં તમારે ૦ નોખે તે સર અમારે ભાંયીજ મળી રહી

જીવન રસાયન નાઓ—તથામ પાવરની ૩ તથા જયાનુબ અમારે ત્યાંથી મળી રહે છે એ રીતે નોંધે છીએ એ રીતે સફ કમગન થો છે

જે પી પડિત એન્ડ હા — વડે દગા

आयुर्वेद जटली पारदक्रिया.

पचमुखी पारदलिंग सालुका समेत वजन साठेचार रतल ॥

किं रु ५४०० कमीशन रु ४०० राजेनीमत शिवमर्ककेलिये

सुद कोटियुग स्वर्ण स्वर्णकोटियुगो मणि ॥ मणिनेटियुगो वाणो वाणकोटि
गुणो रस ॥ रसात्परतर लिंग न भूत न भविष्यति ॥ कापकात्स आनतक तेसी मूर्ति
देगनेमं भारतने जाइ नहोगी

पारदगुटिका नवर १।२।३।४॥ किं-र १०००, १००, १५, ५

वाताग्नेयेन हृतेन पुण्य यावानिमि स्वर्णसहस्रदानात् ॥ कृणा भवेत्सुतक
नशान्त यस्तयतीथस्य गुताभिषेकात् ॥ पारदलिंगदान आचन पूजनसे और पारद गुटि
काके दशनसे उपरलिखहुये फल प्राप्त होते ह

निघट रदस्य मराठी भाग १।२।३ किं रु १-

नीमत रुदुर प्रपापति महाराज होकर सरकार पारद प्रयोगसे गुण होकर
नाम रु १५०० थिये न १ पारद गुटिका रु १०० दिय

धी वैषिकक कंपनी—सगमनेर जि. आहमदनगर.

तमारा रोज़ा दुरभनोसाभे

श्री टी श तो प

—रु १०००—

रहासिज—पगर भारवे उ २ नभा-ना भाटे अम्भीर

१ पेडेना ०) १ छलना ३। २

अगोपाडिडर—भा- नांय भाटे अम्भीर

१ पेडेना ०) २ छलना ३। १।

टोगोपाडिडर—भा-भाटे अम्भीर

१ पेडेना ०) २ छलना ३। १।

राय अेन्ड अक्षतरमीने हर-गी म-त तथा उअभाटे अ- १

मनावतार—रदीवनसन अेन्ड हु।

१। सा- १। रदी- आ/ मया, सुअध

STEVENSON & Co

11 Sanli Street Byculla

BOMBAY

નવી શોધો

ડૉ. વીન્ટનની પ્રખ્યાત ઔષધિઓ

(૧) ક્રીસ્ટીન (કૃત્રિમ દુધ) — જોતોને માટે સર્વોચ્ચ બદીસ આ નેબર્સ રહેલું શુદ્ધ તેના નામ ઉપરથી જ સુખિત થાય છે બીજાનું સોદર અને સુખ આ તેના વાપરવાથી વધે છે કિમત રૂ. ૩

(૨) ઇલેક્ટ્રો રેસ્ટોન્ટાઇન (રસીકમદ વૃદ્ધિકા) — તરૂં પુરુષોને માટે આશીર્વાદ સમાન વૃદ્ધ કે યુવાન સર્વ કાંઈ આ વાપરવાથી સસાર સુખ જોગવવા પૂણું જાગ્યેલાની થાય છે વીર્યને ટકાવી મજબૂત બનાવવા માટે અત્યુત્તમ છે કિમત રૂ. ૩

ચૂંચના — જ ને દવા સથે મળાવનારને ડૉ. ૩-૮- માં મળી ૫૬૦ રૂપાન ખર્ચ નથી લેવામાં આવતું ડૉ. ૨ની સાથે પસા મોકલવા

— જરા પણ વિલંબ કર્યા વગર આજેજ ડૉ. ૨ મોકલો —

એમ આર બ્રધર્સ

૨૮ ચંદ્રપામુલ્લી સ્ટ્રીટ- મદ્રાસ,

S R Bros 28 Chandrappa mudali St — MADRAS

વીર્યસ્તમન

કરો પુરુષાતનનું સ્વસ્થ સુખ આપનારી દવા ત્રણ કલાકમા ગુગ સ્વપ્નમા કે પેશાબમા જતી થાતુને તુરત અટકાવી, નવઠ્ઠો પહોં ગણ નસોને મજબૂત બનાવી દુનિયારી વાતલ થઈ ગયલા મનુષ્યને નવી જુવાનો આવે છે

૧ ટબીના રૂ. ૨

આર પો વૈદ્ય

તલોદે — જાનવેશ

બ્રાહ્મી આંધલ.

મગજના દર્દો થાતુ માથાનો દુઃખાવા થળ ચરકા વાઈ, શુદ્ધિની મદદતા નાક- માથા પડતા દુઃખી છોઃ આંખની બળ તા રતાર માથાનું ભાવુ નિર્મલ ના જિરે દોને નટાડે છે, માનસિક શ્રમ કરનારોને ખામ ઉપયોગી છે

કિમત રૂ. ૧૦

એગિયાટિક મેડિકલ સાર્નસી,

ગાંધીપુર (ગુલામીરી ૩)

ધી રેલેવે સૌપ મેન્ડરેકેયરોગ કુંપની

ધી જનરલ મીલ સ્ટોર સપ્લાઈંગ ફી

મેન્ડરેકેયરે ઓન્ડ કમીશન ઓજડ

સ્થાપના તા ૧લી એપ્રિલ ૧૯૧૯

માલિક—રણછોડદાસ નાગરદાસ સઘવી

મેનેજર—રતીનાન માણેકલાલ મહેતા

આદીસ—ડી સેસ સ્ટીલ, પોસ્ટ નવર ૨ કારખાનુ—પરેલ મે બઈ

સુબઈના માલિકોની સમવકતાનેમાટે વર્ગ યે રાખવામા આવ્યા છે, જે દરેકના નિયમે નીચે જણાવ્યા મુજબ છે—

વર્ગ પહેલો

મંડુક વગર માં દાખલ થવા માટે રૂપિયા સ્વીમ નીચેની ચરતોથી ગણાડ તેવામાં આવશે કે તેની બદલ કંપનીના હાથેલા નિયમે સાધની સ્વીદ આપવામાં આવશે

૧ જે નમુનો તમેને મળે તે હશે તેજ સામગ્રી વગર માલિકી પ્રમાણે માલ બાપીડી બધારે પણ ફેરફાર રહેશે ૨ શે વારે કંપની લેખિત ખબર આપશે ૩ ઉપરની સરતો ૪મડે વતવામાં કાઢપણ જાતની મુલ જણાય તે તેજ રખત લેખિત ખબર રવાના તે બાબત ઉપર પરંતુ બાન બાપ માં આવશે

- ૧ જે રકમ ડીયોના રાખવામાં આવશે તેજ બ્યાન બીજા સ્વ આપવામાં આવશે નહિ
- ૨ ઉપરના રીપીયા તમારા કાલમ જમ્મે રાખી તેના સાબમાં બ્યાજની વહવે દરમદીને સંમિલ બાંડીય (લાદા)
- ૩ નગ જે આપવામાં આવશે
- ૪ ઉપરનો લાભ એળવવામાં આવશે જમ્મે રકમ નીચ દિવસ ગળી પડશે તે સુલતની અદર ફાલિયા રીપીયા સેતો કાપનારી પુરત રીપીયા આપીયુ પરવ કપનીએ આપેલા મારગ્ગોની કિમત દર નગે આના —૪-૬ પ્રમાણે કાપી સેયુ
- ૫ જમ્મે રીપીયા કપનીએ કપા સંધી રાખવા તે બ્યાનમાં કાપી બીસકુન બધાની નથી બ્યારે પચ્ચ કપનીને મરદ માલ ભારે તમેને તે રકમ પાડી બ્યારી સહેલે

જોજન્દસ — { વડાનરા—રોઠ કાગમઅમી અબદુલઅલી, ગેડી ગેર

સુરત—રોઠ હરિલાલ ગિરધરલાલ બનીવાળા, ભુતીયાવાસ, સુરત

ગાહોના માલદુ બીન ભુરત સુરત સુરત લેવામાં આવશે, જેની કિમત ગાહી સમય માટે લાદા નગ એન્ડ ૧ ના આના ૦-૪-૬ રાખવામાં આવશે

જ્યોત્સના ધ માન લનારા લેપારીઓને સારે કમીશન આપવામાં આવશે

અમારી ફે પની આગના, છકડીનાર અન્ડ ફરીઆન નીમાર્ન લામ સેલોપકારક કરી બ્યારે છે
તા ૮—નિરોન લુનીકન —ખટ અગર પગલવદ્ધારથી મળી મારગે
તે પે કાગમગર માલી ભર સનીના કાગલોનાર ગિનડ ૧ ૧૫૫૫ આપવામાં આવશે નહિ

આ વર્ગમાં દાખલ થનારા ગ્રાહકોએ સીગન બારસોપે લાગ નગ ૬ એક સાથે ખરીદવા જોઈશે તેવા માહકોની સગવડ માટે અમારી કપનીના ખાસ મા ચેરકારો મળાવી લેવા જે કાર્ડ બરી મોકલવાથી ઘેર એના માલ પહોંચેલો કપમાં આવશે

રાખા નં. ૧—— ઘાટકોપર, બચીભાઈનો ખા. ૧૫

ગાખા નં. ૨—— માહિયા (બી બી એ ૬ ની આઈ રે.વે) માલસાગર ભુવન

ગાખા નં. ૩—— માહિયા (છ આઈ થી રે.વે) લક્ષ્મીનારાયણ દોડ

કસ્તુરીની અગરબત્તી

વગર

તમેને ચાલશે નહિ, 1 જુકે તે તમારો નમ વ્યતીન કરી તનો જ્ઞાન દ આપશે
તમારો શુદ્ધિ સુવાસ ફેલાવી તેને સ્વચ્છ સમ બનાવશે

કિંમત એક રૂપિયા રૂ. ૨-૮-૦

શાહ પોપટવાન કસ્તુરચંદ જૈન

અગ બત્તીવાળા—જામનગર

ઉદ્ધાનત પ્રેમ

જ ગાલી સાહિયના અભ્યાસી શ્રીયુત જાણનાન નરબેદ કરે ઉદ્ધાનત પ્રેમ એ
જ ગાલી અનુભવ નયનો સાદી સરલ અને મધુર જાણમાં કરેલ અનુવાદ
અચકર્તા અને પ્રમથકની ખાસ પરવાનગીથી છપાઇ તથા રચોજી
કિંમત ૦-૧૨-૦ લખો

અ કુલ ઓફીસ—જામનગર

તાવની રાખ્યાણુ દવા

રૂ ૧૦૦ ઇનામવાળી

ફાયદો ના થાય તો પૈસા પાછા

(ખાસ પરજ નથી)

કોઇ પણ જાતનો તાવ એટલે 13 થી એકતરીનો ચોથીએ ઉનો ટાંગીએ
તેમજ ચાલતા જમનાના નવી નવી જાનના ઉડતા તાવો અમારી દવાથી 11 કિલો તે
જાવવા પૈસા પાછા આપીશુ કોઇ અજસ એમ સાળીત કરી આપશે કે વૈદ્યશાસ્ત્રી
ચિરંજીવ કહાનગી દવાથી ચોથીએ તાવ ના મૈયો તો તેને રૂ. ૧ સો ઇનામ
આપીશુ ૩મી ૧ ની કિંમત રૂ. ૧ - ખાસ પરજ નથી

મફત મળતા પુસ્તકો

પુસ્તકો ધાતુસ 1 થી અને બીજા દરદો માટે “ધાતુવિમાર” નામનું પુસ્તક મગાવી વાંચા
ખીઓના દરદો માટે આતવ વિમાર” નામનું પુસ્તક મગાવી વાંચો અ
પુસ્તકોનું ચોરટ ખચ પણ લેવામાં આવતુ નથી.

વૈદ્યશાસ્ત્રી ચિરંજીવ કહાનગ,

૩ ધોળખ—જામનગર

બહેર પપ્પર

‘જેસા કૃષી શીતે બચાવશે ?

લાખની પાણી!!!

તમારા ઘરમાં કદરોજ વપરાતી સાકરનો ખત્યાવ કરો

અમારે તમા વગર સાકરનો ખતલો રવાઈટ લેહજતદાર ચાહ પીવામાં
ધણોજ ઉત્તમ છે જેની અદર ખીલકુલ સાકરની જરૂર પડતી નથી

એક કપ ચાહ ખતાવતાં રૂબા બેઝાનીબાર ચાહ ખસ જે

ચાહ ધણોજ રવાઈટ ખતે છે એક વખત એકજ રૂબો મગાવી
ખાતી કરો

ફરિદ દીનના ખખાની કિ રૂ ૨ પોસ્ટેજ છુદ

લખો—

ધી મરચન્ટ પ્રધર્સી એન્ડ કું

બુદારે ચાલ—મુબા ન ર

સ્વગન્ધ વૈરાજ પ્રભુરામ જીવનરામ સ્થાપિત

પ્રભુરામ અનંત ફાર્મસી

શાન્તસિદ્ધ આયુર્વેદિક ઔષધો બનાવનાર

તેને માટે મુબાઈ અમલો, પુના, રાજકોટ વગેરે સ્થળોના પ્રશાસનોના સોનાના ચાદા તથા ફર્સ્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટો મળેલા છે

મુસાફરીમાં અતિ ઉપયોગી ઔષધોની

પ્રવાસ પેટી

મુસાફરીમાં તેમજ બહોળા કુટુંબમાં ફોલ વખતે અકસ્માત કષ્ટ સહિયર આવે તેવે વખતે તુરત લાગુ પડે તેવા અસરકારક આયુર્વેદિક ઔષધોની આ પ્રવાસ પેટી ખૂબીયે ઉપયોગી છે. તેમાં હિંદુસ્તાનમાં તેમજ દરિયાપારના દેશમાં અત્યા સુધી ફેલાયેલા છે તેની અરબી, અંગ્રેજી, હિંદી તામિલ આદિ ભાષામાં મરડો ફોલેલા વગેરે જુદા જુદા બાર રોગોઉપર ખાસ દવા તથા તે સાથે બીજા ૨૮ રોગોઉપરની મુશ્કેલી તથા દવા સાથે અમરો. આ વજન તેમજ ઔષધો સારવાની વિગતવાર ચોટી દોષ છે આ પેટી મુસાફરીમાં ખૂબીયે અગત્યની છે દરેક દવા અસરમરક ફોલ તાત્કાલિક ફાયદો કરે છે

કિંમત—પે. ૧ ના રૂ. ૨ ૦-

દુઝતા દરમ માટે તાત્કાલિક ઉપાય

સ્થમ્બક Sthambhak

દુઝતા દરમ જેમાંથી નિરતર લોની પડી રોગીને ધણેજ નુકાનો મળે છે અને ધણી વખત તેને લીધે રોગી મરણોત્તર દાનમાં આવી જાય છે તેમને આ રા એક આશીર્વાદ છે કે જો તે વખતે નેરાથી અમે તે દવા પ્રમાણમાં પડતુ લોની તુરત બધું થઈ જાય છે અને રોગીને સારી સ્થિતિ આપે છે આ દવા નિષ્ફળ જવાનો એક પણ કાષ્ઠો નેરામાં આ રોગીથી.

A Sure Remedy for Bleeding Piles

It at once stops bleeding from the piles and cures weakness due to constant bleeding. Not a single case is till now known where the remedy has failed. Three or four doses have cured profuse bleeding.

DIRECTIONS—One dose of the mixture every four or six hours with an ounce of sugared water three or four times a day.

PRICE—A bottle of eight doses Re 1

સુનેદર—મુબાઈ

શું તમો કરકસર કરો છો!

જમાનો ખારીક છે કરકસર કરવા તીખો એ તમારે તમારા મકાન રચના હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે અમો તમોને બતાવશું

અમારા બનાવેલા રોશન બેલતેલ, વારનીશ બ્લેક બપાન વિદેલીમાન કર્તા કિમતમાં મરતા અને વાપરવાથી ઘણા ઉત્તમ છે એ તમો વાપરો તો તમને તે જરૂર કરકસર કરાવશે

પ્રાઈસલીસ્ટ માટે લખો--

ટેલીગ્રાફ "White paint"

ટેલીફોન ૩૮૫૩

ધી ઇન્ડિઅન ઓઈલ પેન્ટ

મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની

લાલબલા-મુંબઈ

રાજ્ય મહારાજાઓ,

નવામો, નાગદાર સરકારના વાગરવાળા ઔનરેબલ મેમ્બરો સેફ મેમ્બરો નર્સો મેજર કેપ્ટન નામનાર વૈદ્યસરવના ઔનરરી એ હી સી લેફ્ટેનન્ટ પોલીસમન એજન્ટ, સરકારી સીનીયર ઓરીસર યુરોપીયન સીવીલ સર્જનમન એમ હી પી હીમી ધરાવનારા મોટા હાકટરો તથા દેથી અને યુરોપીયન અમલદારો અને ગૃહસ્થામાં બાદશાહી ચાકુતી નામની બજાબદેર દવા બહુ વપરાય છે એજ તેની હાથગોળિનાની નિશાની છે-ગવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં આ રજવાડી દવા બનાવાય છે થયેલ છે

બાદશાહી ચાકુતી.

મમે તે કારણથી શુમાવેલી તામત પાછી લાવે છે પુરાતન કાવમ તમે છે આ રાજ્યથી ચાકુતી વીર્યધિમરના તમામ બ્યાધિ મગડે છે અને વીર્ય ઘટ બનાવી ખર પુરુષાતન આપે છે ખરી મર્યાદા આપનાર અને નનવા માણસને પણ જુવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાત લલામણ છે આ દવા વાપરનામાં કોઈ પણ ભાતની પરેની જરૂર નથી ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂપિયા દસ

બાદશાહી યુનાની લેપ

ઉમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે ખરે પુરાતન લાવવા માટે આ લેપ ફોરેમ દવાજ છે આલેસ એકની કીનીના રૂપિયા માત્ર

હાકટર હાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-હાલીયાવાડ

A BOON OF CIVILISATION NOW READY

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY

DO IT TO-DAY

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot

Labour and money have not been spared to make the
compilation a reliable and handy Vade mecum for the trade
and profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the General and
Archæological sections educative and helpful

Published in parts such as —

	Rs
Delhi Lahore Cawnpore Allahabad etc	1 each
Calcutta and Bombay at	5
Madras at	2

For further particulars please apply to —

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 13 ALLAHABAD

“આ તેલ મેગર્સ કરસ હાસ લણુ (રાજેન્દ્ર રોડ-જામનગર) ને ત્યાંથી મળશે.”

અલક-
રંજન
તેલ.

અલક રંજન મોહર તુ
વાસિત તેલ વાળને ચમ
ચમિત બનાવે છે અને મનને
મધુર બનાવે છે વાળ ખરી
પડતા અટકાવે છે અને
મગજને શાંત કરે છે

એક શીશીના રૂ ૧૦

ત્રણ શીશીના રૂ ૨૮

એક ડઝનના ૧૦૦

ઝરઝીના (૨૦૨૮૬)

જીવાનીમાં ચતી લાયકુ ભૂતોને અને ચતા લોહીના બમાડમાટે સર્વોત્તમ છે
ચામડીના ફેરક રોગનો નાશ કરી લોહી સ્થાવરમાટે શ્રેષ્ઠ છે ચાર આસની શીશીના
રૂ ૧-૨-૦ ત્રણ શીશીના રૂ ૫ ડઝનના રૂ ૨ એક તત્તલના રૂ ૧-૮-

અપ્પરીન

શારીરક અને માનસિક નબળાઈને દૂર કરવાનું ટોનિક છે હરકોઈ બાતી
નબળાઈને દૂર કરી સ્મરણશક્તિને સતેજ કરે છે નબળી તદુરસ્તીને બળવાન બનાવી
હરકોઈ કારણથી હતપલ ચયેલ અસક્તને હથેલે છે ૬૪ ડોઝની શીશીનો રૂ ૧-
ત્રણ શીશીના રૂ ૨-૧૨- ડઝનના રૂ ૧૧ ૨૫૬ ડોઝના રૂ ૩-૮-૦

ઈન્ડિઅન કેમીસ્ટ્રી એન્ડ ડ્રામર્ગિસ્ટ્રીસ લ્ડસ

ટ્રો એડ્મ

૧ હોમન કુરિઆ—કલકત્તા

‘ઝ ઝીના કલકત્તા’

૪૦ વર્ષની ચાલુ ફોટો

અમારા મુદ્દ માયા મોતીના મુરમાથી આખના કાષ્ઠપદ્મ હઈ ઉપર
 ફાટો ની યો એવ પ્રતિ ૧ પ્રત્યેક મહેનર આલેકેને પેસા પાછા મળે છે
 સુરમે—૧૦૮ સામટ રનાથપત્નિ આખની ગરમી આખનું દુખવું
 રનાસ મ્મલુ આખી પડી અ વાળાથી અગાધ જલુ પાપણું ખરવું
 પાણીનું ઝરવું, હુક મુદ્દમા પડેલા દલા નજલો વિગેરે રહેને આ સુરમે
 જામૂગથી નાચ કરે છે (ન ૧ તોલા ૧ના ૩૪) ન ૨ તોલા ૧નો ૩ ૧૥

૫જો—વોરા ઇશાજી મુમાજી મુરમાવા ના, જામનગર-કાઠિયાવાડ

નાની છબી પરથી
 લાલક સાંઠજસુવીના
 એનનાર્જમેન્ડો

[સિપિઆ-વામાઈડ]

અમારે લા મુદ્દ તયા બાજબી દામે
 અને વાપરેસર બનાવી આપવામાં
 આવે છે
 સતોષકારક મામને વાસ્તે ખાસ
 મોટા ખર્ચે રફ્ટીયા બધાવેન છે,
 રયાપના ૧૯૧૨
 વધુ વિગતમાટે લખો
 જોશી એ ૬ વાગ
 જામનગર ફોટો મ્મયની
 જામન ૧૨

“અ કુશ” માસિકનું—

વાર્ષિક લવાજમ હિદ માટે રૂ ૨-૮-૦

“ “ દેશાવર માટે રૂ ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત

જામનગર-કાઠિયાવાડ.

અત્તરાંચા નવીન કારખાના

સદ્ગૃહસ્થ હો, આપને જાણવાત સર્વ પ્રકારની શુદ્ધ
ચંદનાઈ તેલાવર વનગેલોં અર્ચે, સુવાસિક તેલે, ગુલાબજલ,
કેવડા જલ, અર્કે મુરવે, તથાજી મોરે સર્વ માલ માફક
દારાને લાત્રીના મિલ્લતો, તરી એક વેલ અનુમેવ ધ્યાવા
અત્તરે

ગુલાબ, કેવડા, ચમેલી, હસ, જૂંદી, હીના, મુરગી,
મલ્લી, બાબા, જિંદૂ, સ્વારા, શેવતીં' ઇત્યાદિ દર તોલ્યાસ
૦||| = આળેપાસન ૧૫ રૂ પર્યંત.

તેલે

વેળા, ચમેલી, મોગરા, ગુલાબ, મસાલા ઇત્યાદિ દર
શેરાસ રૂપયે ૨ ૧૫ પર્યંત

તથાજી દર શેરાસ

રૂ ૨ ૪-૧૦ ૨૦ ૩૨ પર્યંત

મોટા કેટલોગ કુકુટ પાઠક

યાસનલાલ વિશ્વનાથ, મનરક મંચંટ, મુ કલોજ સિટી

૧ રૂપિયો કાંઈ વધારે નથી

મનોવિકારના અપાઠાર્થ સપડાઈને ચરીરે સત્વરીન થયેલા તરણો ? તમારી પાચન
શક્તિ મંદ પડવાનું, હસ્ત આદિ ન આવવાનું હાથ પગ દુખવા ચવાનું, કમર દુખ
વાનું, શરીરમાં ઝીણોઝીણો તાવ રહ્યા કરવાનું તરણ શુ તે બધું છે ? તેનું
કારણ ધાતુપાતજ છે તમે વિચાર કરતા હશે કે હવે ચરીર સાથે કેમ થાય ?
—પથ નિરાશ થશે નહિ

એક રૂપિયો એ કાંઈ મોડોગી વાત નથી અમારો “ધાતુપૌષ્ટિક પાક”
ખરીદો અને તે ૨૧ દિવસ અનુપાન સાથે ખાઈને તમારી તબીબતમાં કેવો
સુધારો થાય છે તેનો અનુભવ લો. તમારી તબીબતનો સુધારો તમને પોતાનેજ
આનુગ થશે

ખરેખર ? એક રૂપિયો કાંઈ વધારે નથી માટે અનુભવ લો. વી. પી
અર્ચ પંચ આના થશે

Aryaushadhalaya—MIRAJ

આયોધ્યાવાસ—મીરજ (S M C)

— વિધ્યાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) મગ્ગસુતિ (કવિતા)	૧
(૨) નનુ વર	૩
(૩) નદી	૪
(૪) નાચીન આશુવેદક અધ્યયન અને અધ્યાપન	૫
(૫) સાદિલ-ચર્ચા	૧૩
(૬) અપમાનકર ઉપકાર (કવિતા)	૧૮
(૭) ચિત્તશક્તિ-વિજ્ઞાન પ્રત્યે	૧૯
(૮) સમજાતણા સારી બધા દુષ્ણ જનો નદિકાવ (કવિતા)	૨૨
(૯) ખુની	૨૩
(૧૦) સાલિપ્રાય સ્ત્રી ૧૨	૨૮
(૧૧) દિદનુ રચય (વિતા)	૨૯
(૧૨) ચર્ચાપત્ર	૩
(૧૩) કય નધાન-જવનજ જવન છે	૩૨
(૧૪) બદ્ધ મહેશ	૩૪
(૧૫) શિયાગામા પ્રિતિ કનુ વણુ ન (વિતા)	૩૭
(૧૬) દિલ્હી દરબાર વાર્ષિક લેખનો ટુકસાર	૩૮
(૧૭) દિલ્હી દરબાર (આનુ વાર્ષિક)	૪૭ થી ૧૪

યુવાનોમાં રહસ્યારોતો બહોળો પ્રભાવો કરવા તેઓની શારિરીક-માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે વિદ્યાન લેખકોના લેખોથી આ યુગારી ૧૯૨ થી નવર થનાર ત્રિમાસિક—

“યુવક-મિત્ર”

(યુગ્મ લેખ-ચંદુલલ મહેસરવા ન પટેલ બી એ)

આ ત્રિમાસિકમાં યુવાનો શારિરીક માનસિક તેમજ આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરી શકે તેવા મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો બોધદાયક વાર્તા ૧ નિર ૧૦ કા વ્યો દેશ અને સમાજ પ્રત્યેની રુચિ સમજી સ્વદેશાભિમાની થય તેવા વિષયો વિદ્યાન લેખકોને દાયે ચર્ચાથી

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયો એક (પોસ્ટેજ માફ) એ વી આદ્યક યથા પુતનામ નોધાવવા સમાજ સેવા જનવનનાર અગ્રણી યુવ મિત્રોને વિનવિ કરીએ છીએ છુન લખો—

આ અધિષ્ઠિત “યુવક મિત્ર” ત્રિમાસિક
ધોરણી કાર્યાલય

ॐ ह्रीं शि.

ANALSH

शुस्तकं त्रीणि

मार्ति १९७६

- १३२ ला.

मंगलस्तुतिः ।

द्वुतविलम्बितम् ।

परमसौख्यकर सुरसेवित , सकलभूतहृदि स्थित ईश्वर ,
 त्रिभुवनस्य पिता करुणानिधिर्नरहरि कुरुता जगता शिवम् १
 भवति यो भजता भवनाशको , हरति यो जमता निखिलापद ,
 चितरति स्मरता सङ्गला धियो , नरहरि कुरुता जगता शिवम् २
 भगवता महता हि महेश्वर सङ्कशक्तिधरोऽमितविभ्रम ,
 प्रणतपार्श्व इष्टद आत्ममूर्तिरहरि कुरुता जगता शिवम् ३
 न मनसा वचसाभवि गोचरो , सुमनसा च नृणा च सुरद्विषाम् ,
 बहुविध निगमै प्रविशेचितो , नरहरि कुरुता जगता शिवम् ४
 कलमल मथन परम शुचि , कवियुधार्यविशारदजीवनम् ,
 तनुभृता परम द्रविण सुरुर्नरहरि कुरुता जगता शिवम् . ५
 मयभृताममय शरण सता , स्मरणतत्परसम्मतिदो विभु
 स हि शिव सदवाच्यसुखास्पद , नरहरि कुरुता जगता शिवम् ६
 सकलरूपविधायिसदाशिवो , निखिलनामधर परमेश्वर
 पुरुष उत्तम ईशसनातनो , नरहरि कुरुता जगता शिवम् ७

अमितकोटिजाति वसन्ति हि भगवत प्रतिकोमनि लीक्या,
 इति सदागमदिण्डिमघपितो, नरहरि कुरुतां जगतां शिवम्. ८
 स्वदुर्लभर्मरता एतन्ना, द्विावरास्तु जगदुरवश्च ये,
 मुनयदा मुनयेषु भवति तति नरहरि कुरुतां जगतां शिवम्. ९
 क्षातिपा जगति नहि ते । अवनिषोषणतोषणतपस्य ;
 समदश सदया इह कृतिता, नरहरि कुरुतां जगतां शिवम् १०
 जगति यातु सुखाय वायनाऽस्त्रिभुजा विरुसन्तु निरामया ,
 समयवार्पचनास्तु भवान्वन्ति नरहरि कुरुतां जगतां शिवम् ११
 भवतु भक्तिकतामृतवर्षिण विरुध्मतु मन परमेष्ठिनि,
 तनुभृतां परमा सुवधारस्वनि, नरहरि कुरुतां जगतां शिवम् १२

— ० —

तनुविलानविरिञ्चिहराच्युतामुगुरेद्रनम शशिमास्कर—
 गिरिमहीमुनयेऽस्त्रिभुम्नये, भगवत गिरिशाय नमो नम १३
 लजति ता भुवनानि रज्ज्वा, तदनु रक्षति सहरते स्वयम्
 त्रिविधितो विधिबिष्णुहरात्मने, भगवते गिरिशाय नमो नम १४

— ० —

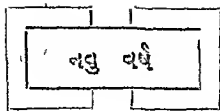
वताकीय

शरण स्थविर शिव स्वम, परमात्मा प्रणव प्रकाशन,
 पुष्प प्रमद परायणो, विजुरेको विजयो मनोजव १५
 पुष्पेश्वर उत्तमो भुव, सुखदाताभितदिकमो महान्,
 प्रपितामह ईश्वरेश्वर, परमात्मा श्रुतिसागर स्वभू १६
 अमृत पुष्पोत्तम शुचिर्भुवनेशा निजमच्चरस्रज,
 प्रथमो निधिरच्युतो हरिर्बिबुधशो ननु मारकरपुति १७
 परितोऽक्षिहृत्, प्रजापतौ, परमप्रेक्ष्यन्मूलवत्सरे,
 भवभजनमगलस्तुतिजगतां कुरुतां जगत्पति १८

मगलजी हरजीवन जोशा,

शाही—भक्तुमार कॉलेज—राजकोट

આશિનવાસ પૂરો થતા ૩૦ દિવસો ઉનાળો અને ચોમાસુ એ નવું કલુઓના સમૂહરૂપ ૧૮૭૫ વિક્રમવર્ષ આનુવંશ એ નિરોધણને બદલે હવે 'જૂનું વર્ષ' એ નિરોધણ શામ્યુ છે અને કાર્તિક સુદ ૧ થી ૧૬૭૬ના વિક્રમ સવત નવાવર્ષ તરીકે આનુ ચાય છે 'ગયા વર્ષ' તરફ એક દર ન જ કરો અને જાણીદમી જે જમાપાર તથા ખાતેપારમાની તે તે રકમો તમારા જીવનપર કેવી કેવી અસર કરનારી છે જોતો તમે સચ્ચ કયો છે તે તમારું જમાપાર છે અને જોતો વ્યવસ્થા છે તે તમારું ખાતેપાર છે જમાપાર જમણ જોધને દરખાષ્ટ જવા નથી તેમ ખાતેપારના વધારાથી ખેદ પણ કરવાનો નથી હવે કે ખેદના કારણરૂપ તો અંતે પારમાની વિગતોજ દર્શાવે છે કે જે આપણા જીવનઉપર અસર કરે છે તમારી વૃત્તિઓપર દર્શાવે છે તેમા સુસ્તીજના પાનેલા કુસસ્કારો જે ખાતેપારમાં ખેચાઈ ગયા હોયતો તમારે ખેદ કરનાનો નથી પણ જીવીજ થનાતુ છે પરંતુ જે તેઓની દાજરી જમાપારમા આવી દરો તો અવરથ દાન અપ્રજે એવીજ મીતે પરાપમાત્યાદિ પવિત્ર ઉચ્ચસ્કારો જે ખાતેપારમા ખેચાયા દરો તો ખોટોજ ધધો થયો સમજવો આ જો તેઓની પુ કળ ભરતી જમાપારમા ચલ દરો તો તમે જૂના અચરા ગયા વર્ષમાં અરેખર

જાનાનીજ નિવરથા છે ખરો લાભ સમેગે થયો છે અને દીવાળીના તેહેવારમા તમે જે સ્નાત્કાન તથા ગારદાપૂજન કર્યું છે તે સ્વર્ગોજા અને સદગ નિવરથ છે આ વર્ષમાં પણ તમે એજ રમરણુ મળ્યો ખાવરથ તથા સ્નાત્ક-સક્રોચને દર દરો નિયાના વિરોધ ઉજવળ ક્ષેત્રમા ઉત્સાહથી ગાગળ વધવાની પ્રવૃત્તિ કરતો ઉદ્યમ પડી દરાનો વખત પસાર થયો છે જાતનો સમય રાશ ધાય છે વિષ્ણુ ભગવાન જે ભે પણ નિતાધીન રહેતુ એ પાતવે તેમ નથી તેઓ પણ જાગૃત થઈ જાણપાસનરૂપ પેતાના માર્ગમાં વધારે ધ્યાન દેશે પેતાના કાર્યમાં પૂર્ણ ધ્યાન દઈ આગળ વધવાનો આ જમાનો છે આપણા નિવાસરૂપ આ પૃથ્વી ગોળમટોળ ફરતી કરે છે તેની ઉપર આપણે રચરચ થી વસતુ હોય તો વલ્લુ ધ્યાન રખવાની બધી ચીજો રાખવાની તથા સારીરિક અને માસિક બળ અને કળ એ અને મેળવવાની બધી જરૂર છે આપણું માનવદ નેજા જળસારો-તોજ ટપી રહેશે. દુનિયાના રેખ આગળ વધેના દેશમા કના કમથી દેશાતતુ નિરાશણુ ધાય છે કેવા પ્રવૃત્તિ પ્રવૃત્તિ પેવી જ ધધાના આ અમો નજમાન થયો છે, આ આ અમો નમો પવા જે જાળઓમા કઈ જાતના રિચાગેલી રખવાના થઈ છે અને કઈ જાતના

વિચારો દબાઈ જવા સાચા છે એ ૨ ૧૬
 મ્હાનપર લઈ આપણે આપણા દેવનો મા
 નિશ્ચિતપણે જાગૃતાની જરૂર છે આપણા દેવના
 કિશોરપાત્ર અમગન્ય પુરો આપણને વરૂ
 કરી આગળ વધનારો યા માર્ગ સુન્ન
 કરે છે આપણા વ્યવહારકૃતિ આંતરે
 અને આપણા ધર્માચાર્યો દેવી નરસિં કી
 નજા છે અને તે પ્રવૃત્તિનો આપણી જાતસાથે

દા ૧૬૧ની અસર રે તેવો તે સજ્જ
 છે એ વિચાર સ્થિર ચિત્તથી કરવાની જ
 રે ૮ જૂતમગના વતનમાં થયેલ લાભ
 દાનિો જાનિયમગના વતનમાં દર્શનરૂપે
 લઈ રથાગિની મુખ રતા સાધવી એમાંજ
 વિચારશક્તિની ખરી સોગી છે પ્રથમ ભા
 રતવાસી નરો મનુ વને સારી શુદ્ધિ અને
 સાત ૧૧૩ આપો

— ૦ —

નદી

લેખક—શ્રીયુત પ્રભાશંકર મગજલ દ્વિતી રાજકોટ

સાંભળાં સાંભળ ક્યાં આવી જાય છે
 દહારામાં આટલી વ્યાકુલતા કેમ થઈ ગઈ
 આ પ્રમાણે તું કુખિત કેમ દેખાય છે? આ
 પ્રમાણે ધરખાર પિતા ક્યાં ફરે છે? ત્યારે
 તે ખચર તને રોકે છે ત્યારે તું તેની પાસેથી
 બોલુ ફેરવી ખીને રસ્તો લઈ લે છે જરા
 કતરાય છે હા સમગ્ર તું તે પત્થર છે જડે છે
 તારી નૃત્તિને જાણી શ તો નથી પરંતુ
 આ દશામાં યારે તારે રહેવાનું બિંદુ છે
 નથી ત્યારે જરા તેપર થોડીવાર આરામ
 લેતો હોતો? મારામાર રતાં ફરતું તો
 કંઈ ને!

પાણી જાણે ક્યાં ફુટે તને તે ઉચ્ચ જુવ
 આથી અલગ કરી! હવે તે યાતને નિરાશ વ્યા
 અને અસહાય જાણીને તારો રસ્તો લીધા

દરિદ્રી! આ શું! અને તારો જે પણ
 નરમ દેખાય છે! હ તને કોઈ પ્રાર્થના
 કામ છે? એ તારા તાપ માનસિ હોય
 જાય કરેલા કામ પર પાતાપસ્વરૂપ હોય
 તો આર મારા આ આશ વદાસ્થાપર
 આરામ લે! મારા હૃદયમાં ચોટ યા એક
 નહિ, એ તિ પાણી તારા જેવી હ નર ન

દીઓ આરામ લે છે! શાન્તિમુખ ભોગવે
 છે યાં સવની-સમવે નાની વે ના, ગતિ
 મ્હવિ અનેક રોગોથી અનેક છ દોષો મ્હ
 નિત થઈ રહી છે એવી મારી કાલીમાં
 આરામ લે શાન્તિ મુખનો ઉપભોગ કર!
 તારા કુનથી અનગ થયા પછી આ સંસાર
 માથી તને જેટલા ઉર્ધ્વદાર મનુષ્યકૃતિ
 અભિશમ ધરણીની આત્મતા મન્યા છે
 તે બધાને અનિબલ હ યાચારમાં લાવીને
 રાખાં તારો ભો ને જોડો કર! યોગિવાદ
 હૃદયથી હ ય મિલાવી આનિબન આપ
 વિશ્વાસ ર!

અને ના હૃદયમાં આરામલેવાથી તારી
 દુરવસ્થા થઈ ગઈ છે પણ મારા હૃદયમાં
 આરામ લેના માટે તો શકા કરીશ નહિ
 મારા હૃદયમાં લાગણીથી આનિમુક્ત થઈ
 સુખલોકમાં પરબદા પરમાત્માના સિદ્ધાસન
 પાસે પહોંચીશ મારે ત્યાં હ નહિ મારે
 ત્યાં દુધનો દાઝવો ધાસ પણ કુખને
 પી મ એ બધું જીવી જા! માર હ ય અ
 ગ્રાંધ છે હ સમુ હુ!!!

પ્રાચીન આયુર્વેદીય, અધ્યયન અને અધ્યાપન

લેખક—શ્રીયુત વૈદ્ય કવિદાસ નિ. પોપટભાઈ ગાન્ધી—જામનગર—મહિયાના.

પ્રાચીન કાળમાં યોગ્યતા સરખર થઈ પછી બ્રહ્મચર્ય પાળવાની સાથે વિદ્યાભ્યાસને આ રહી તેઓની સર્વથા અનુરૂપતા જળવતાં તેઓની પામે સાગ વેદાધ્યાસ કરવામાં આવતો હતો.

પૂર્વકાળમાં મારીરિક, માનસિક ઐશ્વર્ય અને આધ્યાત્મિક શક્તિ સમુચિત સ્થિતિમાં હોવાથી કેટલાક પુરુષો તો સાગ ચારે વંદનો અભ્યાસ કરી સમ્પત્તિ હતા પણ કાનકુમ્ભો લઈને ઉત્તરોત્તર સંપત્તિો ધારણ કરતાં પછીના કાળમાં કેટલાક તથા વેદોનો કેટલાક ને વેદોનો અને કેટલાક તો એકબે વેદનો અભ્યાસ કરી રાક્ષસ હતા હાન પ્રાણશોભા ને ચતુર્વેદી, ત્રિવેદી દ્વિવેદી અને એકવેદી એવી ને અન્યક યોગ્યતાય છે તે વેદાભ્યાસને નિમિત્ત પડી હોય એમ જણાય છે.

આપ્રમાણે વેદાભ્યાસ થઈ ગયા પછી સિદ્ધાન્તક પંચાકરણ નિરૂક્ત વ્યેતિ હાસ્ય અને હાસ્ય આ છ વેદોનો અભ્યાસ કરનારમાં આવતો હતો ઉપરનામાં ત્યાગ વેદાભ્યાસ થઈ રહ્યા પછી આયુર્વેદ, વૃષ્ટિ, માધવવે અને શિષ્યવેદ આ ચાર ઉપવેદોનો પણ અભ્યાસ કરવામાં આવતો હતો આ ચાર ઉપવેદોમાં પણ આયુર્વે

કેટલા કાળોને નાનો મુખ્ય હોવાથી તેના નિર્ણયો તેનો અભ્યાસ કરવામાં અન્ય પ્રવૃત્તિ કરતા હતા.

વેદાભ્યાસની શરૂઆતમાં જેમ અમુક અમુક ક્રિયાઓ કરી પડે છે તેવીરીતે આયુર્વેદના અભ્યાસની શરૂઆતમાં પણ અમુક ક્રિયાઓ કરનાર આયુર્વેદમાં લખી જણાવેલ આયુર્વેદમાં જણાવેલ પ્રમાણે આયુર્વેદના અભ્યાસ કરનાર પુરુષોને નિશુદ્ધ આયુર્વેદીન નિજાન સમ્રાજ યાય છે માટે જેને સદ વચનથી પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધિમાં લાવતો હોય તેનો આયુર્વેદમાં જણાવેલ પ્રમાણે આયુર્વેદના અભ્યાસ કરવો.

આયુર્વેદીય યોગ્યતા જોતાં આયુર્વેદને જાનનાનારા બોલે ગર્ભિણી અને આથા પોના નાનો જરૂર પડે છે તેમાં પુગલ પ્રથેમાં સ્મિતરાત રતગી ગણેન પરમાત્મા વચનગિ અને અનિતા પા મર્તિ પુનર્વસુ। આયુર્વેદ પ્રવર્તક માનેતે આ જન મહા માગોએ મનાવેન સદિતને આયુર્વેદ માનવો એ વધારે યોગ્ય જણાય આયુર્વેદના મહા મગી એક લાખ નોકે દોનાનું નમેતે છે પદ્ય તાવ લાખ નોકે એક પણ આયુર્વેદીય પ્રથ નોકેમાં આવે નથી તેથી મર્તિ નીતિસંતિનાના પ્રવર્ત

શુન સુદિ ૧૫ શુભો પતાવનાર પોતાની
અનિન્ય સેવા રનાર ચો વાતરખતસુધી
આવે ના મધ્યમનોમારે પોતાની સમીપમાં
વનનાર સિધ્ધને આયુર્વેદનાય નીચે લ
આત્રમાણે મહે—

હે શિષ્ય ! ત્યારે ઉત્તરાવાના મૂર્ધ દોષ
કુકાપક્ષ દોષ ઉત્તમ નિસ દોષ અ
માનો પુષ્પ દસ્ત ત્રણ કે અગ્નિ નક્ષ
ત્રી સાથે યોગ દોષ અને શુભ મુદ્ધત
દોષ લગે દગમન કરાની, જ્ઞાન ત્રી ઉ
ગ્રવાસ ત્રી અને લાવા વસ્ત્રો ધારણ કરી
દોષવાના કાષ્ઠો અગ્નિ થી અ ન જલના
ક્રોધો મુગધિ પો પુષ્પની માગ્યો મોનુ
રુદ્ર મધુરી ગોત્રી વ વમળી ઓ રાના
પીત્તમર વસ્ત્રો દલ રાણ સપ વ ચોખા
શુભેલા અને શુભ વગરના મોળા પુષ્પો
શુદ્ધિને વધારનાર ખાવાના પાન અને સી
સેના અને વગર ખીમેના ચ નાં મધ યા
૮૬૦ તારે મારી પાસે આનુ આત્રમારે
આયુર્વેદનાય ની આજ્ઞા યત્ર મિત્ર તે ન
માણે કરે.

ઉપર જણા વાત્રમાણે આયુર્વેદના અપ્પ
અનને માટે તૈયાર થઈ આવેલ શિષ્યો જાણી
મૂર્ધ વિશાતરક અથવા તો ઉત્તર વિશાત
ટળતા સમાન અને પવિત્ર નેશમા પોરત
ઓ સ ચાર દ્વાય ત્રમાપુત્રાશુ ચાર ખુણા
વાળુ ગાયનુ છાત્ર અને પવિત્ર જલથી નિ
ચેતુ દલથી આ હાદિત નોનરક મેખનાથી
અદિવેદિત આગન કરવા ત્રમાણે મદન ત્વના
ક્રોધો હીરામરવસ્ત્ર સુવડ તુ મળીમોતી
અને મૂર્ધમધીવડે કરીને મુગેભિન-શુ

દિવ્ય ખાવાના પાર્થો ધોળા પુષ્પો,
રૂઝ સાન અને નાખાથી અનન્ય સ્થિતિ
રીને તે સ્થિતિના મધ્યભાગમાં ખાખરાની
ગ્રેનીયાની હંમરાની અથવા તો મુદ્ધત્રી
સમિધે (કા રો) વ અગ્નિની રચના કરી
૧૫૫ પાતર મુખવાગો અને પવિત્ર આયુર્વે
ગાન અધ્યાત્મ વિધિ કરીને આ પીર્વા
કુપ્ત મત્રો વડે ક્વળા અગ્નિ ધ વતરિ
ત્રખાતિ, અગ્નિનીકુમારો ધન અને સુરોને
જનાવનાર નિશિચાત્ર આવાદન રો મધ
અને ઘીંસી ત્રણ ત્રણ અગ્નિમા દોષ મરે
અને ત્યારપછી સિંધ પશુ તે ત્રમાણે અગ્નિમા
દોષ કરી સ્થિતિરથ અગ્નિ ની ત્રણ પ્રદક્ષિણા
કરે ત્યારપછી તે સમયે મોનાવેન જ્ઞાત્રોની
ત્રણ ત્રણ દિશા કરી તેઓની પાસે સ્વસ્થિ
વાચન બોલાવે અને તે વખતે ત્યા આવેલા
સહવચ્ચાની પૂજા કરે

ઉપર ત્રમાણે અધ્યાત્મ વિધિ થઈ ત્યા
પછી આયુર્વેદના અગ્નિ ક્વળા અને
સહવચ્ચાની સમીપમાં નિ અને સ પદેશ ત્રાયે
૩—

હે શિષ્ય ! આયુર્વેદનો અ પાસ નાને
મુદ્ધત્રી તારે અદ્વિધિ ક્વળાય પાગત દાની
અને મુદ્ધના આનો ઉત્તરાવના નિ દમે ન
સત્ય મોનુ માસના આદ્યારને ત્યા રવો
દ્વ ઘી ઘડ સાં અને નોખા વગેરે
શુદ્ધિરર્થે ક પ થોત્ર સનન સેવન કરતુ અ
ખાખરા ત્યા રવો અને રાસો ધારણ ન
કરવા ગમ્યએ દૂન રાન ત્રણને દરના
ધાર અગ્નિથી પા અનપથી ઉત્તર થ
વેલ અગ્નિ ક્રોધ ન રાની માગ વચ્ચાનુઆ

વર્તનાર તને મધપણુ જામતમા દરમત
આવળે નહિ તો જે કદ ઉત્તમપદાર્થ મળે
તે મદા અને પ્રેમથી મને અર્પણ કરી દેવા
મની જામતમા મને પ્રધાન મણુવે મનના
મને આધીન થઈ વર્તવું અથા ભારી
આત્માનુસાર વર્તવું મને પ્રિય લાગે અને
જેમાં મારું હિત સમાયેતુ હોય તેવું તરે
હમેશાં વર્તન કરવું પુનનીપેટે, દાસનીપેટે
અને યાચનીપેટે ભારી હમેશા સેવા કરવી
આસાધારણુ ઉત્તમી ન થવું હમેશાં સાધના
વર્તવું વૈદ્યમીન વિચારસિનાય જીજ્ઞ કેષપણુ
જામતઉપર ધ્યાન । આપવું, સુવિનય વ
ર્તવું, દરેક જામતમાં જોષ જોધને કામ
કરવું, ઇચ્છાનો લાભ કરવો, ભારી આ
જાનુસાર વિચરવું ભારી આજાનુસાર વર્ત
નાર તને વૈદ્યમીન કામ કરતાં પહેલાં જે
કદ મળે તે મને યથાશક્તિ ભેટતરીકે આપી
દેવા પ્રાર્થન કરવો વૈદ્યની વૃત્તિ કરનાર
કર્મની સિદ્ધિ અર્થની સિદ્ધિ યશોલાભ અને
શ્રુત્ય પત્રી રમગંગે જન્મનાર તારે ગાય અને
અસ્ત્રપુત્રો આદિ કરીને સન પ્રાણીના કલ્યાણ
કરવામા પ્રવૃત્તિ કરવી હમેશા ઉચ્ચતા અને
એસતાં તે જે રોગીનું તમ હાથ લીધેતુ
હોય તેના આરોગ્યનેમાટે અર્થાત્ રોગ નિ
વૃત્તિનેમાટે પરમ પ્રયત્ન કરવો તારે તારી
આદર્શિકામાટે પણ લખિયમા રોગીના કુ
ળને દુઃખદારીન અથ પડે તેની રીતે વધારે
કળાઈ પદાવેતે લેવા ।દિ મનથી પણ
પ આતી જન્મ ન રાખવી તેની રીતે

માગકા ધન લેનાની પુણુ લાનમા ન ગમવી
હમેશા અદ્વૈદ્યને જાગતો વેપ પહેરવો અને
તેઓને જાગતા પાંચો પાસે રાખવા મદો
મત પાપી અને પાપીની સહાયતાનાનું ન
થવું એવમત શુદ્ધ ધર્મયુક્ત જ્ઞાણુદર,
ધ વ, સલ દિન ર અને પરિમિત વચન
જોવનાર થવું બધી જામતમાં દેહાળનો
વિચાર રી વર્તવું પ્રત્યેક જામત સ્મરણુમા
રાખવી નાતેત્પા ક સાધનોની સપત્તિ મે
જનમામા પરમ પ્રયત્ન કરવો પ્રમ વિસ
પણુ તારે રાગજો બા કરાગેન રાગનો દ્વેષ
કરનાર, મોટા માણુઓએ દ્વેષ કરાયેલ અને
મોટા માણુઓનો દ્વેષ જનાર મતુઓતુ એ
પથ કરવું નહિ આની રીતે અમત મિત,
દુટ અને દુષાળ એ સ્વભાવ આચાર અને
ઉપચાર જેના એના પુત્રોનું પણ આપન ન
કરવું જે રોગી આધોપચાર કરનાતામક
હોય તો પણ તે મરનાતી ઇન્દ્ર રાખતો
હોય તો તેના રોગીનું અને જેતો પતિ અ
થના વારી નજકમા થી એની સ્ત્રીઓન
પણુ અપથ ન કરવું પતિ અથતા તો મા
રીની નાગર રોગિણી સ્ત્રીએ આપેન મા
સાં પાથ તારે ન લેવો રોગીના રર
પ્રત્યે નવેશ રરનાર તારે પહેલાં આનવાની
ખગર આપીતે, જેવું ગમે તે વખતેરોગીના
ધરમા આવતુ જવું અનુગત હોય તેના પ
રિચિત પુરુષની સાથે મોગર વસ્ત્રો પહેરીને
નીચું મગન ગમીતે સ્મરણુસતિનો ધારણ
કરી અને નિશન મન અને છુદ્ધિથી રેલ

પ્રાચીન મનમા માસાદારનો વધારે ત્રણપુમાં ત્રણ દુનો અને તેની રોગી ગો પોના
વેર મોલાવેન રેલને ભેટતરીકે માસાદિ પદાર્થો પણ આપના હતા

જોઈ સત્ર કામ કરનાર નાર રાગીના ધરમાં નવેશ કરવો. રાગીના ધરનો નવેશ કરીને રાગીના રાગની નિવૃત્તિ કરનારા વિચારસિદ્ધાંત તારે બીજા કોઈપણ આમન ઉપર ધ્યાન ન આપવું. તેમજ રાગીના બીજા ભાવોનું પણ તારે તારા વાગી, મન બુદ્ધિ અને હિંમે લગાડના નહિ. રાગીના શુદ્ધી બદાર નીકળ્યા પછી તારે રાગીના રાગની રિયતિ કોઈપણ માણસને ન જણાવવી. રાગીના આયુષ્યનું પ્રમાણ બોધ છે એમ જાણનાં જતા પણ તારે તે જાનવ રાગી કે તેના સહધીઓને કહી પણ ન જણાવવી. વળી જે કહેવાથી રાગી અને રાગીના સમજાવધીઓના મનને આગત રાગે તેની વાત પણ ન કરવી અને સારીરીને આયુર્વેદીય નિદાન ધરાવનાર પ્રજા તારે કોઈ દિવસ તારા જાનને પ્રસિદ્ધિ મા લાવવા માટે વધારે બકા કરા ન કરવો. કારણકે કે નાક રાગીઓ અને રાગીના સહધીઓ ખર્ચે પણ વધારે કહેવાથી અસત બેટો ત્રાસ યાચે તા વિનંતરીતે નિચાર કરી જોતા આયુર્વેદનો પાર છગ નહિ. માટે વૈદ્યની વૃત્તિ કરનાર તારે પ્રમાણનો લાગ કરી દુમેસા આયુર્વેદીય ન થોવું અનુભવ કરવું અને નિચારો પણ તસબીબ રવા આ કર્મ આવી રીતે કરવું અને આમ કરવાથી કાચની સિદ્ધિ થાય છે. જોરે જાનવ પોતાના કરતા બીજા તમામ પધારે જોવામાં આવે તો ઠપકો લાગ મરી તેથી જાનવો બીજાની પાનેથી

પણ ઉત્તરનીકે બીજી લેવી

બીજી રીતે જોતાં આ અખિત વિશ્વ જી

દિમાનો. શરૂ છે અને મૂળોનો યત્ન છે આવી રીતે જોઈને બુદ્ધિમાન તારે ઉપદેશ કરનાર યત્નનું પણ કરી નાક યશસ્કર, આયુર્વેદીય રાગનાર પુષ્ટિને આપનાર અને લેખાપોગી પણ વચન સાવધાન થઈ સંભળવું અને તદનુસાર વર્તવું.

આવી રીતે પોતાના શિષ્યને ઉપદેશ આપ્યા પછી આયુર્વેદીય જોઈ માર્ગ આયુર્વેદનો અભ્યાસ કરે છે એના પોતાના શિષ્યને કહે કે હે શિષ્ય! દેવતા અગ્નિ, દ્વિગ્નિ (બાહ્ય ક્ષત્રિય અને રેવ) શરૂ થઈ સિદ્ધ અને આચાર્યશ્રી તારે સનિયમ અને સદ્સાધનનું મન ધારણ કરી ઉપયુક્ત દેવતાદિતરફ સદ્બાનનું વનવાની આર્યવિરથ અગ્નિ, ગ્રહ રસ અને તત્તેમજ પૂર્વોક્ત લક્ષ્યાદિ દેવતાઓ તારા શિષ્યાપુત્રે કરનારા થશે. જો આવી ઉત્તરી રીતે જ વર્તવું તો તેઓ તારા અકાયાપુત્રે રનારા થશે.

આવી રીતે આયુર્વેદીય નો ઉપદેશ સંભળ્યા પછી આપના ઉપદેશાનુસાર સર્વદા વર્તવું એ પ્રમાણે શિષ્ય કહે આયુર્વેદીય નો ઉપદેશાનુસાર આયુર્વેદ જાણવવા તથા જાણવો અને તેથી ઉત્તરી રીતે વર્તવું તારે એકલે શરૂના ઉપદેશ પ્રમાણે નહિ વર્તનાર શિષ્ય ભણાવવામાં નાનાયક જાણવો ખરેખર જાણાવનાયક સુધિ અને લક્ષ્યાન નાર આચાર્ય શરૂમાં મેલે અધ્યાપનનાં ફોતે નામ થાય છે અને બીજા કેમ કે યશસ્કર શ્રોથી પોતાના શિષ્યને અને પોતાને જોડે.

ઉપર પ્રમાણે આયુર્વેદીય અધ્યયન અને અધ્યાપન થઈ રહ્યા પછી તદ્દનિવસભાષા કરવી જરૂરી છે વૈદ્યની વૃત્તિ કરનાર વિદ્વાન પુરુષોની સાથે હમેશા આયુર્વેદીય વાતચિત્તનો પરિચય રાખવો તેનું નામ તદ્દનિવસભાષા કહેવાય છે.

આયુર્વેદ જાણનામાટે જેટલે દરજે અધ્યયન અને અધ્યાપનની જરૂર છે તેટલેજ દરજે તદ્દનિવસભાષાની પણ જરૂર છે કારણ કે તે કયાંસિદાય કેન્દ્રીક આયુર્વેદીય જ્ઞાનનો પોતાની મેળે જોઈએ તેવો નિર્ણય થઈ શકતો નથી વળી તદ્દનિવસભાષા કરવાથી પોતામાં જે આયુર્વેદીય વિજ્ઞાન અપ્રાપ્ત થયેલ છે, તેમાં મોટો વધારો થવા પામે છે અને પોતાનું સહવૈદ્યનગીક નામ સ્થબરત જગતમાં ફેલાવા પામે છે.

આયુર્વેદીય અધ્યયન અને અધ્યાપન વિધિનું સુપ્રતિષ્ઠ આયુર્વેદીય ગ્રંથમાં સર્વિત્તર વર્ણન કરેલ છે તેથી પ્રાચીનસમયમાં નંદુસાર અધ્યાપન અને અધ્યાપન થતું હતું એમ જણાય છે પણ વર્તમાનસમયમાં તો તે પ્રમાણે અધ્યયન અને અધ્યાપન થતાં જાણનામાં જાનવું નથી આ કારણને નહિતર વર્તમાનકાળમાં આયુર્વેદીય વિજ્ઞાનનો જેવો જોઈએ તેવો પરિપાક આપતો નથી અને તેથીજ વૈદ્ય પોતાના કામમાં જેટલો નેવા ફોલ્લમદ થઈ શકતા નથી.

વર્તમાનકાળમાં યજ્ઞોપવીત સરકાર વગર નહીં, શાસ્ત્રમાં લખવાપ્રમાણે બ્રહ્મચર્ય નહિ પણાવર્તા શિષ્યને બાલ્યવસ્થામાંજ પ્રિરાદિત રિચિતિમાં મુકવામાં આવે છે, જેને પરિણામે

બ્રહ્મચર્ય પાળી શકાતું નથી વળી પ્રિરાદિતે ભા રહી સાગ વેદાભ્યાસ પણ કરાવવામાં આવતો નથી હાલમાં રાગીરિકાદિ શક્તિ યોગે કુત્તાકે કરશેને લઇને વધારે પ્રમાણમાં કામ થઈ ગયેલ છે તેથી આજની પેઠે એકથી વધારે વેદોનો અભ્યાસ થઈ શકતો નથી પણ માત્ર એકજ વેદનો જ પૂર્ણ અભ્યાસ થઈ શકે છે અને તે પણ અર્ધજાણનામર ગોખીજ કાંઈમાં આવે એ દાખ્યાસની સાથે શિક્ષા મુદ્દાપાત્રે વેળે તેમજ ઉપવેળે પણ જેવો જોઈએ તેવો અભ્યાસ કરવામાં આવતો થી તેમજ વેદાભ્યાસની રાક્ષાતમાં જે દિશાઓ કચકુ લખેલ છે તે પણ કરનામાં આવતી દેવ એમ જાણનામાં જાનવું નથી ઉપરથી રોગોને લઇનેજ શાસ્ત્રમાં અધ્યાયુજ્ઞ વેદાધ્યયનનું રળ પણ પ્રાપ્ત થતું નથી.

હવે પ્રાચીન અને અત્યંતીન આયુર્વેદ અધ્યયન અને અધ્યાપનમાં જે કાંઈ ટેકાડ થતા પામે છે તે જાણનાં એ છીએ.

પ્રાચીન કાળમાં પહેલાં તો રાત્રીની નરીફ કરવામાં આવતી હતી અને ભારતીય દિવસ અને આચારની પણ પરીક્ષા કરવામાં આવતી હતી આ જાણેની પરીક્ષા થઈ રહી અને અધ્યયન અને અધ્યાપનનો નિર્ણય કર્યા પછી સાગ આયુર્વેદ અધ્યયન અને અધ્યાપન કરવામાં આવતું હતું સહવૈદ્ય વાની ઈન્દ્રિયાવાળા પુરુષે આયુર્વેદમાં કલ્યાનમાર્ગેજ રાત્રીપરીક્ષાપૂર્વે અધ્યયન અને અધ્યાપન વિધિ કરવો જોઈએ પરંતુ હાલમાં નખત થવા આ વિધિનો ઉછે થઈ ગયેલ.

દોષથી તે ત્રમાણે રામા આ તુ નની
વળી કેટલાક તો આપુવે દીપ અધ્યયન અને
અધ્યાપન વિધિના નામની પણ અનાત
દોષ એમ જણાય છે એ અરેખર શીશનીય
કે હાન દિદુરનામા ધણે યથે આપુવે
દીપ યાકેશ્યાએ એનાના આપેન પરતું
તેમાં આ C નેખમા જણા નામુજન અ
ધ્યયન અને અધ્યાપન વિધિપૂર્કે લખાવનાનું
સામગ્રીમા અતું થી તે વત્તમાનસ
રામા આપુવેદ્યમા જણાવનામાએ આપુવે
દીપ અધ્યયન એ અધ્યાપન વિધિ તેમ
તદ્વિધ સમાપ્ત પણ પ્રવામાં આવે તો
અરેખર આપુવેદ્યના ઉદ્ધારની રામે આ
ભારતજીએ એક સંસ્કૃતી સમજકૃત
ચરા પામે અસ્તુ

આપુવેદ્ય એ સાધારણ જુદિનામા પુરા ।
અભ્ય અગાધ અને અપાર એક મહાન
ચારણ છે આ સાધ તપુનામાટે વાકરણ
કાય અથવા ગીમામા અધ્ય અને
વે અન્તા શાસ્ત્રોનું અવલોકન કરી પ્રો પુ
રત્ન રવા પછીજ આપુવેદ્ય અધ્યયનમા
નિતિ કરતી જોઈએ પરંતુ હાનમા તા
ઉત્ત ન થોના અન્મામરી C યન થતી પ્રો
C કુપતિ મેળવાયગર કેટલાક વધા ભાગ
વેવાળા આપુવેદ્યન મેળો પુરા ।
કા કરે છે નિત ૨ વડુ કુતુ નેનાકરવા
લ નરવામા પ્રો ના મીરે રડુ રડુ મે
પણ જરા હી છે । તુ કે વા આપુવેદ્ય
પ્રો નિદ્દેશ્ય હોનારી કોઈ જાઈ રમ ।
ન્ય તાનો અભિનાન વાસાર સા
આમા ન વાસર ભાસરમા પુરીજ
ભાવત લખાઈ ગેરી વેવામા આવેલ એ
દને રૂઝ એ ભાસરમા કોઈ જાઈ રથે
તથાવત પડેનો જોવામા આવે છે ભાસરમા
લખી વધા તેજ અર્થે રગી રહે છે એ
તે પ્રદ્યુત્પન્ન નિતેસરી તેઓતેકુ અ
અક દાદ જણવામાટે પ્રયત્ન રી રકતાનથી

સદૃશ ધરાની ઇન્દ્રા રાખનાર પુરોને
અગો સરિનય વિરસિ કરીએ છીએ કે જે
આપ લોકો આપુવેદ્ય અમાધ રણ વિદ્યાન
નામ રના ઇન્દ્રા હો તો ભાપાતરોને
શ્રી જી આ રણા માથોના અન્માસથી
પ્રે કુર્પતિ રવા । થા પછીજ ઇદિ
કુદ નો પરપરાગન આપુવેદ્ય નિતાન
ધરાનાર નિતા આપેદ્યવાતી પાસે
સામ આપુવેદ્યો અધ્યાસ કરવામા પ્રવૃત્તિ
કરો સા । આપુવેદ્ય નિતાન મેળવા પછી
કમ જાય મેળવવામાટે કોઈ આપુવેદ્ય
સમરત કોમા કુશળતા ધરાવનાર વરતા
સદ્વાસમા રેવાની આરમ્ભકતા છે પ્રો
બનાવટોકરતા સારનો બનાવવા ધ્યાન
કરિ છે તો તેની બનાવટો શીખી વેવામાટે
પ્રમ નાતન કરવો મકાશ મેળવા
પછી પણ કોઈ વિદ્યાન અનુભવી પતે વો-
ટક વેદની પાસે રહી નિતપૂર્ક ચિત્તિસા
(Practico) કરનાર શીખી લેવા જેટ
છે આપુવેદ્ય વિદ્યાને મેળવા પછી પણ
ઉપર લખાવમાએ કરવામાં આવે સારે
અરેખરો વેદ થઈ રોકે છે

પરીક્ષિતશાસ્ત્ર નિશ્ક્રમ્યુજાગો શિવ અને
આપુવેદ્યામા આ તથોને સદોગ થાય
અને આપુવેદ્યમા ત્રા ત્રમાએ અધ્યયન
અધ્યાપન વિધિ એ તદ્વિધમા તેમ
આપુવેદ્ય કમ જાય એ નિતપૂર્ક
ચિત્તિસા કરવામા આવે તો તત્તમાન તમ
મા જે રીત આપુવે ની અધ્યાપન થવા
પાતી છે તેની ઉત્તિ રવા પામે તથાસ્તુ
તદ્વિધમા એ એ મહાન માનીય
વિધ છે આ વિદ્યાનું સારિતર વખુન
કરતા આ હિ નેખ શદ્ધજ મોરો થા પ
એમ ધોરી પમોએ આ વિદ્યાનું મા ઉ નેખમા
સરિતર વખુન રેન નગી હવે પછી આ
વિદ્યાનું સરિ તર વખુન પ્રવામા આવો

સાહિત્ય-ચર્ચા

મહાકવિ કાલિદાસનું નારીચિત્ર

લેખક—શ્રીયુત જગજીવન કાવિ રા. પાઠ—૧ ૧૯૫૨

(અનુસંધાન ૫૪ ૪૬૨ થી)

ભારતભૂમિ જેમ વીરપુરુષોની જન્મેતા છે તેમ સાધ્વીશ્રીઓની પણ જન્મેતા છે વૈદિક કાલથી આરબી આજસુધી તેમા સાધ્વી શ્રીઓનું સ માન યતુ જોવાય છે ગૌપીના કૃષ્ણાર્ણવો જે પ્રયજ્ઞ અગ્નિ સળગ્યો તેમા ઉત્તર ભારતવર્ષના સેકડો વીરો ભરખીજૂત થયા છે એ વાત મહાભારત સ્થિત છે સીતાના ચરીરનો સ્પર્શ કરવાથી રાવણની સોનાની લકા મેદાન મેદાન બની છે એ વાત રામાયણ અર્ધસિત્ કરે છે પ્રાચીન ઇતિહાસો જોતા આવા દૃષ્ટાંતો વિરલ નથી દેવન ૩ અપહરણ કરવાથી 'દૂષ' નગર નષ્ટ થઈ છે એ વાતનું ઇન્દિય પ્રમાણ છે એવા એવા નાગીચરિત્રોનું અનુલેખન કરતું એ મોડ ઝનિ જોનો આશય હોય છે પરંતુ કોઈને સ્પષ્ટ થયે કે એમાટે નાટકોનો આનંદ શામાટે લેવો ? એવા ૨/૨ ચરિત્રો બીજો સ્થળે નહિ મળે ? એનું ઉત્તર એ છે કે માનવચરિત્ર નાટ્યમા જેવું સ્પષ્ટ ચિત્રણ છે તેવું બીજો સ્થળે ચિત્રણ અશક્ય છે નાટ્યમા આવેના ના ચ નાચિયા રંગભૂમિઉપર દેખાઈ એક સાદા વ્યક્તિયમા ચોક્કસ જગત-એક તીવ્ર કટાક્ષ નહ કે એક અગુનિતા સ કેતવડે જોઈતો

માન પ્રદર્શિત કરે છે તેમજો જ્ઞાન શ્રવ્યમા વ્યમા ગુણેના સેકડો શબ્દો પાપુ શાંતિ શક્તા નથી માટેજ એ નાગીચરિત્રો અન લોકના મહાકવિ કાવિ સના નામકો લીધા છે જોકે એ મતાવિના નાટકમા આવેના તમામ નારીઓના ચરિત્રો અવલો વા એ અમારી સંસ્કૃતિઉપરાતનું કામ છે તેપણુ તેમાથી અમે જે કંઈ સમજાય છે તે લેવા યમાશક્તિ પ્રયત્ન કર્યો છે

મહાકવિ કાલિદાસ દ્યો જાવજૂતિ દ્યો કે સદ્રક દ્યો પરંતુ રે ના નાટકમા સાત અને નારા પાત્રો સાથે સામેજ આવેના હોય છે આ દૃષ્ટીઉપર જેમ બહુ સાદું થી ને જેમ અસાધ્ય નથી, તેવું નાટ્યના પણ સમજતું અસાધ્ય પામે સત્ ૨૪૫ પામે ગુપ્ત આ નષ્ટ પોસે ઉત્તર રેવું છે વળી જગતમા જો અધગ દુરમ નહોત તે ઉત્કૃષ્ટની ઉત્કૃષ્ટતા નથી અને અધાર ન હોયતો અજ્ઞાતાની મિત્ર અ પત્ની નથી આકાશમા જો સ્વામ મેલતો સચાર થોત નહોતો મિત્રુલો પ્રતિ મનોનર જાગતો નથી માટેજ નાટકોમા પણ અવમ પાત્રોની જોડે ઉત્તમ પાત્રોનો યોગ કરનામા આવેના

હોય છે મહાન્નિ રાક્ષસાપવરના નાટકોમાં
પણ ધપાગે તાપનોન્નગેરે પાત્રોમાં છે કે
કિમનાં પોશિયાની ગુપ્તી એ જ ઉદ્દેશે છે
આજ C. રો અને મહા વિ મનિ સના
માલરિમિમિન નામના નાટકની સમાનોચના
કરી આરા નકાગ નારીચિત્રો દર્શાવીશું અ
મારા નધા વાયોએ એ ના ના વાયુ દોષ
છતાં રમરાખાજ દોષ એ સભવિન નથી
માટે પહેનાં આ ના નો દુસ્સાર આપી
રજી સમાનોચના કરીશું

માનવિકાગ્નિમિત્રનો સાર

ચિત્તાનગરીમાં અગ્નિમિત્ર નામનો પરાક્રમી
રાજા હતો એની મુખ્ય પ રાણીનું નામ
ધારિણી હતું એ પદ્મશીને ધરાવતી નામની
એક સ્ત્રી હતી એ સીના રૂપ તથા ગુ
ભુમાં હુબ્ધ મતી દ્યિવરાયણ અગ્નિમિત્ર
રાજા તપાવના લાગે હતા પ રાણી ધારિણી
ધૈર્યવાળી તથા પનિપરાયણ પત્ની હતી વળી
રાજ્યમાં રજ તેનું પુત્રકી ચવણ હતું જે
એણે ધાયુ હોત તો એ પલમાવમાં ધરાવતીને
આધી કંગી હતી પરંતુ એમ કરનાથી પતિના
મનને કંટ થાય એમ સમજી તેણે વજર
પો ને જુડ સહન કયુ ધારિણીએ પોતાને
મુખે તો એક તાપ નો પગ ઉચાર કર્યો
નહિ પરંતુ અતરમાં તો તે ધરાવતીતરફ
દ્રોણુદ્ધિ ધરાવના લાગી અને ધરાવતીને
એની ધટતાનો જ નો લીરીતે આપવો એ
કિર તે તક ગોધવા લાગી

એ સમયે વિદ્વંદ્યમા માધવસેન નામે
યુવરાજ હતો એ યુવરાજ પોતાની બેન

માનવિકાગ્નિમિત્રસાથે રણાવી પરાક્રમી
વિદિદ્યાપતિસાથે સબધ જોડવા ધાયુ હતું
એજનામાં વિદ્વંદ્યમા પ્ર નરિંદ સગમી હ
દો ને ચારેજાણુ મારામારી અને કાપાકાપી
સર થઇ એથી પોતાના મત્રી સુમતિ તેની
હતી બેન ધારિણી અને ભગિની માનવિકા-
સાવ માધવસેન વિદ્વંદ્ય હોય પલાયન
કરી ગયો અને વિદિદ્યા નગરી ભણી ચા-યો.
રરતામાં તેને લૂગારા મળ્યા એ લૂગારાએ
મત્રી સુમતિને મારી નાખ્યો માધવસેન
તથા માનવિકાને દેહી મ્વી અને ધારિણીને
મુખિર્જિત અવરથામાં વગડામાં પડી મૂકી

પદ્મશી ધારિણીને ભાઇ વીરસેન અગ્નિ-
મિત્રના રાજ્યની સીમા સાચવવા નમ દાતીર
નીમાયેનો હતો દેવપોએ લૂગારાના હાયમ
સપડાએની માલવિકા તેની પાસે આવી
આ સમયની રાણીએ રૂપવતી બાલિકાએને
અત પુરમાં શિ પદારિકાએ પોજતી તેથી
વીએને પોતાની બેન ધારિણીપાસે માલવિકાને
મોકલાવી દીધી માનવિકાનું મનોમુગ્ધકારી
અનુપમરૂપ જોઇ ધારિણી પણ આનંદ અકિત
થઇ ગઇ કેમ જાણે ધરાવતીને શિક્ષા કરવા
માટે વધતાએ પોતાના હાયમ માલવિકા
રૂપી એક સજ્જ આપ્યું હોયતી ! એવા ધારિ
ણી ર નિચાર હિય એ રાણી રાણી ધારિણીએ
તરતજ નૃત્યગીતાદિના શિક્ષક વદ ઉરતાદ
મથુદાસપાસે માલવિકાને મોકલાવી દીધી
ને તેને નૃત્યગીતાદિ શીખવવા પોજના કરી
એક દાડો ધારિણીના મહેનમાં રાજાએ
માલવિકાની છબી જોઇ તેથી તે મુ ધ થયો
રાજાનો મિત્ર વિદ્વંદ્ય જાણતો હતો કે ગણુ

દાસને સા માનવિકા ગુમપણે રહી નૃસિંહીતા
 થીએછે એ વાત તેણે રાજાને કહી આથી
 રાજા વધારે ઉત્સુક થયો. વિદ્યુતે રાજાને
 માલવિકા દેખાડનારુ માથે લીધુ અને ઉસ્તાદ
 મણુદાસ અને દુર ત વચ્ચે પોતાની સરસાધ
 સાટે વિરા ઉભો કરા થો જ તેમાં વધારે
 નિપુણ કોણુ? એના નીવેડામાટે તેઓ રાજા
 પાસે હાજર થયા. વિદ્યુતે કેસને આપ્યો
 કે જેની શિખ્યાઓ નૃસિંહી વધારે નિપુણતા
 જતાવે તે વધારે નિપુણ. આમ કરનામાં
 જો હેતુ રહેતો છે? તે મણુદાસ પણ કમ
 જ્યો નહિ તેમ દરદત પણ સમજ્યો નહિ
 નૃસિંહીવામાં ખરીદ્યા આપવામાટે માલવિકાને
 મણુદાસે રાજાપાસે આપી લાયકિત લાગળ
 વતી આલિકા માલવિકા રાજાસ મુખ આવી
 ઉભી નૃસિંહી શરુ થયુ તેના પ્રત્યેક સ્વર
 અવધવમાથી જાણે નૃસિંહીસમયે ચનનવવન
 ચતા સ્વર્ગીય રોભા નીકળતી હોય એવું
 જ્ઞાન થયુ કામુક રાજા ધરાવતીને જુવી
 ગયો. અને માલિકાને મનવા આવુર થઈ રહ્યા
 અલુપ મા કરનામાટે ધારિણીએ કેટલાક
 દડાડા માનવિકાને રાજાની નજરેજ પગા
 ન દીધી આથી બને વચ્ચે મનવાની ઉત્સ
 કતા 'અત્યંત વધી છે ને એ જોના
 વિવાદ કરવાનું રહી થયુ ને ધારિણીજ એ
 કાઈ કરનારી નથી! એટલામાં દેવપોળે
 માલવિકાની ખરી સ્થિતિ જાહેર થઈ એ
 આમા ય દાસી નથી પણ ઉત્તમવસની
 રાજપુત્રી છે એ જાણતા રાજાની જ્ઞાન દની
 આત્રામા જમળો વધારો થયો વિવાદના
 અગતવાદો વાળ્યા ને માનવિકા અગ્નિમિત્ર

સાથે લોડાઈ, આ પ્રમાણે નાનકડું વસ્તુ છે.
 હવે આપણે તેમાં આવેલેના ધારિણી ધરા-
 વતી અને માલવિકાના પાત્રોને વિવેકીએ.

{ ધારિણી—હવે ઉત્તરી અવલોકાએ તે
 'માનવિકામિમિત્ર' એ મહાકવિ કાનિદાસના
 નાટકવધમાં પહેલીકૃતિ જણાય છે કેમકે
 કાનિદાસનો દરત બરાબર પરિપકવ થયો
 નહોત્ય એવું આ નાટકનું વસ્તુઆલીખન જો-
 તો જણાય છે માલવિકાના ચરિત્રસાથે સહ-
 તવાનું ચરિત્ર સરખાવતાં એ વાત સ્પષ્ટ
 સમજાશે ધારિણીનું ચિત્રપણ એવું જાણ્યું
 જણાય છે તેપણ કવિની એ એક અદ્ભુત
 સર્જિ છે ધારિણી એ જાણે ગુમપણે વદતી
 કદનુદી હોય એવું એવું ચરિત્ર છે મુખેથી
 એણે એક પણ શબ્દ ઉચ્ચાર્યો નથી છતાં
 એના અંતરમાં જાણે એક દેવામિ સળગતો
 હોય એવું જોવાયછે ધરાવતી ઉપરનો પ્રભુ
 ઉતારવામાટે તેણે જે ખટખટ આરંભી છે
 તે આ વાતની સાક્ષી પૂરેછે પરંતુ ધારિણી
 એટલું તો ચતીર પાત્ર છે કે ધરાવતીઉપર
 એનો કેટલો દ્રવ્ય છે? અને માલવિકાઉપર
 એનો કેટલો પ્રેમ છે? એ વાત આપણે
 તેની વાણીથી તો જરા પણ સમજી શકીએ.
 તેમ નથી એવું ગામીય લખકર છે એ
 ગામીય જોઈ આપણને જેમ સદેહ ઉપજે
 તેમ લખ પણ ઉપજેછે માટે કેટલેક
 સ્થળે નાત્ર અનુમાનેજ આપણે તેના ચરિ-
 ત્રની રેખા આકા શકીએ છીએ ધારિણી
 ગંભીરતા, દયા સદનશીલતા અને નિપુણ-
 તાની હાનતી ચાલતી મૂર્તિ છે મહાપરાક્રમી
 અગ્નિ મત્ર જેવો રાજા પણ તેના ઉપર લક્ષ્ય

જીવ રાખે છે તથા બીજે છે હરદત અને
અજ્ઞાસની તકરારનો નિવેડો રાજ્ય રાણીની
અમિતપ્રયાણે આપે છે પોતાની ઈચ્છા
પ્રમાણે નહિ, નૃસ સમાપ્ત થતા રાણીનો
જીવ સ કેત યતાજ માલવિકા મહા ઊડી
અર્થે જાય છે અતરંગ અલસત અભિજ્ઞા
અર્થે અભિમિત ગળ માલવિકાને ફરીનાર
નૃસ કરવાની આના કરવાને હિમત ધરાવી
તે તો નથી એ ધારિણીનોજ ન્યાય છે
માલવિકાસાથે રાજ્ય શુભપણે મળેલ છે
એની ફરિયાદી ધરાવતી કરે છે એટલે રાણી
ધારિણી શુ દેશ રાજના શુન્દામાટે યાયા
દીધનું કામ હાયમાં લે છે અને માલવિકાને
કારાગારમાં નાખે છે! એ રસ્તે જાણે રાજને
હક આપે છે! હવે રાણીથી રાજ્ય કેવા
દીધે છે તે જાણે! પોતાની નાલગતિમા
આવવિકાને કેદખાનામાંથી છોડી ચુકવાની
આગ કરવાની વાત તો બાલુ ઉપર રહી
પરણ ધારિણી સરિનય પ્રાપ્ત કરનારી
મિતપણુ રાજની ચાલતી નથી! ઉપર
તે નિહાળે વાત વાતમાં જણાવે છે કે 'આ
વાત ધારિણી ન કરે તો? તાત્પર્ય કે
ધારિણીને એને જાય છે ને જાય
એકે સતીએના નયનોમાં? સ્વર્ગીય થોત
અહિનિત સજગતી હોય છે તેની પ્રભા અ
જ્ઞા પાપી હૃદયનાં પાપો સ મુખ સર્વ સ તા
નથી એ ન્યાયને માપરથી અધારને
પ્રમાણ કરુજ પડે છે સતીથી જાય કેપ
ન પાપે? વળી અભિમિતનું હૃદય તો પાપી
વિપ્રસાસનાઓના આગારેતુ છે અને
ધારિણી પ્રાપ્તે તો નિતીના અભિમતી અને

દેહિજ સેવનારી પવિત્ર આયરમણી છે
મિતિજયમાટે પ્રસ્થાન કરતા પુત્ર વશુમિ
નતી મગનકામનામાટે ધર્મ જાણી જનેતા
ધારિણીએ દેહિજ સેવામાટે જે યોજના કરે
તે છે તે વાંચતા પછુ આપણુ હૃદય ભક્તિ
બે છે પડે પડે પડિતા પડિતા પડેતું
આપને ધારિણીનું ક્ત્યેક ચરિત્ર જોઈશુ તો
તેમાં માત્રે ધારિણીનો નિતર અને મુજ
નતાજ જોઈશુ ધારિણી મગનમયી હોવાસાથે
પરિત્રના અને પાતિવચનો ઉત્તમ આદર્શ છે
રાજ્ય અભિમિત એને જોઈને શુ કહે છે તે
સાબળો

મગનપ્રતા ભાતિ પૌરિકા વરિવેપયા ।

વયો વિષદવત્સે સમમધ્યામવિયયા ॥

શ્રુતિ મતી અધ્યાત્મવિદ્યાસાથે વેદવધી, શોભે
તેમ ચતિવેવાળી દેશિબીનીસાથે મગલઆ
જીવસાથી અલકૃત દેહિ ધારિણી શોભે છે

ધારિણીનો આત્મસાગ પછુ અંદરુત જ
એ એલે પાપુ દોત તો ધરાવતીને દર કરી
પ્રમાત્રમાં રાજને પોતાને આધીન બનાવી
દેત પરણ તે પતિપગમળા છે ત્રાણકરતા
પછુ તે પતિદેહને વધારે ચાહે છે ને જો
તે ત્રાણથી વધારે પ્રિય ગણે છે તેના અ
ત્યાચારો સદન રસા જેન તે મમ સમ
કે ને તેને લીધેજ તે ના ધારણુ કરી
રહે છે તે પોતાના મનમાં જાણે છે
કામુક અભિમિતની રૂપપિપાસા નિવારણુ
વાની હવે મારામાં શયિત નથી આથી
ધરાવતીઉપરના રાજના પ્રેમમાં જો દરકલ
કરવામાં આવશે તો રાજ્ય હૃદયઉપર

આધાત ચગે વળી રાજનો ધરાવતીના વાન
 ઉપર અતિ મોહ છે તો સહેલાઈથી એ
 મોહથી રાજને નિવૃત્ત કરવો પણ અશક્ય
 છે તો કરતુ શુ? રાણીએ વિચાર્યું કે જેમ
 વાનો હાથ છે તેમ સૈંદ્યનો પણ હાથ છે
 ને એ નિયમે ધરાવતીનું પતન પણ અવ
 ક્ષ્ય ભાવી છે જ્યાંસગી સૌદામિનીના અતિરમા
 જવાલામયી દુલિ સળગી રહી છે સા લગી તે
 મેધના વક્ષ સ્થળને બેઠી શકે છે પણ જાના
 જોલાણી કે અસ પછી તે મેધના હૃદયને
 ભેદી ત્યા નિરાજવા સકિતમાન થતી નથી
 ત્યારે તો એટલે વેગે નીચે અધારમા એનું
 પતન થાય છે કે પછી એનું અસ્તિત્વ પણ
 જગત જાણી શકતુ નથી ધરાવતી ॥ પાવનને
 પણ હાણુતા ગળવા લાગેલી છે એના અ
 બરોની લાલિમામા કાલિમાએ સચાર કરવા
 મરડેલો છે માટે પ્રિયતમના મનોવિનોદમાટે
 જીવન સૌંદર્યની આવશ્યકતા છે હા દૈવેન્દ્રએ
 માલવિકા આવે છે એટલે ધારિણી તેને નૃલ
 ગીતાદિ શીખવી ગુણશીલે શોભાની રાજ્ય
 અગિમિત્રને સમર્પણ કરવા મરડે છે એ વાન
 જાણે નાટકમા જોઈએ છીએ આ આ
 રમવાય નિદોષ નહોના છતા પણ આગળે
 ધારિણીને 'વગીચ' શૈલાવડે અનકૃત થયેલી
 જોઈએ છીએ માલવિકા સાથે રાજાની વિ
 વાહ યશે ને રાજના નવીન જીવનનો આરભ
 થતો એટલે એની મેજેજ ધરાવતીનું પતન
 ચગે એ વિચારમા ધારિણી યગ્ન છે ને
 જોયીજ રિવાહમકપમા તે હાથ જોડીને રાજ્ય
 અગિમિત્રને કહે છે કે હે પ્રિય! હું આપનું
 મીનું શુ પ્રિયકાર્ય કરી શકું? તે દરમાનો

કેટલો સ્વાથ ત્યાગ! પતિની પ્રસન્નતામાટે
 કેટલી સતીએ આવા મર્ચ કરી શકે? તે
 અમે કહી શકતા નથી સપત્ની વિદેષ એટલે
 શોભ્યખાર એ સ્તીજનિતિને માટે કેટલો અસહ્ય છે
 તે સ્ત્રીઓજ ક્યાંની રા? આપણે પુ જન્મતિ
 તે સમજી સ્ત્રીએ નહિ જ્યા પતિના સતોષ
 માટે ધારિણીએ પોતાનો દુઃસ્વર્ગ છોડી નૂતન
 સપત્ની લાવી આપી પતિનું પ્રિયકાર્ય કર્યું
 છે એવું ચરિ! માનવસમાજમા જવદનેજ
 જોનાગે મેતેમ હો દોષ અને ગુણ બનેનું
 મિત્ર પણ મુશ્કેલ છે ધારિણીના ચરિમા જ
 ધુલ્લ સારું હતું એમ કહેનાનો અમારો
 આસન નથી ધરાવતીસાથે ધારિણીએ
 જોનાવામા મીઠાશ ને સરલતા રાખેલી હોવા
 છતા અ રથી પ્રપચી રમત કરેલી છે ધ
 રાવતી મિત્રારી સરન હતી આથી ધારિણી
 પોતાની ખાજમા કાવી મરડે ને ધરાવતીનું
 સર્વસ્વ નષ્ટ કરી રાખી છે બહારના દેમા
 વમા ધારિણીએ ધરાવતીની લાયકે મોગેનના
 જેવો બ્યવહાર દર્શાવેલો છે બોળા ને લાવી -
 ધરાવતી સાથેસાથ ધારિણીને પોતાની મોગી
 મેટ જેવી મરડે પણ ધારિણીનું હૃદય એવું
 નથી એણે તો એના ગુણ શનુનું કામ કરેતુ
 છે ને તેથીજ મહાકવિ ભગવતિએ કહેલું
 છે કે -

શાન્તિ કુતસ્તત્સ્ય મુજગજાગ્રોયસ્મિન્ વિવદ્ધા
 નુશયા સદૈવ ।
 ગાનાર્ત દશાય નિશાતદન્દ્યકોઢિવયોદ્ગારગુહ
 મુજગા ॥

અપકારપર ઉપકાર

હરિગીત

આહે બને દુરમન હશે પણ વેરભાવ ન દાખવે
 સહજમે સહાયક બની વિષ વિદારી શીઘ્ર દેડ
 એવાં અમૂર્તા રતન મિથે દિવ્ય દિલના છે અતિ
 અપકારપર ઉપકાર કરવો સર્જનોની છે નોંતિ ૧

રે! દોરવોએ પાડવોની કુંચા કેરી કરી,
 હળી રાજ હરોં લાખ્યામહે તો પૂરવાની મતિ કરી
 કિંતુ ન દોન લલો હદે છે વોંચા ગધવ થી
 અપકારપર ઉપકાર કરવો સર્જનોની છે નોંતિ ૨

નિમલ સનિધ સરતાતણાને મલિન માનવ તો કરે
 તોપણ મવિનતા ધરી ઉદરમાં સતત ગતિએ લે વહે
 કે ત્યાંપતની તથા જિપાવે પતિત કે ઉદ્ધારતી,
 અપકારપર ઉપકાર કરવો સર્જનોની છે નોંતિ ૩

કે પાર તીએ ફૂર બનોં નદાંપ પંખીડા હણે
 તોપણ અહો! નિજ રક્ત માસે ચાન્ત મુખા તો કરે
 ને જનતા મધુ કિંતકિલાટે રોક હદનો લે હરી
 અપકારપર ઉપકાર કરવો સર્જનોની છે નોંતિ ૪

કે માનવી જનને સોની જુદો અર્નિ ઉછેરતાં
 કે માનવી પોતે નદિ ને જનતા ઉંડે તાં
 તોપણ ઉભયને દે છે જુદો ચિતન ગથા હપ થી
 અપકારપર ઉપકાર કરવો સર્જનોની છે નોંતિ ૫

ચન્દ્રશંકર ધીરજીરામ પડયા-ઉમદના

જાહેર પ્રજાને અગત્યની સૂચના

શોઈસાઇટ કુલુ આખ મોતીઆ, પરચાર્ગ બને બજારના જેવાં અસખ્ય રોનો
 સદતર નારાંડી બાબત લેજારવી કરવા “શુદ્ધ સાચા મોતીના સુરમે” ઉત્તમ
 ઉત્તમ ઉપાય છે એક વખત મગાવી ખાત્રી કરો

કિં તોલા એના—ન ૧ લો ૩ ૧) ન ૨ નો ૩ ૪) ન ૦ ત્રીનો ૩ ૧૫—
 શુદ્ધ મગીરાનો સુરમે તો ૧ ના રૂપીઆ ૨)

ધસાજ મુદના ઇસ ૧૧૪૭ સુરમાવાવા એન્ડ કું ૦

નવર ૧૦૨ ડેકાપ કુલબજાર

જામનગર-કાંડીયાનાડ

ચિત્તવૃત્તિ વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર

અનુવાદક—શ્રીયુત્તમ ‘અક્ષયસી’

મકરણ પહેલું

ચિત્તવૃત્તિઓના પૃથક્કરણ અને તેના વર્ગવિભાગસંબંધી પ્રાથમિક સૂચનાઓ

(અનુસંધાન ગત નવના પૃષ્ઠ ૪૭૨ થી)

ચિત્તવૃત્તિઓના વિષયસંબંધે પશ્ચિમ દેશમાં વાલ્તુનાસ આની તેનું છેવટ પરિણામ આં દો એમ આ બુદ્ધિબળ છે કે પ્રત્યેક ચિત્તવૃત્તિ કિંવા ચિત્તવિકાર અમુક અંગે સ્વતંત્ર રિપત કે સ્વતંત્ર છે એટલે કે એક પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિસાથે અથવા પ્રકારની ચિત્તવૃત્તિનો ગ્યના-ગ્યન્યસંબંધ શોધાઈ શકતો નથી એટલુંજ નહિ પણ એક ચિત્તવૃત્તિને બીજી તેવી વૃત્તિમાં ગળાવવા અનિશ્ચય કે નિશ્ચય પણ કરવાનો પ્રયાસ પણ વૃથા છે બ કે એ માનસિક દેખાવોની બહાલકાગ અને કૃત્રિમતારહિત વચાથ રીતે વર્ગવાળી કરવી કેવળ અશક્ય છે

પરંતુ આપને એનું નાજેકે કે ઉપર દશા બુ તે પરિણામ છેવટનું નથી એટલે કે ચિત્તવૃત્તિઓની વચાથ ભેદારી બની શકે તેમ છે અને જૂની જૂની ચિત્તવૃત્તિઓનો અવસરપરસ રચના જ વ સંબંધ છે તેમજ એ સાંગી તેની વૃત્તિમાંથી અમુક રીતિએ

તે વૃદ્ધિ પામી વિષય ચિત્તવૃત્તિઓ બનવામાં અમુક ધોરણ કે નિયમ પણ શોધાઈ શકે તેવું છે ઐતમગ્યુનિના ન્યાયચત્રોઉપર સંત્યાપનનું બાધ્ય છે તે ગ્રન્થમાં, શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં અને આ ભારત દેશના તત્ત્વજ્ઞોના જૂદા જૂદા દરજોના કે સાખાઓના પુસ્તકોમાં આ વિષયને ઉપયોગી થાવ તેવી સૂચનાઓ કે આધારો મળી આવે એમ છે આધુર્વેદમાં એટલે કે વેદકશાસ્ત્રમાં તેમજ ખાસ કરી સાદ્વિસના વિનિધિ ત્રયો એ કાવ્ય તથા અલંકારશાસ્ત્ર કે જે સંસ્કૃત સાદ્વિસનું પૂર વધારનાર છે તેના ત્રયોમાં પણ આ વિષયને સાદાધ્ય કરે તેવા આધારો મળે તેમ છે અસ્તુ

અત્રે પણ એજ બતાવવાનું અપત્તિ વામાં આવ્યું છે કે ચિત્તવૃત્તિઓનું પૃથક્કરણ અને તેની વર્ગવારી અમુક પદ્ધતિપ્રમાણે થઈ શકે છે આ પદ્ધતિ તત્ત્વશાસ્ત્રના અંગ સૂત્રો રિચારવાયોગ્ય છે અને આ વધુ

તેમ વિચાર પછી 'તે વિચારમાં મેં તેના અગાસીવગેરેતરની વિશેષ ગર્ભા કરવામાં આવે તો તથા એટલે અંશે ઉપયોગીપણું આવીશું મતલબ એ છે કે કાંઈ તેની આ રીતે પદ્ધતિ યથાર્થ રીતિએ શોધાય કે જેના અનુયાયી એટલે કે તે પદ્ધતિપ્રમાણે વત વાળી શુદ્ધતર અને ઉચ્ચતર ચિંતાવૃત્તિઓનો વિચાર થાય અને મનિન તથા નીચ વૃત્તિ મોનો નિષેધ થયું પરિણામે તે નષ્ટ થાય પુષ્કરપાથી એ પ્રાસ સ્પર્શ થાય તો મુખ્યમનિને કેટલો વાળ થાય તે અભારે તો અતઃકે કિંવા કાલ્ય અને ધર્મના વિગ્ધનીજ માત્ર કલ્પનાને સોપવાએજુ લાગે એ સ્વાભાવિક છે તોપણ એવી પદ્ધતિ કિંવા સિદ્ધાંતથી પણ તાત્કાલિક લાભજ છે

આના સંયોગોસમયે કાંઈ એવા નિષેધ ઉપર આપુ કે ચિંતાવૃત્તિપ્રાસબધી અથા વિપર્જન જે જે સિદ્ધાંતો કે મતો બાલ રામ આ વા છે તેથી વધારે સતોષકાર સિદ્ધાંતઆર્તિ સલાધન કરવું તે વૃથા છે અથવા તો તમા વિરોધ સલાધનના પ્રાસનો રજુ અવકાશ નથી તો તે કેવું જુદલરેજુ છે ?

આ લખુ લેખમાં એ વિષયસબધી સર્વેશ મુક્ત વિચાર કરવામાં આવી ચુકે છે એ પણ કહેવાતો હેતુ નથી આમાં તો પાત્ર એ મહાન વાતની અમુક પદ્ધતિની રૂપરેખા દેરવાઈ છે અને તે પણ એક મુ મુતુના હિષ્ટિનિદુથીજ વળી કેટલીક એછી ધનિચિત્ત વૃત્તિઆ કે બિચિઆ કે વિરોના અથ નામો કે સદાઓ દર્શાવતમાં પણ મળતે ભૂલો થઈ હશે કેમકે અંચ બાધમાં

તેમ સરળ પથાય શબ્દો દમેશા મળવા મુશ્કેલ છે

આવી મુમીનતો કિંવા દોષ છતાં પણ બે ચિંતાવૃત્તિઓપરતે અમુક અંશે પણ યથાયતા આ લેખથી નિર્દેશ થતો હશે તો હમેદ છે કે વધારે અનુભવી અચારા મિતવાળા પુરોષ ભવિષ્યમાં જેમના સુધારા વધારાસાથે જે જે ખામીઓ આ લેખમાં રની હશે તે પૂરી કરે

આ લેખની અવસ્થા પડુ ઉપર બતાવેલ શબ્દાદિની અમરડતાને લઈ મનમાનવી રીતે પૃથક્કરણ કે વિવચનાત્મ નિરીક્ષણ રાવે તેવી પદ્ધતિએ થઈ શકે નથી છતાં આ દહુ તો નિર્દિવાદપરો કહી શકાય તેમ છે કે મને તે સદ્ધર્મમાં સદમ વિલાસ થત રહે તે પદ્ધતિ કે યોજનાની પણ મી કરવામાં આવે અને તે દ્વારા તેની અવસ્થા કરવામાં આવે તોપણ આત્મા અને અનાત્મા ચૈતય અને જડ, પુરુષ અને પ્રકૃતિ પ્રત્યાત્મા અને મૂળ પ્રકૃતિઆ અમુક કેટલાક દ્રવો સદા સર્વદા નિરતર સમકાલીન છે અર્થાત્ તેઓ કદી જૂદા પડતા નથીજ એ દ્વેષેષેષે મેકમાં કહી દેરકાર થયો કે બીજા તેના સાપેક્ષીમાં દેરકાર અવશ્ય થવાનો એમને કે આજ વિષય કે ઉપાધિમાં વિરૂદ્ધ થવાસાથે મનમાં અંતઃગત પણ તે પ્રમાણે વિકૃતિ થાયછે તેમ તેથી હિનગ સરોગેમાં પણ તેમ પ્રમાણે બતાવે બનેડે આ લેખમાં તો માત્ર ચિંતાવૃત્તિમાં શીરીતે વિકૃતિ કે વિકાર થાયડે તેટલાપુરતોજ વિચાર કહેવામાં આવ્યો છે

જેમસ અને 'લેગ' આદિ (લેખક) ની માયતા કે મિત્રાતો છે કે ચિત્તવ્રત્તિઓ જિવન વચ્ચે શારીરિક શુભધર્મના મૂળ કારણ છે તેને જેમ અનિશ્ચયોક્તિવાળો પદ છે તેમ બીજી તરફથી વચારે બીજા સિદ્ધાંતો કે મતો એમ પ્રતિપાદન કરવા આ હેતુ કે કેવળ ચિત્તવ્રત્તિઓના ઉપરજ કેવળ સામાજીક શુભધર્મના ફરકો આપ છે તે તે પણ પણ બીજી બાજુએ જે આદ્ય જોતો છોડે છે બીજી પક્ષ સત્તરો ખરો નથી તેમ મોટા પક્ષ નથી વસ્તુન શારીરિક-માનસિક ઉપાધિપદધર્મ સાદર ન જાય ચિત્તવ્રત્તિઓ ઉપરજ બીજી કાણ છે ચિત્તવ્રત્તિઓના કારણે વ્યવસ્થા બાંધી સંબંધી જાનતા ના સુખસિદ્ધિ પુરત માં દી સમજાવી અહીં કે તે જોના લક્ષણ કે અપમાનઆદિ પામતી વખતે મનુષ્યની અમુક ગુણમુખ્યા આદિ હાવભાવ ચલાતા શારીરિક શુભધર્મ કારણો સાંકળ છે તે જણાઇ આવે છે તેના સમય પછી તેવા પ્રાર્થના પાણી લેધો ચલાહે અને તેમના મુનિશ્ચિત્ત પથ છે - ઉપર કહેવાઇ ગયું તેમ જનના કે કારણના સચે સંગીર માં કે કારણના કારણે મનુષ્યના હાવભાવ અથવા મીજા અવસ્થાના અલિનરો યાદ છે તેજ પ્રમાણે અલેશમાં દેખર કિવા અવસ્થાના લક્ષણ સાથે ચિત્તવ્રત્તિમાં પણ ફેરફાર થાય છે તે દાન તરીકે એમ જોવામાં આવે છે કે અમુક રિધિવ્રત્તિ સાદર કે પ્રાણુ-રિ નિગમો પ્રયોગ વ્યાખ્યા આવેતો બીજો તે સારા વિચિનિમા હોતો તે સમયે તેના દા મની મની વગાવી દેખે તે જ અથવા મનુષ્ય રહેતો ને જાતા તેનામાં હાથની વસ્તિ વગર

થાય 'આમોડીઆ' એટલે કે નવસા (સામાર) નો પ્રયોગ થતા તે આસુઓ નહેતા મોડે નો તે પછી સોમરો જાગૃત થાય છે બીજી ખરેખર સકા બગી ૨ ૨૨ માં કેવળ પરિણામે મને જે સીજીને કોમના આરિમાને અકુશમાં રાખારથી કાપવ્રત્તિ વચમાં રહે છે આ પદ્ધતિને સુધરેલા જોવા નો શારીરિક અવધવો હાથ રવાત વ્ય પામવાના પરિણામે ચિત્તવ્રત્તિઓ પ્રતિ પણ રવાત વ્ય મેળવી લામન જે અને મેળવે પથ છે યોગ સાધવામાં પ્રાણાયામ આદિ કેવળ શારીરિક પ્રક્રિયાઓ છે તે જેમ માનસિક-શારીરિક શુભધર્મની સાદર નયક છે તેમ તે મોગ અને શલોગ નવે અનિશ્ચય મહારો બે છે એમ કહેવાનાળા એકતરફી જનની રમજ માને શારીરિક બાજુ ઉપર વચારે આધાર રાખે છે તેમ બીજો પક્ષ જનના સ્વપ્ન કે માનસિક પાણાઉપર સંવિશેષ આધાર રાખે છે મનુષ્ય પેતે એમ અખજ અવિભાજ્ય લેધો છતાં પણ જે સમયે જાણે તેના બે ભાગ થયા હોય એટલે સંગીર બીજો મારવા વચ વામ અને સદમ ભાગ પગી જઈ તેને બીજી જુનીજુની એટલા તે કરતો આપ છે એ બધા તે કેમ અને શીરિતે રહે તેના આખ્યામિ કે આ સીક્ષિકલાજ (metaphysics) દટિ જે જોના ને ખુલાસો માને મોખર છે તે અથવા રથવે અપવામાં આવેલ છે તે માત્ર મ અને શીરિતે મપમાં અને ત્યથી પ્રેરણ છે, તેમજ તે બીજી અસર કહે છે તેમજ જીવનની તેના હા અસર સુધરે તેના રિવાજ ને લેધો આ ને મુખ

૧ મ કે સરીગ મન રિતમિમા તે તે
 નમની ૫૦ રાગશક એણા પશુ ૫ મ અને
 ધીને ચાહે કે ૩ સમગ્રે એ રિભાગ
 ન્યાગમ ૧ ૩૦ દખાય છે તો કેટલે મનો
 ધીને રિભાગ તે કારી મરછે મે ૫ ૩ અ
 ૧ રમરે નાનનામા આ ૫ ૮ એમુ ૮
 ધિ ૫ ૩ આ રમાણે તે મનમા ૭ દિસ
 ચાહે તેમા વખતે એક રિભાગમા દરકાર
 ચના ખીન રિભાગમા દરકાર ચસા ૭
 ૫ ધીને રિભાગ કારણ વખતે થત ૧ છે
 ૫ નથી થ ૫ ૫ નું અર્થાત્ તે વચ્ચે મરણ
 ૫ લાભી સ ૧ ૫ નેકામેન છે ૦ રી
 રીતે તે વોરે ૨૨૨૫ પશુ તે ૨૨૦૫ બન
 નમામા આ ૩ છે (૫ ૫ નિ લાભાનમસ ૭
 કૃત શાનિપદ ૫ મા ના ૧ તક ૫ ૫ ૦

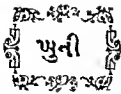
Soultance of Peace નક બુ ૫૧ તમા ૧૫)
 મનુ ૧ રિતિ મન ગીર ૫ તા તે મેમ
 ૫ એ સિદ્ધાન જેમ ૭ મસ અને ૫ ૫
 ૧ મત રમાણે મ ૧ ૧ અચરાયા ૫ તે ૮
 મમગ્રે એમ મનુષ્ય રિતિ મન અને તરીક
 અનેક છે તે માન તે મનનું ૫ ૫ ૫ ના
 પશુ ૫ માન ૫ ૭ ૭ અને રિમા અચાર
 વિચાર રિતિ અને ૫ ૫ ૫ નેમ એ બી નરી
 રેવનત અરિતત બોમરી શમતા નથી તેમ
 મેક બીજા રિમા તેની સાથકતા પશુ સજા
 નથી નથી એટલે કે તે નો અ યોગ ૧
 આનથી છે હતા ૫ ૫ તે એમ એકનું એક
 બીજામા મમગ્રે એ મેમપદ કે સકીલ ૫ ૫
 ૫ ૫ નથી

“સમગ્રતણા સાચી બધા, દુર્બળનો નહિ કાય”

દાદરશ

- ૧ મીન તને આગણે નાખો જન અધ્યાય
 આરે ખતા તોય પશુ બતર મદી દરખા ૧ — ૧
- દીન રનોના દારખર સા ૨ ને સ માન
 દ ની તે રીકારતા મારે મન અપમાન — ૨
- વરનો ત્રિય ૧ અ ૫ ૫ ૫ ધીનિ ચિ હે ૨ અ કાય ૧
- જાતી ન ચિત ન મીથી ૧ ૬ સારે થાય — ૩
- લખનિ ને મદિ ૫ ૨ દુનીઆ રાતી જાન
 નિધન મરણ પમારીએ ગાન મર ની ખા ૧ — ૪
- ચિના રનેદ મારી બને રાય મરમા પ્રોધ
 સમગ્રતણા સાચી ના ૬ ૧ મનો નહિ કાય ૫
- ૫ ૨ ૭ સદમ દરિથી નિરખના
 નિધન ને ધનસન સા એક રિમા પરિવાર —
- ગિજ રિમે ૫ ૨ દેદ ૫ ૫ એમ આતમા વાર ૧ ૬

રમણિક ૨ મહેતા

લેખક—શ્રીચુત વસનદેવ ગાવાળાઈ આશા—પંચમી

(૧)

આ ધબ્બા વખત પહેનાની વાત છે પ્રા.
આશીશ વર્ષ થઈ ગયાં છે પરંતુ હજી પણ
તે સાત નહીં યાદો નહીં પણ ચાર જેવ
રત્ન કામ માં પડી મારી જ લી આ—મા
યા ની જોડા જોડે તરીકે થઈ સાથે મારી
ઉપર ૨૫ વર્ષની હતી તે વખતે મને
કામચોંદો ઉભાત હતો, દરેક જ સવારે
જોડની તપાસ કરતી વખતે જોડોને પણ
જોડોના સમાચાર પૂછતો જોડોના હું જોડો
અખ્યાતિ ખામો જોડો પોતાનું કામ
સાતિથી ખરી મને રાહત આપતા દરે
કેની જોડો પોતાનું પ હોત તેની રીતે
જોડો તેજોના ૧૦ તથા પછિસાર વિ. તે
જોડો મહા ચિન્તા હતી તેનું સાચું નહિ
પરંતુ મહા મહા શોખ મહાપણ આનંદમા
ભાગ જેનો હિ સાતિથી પોતાનું કામ કરી
મ્યાં પણ ફરતા જતાની હું જા કરતો જિ
પાનીસ તેની સાથે રાત પડતી હતી
કરતો પ નું લામ માં પ્રતી ઉભા ૨
મયા આ ૧૫ માં તેને જોડો જોડો
ના ૧ માં ૧૧ માં સાથે મારી ૫ થી
ઓ થઈ હતી પરંતુ મેં સાબાલુ જે મેં
જોડોના આમો તો દરના તેજો નથી
૧૬ રીમ ૧ વેદનાં ૧૬ જાનવાન આ ૧

જાસને મો જિન્નાસા થઈ, પરંતુ જિન્નાસા
પરના મો રૂકાવના મળી નહિ ફક્ત જાન
૩ તે પુત્રી છે

(૨)

૫૫ ૩૫ આસતી હતી જે મા તાર મારી
મીડો મીડોને પણ તાર મારી આ ૧૦
વખા દિવસથી તે જ શરીર ફર થઈ ગયું હતું
તાવ થઈ આનંદાજ રૂકીમને જોડની હોરપી
ઠાવમા મોડની આપો સામાટે હું આપો
તેના તરફ માયા દશા પુ તે જોડો રાકો
નહિ

૫૫૫૫ એ ૫ માસ થયા રૂકીમ હોરપી
મનમા છે તેનું ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
ધાર્યું છે આ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
સકશે નહિ હીમે પણ મેમજ ધાર્યું મે
જોડુ છે તે ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
દનો ૫૫૫૫ વર્ષત તેની મામે મે ૧૫૫૫
તેને નાના પ્રમા સાત ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
મા ૧૫૫૫ નહિ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
ઓ નો ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
'આ' ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫

(૩)

એક દિવસ સા સામા ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫
દનો ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫ ૧૫૫૫

નારાયણશુભારે નીમડી પાસે આગે
તેડી રાત્રિ ખરા રાત્રી તેને રાત્રાની
આશા રાત્રી તેની પાસે ગયો ભારે
તેણે પ્રગ્લિત થઈ કહ્યું બાધા મારી મુ
ખિતો રાસ રાસ આગે મે
પુ પુ રાત્રીમાં તારે કાઢતે હોવાની
મળવાની મળે તેણે થોડી રાત્રી વાત
રહી હતી આપ્યો ખુબી સ્ત્રી મો
છે શામાટે ફરી મરણ માર્ગ છે એમ
કહી પેતના રાત્રીમાં મોડી રાત્રી દહ

નારાયણ હું તેને હિંસા તપન આગે
શકો નહિ પણ તેને રાત્રીમાં મે પિત્ર
કે તેને રાત્રીમાં શાંતિ મળશે તેથી તે
શાંતિમાં શામાટે બેઠો કહેવો રાત્રીમાં
ની શાંતિ મળે તેણે આગે ભાગે તમારે
મટે થયું કે જો મારા મરણ પડતા હું
તને મોટા છરાનું પાપમય પાત્ર કી
સહનથી તે નહિ સહનથી મારા
રાત્રીમાં શાંતિ મળે નહિ એમ પાંચે છ

(૪)

રાત્રી કાપુ થોડી હોતે રાત્રીમાં જોત
નાનો આરતી મે મારા નથા વિશે
આમજ પસાર થયા નથી મારો જ મ એક
મોડા કુટિયા થયો છે હું રેકનો માનિતો
હોતો અનેક નત હિંસાતને અતે મારી માતા
એ મેળવેતો હાવાથી અને પ્રચુર પદ્મની
પિતામાતાનો માત્ર એક પુત્ર હોવાથી
નાનપણથી જ ધણી સારીરીતે મોર ત્રિપા
વન ગાગા આનુ દહુ મારી જે હમ્મ
આપ તે મને અનિ પિત્ર મે મળતું રેક
મોરી આના પાગમાં તપર રહેતું માગ

પિતાને આ મધુ મળતું નહિ રાત્રી વાતે
તેણે તિરકિત પ્રાથ ગા રાત્રી રાત્રી
તો સમજાવતા રેક રેક મોડા થશે
ભારે બહુ સમજાવતા મારા મને જ મળ્યા
માર્ગ પરી મારા દહી તે જ ધણ
એમ ધારી મારા પિતા મો મળે હોત
નહિ દુઃખ વાતો થયો ભાર પિતાએ મો
નિશાળ મોડા મે જાણતા ત્રિપા મારા ધણી
અરુચિ હતી પરંતુ પિતાના ભાણી રકુવ
હોતી રાત્રી નહિ મારે મારા પાંચે મરણ
પડતા મતર વાતની વાત ધણી મામુમથી
મારા વિવાદ થઈ ગયા મે તે વખતે રકુવ
હોતી રાત્રી

આ રખતથી મારી પત્નીને આરતી
થોડા શાદુ મળ્યા હોતો મારે રકુવ
હોતી આન મા પડે છે ભારે તેને ધણી
સ્વાર્થ મિત્રો મળી આવે છે તેમ મારે રા
થયું મારા મિત્રોએ પણ નિશાળ હોતી રાત્રી
દુઃખ મળે રસ્તે ગરાવા ભાગે આ વાતની
ખબર મારા પિતાને પડવાથી તે મને પણ
અમળ મે છેરો મારો નિરકાર કયા પ
રકુ માર મત રકુ નહિ પરંતુ પિતાનો
તિરકાર ને કરી રાધો નહિ તે રેક મળ
માતાના અનુજન તથા પત્નીના સત્કર
અનુરોધ કહ્યું મે મારા મિત્રોની સગત હોતી
રાત્રી સત્કર મે આનવાની નેજા કરવા ભાગે
પિતા જુની ધણ મને વેળામાં સમજાવ
પા મારા મારા દુઃખ મને આગે તે રાત્રી
ખરા ભાગે વિદુ કુશાગ્રવશાત આ રખતે
મારી માતાનું મરણ થયું તે વખતે દુઃખ
જુની જવાને મટે મે આગળે રસ્તો મળ્યું

કર્પો માતાના મરણથી હું ગાડા જેવો થઈ ગયો. આગળના મિત્રો અને પાછા મળી ગયા પાપ. પ્રવાહમાં મેં ફરીવાર ઝપટા લીધા.

માતાના મૃત્યુથી પિતાને સખત આઘાત થયો. ત્યારપછી મારા આ સ્વદાગથી તેના ખમા વધારો થઈ હું ખ અસહ્ય થયું પિતાએ મને ગોલા નો ધણો સમજાવ્યો. ધણો વિનય મ્યો તિરસ્કાર કર્યો છેવટે પોતાની મિ કતમાથી કાઢ નહિ આપે એમ કહી લખ બતાવ્યો. પરંતુ હું કોઈના જે રીતે માંગો નહિ એ પ્રમાણે વલો વખત નીકળી શો, પિતા આ અ યાચ સદન કરી રાક્યા નહિ મારી વતીથી કે તેને મળી નહિ એ વિચ મને ખોનાવી મારો તિરસ્કાર કર્યો હશે આ મારા વચ્ચે વચ્ચે ધણ પિતાએ તેજ વખતે મને ધરમદાર આપ્યા જવાનું કહ્યું હું પણ પ્રતિજ્ઞા કરી કે આ જીવનમાં હું કદે આ વરમા પગ મુકીશ નહિ એમ મની જાહેર આવી નીકળ્યો.

(૫)

તેજ રાત્રિએ હું ઘર છોડી સડો માં નાની નીમળો મારી સ્ત્રીએ મારી સાથે આપનાનું કહ્યું મેં તેને પણ જુએ રહી નીવી પરંતુ મારી જલ્દ વખતી ક યારે મા પિતા એ કે ઠપલ રીતે મારી સાથે મોકલ નહિ હું કહેડું બુની ગયો હતો કે આ દરમ્યાન મારી સ્ત્રીને એક પુત્રીની પ્રાપ્તિ થઈ હતી તો સારા કથા પછી જેવા દિવસે મને માનુષ પ યુ કે મા થી અ યાચ થયો છ પણ બુના મિત્રો પામે ગયો પરંતુ કાઢ્યો

આજીવ આપો નહિ હું ચારેતરફ અ ધકાર જોવા લાગ્યો મારી સ્ત્રી આ વખતે મો ધાડ સાતવન આપતી પિતાપામે મમા માજીવાને સમજાવતી પરંતુ પિતાએજ મારો તિરસ્કાર કર્યો હતો તેની પિતાપામે સાદા બની લિલ્લા ન માગવાનો મેં નિર્ણય કર્યો કે છ સારે રસ્તે ચર્ચ અર્થ ઉપાજન કરવાનો હું પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો હું કાઢી લાધો ન હતો તેથી મો મિતા ધણ સ્ત્રી ધરેલા વ હેઝી કેટલો અમથ શુભગત થયા યુ પરંતુ તે કેટલાક દિવસ ચાલે? હમે હમે અર્થનો અમા યો મે વખત ખાસનું પણ પુર મળતું નહિ હું ગાડાજેવો થઈ મરો પરંતુ સારે પણ હું રિતાપામે ગયો નહિ આ વખતે પ્રેમમયી સ્ત્રીની સાતવના એજ મારે રાતિ હતી પરંતુ એ શાંતિ પણ મારા ન શીગમા વધારે વખત રહી નહિ અનના અગામી તથા અસહ્ય પરિશ્રમથી મારી સ્ત્રીનું તરીર કશાન જેવું ધણ ગયું પરંતુ તે મધુ છુપાવી રાખી તે હરને સુમે કામ કરે જતી જાતે મે માછ થયું હોય હું ખધુ જાણતો હતો પરંતુ હારી, થ કદે? ઉપાય ન હતો

લામ એ વિચ મુજ પટિ ધણ આજીવે વખતે પેર આવી જોયું તો મારી સ્ત્રી મનિન રાજામા આપો કાગ પગી હતી તેડુ મુખ એમણે તો મળી હવે જાણે મ રુપની કૃપા ચરનિકા તેડા મુખઉપર મસ રા મણ હોય નહિ? મો જોઈ અનિની મે પસે પોના મો હું તેની પામે જ જોડા મારા રો નાથ પેતાના નાથમા રહ ગયા

લાડી દું ચુપ થઇ તે ॥ તરફ એકાગ્ર
જોવા લાગો યોગીનાર પછી તેણે જીભે
રનરે કહ્યું જાઉં છું મારે માટે રસો
નહિ લગવાનમાં ત્રી રાખજો એમ કહી
મારા હાથ તેની છાતી ઉપર રાખી માગી
ઐએ તમેશો માટે આજો બપુ કરી મા
રી જાતી ભાંગી જવા લાગી ચીતકાર કરી
રંગી પડવાની મારી ધ્રુવ થઇ પરવુ એક
તમ પણુ હાર નિકળી શક્યો નહિ બહાર
સુસંગધાર જળમંદિ થતી હતી

(5)

બીજા મત્યુષઝી હુ તદન જ્ઞાનવિનાનો
 થઇ ગયો શુ કરીશ તે કાઇ વિચારી શક્યો
 નહિ આ વખતે મારી બાગક માની વાન
 વાદ બ્યાની મે વિચાર્યું તેને મળરાથી કાઢ
 ાતિ મળશે પરંતુ તે વાત મને તેમ કઠી
 રમાથી કાઢી નાખી એ દેવ છોડી બીજા
 દેશમાં ચાલે ગયો બહુ બુની જલ્દા
 જેમ મારી માં નામ બદલાયું તે દિવસથી
 રૂઝીમરોજ થયો

કેટલાક દિવસ સદુપાયે ઉપકાશન કરવાને ચેષ્ટા કરવા લાગ્યો પણ તેમાં સફળ થયો નહિ ક્રમે નાના અસદુપાય કરવાનો આરભ કર્યો કેટલાક વખતમાં ડું પાકો ચોર થયો પહેલાં જ્યારે ચોરી કરવાનો આરભ કર્યો ત્યારે મને ઘણું દુઃખન કરતું પડતું ક્રમે ક્રમે ચોરી કરવાનો અભ્યાસ થયો ત્યારે ને કદ આ તુ ગયું કેટલાક દિવસ પછી ચોરી કરવા જતાં પકડાયો એ વખતે જોઈ મળી જોઈમાથી, બહાર નીકળી પુરાતન કામનો

॥ आरंभ ॥ परतु तरतव्ज अमारी टोलीना
 ॥ गंधा जोरो यम छ गया परतु ह प काये
 ॥ नदि मारा सगतीया पकडा छ गया तेथी
 ॥ शु करतु ते ह निवारी श ये नदि

તે વખતે ાગલમ ધણા તુટારના ટોળાં
હતા મે વિચાર કર્યો કે તે ટોળામા જલ
થોડુ નાહુ ભેગુ કરી પાગી તેને છોગી રહ
શાંતિથી બેસીશ તેડુ ટોળુ શોધી કાઢવાને
મને વખત હાગ્યો નહિ હુપારાપણ કરતા
પણ મને શાંતિ મળી નહિ ત્યાંજ્યાં જમે
તુટ કરવા જતા સા અમારા માણસો ધણો
અભ્યાસ કરતા આથી માફ મન વિદ્રાવી
થઈ હાનું બહુ છોગી દેવાનું મન થઈ પરણ
૭ વિચર આવતો તે પાર પાગી શકતો
નહિ સામાટે આ મોઢ છોડી શકતો નથી
તે હુ બાણી શક્યો નહિ લાઈ) આઠસ
બાણીને ૨ પારને રસ્તે ચાલ પડી મોઢ
દિવસ શાંતિ મળતી નથી

આ પાપ કળા કેટલાક વર્ષ પીતી ત્યા
કેલાક વિસ આ કામ છેડી દીડુ હતું તે
દરમ્યાન મે મારા ધનની સભાળ લીધી
મને ખર મળ્યા કે મે શ્રદ્ધાએ કર્યા
પણ એમ નહીં આ ૨ મારા પિતાએ આ
સસારો ત્યાગ કરો કે ૧ી ગીતક મારી
મ માને મે ૧ ૧ મયા છે વળી રણ સાભ યુ
જે મે ૧૧ પહેલા મારી ૨ યાનો વિચાર
પણ થય મરો છે તે ખુદ સુખમાં છે
ક નાની ગોધ કરી મેક વિમ ખુશ રીતે
તેને કોઈ આ થો તેનું મુખ આનંદ તેની
માટેડુ હતુ તેને જોતાજુ મારી સ્ત્રીની વાત
યા આવી ગીધ નિવસ મળી ને રથ ન

છોડી હુ આનંદે રહ્યો તેને સુખી રાખ્યા
લગનાનપામે પ્રાથના કરી ત્યારે વજ્રા
વર્ષે વીતી ગયા અછતને મટાડવા મે ક
રીયા હુમગને નધો સર કર્યો એક વિચ
પાસેના એમ મામમા એમ ધનનાનનુ વર
હુમમા નક્કી કર્યુ ટોળાના એમ માથસે
જઈ તપાસ કરી કે તે રાને ઘરમા કેવ
પુરુ હશે નહિ આ સમય ગુમાનનાજે વેન
હતો તો અમારા લગભગ પદર માણમે
હાર નીકળતા સર્વજ્ઞ અધકાર વ્યાપી ગયો
તો માફ કરી કંપી ઉપર

રાત્રિ મળીર હતી મારેતરફ નિરાશ્વતા
વ્યાપી મળી હતી તરતજ મશાન સળગાવી
વાળે લાગી અને મામમા પ્રવેશ કર્યો
અમે પાચ ૭ જણ એક નરમા ગયા તે
ઘરમા એમ રમણી મે ૧૫ વષનું બાળક
ગોડમા લઇ સુતી હતી અમને કેળી ગાળક
મા માં મરી માનની જો મા બગાઇ
મથુ માતા બાગમને પકડી સખી મપા
લાગી અમારામાના એમ જણે તે ગમીના
ઘરેલા ઉતારી લેવાો રમણીના શરીરન હાથ
નગાધો રમણીએ રાક પાડી હુ પછાડે
હયો હતો મિ ૧૨ સાબળી તેતરફ જોયુ
આવીના તેનુ મુખ હુ સારી રીતે જોઇ
ચકયો ન હતો મારા હાથગાની મનાવ
અજવાળુ તેમ મુખઉપર પ વાળી તેતરફ
મે જોડુ તેનાતરફ જોતા હુ અમળી હુયો
નાકે માથુ ફરવા લાગ્યુ હાથમથી મતાન
પડી મઈ પરતુ તે સલાળીને હાથમા નધ
વીધી માંની મામમા ની માર કરી તેની

રક્ષા કરનાને ૭ થો ૮ લોગએ મારી પુ
રીના મરીરઉપર હાથ લગાથો હતો તેને
લાત મારી નીચે નાખી નીધા મારા આ
અહુન વ્યવહારથી અમારા માણમે આવી
પામી ગયા તેઓએ ફેવથી મારાઉપર આ
કમલુ મ્યુ હુ પલ યથાસા ય તેનો પ્રતિરોધ
કરવા લાગ્યો સહસા મારા માથાઉપર એક
પ્રયત્ન થા પડ્યો, હુ જોશુદ્ધ મધ નીચે પડી
ગયો

જનારે શુદ્ધિમા આ ૧૦ ત્યારે જોયુ કે તે
ધર લોકાથી ઉભરાઇ જતુ હતુ પોલિસના
માણસોએ મારા હાથમા હાથકડી પહેગા
પોલીસ ધ મપેકટર અને નાના પ્રમગતા પક્ષ
પુછા લાગ્યા તેના પ્રશ્નરી મે જાણુ
મારી પુત્રી મચી નથી બાળકનો હુ માઇ
પલે મેળી રાક્યો હુ બાઇ જવારે મે
જાણુ કે મારી પુત્રી બચી નથી ત્યાર મારા
મનની શુ અવસ્થા થઇ તે હુ કહી રાક્યો
નથી જો મારા પાપુ કેનુ બીરજુ મા
વિતા

હુ મારી ઓળખાણુ હિ આપુ એમ
કહી મે ખુર્તનો સીમર જો માદરુટે
યા કરી મને જ મદદની શિક્ષા કરી મારા
નાવનિતનો આરભ થયો

૫ ૭ વર્ષ થવા જોવમા હુ આજ લગભગ
પાચ વર્ષ થયા આ જોનમા આ પો છુ
મનને શાયજે ૭ માર જોનમાથી છુટ પડુ
લાડી એ સુમિત મારા ત્રાપો વાતિ આપી
શકો નહિ આ રીમ વર્ષના દરેક વિમે

મો તે રાત્રિની વાત મા આવે છે કેમ કરી પુણ્ય રત્નકાર તમ ક' ખડું નામ શું
પણ રીતે હું બુધી કહ્યો નથી તેજે ધીરથી કલ્પ સિદ્ધિસા

તેની બધી માત એક ચિત્ત સાલગનો
હતો તરતજ તે ॥ તરફ જોતું કે તેનું મુખ
અચ્ચક્ર વે નાથી ઝાલ અથું છે મે નેના
મે ॥ મા થો પળી રેડ્યું તેથી તેને સાનિ
૧૧ી રહીમે ફરી કલ્પ--

બાપા! તે ગામની તમે એકવાર સોમ
કરો? મ્હાય તે ॥ મ્હો હોય તો તે આજ
આપ ॥ જોવડો હોય તેનું નામ સુરેશ
હતું તેને મારી ગ્રામી કથા કહેજો
તે મને ક્ષમા કરે એમ કહેજો

સુરેશ નામ સાંભળી હું ચમકી ઉઠ્યો
મારી આગમની વાત સાંભળી આવી મે
દીધ નિશ્વાસ નાખી કપિત સ્વરે વિચાર

અને પામતું નામ? ચ માન

તેને રત્નકાર શક્યો નહિ મે ચિત્

કરી કલ્પ રત્નકાર ॥ ૧ ॥ હું સુરેશ

હીમે અચ્ચક્ર રા મરી મારો હાથ પક

લીંગો તેનું મુખ જાનદથી ભગલ ઉપ

તેનો કશ્ચરીનાળો કપોત નેરા અશુભી બી

ભવા લાગે ॥ અસ્તુ સ્વરે ક્રમ એક મે

મેલો ॥ ભગવાન! બધું ખવાસ મધ મ

તેનો અમર આત્મા આ લોક છોડી પરલો

નવાણું કરી કપો પુનીના એવના એ

તને છેલ્લી ધમીએ જોઈ રાક્યો તેના મનને

શાંતિ થઈ

૧ માળી ૮૫ થી

— સાહિત્રાચ રત્નકાર —

હુ હાજી બહુ—અમદાવાદમા રા રા ચ લેખો સારા અને ઉપયોગી આવે છે અને
જલાન જાદવજી દકરના તત્ત્વીયજ્ઞો નીચે તેની વિશેષ અભિરક્તિ થઈએ છીએ
નિકળતું આ માસિ નવું ના થી આલે છે

હાવના આ કાગા કહેરના સમયમાં
જિગ્માર ચએલાં

અને આ મ્હારો ન્હાનપડો બાઈ

પૈરોજ શ્રીમત નાહ

પણ

હિવા યો શ્રીમતના

ખરી

હવાલની રાજના પૈસાએ

કરેલા હાનધીજ

ઉગર્યા છીએ

ત્રેવળ

વળનાજ શ્રીમત નહિ

પણ

હિલના ખરા શ્રીમતો

ખર

મિનની સાચી શ્રીમતાઈ

ખતારી

અનાત જેરા અનેક અનાથોને

મચાવો

શાજની જ ભવમા હમને

કવતા ના

તેમણે જરૂર લખો—

મત્રી-હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીઆ-

શ્રીગણેશાય નમઃ

ધાતુક્ષીણતાના રોગના લક્ષણ

અગત્ય ધાતુ જનુ માધ્યમાં વેદના, ઉપ રહેવું છાતીમાં ધમકારા થવા ઉપ ન આવવી સ્વપ્ના આવવા દામ પગનું કુપ્તુ કમરે કુપ્તવી વસામાં દગ્ગતર થવી કામપર ચિત ન લાગવું ધડી ધડીમાં નિરાશ થવું માદશકિતનું ગુમ થવું ફરેક માધ્યા નાટિમત વહેમ, -ડીડા રવલાન અને કોષધણ વચ્ચે ગમે નહિ ત્યારે એમ સમજવું જે ધાતુ ઓછી થક ગઈ છે અથવા તો યા છે

આવે વખતે નિગરા થવું નહીં અને—

શકિતસુધાકર ગોળીઓનું

મેવન કરવાથી આ પુરપોને કરીર સુખનો એક અણુ ખ નનો છે પેશાબમાં સ્વપ્નામાં આડા વખતે પડતા ટીપા વગેરે ધાતુના રોગને જન્મગ્રામી મટાડે છે તેમ જાળા વખતનાં હડીલાં હોં રમ ઉધરસ સુખ દીરગીરીયા પ્રાર, સુવારોમ કમર, માથાના અને વીધ વિકારના તમામ રોગ કામમને માટે મટાડે છે

કિ ગોળી ૩૨ ની ડબ્બીના રૂ. ૧

મદનદીપક ચાકુતી

પુર માની ગયેલી શકિત તથા મરણાઇ દુરત પાછી લાવી આપેછે ટકાવ માટે વધુ અકસીર છે જદ પુરપોને જીવાન જેવી શકિત આપેછે

કિ ગોળી ૨૦ ના રૂ. ૫

અમારા દવાખાનામાં તમામ રોગની દવાઓ તેવાર મળેછે

૨૬ની વિગત લખી જણાવેથી દવા મોકલવામાં આવશે

વૈદ કલ્યાણજી હરિકૃષ્ણ ઠાકર

કાલિયમ્બે રોડ મારખીટ સામે

મુબઈ

ચર્ચાપત્ર

૭૭૨૮

ત્રીયુત્તર અધિપતિ મહારાણ્ય

આપના માસિકના આશિર્વાદના આશ્રમા મદદ કરી અસિદ્ધારાતુ નારીચિત્ર એ રિયલિટીપરને લેખ નમ્ર દયેસ છે અને એ વિભાગને 'સાહિત્ય ચર્ચા' નામ આપે છે એ ઉપરથી એમ સમજાય છે કે એ વિભાગમાં લખેલ રિયલિટી કોઈ એક અથવા મતભેદ હોય તો તેવિરે ચર્ચા કરવાની તેને છુટ છે આમ સમગ્ર ઉપરનો લેખ વાંચ્યા પછી નાંચે પ્રમાણે શક્યો ઉપરિચિત્ર ચાલે તો કૃપા કરી લેખક મહારાણ્યને તેનું સમાધાન કરવા મહારીવતી વિનંતિ કરી અને ઉપકૃત કરો.

૧ વિમાન માં રાત્રેવાણી કરતા કેટલાક વિદ્યાર્થીના અભિપ્રાયઅનુસાર સૂર્યો પરધાન નામક નિલ મધી નિદ્રા થઈ પાછો ફરતો હતો અને સહેલાણી કહી શકાય.

૨ જે તેને શાપ આપ્યો કે જાતું સ્વપ્ન માંથી જાગે થઈ મલ નોકમા પડે નિગેરે અને ધ ની અનુકૂળતા પાત્ર થઈ આ શાપ હરતમુનિત્રે આપેલ છે એમ મૂળનાટકમાં શિષ્યોના સવાદપરથી જણાય છે જુઓ—
શિષ્ય-મા સહુ ગમોપાધ્યાયેન । મહેન્ન પુનરુત્પન્નતા ।
અને

યેન મમોપદેગસ્યવા ઇદ્વિતસ્તન ન ને શિષ્ય સ્થાન મવિયતીયુપાધ્યાયસ્ય ગાર । મહેન્ન પુન પ્રેશનવિસાન રજાવતનસુલ્લી મણિતા ચ હિમન્વદ્ધમાવાતી તમ્ય મ રણસાહાયસ્ય રાજ્ય પ્રિયમત્ર વરણીયમ્ ॥

આ ઉપરથી શું સમજવું?

૩ જાગતી ઉ મનારયા જોષનેજ રાણુદે તેનું દારણ સમજી ગઈ હોય તો ચેતનીઉક્તિ—
આજ્ઞાસ્મિ દેશ્વા નારીરાજપુત્ર્યા યથા —
તાનદસ્યોસ્થાકારણમિતિ । નિરયંક ન રહે-
વાય ।

કવિત્વ કારિદાસ નિરયંકને સ્થાન આપે!

ઐશીનરી

૪ પતિના હૃદયઉપર જરાપણુ આધાન કરવા તે અશક્ત છે પોતાના હૃદયનું ઉત્પાદન કરી નાખવું હોય તો તે વારતે આશીનરી તત્પર છે પણ રાખીના મનને નેશપણુ કદા આપના તત્પર નથી જો આ સમજ હોય તો—

રાજા-શપરાધી નામાદમ્ વીરે એતિ
(હતિ પાદયો વતતિ) પ્રણામ કરેછે
સારે—

દેવી-માતૃજુ જુહવાદમનુનય વહુ મન્યા —
(રાજાનમન્યાય સપરિવારા નિષ્કાન્તા)
રા અને તારછેડીને પરિવારસનિત રાણી જાણે છે ત્યારપછી વિદ્વાકના મુખમાં—

પ્રાદ્યજદીવાલ્લયા ગતા દેવી-એ ઉપમા મુકદ્દ
હવમા કાન્તિસાદ્ધ-એ ઉક્તિ સાથે કરી જ-
તારી છે અને કવિકુલયુદ્ધ કાનિદાસ સારી પેઠે
સમજે છે કે સ્ત્રીઓ રસનીત દાક્ષિણ્યને
સ્વીકાર કરતી નથી અને તેથીજ ઉપરના
જવાબમાં—

રાજા-પ્રિયવચાશતેનાપિ ચાવિતા દયિતજનાનુયોદે
રનાદયે ।

પ્રવિણિ દરવ ન

૫ આ સમયે “૨૫૧ વર્ષો પારશુ કરી
મૂળમાં શ્લોકમાં નિતાપુષ્પ સખે છે સિત
તો અર્થ” એવે છે તે પછી ૨૫૧ આ ઉપ
રથી સમજવું ?

૧ રાજમદિનીની રાજને સારધાન કરવાની
અથમની ઉમ્મિ ને ઉપારભર્ય છે, તેને
ગાળતી આવતી ઉમ્મિ મૂળમાં ક્યાંય ઉપવચ્ચ
નથી દરિ મિરોશમિ ઠાવિકાને માટે ‘રાજસી
-રામ’ કોષના પછી મુખમાં મુકે તે અસલ
વિત લાગે છે તો પછી ઉપરની ઉમ્મિનો આ
વાર થી હશે ?

૭ મુઠા જ્યોત્સનામયી રાત્રિ છે એ
વાક્યથી પેગ રાત્ર થાય છે અને ‘ગ’નીના
અમકારમાં તે અદસ્ય થઈ આ બે વિરદ
વાગો એ સાથે સીરીને પડે ?

ઉપરની

૮ ઉર્સીના માદ્યપુ વર્ણન મતી કે
કુટુ નીમ એ વિગેરણ રાપરે છે તેનો
અર્થ ? સમજવો ?

૯ ઉર્સીનું કદ નિવ છે અને નથી
નારીમુલણ કોમમભારતિનીન છે મૂળમાં
મીમારને ક્યે કેકાગે ઉર્સી કોણનાન
રિતિન જાણાઈ શકે ?

૧૦ રાત્રીમાં રહાનુમૂનિનો એકપલ
અનંદ ઉ નાપો નથી જો આ રા ? તે તો-
વચ્ચ-પદ રાજને શાસ્ત્રિય દર્શનના વચ્ચે
૩ નિવિ પર્લિવરત જગ્યા બેરમિયાસ ?
આ ઉમ્મિ વિગ રી જોના ક પાં કે નિ રમગે
૬૬૪૦ કે ૫ અમર સદાનુમૂનિ ન દોષ એમ
જાણાવું નથી કે ક્યે તરતજ—

વિજેતા-માયુ અમરરતુરત મનિત્તુ ?

૫૧—

૨૦૧-૨૬૪ વિવચના રાજની ? ન પુરદન
અમનિત્તુ રમિ ?

તોમજ—

હજા રેવ્યા હતો મહારાજ ? હતો ઘસ્યા જ-
વ્યવતી સતીરસપદ મતારિ ?
આ વાગ્યો મુ બનાવે છે ?

૧૧ ઉર્સીની ઉપર ‘રાજસી’ કની અન્ય
સ્થળે લાવવી મૂનિ અને તેની ભોગમુશિમાટે
રાજ્ય એ થોડા ૨૫૧ નહોતું આ સત્ય
હોયતો નાગદમુનિપાગેની ૧૦૦૦ના અન્યાન
સુધી રહેતાની ઇન્દ્રની સમનિ મત્યાનું રા
જાવાપછી જગદર્મા ‘મ ન ગઈ’ એ
આતુ થોડા ઉ મરતો ધરો ત્યામુની પ્રતિ
ધાનમાં જ રિપિ હરી ?

૧૨ ઉર્સીના વિરદસમયમાં ઉ-માદ
અવરથામાં બટકતા રાજને ઉર્સી મિત્રાય
કાંઈપણ નિચાર નહોતો તો પછી રા વળે
કે રેવીનો આપીજ સભવે ? અને એવે જ-
અતે ઉર્સી અને રેવીના પ્રજ્ઞાનો બેર
ક્યાંથી રાજામય ?

૧૩ અનેક વર્ષોપછી પુત્રન મુગ જોઈ
જોનાએ આનદમાં અધીર થયું અને તેને
બેટનું કયાપ પુ-આ વધાય નથી કારકુ
નૂળમાં-ઉર્સી-(કુનારમુનિપાગ પરિણમ)
આવા કદો છે અને કેટલોક વખત ને
ગાપની સ્મૃતિ નથી આ સ્મૃતિ યાવડે
તારે અનુજો આવે તે મ જ છે એમાં
હવની કોરતા પા આસી ? જુગો—
જગ-પ્રથમ પુત્ર પુત્રાનન વિમુક્તારિમ ?

૧૪ કુમાર ‘આયુ’ પદ આ જોઈ
ગમમાં જવડ

આ લખ પુષ્પાટે મૂળમાં આપાત મગો
નાથી

ઉમીયાગદર અગ્નિશકર આપાત -

જગતની અદર ગુપ્તપણે વસાવી રચાપિત કરી રાખ્યા છે અને ઉત્કૃષ્ટ કર્મ-ભગીરથ-પ્રયત્ન મહાન ઉદ્ધેશોદ્ધારાજ આપણે તે નિયંત્રેને શોધવાનું, તપાસવાનું વિચારવાનું અને તેનું અનુસધાન કરવાનું કરીએ છીએ ત્યારે સામે છે કે મનુષ્ય જ્યાંસુધી પોતાની શક્તિ એના અનુભવ નથી કરે ત્યાંસુધી તે એક આધારભૂત ગમીટની પેઠે પર્વતઉપર ઉગનારા હલ કળાદિ ખાદ્યને સમુદ્ર પશુ રહે છે મરનું જેવું કે તે જાના સા દર્શ અને મરનને સમજવા લાગે છે, કે દુરત તે પર્વતની અદરના ભૂગર્ભમાં રહેલા ગુપ્ત રત્નો શોધવાની કાર્યવ્રણામા નિકળી પડે છે એટલે પછી બાહ્ય જગતની સામગ્રી તેના વિકસિત આત્માને સંતોષ નથી આપી શકતી તે પર્વતની ખાણો શુદ્ધિઓ કે દસાઓ પુરનીનાપ્રતિ અને મદાસાગરના મહાન મોગ એને તે ભાગી ખોખરા કરી તેની અદરના રત્નોને જળાકારથી બહાર એવી લાવે છે

માટે એવા બદુભૂય રત્નોની શોધ કરવામા આપણે આપણી શક્તિએને સમર્થ કરવી જોઈએ અલગત તેમથી ઠોઠક પડે છે, નિષ્ફળમનોરમ માય છે હતાશ માય છે અને એ નિરાશા કોયરૂપ પણ યાય છે એ સાકડા માય મા પ્રવેશ કરવાને માટે ધણાએને હતાશ થવું પડે છે ને પ્રવેશ કર્યા પછી પણ ધણાએને ઠોકરો વાગી છે ને વાગો

પણ વિદ્યુત શુદ્ધિ હાનિ શુ ચીજ છે દુનરો તાગડાની ગિલાવટથી જેમ મધકાં અને છે તેનીજ રીતે દુનરો લાખો તથા કરોડો મનુષ્યોના જઘ્ઘાથી સમાજ અને જનિઓના જીવન સ્થિર થાય છે જાતિરૂપી વજની અદર કર્મ એક તાગડાંપ થમને પ્રત્યેક દેહને નિર્જળ અથવા સમજ બનાવે છે અને તેજ કાર્યરૂપમા પરિણામ પામીને આપણી નજ આગળ અને શરીરઉપર લપેગાય છે માટે તે ઉપરથી આપણે સમજવું જોઈએ કે એવી રીતે કર્મ-પ્રયત્ન-દીન કે નિરૂપાધી મનુષ્ય પધ્ધત્સમાન છે અને તે જીવનના મહત્ત્વને જરાપણુ સમજતા નથીજ એવા કર્મદીન રહેનાર લોકો પોતાની જરૂરીયાતોને ધટાડવાનેજ કયાણુ માગે છે તેથી તેને આ સંસાર અને ભૌતિક જગત લપકર દેખાતું બને છે, તેથી તે કરીને-ધુજને તેને ખરીરાણી પ્રકિત એની રજુતિ-નાચારી-વિનતિ કરના સંગે છે અને એથીજ ઉત્તરુ જોઈએ તો એજ કર્મ-ઉદ્ધાગ-પ્રયત્ન-ની મહત્તાને સમજનારા આર્થિક ધુમો આ ભૂત-જગતને ઠાસ બનાવે છે અને એનાથી સેવા કરાવવાનુંજ એપરકર સંગે છે તો તેથી એ નિશ્ચય સમજાય છે કે જગતમા કર્મ-પ્રયત્ન-નો મહિમા-પ્રભાવ અનુભવીય છે અમૂલ્ય છે અચાત્ત જેનું કર્મમય જીવન છે તેજ ખરું જીવન છે

બટ ચહેશ

(એક ટુકડા પ્રસંગ)

લેખક—શ્રીયુત ભાગિશ્વર કુમેરજી શુક્લ—મોરબી

મગળાચરણ

ગીતિ

સાધુચરિતાનાં દશન દેવોદ-એ સખ રવાને
સુ મિના ઉર ત પે ત્રમે સાતુ ચર્ગિત ગાનાને ૧
શાનવિદીશિત

શબ્દ પાન તો સાચ ન હો ચર્ગિતે વેકુલ
પુરી મયા

બેટયા મિષ્ટ વધા વિનુ ઉરમદો
ધ્રિષ્ટા ધર્મ આપવા

આજા વિવસથી મ પા નયો ત્રુ!
આગે કરે દશન

એના શબ્દ ઉરે વસી પ્રણયથી
આપો મને દશન

પ્રવેશ પહેલો

વનપ્રવેશ

મહેશ્વર-સતિ! આગે મારૂ હૃદય અવનવા
વિચારોથી ગર્ભાદિત થાય છે અદ્વા શુ!
કૃષ્ણ હો છે કે? મહા પવિત્ર સુધમી અને
જ્ઞાનવાન એવા પાકુરા નના પરાક્રમી પાચ
પુત્રો કુલ કુકમી રવેના કષ્ટથી વનમા

આ વર્ષમાટે નિકળ્યા છે અને મહામૃદ્ધ ભોગવે
છે? શુધર્મની આવા દુખો? અને પાપીઓને
સુખો? ધન્ય છે પા વે! તમારા સત્ચરિત્રને
પાવતી—પ્રાણેશ્વર! પાડવોમા એવી તે શી
મહતા છે કે તેમને માટે આપ આતુ દુખ
લાવો છો!

મહેશ્વર-સતિ! પાડવોના ધર્મનું ગારવ
અમાપ છે તેઓ શી પાના અન ય ભક્ત છે
અતે તેઓનો વિન્ય ધરો અને પાપીઓ નાશ
પામશે

પાવતી-એવો તેમનો શો વિશુદ્ધ ધમ છે?
મહેશ્વર-વચ ત તિવકા

છે રક્તચિત્ર મેષુ ભક્તિ મદો ખચિત
ધર્મી દેવ વર અશ મહા પવિત્ર
સત્વે પ્રીતિ અતિથિ બ્રાહ્મણ પૂજનાય
દુખી શરણ્ય શુચિ પાડવ ધ ય પાચ ૪
પાવતી-એવો પવિત્ર જનના શુભ દશ નેથી
કયારે પવિત્ર કરશે અમ દેહ દીની!
રે આ સમે નહિ ર ત્રુ! રામ જેતુ
કાષ્ટ પ્રયુક્તિ ચો પા વપાસ જનુ ૪

૧ આ ત્રયોગનો હેતુ પટેન તથા છેલ્લા મોક્ષમા આરી જવછે

૨ વસ્તુનિ સાતમક આ નાની છે આ પ્રોગમાં સકર પાડવોને મગવા આવેછે

૩ પાડવો ધમ ધન વાયુ અગ્નિનીકુમાર દેવોના અસાવતાર છે સસમાં જોને
પ્રીતિ છે-અતિથિ અને બ્રાહ્મણનુ પૂજન કરવુ એજ જોમનો અર્થ મેટલે હેતુ છે દુખી
આઓને શરણુ આપનારા છે પાચ એટને અદ્વીઆ પૃથાના પાચે પુત્રો

* રામાયતારાખતે વનમા રામને જોમને દેવીને રાકા થઇ હતી અને રામની પ-
રીક્ષા કરવા ઉમા ગયા હતાં આથી આની સજા જુદુ જોગ્યા હતા તેથી ઉમા રાપ પામ્યા
અને સકર તપ કરના આલ્યા ગયા હતા તે કયા રામાયણમાં છે એવુ અદ્વી નહિ કહે
એ કહેન છે

મહેન્દ્ર— અનુક્રુપ
 જીએને એકનુ મોખ્ય
 કાર્ય કે કરવાનું ને
 પ્રગતી મૂર્ખતા તારી
 સે યુ વિરહદુ ખ તો ૫

સતિ! શલે હુ, અને તમે બે સાચેજ રહીએ
 હુ બીલ ચાઉ છુ અને તમે જીનરી થાઓ
 અને જુઓ આ અનુન—

શાલિનીવિકીકિત

વીણેવા ફળ દુલ વ મનમહી
 બાધી ગરી હાયમા

ને બીજા કરમા ચડાવી ધવો
 ચાલ્યો જતો જોગમા
 બાતાઓ અતિથિ સુપર્ણ સદુને
 સ તોપવા તત્પર

‘હે હે કૃષ્ણ’ મુખે સદાય રટતો
 કેવો દિસે અનુન ૬

અવેશ બીએ

વનપ્રદેશ

લીલ— અનુક્રુપ
 ઉભો રે ચોરટા એલા! ચોરીને કેમ ભાગતો
 એક હુ વનનો રાજા રાજલાગ ન આપતો ૭
 કાજ કે ફળ પત્રો જે આ વનેથી લઈ જશે
 રાજ લાગ મને આપે, પછી સર્વ જઈ સકે ૮

અનુન— ઉપજાતિ
 ન જોળખ્યો તે મુજને કિરાત!
 હુ રાજ મોટો ન લિખારો માન
 રાજ સદુ તો અમને નમે છે
 તારી દશ વાળ થઈ સિંહે છે ૯

લીલ—ન હોય રાજ વનમાં ભમ તો,
 વસેા મિના વટકવને ધરનતો
 મિથ્યા લવારી મુર્ખે રે તુ ઉંબે
 દેખ મુને દડ ભને તુ જાતો ૧

અનુન— શાલિની
 ચકિત કાને મારી સામે યવાની,
 ને ખોલ્યો તો ચાપ મંડળ મયાની

મિથ્યા મૃત્યુ કેમ માગી લહે છે,
 માર બાણે એક તુ ને પુર છે ૧૧

લીલ—મારી કાંઠા જીન યોજાં બોલાવુ
 કર તૈયારી શુદ્ધમા ને હરાવુ
 છ યાની ને આશ હોયે હજી તો,
 લાજ ત્યાગી જ સુખેથી નમનતો ૧૨
 [હીને ધીમેથી] દેવી! ને ને પાચનું પરાક્રમ
 મને ધણીવાર અનુન સાથે યુદ્ધ ખેલવાની
 મંજા થાયછે

અનુન— ઉપજાતિ

ચડાવી બાણો બહુ પાંદવુ છુ,
 છુ ક્ષત્રિનો બાળ લિખારી ના હુ
 છે હરિતનાપુર અમાર રાજ,
 હરાવુ પોતે કિ ધન્દરાજ ૧૩

લીલ—(સ્વગત) ધ ય છે તારા શોધને
 (પ્રકાર) કર બધા ભક્ષણ બાણ સદ
 છે યક્ષવિદ્યા મુજને સુસાધ્ય
 શીતિ મને ના તુજ બાણથીરે
 સત્રામ દે વીર! મને અહીરે ૧૪
 અનુન—(સ્વગત) અહો! અનેકનેક બાણો
 મે નાખ્યા તોએ આતો નિમિષમા બાણોને
 ભરમ કરેછે હા દેવ! હવે તુ કરવું અ-
 ગ યજ્ઞ, વાયબાત્ર મેધાત્ર આદિ લણા
 બાણો ભરગીભૂત થઈ આકાશમા ઉડી ગયા
 અહો! અહો! (નિઃશ્વાસ મુકેછે)

વસન્ત તિયકા

પ્રાર્વતી—(શ કરપ્રતિ)—

ઉદ્ધા ત ચિત, કર ચાપ નમાવી રીર્ષ,
 ઉંડુ કરે રમણ કૃષ્ણ તુ વીર પાર્ષ
 મુસલ્લ શુદ્ધ કરના અતુલિત તેજ
 શોભે રૂડો નરતપો અવતાર સહી! ૧૫

મહેન્દ્ર—(પ્રાર્વતી પ્રતિ) દેવી! અનુન મુ-
 કરી અધાગ શોધ નાતવી રહોછે અને હવે
 આપણ ધરિત કરના હુ નાગપાશથી બન-
 ધાઇગ

અનુન-સુવર્ણ-સિંહ-પર-પી
વિલાસ છે બોલે મુ મુજુ વિમાને નિરખતા
મન્યાં બિરોધિતા અગ્નિન પૂંચા પુદ્ કરના
મન્યાં હિન તારી, અમતપી નીનિ આજ
રમરીને
અદિકરા બાળે જલ કુલિને બદ કર્ગે રે રા
(આકાશમા)

અનુ હુય

મન્ય રે મન્ય છે રે રા બધાયા ભાનના બને
ફરમ રિકુષુ રેના મુલીલા આન કર્મ કરોજી

પ્રવેશ નીને

પા વાચમ

અનુન-સુવર્ણ-સિંહ-પર-પી
વિજય થાઓ! વિજય થાઓ!

સુધિધિર-વત્સ અનુના આવનાવ કેમ ઉ
તારગો

અનુન-મહારાજ! લાગો છુ

સુધિધિર-રા ?

અનુન-પાં ર કીનિ ઉ જળ કનકાર-

સુધિધિર-વાત! વાત!

અનુન-આ ભિન્નરાગ પોતે વનનો રા ન
છે અરે રાજભાગ લીધા વિના કોઈને રજી

હુલ લેવા દેતો નથી માસ કાવ માં આગે

આગે તેથી લખ કર પુદ કરી મે નાચપા

સથી બાપી આપણી પ્રાપ્તિ ને ઉજવણ કરી છે

તેનામા એક અદ્ભુત પરાક્રમ છે કે સર દેવ

બાળોને પણ તે બરમીભૂત કરે છે એ તેની સાથે

બદ્ધ પુદ કયુ છુ પણ હતાસ થયો પણ

હેવડે કાચુ જાણે કેમ તે નાચપાસથી બધાએ

સુધિધિર-કયા છો કયા છે તે મિ ન રાખો

અનુન-દારનાર ઉતો રાખેત છે

સુધિધિર-અવિવેક કયા ગમે તેમ પણ તે

રા ન છે બદાર રખાવ ન દિદિ દુનિયાને

સરસે આવનારને સુખિ અપાય છે છતાં

તે અત્યાર પધી બદ કેમ રાખ્યો? બદ

અધમ કચેદ જા માનસદિત તેડી લાવ લે

દુ પણ સામે આવુ (ઉઠે છે)

(સા સાવ ચકર અને પાવતીની દશ ન થાય છે)

સુધિધિર-અનુનુપુ

અનુભાસિ! મહારાજ! સદિસ દારકારણ

અનદ જલ ભક્તિથી સપ સુ દર જૂવણી ૧૮

નમુ છુ તે મહારેવા પાવતીપરમેશ્વર!

રજો રજો તિરુસારિ ભોગનાથાં મહેશ્વરાં ૧૯

અદો! દેરાધિદેવા ભવાનીપતિ ચકરે આપને

તથા જગ બાળે દુ પુન પુન વદન કઈદુ

આ અણુમમુ અનુતે પુદ કરી આપને તથા

શ્રમ આપો આ રક્ષા કરવા ચોગ્ય છે-

અમારાં મહાપુત્રનો ઉપયોગ કે મોટર

ચોગી ને ફૂલ એવાં આપનાં અર્ચાક

સ્વરૂપનાં દશ! થયો

અનુન-મેશ્વર! આ બાળને રક્ષા કરે

આપના પતિ! દશ નથી મારા તમામ દેવ

જગી થયા

મહેશ્વર-હા થાઓ પુત્રો! તમારે બ થાઓ

મનેજ હ બ થાય છે કે આ બાણાવળી

અનુનસાં વખતોવખત પુદનો અનંદ

મેળવુ અરે મેનુ અનુપમ રોષ નેઈ દુ-

પ્રસન્ન થાઈ છુ વળી સાધુચરિત એવા

તમોને અગવાની આટે મંજા થઈ, તેથી

આ બ ને દેવુ તિદ કરવામાટે આમ ગમત

કરી છે અણુનો દોર નથી

પાવતી-પુત્રો! તમારી મનવાંઝના પરિ

પૂજુ થાઓ

પાડવો-તમારુ માણી!

મહેશ્વર-કહો તમારુ છુ ક વાણુ કરે ?

સંભળો

વસ તતિવસ

શ્રીકૃષ્ણની તમપરે બદ્ધ રસાય દોળે

ભક્તિ સુત્રનિયર્કો વિવેચ પ્રારંભ દોળે

સાધુચરિત જન-સાતિ દેવ વાળે

પાઓ અમેય દુગ દુલ ભ દેવને ? ૨૦

શીયાળામા કાર્તિકેનુ વર્ણન

વસંતતિલમાવૃત

- કાર્તિકેમાસ અતિ પોષણિને ખિતાવે તે ગત્રિ ચદ્રચંબી સા જનને રિઝાવે
આ માસ ચદ્ર પશુ આશુ સગો ગણા પેા, ઠડીતણો વખત હાલ જણાય આ પેા— ૧
- આ માસમા જન ભાગે કદિ તુંવરીને જે નિત્ય ભાવ લિભાદિ ખરેા ધરીને
તો તે બને નિજ સુકામનિભાદિ કા પેા, ઠડીતણો વખત હાલ જણાય આબ્યો— ૨
- કોઇ કરે તુલસિનો હરિસાથ વીના કોઇ ધરે તુલસિ પાસ અનેક દીવા
કોયે વિવાહ તુલસી ભણિ ખુબ ગાયો ઠડી તણો વખત હાલ સમીપ આ પેા— ૩
- ક્યાયેક કાચ પરિપકવ ચયેલ જોઇ ક્યાયેક છે કલયિ નીપજવાની સોઈ
છે હોતલાગ બદુ સાલયિ કાચ શોબ્યો ઠડી તણો સમય હાલ જણાય આ પેા— ૪
- સંતોષવા તુલસી મડપ શેરડીનો બાધે ગરીબ કરશે પશુ દીપ ધીને
મિઠાલ તેપણુ વિવાહિતવૃદ્ધ આબ્યો કાર્તિકનો સમય સાચ જણાય આ પેા— ૫
- સીતાફળેા સરસ શેરડી સૌ ધરે છે વૃદ્ધેપાસ જન જગણુ તો કરે છે
રાત્રીતણો વખત જગી સમરત ગાયો ઠડીતણો સમય હાલ ગણાય આબ્યો— ૬
- જાણેજ કેમ નવરાત્રિ પ્રકાશ ખેચી તે એમ્હાથી રચી આ નરિ રાત સાચી,
દારપ્રકાશ વધી તેમ ઉગસ આબ્યો ઠડીતણો વખત હાલ જણાય આ પેા— ૭
- ગોતાની તુલ્ય રચી માનવજાત જાણે, તે વાત એક મનમાદિ હુમ્તણુ જાણે
તેથી મુજોગ સહુ દેવકને જણાવ્યો, કાર્તિકનો સમય હાલ જણાય આ પેા— ૮
- દીવાની દેવતણી હાલ ગઈ વછોડે દારૂતણી રમત દેરી પાસ કોડ
કોયે છઠ્ઠુ દર વછોડી પ્રકાશ આબ્યો, ઠડી તણો વખત હાલ જણાય આ પેા— ૯
- કોઇ ફટાક તુલખણિ ધણી વછોડે, આખા જા બદુ જા હુકિયાજ ફોડે
શુ ! આ દિનેજ નવરાત્રિ ઉગસ આબ્યો ઠડીતણો વખત હાલ જણાય આ પેા— ૧૦
- પાંચક દોડી ખુશી થાય વૃદ્ધામિતે આઇ વછોડી દરખાય બપોરિયાને
ટોડે સુદ્ધ જાઇ કોઇ જણે વછોડ્યો ઠડીતણો વખત હાલ જણાય આ પેા— ૧૧
- તારાખડી ખડી કરેન કિયાક ફૂટે, ધડી અને રિગણિયો પાલ ક્યાય છુટે
ક્યાયેક દારૂ છુટતા જન કોઇ લાગ્યો, ઠડીતણો સમય હાલ જણાય આબ્યો— ૧૨

- આ મામલા ત્રિપુર પુલ્ક થોડે વારી તેને મુઠાત કરનાર થયા પુરારિ
કાતિ મ્ની પુનમનો દિન એરી પૂ થો કડીતલો સપ્ત દાસ જણાય આ થો— ૧૩
- દાર્તલો ત્રિપુર આજ નિ વજો ૭ રોવ તે વિસ આ ન મ્દી વખોડે
આલો નોધ દિનને રમને લમ થો કડીતલો વખત દાસ જણાય આ થો— ૧૪
- આમુતણા વિસ છેવ આઠ બેઠ કાતિ મ્ના સકલ વલ્મ કહેલ તેહ
આવા ધાડુ વખત આ કિડ ૭ તમ થો કડીતલો વખત આમ જણાય આ થો— ૧૫
- આ ભવમાં નિયમ છોડી વધુ જમે જો તે રોમતા લરવિથે સપ્તદય સેજો
દાર જતા યમતી તે પગી થાય આ થો કડીતલો વખત દાસ જણાય આ થો— ૧૬
- આ ભવમાં મન કૌંથી નાસ પામે પક્ષી એકર મુખિયા નિરખો મુકામે
રાત્ર વિકાસિ થુન ઝવનમા જણાયો હેમતતો વખત દાસ મનાય આ થો— ૧૭
- સાક્ષી કેશનવાવ રેવાપકર

દિલ્હી દરબાર

‘અકુશ’ વડ બીલુ અક પહેલાથી બારમા અકસૂધી
આવી ગયેલ દુકીકતનો દુક સાર

શહેનશાહ જહાંગીરના રા ય અમનના વાળમાં નમ્મ મુઠાનો દેખાવ એળી સાથે
છેવનના લાગની આ ઐતિહાસિક ઘટના છે બનવાથી લોકો ચિતાવુર થયા હતા.

તે સમયે દિલ્હીપતિનો દરબાર ફુનિયાના સીકરીની પદાડી ઝાડીઓમાં એક વૃદ્ધ
ક્રીડાર રહેતો હતો અને તેના આસીર્વાદો ક્રીડાર રહેતો હતો અને તેના આસીર્વાદો
અનુપમ લાવણ્યથી નનાનુર જહાન શાહ મંગલ અકબરને પુત્રસ્તન થયેલ હોવાથી તે
યમા બાદશાહ જહાંગીર સત્ર સત્તા સેરખી રકીરની દરબારને જહુ મુ પવાન મોનીપી
પોતે મેજબોબમાં મલગુલ રહેતો બાદશા સહચારી તેની મોખી રાખવા મેક વૃદ્ધ ક
હને બીજી દિલ્હી રાણીઓ હતી નુરજહાનને ખરને તેની સ્વેચ્છાથી જહાંગીરે રાખ્યો હતો.

પોતાને પુત્ર નહોતો તેથી જહાંગીર પગી આ દુક સનાખનખાનસાથે એક બીજી મ
તખ્તમા ૭ મે માર ભાગ્યવત થશે તે કુર ચકિત રહેતી હતી લુનીઆના સાદય
નિશ્ચિત નહોતુ તખ્તમાટેની જ પ ની વર અને સદ્ગુણે એ અન્ય પક્ષિ ત્યા છુપી
આત થઈ હતી ગિતે આવી રહી હતી અને નુવીયા પછાન

વાર્તાની યદ્યતમા ત્રણ ભાવો-સાદ
બાદ સુરમનુ અ રપ થુ મીકરીના સદે
રમા જૂતપ્રેરિત દેખાવો દિનીના હાલી ર

જાડી રા ય તેરી અનાકિ સહિતના પ્રભાવે
તે અ નળી વ્યતિના પ્રેમના જખનમા જ
ધાતી હતી

મહાન અમ્બરની ઇચ્છા સીકરીમાં પોતાની રાજ્યધાની સ્થાપનાની હતી પણ તેની ઇચ્છા પાર પડી નહિ સીકરીમાં તેણે ત્રણ મંકા નો આધેસ હતા અને તેમાં ‘મરીયમબેગમ’ નો મહેલ સુપ્રસિદ્ધ હતો વાતાના સમયે સીકરી નિર્જન હતું અને સત્તાગતખાન તથા તેનાં બે ત્રણ માણસો સિવાય કોઈ રહેતું ન હોતું આમ જતાં પણ મરીયમ બેગમના મહેલમાં જૂતપ્રેરિત દેખાવો થાય છે એમ બાદશાહને ખબર થતાં તેણે તરતજ પોતાના વિશ્વાસ સદાસ અજીતસિદ્ધને માણસો સહિત સીકરી મોકલે એ અને ત્યાં થોડો વખત રહેવા ફરમાન કર્યું

સીકરીમાં અજીતના આગમનની વાત કહી સત્તાગતને શ્રેયિકર નહોતી છતાં બા શાહી ફરમાનને તાબે થવાવગર છુટકો નહોતો જૂત પ્રેતની દયાતીમાં બહાદુર અજીતને વિશ્વાસ નહોતો મરીયમ બેગમના મહેલમાં રાત્રિ ન ગાળવાની અજીતને સૂચના મળ્યા જતાં તેણે ત્યાં રહેવા નિશ્ચય કર્યો પોતાના માણસોને સાવધ કરી અજીત મહેલના ઉપરના ખડમા રાત્રિ ગાળવા ગયો

જેવું વણન પોતે સાલગેલ હતું તેનાં જૂતપ્રેરિત દરેકો નજરે પડ્યાં પોતાનું જાન ચૂની જઈ પોતે સ્વર્ગીય સુ રીઓસાને અતુપય સુએ ભોગવતા ખુમસુરનીના મઝાર મા પોતે ટોચ એમ એક ફાલ તેને વાગ્યું વળી ખીજીજ ફાલે પોતાની સુદરતામાં નુબ્ધ બનાવી જોરતના દાયથી અલાગી થી વાનોતું વિના થયોજને થતું ખુન જોધ અજીતને કમમ્માટ ઉપાધો ત્રીજી જ ફાલે

આવા મુઠદને નખાવરથામાં લીંત ઉપર લટકાવેલ જોધ અજીતને તિરસ્કાર થયો આ સર્વ સમય અજીતની સર્વ રક્તિઓ પહેલાથીજ નષ્ટ થયેલ હોવાથી કાંઈ પણ કરી શકવાને તે અશક્ત હતો આવા લપલીન અને કમકમાટ ઉપજાવે તેના દશ્યને અતિ અજીતને સૂચના થઈ કે “આવતી કાલે કુમારાં તમારી પણ આવી રિયતિ યશે સૂચનાની સાથે સર્વ અદશ્ય થયું

ઉપરથી નીચે આની અજીતે તપાસ કરી તો પોતાના માણસની પણ બવાનક રિયતિ જોઈ તે સાથે ચારે તરફથી વિવાય સભાગયો

આ બધું યુ છે તેની તપાસ કરી પણ કંઈ અજીત જાણી ના પો નહિ યુ કુદરતથી નેઈ રક્તિતો આ નખાવ દર્શો

સીકરી ૥ નિજ ન સહેરની બહુ તપાસ કરી પણ કાંઈ તે શોધી શક્યો નહિ તપાસને અતિ એક તરણ સત્તાસીની મુલાકાત થઈ પણ તેપણુ છુટ્યો જાણાયો અને તેની પાસેથી કંઈ દખીકત જણાય તે પહેલાં તેપણુ ચાલ્યો ગયો અને ફરી નજ મળ્યો એક વદ્ડ ડોસી મળી અને અજીતને આ શહેર એટી જવા સૂચના કરી તેપણુ અદશ્ય થઈ છેવટ શાક વેચવાવાળી એક બાનિકા નજરે પડી તેની પાસેથી કાંઈ સમાચાર મળે ને પહેલાં તે દવામાજ ઓગળી ગઈ

વાર્તાના સમયે ઉદયપુર જોધપુર અને જયપુર એ ત્રણે રાત્રી બા શાહને મદદગાર હતા ખુર્રમ જહાંગીરની રજપુત રાણીનો મુત્ર હોવાથી તેને તખ્ત મળે એવી રજપુતોની ઇચ્છા હતી પણ સર્વ સત્તા તુરજાનના

હાથમાં હોવાથી તેઓ ૧૭૫ પોતાની ઠંડા
માર પાઠી શક્યા નહોતા.

ગુરજદાન સર્વ કારભારમાં પોતાની દિવ્ય
સખી જીલેખાની સનાહ લેતી મદાન અકુશ
રે ગુરજદાન જ્યારે એક બાનિકા મહેરનુસા
હતી અને જહાગીર તેણીના પ્રેમમાં પડ્યો
હતો તેથી બગાલાના એક સરાર ગેરઅ
રુધાન વેરે પરજીની હતી ત્યારથી જીલેખા
તેણીની દાસીતરીકે રહેતી રોરઅરુધાને
એક દિહુ કુદુ તે મર્મના અતુલ ખાતર
પાપમાય કરી સરખમુદરી નામની રૂપવતી
આરતને વિધવા બનાવી પોતાની મહેરદાર
મહેરનુસાની દાસી તરીકે રાખી હતી ત્યારથીજ
તે દિહુ વિધવાએ પોતાનું નામ જીરેખા
રાખ્યું હતું આ સરખમુદરીને પોતાની એક
પ્રાણમિયા પુત્રી અને જૂદ જથ્થર એ બનેતો તે
દિવસથી વિચોગ થયો હતો.

રોરઅરુધાનના મરણ પછી ગુરજદાન
જ્યારે જહાગીરના દરબારમાં આવી ત્યારે
જીલેખા પણ સાથે હતી ગમે તે કારણસર
જીલેખા પોતાનો આગનો ઇતિહાસ છુપાવતી
હતી અને સવ વાતે બાદશાહ બેગમને અ
નુસરતી હતી બદલામાં બેગમ સાહેબની જી
લેખા ત્રણે અથાગ મમતા અને પ્રીતિ હતી.

યમુનાના રમણીય કિનારે આપનો હું
વિખ્યાત સર્વે ચરમરનો કિ નો આવેલ છે
કિલ્લાની અદર બેગમ મદાન છે અને રા
જવશી કુદુ બને બ ગી કરવામાટે એક
ગોતી મસી આવેલી છે.

બેગમમદાલનું વણન થઈ રહે તેમ નથી
સહ અને તેના કુદુ બ સિવાય ત્યાં અન્યને

આવવાની છુટ હોતી નથી મદાનના જમીન
ઉપર અને નીચેના છુપા રસ્તા અસખ્ય
ખડા અધાર કોટગીઓ વિગેરેની સંપૂર્ણ
આદિતી લા થેજ કોઠને હો.) રોકે છે અને
આ રથને કેટલા હતા લાગી પુરો અને અંજી
સદાને માટે શ્રમ થયા હશે તેનો ઉત્તર કોઈ
આપી રોકે તેમ નથી.

ગુરજદાન પોતાના એકાત આરામગૃહમાં
બેસી હતી ત્યાં જીરેખા અતી બેગમ સાહેબે
ઉપર જણાવેન તથા બનાવો બાબત ધણુ
પ્રશ્નો કર્યા પણ કાંઈ એકસ ઉત્તર આપ્યા
વગર ત્યાંથી આવી તીખી.

રસ્તામાં તેણીને પકડી બાધી એક રથ
રાખવામાં આવી ત્યાંથી કાંઈ અમલખ પ્રારે
તેણીને મોતીમસીદમાં લાવવામાં આવી અને
તેણીની સામે રોકે જુદ ફકીર ઉભો રહ્યો.
આ ફકીરે જીલેખાના આગના ઇતિહાસની
પૂછપરછ કરી પણ જીરેખાએ ૧૭ સતોય
કારક જવાબ ફકીરને પણ આપ્યો નહિ.

ફકીર ધારણામાં ફળીમૂત ન થવાથી તેણીને
છાદી આવતો થયો ફકીર આગળ અને
પોતે પાછળ એમ જીલેખા બેગમમદાનત ક
આલવા લાગ્યા દરવા? પહોંચતા બાદશાહ
એકલાનેજ મગે નેતુ અપ્રાધારા માન ફકીરને
મળતું બોઈ જીરેખા સ્તમ્ભ બની ગઈ રુ
વેપધારી ફકીર બાદશાહ હતો ૨ મહેનમાં
આવી તપાસ કરી તો ખબર થયા કે બા શાહ
તો આજ રાત્રિ ગુરજદાનના મહેલમાં ગાળ
વળા હતા.

શ્રીઓ માટે સારણ અને નિર્દાય વાચન પૂરું પાડતું
માસિક,

વનિતા વિનોદ.

શ્રી હજીયો લેખો પ્રગટ થાય છે શ્રીઓના લેખોને પ્રથમ સ્થાન અપાય છે

વડો રા રાજ્યના દેશવણી ખાતાએ શાળા-સાધ્યેરીઓ માટે

ખરીદવા મળુર હથુલે,

વાર્ષિક લવાજમ દિ દસ્તાન (પોસ્ટ સહિત) રૂ. ૧-૮-૦

” ” પરદેસી ” રૂ. ૨-૦-૦

વસુનાની કોપીની કિંમત રૂ. ૦-૩-૦

ખાતરી કરવા આજજ નમુનો મગાવી લેવા લવામણ છે નમુનો મફત

મોકનવામાં આવતો નથી

ત ત્રી-વનિતા વિનોદ

શ્રી. હજી-ખરોડ રહે

»» GOOD LUCK. ««

Can be attained by following the rules laid down in

RAI SAHIB DR K C DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for HEALTH WEALTH and PROSPERITY
and everyday companion for young and old Distributed gratis
and post free

Apply to —

THE SWASTHYA SAHAYA PHARMACY.

40-2 Harrison Road CALCUTTA.

ક્રમ—કાઠીઆના—ગુજરાતની પ્રગતિ રાષ્ટ્રીય છવતમા
નવચેતન પ્રગટાવતુ—પંચનારીક પન

જ્ઞાન પ્રકાશ

પ્રભાષીય, સામાજિક, સામિક આધિક અને સાચિના ચાતુર્યો ઉપર નિષ્પક્ષપાત
સંગ્રહ ચર્ચા—કુટુંબમાં વગર રાકે તે ગયા તેની મુખોપક વાર્તા—મનન કરવા લાગે
ઉપરોક્તી નિબંધો એ તેના આકર્ષક અંગ છે ' પ્રત્યેક નિબંધો રાજમરોબાર એ
નામની લેખમાળા ખીજ વાંચી શકે મર્ષ છે

કુટુંબી મુક્તમાત્ર ચેતકપ્રિયતા અને પ્રત્યેક આશ્રય શુભાદન કરી શકાય છે
તાર્કિક લવાળા દિગ્ગજા રા. રે—૮— પરદેશ ૪ થી ૮ પે સ્ત્ર

વલ્લેરખખર ફેલાવવા માટે ઉપયોગી માધન

જ્ઞાન, તાર અને નયુના માટે લખો—

નિમોવનદાસ દામોદરદાસ અઢીઆ,

“મોદરદાસ પ્રિન્ટિંગ હાઉસ”

રાજકોટ

ધનામી અલૌકિક ચિત્ર.

૧ લું ધનામ રૂ. ૫૦૦૦, કુલ ઇ ૩૪૫

“પ્રકૃત પ્રાધનાતું રહસ્ય” એ નામનું ૧૮ ઇંચ પહોળું અને ૨૨ ઇંચ
લાંબુ મેપેદર અને ૮૫૫મી ચિત્ર મુદ્ર ૨૩૦માં ભરી ૬ તરો રૂપિયા ખર્ચ કરી
જાણવામાં આવ્યું છે એ ચિત્ર માં રહેલા પામરો લાં રિલ્ય ચમિનો નજાવ
પામરો દમેશા તે તરફ નજર ના તારા અત કરણ શુભ તેમ નમ્ર બનશે આત્મીય
સ્વજનોને તે આનંદ પમાડશે આત્મ પ્રજ્ઞાદિશ્વર અને ધનનગરો ખરો લોક શુભો
કરી આપશે અતુ આવૃણ ચિત્ર ખરીદ કરી પ્રારમ્ભ અને જુદિને ખીલશે
જે ખરો ભાવ જાણવશે તેઓને હાર પ્રમાણે ધનામ મળશે દરેક ચિત્રસારે
ધનામી દીકરો ચોગડવામાં આવી છે ખર્ચ જા રતા આજની રકમ ધર્માં
સચ્ચાઓને અર્પણ થશે રાત્ર મહાગમનો તથા દરેક જાતના અમીર ઉમરાવો
તરફથી એ અખ્યાત ચિત્રધારને પૂરતું માન મળ્યું છે ગુજરાતીમાં ચિત્ર પરિચય
માટે અને ખીજા યુવાસા જાણવામાટે એ પસાની દીકર મોકનાવો દરેક ચિત્રની
કિંમત રૂ. ૧ એક

Pandit C. L. Sharma
Shanti Bhavan, Barnagar,
24 Pargis BENGAL

પ્રિન્ટ રી એન રામી
શાંતિ જુનન બારનગર
૨૪ પર્ગસ બેંગાલ

રહી હા (ખરોળ) અને વક્રત (લીંબર) આ રોગઉપર સાત દિવસમા ગુણ દેનારી
ચોક્કસ દવા વી પી અર્થસહિત પીવાની દવાના ૨-૧૪-૦ તથા વક્રતની દવાના ૨-૧૪-૦

બેહુશ પાણી—અસકા કાનમાંથી પડે કે લોટી વટેનું, ગણગણાટ થવો, ચોક્કસ સલગાવું
ખરબચડે કાનનાં સઘળાં દરદો માં દીક્ષિતની દવાથી ખાતીપૂર્વક મટે છે કિ ૨-૧-૦
ટપાલ અર્થ સહિત

ડૉ. હમ્મયુ એન્ દીક્ષિત—પુના સિંગી

BLUE BLACK INK PILL ખટ્યુ-બ્લેક સાહીની ગાળીઓ

આ સાહી ધણી તેજસ્વી પાકા રંગની છે તેનાથી લેખણને કામ ચતો નથી અને અંદર
કચરો બાહ્યતો નથી એક ગાળીથી એક મોન પોટ જેટલી પુરતી સાહી થાય છે દિમત—
એસ ગ્રાસ (૧૪૪ ગાળીઓ)ના આન ૫ ૨ ટપા ૧ ખરચ આના ચાર લીલી ગાળી
એક ગ્રાસ (૧૪૪ ગાળીઓ)ના આના ૫ ૬૨-ટપાલ ખરચ આના ચાર લાલ સાહી—એક
ગ્રાસ (૧૪૪ ગાળીઓ)ના ૩ ૧-૬-૦ ટપાલ ખરચ આના ચાર હાથમક ખરચ બ્લેક
ગ્રાસના આના ૫ ૬૨-ટપાલ ખરચ ચાર આના

SARAT CHANDRA SEAL,

15-3 Lakshmi Datt's Lane Bagh Bazar P O CALCUTTA

ડાક્ટર પી એસ ગાન્ડા એમ ડી (અમેરીકા)

ફ્થરેસ (Phthisis) કફમાલ (Scrofula) દમ શ્વાસ (Asthma) લુની
ખાસી (Chronic Bronchitis) કુખીયા ખાસી (Whooping Cough) ઉન્માદ
વાયુ (Hysteria) નાભરપણ (Impotence) લકવા (Paralysis) ત્રિદોષ (Pneu-
monia) પ્લેગ (Plague) ધનુર્વા (Tetanus) જેઠરી તાવ (Typhoid Fever)
વિગેરે અસાધ્ય માનેલા રોગો ખીરમધી એન્ડે થો ની રસીથી ખાતી કરીને જ દોષી
આરા કરીએ છીએ

ડાક્ટર પી એસ. ગાન્ડા, એમ ડી—સીરમ-થીરેપીસ્ટ,

ફ્થરેસ તથા કફમાલના ખાસ ડાક્ટર

ડેકાન—આય રામસી મુખર્જી નં ૮

આખના મોતીઆની દવા.

મોતીઆનો અધાષો—કેટલેક કપેર આપરેશન નગર નાણુ કરે છે
તથા આખની ગુએની રોસની ફરી બહે છે એકજ ખાતીપન— આ
દવા મોતીઓ થયો હોય તેના આખના દર્દવાળાને ખરેખર અસર
કારક તથા આશીર્વાદ રૂપ છે એમ મને બંને ખાતી થયું છે કિ ૩ ૩

પી મેનેજર વાકુલાન ડીથો—કે પ રાજકોટ

જેની આખી દુનિયામાં જોડા
નથી અને જેને સોના
રૂપાના ચાદો મળેલા
છે, એવું
આ

ઓ ટો મો હી ની

વાપરવા સુકતા નહિ.

આવા હરીફાઈના દહાડકીના પ્રસંગોમાં પોતાની
હીનિને મજાકતી રાખનાર માત્ર આ એક જ
સે ટ છે, વાપરી ખાત્રી કરો -

જરા ચેતો અને વિચાર કરો કે બજાર ભથતા તેલો
વાપગી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે અમાર આ—

રોળીનીયા તેલ.

માનને કાળા તથા મુરાગા બનાવે છે તેની અસરની
માર મનમોહ ખુશી તમારા મનને ખુશી કરવાને
બસ છે કે બા એકનો રૂ. ૧

તા અડધા આનાના રૂ.૫ }
બી સાથી રોળીનીયા તેનનો નમુનો }
મફત આપવામાં આવશે

રોહિની એજન્સી

જુલાયરજી—નુ બર્ક

દિલ્હી દરબાર.

અનુવાદક—શ્રીચુત વકીલ

પ્રકરણ ૮ મુ આહુ

(અનુસધાન ૧૪ ૮૬ થી)

પોતાની દૃઢ આ નોકરના સ્વભાવથી તે સુપરિચિત હતી દૃઢ ઓરતો જેવી વાતુડી હોય તેવી તે હતી અને એક વખત વાત કરવા બેઠી તો કમે કરી અટકેજ નહિ બે તેને કાંઈ જવાન આપ્યો તો તે વાતોથી આશુ માણસ માખી બધ ત્યાસુધી તેનો હવ લેતી તેથી જુનેખાએ તેને કાંઈ પુછ્યું નહિ માત્ર એકજ છેવટ સરાન પુછ્યો 'બાદશાહ બેગમને મારે માટે કાંઈ તપાસ કરાવી હતી?'

"અરે નહિ આગે તેજીને કાંઈ પણ ના વત પુછવાં એવ ત્ર નથી સહેજ અધાર ચળા પછી તરતજ બાદશાહ બેગમસાથે આગે બાદશાહ રો પેન છે'

જ્ઞાતી દારી તને તેની ખાત્રી છે?

શુ ખાત્રી-તુ શુ કહે છે જુદ જના જોવા તથા સાલજનાની મારી રક્તિ ગુમ નથી મઠ હો તુ તુ મને નમાતી ધારે છે? જે મારી આંખે જોયેલ છે કે બાદશાહ પોતાના ટમજમમાથી મારા ઓરડા પામે ઉતર્વાં અને દારના નીશામા ચમ્પુર હેવાથી બે ઓતવોના ખલા પકડી મહેનગા ગયા

આના તાગ વાકમથી સલાજી ૧૫મથી નથી જાણતી કે બી તને પણ કાન હોય જે બે વાત ત્રીજો કાન સાલજે તો તાર માથુ 'ધમ્મી' જુડ મને એ શુ બની ગઈ

એ તો બગમર જાણુ છ

મહારાણીનો મટેન ૥ શાહે ક્યારે છે કો? જે ખમર કે?

અરે પ્રજુ શુ એમ કહેના માગે છે કે તે નદાર ગામ મવા કે તુરજદાને તેને રશ કરી તોને છે એ તુ જુની મર્લ કે? શુ તે બદા ૧૫૮? અરે ના જા જાને જે મહારાજીના પગ આટનો તે ત્યા પ રો કે જુનેખાએ દારીનુ મ્હો બધ કયુ અને બધ સારી જણા તુ 'છલકિપ' અ ૧ ગાડી ચર્લ મર્લ છે? અ ખોઈય

જુદ જમ પીન મધ અને કશુ તારી નો રીમાથી મને મહંગાની કરીને રગ આપ અને મારા દેશમા જવા દે

આત્રી જલ્હી દૃઢ ઓરતસાથે દીન ૧ કામી ધારી ચોટા સમય ખાણાની રાદ બે વાનું કહી જુનેખા પોતાના તખતજુદતર

ગઘ ૪૬ જ્યાં વાળ્યો તારે જોઈએ
તેમ ૪૨ દુધ મીઠાઈ અને ફળો ગમ્યા છે
તે જોઈએ ત્યારે ખા ? ખો મે હમેશની
માફક મન રિગેરે બી ને ખોરાક ગરીબને
આપી નીધેલ છે

સાચકોને તદન અસ લલિત લાગશે કે આવા
અયોગ્ય વાતાવરણમાં મુસલમાની સત્તાનીએ
અગાઉના રૂપિ મુનિ માફક જુલેખા વનસ્પતિ
આદારી રહી હતી અત્યંત તે વાત ધણ
જાણતા નહિ અને જેઓ ત્રયમ નજીના તેઓ
માનવાને અચકાતા

મદાન અકગરના સમયથી રજપુતાનાના
અખ્યાત વશની કુવરીઓ પોતાની હિંદુ
દાસીઓ અને માંડીઓ સહિત આમાના મો
ગન જ્ઞાનખાનામાં આવતી અને પોતાનો
હિંદુ ધર્મ સ્વતંત્રતાથી તેઓ પાળતી તેઓની
ધાર્મિક લાગણી દુષાવવાનો સહેજ ત્રયન પણ
સખ્ત સિદ્ધાંતે સામનો આ બામતમા જર્મ
ગીર પોતાના પિતાને પચ્ચે ચાલતો જુલેખા
તારના દેખાવમાં મુસલમાન હતી અને મીઠ
મેમ્બોની માથે મુસનમાની ખોરાક તેને મળતો
પણ તેણીનો દુળ અને દુધ ઉપરજ રહેતી
ત્રિચિત મીઠાઈ જમતી અને મુસલમાની ખો
રાક ગરીબોમાં હેવી આપતી

જુલેખાની મુઝવણનો પાર નહતો શ
ખા ૧૧૬ તુરજહાનના મહેલમાં હતો ? ત્યારે
સીપાઇઓએ જજીવેલ દબીકતનો મુનાસો શુર
ગોડા સમય પહેલા મહેલમાં દાખલ થતા
સહેનશાને તેઓએ જોડા બે ઉતર બદથી
જુલેખા મુઝાખી

ખોરાકની ઝગજગ નહોતી રૂચિ નહોતી

ચાકી ગયેલ હતી મુઝાખી હતી મગજ તપ્પા
મરુત મરુ અર્ધ જોખન પલગમા પરી તેવીજ
એકદમ ઠીક અને ન સામળી શકાય તેવા
અવા ? મેની

અરે મદારી દાલી—

મકરજુ નવમુ

દુલાલી

જુલેખાના ખ ના ખુલામાં આધુ અજ
વાળુ હતુ કહેવાની ભાગ્યેજ જરૂર છે કે
જુલેખાનો ખડ એક ઉમરાવની ઓરતને
જાળે તેવી રીતે રાજગારેલ હતો છતાં કોઈ
ખાસ કારણને લઈને જુલેખા તે કિ મતી ફરની
ચરતો કદિ ઉપયોગ રતી નહિ જે સમયે
તે પોતે ખડમાં દાખલ થઈ ત્યારે તેની માન
સિકે રિચિત સારી નહોતી

પલ મગિપર લાખી થઈને પડી કે એકદમ
પાછી કુદી તે આપણે જોઈ ગયા આજા ખા
જવાળાથી તેશીને જજીવુ કે કોઈ પલગ પર
સુવુ હતુ કેટલીકવાર ખા દાન કુટખના યુવાનો
સીના પોચાકમાં મેગનના જ્ઞાનમાં આવતા
કેટલીકવાર ? જે બાદીઓને ભાગ્યવસાત
આખી ૭૬મી આઠી ૧૧વાની હોય અથવા
તો આખી ૭૬મી કુવારી ગાળવાની હોય તેઓ
લાગણી અને વૃત્તિઓને તામે થઈ છુપા કાવત્રા
રચતી અને પોતાના આરાકને મળવા છુડી
યુક્તિઓ ખા બેગમમદાલમાં રચતી કેટ
લીકવાર એમ પધુ ખનતુ કે ખુદ બેગમે પોતે
—હિંદ અરે હિંદ નિ પણ દુનિયાના જૂદા
જૂદા રથોથી લાવેન સ્વર્ગમાં મુદરીઓ—

જેની પ્રસેતર છ હામી મોજગોખથી રચાયેલ
છતાં બહુ દુઃખદાયક અને માત્ર નામનીજ
હતી તે બેગમોને પણ પોતાની વૃત્તિને પોષક
રૂપા પ્રયત્નો કરવા પડતા—કેટલીકવાર એમ
પણ બનતું કે મોટા ઉમરાવના તરફો યુવા
ન ઓરતના વેપમા બેગમ મદદનામા પ્રેમના
પ્રસંગો બોગવવા જતા અને મધુર મનમોહક
સુહરી સાથે આનંદ બોગની પોતાની હલખી
મનોવૃત્તિને વૃદ્ધ કરતા.

આ બેદના બહારમા શુ રા બનતું અને
શુ શુ ન બનતું તેની કોને ખાતર છે બેગમો
અને બાંદીઓ ગુમ થવાનું વધી વખત સ
સળાતું પ્રેમના પક્ષગોમા ધણા આશયો
પોતાના પ્રાણ આ રથગે ખોલે ન છે આથી
પોતાની ગેરહાજરીમા કોઇ પુરૂષ બાંદી આ
વેલ હોય એમ જુલેખાએ મા શુ

અર્ધ સાબળી શમય તેરીતે ઉઘની અ
સરથી પચારીમા સુતેલાએ દુઃખિત સ્વર કાવો
જુલેખાએ જ ઘીર અવાજે યુગ્મ કમનખત
કોણ છે મારા પવનમા સુવાની દિમત ધ
નનાર છે કોણ?

‘અરે મને’ એવો દુઃખી સ્વર જવાનમા
ચલળાયો અને સુતેલાએ પગ ડરડુ

‘હસમખોર મને તથી પીજાનતો’

આમ કહી જુલેખા જતી પલગપાસ લાવી
અને પ્રકાશના અજવાળાથી તેને ઓળખી
તે દગ્ગીપગી અને મોની અરે માગી દારી

એક બાર વાની નાની બાળા પતંગમા
સૂતી હતી

તેની બહુ ખુશહરત નહોતી તેમજ કંઈ

નહોતી કદી મૂલવાન પોશાક પહેરતી નહિ.
કર્ચાવી આવે ન છે તેમ પ્રાણ છે તે ‘જાલ જાણતું’
નહિ કહાય તેને ‘જાલ’ તે બાબત સવાલ મૂક
છતુ તો જવાબ આપવાને બદલે માત્ર હસતી
તેણીની આખો જોનારના ઉપર પ્રકાશ નાખતી

ધણા સમયપહેલા જહાગીરના બેગમ મ-
દાલમા આ અબણી બાળા અબણવા રચળે-
થી આણનામા આવી હતી જુલેખા તેને આ
હતી રમાયતી અને લાડ લગાવતી તેમજ આમાદક
બેળી હતી કેટલોકવાર તેના બોનવા ઉપરથી
લોકો તેને અર્ધ ગાદી માતા, કાચિત્ તે
મૂર્ખ-અચ્છલવગની જણાતી, પ્રસંગોપાત્ત
શુદ્ધિશાળી બની જતી અને તેથી તુરજહાનની
પણ તેના ઉપર પ્રીતિ યથા હતી તુરજહાન
પ્રસંગોપાત્ત તેની મરકરી કરતી અને પોતા-
નો કેટલોક નકામો સમય તેની સાથે ગાળતી
તે ‘દુલાહી’ એ નામથી ઓળખાવા લાગી

બેગમ મદાલમાથી માંછની બહુ વગર
તે કોઇ કોઇ વખત અદરશ થઇ જતી તે
જુલેખા પણ બણી રાકતી નહિ તે
આમાથી ધણે દુઃખ જતી અને અદિતિ
દિસોના દિવસ કાઢતી વળી પાછી દરશન
દેતી સિપાઇઓ ચોટીનાળા નાજર અને
બાંદીઓ સર તેને ચાહતા અને તેથી બેગમ
મદદનામા કોઈ પણ ભાગમા જવા મિતો દૂટ
હતી સર તેને ગાદીજ લેખતા અને દબા
લાવી આવતે ફળ અને મીઠા આપતા જ-
નાનામાં જવા આવવા તેને કોઇ અટકારતું
નહિ મોચત શહેરનાહતી મદદના રાજ્યધાનીમા
આવો અતિથિયથ દમ કોઈને હતો નહિ-
ખુદ જુલેખાને પણ આરસ તુરજહાનદિ

વાંગી જતાવવી પ ની હતી મનુષ્યસ્વભાવ
દયામય છે અને તેથી સત્તાધીશ મનુષ્યો પણ
તે બાળાઉપર મા લાવી તેને ખુલી રાખના
પ્રયત્ન કરતા

એક અઠવાડીયાથી વધારે સમય બાળામાં
કયાય દુલાલી જ તી નહિ તે ક્યારે અ રથ
નતી તે જુલેખા જાણતી નહોતી અને તેની
દનથી દેવાઇને જુલેખા તેની ઇતપાસક
રતી નહિ જુલેખા તેમજ દાયમણી પણ આ
બાળા સખધી ઇ જાણના દોષ એમ અ
નુમાન થતુ નહોતુ સૌથી વધારે ઝડપથી
આલનાર નાણીકરતાં પણ તેની આલ ઉતા
વળી હતી અને નાની ચકલીની માફક એક
જગ્યાએની થી જગ્યાએ તે સહેલથી જઇ
તી વાદરાની માફ મોઢાં ઝાડ કે વર ઉ
પર ચઢી જતી માં તેને પાડવા જનારના
પ્રયત્નને નિષ્ફળ કરતી

આ બાળાપ્રતે એક ન રથી ચોગ સ
મય જુલેખા જોઈ રી અને એ એ પ્રયુક્ત
બની નુરજહાનજેની ચાનાક રાણી પણ જુ
લેખાના હૃદયને પારખી રાકતી નહોતી તેપછી
તેના મનની પરીક્ષા એક સાધારણ આ ગ્રી તો
કયાથી કરી શકે

ઉઘમાંથી દુલાલીને જગા ના જતી હતી
પણ વળી વિચાર આનવાથી જુલેખા અટકી
અધ થોડો વખત શાત ઉની રહી વળી નિવધ
ચત્રાવી માળાને ઉડમાંથી ઉધ ના પ્રયત્ન
કરો દુલાલી-દુલાલી--

દુલાલી ઉડી આખો ચોગા બોની હુ ભર
ઉડમાં હતી નહિ

જુલેખા પ બે રી માથુ હજી હુ અને
કતુ

કુને દૂરથી આવેછે

ખરે જહુ દૂરથી

ગુલા દૂરથી ?

દુલાલીએ નવાઇ ભરેલી રીતે આખનો ઇ-
સારા કથો જુલેખાએ આ નિશાની સમ-
રૂડ

અરે તે ત કના કાઠ સમાચાર ?

હા સર' જરાગર છે

મનેલાએ છે કે અગત તે રમજની ગે
નથી

અરે ના રજપુતકુમાર એમ સમજા-
ધધી તારે થાન નહિ

બી ન કાઠ સમાચાર ?

મોહમત માનસદિત બીમસિદ મોગ
લરકર સારે આજુનાજુ આવે છે

અને શાહ તા રાન કયા છે ?

કરાતે હુપાયેના છે તે કાઠ વજૂત નથી

પણ હુ તો જાણેછેને ?

દુલાલી ખડખડ હસી અને કહ્યું ૧
જાણુવાનું સમાચાર મારે તમને મહેલા છે

શુ છે તમને કહે

શાહ મોગ પ રીગ આનની લા પરોની
એ લડાઈમાં માર છે

કોની સામે ?

રજપૂત સામે

આ ખાર તને મ મન્યા ?

તમે અજાણુ છો' સખગી મોતવખથોન
અનેનામદરબા શાહેબા કમરમા પો છે

“નુરજહાનની જાણવગર!”

“તે બહુ જાણે છે, હું તો માત્ર છુ કે તેણીના કહેવાથી આ દુકમ—”

‘મહારાણીની વસ્ત્રલેખકમાં મને ફેર જણાય છે હમણા હમણા રાજ્યના કામમાં તેણી અને પૂછતી નથી દિવસે દિવસે મારામા તે વિશ્વાસ ઓછો રાખતી જણાય છે’

“શામાટે તેણી તને પોતાના દિલની વાત કહે?”

“હું સાચી છે શામાટે તે મને કહે? પરીશ સડવા જાય છે એમ તેઓએ સાબલેન છે!”

‘ના કોઈ જાણુ નથી દુન એકલી જાણુ છું’

‘તે શી રીતે જાણુ?’

‘વિગતનાર પાછળથી ક્ષીશ મને થોડો સમય ઉંડ લેવા દે’

એમ કહી દુવાની મુતી અને તેને સાબી મુસાફરીથી માટેની જોઈને જુનેખાએ તો વધારે તમીદ આપી નહિ અને ત્યાંથી ખસી ગઈ અને થોડી જ રાજમા દુવાની બરે હાથમા પડી

જુનેખાએ પોતાના વારસે બીજી પચાગી તૈયાર કરી અને તેના ઉપર બેગી થોડો વખત જડ વિચારમાં પડી પડી ખડના ખુલા તરફ ગઈ અને થોડી લોખંડની પેગી ખોલી તેમાંથી કેટલાક કામલો કાઢી જરીયાની વાનસ બેગી ગંધા કાઢતો પૂજા પછી નવાપછી પછીના આતમા તેમને આપી આખ દયા પડી ઉડો નિશ્વાસ મેલો પડો ખોલી ધમરની લીલા અકગિન છે

મારું સુ યવાનું તે તો તેજ જાણે છે લતાડે લખેના લેખ મિથ્યા ચનાર નહી જીનીતી મારી ધનિષ્ઠા સફળ થવા સમય જણાય છે પ્રભુ જાણે!

રાત્રિ ધીરે ધીરે આગળ વધતી હતી જુનેખાએ નોખતનો અવાજ સાંભળ્યો અને ઉડી

રાત્રિ પશ્ચાર થઈ ગયેન જણાય છે! બાદશાહ બદાર ગયેલ દુગો એમ બને નહિ હજુ તે નુરજહાનના ખડમાંજ દુગો!

જુનેખાએ ન્હાની બારી ખોલી ચાંચના કિરણો જોયા અને પ્રજાતનો ગમણીય દેખાન જોના જોતાં વિચાર્યું

“દુવાલી કહે છે કે પરીશ લગાઈમા જાય છે તે સનેગમાં આખા શહેરમાં ગડગડ સંભવિન નથી કાચ તેને ખોટા સમાચાર મળ્યા હશે છતાં સાવધ રહેવામા ડુકરાન નથી

જુનેખાએ દુવાનીને જગાડી ખનતી ઉતારને હાથ મઢાડુ સાફ કરી સારાનું નિત્ય કમ કરી આગવા કંથુ આ સમયે જડ નો કર ઉંડનીજ પડી હતી દુવાની પાડી આવી અને જુનેખાએ તેના મામા કંઈ વાન કરી જે દુવાનીએ પ્યાનપૂરક માખળી અને કંથુ હાનું મરાજર સમજી ફેરેદપુર સીમરી

જુનેખાએ રિરેર કંથુ તારી તારે થોડી અકરી ને અને એકે દુ પીએ જણાડ મારો નાનો મારો થોડો બદાર ઉનો પડે ચિતા રૂ નાં

પ્રકરણ ૧૦ મુ

રાજદારી ખટપટ

હુસારી નજરખદાર થઈ ત્યારે લુનેખાં ખડી હાર આની અને દદ નોમરને જ ગારીને કુતું 'અદીઆ તાર કામ કર મ દારાણીની દુ તપાસ મડુ

આની રાત્રિ લુનેખાને જરા પછુ ઉવ આની નહાતી તે સાચનાર સારી રીતે જાણે છે તેમ્નીમે ૧૧ શાહની હીનનાનઉપર સમ દેશન આપુ હવું નાદશાહને એવી રેન હતી કે જે રાણીસારે મુખ નોગવવાની ઈચ્છા થાય તે રાણીસારે તે ધરો ભાગ ગાળતો અને પછી નિવિન ઉધ લેતા પોતાના ખડમાં આનતો પછુ નરજહાનસાથે તે મારે હોય પારે યાજ રદતો અને પોતાના ખ મા આનતો નહિ વડી વખત મેમ બનતુ કે દિવસોના દિવસમુધી રા પર્વ જ રી કામકાજ પપુ હોગી જહાંગીર હા રની હુનિયાને બૂરી જમ્મ તુર નાનના મહેન મા આનદ નોગવતો અને આથી લુનેખા એ થાય કે પોતાની અતિ ત્રિય તુર નહાન સવ નાદશાહ હમુ મુનો ૫ રા છે

બાદશાહ પોતાની પાસે તેમ ત્યારે તુર જહાન પપુ બીજી દારીએનેજ કામગીર રા કરતી અને તુનેખાને દરાદાપૂરક ર રા ખતી આમા તુર નહાનનો ખાસ હેતુ હતો અને ખુદનાદશાહ તુરજહાનમને એટનો મુઝદ રહેતો કે તે આનીની સાચત-જુ સેખાની ગેરહાજરીઉપર ખ્યાન આપતોજ નહિ પોતાનો ખાનગી હેતુ સિદ્ધ કરવાનો

દોવાથી દરાપૂરક લુનેખાં બાદશાહથી દૂર રહેતી અને તેની હાજરીમા જતીજ નહિ

આજે તેને ધણ જાણવાનું હતું અને બા શાહ તુરજહાનસાથે રહે તો આખો દિવસ પોતે ૭ જાણવાનું હતું તે જાણી શકે પપુ તેમના મહાગે બા શાહે પોતાની ત્રિય રાખીને મહેન ઠોગી આપેન હતો તેથી તુ જહાન મમજાજ તેને ગોવાવતે અને તેની ખામે રહેતુ પડશે અને પોતાની હુદગીને હેતુ હાન તરત વારતે તો રૂગીમૂત નહિ થાન એમ તેને લાગ્યું

માત્ર એક દારીને બાદગી બધી સ્વતન્ત્રતા અને પગી સાથે આસ ગા સનધથી દરેક રિસ્મય પામતાં આ સનધ આન રિકરનેદને લઇને છે અથવા તો મિત્રમાટેની ઝખનાને લીધેછે અથવા તો રાજદારી કારણસર છે તે કોઇ નિનયથી કહી શકતુ નહિ એટલુ તો ચોકસ કે તુર નહાન પોતાના જીવનન દોરતથી ધુગી રહેતા માગની નહોતી

તુરજહાનના ખડના મુખ્ય દરવા ન ખાગ જે બાજીઓ લાર ઉવમા ઉડતી હતી તે જોઈ લુનેખાએ થાવુ ૭ મહેનશાહ તલુ પોતાની પ્રિયરાણીસારેજ છે લુનેખા ધીમે ધીમે આગળ આવી અને ન રતો અવાજ સાંભળતા બારણુપાસે ઘન ધર્મ પપુ મનુષ્યના મ્વામે દ્વાર સિવાય અ વ માધ સામ યુ નહિ જિસાસાએ જોર મરવાથી તેણે દર વાળે ઉધારો અને પોતે મુપખીથી અદર દાખન થઇ તો તેની નજરે અરખુનીદ દેખાવ પડ્યો

તુર હાન-રાણીઓમાં મદારાણી-ઉધની

હતી ખામા સુગંધીદાર સમીર પ્રસરેલ હતો
અખમવના પલગમા આ મનમોહન જાહા
ગીરની મહોરતાર આસપાસ બેદરમરીથી પ
ચરાચેલા પોશાકમા ઉત્તરી હતી નીસા ચક
ચમિત કાળા તળીયા આસપાસ વેશોના હતા
તે સુનાખી આસપાસ તુરસ્તીના સોરઠ
પડતા હતા અને દયાસ્કેતુ મ નાન ઓગળ
તેની સુ રતાયા ઉમેરો. પરંતુ હવે આખા
ચરેતને તેના સુનાખી સગાંચ અથવા પધારે
મોહન પનાવતા હતા તુરસ્તીના પોતાના
અયનગૃહમા પૂરતી મોજમજાદુ લોગ થાયા
અગપણુ ચિતાનગર અત્યારે ઉત્તરી હતી

જેટલી સલાળથી બારણ ઉરાડ્યુ હતુ
તેટલીજ સલાળથી જુનેખાએ સ્વાગ્ને નવ
કર્ષો અને બહાર આવી એક બાગીને જગાડી
પૂછ્યું—

બા શાહ મેગમનો મહેલ નામ નર શાહે
ક્યારે છોડ્યો?

મને તેની મોકલ અબર નથી રાત્રિનો
અણો સમય જગ્યાપત્રી અગ્રે ભર ઉત્તમા
પ થા અને અમારી જાણુનગર તે બહાર
ગયા હશે.

જુનેખાએ વિચારું બહુ વિચિત્ર? જ
હાગીર બહુ પ્રવૃત્તિવાળો થયો હોય એમ
જણાય છે.

બાગીને ફરી તેણે સવાન કર્યો— તાદતા
હબેગમે તને કાઢ કહેન છે?

માઠીએ જવાબ વાળ્યો થો. નખત
પહલા બેગમ સાહેબા અમારી પાસે હબી
હતી અને તેનો અમને ફરમાન કર્યું કે—

આદશાહે બહાર ગયા છે આખી રાત્રિ
નિરંતર ઉઘ લેવા મારી ઇ-જા છે ધ્યાન
રાખો કે કોઈ આવે નહિ. હુકમ પ્રમાણે
અમેએ આખી રાત તપાસ રાખી અને
દમણાજ અનિરંજાએ ઉત્તમા પ થા

ફરી ઉત્તમા ન પડતા હુનેખાએ તેને કહ્યું
'જો કે ત્ય તેમ થશે તો તમારા માથા
જો મહાગાલી બધારે જાગે ત્યારે મને
ખબર કહેવડાવજો

પોતાના ખડમાં આવી હુનેખાએ વિચાર્યું

'અત્યારેજ સમય છે મારો હેતુ સિદ્ધ
કરવારે અત્યારેજ અપૂર્વ અનસર છે આ-
વો વખત મને ફરી મગમે નહિ મજ રા-
ત્રિના અનુભવથી મને ઘણુ જાણવાનું મનેન છે
હુપા રતેથી આવી ફખીરના વેપમા થુ બા-
શાહે મારી સાથે બધી વાતચીત કરી? હુ
મોળી નથી ઘણા વર્ષો થયા હુ આહિ હુ-
અને ફખીરના વેપમા બાદશાહ મારી સ થુ
ખ હલા રહે એને હુ ન જોળખી તકુ એ
બનેજ કેમાં મે મારી આખે બેયેન છે કે
બાદશાહને જે અપૂર્વ માન મને તેજ માન-
તે વેપધારીને ફરવાગતના સિપાઇઓએ આ-
રથુ અરે પ્રથુ। આ બેદ ઉઠેની સમ્પત્તી નથી
થુ મર્ઠ કાલથી હુ સ્વપ્ન અનુભવુ છુ
આટલા બધા વર્ષો થયાં ધીરે ધીરે મે જે
લખ્ય ઇમારત ચણના મારી છે તે શુ તુરજ
દાનના એક આસમાનથી હીડી જશે। અરે
પ્રથુ! અને સહાય મરે હુ અત્યાર નિગવાર છુ
આખરે મારે આ હથિયાર અને ડેરનો ઉ
પોત્ર કરવા પ્રસન્ન આનશે ' નહિ નહિ,
અત્યારેજ સમય છે તુરજદાન સતી છે ત્યારેજ
સમય છે ' આમ મોની નીચે મર્ઠ

બેગમ મદાલની જમણી બાજુએ એક નાનું મમત મશરૂ નાજરવારતે હતું મશરૂ ગુલામ પણ સત્તાવાન હતો રાજબના એકા માણસો ઉમરાવ અને બા શાહી કુટુંબની કે વરીઓ પણ તેની મરેજબાની મેળવવા મહે નત કરતા બેગમ મદાલમાં ૭ લાખો ના પા વપરાતા તે મશરૂના હાથથીજ બેગમ અને બાદી કુવરી અને દાસી સર્વ મશરૂને કાંઈ પણ જરૂર હોય તો કહેતા અને મશરૂ રતા દુકમવખર ૧૪ બનતું નહિ બાદશા હને આ વાતની ખબર નહોતી જો કદાચ એકાદ બેગમને કોઈ ગુલામ અમીરની છાંય સતી જો કોઈ બાદીને સુરક સાથે અયોધ્ય સ્થળ સતો તો આ ગુલામી રાખતો તેમા હાથ હતો અથવા તો તે જોયુ નજોયુ રતો જો કોઈ ગુલામ અથવા અમીર ઓરતવા ગોશાકમાં બેગમ મદાલમા આવતો અને બે ગમમદાલમા રહેનાર કોઈની મહેરબાની મેળવતો તો મશરૂને પ્રથમ પૂછવામાં આવતુ આ બધા દલકા કૃત્યોના બદલામા આ સર્વ અયોધ્ય ગોઠવણુની કિમતમા મશરૂને પોતાને અજક દોલત મળતી બદ મૂલવાન મોતી અને હીરા તેના લરમા આનતા

તે મશરૂના ખડમા જુનેખાં આવી કી નખામથી જડિત તકીયાને અડે પીને મશરૂ દુધ ગ ગઢાવતો હતો જુનેખાને દાખન ચતી જોઈ મશરૂએ પૂછ્યું—

જુનેખાણીમી ! કેતુ સ્લાખ ! આવા બેના સમયે કયા કારણથી આપ મારાજેવા ગુનામના ખ મા મધારી મને ઉપકૃત કરેન છે !

સ યના જરૂરી કારણને સમય નથી

આપનો તામેદાર નોકર દુકમ ઉઠાવ વાને તૈયાર છે

સાદજનો લગાધમાટે ક્યારે રવાના થયો તે તને ખબર છે ?

હુઆ મશરૂએ અઘાતાનો ડાંગ કરી પૂછ્યું—

કયો સાદ નહોત ?

કેમ અઘાતાનો ડાંગ કરે છે ? એ સાદજનો એ નાતી મથેલ છે અને હું પર વીશ વિષે પૂછ્યું

‘તમે પૂછો છો કે બાદશાહબેગમ

તારે તે બામતનું શું કામ છે ?

હારે રીઓ તે ગઢ શરિએ રનાના થયો એમ મને ખબર છે

કી મશરૂશરિએ સાદજનો દરવીશ ? ? ઓરતો સારે આનદ બેગમવતો હતો તે ઓરતો કોણ હતી ?

કોણ પૂછાવ છે ?

કેટલો વખત મારે તે તને કહેતું ?

છહેરમારી સાદ નહો તેમીએને લા પે

દનો.

હાથ તેજો કમડે ?

સૌ સૌને સ્થગે ?

સાહેબ હવે મારા વિષે થોડું બાણવાનું

કે

તમારી સેવા કરી શકીશ તો હું મારું

અહોભાજ માનીશ

(અપૂર્ણ)

મોતને લાત મારનાર.

શમે તેના

ઝેરી તારને

પેહેલ કરાવે

નમાઠી મુઠવા

અમરકીર્તિ

મેળવનાર

પરસ્તાન

એગ્યુમીક્ષર

તાવની દવા

૮ આનાની

એ વીરી

એકાવખતે આટ

માણસને મૃત્યુ

ના મુખમાથી

પાળા એમી

કામે છે

ધી પરસ્તાન પ-ફ્યુમરી કું

સંકટમાં સહાય

જ્યારે શરીરરૂપી સરંચાનપર રોડખા શત્રુ ઘાતથી ગેરો ઘાલી
મહાર મર્યા મજૂ થાયછે ત્યાં

ૐ મદનસ જરી જાળીઓ ૐ

તે સંકટના સમયમાં સહાય કરી તેના અજન્મ રીતે બચાવ કરી દે છે આ જાળીઓ
રક્તદોષ અથિ કમળવત વસિાની ફાટ હાય પગનો ફાટ હરીર અને મનની
નબળાઇને તોડી સ્મરજીવંતિ ખીલવી તમામ રોગોનો નાશ કરી હરી મા લોહીનો
પુરતો જથ્થો પેદા કરી કાવમનું પણ દે છે મિમત જાળી ૨૦ નો રૂા ૧

વૈદ્યવિદ્યા નામનું ૬૧૨ પુસ્તક મુદ્રિત થયેલે મળેલો

રાજનંદન નારાયણજી કેશવજી

જામનગર—હાલિવાસ હા અ નં ૧૮૭ ૧૯૫૨ની રોડ મુબઈ

સજીવનામૃત ઔષધાલયમાં બનતી દવાઓ

હિંદુસ્તાનની દવાને અનુકૂળ ૧ તે કઠીપથ્ય ખાતી નદિ જળ તેવો
ઉપાય એક વખત મોતના ૫ નમાળી છુટવું હોય અને અમરપથ્ય ધારણ
કરવું હોય તો આ અમારી બનાવેલી તાવ અને કોરેરાની જાળીઓ વાપરો
મિમત જાળી ૪ ની ૩ની એકનો રૂા ૧ એક

વૈદ્ય શીવજી જોઠાભાઈ જી વજી

૩૨૭—મા ની બંદર

ગ્રામ્ય—નામદપુર ૬૨૭ પોસ્ટ—મહિવી સપગો પત્રવહેતાર અમારા
એજ ૬ સાથે કરો

સોલ એજ ૬

શાહ જોઠાભાઈ રત્નસિંહ મોમાયા

બુકસેલર

૬ મસજીદ પુનઃપર માંડવી મુબઈ ન ૩

ਸੌਂਦਰ્ય

ਸਸਾਰਮੇਂ ਏਕ ਜਾਦੂ ਹੈ, ਸ੍ਰਵੇਕ ਮਨੁਸ਼੍ਯ ਸੁੰਦਰ ਪਨੇਕਾ ਇਨ੍ਹਣ ਹੈ ।

ਜਦਿ ਆਪਕੋ ਕ ਆਪਕੇ ਸਿੱਧੀ ਮਿਤ੍ਰਕਾ ਸੌਂਦਰਯਕੀ ਅਮਿਲਾਯਾ ਫਿਰ ਤਾਂ ਹਮਾਰੇ ਸੁਖਾਮ ਸੌਂਦਰਯਕੀ ਅਪੂਰ ਵਸ੍ਤੁਏ ਮਗਯਾਇਯ ਜਦ ਵਧ ਬਸ੍ਤੁ ਫਿਰ ਸਿਰਧਰ ਹੁਜਾਰੈਂ ਜੈਤਲਮਨ ਪ੍ਰਯੋਗਤਾ ਸੁਖਭ ਹੋ ਰਹੇ ਫਿਰ ਬਾਰ ਜਦ ਅਪੂਰ ਵਸ੍ਤੁ ਜਦਿ ਸ੍ਰਿਤਿਨਿ ਸੁਖਪਰ ਮਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਾਮ ਛਾਯਾ, ਰਵਿਕਾਰ, ਗੁਰਾ ਫੁਲੀ ਫੋਕਾ ਸਕੇਦ ਧਾਨੇ ਫੀਲ ਗੁਜਰ ਗੁਰੇ ੨ ਦਾਗ ਭੈਰ ਰਗਤੀ ਖਰਾਬੀਕੋ ਦੂਰ ਕਰਤਾ ਫਿਰ ਚਫਰ ਕਾ ਬੀਮਾਰੀਨੀ ਬਨਹਿਸ ਪਰ ਫੇਕੀ ਬਿਗਰੀ ਹੁਕ ਰਗਤੀ ਬਾਲਤੀ ਸੁੰਦਰ ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਫਿਰ ਬੂਝੇਕੋ ਜਗਨ ਬਨਾਨਾ ਇਸੀਕਾ ਕਾਮ ਫਿਰ

ਆਪ ਇਸ ਰਾਫੇਕੋ ਮਾਮੂਰੀ ਬੀਚ ਨ ਗਮਯ ਤਿਸ ਏਕ ਭਾਲਾ ਦੁੱਖਕੀ ਬੀਚ ਫਿਰ ਅਗਰ ਸ਼ਾਨਕੇ ਫੀਲ ਇਸਕੋ ਮਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਜਰਤਾ ਹਮਕੇ ਸਿਵਾਯ ਜਿੰਦਕੋ ਬਹੁਤਾ ਸੁਖਾਯਮ ਕਰ ਦੇਨਾ ਫਿਰ ਬਯਾਨ ਮਸਮਲਕੀ ਤਰਹ ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਫਿਰ ਯਾਹ ਪੁਸ਼ਤੂ ਏਸੀ ਬਹੁਮੁਤ ਫਿਰ ਜਿਸਕੇ ਫਿਰ ਯਾਹ ਸਿਮਾਗ ਤਰਾਤਾਯ ਰਹਤਾ ਫਿਰ ਬੋਲਾਕੋ ਰਾਫਾ ਬਨਨ ਲਿਖੇ ਸਿਵਾਯਤ ਹੀ ਕਮ ਬੀਮਤ ਰਾਫਾਨੀ ਫਿਰ ੧ ਸ਼ੀਨੀ ਸੂਯ ੧੧) ਰਸਮੇਂ ਮਗਯਾਨਰ ਗੁਜਰਨ ਕੀਨਿਯ ਮਹਸੂਲ ਡਾਕ ਸਾਦਰਕੋ ਦੇਨਾ ਹੋਯਾ । (ਨੋਟ) ਸਭ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਫਿਰ

ਮੈਨੇਜਰ-ਦੇਸ਼ਰਾਜ਼ ਆਪਸੀ ਭੰਡਾਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ)

Manager Desh Rajshah Aushadhi Bhandar,

Ludhiana (Punjab)

ਸ਼੍ਰੀਗੰਗਾ ਆਨੰਦ ਟੇਨਾਰ

ਹੀਰੋਲਿਥਿਯਾ-ਨਾਯੁਮੁਤਾ

੨੧ ੧੧੧

ਫਿ ੩ ੪-੧੦-੧੦ ਪੋ ੧੦

ਨਵਾ ਕਾ ਲੁਧਿਆਣੀ ਹੀਰੋਲਿਥਿਯਾਨੀ ਫੀਲ ੨੪ ਕੰਪਾਕਸ਼ਾ ਅਨੰਦ ਓ ਅਨੰਦ ਕਾਯਮਨਾ ਅਪਥਾਪਰ ਲਾਏ ਓ ਤੇਨਾਥੀ ਤਥਾਪੁ ਫੀਲਪੀਲੀ, ਗਲਰਾਮਥੁ ਫਾਥਪਥ ਕਾਯਮਨਾ ਤੇਨਾ ਧੁਧੁਧੁ ਕਾਯਮਨਾ ਗਲਰਾਮਥੁ ਮਿਥਾਸ ਪਕਸ਼ਵਾਤ ਬਿਤਥਮ ਕਾਯਮਨਾ ਅਨੰਦ ਓਪਾਥਿਨੋ ਨਾਰਾਥਾਥ ਓ ਅਨੰਦ ਓ ਫੁਰਨਾ ਅਨੰਦ ਓ ਫੁਰਾ ਫੇਲੀ ਪਥਮ ਨਦਿ ਫੀਲੇ ਅਥਾਥਾਥਾ ਸੁਰਾਥੀ ੨ ਸਗਲਾਨੇ ਫੀਲ ਕਾਥਾ ਓ

ਲਾਥੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਾਥਾ ਓ

ਫਾਥਲਾ ਅਨੰਦਾਨੀ ਫੀਲ ੨੪ ਕੰਪਾਕਸ਼ਾ ਅਨੰਦ ਓ ਤੇਨਾਥੀ ੨੧੧ ਪੋ ੧੦ ਅਨੰਦ ਓ, ਸਗਲਾਨੇ ਕਾਥਾ ਓ ਫੀਲ ੩ ੨ ਪੋ ੧੦

ਫੇਲੀਨਾਥੁ ਫੇਲਰ ੨੪ ਕਾ ੦)੨ ਪੋ ੦)੨ ਨਾਥੁ ਸ਼੍ਰੀਧਾਨੁ ੧-੧੩

ਵਿਆਥਾਮਕਲਾ ਸ਼ਾਥੁ ਗਲਰਾਥੀਨੁ ੩੫ ਕਾਥੁ ਪ੍ਰਸਤਾ ੧੨੧ ੫ ੩ ਕਾ ੨ ੨੧

ਪੋ ੧੦

ਓਗਨਲਾਥੁ ਕਾਥਾਥਾਥ ਸ਼ਾਥੁ,

ਫੇਲੀਨਾਥਾਥਾਥ

ਪੋ ੧੦-੧੩੧ ੧

“સ્નાયુખલિપ્રદ વાજકરણ”

- ૧૧૧૧ પડેતા જનને દિવસ ૧ થી આધુનિકો જેર આપનાર ૧

सुखं यन्नाम

આ વા માધ્યમથી તારી ન મટે તેવી જનને દિવસ બધી અશક્તિને દૂર કરે છે તમમાં ચતા ધાતુપાતને મટાડે છે અને દુઃખમાં નયમાધસ બધી અને ફરીવારોને અમાવે છે જાડેચરતા ધર્મ । મૈત્રાધાનમાં અનેક દરદીઓઉપર અજમાવી આ ચાના ચોખી ખાતી કરી છે

આ દરામા પ્રાપ્ત ૧ નતની જેરી દરાનો ઉપયોગ મગામા આવે નથી

૬ -ગોળી ૩૦ તી ખીના ૩૫) ગોરદેજ ગુફ

वध विग्नभाटे पत्राग पुतागे। म गावे।

મા ગ આરીસ
નગ કાની સ નિ પેપટભાઇ રાજી

અમલ ૧૪-૫૩(ચિથાવ)

વૈદ્ય અમૃતનાથ માણેશ ઠર પદ્મણી,
હેડ મૉશીન

આડેધર-વાયા લશ્ચ-શુભગત

○ 矢 野 龍 溪

જાઓ વ ત શયા કુટ્ટ રદામી ણી ચતા રદીઓને દિવાસો

त न भद्रत! “वैद्यकीय स भति” त न भद्रत!

પાર્શ્વના ઠાણ તથા રોગને માટે ખરેખરી અને સચિત્તર હકીકત પંચગી લખી જણાવન રમે
 વૈ.ક. સામ્રાજ્યસાર ‘વૈદ્યનીય સમતિ’ તદ્દન મૂલત લખી મોકલવામાં આવે છે

અમારે સનાદ પ્રમણે વળવાયી અને અવધનુ સેવન કરનાથી હરદીએને શુ હાયશે.
યશી તેની ખાતરી એ વખતે રૂમાં મનવાયી અથવા પત્થા । પુણી જોવાની યશ સકરો

જાના ના માટે અર્ધાઆનાની રૂટ્થ બીડી. તમામ પત્ર વચ્ચે આનગી રાખવાથી પાવે છે
અમારા ઔરપાલકમાં ના. રોમને માટે રાસિચિદિ અને અનુક્રમ ઉત્તરોત્તમ આપશે.

મેક્ષને માટે તવાર રા. ૧૧૫૫૦ આપેલો વંકુ વિન મારે અમારે પ્રાર્થના કરી રા. ૧૫૦૦ નામી
વૈદ્ય માલિકામ વિ. પ્રાપ્તલાભ શાસ્ત્રી

અગ્રે ૨ જાન્યુઆરી

કામભણગાર-- (પીણાવડ)

नेत्ररश्मि अञ्जन

मान्या २१ वषका पराक्षा क्रिया ना कुली मान्याविना पुत्र जाग मान्य दका
रताद तिमिर नापूना मुच्या खुबला भासवदि अन्त्रिको ज्ञात या ज्ञात ह कीमत परि
हीनी १) य ॥) व ॥) नमुना ॥) का निरु मचनस मुक्त रना जाता ह

एनेट च विय - प्राफेसर सुनीलाल गुप्ता इत्याद्या सु पो

સેવાના ઉદ્દેશ્ય માટે દર માસે પ્રગટ થતું માસિક

સેવક.

(Sevak).

સેવા એજ ઇવન   સેવા એજ સ્વરાજ્ય
સેવા એજ આનંદ   સેવા એજ સ્વાતંત્ર્ય

‘સેવક’ ના આદર્શ યાઓ અને કામ્ય હાડી
મેસી રહેવા કરતાં ઉઠીને કામ કરો.

‘સેવક’ ના આદર્શ યાઓ અને નામરદનું
કલક દર કરી ખરા મરદ બનો.

‘સેવક’ ના આદર્શ યાઓ અને દિગ્વિતાને
જ્ઞાત મારી સાચા મનવાન થાઓ.

‘સેવક’ ના આદર્શ યાઓ અને શુદ્ધી
સાચીક કરી સદાનો આનંદ મેળવો.

‘સેવક’ ના આદર્શ યાઓ અને રેસની
અવિધ્યની પ્રભુ માટે કામચળી બતાવો.

જાહેરક લેવાનું મ { ૩૧ ૨ સર આધારણ
૩૧ ૧૧૧ સાર્વજનિક લાય
લેરીઓ સેવા સરચાઓ
તથા મુનિમહારાજો વિગેરે
૩૧ ૦-૩-૦ છુટકે નકલ
એકની કિંમત

લખો—સેવક ઓફિસ

નાં ૧૦૫ રીંગીરોડ—અમદાવાદ

દુનિયાદ જાહેરખબરના અતિ મહત્ત્વ દર માટે પૂછો

To

ADVERTISE

in the

‘ANKUSH’

Means more business and
profits for you

Ask any of our advertisers
and you will be convinced

Rates are Rs 48 a page a year

Manager

ANKUSH-JAMNAGAR
(India)

૬૧૦ વામન ગોપાળને

આયોજાવ્યું

સારસાપરિલા

આ સારસાપરિલા ઠાંઈપણ મરણથી બચેલા લોકોને મુક્ત કરી તેની વૃદ્ધિ કરવા મ અકસીર દવા છે

આ સારસાપરિલા ફક્ત લોકો સાથે કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ બીજા ધણાં દરે જેવા કે ગરમી પ્રેર સાંધાનું રોગી જુઓ મોર્મા અને શરીરના બીજા ભાગોપર આ પદાર્થ રમરણશક્તિ આપી ઘણે જગ્યા શરીરપર ફાટી ઘણે બાવવા ખુજલી-ખરજ દરાજ વગેરેને માટે પણ ધણીજ અકસીર દવા છે

શીથી ૧ ની કિંમત રૂ ૧૧ દર્પાલખય તથા પેકીંગ ખર્ચ આના પાંચ જુદું ચાર શીથીઓ પીવાથી સારો મુલ્ય આપે છે ચાર લીંગી સામગ્રી મળાવનારે દર્પાલ અને પેકીંગ ખર્ચ સાથે રૂ ૪૫ પાડશે

માલિક—ડૉ. ગૌતમરામ કેશવરાવ એન્ડ સન્સ,

ઠાકોરદ્વાર—મુંબઈ

Be a Doctor Yourself

To save your own family and your neighbours in times of epidemics which create a havoc in the country

Here is your opportunity to save your poor brethren helpless and it is your time to be a helping hand to them

Shall we tell you the way you will discharge this philanthropic duty?

Buy a **SAMPLE Box** of **DR BURMAN'S SPECIFICS** Contains—1 Camphor 2 Cure for Asthma 3 Kola Tonic 4 Nervine Tonic Pills 5 Purgative Pills & Essence of Mint put up quantities sufficient for the purpose For details ask a copy of The Medicines you want

Price Re 1-8 Per Box

Postage 4 Annas

DR S K BURMAN

5 Tarchand Dutt Street—CALCUTTA

અંગુઠા છાપવાનું

સારૂ દવાવેજ પાવતી ત્રાગેશરીનોટો રિગેર મહત્તના
કાગળો ઉપર અંગુઠાનું નિશાન સ સ રીતે લેના માટે અમારા
સામાનમાં નોટની સગવડ છે તેમજી ખીજ કોઈના સામાનમાં નથી
તે અમાર લેના રે ખ ની થશે
કિંમત રૂ ૨ આના રૂ ૧ રૂ ૨ પોટેજ અનગ
તેમજ અમારે લા રૂ ૨ રૂ ૫ નાખની સીનો સીપાઈના અપરાસ
સીન કાચ અને કોપર પ્લેટ ઉપરનું કેત કામ કરી આપવામાં આવશે

માનકામે બ્રૅન્સ

કાચકાગિરી ના — મુબઈ

કાચકાગિરી ના — મુબઈ

સખ્તમા સખ્ત માથાના દુખાવો એ જ મીનીટમા આ
રામ! સધીના અને દાઝાના મળીતર ઉપર ઘાલુજ અ રી !
ખાદી બ લખી ડા ! ડેરી નુ રિગેર પર રેગોડ અનર !
લેલા ઉપરતો ખાનીનીજ ના ! દાઝ-દાઝના દુખારા ઉપર
બદુધ ઉપચાર ! લીધી ના ડખતો અગળે ! ડવાય ! મી ૧ અ
ને રેગો ઉપર અમર રી દવા તરીખ નાસ્ત ૧૦ મનખ દુ
આગે ઘેરથે વપરાય ૬ ૧ ૨ ના પોટેજ ગ્રામર કેટલોજ
મફત ! અમુત(મન- અન-ક-નાડવાર

અમૃતબિન્દુ

જે માસમા જન્મ થયેલ હોય તે માસમા પહેરવાનું

ઝવેરાત

કોઈ એ કાલુતરા

સિલોન

એક પાંડ અને તે ઉપરની કિંમતની
હરકોઈ માસમા પહેરવામાટેની—

વીંટીઓ

જા યુઆરીમા—જા મેત હોય તેણે મા
શન (Garnet) પહેરવું તેથી રિય તા
ખરી મિત્રતા અને વફાદારી દ થશે

ફેબ્રુઆરીમા—જા મેત સી માકુન (Am
ethyst) પહેરવાથી શુદ્ધ બાવ સહા
અક્રોધતા અને નિશ્ચિતતા મેળવશે

માર્ચમા—જા મના ઓ બ્લડસ્ટોન
(Blood Stone) પહેરવાથી શાંત તથા
દુ ખવખતે દ દિ મતવામાં રહેશે

એપ્રિલમા—જા મનારમટે સફેદ હીરા
(Diamond) ઠીક છે તે ન હોવાની શોધ
અને બળાપો ક વો પડે છે આ રત નિરપરા
ધપણાની નિશાની છે

મેમાસમા—જા મનાર સી લીલમ-પાનું
(Emerald) પહેરવાથી પતિત દુના ચાહને
અને સુખને મેળવી શકે છે

જુનમા—જા મનાર સી અડીક (Agate)
ની વીંટી પહેરવાથી ધન આરોગ્ય અને
શાંતિનું સુખ મોાવે છે

જુલાઈમા—જા મેતી આ માણેક

ધરણી બનાવવા તથા જે સેત્રાદ દેવ સિલોનનાં કાપી ધસી સાફ કરેલાં કિ મતી
વાહીરો તેમજ વેપારના કામમાટે સાફ નહિ રેલા-પરખારો અમારી ખાણે માયો કદા
જા-અખવાત્તરીકે સોણી કિ મતે પૂરા ખાલીશુ ઉચિતજ એક અખર મતી થી ૧૧૬ પૈર
મેકલશો તો તમને ૧ કરેટ સાફ કરેલું યુખરાજ અને ખીજુ રગીન જવાહીર-એક પા
ઉક સાફ નહિ કરેલ ઝવેરાતનું પેકટ મેકલવામાં આવશે

અમારાં કિ મતી ઝવેરાતની અવજમા ખીજ ઝવેરાત મોતી ધડીયાગ ધડીયાગના
બહોલાવજેરે પણ રાખીશુ
પત્રવ્યવહાર માત્ર ઉચેજમાં કરવો વિચતવાર કિ મતનું નિશ્ચ માવશે કે દુરત મોકલીશુ

J Wickramanayaka & Co

જે વિક્રમનાથક એ કંપની,

Kalutara—CEYLON

કાલુતરા પો એ-કોનબો-સિલોન

અંકુશ.

“ચિત્રમુદ્ધ—નિદેપિ બાળા”

૧૪ તિ આત્ર મેમ મળે

પુસ્તક નીચું

માર્ગશીર્ષ ૧૯૭૬

અંક ૨ જો

દેવનું બાલામૃત.

હુઓની! આ બાળક કેવી હોમથી
“દેવનું બાલામૃત” પી જાય છે

બાળકોને ત દુરંત અને બળવાન
બનાવનામા આ બાલામૃત દરેકને
વાપરના લનામળ કરીએ છીએ
કિમત બાટલી એકના આના ૧૦

દેવસહિતા પુત્ર મગાવનારને મરન
મોકલનામા આવે છે

હી હી પ્રવાહી,

ધનતરી ઔષધાનય—જામનગર

વિજળીના દીવા

નાના ગજવામા
રાખી શકાય છે

અમેની બીલકુલ ધારતી નથી

કિ — ૩ ૨ ૧ ૩ ૩ ૧ ૪ ૫ અને ૬

પોસ્ટેજ ૮ આના

સ્પેર મેગરી કી ૩ ૧-૩ પોસ્ટેજ સાથે

દી જ શાહજ

તેલ કે દીવાસળાની

જરૂર પાતીજ નથી ફક્ત

સાથ દેવાવતાજ સભકારાર

રાસની યાચ છે

ધેવેકિંદ રોસ—અમદાવાદ

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો

- ૧ સહઅપુઠી અક્ષ હસ્ત—સપ્તેવા લય કર વાધિને મદા વાધા આ ઔષધની ફોદ શાન્ત અને અનુલય એ બને પ્રમાણેથી સિદ્ધ થયેલ છે ઉપરસ અશક્તિ વગેરેને તો તે તરત મારી દેવાય છે કિમત તોના ૧ ના રૂપિયા ૫ પચાસ
- ૨ ઉચી મિતરના ઉચા મુ મો—આખના ન મો તેના દર્દીના દોને પણ દાવાને આખિને ગ્રાસરૂપિત અને તેજસ્વી પ્રેરે કિમત તોના ૧ ના ૧ ૨૫ ચોનીમ
- ૩ લોહહસ્ત—લોહીને મુધા છે લોહીની નવાજે આ ગીને લોહા જેલુ મળ્યુત બનાવેછે શરીરને વચ્ચેજીવુ તુરત આગવી જાતનાર બનાવેછે કિમત તોના ૧ ના રૂપિયા ૫ પચાસ
- ૪ આરોધ અવલેહુ—શરીરના તાજાત અને રૂમિ આપેલે સાચનગમિને મુધારેછે, બહુમૂલતા અને પથરીને મગાછે જતા દ અને માત કરે અને વખતનગર ધોળા વાળ થઈ જવા તેને અટકાવેછે કિમત તોના ૨ રીંગના ૩ ના ૧ ના ૨ ૨-૮-
- ૫ હરીતકી અનલેહુ—શરીરમા કષયતામના બીજાપ ગણુની કિમત આ અનલેહુના મેવનથી નાકુદ થાય છે તેનાથી દમ્ત નાક આવે છે કદનો પ્રાપ મગાછે અને અખડ આરોગ્ય તથા બળ ટપી રહે છે કિમત તોના ૨૦ ના ૩ ના ૧ ના ૨ ૨ મે
- ૬ અમૃતાર્ણવ અવલેહુ—પિત્તપ્રાપરી ક્ષતત કરેલ પેલી તથા વીધને સધારી ચીને શક્તિવાળુ તથા તેજસ્વી બનાવેછે શાસ્ત્રમિતે તતેજ કરે અગ્રપ્રીતેર્વા દુષ્ટ કર દોનો નાશ થે અને વડ બુને દર રાખે છે કિમત તોના ૨૦ ના ૩ ના ૧ ના ૧ ૨ મે
- ૭ વાણ નલ લેલ—અપુરુષ ન મગા માટે પ્રદાગથી લગાવવાના મનાજરપે આ તેન અતીત્ય-અમત્સાદિ છે કિમત તોના ૬ ના ની જાગરી ૧ ના ૩ ૫ પચાસ
- ૮ બાળમિત્ર—બાળકોને તદ્દરત તેજસ્વી તથા તો તદ્દરમ્ય બનાવવાને આ ગોળા તોનુ મેવન કરાવતુ નેહો કિમત તથાજ ૨૦ ચોળીની ૨ ૧ નો ૩ ૧ ને
- ૯ આતંકનિગ્રહ પાણીઓ—શ્વેતની તમાચ વાઓમાં અજય સતા ધરાવનારતરીકે પ્રથમપ બેગવતી આ ગોળાઓ અખડ પાન અપનાવી અમત્સાદિ ગોળાઓ છે કિમત ગોળી ૩૨ ની ૬ ની ૧ નો ૩ ૧ મે

વધાવે વાઓની નિમત બાળવાને અમા પ્રાચીનસિદ્ધ મગાવો

વૈદ્યાગ્રી મણિગુરુ ગોવિંદજી

જામનગર—પ્રિયાવાડ

સફેદ કોલ અને સુનખેરવાની દવા

કોના દરદી પીડાયેલાઓ! જો આપ તમામ જાતની દવાઓ કરીને યાકી મળ્યા હો
પણ કાકરો કવિરાજો અને હાથોના જાગો મેળવીને પોતાનું દરદ મટવાની આશા
જોડી બેઠા હો તોપણ એક વખત અમારી જગત્પ્રખ્યાત હાકીરી દવાનું સેવન કરીને વાતની
વાતમાં તુરંતનીનો નામ મેળવો

કિંમત—મોહોદી રૂબી ૧ ના ૨૧ ૪-૮-૦ સાડાચાર

નાદાની રૂબી ૧ ના ૩૧ ૨-૮-૦ અઢી

જયોશરસિંહ

Jayashersingh

જયધરસિંહ,

કુલ્લચિકિત્સક—દરમન

DARBHANGA

કુલ-ચિકિત્સક—દરમન

અતરિયા સિરીઝના ખેતીવાડીના પુસ્તકો

૧ કૃષ્ણકાંડ દુન ગામનું ખગીયાનું પુસ્તક (પાકુ મુદ્ર)	રૂ ૦-૦-૦
૨ પાણીની શોધ તથા તેના ઉપયોગી માધન ( )	રૂ ૧-૧૨-૦
૩ દિ દુસ્માનમા થના વાવેતર કરવાની રીત	રૂ ૧-૪-૦
૪ ખેતર ખેડ તથા તેના દુધીઆર આગર ત્રિગેર	રૂ ૧-૪-૦
૫ ખેતીવાડીના ધધામાથી પૈસા કમાવાની કુશી (તમામ જાતના ખાતરની હકીકત સાથે)	રૂ ૧-૦-૦
૬ રેશમના પીડાઉ જાની રીત તથા કેતકીનું પાવેતર કરી રેશમના વાવવાની રીત	રૂ ૧-૦-૦
૭ હાથમાં પાગી વધારના માટે મોર્ચા કરવાની હકીકતનો ખાસ અધ્યયન	રૂ ૧-૪-૦
૮ ભેતિવારી વિજ્ઞાન માસિક પાપિ લવાજમ	રૂ ૨-૦-૦
લાયબ્રેરી માટે ખાસ આગ્રહ લવાજમ	રૂ ૧-૮-૦

દુબેરાય સી અતરિયા લીબ્રેરી—કાઠીયાના

અમિની ધાસ્તી વગરના, ગજવાના રાખવાના

વિજળીના દીવા

ELECTRIC POCKET LAMPS

તેન ૩ દીનાસળીની જરૂરવગર ફક્ત એક ચાપ ખસેડ-
તાજ રેશમની ધાયલે કિંમત—રૂ ૨૦, ૩૦, ૪, ૫, ૬,
૭ અને ૮ પાઉન્ડ, ૮ આના, ૨૫૦૦ બેરોની રૂ ૧
ટેકાલુ—સી ગોવિંદ એન્ડ કંપની—અમદાવાદ

પત્રવ્યવહારથી શીખવાની શોર્ટહેન્ડ પદ્ધતિ

આ પદ્ધતિ છ માસની અંદર શીખાય છે ફી રૂ ૨૫ (માસિક ફી રૂ ૪
તથા હાથલ ફી રૂ ૧) ટેકાલુ—ધી મુનિવરસન ઝાંઝે બરો,
દિલ્હી

સ્વર્ગસ્થ વૈવરાળ પ્રભુરામ જીવનરામ સ્થાપિત

પ્રભુરામ અનંત ફાર્મસી.

શાસ્ત્રસિદ્ધ આયુર્વેદિકઔષધો બતાવનાર

જેને માટે મુખ્ય અમદાવાદ, પુના, રાજકોટ વગેરે સ્થળોના પ્રદર્શ-

નામા સોનાના ચાંદો તથા ફર્ટ કલાસ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે

મુસાફરીમાટે અતિ ઉપયોગી ઔષધોની

પ્રવાસ પેટી.

મુસાફરીમાં તેમજ બહોળા કુટુંબમાં કોઈ વખતે અકસ્માત કષ્ટ વ્યાધિ ધર્મ આવે તેવે વખતે ઘરેલુ સાથે પડે તેવા અસરકારક આયુર્વેદિક ઔષધોની આ પ્રવાસ પેટી ધણીજ ઉપયોગી છે, જેનો હિ દુસ્તાનમાં તેમજ દરિયાપારના દેશમાં અત્યારસુધી ફેનાવો થયો છે તેની આ ૨ અજીર્ણ થઈતી તાલ આસી મરડો કોષેશ વગેરે જુદા જુદા આર રોગોઉપર ખાસ દવા તથા તે સાથે મીઠા ૨૮ રોગોઉપરની સૂચના તથા દવા સાથે ચમચો, કાંટો વગન તેમજ ઔષધો તાપરવાની વિગતવાર ચોપડી હોય છે આ પેટી મુસાફરી માટે ધણીજ અગત્યની છે દરેક દવા અસરકારક હોઈ તબીબસિદ્ધિ કાર્ય કરે છે

કિંમત—પેટી ૧ ના રા ૨૦ ૦-૦

કુછલા હરસ માટે તાત્કાલિક ઉપાય

સ્થમ્બક Sthambhak

કુછલા હરસ જેમાંથી નિરતર લોડી પડી રોગીને લક્ષણ નમજો કરી નાખે છે અને ધણી વખત તેને લીધે રોગી મરણુતોન દાનતમાં આવી જાય છે તેમજ આ વા એક આશીવાદરૂપ છે કુછલ જે કે તણુ વખત લેવાથી ગમે તેટલા ત્રમાણુમાં પડતુ લોડી ઘરેલુ અથવા યજ્ઞ જાય છે અને રોગીને સારી રક્તિ આવે છે આ દવા નિષ્ફળ જવાનો એક પણ દાખલો જોવામાં આવ્યો નથી

A Sure Remedy for Bleeding Piles

It at once stops bleeding from the piles and cures weakness due to constant bleeding. Not a single case is till now known where the remedy has failed. Three or four doses have cured profuse bleeding.

DIRECTIONS—One dose of the mixture every four or six hours with an ounce of sugared water three or four times a day.

PRICE—A bottle of eight doses Re 1

જુરેશ્વર—મુખ્ય

૩૧૦ વામન જોષાજનો

આયોજાવ્યું

સારસાપરિલા

આ સારસાપરિલા કેષપજી કારણથી જન્મદલા લોહીને શુદ્ધ કરી તેની રૂદ્ધિ કરવામાટે
આમરીર વા છે

આ સારસાપરિલા ફક્ત લોહી સાફ કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ બીજા વર્ણ દરેક
જેવા કે ગરમી નદર સંધિા રહી જતુ ગ્રેમ્સ અને શરીરના બી ન બાગેપર આમ
પડવા રમરજીવિતિ ઓછી થઈ જવી શરીરપર ફેલા થઈ આવવા છુ રહી-ખર ન
રાજ વગેરે માટે પણ ઘણીજ અકરીર દવા છે

શીલી ૧ ની િમત રૂ ૧૧ ટપાત ૧૫ તથા પેટા ખર આના પાંચ છુદુ
આર શીલીઓ પીવાની કારો ઇચ્છુ આપે છે આર લીલી મામી મ ગાવનારને
દવા ન બી પેટાજ ખચ સાથ રૂ ૧૧ પડશે

માલેક—ડૉ ગાંતમરામ કેશવરાવ એન્ટ મન્મ,

ભોજપુર—મુ બઈ

Be a Doctor Yourself

To save your own family and your neighbours in
times of epidemic which create a havoc in the country

Here is your opportunity to save your poor
brethren helpless and it is your time to be a helping
hand to them

Shall we tell you the way you will discharge
this philanthropic duty?

Buy a **SAMPLE BOX** of **DR BURMAN'S SPECIFIC**
Contains—1 Camphor 2 Cure for Asthma 3 Kola
Tonic 4 Nervine Tonic Pills 5 Purgative Pill
6 Essence of Mint put up quantities sufficient for the
purpose For details ask a copy of The Medicines
you want

Price Re 1 5 Per Box

Postage 4 Anna

DR S K BURMAN

5 Tattchand Dutt Street—CALCUTTA

શ્રીઓ માટે સારણ અને નિર્દોષ વાનન યુદ્ધ થાકતું
માસિક

વનિતા વિનોદ

શ્રી હપયોગી લેખો ડ્રગ થાય છે શ્રીઓના લેખોને પ્રથમ સ્થાન અપાય છે
વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ શાળા-લાયબ્રેરીઓ માટે
ખરીદવા મંજુર થયું છે

વાર્ષિક લનાજનમ હિ દુગ્ધાન (પોસ્ટ સહિત) રૂ. ૧-૮-૦

, " પરદેશ " રૂ. ૨-૦-૦

નમુનાની કોપીની દિ મત રૂ. ૦-૩-૦

ખાતરી કરવા આજન નમુનો મળતી જોવા લધામણ છે નમુનો મફત
મોજલવામાં આવતો નથી

તત્રી-વનિતા વિનોદ

મુ. કડી-ખરેડા રોડ

» GOOD LUCK. «

Can be attained by following the rules laid down in

RAI SAHIB DR K C DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for HEALTH WEALTH and PROSPERITY
and everyday companion for young and old Distributed gratis
and post free

Apply to —

THE SWASTHYA SANAYA PHARMACY

33-2 Harrison Road, CALCUTTA.

A BOON OF CIVILISATION NOW READY

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY

DO IT TO-DAY

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot

Labour and money have not been spared to make the
compilation a reliable and handy *Vade mecum* for the trade
and profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the *General* and
Archæological sections educative and helpful

Published in parts such as —

	Rs
Delhi Lahore Cawnpore Allahabad etc	1 each
Calcutta and Bombay at	'
Madras at	2

For further particulars please apply to —

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 1, ALLAHABAD

શું તમો કરકસર કરો છો!

જમાનો બારીક છે, કરકસર કરતા રીતો જો તમારે તમારા મન રચના હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે જમો તમોને બતાવશું

જમાના બનાવેલા રોગાળ જેલતેલ, વારનીશ બ્લેક બપાન, વિદેશીમાલ કરતા કિંમતમાં સસ્તા અને વાપરવાથી ધણા ઉત્તમ છે જો તમો વાપરશો તો તમને તે જરૂર કરકસર કરાવશે

પ્રાઇસલીસ્ટ માટે લખો--

ટેલીગ્રાફ "White paint

ટેલીફોન ૩૬૫૩

ધી ઇન્ડિઅન બ્લેક્ટ પેન્ટ

મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની

લાયબલા-મુંબઈ

રોજ નહારાજાઓ,

નવાળો નામ ૧૨ સરકારના ધારકોના ઓનરબલ મેમ્બરો સેરા સ જજો કન્ટો મેજર કેપ્ટન નામદાર વૈદ્યગાયના ઓનરરી એ ડી સી લેફ્ટેનન્ટ પોલીસીકલ એજન્ટ સરકારી મીવીનીયન ઓફીસર યુરોપીયન સીપીસ સરજનન એમ ડી ની ડીની ધરાવનારા મોટા ડાક્ટરો તથા રેલી અને યુરોપીયન અમલદારો અને શહસ્થોમાં બ્રાહ્મણાહી યાકુતી નામની જગજગદેર હવા બહુ વપરાય છે એજ તેની ઉપયોગિતાની નિશાની છે-અવર્નમેન્ટ ટેમેરેટરીમાં આ રજવાડી હવાએનાલામક યથેલ છે

બ્રાહ્મણાહી યાકુતી

ગમે તે કારણથી શુમાવેલી નાકાત પાછી લાવે છે પુરુષાતન કાયમ રાખે છે આ રાજવશી યાકુતી વીર્યવિકારના તમામ બ્યામિ મટાડે છે અને વીર્ય ધટ બનાવી અરૂ પુરુષાતન આપે છે ખરી મદદ આપનાર અને નબળા માણસને પણ જીવાનની માફક જોરાવર નાવનાર આ હવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ લલામણ છે આ હવાવાપરવામકિફાઇપણ જાતની પરેન્ની જરૂર નથી ૮ જોળાની બી એકના રૂપીયા દસ

બ્રાહ્મણાહી યુનાની લેપ

ઉમદા હવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે અરૂ પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ રોટલમ દ મનાજ છે બ્રાહ્મણ એકની બીના રૂપીયા આઠ

ડાક્ટર કાલીદાસ મોતીરામ-ગાલ્ફાટ-કાલીયાનાઠ

મહેર ખબર

પૈમા કેવી રીતે બચાવશે ?

લાખની પાણી!!!

તમારા ઘરના રોજ વધરાતી માંડતો બચાવ કરો

અમારે ત્યાં વગર તાંદુરો મનતો રહીશ સેફવતદાર ચાહ પીવામાં
મજાજ હિતમ છે તેની અંત બીજા સાડરની જરૂર પડતી નથી

એ કપ ચાહ બનાવતાં હમ મેઘાનીમાર ચાહ ખસ છે

ચાહ મજાજ વાંછે અને છે એ વખત એકજ કોમ મનાવી
ખાતો રે

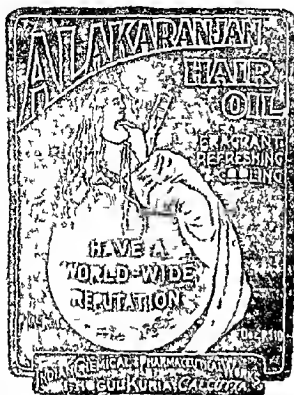
૩ સી ટીનના બાની કિ ૩ ૨ પોસ્ટલ છુટુ

સખો—

ધી મરચન્ટ પ્રધર્સ એન્ડ કું

હુદાર ચાલ—મુબઇ ન ૨

“આ તેલ મેક્સિક કોસ્મોલોજીસ લેડુ (રાજે દે રોડ-જામનગર) ને ત્યાથી મળે છે”

અલક-
રંજન
તેલ.

બહુજી ધુણબોદાર સુ
વાસિત તેલ વાળને ચક્ર
ચામિત બનાવે છે અને મનને
પ્રકુલ બનાવે છે વાળ ખરી
પડતા અટકાવે છે અને
મગજની શાંત કરે છે

એક શીશીનો રૂ ૧૦૦

ત્રણ શીશીના રૂ ૨૮૦

એક ડ્રગનના રૂ ૧૦૦૦

અરઝીના (૧૯૨૬)

જુવાનીમાં થતી લાયક બૂતોને અગે થતા લોહીના બગાડમાટે સર્વોત્તમ છે
આમઝીના દરેક રોગનો નાશ કરી લોહી સુધારવામાટે પ્રેમ આર ઝાસની શીશીના
રૂ ૧-૧૨-૦ નણ શીશીના રૂ ૫ ડ્રગનના રૂ ૨૦ એક તલના રૂ ૧-૮-

અપ્પરીન

શારીરિક અને માનસિક નબળાને દર ક્રવાતુ ટોનિક છે દરેકાઈ બલતની
નબળામને દુર કરી સ્મરણ્યકને સતેજ કરે છે નબળા તદુરસ્તીને બળવાન બનાવી
દરેકાઈ કા લગી દૈનિક થયેન અવકાને દવાને છે દર ડોઝની શીશીનો રૂ ૧- -
૫ણ શીશીના રૂ ૨-૧૨- ડ્રગનના રૂ ૧૧ ૨૫૬ ડોઝના રૂ ૩-૮-

ઈન્ડિઅન કેમીકલ એ. હાર્માયુટિકલ વર્ક્સ

૨૯૧ એમ

૧ દોઝત કુરિઆ—૫૯૩૩૩

અરઝીના' કંપની

અમારા શુદ્ધ સાચા મોતીના સુરમાથી આખના ફાઇપણ હઈ ઉપર
ફાયરો નથી થયો એવું પ્રતિષ્ઠા પુષ્ક કરેનાર આઠકોને પેસા પાણ મળે છે
સુરમા—શોદ સાધક, રતાધીમાર્ણ આખની મરમી આખનું દુખવું
રતાશ મજા આખી પડવી, અજાણથી અજાણ જવું પાંપણોનું ખરવું
પાણીનું ઝરવું ટક મુ નર્મા પોલા પલા નજલો વિગેરે રહેને આ સુરમા
જમીનથી નાશ કરે છે (ન ૧ તોલા ૧ના ૩૪) ન ૨ તોલા ૧નો ૨ ૧૥

લખો—વોરા ઇસાઈ મુસાઈ સુરમાવાલા, જામનગર—કાઠિયાવાડ

નાની છબી પરથી
સાઈફ સાઈફસુર્માના
એનલાઈમેન્ટો

[સિપિઆ-ક્રામાઈડ]

અમારે લો સુંદર તથા બાળથી દાસે
અને વાયદેસર બનતી આપનામાં
આવે છે

સાતોપકારક કામને વાસ્તે ખાસ
મારા ખાસ સ્ટુડીયો બધાવેલ છે,

સ્થાપના ૧૯૧૨

વધુ વિગતમાટે લખો

જોશી એ ૨ વોરા

જામનગર મોરો ફરપની

જામનગર

લાખો વખત થયા હુદ દરદાથી ખી થતા દરદીઓને દિલાસો

તદન મફત! “વૈદ્યકીય સ મતિ” તદન મફત!

પોનાના ફાઇપણ રોગને માટે ખરેખરી અને સચિત્તર હકીકત પત્રથી લખી જાણવાનારને
વધક સાચાનુમાર ‘વૈદ્યકીય સ મતિ’ તદન મફત લખી મોકલવામાં આવે છે

અમારી સલાહ પ્રમાણે નતવાથી અને આપણનું સેવન કરવાથી દરદીઓને શુ ફાયદો
થશે તેની ખાત્રી એ વખત મર્યા મલવાથી અથવા પત્રાવા પુછાવી જોવાથી થઈ શકે

સ્વામને માટે અર્ધાઆનાની રેમ્પ બીડવી તમામ પત્ર બ્યવહાર ખાનગી રાખવાયા આવે છે
અમારા આપધાલયમાં પ્રત્યેક રોગને માટે સાયન્સિદ અને અનુભૂત ઉત્તમોત્તમ આપધો

મેક્ષને માટે તૈયાર રાખનામા આવે છે વધુ વિગત માટે અમાર આઈસલીટ મગાવી વાંચો
વૈદ્ય કાલિદાસ વિ પાપટલાઈ શાસ્ત્રી

આરોગ્યકર આપધાલય

જામનગર—કાઠિયાવાડ

નેત્રરક્ષક અજ્ઞન

પતિયા ૨૧ વપકા પરાક્ષા ક્રિયા જો કુલી મોતાવાવિન્દ પુષ્પ જાલા માઢા રક્ષા
સ્તોતિમિર તાલુના સુર્મી સુજલી માસવદિ આદિકા જહસે જો દેતા દે વીમત પી
લીધી ૧) વ ૧) વ ૧) નમ્તા ૧) વ કા પિકટ મજવેસે સુખત મેગા જાતા દે

ફોટો વ દિવે—પ્રાફેસર મુનીલાલ ગુપ્ત, દરાવા યુ પો

અત્તરાંચા નવીન કારખાના.

સદ્ગૃહસ્થ હો, આમજે કારખાન્યાત સર્વ પ્રકારની શુદ્ધ
ચંદનાજે તેલાવર વનઝેલી અચરે, સુવાસિક તેલે, ગુલાબજલ,
કેવડા જલ, અર્કે મુરૈવે, તથાજી વગેરે સર્વ માલ માફક
દરાજે સ્વાત્રીંચા મિલતો, તરી એક વેલ અનુભવ ધ્યાવા
અચરે

ગુલાબ, કેવડા, ચમેલી, રસ, જૂંદી, હીના, મુરગી,
માલતી, આવા, ઝેદ, સારા, શેવલી इत्यादि दर वोच्यास
०।।८ आणेपासून १५ रु पर्यंत.

તેલે

બેળા, ચમેલી, મોગરા, ગુલાબ, મસાલા इत्यादि दर
શેरास रुपये २ १५ पर्यंत

તથાજી દર શેરાસ

रु २ ४-१० २० ३२ पर्यंत

મોટા ફેટલોગ ફુકટ પાઠજ

માલખનલાલ વિશ્વનાથ, બનરજ મંચંડ, મુ કલોજ સિટી

૧ રૂપિયો કાઈ વધારે નથી

મનોનિકારના સપાટામાં સપડાઈને ચરી સત્વરીન યથેચ્છા તરો ? તમારી પામન
શક્તિ મદ પડવાનું, હસ્ત સાફ ન આવવાનું હાથ પગ દુખવા ચવાનું, કમર દુખ
વાનું શરીરમાં ઝીણોઝીણો તાવ રહ્યા મરવાનું કારણ શું તે જાણો છો ? તેનું
કારણ ધાતુપાતજ છે તમે વિચાર કરના દરો કે હવે ચરી સાફ કેમ થાય ?
—પણ નિરાશ થયો નહિ

એક રૂપિયો એ કાંઈ મોઢેની વાત નથી અમારો “ધાતુપૌષ્ટિક પાક”
ખરીદો અને તે ૨૧ દિવસ અનુપ્રાન સાથે ખાઈને તમારી તખીનતમા કેવો
સુધારો થાય છે, તેનો અનુભવ લ્યો તમારી તમીલનનો શુધારો તમને પોતાનેજ
માનુષ્ય પડશે

ખરેખર એક રૂપિયો કાંઈ વધારે નથી માટે અનુભવ લ્યો વી પી
અર્થ પામ આના થશે

Aryaushadhalaya—MIRAJ

આર્યૌષધાલય—મીરજ (S M C)

— વિપયાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) સગવળના સદુપયોગની સૂચના (કવિની)	૪૧
(૨) પરમેશ્વરપાસે તાર્થના	૪૨
(૩) વનચરિત્રોના મુખ્ય સિદ્ધાંતો	૪૫
(૪) મનુષ્યામિત્રી (કવિતા)	૪૯
(૫) રોગિની દરિદ્ર વરીઆઇ	૫૫
(૬) સ્વરાજકાળ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આદરો (કવિતા)	૫૪
(૭) જનુદત્ત વોરો	૧૯
(૮) ચિત્તવૃત્તિ-રિતાનસાસ્ત્ર	૬૩
(૯) છુ તાવાળા મ છુ તાવાળા (કવિતા)	૬૬
(૧૦) સાહિત્ય-સંચય	૬૭
(૧૧) સામિત્રાય સ્ત્રી ૧૮	૭૧
(૧૨) અનિમાઇ અને અનુભવી ઉત્પન્ન થતા રોગો	૭૨
(૧૭) દિલ્લી દરબા (આતુ વાતા)	૧૫થી ૧૧૨

યુનાનેમાં સદ્વિચારોનો બહોળો પેલાવો કરવા તેઓની શારીરિક માનસિક અને આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ માટે વિજ્ઞાન લેખકોના લખેલી ના પુસ્તકો ૧૯૨ થી ૨૪૮ થતા પ્રમાણિક—

“યુવક-મિત્ર”

(મુખ્ય લેખક—ચંદુલલ બહેચરનાલ પટેલ બી.એ.)

આ પ્રિમાસિકમાં યુનાને શારીરિક માનસિક તેમજ આધ્યાત્મિક ક્ષમતિ કરી શકે તેવા મહાપુરોના જીવનવૃત્તિઓ બોધશાસ્ત્ર વાર્તાઓ ૧૨ ના માળે દેશ અને સમાજ પ્રત્યેની રૂઝ-રુઝ સ્વદેશભિમાની ચર્ચા તે વિવરો વિજ્ઞાન લેખકોને દાખ્ય ચર્ચાઓ

વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયો એક (પોસ્ટેજ માફ) મોકની આદક યજ્ઞ સુનામ નોધાવવા સમાજ સંવાદ જાળવનાર અમારા યુવ મિત્રોને વિનંતિ કરીએ છીએ છુત લખો—

આ અધિપતિ “યુવક મિત્ર” પ્રિમાસિક
ધારાજ દાખિવા

અંકુશ.

ANALYSIS

પુસ્તક નીચું

માર્ગશીર્ષ ૧૯૭૬

અંક ૨ લે.

સગવડના સદુપયોગની સૂચના

ગઝલ-કવ્વાલી

મળ્યું લે હોય તો માપો, પા જમદીરાની જાતો,
ખુશીથી ખાત્રુ ને પીત્રુ, યગે નુ ' ઝોમ નદિ બીત્રુ— મળ્યું ૧
મુખોની વસ્તુઓ નેવી, ગરીબોને મ દેવી,
મળી તમ મને જે મટે, પછીથી પો- તે મટે— મળ્યું ૨
ઘણા રાજા મહારાજા અમર દિનના બહુ ગાળ્યા,
ગયા તે -યા બધા અતે પતો નથા ખોળતા ખતે—મળ્યું ૩
મળો રોને મહોબતથી બવાઈ રો બલી મતવી,
અનિશ્ચિત છત્રુ જેમા અચળ મુખ વાસ પો તેમા—મળ્યું ૪
તુમ ત્યાથી છુટે જ્યારે, ન ચાને ખદાત્રુ કછ ત્યારે,
તરત તેથી નુકતો થાત્રુ પછી કયા આનત્રુ જાત્રુ— મળ્યું ૫

પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના

પેખક—શ્રીયુત્ત સાગ્રી પાપટલાવ અખાગ ૬૨—જેમનગર

આ વિષયમા પરમેશ્વરનું અસ્તિત્વ સ્પષ્ટ
આખ્યા સામ પંચિનિ તિયાર મશ્વરનરક
સદ્ભાવના અદ્ભુતભાવનાથી પ્રાય ૥ કરવાનો
અધિકાર અને પ્રાયના એ સારુ આવી
જાય છે પ્રત્યક્ષપ્રમાણના વિષયભૂત દુષ્ટી
પરતત્ત્વાદિ અચેતન રંગ અને મનુષ્ય
શુભપતીવોરે ચેતનવગના આનંદરૂપ તથા
અપ્રત્યક્ષપ્રમાણ જેમા અનુભૂત ઉપ
માન અને આ પ્રમાણેનો સમાવેશ કરવામા
આવેછે તેના વિષયભૂત રંગ તરકારેના
આનંદરૂપ આ જગત્તો પાંચ કર્તા છે જેમ
માન્યાવગર હૃદયે નથી રખ કે દુષ્ટી
અને આ રીતોરે સાર પદાર્થ કોઈપણ
તાએ મનાવેના ૥ તેમજ કેમકે તે પ
દાર્થ ૥ ૨૩ ૬ જે પદાર્થ કાય હોય
તે રક્ષણ જઈ હોય જેમ માનીમથી કે
બારે બનાવવામા આવતો થકો ૥ ૧૫ છે
ગટ રક્ષણના થતો નથી તેમ જણી પળ
જે અવયવ તામે નેતર સાકાર પાળ
૥ તે અવર ૥ ૫ ક્રિયાએજ મનાવેના
હોય પ્રત્યાદિ શાસ્ત્રાસપ્રમિદ તમા સાન
બરખગથી પદ જગત્તો પાંચ તા છે એ
વિષય સિદ્ધ થાયછે જગત્કર્તા પરમેશ્વરનું
અસ્તિત્વ ૥ તિદુમમ એ ય દુષ્ટી અદર
સ્માવેશ પામતા પળાળરા ધમેમા તથા
તે સિવાયના બીજા પદ્ય દરશીવોરે
ધમેમા પળ કરો તામે વિદિ નથી
હૃદાયના તાબી માન તિથી રીકારવામા આ
વેલુ છે દુક્ત બીદ અને જેનકમગિએ
પોતે વૈદવિદ્ધ હોવાથી રવીમરેયુ તાથી પ
મેવરે આ જગત્ત રચેડ હોય તો જગત્તમા

કેટલાએક પ્રાણીમા સુખી જેવામા આવેછે
અને કેટલાએક પ્રાણીઓ દુષ્ટી જેવામા
આવેછે કેટલાએક ધનવાળા અને કેટલાએક
ધનવગરના કેટલાએક આરોગ્યવાળા અને
કેટલાએક રોગી કેટલાએક પુત્રવગેરે સતત
વાળા અને કેટલાએક વશવિનાના કેટલાએક
વિભા અને કેટલાએક મૂખ કેટલાએક
મોછ અને કેટલાએક મનુષ્ય જેવામા આવે
છે તેમ રાનુ પગે રહે તે મામ હવ
અને મદ્ય જગત્તે રહુ તો આવી વિચિત્ર
તાવાળુ શામાટે રચ્યું ૥ મતો સારા પ્રાણીમાને
સુખીજ રાત્રના અથવા તો સ્વપ્ન પ્રાણી
એને દુષ્ટીજ કરા હતા કે જેની પ્રાણીએને
જે બીજી રમ્યા કે અસાચકની થાત નહિ
આથે કોઈ વિચિત્રતા દેખાર છે કે જેમા
ચેતન વગ સખધે કે અચેતન વગ સખધે
કમો નિવર જોરામા આવતો નથી ૫ ૥ એ
મોહોપામામોહોગી બાનત આ રંગે સવચ્છ રાસ
અથવા સર ક્રિયાએના આધારભૂત જે પ્ર
બીવગનુ અવિત ૫ તેવિતરી શી અમ
૨ ૫ ની નથી અમુકપ્રાણી અમુક વખત
સુખી તો અવર જવાનોજ છે કે અમુ
વખત પછી છુટાપો નથી કોઈપણ પ્રાણી
જ્યારથી ગર્ભાવરય થાયછે ત્યારથી આરબી
એવો એક સજ્જમાવતો કે તેથી પશુ ઓળામા
ઓઢો સમય નથી કે જેમા તેના અવિતવિત
કથી દરકત નહિ આવે એવી કાળે પલ
આવી પછ સહે તેમાપણ જેમજેમ જે વ
ધારે વેળા વિશેષ જાહોજસાલી અધિક અ
સુક્રતા સારીસારી સગવડો અને અન્ય સુખ
હોયછે તેમ તેમ તેને અવિત વધારે વખત

સુની કાયમ રહેવાની મોહોની ધારતી રહે છે
 પ્રત્યાદિ કોઈ અનિર્વચનીય રચનાવાળી જગતની
 યિથિતિ નેનામા આવે છે નેન કારણપણ
 નાથુડુ બેઠાએ કેટલાએક વખત આનુ પણ
 નેનામા આવે છે કે ને પ્રાણી અને પ્રાણી
 એના પ્રાણુ લેતો હોય, ગરીબ આપ્યું અને
 અને અને જુએ મરતા પ્રાણીઓ પી તો
 હોય તેવો પ્રાણી મોજ કરતો હોય છે અને
 અને ને પ્રાણી નીતિથી ધર્મથી તથા સર
 નાણીઓએ પર વાળી રત તો હોય છે ને
 નેનામા દયાધ મોજ હોય છે એ નિપાતુ
 મણ મરણ બેઠાએ છે એ પ્રમાણે જ
 મત્કતા પરમેશ્વરના વિષયતા તથા નિર્દોષપણ
 રૂપ ને મોહોટા દોષો પણ પ્રાપ્ત થાય છે નેતો
 પણ નિગાર કરવો નેનામે એ રામા સમા
 ધાનમા ભગવાન શકરાચાર્યે પાસદેવના
 દેવમર્મોજો ન મલેક્ષવાનવાદિ દર્શાવતિ એ
 મૂળના શારીરક ભાવમા કહેતું છે કે પ
 મરે આ જગતને ને વિચિનતાવાળું રહેલું
 છે તેમા એટલે કોઈને સુખી કોઈને દુઃખી
 છતાં ને વિચિનતા પ્રેરી કે તે ને ધવરે
 ફક્ત પોતાની છ-છાથી જ કરેલી હોય તો ધ
 જગતપર વિષય તારાળી સહિ પ્રરાનો હોય
 આવત પણ તેમ નથી મરણ કે મરણ પ્ર
 વાદરૂપે અનાદિ અને અમિતરૂપે સા વિજગતને
 ને ઉત્પન્ન કરે છે તેમા ને ન પ્રાણીઓના
 જેવા જેવા પૂર્વપૂર્વમાં નીન શુભકર્મો હોય
 છે તે તે પ્રાણીઓને તેમા તેમા ઉત્તરકાનમા
 સુખાનમ ફો દેરામાટે તથા ને ને પ્રાણી
 એના જેવા જેવા પૂર્વમાં નીન અનુભવો
 હોય છે તે તે પ્રાણીઓને તેમા તેમા ઉત્તર
 કાનીન દ માર્ગ ફો તેમાટે ઈશ્વર
 પ્રજ્વલિ છે મત્કતા જગત્કલમા મરણ
 અને કમ સાપેક્ષ પ્રજ્વલિ ને પ્રાણી પણ જ
 ગયા ૧૧૧૧ ૧૦ ૧૧૧૧ કે જગત્કલમા
 વળતું નેની જટિ પરી કોઈ પોતે

તેમા વા મોત્પાદકપણ છે તથાપિ તેમા
 મોવમા મા પોના પીને અંસારાણ કારણ
 છે અને રૂઢિ વગેરે કારણો સાધારણ મરણ
 છે જેમ દેશાધિપતિ રાજા પ્રજાના મોતમા
 એઓ જટ હોર ને તેઓને દુઃખ છે અને
 સારી ઠાવ નેઓને સત્કાર કરે તેમા
 જેમ રાજાને શો મોજ કે શુભનો સાર
 નથી થવો તેમ જગત પણ પ્રજાધારીન જ
 મત્કતા પાળી પોતેને અપ્રાપ્તમાત્રક
 દુઃખ છે અને ધર્મનીતિથી વર્તનાર લોકોને
 સુખપ્રદાનાત્રક સત્કાર કરે છે તેમા ધર્મને
 મો શુભોત્પન્ન સુખ અને નથી શુભ
 શુભ કરેલા ફળ દેવામાટે પ્રત્યક્ષમા જેમ
 રાજાની જગત દેખાવ કે તેમ અપ્રત્યક્ષમા
 પરમેશ્વરની પણ જગત દેખાવ છે ચોરી તથા
 અગિયારમા પાપકર્મો પ્રનાગ નગમખેર
 નેમા પોને કરતા પાપકર્મોના પરિણામ
 રે નધા ધનાદિ દુખોને મોગરમાટે પણ
 જગત કરતા નથી દોતા કેમકે તેઓએ રા
 તાના સુખમાટે જ તે કર્મોમા પ્રજ્વલિ પ્રેરી
 છે એ આપણે તમા રાખે યીએ
 પ્રાણીમાત્રની પ્રજ્વલિ પોતાના દુખોને
 દુઃખમાટે નથા સુખની પ્રાપ્તિ માટે જ
 હોય જગતપણ તે પાપકર્મોનું ફળ નધ
 ધનાદિ તેઓને રાખ વગેરે તરફથી મળ
 કે પ્રાપ્ત કોઈપણ તેમાથી જટની જાણે
 તો પરમેશ્વર તરફથી તો અવશ્ય મળે છે
 આ ઉપરથી મોનાનો અભિપ્રાય એવો
 છે કે પ્રાપ્ત રૂઢિ અમ માનીએ યીએ
 કે મર્મને પ્રનાગ પ્રાણીની જગતપ્રમાણે
 તો મર્મનું ફળ થાય છે તો સાગ કોને
 રસારાગો છવાતમા પોતાનેમાટે સારા
 મોની પ્રાપ્તિમાટે જગત રાખે છે અને તેમ
 નેને મારા કોત્ર થાય છે એ પતમા તો કો
 જાણે નથી પણ પાપકર્મને મનાવ જગ
 ના પોતાના પાપકર્મોના જગત ફળને મો

ગવતામાં જે પશુ ઇલા રાખતો નથી
તોતો પત્તા ખરાજ ફળ મોઝાવાવગર ગેનો
પકા મનો નથી તેથી કમોતે કનાર ના
ખીઓની હર ઉર કમોતે ખાનો મા
મે આવે એ માતા સત્વજ નથી
મે મા નાકસ થાય-તો પત્તી મોનું
ફળ કમોના તાંતી હમ ગપર આપાર
નથીજ રાખતું એ જાત સિદ્ધ થાય
ત્યારે હવે મોન જ દેનાર કોઇ અવસ્થ
લાવો જોઈએ કે કમોનું ફળ મેનાર દેવો
જોઈએ તે પશુ આપારખુ જાનવાના કે સા
માય અભિવાજો ન દેવો જોઈએ કારણ
કે અનન જાળીઓ છ અનન અવતારો
ક અનન તા જે અને અનન મો
તે સાની દળીમન જાળી શકે એવો સક્તિ
માન અનન જાનવાન અને અનન સ્વ
રૂપાગો નિ પત્તાની દેવો જોઈએ તે વિના
અવ દેગમા અ કાગમા અને અ ના
ખીઓમા કમોની તથા તેમના જાતી પ
રથા થ શકે નહિ એવામા સનાતન
સદિક સિદ્ધાન્તમાજો સત્ સત્ સત્ સત્માન
અને જિવતાની સાથે વ્યાપક પરમેશ્વર મ
તા દેનાર છે તે પ્રમાણે મા સરગર
જુગે નથી જો કે લામેક સનાતન ન
દિદાનને પોતાના અનાદિ અનન પાપક
મોના પદમા પડેલા દેવાની માય અદિ
રાખીને કેવલ દેવ મોહ અને આસુરી રત
જાવના ત્રયજ પાશમા પડેલા કપોત પિત
પના કરનારા નિમૂજ તથા તકનાદી કુ
કિનારા શશવાની પેટે દેખના છતા આજ
આ મા રીતે તેથી રહેનારા કુવડ
અને વડવા રીતે જાણી તેમ સુષને
નથી માનતા તેમ સુષને અનિહત સદિક્ષા
અથેનિ નદિ માનનારા અર્ચયીન છતા પો
તાને પ્રાનીન માનનારા અમે તો આનરશુદ્ધિ
ગમીએ તેજે માનશુદ્ધિથી શુ થવાનું કે

એમ જોતી મતા મનિન આતામો
અ કરીને પશુ જરા નદિ અથમતા
જાનવોરેથી થતી સરીરશુદ્ધિ અને તેદારા
થતી આત્મશુદ્ધિનો સ્વપ્નમા પશુ અનુભવ
જો મનારા આ પોતાના મનવાગા હે
તે અમે તેજુ મનીમ દેવ કે પાવરન દેવ
તોપશુ અધાર પરાની પેટે પકડી રાખનારા
અનાદિકાનથી પોતાની કામમા તો મેમાય
વિદ્વાનોનાજ દોગા હોવાથી કોઇ ઉત્તમ વિ
દ્વાન ન દેવાથી ખીજ મનના વિદ્વાનોપામે
શિષ્ય થઇને જુડે દાને બળતા તે કે
બળ્યા હોય છતા વિદ્વાનુરુદ્ધ તા શુદ્ધિ
તે ગમનારા તે શુ દાના કારણથીજ
જાર જારવોતુધી કુદ્ધાવળતા પશુ વ્યા
રજાદિ એ વિરાતા ગમને શુ નદિ મેગવી
રહેલા જોઈએ સમૂત જાનાનો એ
પા મુખમાથી કદ ગીનથી ઉચ્ચ
સા કરનારી અકર હોત જો મા રી
સારાથી રસગતાનવાની થતા પામ
જો મા દોગાઓમા પતિપજાનો ઉગ
આ જર રીતે રજતા કરનારા ધણજ
દિતારી સુમ રજોથી મોપપતિ રજોના
તથા આનજોના વિભાજોને તથા તે ઉપરથીજ
અનાદિકાનથી ત્રણ ઉર અને ત્રિય એ
ધમિ નતિનધાન વળ સરદારન તાકી
દેનાર અને પાખડી ધમ બદ નરોએ
નાખેલા વિદ્યાર્થ જાકગતા અપાટાને ત્રાગી
નાખી સુષની પેટે પ્રસ્થા રના નતિન
વાન વર્ણાશ્રમજ્વલારોની સામે વૂગ ઉ મી
છેવ પોતેજ યાગને આધગા તની સવ
પુરુષોથી દમેશાં બદ્ધ રહેનારા વેદવિરુદ્ધ
પથીઓના પે આમતેમ રખાડરખ મી
જાગો લોકોને મરમાવેછે કે મોના ફોતે
દેવાનજા પરમેશ્વર છેજ નદિ સારા તથા
નધરા મોજ પોતાના સારા તથા નધરા
ફો આખી રોકે (અપુષ)

જીવનચરિત્રોના મુખ્ય સિદ્ધાંતો

લેખક—શ્રીયુત મગ્નવાર વિ પ્રાપ્તવાલ મહેતા—જીનાગઢ

'Biography depends for its successful accomplishment on the two elements of fit matter and fit manner of fit theme and fit treatment

—Sir Sidney Lee

અખિન જનમડતમા નરી આવેલ આ પુરુષો, જેઓ પોતાની જાતમહેનતથી પોતાનું ચારિત્ર્ય ઉત્તરણ કરી શક્યા છે અને જે ઓની કીર્તિ સર્વકોષ રચે પ્રસરી રહેલ રહેલ તેવા વિરલઓના નામ દુનિયાની અદર અમર રહે માતો યાવત્યદ્રદિવાકરે રહે તેવી સમકોષ દેહધારીની ઇચ્છા કે જીવનચરિત્ર મનુષ્યની અદર રહેલ સ્મારક-પ્રેરણ નેતૃત્વ કરે છે પુત્રાચાર્યનાં પુસ્તકોનો અનુવાદ કરનાર એમાએટે (Amyot) જીવનચરિત્ર તેમજ કળાવિષે નીચે પ્રમાણે લખ્યું છે કે There is neither picture nor image of marble nor arch of triumph nor pillar nor sumptuous sepulchre, can match the durability of an eloquent biography, furnished with the qualities which it ought to have અર્થાત્ મનુષ્યના મનની અદર સચોટ એસી જાય તેના જીવનચરિત્ર જરો જર-તેનું ચિત્ર, આરસપાણીની અદર આ

કૃતિ ખીર્તિસ્તલ અથવા તો તેની ભવ્ય કથા-અથવા તો પૃથ્વીની સપાળીપરની કોઈ પણ ચીજ નથી

જીવનચરિત્રનો ઉદ્દેશ

જીવનચરિત્રનો ઉદ્દેશ માત્ર એટલોજ છે કે ભરિધ્વના ઇતિહાસમા લાયક સ્તીપુરુષોના નામો અમર રહે અને તેઓના ચારિત્ર્યરૂપી ઝગઝગી રહેતી દીવાનું તેજ અખિન આતમને રરતો જતાં શકે જીવનચરિત્રોની અદર તેઓના ચારિત્ર તેમજ પરાક્રમેનો સમાવેશ થવોજ નોંધએ કારણકે માત્ર આ જાનેજ તેઓનું આગિત્ત્વ સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે

હવે આ મે મુદ્દાઓ પર લાવણમાટે પ્રારંભમા તો મે કારારની આનરકતા છે પ્રથમ તો જીવનચરિત્રનો વિષય એવો હોવો જોઈએ કે જે ભરિધ્વમા ધણોજ ઉપયોગી થઈ શકે ખીજી એ કે ભાષાની શૈલી એવી હોવી જોઈએ કે જે કંઠો સ્વર્ણજીની કંઠો દીમા પણ તે પઞ્જત ન પડી શકે (અર્થાત્ ભરિધ્વમા જાણપણ મનુષ્યથી તેવા જીવનચરિત્રો રાચવામા આવે તો તેના મનમા એકા દિવારો ન ઉદભવવા જોઈએ કે આ વિરલ અપ્રાસંગિ છે)

પ્રારંભમા કહી ગયા તેમ જર સ્ત્રીકની થીનાજ સખ્તોમા કહીએ તો જીવનચરિત્રને દેહદ મળી છે તેમ ક્યારે કહી શકાય કે ક્યારે તે એ તત્ત્વો યોગ્ય વિષય અને યોગ્ય

રીતે મરે તેનું ગ્રાંથીકરણ નથા ચેલ્ય જેવું તેમજ રીતે એ એ તત્વોને અવનખીને હાથ લેજી

હવે ખીજો સરાય એ છે કે મરે વિન જીવનચરિત્રને અનુકૂળ છે થોડા વિષય ક્યારે હી સકારકે વારે તેની Serious complete and of a certain magnitude અદર ગાંભીર સપૂણતા તેમજ થોડા લખાણનો સમાવેશ થયો હોય તે વાનખા તો એ મન નખીજ કે એ સાધારણ મનુષ્યનું જીવનચરિત્ર કે જે તેના સંભોગીઆઓથી મિદુલ ઉચી પાણીપર ચડેન નથી જીવનચરિત્રમાટે થો અ નધીજ વ્યાખ્યા (Definition) માટે ખીજી જરૂરી ચીજ તે સપૂણતા છે એ તો જેખીતુ છે કે જીવતા પુરાણા ચારિય અરથાને છે કારણકે 'Death is a part of life and no man is fit for biography till he is dead' અ ચાત્ર ચત્ર તે જીખીને એક ખામ છે અને જ્યાસુવી તેને વજ મનુષ્ય થાય ના ત્યાસુધી તેનું જીવનચરિત્ર કેવળ અરથાનેજ છે એજ ધણા જીવતા સીપુડાના જીવન ચરિત્રો લખાયા હ પરતુ આ ર્શ પ્રધાન સરત-સપૂણતા (Completeness) ના નિયમનું ઉપાન કરેછે

Politicians while they are acting on the Political stage are made objects of undue praise or censure but current fame is no sure indication of a

man's true greatness રાજકીય પુરો વારે મતાવાળા હોયઁ અથવા તો

વારે તેઓના દાયખા સતારૂપી લગામ હોયઁ અદર તેઓની અપમાનિત પ્રશ્ન અથવા તો નિદા થાયછે પરતુ તેની તે જાનની બિત્તિ તેની ખરી મરેજાણની ખાતરી આપવાને માટે અસક્ય છે

વ્યાખ્યાની ત્રીજી સરત તે વિષયનું પ્રત્ય વાતો પ્રમાણુ-(Magnitude) છે ખર પુણતો તો મનુષ્યના કૃષો તરફ તરેદના હોયઁ ક્ષીધર ડોકસપીઅરના સાહચીય નાટકો અદ્વિતીય વાતો અપ્રતિરૂપ છે અને તેના લખાણોના ગુરુત્વમા પણ તે પહેલા નમરના છે પરતુ રિનિગ્નના પરાક્રમે નમાણમા જરા ઉતરી પકિત ભોગવેછે કારણકે આપણે જાણીએ છીએ કે આરી કાલકમક લાઇઓ ધણા રસકરના નેતા [Generals] એ નથા છે મમે તેના પ્રતિષ્ઠિત કૃતો કરવામા આવે પણ જો નેઓ સાંપ્રારણ મનુષ્યોથી સાધી સકાય તેવા નેલ તો અગ્નિયત હી સકાય કે તેઓ પ્રમાણુનો નિયમ ઉપાન કરેછે કારણકે જીવનચરિત્ર લખવાનો તે પછોજ જરૂરનો ઉદ્દેશ છે

જીવનચરિત્ર લખનારે ખીજો મુદ્દો તેની િમ્મા એ રાખવાનો છે કે તેજો વિવશની વિધિસર ચચા કરવી જોઈએ જીવનચરિત્ર જીવન છે માટે તેને સ્વજન રીતે લખતુ જોઈએ [અચાત્ર કોઇના હેરાપર અવધ-ખીતે નહિજ]

'True biography is no hand

maid of ethical instruction Its purpose is not that of history It does not exist to serve biological or anthropological sciences અર્થાત્ જો ચરિત્ર તે નીતિ શાસ્ત્રનું મદદનીશ નથી ઇતિહાસમાં કે તેના તેવો હિશ નથી અથવા તે પ્રાણી ધર્મ શું નિશા અને મનુષ્યના બાધારિના વિચારો એ સર્વ વિજ્ઞાનો તેમજ સમાવેશ થતો નથી કેટલાક મનુષ્યના મનની અદર એવી સુસ્ત મા પતા કર કરી ગેરી છે કે જે મનુષ્યનું જીવનકાલ લખવાનું છે તેના સુચો હમેશા પ્રધાનપદ ભાગવે છે જે દલ આક્રમક વાતનનો જીવનકાલ નિશા એવા મત છે કે 'Honour done to the virtuous dead and a lesson in magnanimity to those who shall succeed them' અર્થાત્ પ્રખ્યાત પુરુષનું જીવનકાલ લખવું તે તેને માન આપવા બદલ તેમજ લલિતની પ્રતિભા પણ તે એક આદર્શ માત્ર પાઠ (object lesson) બદલાઈ છે તે પણ મનુષ્યની નિર્મિત કર્યાસિવાય આપણે શી વાંદનનો મત રચીકારવો ન જોઈએ

સુસ્ત નીતિશાસ્ત્રના નિયમોને કેટલાક મનુષ્યોના કૃત્યો બદલાઈ અનુસરતા નથી જતા પણ તેઓના નામો અમ રહે એવી કેટલેક વખતે મનુષ્યની અદર નિશા આપણે ત્રીજા તેપોલીયનની કારખાઈ જન ચરિત્રોની સર્વ સરતો તૃષ કરે છે માત્ર તેને અનુસરે છે, તોપણ એટલું તો મેનાસ

કરી ચકામ કે તેના કેવાક કૃત્યો નીતિના કાષ્ટએનો ભગ કરે છે માત્ર ઉલ્લેખ કરે છે.

નિખાલસપણ (Candour) તે જીવનચરિત્ર લખનારને ખાલ કરીને દલિતમાદમાં રાખવાનું છે ઘણીકવાર એવું બને છે કે લેખક તે વીર પુરુષના કૃત્યોમાં મીઠું મરચુ લખાવવાને આતુર હોય છે આ જીવનના એ પ્રકાર છે એક દમણ અને બીજી અતિશયોક્તિ એક વખતે લોડ' મેનીસને કહ્યું હતું 'આજરના જ મલીપણથી વાંકું થવાને જનસમાજને શું કામ છે? આજરો સારા પુસ્તકો લખ્યા છે અને તેથીજ માત્ર લોકો સતોય લેવા જોડે

હવે અતિશયોક્તિનું દષ્ટાંત આ જૂદ વખતથી થાય છે મેનીની આનંદલગતમાં થતી જીવનકાલ તેના ચરિત્રના લેખકે એમ જોડે છે કે તે બીજાને અવલખીને થયેલ છે પરંતુ પ્રત્યેક ચરિત્રકર્તા માનમાં રાખવું જોઈએ કે "He is a mere narrator and not a moralist" તે તો માત્ર તેની કથા (ચરિત્ર) કહેનાર છે પરંતુ નીતિશાસ્ત્રપ્રદેશ નથી He must hold the scales even' અર્થાત્ તેને ત્રાજુ સમતોલ રાખવું જોઈએ તેના અનુજોગ પણ અધોગ્ય રીતે સ્પષ્ટીકરણ કરવું ન જોઈએ

અર્થશાસ્ત્રની માફક અતિદાસિક મેની પણ જીનચરિત્રને માટે દર્શાવે છે દાખલાતરીકે સર્ગ મીઠી લીએ કહ્યું છે કે 'History may be compared to mechanics, the science which determines

the powers of bodies in the mass Biography may be compared to chemistry the science which analyses substances and resolves them into their constituent elements અર્થાત્ ઇતિહાસને માત્રસાબની ઉપમા આપી શકાય

પરંતુ જીવનચરિત્રને તો રસાયનશાસ્ત્રની ઉપમા આપી શકાય તેમ છે કારણકે તે વિજ્ઞાન પદાર્થોનું પરિવર્તન તેના મૂળ તત્વોમાં કરે છે ઐતિહાસિક તેના વીરપુરુષના જીવનના મુખ્ય તત્વોનું ખ્યાલ કરે છે અને તેજ દૃષ્ટિબિંદુ લક્ષ્યાંક રાખીને તે તેને વધુ વેળે પરંતુ ચારિત્ર્ય તેમ નથી કરતો તેને એટલેથી તૃપ્ત થવાનું નથી પરંતુ તે નામાં સમાજ માન હોય તેવા ગુણવા અવગુણ ને હોય તેને પ્રસિદ્ધિમાં મુકવાની તેમજ તેઓની પરીક્ષા કરવાની તેની રીત છે અને એટલું આપણે કહી શકીએ કે જોઈએ કે કેટલીક વખત ઐતિહાસિકની મદદની જરૂર ચારિત્ર્ય કરતે પડે છે કારણકે તેના ગુણોનું માપ તેને ધણજ ઉપયુક્ત થઈ પડે છે સત્યરીતે કહેવામાં આવે છે કે રાજકીય પુરુષના જીવનચરિત્રના રાજ્યની સંયોગ કૃત્રિમરચના છે પરંતુ તેની સાથે એટલું પણ ખાતરમાં રાખવું જોઈએ કે તેનું (કૃત્રિમરચનાનું) સાધા ૫૫૬ અરથાને છે

વત માનકાળનું સાહિત્ય એમ તેમજ મીસ બેનેને અનુસરી ધણે અરે છે અને આપણે પણ જીવનચરિત્ર લખવાની કળા તેજ મૂળ આપી શીખવા છીએ પુનઃ ચારિત્રના

મુદ્દાઓ સમાવરેલીઓ Parallel lines થી વધુ વેળે એકબેને કે પુરતમના નામકની તુલના ખીજા મનુષ્ય સાથે કરવાથી તે સારી રીતે સમજાય છે તેના વિષયો લગભગ અગર તો રાજકીય ખાતરના નેતાઓ છે અને તેથી વત મનકાળનાં જીવનચરિત્રના મુદ્દાપરથી જોઈએ તો તેની રચના ઘણી દુષ્ટ છે તો ધણી આ દુષ્ટતા તેના પુરતમની ખીજાને કાઢપણ અશ્વે દર્શક કરી શકતાં સમય નથી વિગતસર વધુ ન કરાવતા તેણે ધણી દાખલ વાપરું છે $x \times x \times x$

ચારિત્ર્ય તેની લેખકપણી દરેક વિગતકે પર બરિની વિચાર કરવો જોઈએ, પરંતુ તેની માટે તેણે એટલું પણ ખાતરમાં રાખવું જોઈએ કે લખાણ આપી કાઢ પણ તેના ચારિત્ર્યના મુદ્દામાં ઉમેરો થવો નથી તે લખાણને વિચારની આપત્રી જોઈએ ચારી રીત વિચારયુક્ત હોવા વિચાર ચારિત્ર્ય ને વાજી ઉપયુક્ત છે

પરંતુ ખાતરના કે જોઈએ અર્થે જાણતી અદર કામગીરી જીવનચરિત્ર લખાયું છે તેણે આ કાળના નિયમનું જીવન કહ્યું છે કે જો જીવન જેના તેવા શુદ્ધિમાન મુખ્ય પૃષ્ઠીમાં રહેશે તે આ શીખાણી જીવન જિનામુની જલ્દાવ મેળવવાને ભામકાળ મોડો હતો તે બિંદુ (Boswell) ને મુખ્ય ગુણ પ્રમાણિક કૃતરાનો હતો

Whose chief virtue was that of a faithful hound જો સત્યના પાછાવાની માફક લગભગ વીસ વાંત

વેન તેની સાથે રહ્યા અને જે જે ચન કહેતો અગર કરતો તે તેની નોધ શુકની અર લખી લેતો જાસવેલના પુસ્તકની ખરી ખુબી એ છે કે તેમાં જે મનના સાહિત્યખાખતના વિચારોનું સારી રીતે રિપ્રીઝન્ટ કરવામાં આ મુ છે અને તેથીજ પુસ્તકનું લખાણ થયેલું છે જીવનચરિત્રોના નિયમોનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે તે છતાં જીવન ચરિત્રના મૂળ સિદ્ધાંત નાપકને આશ્ચર્યતરીકે મુકવામાં આગવેન સારી રીતે કહેલમ નીવ થો છે

આવી રીતે અસખ્ય ગુણો આગિત કરને ઉપરથી છે અને તેને પાળવાનીજ માન

તે વિચારી બનેડે હુમા સર સીડનીલીના સખ મા કનીએ તો 'It is more world a day counsel to bid the biographer avoid unfit themes and to treat fit themes with scrupulous accuracy with perfect frankness with discriminating sympathy and resolute brevity' અર્થાત્ ચારિત્ર્યપર યોગ્ય વિગીનિખાનમપણે ડહાપણમુકત સદાત્ બાનથી તેમજ બને તેજા દુકાણથી બરાબર યોગ્યરીતે પરિચાન કરવું જોઈએ

મધુયામિની

(મારા તનમાં મનમાં—એ લય)

ગા હસમ મધુર પગિનયન

પનત મ રહે છે,

લજીને ગગન સિનય વિધ—

વીરના ઉતરે છે— આ

નિરવ વિચાર ન ઉપરે,

હિમકલુસમ ખચિત તરે

ગત્તિસમ મદ મરે,

અનિલ ઉર ધરે છે—

આ હસમ

આમિરાજમારિ ગા

કોકિતા બીને બાલ

કરતા હુમ મુજિને કાલ

બાલ મુતિ રહે છે—

આ હસમ

જાલકરિ —અમનગર

જા

એ કલ્પ દિ દુ કાનેજ મેગેઝીનના બા હુઆરી ૧૯૧૮ ના અકમા The fundamental principles of hypnoty આવેલ લેખનો અનુવા

ચોગિની હરીકુંવરીબાઈ

લેખક—શ્રી માણેજીભાઈ મહાનંદ મિ,

(૧૫૪૫૫૬ ઓરિએન્ટલ સના—ગાજેટ)

આ વિદ્યુષી આપના જ મ કાચીનીવાસી વડનગરા નાગર શાળા રામેશ્વર શ્રુતને પેર પિ સ ૧૮૮૩ના કાર્તિકવદિ છઠ્ઠે ગુરવારે તેમને મોશાળ ભરતપુરમા થયો હતો એઓ વેદાત વેદક અને મેતિપમા કુશળ હોવાથી મહાતમા કહેવાતા આશ્વિ । અર્થે જીભે મધ ઉઘાગ ન કરતા વિદ્યાર્થીઓને ધપલ લીધાવગર ભણાવતા ગરીબોને મફત રા આપતા તથા જિનામુઓને નિત રાત્રિએ કથા સજગાવતા તેની લોકોમા તેની આરી પ્રતિષ્ઠા હતી એટલુજ નહિપણ સુવર્ણને તેમનો શાંત તથા ઉાર સ્વભાવ જોઇ માન પૂજન કરતા તેથી તેમનો ધનદાર ચાલતો હતો

જિ વરીનો જ મ થયામા તેઓ કાગી આ યા બહી ૨૭નોક સમય રહી કલકત ગયા આ વેળા ડુરીના માતુશી તેમને સા કાર્યાર વખનાં મૂકી ગય થતાં ડુશન ધાત્રીના હાથે તેમનુ પાન થકુ અને એ સમયથીજ વિદ્યાનુપિતાના વિશેષ સત્કરનો લાભ મ થો રાને નિત્ય કથા થાય ત્યારે નિ ત્વચ ન થના નવણુમા એએ પિતાજી ઉપનિરૂ ગીતા તથા સ્તોત્રોના જે પાઠ કરે તે માનણી કદર્ય કરી તે ને તે સાથે ધારણાશ્રિતથી ગીત કીત ન ગાય એમ કરતાં સ ડુનનુ ગાન થકુ અને બ ગાની તો તે પહેલા ૮ દેશભાષાને રીપે શીખી ગયા આ સમય જોઈ તેની

ધાત્રી ખુશી થવાને બ ને કહેતા કે દીકરીન જાત બજો તે સાર નહિ । તેથી પ્રુતકને દૂર મુકી તેની પાસે ભરત સીવણુ શીખે પણ અતરમા વિવાપ્રીતિ દ હોવાથી સ્વાભાવિ પણ અબ્યાસ વધતો આ થો

ફ્રઆઠ વગસની વયેજ તેમનુ શરીર રચગ ગારવણુ સધારણુ કે નુ તથા સાધુ લાગનુ તેમજ મુખ ગોળ અને ચમકતા નેત્ર અદેરાની કાતિમા વદિ રતા હતા આ સમયે જામનારના પોત્તામીરી બાણુ મારુ કનમ્ત પધારના તેમની પાસે કમી મધાવો અભ્યસમર્પણુ નીધુ, પણ અતરમા રામભક્તિ વિગેર હોવાથી રામાયણનો અ બ્યાસ આ થો અને તેના અપ બહુ સારી રીતે કરવા લાગ્યા તેમ નુચિવકવચ અને શિવરતોત્રનો પાઠ દરરોજ કરતા હતા ૫ સ્વરપ પિતાજીમા ભક્તિસાવરડે ત મપ હોવાથી જ મનુ નામ હરિકુંવરી છતા પિતા તેમને મ મનબાઈ કહેવા લાગ્યા તે જોઇ કે નાક કાચીવાસી સબ ધીજનો પણ તેમને એજ નામથી બોલાવતા હતા પિતાજીમા શીખે કહુ છે કે—

મમના ભવ મમ્મજી મયાજા માં નમસ્કર ।
માનેવૈષ્ણવિ સત્ય તે, પ્રતિજાને પ્રિયોડલિ મે ॥
દશ વર્ષની વયે ૫૨ડી સાધરે ગયા આ
પોતાના સદ્વર્ણનથી સવ નો પ્રેમ સપાદન

કર્ષે તેમા નણુ ને એટલે ભાવ કે પ્રભાવે
હી પ્રથમ એમણુ મુખ ને। આમ મે
ર્ષ રિસાળા પતિ રમવાસી થયા અને
થોડી મુતમા તેમના એક બહુ પણુ ગુ
જરી ગયા સામુએ પુનમરણ પછી પુત્રીને
વારસ બનાવી નિધના વટુના વરેણા લુગડા
લઇ લીધા અને પીય જતાવેલા મરીમર
જે જે ધરેણા હતા તે પણ માગી લઇ એકજ
વસ્ત્રસાથે પિતા કર્યો।

પિતાને મેરજમ તેમજ તેમની સાથે બાપાએ
જરાતુ નાણુ કર્યુ આ સવળી માત્રા પા
ચારી એટલે પગે ચાલી કરવાની હતી
કાશીથી મથુરા સાથી મોકુળ-૪ ૧૧૧ ૬
પછ તથા જરતપુર થઇ કુબના મેળામા ૬
રૂપ આગા (સવત્ ૧૮૦૦) આ વેળા
સધમા એમ સમા। વધની બાળવિધવાનો
મેળાપ થયો બન્ને જણીઓ એકલી પડે
જારે પોતાના બગી ગયેલા સસારની વાતો
ઢરે મથુરામા તેજો સાબળુ કે અહીં એક
સાધુ છે તે કપિયો બેટ લઇ મરીગયેલા
માસણુનાં દર્શન કરાવેછે। આ વાત રમર
ણુમા રાખી બીનારામણુથી પાછા ફરતા
મથુરા મુકામે પેલા સાધુને મળવા કરાવ
કર્ષે હરિકૃપરીને પોતાના બાહિષ્કર મળો
પ્રેમ હોવાથી તેને જોવાની અને પેની વિ
ધવાબાહ્યે પોતાના પતિનુ મુખ જોવાની
કાંચા જણાવી

રાજેશ્વરભટ્ટ પદારથી આવી ઠાકરામા
આજને બેઠા હતા તેજો બ્રહ્મ તાજાએને
પામે મેલાવી કહ્યુ તમે ભગવદ્ગીતા બખ્ષા
છો, તો કહે તોમએ તેના બીજા અધ્યાયના

અગિયારમા યોગમા શુ કહ્યુ છે ?

જયો યાનન્વયોચસ્ત્વ પ્રજાવાદાન માંવત ।
યતામુનયતામુન નાગુચોમતિ પદિતા ॥

મર્ષ વસ્તુનો ગોક કરવો એનાજેવી કાઠ
પણુ શોચનીય બામત નથી મરણુ હનજ
ચાલકે આત્મા અમર છે પોતાને દાથ જે
પચમદાજીતના શરીરને બાળી નાખ્યુ તેને
પાણુ ફરીથી કાણુ બતાવી આપે ? ને તે
વળી પૈસા લઇને। માટે આના જથ્થા નિચા
રમા વખત ખોઈ ગોક કરવો એ તમાગ
જેવા સમજીને ઘટે હિં

પિતાછના આ મર્ષે સાબળી બેઠી શર
મા િત્રા ને પત્રીથી નિચ આત્મનિચાર
જપ તથા શાસ્ત્રના નિચારમાંજ રહેવા બાગ્યા
હરદારનો મેળો કરી બીનારામણુ તથા કે
રનાથ થઇ મજોતીસુધી ઉત્તરભણી પ્રસાસ
કર્ષે દેહતીકનાર માત્રામા અરેનો મળ
મેળે ઉઠાવી પગે ચાલકુ પડ્યુ કુક્ષેગની
ચાત્રા કરી જાપુર ગયા સાથી પુષ્કરજ થઇ
નાથારે અને સાથી મથુરા વનયાના મરી
કાશી આ તા કાગીમા થોડી મુદત રોકા
પચપાળી જગદીસની માત્રા મરી જગલાથ
પુરીથી રેલનાથ તથા મરાજ થઇ પાછા
કાશી આ પા અહીં એમના પિતાથીના શુ
સ્વામીશ્રી અચ્ચિદાનદ સરસ્વતી આનંદગુહા
નામની રમખીર જગરામા રહેતા હતા
પિતા પુત્રીએ સાજ નિવાસ કર્યો ને નિરતર
ધ્વિરઅચ્ચિદાનમાજ રહેવા માંડ્યુ કાંઈને
આશ્ચય નહિ જતા યથાશક્તિ તેઓ સત
સાગનો સ્કન્ધાર મરતા તથા સદગુણના પુત્ર
બાહરમાથી શાસ્ત્રાવનોમન કરતા બગવ

ગીતા ગમગીતા શુદ્ધગીતા અવરનગીના
શિવગીતા ગીતોપનિ ઉપનિષો ગસ
પચાધ્યાયી મમયતી અને રામાયણગેરે
પિતાશ્રીસેથી લખ્યા યોગવાગ્દિનુ નવજી
મનન કન ગેફક અંતે વ્યોતિપના મયો
જ્ઞેયા તથા સ્તોત્રમય અને મત્તત્રના
મયો વિચારવામા આગળ વધ્યા

સવત્ ૧૮૧૨મા એમના પિતાશ્રીએ વિ
દ્યામન્યાસ ધારણ કરો બા મે વોર્ સત્તા
વનનો મોટો ાગે જળના બીંધે લીધે
સવેને ગામમા જવાતી જરૂર પડી ત્યારે
તેઓ પછી રામનાથ જઈ રહ્યા સવત્ ૧૮૧૭
મા રામેશ્વર ભટ્ટ વિદેહમુકિતને પાયા
એમનું સયાસ આત્મનું નમ પ્રજ્ઞાનદ
સ સ્વતીપા વામાઆ યુદ્ધનુ આ વેળા રિ
કુવરીનાઇનુ વય પેત્રિશ વાન હતું હવે
સહુ તેને માત્ર મહારાજ હેવા ગગના
બાળે જ્ઞાન પડ્યા એને આનંદ્યુ આ
મેકના રહેવા લાગ્યા ભોજનના અભાવે
કેટલીકવાર સાથેના તથા કદમૂળ ખાધ નિવાદ
અનાવતા તથા શુદ્ધામા સ્વછતા ગળવાનું
મ જાતેજ કરતા કેટલીક મુલત બાદ ફરી
જાત્રામે આ ત્યારે નિજન સ્થાનમાં હિ
મતથી એકના રહેતા અને શાસ્ત્રાભ્યાસ ભ
જન તથા જપતપનો આન અનુભવતા
૧૬તા

આ સમાજના સ્થાપક રામચંદ્ર દયાનંદ
સરસ્વતીએમને ગામમાંતા કહી બોનાવતા અને
એમની વિદ્વતા તથા અનુભવન મટે પ્રસન્નતા
જતાવતા હતા માત્ર મહારાજની કીર્તિ
ઉદેપુરના મહારાજાએ સાંભળી પોતે તેમને

અસમાજમ લેવા તથા જનાનામા રાણીને
તેમજ દર્શન કરાવવા ઇચ્છા થતા ઉદેપુર
તે આ ત્યા વીજ દિવસ સવેને ઉપદેશ તથા
ગ્રાનતાભ આપ્યો

ધિયોમોહિકન સોસાયટીના સ્થપક વિદુદી
મામ નાવાટિક અને કનલ આલોપ
ત્યારે દિ મા આર્ચા ત્યારે સ્વામીશ્રી દયા
નદસારસ્વતી તેમની સાથે હતા આ ત્રિપુ
ટીનો કાલી મુકામ થતા મેકમે સ્વામીશ્રીને
મધુ કે વિદ્યાન પડિત અને મદ્દતમાઓ
તો મળ્યા જોયા પરંતુ જીવંતીરમા તેનું કંઈ
જણાયું નથી આ ઉપરથી સ્વામીશ્રીએ તે
ઓને આનંદ્યુ આ માત્રના દર્શન રાવના
તેને પૂછ સતે થયો (સવત્ ૧૮૩૩) ત્યાર
પછી નજીવાર મે મનુ ત્રી આગમન થતા
દરેક વેળા તેમના દાનનો તાબ લીધાસિવાય
રહેતાનહિ મીસીસ અનીનિસટ તથા મીસજીવર
ઉપરાંત જગાજલ્લીના વિતો તેમને મળી
શાસ્ત્રવજ કરતા તેમા કેટલાક શ્રીમતો
સેવાસ્ત્તર કરવાને અહોભાગ સમજતા

સવત્ ૧૮૪૫ મા કોર નમદા દારકા
ગિરનાર મુદામાપુરી નારાયણસરોવરવગેરે
ગુજરાત ઠાઠિયાવાની યાત્રા પરિપૂર્ણ કરી
મુનઇ આત્મા ત્યારે આ દર્શન વિસ નિલ
શાસ્ત્રચર્ચા કરતા અને પ્રસંગોપાત્ત જુદા
જુદા મનુષ્યોને નો પૂરે તેનું સમાધાન
કરતા મહન વિષયોગાની ઝીણી બાળતો સ
રગતાથી સમજાવતા આ નસો કનાકના
કલાક નીકળી જતા ને શ્રવણનો લાભ એ
મણે રચેલી શ્રીરામગીતા ભાષાનુવાદન પ્ર
સીક વગેરે વાચી મુદ જિજ્ઞાસુઓ બહ ઉત્સાહ

પૂર્વક લેતા એ પુસ્તકમાં માણ મહારાજને
જે વિના તથા અનુભવયુક્ત વિવેચન કયું
જે તે અઘાપિ વખણાય છે સુપ્રસિદ્ધ સુધા
રક અને સેવાસદનના આપક સદ્મત મ
લખારીએ પોતાના હંડિયન રપેક્ટેટર પત્રમાં
તેમજ સુદર્શનના વિદ્વાન તત્ત્વી સદ્ગત મ
ણિનારે વિવેચન કરતા પૂર્ણ સતોષ, તા
જો હતો એટલુંજ નહિ પણ તેના પ્રકાશક શ્રી
સાહિબ મેનામાટે આરા શરદોમાં પોતાનો
અભિપ્રાય આપ્યો હતો.

માણ મહારાજની માતૃભાષા ગુજરાતી હ
તી પરંતુ હિંદી મળ અને ખગાળી ભાષા,
તે માત્રમાં વિશેષ રહેલું થતા રચનાપાત્રી
જ સરળ થઈ હતી સિવાય સરજન તથા
મરાઠી ભાષા નિલના અગ્રયાસથી એવી સ
ગમ હતી કે તેના પ્રત્યેક શબ્દો શુદ્ધ તથા
સ્પષ્ટપણે ઉચ્ચારતા, પ્રાતાજનોનું આકર્ષણ
થતું હતું.

આસન રિધર છતા ચાલવાની ટેવને લીધે
શરીરમાં રૂઢિતિ રવાબાવિક હતી, મન
અવહાર કરકસરથી ચલાવતા તેથી કાંઈ
વાતનો તોટા આવતો નહિ આદારા નિ
અસ્પ અને નિયમસર તેથી-પુષ્કળ વખત
દાયમાં રહેતો પાત્રની રાત્રે નિત્ય ઇશુ વાગે
છઠી ત્રણ કલાક ખાનમાટે ગ્રહમાં બેસે
છેથી આઠ વાગ્યાસુધી બે કલાક સ્તોત્રપાઠ
કરી ત્યારમાઠ લોજનકામથી પરવારી અગિ
યાર વાગે ગ્રથવાચન શરૂ કરે સાજો ખાત્ર

બાગતે પાછા જિજ્ઞાસુઓને સુમોધક વાતો
કહે અને વચ્ચે કાઠ લાલગક લાવે તો તેને
સલાહ આપી સમાધાન કરે

સવત ૧૯૪૮ મા કલકત્તાના પ્રસિદ્ધ બા
ણ કાલીચરણે આમ ત્રણું કરી પોતાને ત્યા
ઉપદેશ અર્થે તેજાવ્યા તેઓ માણપ્રત્યે શુ
રલાક્ષિત રાખી સારી સેવા કરતા તેમજ શુ
રલાનપુરના શ્રીમત વખતર શ્યામચરણ ભટ્ટ
વાનમસ્થ હાઈઆર વર્ષ આ મહાત્મલાય પા
મે આથી રજા હતી સિવાય આસપાસના
લોકોમાં એવી શ્રદ્ધા સક્તિ હતી કે સર્વે
તેમને દેવીસ્વરૂપ માનતા.

ધિરમાં આરથા અને અત કરજુમાં એટલી
સદનચીલતા કે વચ્ચાવસ્થા તે જીર્ણવરની
બિમારી ના એ રાતની કાપને ખબર પડી
નહિ ને એ દેવી વિજૂતિની પ્રતિમાએ નિત્યની
આનદમય સ્થિતિમાંજ ૭૧ વર્ષની વયે
સવત ૧૯૫૪ મા દેહત્યાગ કર્યો.

(દાહરણ)

પરમ પવિત્ર ચરિત્રથી પ્રગટે છુદ્ધિ મલાય
વાગી મિત વિચારિયે એ લાખેણો લહાન ૧
બહુ રત્નાનિ વિસુધરા, કેવાં દેવી રતન
દર્શાવે દૃષ્ટાંત આ, કરવાં કડા ચતન ૨
ચળ થાંજ ખામર પરધરા વિરલા લીરા હેય
ચત્વ કરે શ ના બને અતરમાં હટ પ્રેમ ૩
નિદે નારિ શરીરને, પોતે નિ ૪ પાત્ર
આઈ અલા ધિરી, વેદ વચન સાક્ષાત ૫
દરિદ્ર વરી જેવા બને સુવક સર્વ સત્તાન
કાન માન જોલા વધે શોભે હિન્દસ્થાન ૫

નારાયણ છ

ઉરો પ્રભાત મધ ગયુ વિચારનું પ્રભાત છે
 તમેવસાન મધ ગયુ સુધારનું પ્રભાત છે
 સ્વરાજ સૂરિ હિ યનુ સ્વતંત્ર મુદ્રાભાત છે
 દયાનિધાન દેવ વિધિ જાનું પ્રભાત છે
 ઉઠો મહાન મંત્રની સદૃશ સાધના કરો
 સ્વરાજ જાજ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આ રો— ૧
 સ્વરાજ મંજ કારણે કરો સ્વદેશ દાનને
 સ્વતંત્રતા નિમિત્ત લાગતી સરીર ત્રાપાને
 અનાદિ દો વિનાશના ન ત્રાસથી રો કદી
 કરો કનીતપાશમુક્ત જ મ જૂગે આ અધી
 સુપ્રત ધીર વીરતા સદા જ્યામિધને વરો
 સ્વરાજકાજ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આ રો— ૨
 અનાથ જો વ્યથાત છો ન શક એક દાયમા
 માગુ દીનેજ નુ છે સદા ન્યાયિ સાથમા
 સચ્ચેય ભાવે ને રો વિલાપ મેક વારમા
 સમસ્ત દેશ જાય પૂર્વી નયનનીર ધારમા
 ઉરો ઉરો સપત્ન થઈ ન વિપતિ થઈ ડરો
 સ્વરાજકાજ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આદરો— ૩
 વિવે સુદિ તક તાલ માન અસ્ત્ર શસ્ત્ર વધ
 રંગી સ્વદેશ રામા તમામ સ હ વસ્ત્ર લધ
 પ્રદે નિશાલ મુદ્ધ રાઘવી કદી ન બીત હો
 અતિ નિતાદની સમાન બાપી ગેર ગીત હો
 સુનીતિ અકિતા સ હ ખૂની ઉરે સુધીવરો
 સ્વરાજકાજ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આ રો— ૪
 કહેકે ભારતીય આ ઉદાર ધમ ધીર છે
 અસીમ સાહસી તથા અગ્રેય કમ વીર છે
 અધીન દીન રક છે પરતુ વીર વક છે
 નિશ્ચય હા કક છે મયક નિષ્કલક છે
 વિજય વ વેગથી સતક હો જહાદુરો
 સ્વરાજ કાજ આજથી સ્વદેશ ભક્તિ આદરો— ૫

છ એ મંત્રિ વૈરાટી

જાદુઈ ઘોડો

પ્રથમ—શ્રીયુત હગનવાલ હરિશ્ચંદ્ર પંચા-ગુનાગ

પ્રાચીન કાળમાં ધરનમાં એક શાહ રાજા થ
કરતા હતા તેમના કારીગરો જે કંઈ
નનામની, ચીજો નનાવે કે નના નવા રોધ
ડે તે નવા વધને વિષે રજારમાં બધાએ
શાહો નતાવવા લાવતા તે જોવામાટે
લોકોની ઘેરાઈ રાજાની મંત્રી અને જે
માણસની કારીગરી વખાણાતી તેને મોટું
પ્રતિભા શાહતરફથી આપવામાં આવતું હતું

આના એક દિવસે શાહે દરબાર બોલો
હતો સર્વ કારીગરો પોતાની બનાવેલી
ચીજો બતાવી રહ્યા તે પછી કેટલાકને ધનામ
પેવાયા શાહ પોતે રાજા પડ્યા આવેલી
હોવાથી દરબારમાંથી છીડીને પોતાના મહેલમાં
જવાની તૈયારી કરતા હતા તથા સર્વ અગ્રીર
ઉમરાવો અને લોકો પોતપોતાની મકાને
જવાને પાછા કરતા હતા એટલામાં એક
માણસ લાક નો ઘોડો પોતાની સાથે વધતી
રાજાની પાસે આવીને ઉભો રહ્યો તે પોતાની
પાટ તેના રંગ તેના દેખાવ વગેરે જોઈને
પ્રશ્ન તો તેને જવતો ઘોડોજ માનવા લાગ્યા
અને તેની કારીગરીના વખાણુ માહોમાહે
કરવા લાગ્યા શાહને પણ તે કામ જલ્દ
સરસ જણાયું તેથી તેમણે તેને મારે પેલા
કારીગરને સાબાશી આપી તે બોલે લગામ
વગેરે આપેલ હતું તે તેનાઉપર બેસ

વાનો સામાન પણ બરાબર ગોઠવેલો હતો
તેની ગરબનઉપરના વાળ હવામાં ફરફરતા
હતા અને તેની આંખોમાંથી પણ એવુંજ
તેજ નીકળતું હતું કે જાણે ખરેખર તે હમ
શાજ ખોખારી ઉડે એમ સર્વ કોઈને લા
ગતું શાહે તે માણસને કહ્યું કે તારા કામ
જોઈ હું ખુશ થયેછું પણ આવો ઘોડો તો
ખીજો પાછાજ ન જનારી શકે એમ નથી
જો મારા કારીગરોને તે કામ મોડું તો
તારા ઘોડાથી વધારે સુશોભિત ઘોડો જનારી
આપે મારે તને કાષ્ટ હું ખાસ ધનામ આપી
શકતો નથી આ સાબાશી પેલા કારીગરે
અરજ કરી કે — નામ તું સાહેબ મારા
ઘોડો દેખાવમાં જીવના ઘોડાજેવો આપને
લાગે છે તેટલોજ શુભ તેનામાં નથી પણ
જીવતા બો જોગતા પણ તેનામાં એક
અનિશ્ચય નવાઈની શક્તિ છે, અને તે એ છે
કે એના ઉપર મેસનાર માણસ જ્યાં અદાવ
તા હોઈને જઈ શકે છે આ વાત માજ
મના શાહને ધડાજ આશ્ચર્ય લાગ્યું અને તેની
સામિતી ક્યારેના તે ખરું દરે એની ખાત્રી
થઈ શકે એની ન હતી તેથી તેમણે તે તાજ
નાગને કહ્યું કે તારી વાત સાચી ભારે મનાય
કે જ્યારે તું તેઉપર બેસીને હું કહું ત્યાં
જઈ આવે તથા નિશાની લઈ આવે પેલા

માણસે તેમ કરનાની હા પાડી તે સાંભળી તમામ લોક સ્તબ્ધ થઈ ગયા અને હવે શુ થાયછે તે જોવામાટે આંખો ફાગીને તેની તરફ જ નિહાળી રહ્યા. બાદશાહે તે માણસને સામેનો એક ઉચો ઝુગર આંગળીની ઇશાર તથી બતાવેા અને તેના ઉપર જઈને લા ઉઠેના તા ના ઝાડની એક ડાળી તોડી લાવવા કહ્યું તે માણસે તે તરતજ કણત કણ અને પોતે ચો ઉપર ચાર થઈ ગયો. પગ પરાપર પેગડામા રાખીને તેજે ઘોડાની ગરદન ને ડુગર બધી ટેરવી તથા તેની અંદરની એક કળા દખાવી તેની સાથેજ ઘોડા દવામા અંધર ઉડ્યો અને જોતાજોતામા તો એ ઘોડાઉપરનો માણસ છેક ઝીણી સમળી જવો આમાશમા જણાવા લાગ્યો. લોકો બધા તેની તરફ હાડી ટાક કરીને તાકીને જોઈ રહ્યા. ઘોડીવારે તો તે તદ્દન દેખાતો પણ બધ મયો. પણ પાંચે મિનિટમાં પાછો તે ડુગરઉપરથી પોતાના બધી આ વસો આપ્યો ને દસ મિનિટ થઈ તે વામા તો ખરરર કરતો દવામાજ પોતાની પાસે નીચે ઉતરતો જણાયો ને બોધ ઉપર ઘોડાના પગ પ તાજ તે માણસે નીચે ઉતરીને બાદ શાહને સલામ કરી ને તેમના પગઆગળ તાડની એક ડાળી તરત કાપી આજોળી રજુ કરી બાદશાહે તે હાથમા લઇને પોતાની આશ્વભરેલી નજર તે માણસના બધી કરી

બાદશાહની હવે ખાત્રી તો થઈ કે આ ચોામા જે અજાયબજોવો યુજુ છે તેવો ખીજા કાંઈનામા પણ આજસુધી પોતે જોયો નથી તેમને એવુ રત્ન ખરીદી લેવાની પણ

સ્વાભાવિક ઇચ્છા થઈ તેથી તેઓએ આ કારીગરને બહુ કે તહારે આની શી કિમત લેવી છે? તું જાણે છે કે મહારી પામે મોટું રાજપાટ અને અખૂડ અ છે માટે તને ગમે તે માગ કારીગરે હાથ જોડી અરજ કરી કે- ગરીબપરવર મહે એ ઘોડા પૈસા આપીને લીધો નથી અને જેની પાસેથી મહે લીધો છે તેજે પણ મને એવી ધરતે આપ્યો છે કે મહારે તે નાણામાટે વેચવો નહિ આ સાંભળી બાદશાહનો નિરમય વધવા લાગ્યો તેથી તેમજો તેવુ મુ ય ખીજા ૭ રૂપમા લેવાનું હોય તે રૂપમા જલાવવા હુકમ કર્યો તે ઉપરથી કારીગર ઘુટણે પગીને કહેવા લાગ્યો કે- ખુદાવિદ શ હો માફ કરવાની ધરતે તું કટેવાની રજા લઉં છું કે આ ઘોડા બનાવનારને મહે મહારી પુત્રી આપેલી છે અને મહારી પાસેથી પણ જેને તે રેવો હોય તેની પુત્રીનુ હું માગુ કરુ છું

આ સાંભળીને રાજાને મોટો દોષ ચ પો કે તેનું મહે લાલચોળ થઈ ગયું તેની આ બોમાથી જાણે લોલીજ વરસશે એવી તે લાલચોળ દેખાવા લાગી આવો હવેકો માણસ ધરાનના શાહ જેવા ઉત્તમ કુળના રાજાની કુવરીના હાથની માગણી કરતા જરા લજવાપ પણ નહિ એ પ્રથમ તો એમનાથી માનીજ ચકાશુ નહિ પણ જ્યારે તેઓએ જોયું કે તે માણસ પોતાની રીયત નથી અને કંઈક જ ગઈ જુજોવા પણ છે ત્યારે તેમનો યરજો જરા નરમ પડ્યો. પણ તેમની પાસે ઉમેદા તેમના કુમારનો કાંઈ તો હજી પણ જોવાને તેવોજ ઉમ હતો તેજે પોતાના

પિતાને અરજ કરી કે “આવા નિર્લજ્જ આણસની હા સામાટે કાપી માવી ન લેખએ? તેને બાધીને કે મા સામાટે લઇ જવો ન લેખએ? તેને ફાસીએ લટકાવવો સામાટે? લેખએ?” આ પ્રમાણે તે ગમેતેમ ઓલ્યા જતો હતો પણ તેના પિતાએ તેો વાચો તેઓ સમજી હતા વળી તેમને આ ઘોડો ખરીદવાનું મન પણ થયું હતું તેથી એમણે કુમારને ધીરો પાડીને કહ્યું કે — “આપણે તેને તે માગે છે તે આપણની ફરજ ક્યાં છે? ભરો તેો ઘોડો ખાહો લઇ જાવ! પણ તમે જુઓ છો કે આવો ઘોડો આખી રૂઢીપટ કહ્યો નથી ને આપણે નહિ ખરીદીએ તો બીજો કાંઈ રાજ્ય પણ કારીગરની માગણી કશું કરીને ખરીદા વિના મહેરો નહિ તેને આપણેજ રાજાસાથી નહા લાભ છે માટે એની મરજ પ્રમાણે હા થાય તો તેમા શું ખેડ છે? આપણે તેને મહોટો સગવડ દાન કરા નથી બ નારી સકતા?—પણ એ વાત તો હમણા રહેવા દા પ્રયત્ન તમેજ આ યોગ્ય ચીને અજમાયી જુઓ કે એને અનવવાનું કારીગરસિવાય બીજા માટે મળુ આવડે એમ છે કે નહિ? આ સાબળી કુમાર એટલો તો ઉતાવળો થઈ ગયો અને એો મન એ વાત એની નહીં ને મહેરી લાગી કે એ લાઈને તે યોગ્ય હોઈ પણ તે કારીગરને જે કન આવતા તેણે જોયેનો તેજ કંઈ તેણે દમારી તેની સાથેજ યોગ્ય અવર દમાયા છે બધા જોઈને વિસ્મય આગી ગયા ને કારીગર પોતે પણ ગમ્યા

ગયો તેની હા ઉપડે તેપહેલાં તો કુમાર વલે દર જતો રહ્યો તે જોતાજ કારીગર ભયભીત થઈ ગયો ને રાજાને કારીગરો કે હેરા લાગે?— મનવાહ મારી કુમાર માફ છે પણ કુમાર સાદગ્ય એના જલદી ઉડી ગયા— એને નીચે ઉતારવો કે મેલવો હોય લાઈ છે ના? તે એમને મમ જાવવાનો મને વખત પણ રહ્યો નહિ હવે એમનું શું થશે તે હ કહી સકતો નથી, પરિણામ જે વિપરીત આવે તો મારા દોર નથી મળને પણ દને સમજાયું કે કુમારે ઉતાવળથી ના જતા મહોરી બૂન પૂરી છે હવે તેો અન ગો આનરો? એવો તે પાળે આનરો? એવો પોતાના દાન પુના મુખ્ય મન ફીથી કરી રી કે નહિ?—એ વિચાર આવતા તેમો નહોતો થયા નાગે તો કુમારના કરતા તેઓને કારીગરનો પોષ માર્થ દષ્ટિને વિરોધ જણાયો તેથી તેને તેઓ કુમળો વત્તા નગ્યા કે ‘તમમો’ મેલુ હતું તો તેમને તરત એનું કા કેમ નહિ? કારીગર કહે સાહેબ હું પણ એવો જાણી ગયો હતો કે તેઓ હું રેલ તે જો, ગયો ને પડેના તો તેઓ ઉગી ગયા પછી તેમને તેની જુઓ પાડ તો પણ દમાયા એના આજણે એમ હતું મનના મનમાં આજિરે જે લાગ્યું હોય તે ખરું પણ તેમનો હમણા તો એવો મ ક્યો કે આ આનસુરી કારીગરને મારી ગણવો તેની તે વિચારી તો મહોરી દોરી આતાના દમાઈ ના રાજા દમા તે પ કના મુખ્ય આખરે અમારી પાડીમા જઈને એસવાનું થયું વાહું મહોરી આપ એ કન મોહુ છે?

હવે રાજકુમારની ૧૧ શા થઈ તે જોએ તેણે જોય કે ઘોડો તો ડબ્બે હોજ છે એ જાણ્યું તેથી તે ગભરાયા હા ગો તેને નીચે ધીરેથી ઉતારવો? તેની પોતાને સમજ ન હતી તેમ કહતી વેળા સીંગરો પૂજી પપુ પીટુ નવતુ તેથી હવે તેના ગભા ખાધા રધારો થવા હા ગો પપુ જાને ગમે ને હિમનસાન હોનાથી તે જુદી સ્થિતિ ગળી ૨ કલ મા નનાથી મોડો ૮ થો હતો તેને તે તેને આવી પાડી ૨૨૨વા નાગો પણ તેનાથી નહ ૫ થુ નહિ વડીનાર કાદા માયા રાત પડી ગઈ હતી મેઘેર અધા મેર થઈ ૨૩ ૨૪ આખા અતરીક્ષમાં પોતે એ જોજ તેથી લય લાગે તો ખરે અને ૨૨ આમને આમ ઉમે ૮ લઈ જશે નો હારી યી વને યો એ ચિતાપપુ ઉભયથી ૨તી તેરી આમતેમ રાય કેર ૨૪ ગતો હતો એ નાયા મદ લા ૨ે ગો ની ગરદનનીવંતા આગમાં એક બીજી આવી તેના નાયમાં આવી તે નાવનાની સાથે ૮ મો નો વે ૭૫ જવાને બ ને નીચે ઉતરતો જપ્પાયો તેરી તેને ગા ૨૧ થયો પપુ આવી રીને તે પોતાને ધ્યા થઈ ન્હને પા મે? દરિયામાં ઘાતો તો પોતાનુ ચુ થશે? એ નિચાજ આવના વળી ૨ વધરા ૫ લાગી પપુ નયુનુ નામ નો ક્રોધ અને શુ થાય છે તે જોતો ભેટો રલા ચોગવારે તેને લાગુ કે અઠ સદે દખાના ભાગ ઉપર તે ઉતરતો હતો અને એ ૧૬ મિનિટ થઈ એ ટનામાં તો ચો ના પગ થઈ લઈને એક કો ૧૬ મોડો અગા પીટી ૫ થઈ મારે ૧ જોયુ તો તે કોઈ લ ય મહેલનો વો લે

આવેનો લામ હતો ત્યા કોઈનો શબ્દ સહ જાતો ન હતો તેથી તેણે અતુમાન થુ કે સવે દગપ્પા તો ગા નિરામાં હોવા જોઈએ હવે પોતે ધીમે ગીતે વોડેથી ઉતર્યો ને જરા નિશ્ચિત લાગે મોરો ત્યાજ રાખી એકનો એ મો અમાલીમાં ફરવા નાગો

ગતે ૨૦ને એક ભાગમાંથી એને જાણો નહ આવેનો જપ્પાનો તેથી તે તરફ ગયો તો ત્યા એ ૧૧૨૫ ખુદુ હતુ તે લણી દટિ રના અદરથી પાથીઆવાગી મોડો મોડી નેવામાં આવી આથી તેની દિ મત વધી અને તે દગવે દગવે નીચે ઉતર્યો તો એ મોડો ૫ થુ ના નિરાખાનામાં કાળી મી નના ૨૮ના દખરીઓ પોતાના માયા પાસે હમડી નરારો રાખીને સુઈ ગયેલા જપ્પાવા તેમને મન એમજ હશે કે આપલી મોડી રાને અને આગે ઉમે હવે કોપુ આવી ૨૬ એમ એ તેથી તેમનુ કોઈપણ કુવરના આવવાથી ૨૨૫થુ જાગુજ નહિ ૫૫૨ તેમની પામે યજને આ ૧૧ મેલો તો ત્યા એક મુશોનિન અન ૨૨૦વા આવાસમાં ૨૦૨૬ ક યાએને જુમિઉપર નિરાસથામાં જો અને વન્ને એ મુશોનિન પનગઉપર ૨૧૪ જનિ લાવજવની લવના ૫૫૫ લરનિ ૧૫૧ સુનેરી જણાઈ તેને જોતાં કુવરને લાગ્યુ કે આ મહેલની તે માલિ ટાંધી જોઈએ તેથી તેણે હિમનથી યુદ્ધીએ પડીને તેનો એ હાય ખટુ નરમાયથી પોતાના હાયમાં લીધો અને તેને પપાગવા લાગ્યો તેથી તેનો રપસ થના ૮ તે બાળા જાગી ઉઠી આખો ખોળના ૮ પોતાની પાસે યાઈ પરાયા

પુરુષને આટલી મોગી રાતે અણુચિ તે આપીને
મેડેલો જોઇ તે મલરાઈ જત ને હુમ પાડી
બધાને જગાડી તે પછુ તેડે તેડુ કયું નહિ
તેને જણાયુ કે આનંદ પુરુષ કંઈ ચોરજોરે,
કેર આકૃતિનો નહતો પણ રાજ્યની પોશાકમા
મુદર સ્વરૂપ ધારણ કરનાર પાંચ મુન્દક
હતો તેથી તેણુ ધીમે ધીમે ઉઠી અને કુવરે
નીચા વળીને સનામ કરી આવી રીતે નચર
પગવાનગીએ અડચણુ કરામાટે માંસી માંસી
નમા પોતે ડોણુ હતો ને રથી અણુધારે
અહીંઆ પોતાના જાદુ ધોષાઉપર બેગીને
મહેનની અગાસીમા હમણાજ પીગીતે આવી
પહોંચ્યો હતો તે હુમણા જણાડુ પોતે
કોળેને ઓળખતો ન હતો તેથી રાતે માત્ર
ઉતારાનીજ અરજ કરી એ મુનતીને આવડ
તો લાગ્યુ પણ તેનુ ખેતનુ ખર જણાડુ
તેથી સનારે તે અદ્ભુત વોડો જોવાનો વિચાર
કરતી કરતી ઉઠીને હળવે રહીને ટસારો
કરી તેને પોતાની સાથે એક બીજા લવ્ય
દીનાનખાનામા લઇ મધ ત્યા પ્રકાશ એવો
તો જોરથી પડતો હતો કે જને એક બીજા
સ્વરૂપ સારી રીતે જોઇ શક્યા ને જનેના
મનમા પ્રીતિનો ઉમળકો ઉભરાઈ આ યો

ઉતારામા નિદ્રાવશ થઇ ગયો

સનારે ઉજાગાદ તેણે હાથીઓસાથે કલા-
વ્યુ કે પોતે સલામે આવવા માગેછે તેના
જવાબમા તેને તે વાતમા આવ્યો ને તેણે
બધેને જોયુ તો તેનો સત્કાર કરનાર કોઈ
અસરો હોય તેરી રૂપરૂપના લગાર હતી ને
હમણા તો તેણે હુમારને મળનાડુ હોનાથી
સોલે શૂમાર ઘણીજ ખુશીથી ધારણ કર્યા
હતા હુમારને ઈચ્છોદ્વારા ખચર પડી કે
તે બચાળાના નનાજની વાહબદી હતી

વાન શરૂ થતાજ તેરો તે શાહબદીને
ઉપકાર પોતાની સારી સરભરામાટે ખરા
દીનથી જણાવ્યો તે સાંભળી શાહબદી જરા
શરમાઇ ગય પણ તે કેવી રીતે અધારી રાતે
એકદમ એટલી ઉંચી અગાસીમા આવી ચ
ડો તો જાણુવો પોતે વળી આગુર હતી
તેથી તેણે તેરો પોતાની કમા વહી સંભળાવવા
અજર કરી તે ઉપરથી રાજકુમારે પોતાના
દેશમા બેસતા વર્ષની સાગે જે જે ખીના
બની હતી તે કહી સંભળાવી ધોડાની
આ અનપથ સમિતીની વાત સાંભળીને કુવ-
રી પણ તે વોડો જોરની મુજબ થઇતેથી
તેને તથા સાથેની ખીજ દાસીઓને લઇને
અગાસીમા ચૂકેને તે વોડો તેણે સહેને
ખતા યો કુવરીને તેના ઉપર સ્વાભાવિકરીતે
સહજાવ ઉત્પન્ન થવાથી તેણે તેને પોતાના
મેમાનનરીકે યોડા વિદ્ય રહેનાની રિનતિ
કરી તે કુવરે રીકારી અરસપરસ એકબી-
જાનું ચન સમજી ગયેના હોવાથી તેઓ
એકબીજાસાથે વાતચીતમા તથા સગીન
શ્રવણુ કરવામા તથા નીચે બાગમદ

તે મુવનીએ કહ્યું કે આપ હમણા તો
ચણા ચાક્યા છો તેથી આપની અદ્ભુત
કથા મને કાન થવણુ કરાવજો હાન હ
આપને માટે કઇક જોજા મગાડુધુ લે
રવીકારીને પછી આરામ લેજો એમ કહીને
તેણે પોતાની વિશ્વાસુ દાસીઓને જગાડી
હુમારને જમવામાટે સર્વ તૈયારી કરાવી
જોજન લીધાના હુમાર પોતાનેમાટે કરાવેલા

હરવા રૂરવા જવામાં થયો. આનંદ
માનતા કોઈવાર કુવર સિકારે પણ જઈ
આવતો-આમ કેટલા દિવસ ચાલ્યા પછી
કુવરને પોતાના પિતાની ચિંતાતુર રીયતિ
અંકુશી આવ્યાથી તેણે કુવરીપાસેથી રજા
લઈને જઈ આવવાનો પોતાનો વિચાર રજા
ગો. પણ કુવરી તેનાવિના રહી શકે તેમ
ન હતી વળી આરા આવ્યકાર થોડા
બેસીને હવામાં સ્વારી કરવાનું તેને પણ કુ
તકલ્પ ઉત્પન્ન થયું હતું તેથી કુવરે યા
તેને પોતાની સાથે આરવાઈ અર / ગી
ત્વારે તેણે તે સ્વીકારી તેના માતાપિતા
કોઈ હવાત ન હોવાથી તે ૧૦ની આઠા
લેવાની હતીજ નહિ તેથી બીજે દિવસ રા
જકાશનો બદોમસ્ત પામ્યા રવાની સ
તૈયારી થઈ હી એટલેબન્ન પણ ઘોડે બેસી
ગયા ને કુવરે રૂમી માઈ તેની સાથે /
ઘોડા હવામાં ઉડ્યો.

આતુ અપૂર્વ દગલ ચતાજ કુવરીના
અવલ્લભ આનંદો તો પારજ રહ્યા નહિ
એ ૧ રજા માજ તેઓ વરાન દેશની રાજ
દાનીની પાસે આવી પહોંચ્યા એટલે કુવરે
આદ્યમદીને કહ્યું કે તમારો સ્વાર ચોગ્ય
ગીતે ચલાવો બેઠાએ માટે તમે જો આ સહે
રૂપાસે બહાર અમારો મન છે તેના જગી
આમા જરાવાર ચોકાઓ તો દુ નહિને મારા
પિતાને તમારા પવા દી જાગર હી આતુ
ને તેમે વાજતે ચાજતે ચવાઈ જાને તમને
અમાગ મહેનમાં પધરાવે કુવરીને તે રૂચ્યું
તેથી તેણે તેમ રવાની હા પાળી તે ઉપરથી
કુવરે યોગ તે બાજમાં ઉતાવે ને તર્જા

નોકરો તેનું આમ અચ્ચિન્તિત યુ આગમન
જોઈ જોને ફરીથી જોવાની આશા રાખતા
ન હતા તેને ત્રણજ પોતાની પાસે ઉમેરો
દેખી હપ માં વેલા બની ગયા તેમના ઉપ
ગીની પાસે કુવરીને મૂકીને તેની સર્વ સ-
લાખ લેવાની બનામપુ ગી જુદા ઘોડા
પણ ત્યાં રાખીને કુવર પાસેની પાપગામાંથી
એક બીજે ધોગ મગારી તેનાઉપર સ્વા
ય ને પોતાના પિતાપાસે નગરમાં જવા
ની યો તેની રતન પણ તેની સજ આદ્ય
મૂકીને યેરી હી તેની તેનું આતુ અચ્ચિન્તિત
દગલ યનાજ આખા શહેરમાં આનંદ ઉત્સવ
વર્તી રહ્યા યેર યેર વધાઈની ખમરો પહોંચી
ગઈ અને રા / રવાનમાં પણ તે ખબર સ
ત્વ થતી હતી તેવામાં કુવર પોતે / પો
તાના પિતા યેરીમંડલસદિત પોતાનીજ
ચિન્તામાં નિશ્વાસ નાખતા બે / હતા તેમની
અમીપ જઈ પહોંચે તે ને તે રાજાથી ઉતરીને
પિતાપાસે આવી રંગેએ તે પહેલા તો તે
મલે દેડી આવી યેરથી તેને બનીસરમે
દખાવી પ્રેમાતુથી હાગની નાખ્યો આવી
રીતે આખા દિવસ રિયોજ બ ખનવાનું
લગીએ લગાટમાં નજી દરો તે યાજુ મિ-
ત્થા કરે એવી રાતો કગતે તેના રાજ સ
આચાર તેઓ કુદરા લાયા એમલે કુવરે
ન રવાથી જાજુ કુવરે કુવરીએ તેની
પરોષ રતન ઉદયથી ગી હતી તેને તે સારેજ
લાગ્યો છે ને તેને નગરમહાર શાનીનગમ
જાગી પોતે આવેનો છે તો તેને ચોગ્ય
સ માનસાથે વહેરમાં તેની લાડીએ તો સાર
પિતાએ આ શુભ સમાચાર તપણ કરતાજ

આપણા આપી કે સ્વામીની સર્વ તૈયારી મગન
ઈત્સવની પૂરી ધામધૂમ સાથે ધુરત કરવી ને
ચેર ચેર આન વતાવવો સાચો પોતે દર
બાર બારો ને બનેના લમ્બો દિવસ પણ
કરાવશે

આ વેળા તેમને ચાલ આન્ય કે બહુ
મોડો લાનનાર નારીગરને કેદમાં પૂરેનો છે તે
મિત્રારને હવે વધારે વાર દુખ ન આપતું
જોઈએ કેમકે કુમાર ક્ષેમકુલળ પાછા આપી
પહોંચ્યા એટલે હવે કંઈ ચિંતાનું મારણ
રહ્યું ન હતું તેથી તેમણે તેને ડે કરી
કેનાની આજ્ઞા કરી તે માણસ આઠલા દિવસ
પોતાના પર આની સજા વગરથાક થયેની
જોઈને શરસાથી લાનપીગો થઇ ગયો હતો
ને કનારે મ્હાર વેર લઈ એજ વિચાર રાત
વિસ તેના મનમાં યોજાયા કરતો હતો તેથી
કુવરના આજ્ઞાની વાત તેને કાને પ તાજ
તે ચમક્યો ને મામમાં ફરતે ફરતે તેના જ
જીવમાં આડું કે કુવર કાઢી કાઢીને લઈ
આવેન છે તેને તથા બહુ થોડા સ્ટેરની
મ્હારજ સાડીનાગમાં મુખને તે આવેન છે
તેથી આ લાગ પોતાના કામને જુ ધરતો
આપી જતો એવો ખ્યાલ આવવાની સાથે
તે દોડ્યો ને મહેરમાયી સર્વ અચરી તો
વણી મોડી આવે એમ હતું તેથી પડેયો
તેજ એ બાગમાં જઈ પહોંચ્યો ને ત્યાં તેણે
દાવડ મ્હો રાખી બાગના ઉપરીને આજ્ઞા
કરી કે --

માલ સાહેબ લમ્બની સન તૈયારી કરી
મહેલના ચો મા ભેગ છ અને જુવની સાહે

બો લા સ ર તેરી જના માટે મને આજ્ઞા
કરી કે માટે મ્હારી સાથે તેમને આ મોડો
ઉપર મેસાડા એમને દુ ત્યા તેમને ઝપટ નહ
જઈ બાગમાં જાણનો હતો કે કારીગર
આજ સુની કે મા હતો પણ હવે તે છુટો
થઈને આ પો ને બહુ મોડો પણ પાડો
આ મો ને કુવર પણ આવ્યા તેથી શાહ સાહે
મની છતરા હવે તેના પર રહેની ન જોઈએ
ને એ મોડા ચલાવવાનું કામ પણ તેનુંજ
હવું તેથી તેને નડી શાહસાહેબે મોકલ્યો
હશેજ એમ તેણે માન્યું કુવરની ને આ
રની વાતની કી ખબર ન હતી તેથી કુવરે
કલા પ્રમાણે કાચ મજુર થયું ન હોય
એમ ધારીને બગમાંની સનાહપ્રમાણે તે
મિત્રારી શપથપ પેના કારીગરની પાછળ
રનાઈ ચઈ ગઈ અને રમણજ પોતાના મિત્ર
રાજકુમારનું પુનરપિ રાત થશે તથા સર્વ
પોતાને અતિ સમાનસાથે વધારી લેશે
એરી ડાંગા માગતી આજ્ઞામાં તણાતી
તણાતી આ લઈ જાન છે તેની ચિંતા
વિના એ કારી સાથે ઉડી ચારે શહેર
આડું ને રાત્રીએ આ મો ને ચો આ મો
ને આગીતો શાહ સર્વ આગે આ નીચ
પોતાના મિત્ર માગના રાત્રી પણ થરા ત્યારે
એ વાણું કે રવે તો મોડો નીચે ઉતરશે
નર ને રો તો આમ બહુધાર્યો આ બહુ
મોડો દેખાર જોઈ નિશ્ચિત ચઈ ગયા પણ
કુવર તરત સમજ ગયો પોતાના દુઃખ
વિના આન એ વડાને વરીની સાથે લા
વનાઈ મીને પાઈ હિ પુણ તે નુબા

રીગરજ હોવા બેઠએ તેને તેની જૂન સમજાવ પણ હવે તે કુવરી પોથી ઉતાગી પેવી એ કંઈ મોડું ।મ ન હતું ।રીગર પોતાની સત્તા રૂરેપૂરી સમજતો હતો તે આજ શાહને તેના પુત્રને તથા સર્વ પ્રજાને બતાવના માગતો હતો કે પોતે વર કેડુ લઈ શકે । તેથી થોડાં ધીમે ધીમે તે ભાગ ઉપર ચતાવતો ચતાવતો આગળ વધતો હતો કુવરી પણ હવે સમજી આતો ધસદો કંઈ પીતે દોવો બેઠએ ગામદેવપાગ જ્યારે પોડો ન બની ત્યારે તેના પે મા ગ્હોગી ।મ પગી નીચેથી સવે હો દો કરવા લાગ્યા પણ ઘોડો એ પેલે રતો કે કોઈનું કંઈ આવી રહે તેમ નહતું ।મ ગજનહાર ન લાગી શકે એટલે હવે પણ એવી સજાઈથી તે ધીમાશથી તે પોડો ચલાવતો હતો તેની મતિની ને જાણ મારને નમા તમા વિનાને એક એક યુગ દેહી થઈ પડતી હતી ત્યો તેને પાને કામ તો ના મારના ના ના પણ તેએ સમજના હતા એ મગીરના તામમાંથી કુવરીને કોલાવાના સર્વ નય ન બચ છે એ તે યોગી પામ વધે તે તા હતા દેશની સગદર એાગીને આગળ તના જતા એ ન થઈ ગયો ગમમા લગ પડી ત્યો લગન લગનને ઢેકાણે રવા ને સરના મોઢા કાગા થઈ ગયા પાદચાહ બુદ્ધતા કરતા પણ મારતો મે વિરે રાખાવિ રીને જણાતો હતો તેણે તો નેજ દા સ પ ક્યો હવે યાનુધી માગી ત્રિયાને પાગી એાગીને લાડુ નહિ યા કુધી પિતાના રા જ્યમા રહેતું નહિ તેથી પિતાની આજ્ઞા પણ મા યા ગર જધા પેકોની ધાવન મળી રી હતી તેમાજ તે ત્યાથી એ પે આની નિ જો ને ? ગમમા પોને કુવરીને યા જાણ પો ને મળી આ પો હતો ત્યા જઈ

પટો થો તેને દેખીને ગાગનો રક્ષક ગમગોટ થઈ ગયો તેને પોતાની જૂન હવે રપજી જણાઈ હતી કારીગરનો ભરોમો કરવાથી તે સાતાના રાજના કુવરને પરણવામાટે નિર્માણ થોરી કુવરીને ગુમાવી બેઠો હતો એ દોષ ધ જેવો તેવો ન હતો તેની રક્ષા કરવાને જ ને તેને ઉગારી લઈ જવામા તેણે મદદ દીધી એવો પણ ભાવ જણાયા વિના રહે એમ ન હતું તેની હવે પોતાને કુવરને હાથ ધરિત શિયા અમલીજ પડો એવી તેના મ ને ખાત્રી થઈ હતી કુવરને તેતાજ તે તેને પગે પગી પોતાને ? શિયા પ્રમાવવામાં આવે તે ઉગારનાને પોતે તૈયાર છે એમ બિ ન ચરે કોના યાગો પરણ કુવરે તેને ધીર આપીને તેના મનનું સમાધાન કરૂ જૂન તેની નિ પા પોતાનીજ હતી એમ વરે રીકાડુ વરીના રપજીમાટે પોરી અવચની લેરી નેધની હતી તે લી તે બંધ ર પો ન હતો તેને પરિણમેજ આમ બનવા પા છે માટે તેણે ધ ચિતા હવે કરી નહિ આપુ મની વરે તેને આજ્ઞા રી આસરાસ મે તે સ્થળેથી પોતાને માટે રે રીરનો પટેરવેર મગે તો લઈ આવવા રજૂ પોને જણાવતું નહિ કે તે કાલે મગા પો છે આગવાન ને સાલળી પા એના પોગિઓના આનમમા ગયો ને ત્યા તેને સાર જોગખાણ નેવાથી નેમની પાસેથી એક પોગાક તે સરવર લઈ આ પો કુવરે તેને માટે ધનામ આપ ને થો પીઓને પૂરી કિમત તેની માર ન પડેય વી પડી પોતે પોતાના અવ વજન બની અગા પહેરી જે ત્યાથી નાની નિ પો

ચિત્તવૃત્તિવિજ્ઞાન શાસ્ત્ર

અનુવાદક—શ્રીશુભ “અભ્યાસી”

પ્રકરણ બીજું

ચિત્તવૃત્તિના આવગચઢ અધિષ્ટરો

(અનુસધાન ૧૨ થી)

(એ) આવા વિષયનું સ્પષ્ટીકરણ કરના સ્વયંથી જે પ્રજ્ઞાસિકા અઘાપિયર્થ ત પ્ર અક્ષિત છે તેને અનુસરી છે સા । અને સ્વરણ રિભાગથી વિષયનો પ્રારભ કરી નવારે નકલ કે મિશ્રિત કિવા જોતરોત યદ વિવિધ અનેક વિભાગનું પછી ક્રમેક્રમે નર્ણન કરતુ એ યોગ્ય છે તદ્વત્સાર આપણે જોઈએ ત્રીએ કે જીવનનો પ્રયત્ન અને સાદામાં સાદો મૂળ ભાગ કે અથ આત્મા છે

આ માને સાદામાં સાદો મૂળ ભાગ કે અત કહેવો એ યોગ્ય નથી કેમકે જોનાથી વધારે સ્વરણ ભાગ કે શા મા તેનું વ્યવસ્થા જેમ યદ શકે તેમ નથી તેમ ટરકાઈ મનુ યને તેનો સાક્ષાત્કાર નહીં ગીત રીતે યદ શકે તેનું વધારે સહેલાઈથી એસળ ની નમન પાડી શકાય તેનું નથી આત્મા જ્યારે ન સ્વચ્છ મા કે આત્માનીકે આ સત્તા કે જગતનું અવગાહન કે અનુભવ કરે છે મારે જ્ઞાન, ધન કે ક્રિયા એ નહીંમાથી ગમે તે

એક સ્વરૂપ કે જેની સાથે તે નિરતર ન- યોગ્યએમ નહે તે તારાજ એ કાર્ય સાથે છે પછી જાને તે તે સાવનાસમયે એ સ્વરૂપ સંપૂર્ણ સ્થાન અર્ધજાત કે અસ્થાત ગમેતે રીતે અનિચિત દોષ નહીં નહીંમાથી એક સ્વરૂપતારાજ એ કાર્ય સાધી શકાય છે એટલું જ કહેવાનું અને તત્ત્વપૂર્ણ છે આ ત્રણે સ્વરૂપો જાણસસારસમયે તો એકબીજાથી વિત પાડી શકાય તેમ છે પરંતુ તે સ્વરૂપને આત્મા યોગનાસ મધે તો ગમેતે એક કે બીજી રીતે જોનીએ તો મધુ સ્વ- યુજ છે એટલે કે ઉપર કહેન નજ-સ્થાન ધરિજ અને કિયા સ્વરૂપને આત્માસાથે જોઈ ગમે તે રીતે ઉદ્દેશીએ જેમકે આત્મજ્ઞાનને આત્મસંવિદ કે આત્મમાન કહેા આત્મજ્ઞ- મળી આત્મકામના કે આત્મે-જા કદો કે, આત્મક્રિયાને આત્મવાલ્યેજા કહેા તો તે બધું એ સંખ્યારીતે આ માત્ર મ કે આત્મના નિધારસ્વરૂપસંવિદનું જ્ઞાન કરાવે છે તે નિ-

જિવા છે આપણે પહેલા કે પછી નિયા
રીએ છીએ એ નમાએ કોણ અથવા જીવા
ત્માનુ જીવન ગતમળના સ્મરણો કે લાપિ
કાળની આશાઓનું બનેલું છે વગેરે પ્રત્યક્ષ
ભોક્તૃ તે માત્ર આત્માનો સહગામિન
સંયોગી સબંધ બતાવે છે બ કે આત્મા
સાથે શુ સમાયેત છે તેટલું માત્ર તે બતા
વનાર છે તેમા આત્મામા કિવા આત્મભા
નમા શુ શુ તત્વરૂપે સમાયેત કે તે કાલ
નિર્દેશ કરતું નથી અને શરીર? પણ નહિ
એવા વાક્યો કે ઉત્તરો । આત્માના
વચ્ચે સ્વરૂપ પ્રયક્ષરણ કરતા વિભાજે
અરોસ્યક નથી કિવા આત્મામા જે કાલ
તે માત્ર આપવાની સાથે કે તે પૂર્વે પણ
સ્થિત છે તેથી વિરોધ આત્મા જ્ઞાન પણ કે
શરના વાક્યો કે ઉત્તરો વિચારોની ઉપ
લબ્ધિ મળે નથી મતઃપ્રમાણ એવા પ્રશ્નો
આત્માના વિશેષ પ્રયક્ષરણસબંધે તે સ
બંધ બધ છે તેના (આત્માના) સ્વભાવ કે
સ્વરૂપપરતે કદાચ શ્રોણે । એ ઉત્તરે
જણે તેના અસ્તિત્વમાટ તે કશું ચકા જેવું
ઉદ્ભવે ચકાતુજ નથી આવા નકારની ત
કારણમા ઉત્તરવાનું કાલ નોજનન કે કશું
નથી મકે મકે જેતા એ વિવેક માનસશાસ્ત્ર
(psychology) કરતા આ નેતિશાસ્ત્ર
(Netaphysics) સાથે વધારે સબંધ કે
તાત્પર્ય રાખે છે । આ આપણા ઉપયોગ કે
જ્ઞાનમાટે એટલું જ જરૂર છે બસ છે કે
આત્મા જીવનનો પ્રથમ અનિવાર્ય મા
અસ્ત છે

હું પોતે છું કે હું પોતે નથી એવી કેઈ
અસ્તિત્વ મેળાવરૂપે હી શકા કરતીજ નથી

(બી) હવે જેટલે દર ૭ આત્મા જી
વનનો અનિવાર્ય પ્રથમ અંશ કે ભાગ છે
તેટલેજ દર ૭ અનાત્મા (એટલે કે આ
ત્માથી નાજી છતર કિવા ખીજી હોય તે)
પણ જીવનનો અનિવાર્ય અંશ છે એ પણ
ધ્યાનમા રાખવું જોઈએ આત્માથી વલિ
રિપ્ત જીવનમા ૭ કાલ જ્ઞાન ઇચ્છા કે
ક્રિયાદ્વારા અનુભવાત છે તે સર્વ અનાત્મા
સંશયો મેળાત છે અને જેમ આત્માનું ઉ
પર બતાવનાર વધારે પ્રયક્ષરણ કે ભા
ગાકાર થઈ રહે તેમ નથી તદ્દન અના
ત્માનું પણ છે મતઃપ્રમાણ આત્મા-
આત્મા-અનાત્મા એ અનિવાર્ય સાપેક્ષી
(જેમ અથવા નાજી) મૂળ અર્થો મૂળ
ભાવોનો સબંધ થકે વરતુ છે આ સ-
બંધથી શુ શુ ચિનિઓ જીવનને પ્રાપ્ત થાયછે
તેવું વર્ણન નીચે રનામા પાવે છે

(ક) આત્મા-અનાત્માજોડતુજ લગભગ
વિશ્વવિખ્યાત અને સર્વ રીતે સ્વીકારાએજ
જતા આત્માનું નિઃતર સહગામિન કે સહ
ચારી સુખદુઃખનું જોડું છે આ બેજ
યથાથ સર્વે મા કે નાગણીઓ છે અને તે
પ્રેમાથી એકે તેા વચ્ચે નિરંતર આત્માનું
સહચર બની રહે છે આ યુગ કે જોડાતો
પણ લગભગ આત્મા-અનાત્માનીપે વિરો
ધા પ્રકાર કે રૂપરસ થઈ શકે નથી
પણ માનસશાસ્ત્રવેતાઓ આત્માની એક
ની જ સ્થિતિ પણ કહે છે અને વંતે
દશમીનતા ની સજા આપે છે વાર્ધા

ગદ્ગદ વાક્યસરિત્તિ અમ્મ વા ગદ્ગદ વતિ ।

યન" પણ 'મોહ' શબ્દનો પ્રયોગ કરી એક સ્થિતિ કે પે છે ખરા (ધાતુરૂપે તેનો અર્થ પણ 'અજ્ઞાતતા' છે) બાવહારિકરીતે આ ઉત્તરીના પણ એક નીજી સ્થિતિ (સુખદુઃખરતા જીવીનેવી લાગતી) રૂપે જો કે અનુભવાય છે પરંતુ સિદ્ધાંતતરીકે જોતાં તેનું ચથાર્થ પૃથક્કરણ કરીએ તો કેાઈપણ દષ્ટાંતમા ભને ધણા રોપભાગે પણ યાતો તે ઉદાસીનતનો સુખ કિયા દુઃખ માજ સમાસ થઈ શકે આ લેખના હેતુ માટે તેવા ત્રીમ્ન વિભાગની આવશ્યકતા મળી નથી તેનેમાટે તો સુખ અને દુઃખ બેજ સ્થિતિ અસ્તિત્વ ભોગવેછે એટલુજ ખસ છે

ઉપર યોગ સમય પહેલાં કહેવાઈ ગયું છે કે સુખ અને દુઃખ આત્મા-અનાત્મા જેટલાજ કલામ પૃથક્કરણ થઈ શકવાને અશકર છે તો તેમ કહેવાનો હેતુ એક તદ્દન નિરાળી તકરાર તે નિમિત્તે જીવી યતા અટકાવવાની છે જોકે તે તકરારને આ પ્રશ્નની આ સિધ્ધિએ સખધ છેજ નહિ તોપણ એટલુ તો કહેવું બેધએ કે આત્માકરતા કાષ્ઠક સ્વરૂપતા વિશેષ રહુટરીતે સુખ અને દુઃખ-સુખદુઃખના જોડનાં વિભાગ પડાઈ શકાય તેવું છે ખરૂં અને એ જાણતની કાષ્ઠ વિગત જતાવતું પત્રક આગળ જતાં આપવામાં આનશે વળી એ પણ સાથે સાથે અને કે હેતુ આવશ્યક છે કે એ વિષય પણ વારંવાર રીતે અવીક્ષિત શરૂઓ છે (ચિત્તવૃત્તિ વિજ્ઞાનશરૂઓ નથી)

ક્રમસર વર્ણન કરતા હવે બીજું પગલું એ છે કે સુખ (શબ્દ)મા આકર્ષણ પ્રેમ

આદના બાપે છે તો દુઃખમા પ્રત્યાધાત અપ્રેમ અરૂચિનો સમાય થાય છે જે કાષ્ઠ આત્માને સુખ ઉપજાનારી થઈ પડે તેની સ્થિતિમાં સુકનાર કે લાવનારનું નામ ઇન્દ્રિય વાસના આકર્ષણ આદના છે જેનો લાવાર્થ એટલે કે તે વસ્તુપામે નિકટ કે સમીપમા રહેવાની મગજ તેની યાત છે તેથી વિરોધીસ્થિતિ દુઃખ ઉત્પન્ન કરનારસખધે પ્રાપ્ત થાય છે જેને અરૂચિ પ્રત્યાધાત અપ્રીતિ આદિ નામ અપાય છે અને તે વસ્તુથી તે (આત્મા) વધારે દૂર રહેવા માગેછે, દુઃકામા સામાય શબ્દોમા કહીએ તો જે સુખ આપે છે તેના તરફ પ્રીતિ જાત થાય છે અને દુઃખ આપે છે તેપ્રતિ અપ્રીતિભાવ થાયછે મતનજ સુખ આપનારની સમીપમાં રહેવું ગમે છે તેનાથી આકર્ષણ યાત છે તેને જેટલાતુ શકે છે, જેથી ઉનદુ દુઃખ આપનારથી વેગળુ રહેવાતુ તેને અધે કરવાતુ રૂચેછે હવે આ પ્રમાણે અય વસ્તુ સાથે જોડાઈ જરાતી ઇન્દ્રિયાતુ નામ રાગ અને તેનાથી વિખૂગ પડનાતી ઇન્દ્રિયાતુ નામ દ્વેષ આપવામાં આવેછે સારાશ રાગદ્વેષ એ બને, આત્માના સહગામિત્વ નિરતરના છે રાગદ્વેષને પરસ્પર રૂપ આપવાનો એટલે કે રાગમાથી દ્વેષ અને દ્વેષમાથી રાગ પ્રાદુર્ભાવ પામેછે એમ કહેવાનો અથવા તો તે જામે એકાગિસજધધારક છે એ સિદ્ધાંત રમા પડાનો વખતોવખત પ્રત્યન કરવામા આવેછે પણ તે શુધા છે એજ પ્રમાણે અનાદિ પરસ્પર વિરોધીએવા અય દ્વેષ જેમકે તેજ અને તિમિર સુખ અને દુઃખ પાપ અને

પુણ્ય ઇત્યાદિને રૂપ આપવાના પ્રયાસો પણ
વ્યર્થ છે આમ વખતોવખત રૂપામ પ્રદર્શમાં
એક ચાકસ સચાશ છે કે તે સર્વ દ્વંદ્વા
અથવા યામથી છે અથવા સાપેક્ષી એ લે કે
એકમીજાણ પર આધાર રાખનાર છે એ વાત
સાચી છે પણ બીજીતરફથી એરા સિદ્ધાંતના
અગ્રહ રાખવાવાળા જૂન એમ કરેછે કે
અનેક તે અનેક છે તે ક'ની એક થઈ શકે
નહિ એ મિત્રુ તેમના લક્ષ્યદ્વાર જાયછે
અને જો અનેકને એકમાં ધગવર્તી હોય તો
જાતેનો ભાગ કરવો આવશ્યક થઈ પડેછે

દા નિરજન નિરાશાર નિષ્કલ્પ જે એક
બ્રહ્મ પરમાત્મા છે તે પોતે સર્વનું અધિષ્ઠાન
છે એ વાત યથાર્થ છે અને તે દૃષ્ટિએ તે
તમા અનાત્માઆદિ સમસાયસ રૂપ ધ
રાવતા બદ્ધ પણ પર નેતિ નેતિ ભાવે
સાથે રહેછે એમ ગણાવે અને તે પ્રમાણે

તો ગરા પ્રવ્રજ્યન અ તે ? નાન ઇલા
અને કિરાન્નિધાગ્વ પો વપુલ્લા તે પણ
સાથે સાથે રહેડે એમ ક'વામાં કરી વાધો
નથી અરે એ દૃષ્ટિએ તો આ આખા જ
લાકમાં ? કાંઈ છે તે સર્વ સર્વમાં સર્વ
વ્યાપ્ત છે એમ ગણી શકાય, જેથી પ'ની
એકેનું દ્વંદ્વરૂપે પણ ન પ્રવાપલું છે નહિ
આના દ્વંદ્વ અથવા ન આત્મી છે એ
યથાર્થતાને લઈને તો એકબીજામાં તેઓ
નિરતર પરિવર્તન પામે છે-એવે કે તેજનું
તિમિરમાં સુખનું દુઃખમાં રાગનું વિકાર કે
દુઃખમાં શાંતનું અશુદ્ધમાં જ મનુ મરણ
કે ભાગપ્રાપ્તિમાં રથૂનન અરથૂવમાં પુન
પુન નિનય જનતકાલનન ત યાય છે ?
વાત જીવી જ છે

છૂટવાવાળા કેમ છુટ્યા ?

છૂટવાના જા એમ છુટ્યા

તરૂંથી પુ ન પુણ્યની પ્રુષ્ઠમે જેમ યર્ષા વિષ્ણુમાં ૨૬
ગોલ્મ મી સા ૧૫ કરે તે સુની મહેલ અટા
જળી તા રથગ ને રથગ રા છે જળ રેડો વૃક્ષ ધગ છુ વા-૧
કષ્ટ દુનિયામાં ગયા સપ્રાપ્ત એનાએ ન પતા
કક્ત નજરપર જેજ જજાયછે અમર શીન સમતા છુ વા-૨
અ લ જેઠ સમ વાતા તે પણ પો થરા ન દના
શકયા નહો રિમિતિ જલણી મૂછો આમગતા છુ વા-૩
તાય જીવાની તયા જ(મ)રમની જ ધરતા મરતા
મિત્રીમાં મળીરા જે સવગા જળના પરપોટા છુ વા-૪
પ્રતુષાત અવરને આપી ર દમ ? દસતા
અજ સત્ય સમજી લે તે પણ ખાતા ગરા ખતા છુ વા-૫

કવિ અભાશ કર હરિશ કર-વાકાનેર

સાહિત્ય-ચર્ચા

મહાકવિ કાલિદાસનું નારીચંદ્ર

વેબક-શ્રીમુન જગજીવન કાવિ ૧૪ પાઠ-૫૧૫૬૨

(અનુસંધાન ૧/ ૧૭ થી)

ધરાવતી — એ પરિચારિકા હોવા છતાં પણ રૂપવતી છે વળી ગીતનૃત્યાદિગ્ધ્યાઓમાં ધરાવતી છે એ મારણધીજી રાજ્ય તમામ રાણીઓનો ત્યાગ કરી એનાપર આજ્ઞા થયેલ છે ધરાવતી મનમાં સમજતી હતી કે રાજાની વશીભૂત કરનાથી મેં રાણી ધારિણીને સુખથી વચિત કરી છે પરંતુ એથી ધારિણી લેશપણ નારાજ થઈને નથી પરંતુ ઉત્તરી એવો મારા ઉપર પ્રસન્ન રહે છે ત્યારે તે એવો ઉત્તર સ્વભાવ ભેદ તેના પ્રતિ ભક્તિ અને શ્રદ્ધા ધરાવનારી બને છે! ને ધારિણીચિરંજી તે રાજાનો પાછલિ રસ એક શબ્દ પણ મહેતી નથી સપાતીનો ખાર કેવો દોષ? એ વાતનો એવો વિશ્વાસ પણ આવતો નથી ને ભોળાગઠાક ભાષા ધરાવતી ધારિણીને ખરા હૃદયથી આ દેહે ધરાવતી મરલતાનો સરસ નમુનો છે આગ્નિના કાનિ ભે અનેક ચિત્રો આગે જેવા છે પણ સત્તાનાં આનુ સુર ચિત્ર ખીજી એકપણ આપણે દેખી શકીશું નહિ ધરાવતી એમનું પણ જાણતી નથી કે જેની દમણા એવી થઈ છે તેની અવરજ પતી પણ થવાની છે તેથી ધરાવતીએ તેમ રાગે પેતાને ત્રાસ થયેલ રજા ની

રાખવાને લેશપણ સાધની રાખી નથી કે પહેલેથી ઉપાયો જે છ રાખેલા નથી ચોતાના પ્રિયનમ રાજાનેજ માત્ર હાથમાં લઈ અત પુરના એક ભાગમાં રહીને તેજ સમય વ્યતીત કરે છે, ૧૪ ગાથમાં ખેલતી રમતોથી એ બાપડી તદ્દન અગ્નિ છે! ધરાવતીને એ વિચાર સ્વપ્નમાં પણ આવે નથી કે જ એક રૂપવતી રમણીને રૂપે મુગ્ધ થઈ તેને આદેશ તે પુરુષ એ રમણીથી નધરે રૂપવતી રમણીને જોતા આ મુગ્ધ થવાનો કે ને પ્રથમની ગાથાને મૂકી જવાનો છે ધરાવતી સમજતી નથી કે અગ્નિગિતો અનુરાગ માત્ર રહિયો છે એ અનુરાગ રસાભાવિક નથી વળી મારી પ્રાંતરૂપા કરનારી માવનિકા કારની આવી અત પુરસા દાખલ થયેલી છે વળી તેજો રાજાનું ચિત્ત પણ આમ મુંઝેલુંજ નહિ પણ રાજસભામાં જ્યેષ્ઠરીને આવી દુષ્ટ મરી રાજાનું મન રજા મરેલું છે એમ છતાં ભોળીતાના નારી ધરાવતી ભારીની લેશપણ ચિત્તા કરતી નથી રાજાના મેઘ માણ્યો માનવિ ભો ઉચ્ચ સમયે છે પણ ધરાવતીને તેજો લેગણ વિશ્વાસ આવતો નથી એજો સ્વપ્નમાં પણ

વિચાર કર્યો નથી કે મારા ભાગ્યાકાશમાં માલવિકાસ્થી વૃથાકેતુ થો । દદા ભાગ્ય હે ય પામવાનો છે ધરાવતી તો એમજ સમજ એકી છે કે રાજ અગ્નિમિત્ર મને કદિયજ્ય હોડનાર નથી ને મારા સિવાય બીજી કોઈ પણ સ્ત્રીને કદિ ચાહનાર નથી । અરેરે સ રાજા મુદરી ! તને રૂપસુંદર પ્રણેના ચચલ ચિત્તને અનુભવ ભાગ્યેજ નથી નહિ તો સહેલાઈથી તું સમજી રાક્ષસ કે રાજાના હૃદયમાં માલવિકાના મોહનું બીજાંરોપણ થયું છે ને તેનું સત્તર વૃક્ષ હાંસી નીકળવાનું છે

એક દદાકો ધરાવતીએ અચાનક જોયું કે રાજા શ્રમપણે ઉદ્યાનમાં માલવિકાસાથે વાર્તાલાપ કરે છે અને માલવિકાપ્રતિ રૂપ દર્શાવે છે ત્યારે તેને પ્રિયજ્ઞ યા થો જાય છે—માથુ ફરી જાય છે—ને કાષ્ઠમાને કાષ્ઠમાં તે પગે ચગદાએલી નાજીની પેટે પુકા । મારવા લાગે છે પોતાની કમિએથી કટિમેખના કાની ભાંતીને અને રાજાને એની વિશ્વાસરાતકતા માટે પ્રદાર કરવા તત્પર થઈ જાય છે કેતુ સુ ર દશ્ય હો અહો ! સરલતાનું કેતુ પાંચુમ આવે હો ! બસ અહીંથીજ ધરાવતીનું પતન થાય છે હવે એ હતભાગિની કયા અધકારમાં અદશ્ય થાય છે ? તે આગળ કયાઈજ જ થાતું નથી

માલવિકા—હવે આપણે આ નાટકની મુખ્ય નાયિકા માલવિકાનું ચરિત્ર જોઈએ માલવિકા એ મહાકવિ કાલિદાસની અદ્ભુત બનાવટ છે એના જીવનમાં જે બધું છે તે એટલું તો રસભરિય છે કે માનવ જીવનમાં એવું ધણું રચ્યો આપણે જોઈએ

છીએ કાલિદાસે પોતાનાં તમામ નાટકોમાં એ વાત દર્શાવી છે કે પરિત્ર પ્રેમનો રસ્તો મટકથી ભરેલો અને વિષમ છે કહેવત છે કે—

‘Love's course never runs smooth પરંતુ આ વાત સમિત કરવા જતાં અભિજ્ઞાન શાકુતલ તથા વિક્રમોદયીમાં રચિએ અનસર્ગિક વૃતાંત નો આશ્રય લીધો છે પણ માલવિકામિત્ર માં તો જે ? લખ્યું છે તે મનુષ્ય જીવનમાં જે જે થતું જોયું છે તેજ આનેખ્યું છે તેની માલવિકાનું ચરિત્ર આ દશ રૂપ અને મનોહર છે

પોતાના બધુંની અભિલાષા હોવાની એ જો એવો ધનાજ લીધો હોવાથી માલવિકાએ બાલપણથી રાજા અભિમિત્રની હમી પોતાના હૃદયમાં કોતરી રાખેલી છે એવો મનમાં સંકલ્પ કરેલો છે કે ગરજ આવે તો મરતું પણ એકાર વિદિયાના નૃપતેનાં દર્શન કે રજા જ કરવાં આથી જ્યારે માધવસેન વિદ્યાર્થી નાથી જવાની વાત કહે છે ત્યારે માલવિકા જરા પણ આનાકાની ન કરતાં ઉભા સે વિદિયાતરફ જવા તૈયાર થાય છે બાળા માલવિકા એટલો પણ વિચાર કરતી નથી કે એ રથળ કેટલું છેડું છે ? ને મારી ચાલવાની સક્તિ કેટલી છે ? વળી રસ્તો કેટલો વિષટ છે એ તો પોતાની ચિ આરાધ્ય મૂર્તિનું—અભિમિત્રની છબીનું પ્થાન કરતી કરતી વિદલ ભણી પ્રવાણ કરે છે ધ ય પ્રેમાં અને ધ ય નારી માલવિકા ! આથીજ નારીનાં જીવેનું વર્ણન કરતાં એક રસે મહાકવિ લખે છે કે

‘સ્ત્રીઓના હ થો કુસુમોથી પશુ કે મળ હોવા
જતા મળથી પશુ કહોર છે’ ને તેથીજ સુચ-
તાપના રસશક્તિ જીકે જે રમણીઓ અવશ
કનવતી દેખાય છે તેજ રમણીઓ સમય આ
ને દસતી દસતી અગ્નિપ્રવેશ કરેછે!! ને જે
રમણીઓને કામળચરણે દર્શાવે પશુ ખૂચ
તા હોયછે તેજ રમણીઓ દલયમા પ્રયથો
દસાદ પ્રગટતા કાકરા અને કટકવાળા બન
વ્ય ગિરિઓ પશુ ઉછાલી જાયછે શુન્તના
ના ચરિત્રમા આપણે એ જોયું છે અને મા
નિમના ચરિત્રમા પશુ આપણે એવુંજ જો
એ છીએ માનવિકાનુ ચરિત્ર જેમ કલેસમય
છે તેમ વિનિધ બનાવોથી ભરપૂર છે ને એ
દરેક બનાવ આપણને માનવિકાના જા. ૧૦
દા: શુભોનો પરિચય કરાવેછે કરિ માનવિજ
ને ભારતવર્ષના સમ્રાટની સમ્રાટી બનાવનાર
છે એવું ઉચ્ચપદ મેળવનારી નારીગાં કેવા
કેવા માનસિન્ શુભો હોવા જોઇએ? એ સિલ
સિલ ઘટનાઓ નસગે કરિ બતાવે છે નિ
વિધ સકટોમાંથી માલવિખાને પચાર ચડુ પ
ડેછે ને એ દરેક પરીક્ષામા માલવિકા કે
‘તીર્થ’ ચાલે છે આપણે એના સમ્રાટ દુકામા
જોઇએ રાજકુમારી રરનામા લૂગરના હા
અર્માં સપડાય છે લાપણુએ એ નાર પશુ થો
પોતાનો પરિચય આપતી નથી કેટલું ધૈર્ય?
સીદ્ધિશુદ્ધિમતી માવનિધા ૧૪૩ ચતુરાઈ કરી
લૂગરાના હાથમાંથી સટની જાડ છે ૧૦ થી
રમેનને આશ્રયે પહોંચે છે પરંતુ લાપણુ
આત્મપ્રકાશ કરતી નથી માનવિજા સમગ્રે
છે કે જો હુ કલીશ કે હુ ગજકુમારી છું
અને અગ્નિમિત્ર રાજાને પરણવાની અભિનામા

રાખી વિદિગા જવા નિમ્નેન છું તો મારી
વાત કોઈ માનનાર નથી પશુ ઉનગી મને
ગાડી ગણી જગત્ દસી કાળનાર છે! આથી
તે પોતાના પરિચયનો એક પશુ રા. ૩૬ને
કહેતી નથી વળી નિશામા આત્મપ્રકાશ
પશુ એને કેમલુ વદ પડેછે! એ રાજકુમારીને
ભિયુકની પુત્રીનીપેઠે પરિચારિમાહસિનો સ્વી
કાર કરવો પડેછે! અને નૃસિંહાન શીખવા
સાર ગણદાસને ત્યાં શિષ્યા થઈ રહેતું પડેછે!
કેટલીક મહેનતે તે રાજાની નજરે પડેછે તે
કેટલીમાનાર તે રાજાને એકાંતમા પશુ મળેછે
જતા તે એવાર પશુ કહેતી નથી ‘હુ
રાજકુમારી છું’ આમ કરવાનું કારણ શું?
એ વિમાર માનવિકાને અડગ આદમશ્રદ્ધા
છે કે મારામા ભુવનમોહક શુભો રહેના છે
વળી ભારતેવરી થનાર નારીમા એકતું રા
રીરમા ૧ હોય તે બસ નથી એ રથાન
માલાનનામમા માનસિન્ સાદ્ય ૧૫૫ અપાર
જોઈએ ને તે મારામા છે તો અનરથ હુ
એક દહાડો ભારતેવરી ચરાનીજ આ અ
ભિનામાએજ એવો અન ત વૈય અન ત
શમા ને અન ત ગભીરતાના શુભો કેળવેના
છે આ શુભો ૧૪૧. ૧૫૫માટેજ તેણે અવિચળ
ચિત્ત તમામ કપટો સરન કરેના છે એનું
ધૈર્ય જોઈને આપણે આશ્ચર્ય પામીએ છીએ
જેમ સીતાએ પોતાના ઝનતરમા અનેક
વાર રંગિયાઓ આપેની છે તેમ માલવિકાએ
પશુ પોતાના ઝનતરમા અનેકનાર પરીક્ષાઓ
આપેની આપો જોઈએ છીએ રાજાની
સ મુખ આની નાચના ગાવામા માનવિકા
પોતાની નિપુણતા બતાવેછે રાજસભામા

નામની વખતે યાત્રી દિવસે પોતાના ઉપર
પોતે જે મુખ વેદના હથથા થતા છતાં
પૈવની માવડિયા તે મન રહે માન
પ્રિયમનું મન મન યજુ મોગ એકુટે ૩
અર્ચિદુ ૦ પ્રિયમમમાટે તો એ યજ્ઞ
તા કટો મદન કરી વિદિયામાં આવી
૩૨ તો એ ગેલામે ગમ્મસથામા નુલ
એ તો એરે એ ઘુરુ ૮ લાએ ધરા
તીમે ફરિયા ગાથી ગી ધારિ પી માન
વિખતે રાપરમા પૂરેડે હન માનરિ ૧
અગ્નિમિત્રનું મન આ પી ૧ સી છે એટલે
જો એ તેજે ધાયુ દોન તો મજુમાનમા ધારા
રમાથી બહાર નીકળી શકત, એ ૩૮
નાં પશુ મોટો ઉત્પાત ગી હન ૫૨૭
માવડિયા બપગ મન રહે ન તે એ
રાગ્મમાટે ૩ ધારિ પી માન નિ મદનારી
છે આગે કોધાધીન તી મેરે મને ૪
આપુ તો લેને અપુ પેના વિદિ ગિ
યાદ રના વખતે ગમ્મ એન દુખ આપ
તો ૨ માટે ૮ તે ફૂતનશુદ્ધિએ નૌન રાગ્મ
કરી ૧૨ ૨ મે તે અપાર ૨૨ વાળી નાં
૩ માનવિ ૧ રાગિરના પમા ૧૦ અનપમ
૩ મેના લાપરમાટે યજ્ઞતીનું નાવ્ય
૮ દાર બપછે-ગાન તરી ૧૨૪ માવડિ
નું અગ્નનાવ્ય એનાં વારિ પી ૫૪ આ
૧૫ ચકિત ચલ તપટે અને માનરિમનું
એક નાનક ચિત્ર જોતા ગમ્મ અગ્નિમિત્ર
તો વિદ્યા ૮ તરી ૧૨૪ લારે એનુ ૧૨
૧૫ કેટલું દુએ ૨ ને અમમવટે ૨ ૧ પોતે
હુએ ૨—

पिप्रगतायामस्यां वातिवित्वा शक्ति मे हृदयम् ।
यश्चति पिधिगमाधि मय येनेदमातिवित्वा ॥

મારવિખની જી ચિત્રપખા જોનાંજ મ-
ને સ । રી દુની જેલે આ છમી આ
લેખી કે તે માયુસ નરાજ નિપુણ નથી
કેમકે ચિત્રપખની જી કરનાં માલવિ આ
અનતમણે માલ્ય રહેનું છે

માણવિદ્યાની નિભા પણ સવ દેવી છે
 ૨ વિવેક ધીખવા માં તેમા તે પોતાનું ન
 નિભાજન એક બનાવેછે નૃસિંહજીનાનો
 મેનો અવશ્ય જોઈ મગીનાચાઈ મણદાસ
 નિરમલ પામે છે તે વારિથી યાદે માન
 વિજ્ઞાના અપ્રાપ્તના સમાપ્ત પૂછે છે હાલે
 એ જ્ઞ આચાર કરે છે માનવિદ્યા ચિ ૪
 ગામા તથા નૃસિંહજીનાવિદ્યામા મારાથી પણ
 ૭ ૮ બની છે

यस्य प्रयागविषय भावकमूलेपणिते तस्य ।
तस्य विषयकृतात् प्रत्युपपत्तिव मे वाच्य ॥

હું એને ૭ મિનિટ ૧૫ સુધી તે વિદ્યાર્થી
ગ્રાવ મેને નહિ પણ ઉપર તેમા વધા
શે રીને નહો તે મને સમજાવતી હોય
એમ જણાય છે જે આમ છે તો પરીવારો
ગૌર ધારિની સમજ છે સાઈ થયુ આવી અ
નાધારણુ પ્રતિભાવાળી માનવિદ્યા ભારતસ
ગ્રામી સમ્રાજી થયાને શે વ છે એ આન
મા રામી ધારિની માનવિ । શી માગાને
રાજ્યના આ અપે છે ને એ મદારમાલક
રાજ્યના આ અપાર એપે છે એ આન-

દમા રાજ ધરાવતી તે ન જૂની જાય છે છ-
ગવતી નિરમ્ભિતા સાગરમા પૂછી જાય છે

આ પ્રમાણે મહાકવિ કાનિદામના નાટકોમાં
ચિત્ર લિખ સ્વભાવનાં સ્વીકારોનું આનેખન
છે જેનું ચિત્ર તદ્દત્ત છે તેનું ચિત્ર માન
વિકાસ નથી, ને જેનું ચિત્ર માનવિમાન છે

— સાહિત્રાય સ્વીકાર —

કર્તવ્યકલ્પ—લેખન મુનિ દેવચ ૭ ની
કાલાનક દેવન સધ પુસ્તક મળજ ઉપયોગી
છે સ્ત્રી, બાળક, વૃદ્ધ સાથે વાચના જેનું છે
નેપથ્ય ચક્રતા લોકીવાળાઓએ તેો અગ્ર
વાચી મનન કરવાનાયક છે, નરજી કપ
વ્યતરીકે માતાપિતાની મેરા સચના પરિ
ત્રતા નિયમિત મોજન અભ્યુભા ભોળ
સાગ, નંત્રના, સ સગતિ માયસ પદ ભેખ
પરગોની હમ રહેનાના મનાને વા વેદ્યએ
ચાટોશી કેના લેદ્યએ આનના પ્રમાણમા
ખર્ચ, દેશવેચિત વસ્ત્ર, સ્વદેશ આચાર,
પૌષ્યવર્ગ સિદ્ધાચાર અતિથિસ મગ ને
વાના લલજ દીર્ઘ ગાપણ શુભવાનને
પક્ષ દક્ષેના, લોકનિયતા ના હુમા
ન્ય વોપરતિ કૃતજતા ભય નિદાસાગ ગુ
અહયાગ સ્વનળવિચાર નિલિત કારને
સાગ ધર્મશ્રવણ ત્રિવગ સાધન અને અવ
ગર શુભજય આના જાહાર તમા પગમા
સમા અદુ આવશ્યક વિયોનો મોધ ખપના
દીલોસાથે આપવાની વખાણવાવામ પો
જના આ પુસ્તકમા કરવામા આવી છે

તેનું નિત્ર Cનશીનું નથી એ બધા ચિત્રોમાં
મોટો તપાન છે ને તે હજી ઉતરી વિચાર
કરનાં સમજી શકાય તેમ છે આથી સમજન-
થી કે ભારતવર્ષના મહાકવિ પોતાનાં નાટકો-
માં અન્યી રીતે પાત્રને દેશવી ગણે છે

શ્રી ગાવર્જનિક ત્રિધાર્થ આશ્રમને-
ના વર્ષનો જુલાઈ—એક સામાન્યચરિત્ર
પ્રભ પોતાના હા અને પવિત્ર સકાચ-
મથી પ્રેરત મોરો કામ કરી શકે તે
આ ગ્લાતપરથી વળી સારી ગતિ પ્ધાનમા
આવી શકે એ મહિવાનારી ઉદરતો મુ-
વ જમાલ હીરજી દેવાણી જે સન
૧૮૧૫ મા જુનાઈ નેજમાં ત્રિવિધ
નાસમા અભ્યાસ કરતો હતો તે દેશની
વિદ્યાતજ સમ્યાઓ બેઠ ઉત્તેજિત થા
માર નજુ ચાગ વરની મધી મુદતમા
એ વખાણનાનાયક વિદ્યાર્થઆશ્રમ નેનાર
ગામગનારને પોતાના મોહકાથી દાર્દિક ધ-
વવાદના અમે Cનારવાપડે તેની સ્થિતિમદ
મૂખી પોતાનું પવિત્ર પ્રવૃત્તિમય જીવન બીજા-
ઓને ખપના નેના સરખુ ખાડી આપે એ
કાંઈ એવા સતોની વાત નથી આવા આ
આશ્રમની ઉત્તરોત્તર વિશેષ અસિરજિ
ગમે વચ્ચીએ છીએ

અગ્નિમાંદ્ર અને અણુર્ણવી ઉત્પન્ન થતા રોગો.

લેખક—શ્રીયુત વૈદ્ય કાલિાસ પાપટલાઈ શાસ્ત્રી-અમનગર

મન્દસ્તીશ્ણોઽય વિપમ સમન્તિ ચતુર્વિધઃ ।
અફપિતાનિલાધિકયાતત્મામ્યાઝાઢરોઽનઠ ॥

ભાવાર્થ—અનુપચના શરીરમા મદ તી
દપુ વિપમ અને સમાન એ પ્રમાણે ચાર
પ્રકારનો અગ્નિ રહેતો છે તેમા ચારે
કેન્દ્રનુ અધિકપણુ હોત ત્યારે અગ્નિ મદ
થાયછે પિત્ત વધારે પ્રમાણુમા હોય ત્યારે
અગ્નિ તીક્ષ્ણ થાયછે અને વાયુ વધારે પ્ર
માણુમા હોયછે ત્યારે અગ્નિ વિરમ સ્થિતિમા
હોયછે તેમજ વાત પિત્ત અને કફ એ
ત્રણે દોષો ન્યારે સમાન સ્થિતિમા હોયછે
ત્યારે અગ્નિ સમાન કહેવાયછે

મ સ્થિતિમા રહેલો અગ્નિ કફજનિત
રોગોને ઉત્પન્ન કરેછે તીક્ષ્ણાગ્નિ પિત્તથી
ઉત્પન્ન થતા વિકારોને ઉત્પન્ન કરેછે વિપ
માગ્નિ વાયુ જનિત રોગોને ઉત્પન્ન કરેછે અને
સમાન સ્થિતિમા રહેતો અગ્નિ શરીરને સ્વ
સ્થ (નીરોગ) સ્થિતિમા રાખેછે

અમે તેથી જાતના આહારને પચાવી દેનાર
અગ્નિ તીક્ષ્ણ હોવાયછે અને તેથી વિપરીત
એટલે જામે તેથી જાતના આહારને ૭૫
ચાવી શકે નથી તે મદઅગ્નિ કહેવાયછે
અયોગ્ય આહારના ઉપયોગથી ૭૫ વિકારને
પ્રાપ્ત થાયછે અને યોગ્ય આહારના સેવનથી
જે મૂળ સ્થિતિમા વર્તે છે તે સમાર્પિ કહે
વાયછે અને સમાન અગ્નિના લક્ષણથી વિપ

રીત લક્ષણાઓ એટલે જે અગ્નિ અપચાર
(અયોગ્ય આહાર) થી પ્રકૃતિમા વત્ત અને
યોગ્ય આહારના સેવનથી જે વિકૃતિને પ્રાપ્ત
થાય તે વિષમાગ્નિ કહેવાયછે ઉપર જણાવેલા
ચાર પ્રકારના અગ્નિઓ ચાર પ્રકારના પુરો
ગોમા હોયછે તેમા નેના શરીરમા વાત-
પિત્ત અને કફ પોતપોતાની પ્રકૃતિમા વત્તતા
હોય તેમા પુરોગોના શરીરમા સમાન અગ્નિ
હોયછે વાતપ્રકૃતિવાળા પુરુષાનુ અગ્નિસ્થાન
વાયુથી દ્વિત થવાથી તેઓના શરીરમા વિ
પમાગ્નિ થાયછે પિત્તપ્રકૃતિવાળા પુરુષોનુ
અગ્નિસ્થાન પિત્તથી પ્રદુષ્ઠ થવાથી તેઓના
શરીરમા તીક્ષ્ણ અગ્નિ થાયછે અને કફ-
પ્રકૃતિવાળા પુરુષોનુ અગ્નિસ્થાન કથી પ્રસાજ્ય
પામવાથી તેઓના શરીરમા મદાગ્નિ થાયછે-

ઉપર જણાવેલા ચાર પ્રકારના અગ્નિમાં
સમાન અગ્નિ સચ્ચાઈ કરતુ એટલે તે
ન્યૂનાધિક સ્થિતિમા ન આવી પણ તે પ્રમાણે
આહારવિહારની યોજના કરવી વિનમાગ્નિ
યથો હોય ત્યારે વાતશામ આહાર અને
સ્વામિતો ઉપરે જ મરુદો તીન્નુઅગ્નિમાં
સ્થિતિશામક અનપાનાનિ ઉપયોગ્ય મરુદો
અને મદાગ્નિમા કફને વિદુદ કરનાર વમન
વિરેચનાદિ આપધોનો અને લવુ આહારને
ઉપયોગ કરવો

વળી વૈદ્યકશાસ્ત્રમા જઠરાગ્નિસખ દે લખેલું
છે કે—

સમમર્મિ મિષમ્ભેદપાનૈવૃણા હિતૈ ૧
અદ સવધયેદર્મિ કટતિસ્તરુપાયકૈ ॥
તીષ્ણમામ દધિહીરપાયસૈ સમતા નયત્ ૧
સ્નેહામ્લઘ્વણાયન વિપમામિમુપાચરેત્ ॥

ભાવાર્થ—ઉત્તમ વૈદ્ય મનુષ્યના સમાન
રિયતિમા રહેના અશિનુ દિતર અનપાનથી
સ રક્તશુ કરે મદાગિને તીખા, કડવા અને
ડપાય રસોથી વધારવા પ્રયત્ન કરે તીક્ષ્ણ
ગિને દહીં દૂધ દૂધપાડવગેરે શુરભોજનથી
પ્રચાત કરવા પ્રયત્ન કરે અને વિપમાગિને
મિઝધ (સ્નેહયુક્ત) ખાટા અને ખારા પ
દાથોથી સમાન રિયતિમા લાવે

જ્ઞતિમામગીગડપિ ગુરુ જ્ઞાતમયાગ્રત્ ૧
દિવાપિ સ્વપ્નો મસ્ય પત્યત્ સૌન્દર્યિજ્ઞતા ॥

ભાવાર્થ—અલ્પ ત અઝીમાં પણ ભારે
અન્નને ખાનાર, અને દિવસમા શયન કર
નાર માણસોનો જે અગ્નિ વપતસર અ નને
સારીરીતે પચાવી દેહે તે અગ્નિ ઉત્તમ કહે
વાયછે

ઉપર કહેના ચાર પ્રકારના અગ્નિમા જે
તીક્ષ્ણાગ્નિ કહેનો છે તે જ્યારે ઉત્તર રિય
તિને પહોચેછે સારે તેનું નામ ભરમ કહ
વાયછે તે ભરમ રોગ શા રાખુથી ઉત્પ ન
ગવા પામેછે તે જણાવીએ છીએ—

ફરે ક્ષોણ યદા પિત્ત સ્વસ્થાન માસ્ત્ત્વગમ્ ૧
તીવ્ર પ્રવત્તવર્ણમિ તદા ત્ત મસ્ત્ત્વ વદેત્ ॥

ભાવાર્થ—મનુષ્યના શરીરમા જદે ક્ષીણ
જના થેતાના સ્થાનમા રહેન અને વાનાનું
ગત પિત્ત જ્યારે તીવ્ર અગ્નિને પ્રવત્તવિ છે
સારે તેને ભરમ કહેછે

વળી ભરમરોગ ઉત્પ ન થવાના ખીજી
કેટલાક કારણો અને લક્ષણિત ઉપ વે
પણ આ સ્થળે જણાવીએ છીએ—

ક વા ખાટા અને ખારા રસોને અને
અન્ન લવણ અને લુખા અ નને ખાનાર
માણસોનો કદે ક્ષીણ થતા અને વાત અને
પિત્તની વૃદ્ધિ થતા અલ્પ ત વધેનો અને
પનનથી યુક્ત અગ્નિ બગાડકારથી એક દા
ણમાં રસધાતુને મુકાવી દેહે જે કારણથી
ખારોના અ નને ઠણુમાનમા ભરમ કરી
દેહે તે કારણમાટે તે રોગ ભરમકનામનો
કહેવાયછે જ્યારે આ રોગ મનુષ્યને લાડ
પડેછે સારે તે તૃપા દાહ મૂર્છા ભ્રમ ઉ
ધરસ શોષ (સોજ) વિષ્ટાનું દુકાઇ જડ
બેબેની અને તમામિ વિનારોને ઉત્પ ન કરેછે
તેમજ આ રોગમા ખાપછે સારે ક ઝખ પડુ
શાનિ થાયછે પરંતુ જે ખાતો થી તો
તેને સતાપ થતા કરેછે આ રોગ અલ્પ ત
તીક્ષ્ણ અગ્નિથી ઉત્પ ન થતા તૃપાદિ વિપ
રોને ઉત્પ ન કરી અન્નને તત્કાળ પકાવી
દડ રસાદિ ધાતુઓનો નાશ કરી શરીરને
દુર્બળ કરી નાખેછે અને છેવટે શરીરને
મરણને શઙ્ગુ રી દેછે માટે આ રોગ
જ્યારે નાશ પડે સારે તત્કાળ તેની શાતિ
ક નાર ઉપાયોની યોજના કરવી જરૂરની છે

વૈદ્ય ાપ્તમા ભગ્મકરોગની શાતિના વધુ
ઉપાયો લખેના છે જેમાના થોડાએ આ
સ્થળે લખી જણાવીએ છીએ

ત મસ્ત્ત્વ ગુરુરિગ્વચ્ચાદમડહિમાદિભિ ૧
અપાનૈન્યચ્ચાતિ પિત્તનુચિરેચન ॥

ભ્રુવાધ—ગુરુ ત્રિપ સાન્ન્ય અને
પિત્ત અનપાનાતિયા મેવનથી અને રિત્તતા
મઃ રિરેચનથી તે બ મરોગને પ્રાપ્ત કરેલો
લેખે

આ ભરમરોગમાં જ્વરાગ્નિ અત્યંત પ્ર
દીપ્ત ગ્રંથે માટે તેની શાન્તિ માટે નેશના
ત્વા ધ્ય અને ઘીનુ મેવન રાશની તેમ જ
મીણ અને ઘીસદિત ગવ પીસાની આરુચ્યતા
કે ભરમરોગમાં પારે પારે રાગીને
આદાગ આપવો સાથે ત્યારે ધવા કે ખીર
વગેરે બેશના દુધની રિ નિ (બનાર))
આપવી અથવા કાગી નમોતર તામી પા
વેલ દુધ રિરેચનને માટે આપવું આ પ્રમાણે
કરવાથી પિત્ત નશાત થઈ નવડે અને પિત્ત
નશાત થતાં ત જ્વરિત બ મ રોગ પશુ
નશાત થવા પામે.

૫૪૧--

યત્કિન્નિમચુર મેષ્ય ઘ્નલ ગુદ નાગ્નિમ્.
મવ સદગ્નિહિત મુલ્તગ પ્રસ્પન્ન પિન્ડા ॥

ભ્રુવાધ—૭ કાંડ મી ગુદિત્ત

કારક અને ગુરુઓ ન કરક અને જ્વરોને
નિસે મુકુ એ બહુ અત્યંત પ્રતીમ અગ્નિ
શાળા પુરતે દિનાનદ થઈ પડે છે

પિત્ત પ્રશાન્ત થતા પડી શાન અને
ધાતુમાં સમાન સ્થિતિમાં રહેશે. ત્રિ સ
માન ધાતુવાળા પુરુષના બ અને પાત્રી ઉ
અને તે ગુદિ આપુ થ અને મગને રથા
નારો થઈ પડે છે આદારને પકારી દેશે એ
જ અગ્નિતો સ્વાભાવિ ગુણ કે પરતુ તે
જ્વરાગ્નિને વખતજ આદાર આપવા મા

આવતો નથી તો તે રોગોને (વાત પિત્ત
અને મૂત્ર) ક્ષીણ કરે છે રોગોનો ક્ષય થવા
પડી રચાઈ ધાતુઓને અને ધાતુઓનો ક્ષય
થતા પડી રાશને ક્ષીણ કરે છે

જ્વરિત મોત્તવ વિપ્લવ અબુ મા બો-
ન આપવું વિવિધમા કાંડ પડે પરતુ
આ ભરમરોગમાં તો વધારે પ્રમાણમાં આ
દાર થતા દી અબુ થઈ નય તોપણ
ગીને વારંવાર આવાનાક પોરા આપવો
ગુરુ લે આ પ્રમાણે ગુરુમાં ન આવે
તો તે અગ્નિ તેનો (રોગો) નાશ કરી
નાખે છે

જ્વરાગ્નિની મદતા એ અજીણ થવાતુ
નમ્ય કાંડ ૭ કારણ કે ધાતુની અગ્નિ
મગ્ન સ્થિતિમાં ભેગ છે ત્યાંથી અજીણ
થવાજ પામતુ નથી મદાગ્નિ અને અબુ
એ મત પરંપર ને એ ને ઉત્પન્ન કરે છે
એવે અગ્નિની મદનાને લીધે અબુ
થાય છે અને અજીણને લીધે જ્વરાગ્નિ મદ
પડી જાય છે

૧૨ે અબુ ઉત્પન્ન થવાતુ આદિ કા-
રણ ત્યાંથીએ છીએ--

લાક્ષણ્યગ્નિમાન્ન ચા રસ સ નિગચતઃ
રોગાળા પ્રયસો હેલુ સર્વેષામામસ્યા ॥

ભ્રુવાધ—જ રાગિની મ તાને લઈને
અપરિપકવ સ્થિતિમાં રહેશે રસધાતુ આમ
(૧૨) એ અત્યંતી (નામથી) રે રોગોને
ઉત્પન્ન રામાં પડેશે તેટલું મહેવાય છે

એ ઇંગ્લીશ પિ ૧૧ ૧૨ ર લખેલું છે કે
Indeed there is no disease of

the human organism which may not be traced to Dyspepsia and Indigestion એટલે કે એવો એક પણ રોગ નથી કે જેનું મૂળ અગ્નિની અદત્તા અને અણુકૃદ્ધી ન હોય

૧મી આયુર્વેદમા લખેલું છે કે—

અનાત્મવત પુણ્યદ્ મુજતે યેડમમાયત ।
રોમાનીક્સ્ય તે મૂર્મનીજ પ્રાપ્તુર્વાત નિ ॥

હાવાર્થ—રોગોદિદ્ય જેના કમલમા નથી એવા એટલે કેટલું અ ન પોતાને સુમયી થયી જરો તે નહિ જાણનારા માણુઓ પ્ર માણુવગર પશુની પેઠે ખાયછે તેને અો રોગોના સમૂહને ઉત્પન્ન કરનાર અણુ ક્રમાયછે

ઉપર લખી જણાવ્યાપ્રમાણે અણુકૃદ્ધી એ સજ્જા રોગોને ઉત્પન્ન થવાનું મુખ્ય કારણ છે તો સર્વદા પોતાને નિરોગ રાખવામાટે જરૂરાગ્નિને સમાન રિયતિમા લાવવા અને અણુકૃદ્ધી ઉત્પન્ન ન થવા દેવામાટે દરે માણુએ પરમ પ્રયત્ન કરવે।

અણુકૃદ્ધી જાતના છે તે જાણુવાની આસ આવશ્યકતા છે

આમ વિદગ્ધ વિગ્ધ વક્ષાપમાનિભરિભિ ।
અગ્નિર્ણ કેચિદિચ્છતિ મનુર્થ રમ્ભેપત ॥
અગ્નિજ પચ્ચમ કેચિન્નિગ્ધ દિનપાક્ષિ ન ।
ચદતિ પથ પાગીજ પ્રાટન પ્રતિવાસરમ્ ॥

હાવાર્થ—આમાણુકૃદ્ધી વિદગ્ધાણુ અને વિદગ્ધાણુકૃદ્ધી એ નજી જાતના અણુકૃદ્ધી કદ પિત્ત અને વાયુ એ નજી દોષથી

અનુક્રમે ઉત્પન્ન થતા પામેછે આહારનો રસ અવગે। રહેનાથી ઉત્પન્ન થતા અણુકૃદ્ધીને કેટલાક આયુર્વેદાચાર્યો 'રસરોપાણુર્થ' એ નામનું ચોથું અણુકૃદ્ધી કહેછે અને વળી બીજી પાંચમા પ્રાણનું અણુકૃદ્ધી મણુવેદે જેમા રાત્રિ અને દિવસ એ બન્ને મળીને આહારનું પાચન થઈ જાયછે તે અણુકૃદ્ધી નામ દિનપાક્ષિ અણુકૃદ્ધી' કહેવાયછે તેમજ આહારમા કેાઇપણ જાતનો વિકાર થવાવિના હમેજ રસભાવિક અણુકૃદ્ધી થાય તે છા પ્રકારનું 'રાકૃતાણુકૃદ્ધી' કહેવાયછે

અણુકૃદ્ધી ઉત્પન્ન થવાના કારણો નીચે પ્રમાણેછે—

૧જી પાણી પીનાથી વિનમ્ આહાર રસથી રાસ થયેલા આભાવિક વેગોરે રા ક્વાથી અને નિદ્રા વેવાના દેશ્વારથી જન્મવાના વખતેજ પચે એવું હલક અને નદ નિને માખ આવે એવું અ ન ખાધું દોષ તોપણ તે અ ન પચતું નથી તેમજ ઇચ્છા, ટુચ્છા, લપ, ક્રોધ, લોભ, પીડા, ગીનતા અને દ્રેવયુક્ત થઈ ખાધેલું અ ન પણ પચતું નથી વળી યોગ્ય માત્રાથી લીધેલું પચ્યું એવું પણ અ ન ચિતા શોક દુઃખ અત્યત સુવાથી તેમજ ઉગ્ગરશે જરવાથી સારી રીતે પચતું નથી

અણુકૃદ્ધીના સામાયિકારણો વિવક્ષમા નીચે નમાએ લખેલા છે—

ગ્નિગૌરવવિદ્યમધમમાસ્તમૃત્તા ।
વિવધોદતિપ્રગતિવા સામાન્યાગ્નિજ્વલનમ્ ॥

હાવાર્થ—ગ્નિગૌરવ રીતેગતું નારેપાત્ર

અધકાશ ભ્રમ પવનનું રોગકારજનું વિષ્ટા
અધાષ જની અથવા તો તેની અતિ પ્રવૃત્તિ
અવી એ અષ્ટાધીના સામાય લક્ષણો છે

હવે આમાદિ અષ્ટાધીના લક્ષણો લખી
અણુવીએ છીએ

શરીરનું ગૌરવ બેચેની આખ તથા ગા
હાઉપરનો સોજો (થેયર) અને જેનું અ ન
ખાધું હોય તેવા એ રો આવવા એ બધા
આમાદિનું લક્ષણો છે

પિદ્મકાષ્ટપુ મા બમ તુડા મુખ પિત્ત
જનિત વિકારોનું ઉત્પત્તિ થતું રમાડસાયે
આદા એકાકારોનું આવતું પસીનો આવે
અને હાલ થવો વોરેયિ હો જોવામા આવે

જૂઠ્ઠા આકૃષ્ટિ ચુ નાના નકારની વાત
જનિત પી ઓનું C બનતું મન તથા અધી
વાયુનું રોગકારજનું મેશુદ્ધિ શરીરની રત
અધતા અને અગોમા પી । થવી વગેરે લ
ક્ષણો જ્યારે જોવામા આવે ત્યારે વિષ્ટાબધા
અપ થયું કહેવાય છે

અન્નઉપર અભાવ હ થની અશુદ્ધતા
અને શરીરનું ગૌરવ તેમજ શુદ્ધ એકાકારો
આવે તોપણ અ નઉપર અશ્વિ થવી એ
બધા રસશેષાણુના લક્ષણો છે

અન્ન અત્યંત વૃદ્ધિ તથા થતું હોય
ત્યારે મેશુદ્ધિ બાડનકાટ એકાકારી મેશ
આગવી સુરતી ઉ । ધીનના અને બ્રમવોરે
ઉત્પત્તિ થાય છે અને ચોગ્ય જાનરોપચાર
જોવામા ન આવે તો અસાધ્યનું રૂપ ઇકરી
બરડા થયું નિપજાવે છે અષ્ટાધી લાગ્યા

વખનમુધી રહે તો માણસ ગા જોવો બની
જાય છે વખતે આપવાત કરવાના વિચારો
કરે છે અને પોતાનું મગજ અણુને લઈને
ખરાબ ચક્ર ગણુ હોય છે તેથી આ સસાર
તેને અસાર લાગે છે અષ્ટાધી કૃત્તિ જ
વાના (ગા । ચક્ર જવાના) ધણુ દાખનાઓ
નજરે પડે છે મનુષ્યે પીધના કાષ્ઠપણુ જા-
તના ઝેરની અસરથી જેમ બધા મમરથાનો
બે । પ છે તેની જ રીતે ઝેરની પોંડે મામ કર
નાર અપરિપ વ અ નો રસ ડેટલા વ-
ખતમુધી હાલમા રહે છે તેટલા વખનમુધી
મનુષ્યના શરીરમાં રેના ૧ ૭ એકોસાન
મમરથાનમા પીડા ઉત્પત્તિ થરી ઉપરે મ-
ત્યુને ઉત્પત્તિ કરે છે

આધુને કમા અણુસબધે લખેનું છે કે—

પ્રાયેગાહારવપમ્યાન્વીણ જાયત વૃજામ્ ।

તન્મૂલ્યે રોમતપતસ્ત્વિન્નિગ્મદ્ વિન્યયિ ॥

સાવાય — ઘણુંકરીને પાદારમા કન્ધાર
ચવાથી જનુ થેને અણુ થાય છે આ
પણે અ ન ખાષ્ટમે છીએ તેના પરિણામ
જન્ય રસને લાધને ૧ બધા રોગો ઉત્પત્તિ
થતા પામે છે ૨ આગળ પપુ કલી થયા
છીએ તેમજ આદારનો ત્યાગ કરવાયા
થયું મનુષ્યનો નાશ થાય છે

ઉપર લખેનું દર્શી ત ધ્યાનમા લઇ રહે
ચોગ્યરીતે આદારનું સેવ । થો ય નમાણમર્ધ
અને ચોગ્ય સમયે ધરવું ૨ આદારનો ઉ
પયોગ કરવાથી અષ્ટાધી ઉત્પત્તિ થાય એવી
બલના ખોરાકનો ત્યાગ કરવો અને પોતાને
લાગ પડેલ અણુનું કાષ્ઠ વિ । ન વધે

પાકરની પાસે નિદાન કરાવી તેમની સૂચના નુસારજ વર્તવું આમ કરવાને બદલે જે અહર્ણય મા બોજન કરે છે અથવા તો જેનાથી અહર્ણય ઉદ્ભવે એવા ખોરાકનો ઉપયોગ કરનારા માણસો શુદ્ધિવિનાશ નરવશુજ છે એમ સમજવું અહર્ણય મા લાભો વખત બોજન કરવાથી ઘણી વખત મરણ પણ નિપજ આવે છે માટે અહર્ણય છે એમ મા લુપ્ત પડ્યું કે તુરંતજ અ નો ત્યાગ કરવો અને ત્યારનાદ બીજા ઉપચારોની ચોખ્ખા કરવી કે જેથી અહર્ણય દૂર થવા પામે ધાતુઓ ક્ષીણ થઈ જવાથી મદિરાપાન કરવાથી અને અત્યંત ગરમ મસાલાવાળા ખોરાકનું સતત મેવન કરવાથી પણ અહર્ણય ઉત્પન્ન થાય છે માટે ઉપર લખેલી નજી આજતો પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે

ઉપર પ્રમાણે જે ૭ અહર્ણયો લખી જ આપ્યા છે તેનાં સફાણો ધ્યાનમાં લઈ એક એકનો નીચે લખનામુજબ ઉપચાર કરવો

તપ્રાગ્મ્યે વમન કાય નિદ્રમ્ય સપ્તન દિતમ્ ।
નિદ્રાપે સ્વેદન ગત્ત રથાપે દર્શન ચ ॥

આવાર્થ-આમાહર્ણય મા વમન [ઉંઘી] કરાવવું નિદ્રાહર્ણય મા નયન [લાંબ] કરાવવું વિદ્યુદ્ધર્ણય મા રવે । [પગોનો વળાવવો] કરવું અને ગ્લેન્ડાહર્ણય મા ગવન કરવું

આમાહર્ણય મા વજનો કસાય કરી તેમાં ઓરૂ નાખી પાવાથી સાગીગેને દેવની થઈ

શકે છે તેમ વખતે ધાતુ અને સુ દોષ કસાય આપનાથી આમાહર્ણય ના દરદીને રાદન મળે છે આ કસાયના સેવનથી દરદીને છાતીના ભાગમાં દુખાવો થવો અને પેટમાં યુગ ની કળવું વગેરે બાધિઓ દૂર થઈ અસ્તિમાર્થ શુદ્ધ થઈ જાય છે તેથી રદી મહેનતવિના મલોત્સર્ગ કરી શકે છે વળી આમાહર્ણય મા મીઠાનું પાણી પાવાથી પણ રદીને સારીરીતે ઉંઘી થઈ શકે છે માટે તેનો પણ ઉપયોગ કરી નેવો ઉપર લખવાપ્રમાણે બીજા અહર્ણય મા પણ રદીની માવજત કરવી એક અનુભવી નિદાન વૈદ લખેલું છે કે દિવા સ્વપ્ન પ્રવૃત્તિ મરાત્રીગણાશનમ્ દરદીને નિસના ભાગમાં સુતા આપનાથી પણ બધા અહર્ણયો નતાત થતા પામે છે માટે અહર્ણય મા દરદીને વિશે મુલા આપવાની ચોખ્ખા પણ દિતાવદ છે ઘણે જાગે ત્યારે મનુષ્યને અહર્ણય લાગુ પડે છે સારે જઠરાગ્નિ મરુ પડી જાય છે પરંતુ ખાસ કરીને આમાહર્ણય મા દોષથી બધાએનું અને લીન થઈ ગયેલું આમ નામનું અહર્ણય અનિના માથેને તાપી થમ્તુ નથી ત્યારે આવી જાતના અહર્ણય મા જૂખ લાગે છે જેો આપણે ખોળી જૂખ લાગી પડીએ ત્રીએ તે આમાહર્ણય થઈ હોય એમ અનુમાન થાય છે ખોળી જૂખમાં જૂલથી તે વખતે જે રદીને અ ન આપવામાં આવે તો અવશ્ય તે અન્ન એટલી પેટમાં કરે છે અથવા મૃત્યુ થઈ જ ન કરે છે અન્નમાત્ર નિદ્રા નિદ્રમ્ય ત વરીતમ્ । નિદ્રાપ્રવૃત્તિ તન્માદ મેજાનિ નિર્વિદ્યા ॥

ભાવાથ—આમાણુ વિષ્ણુના જ અને વિદધાણુ એ ત્રણુ અણ્ણમાંથી વિન્ની [કાનેગ] જનસ અને વિલમિકા એ ત્રણુ રોગો અણુક્રમે ઉત્પન્ન થવા પામે છે વિન્નુ ચિકા (કાનેરા) વાનતા અથવા પ્રકાપને લઇને થાય છે આ કારણને લઇને આપ ડી તરફ તે દરદને વાયુ કહેવામાં આવે છે કાનેરામાં સરીર જેવીરીતે મોથથી ભેકાડુ હોય એવી જનની વાતજનનિ રીડા થાય છે વિચિ એટલે સોય જેવીરીતે સોય બો વાથી બાધિ ઉત્ભવે છે તેવીરીતે આ રોગમાં પીડા ઉત્પન્ન થાય છે આ કારણને લઇને ઘણા સ્થાનમાં તે રોગનું નામ રિડવિકા આપેલું છે

ન તા પરિમિતાહારા જમતે વિદિતાગમા ।
મૂળસ્તામજિતામાનો જમતગ્ગનગેણુવા ॥

ભાવાથ—જેઓ પ્રમાણસર આહારને ઉપયોગ કરે છે અને જેઓ આયુષ્યે દર્નાં તત્વોને જાહેરે તેઓ આ રોગને ભોગ થઇ પડતા નથી પરંતુ સ્પર્શિ અને વદ નદિ સ્પર્શનાર અને ખાનામાં લોનુષ્ય એટલે નલખા મારતા મૂળને આ વિષ્ણુચિકા ઘુ જાજ લાગુ પડે છે

મૂળ ખાનની જાગે ઉનની પાડિની તુષા લાગી થા નીકગતુ જય હાય અને પગમાં ગોઠવા ચરા મગાસા આવવા હ થવો સરીરો રજ દરી જવો તુળી થરી કદથમાં વળીજ અથા યરી અને ૨ થ

માગી જતું હોય એવી જનની વાતજનનિ પીડાઓ કાનેરામાં થાય છે

જિજ્ઞાસોગ્રતિ કમ્પો મૂળાવાતા વિસજ્જતા ।
અમી જજ્જવા મોરા વિજજવા જ્જ દારજ્જા ॥

ભાવાથ—નિદ્રાનો નાશ થવો અસજ પીડા થવી ૨૫ થવો મૂળમાં માં રોધ થવો અને જ્ઞાન ન રહેવી એ પાંચ મોલે-ગના લાપ ૨ ઉપ વો છે જે મૂળને નિષ્ક્રમવે છે

કાનેરામાં પ્રથમ તો દરદીને લાનજી કરા વરી અને ત્યારપછી રજ આપેલ માણસની જેવીરીતે મારવાર ૫૨વી ભેદજી તેમજાલે સારવાર કરવી અને યોગ્ય આનધોપચારની યોજના ૫૨વી

અનસકનામનો રોગ પણ આમપ્રતોને લાગેજ ઉત્પન્ન થવા પામે છે ફુગ સરી-રવાળા અલ્પાનિવાળા ધણી કફવાળા વાત મુત્ર અને પુરીતા વેગને ધારણ કરનારા અને કંઈક ભારે વધારે પ્રમાણમાં ખુખાં ઠા અને કંકાઇ ગયેલાં અન્નનુ સેવન રવાસ પુરતું તે અનપાન વાયુથી પીડિત કફથી બધાઈ ગયેલ અને અથવા તમો ગયેલ હોવાથી સ્થિરતાને વળી મત્સરથાં બહાર નીકળી શકતું નથી આવીરીતે જામાં ગયેલુ જ ન જાગે અને ઉનનીસિવાય આમ રોગના સંધારે પ્રમાણમાં ચિટો બતાવે છે વધારે પ્રમાણમાં પ્રુટ નરેન પ્રુટઆમથી બધાયેલ છે માગ જેનો એવા અને આડે

સાગે' પેટમાં ગતિ કરનારા દોરો દરદીને દહનીમાફક સજડ કરી દેહે આવી ગતના અસસક રોગને વેદો અસાધ્ય કહેહે અજીવ્યમાં (વાગ્મયમાં) આ રોગને વડા વસક એવું નામ આપેન છે

પેન્ટુ ટુલી આનુ દગીનુ બેશુદ્ધ થઈ અરાગ પાનુ રોગાયેના વાયુનું પેટનાઉપરના ત્વાગમા આમતેમ ટેનુ અરોનાયુ અને વિષ્ટાનુ અત્યંત રોકાવુ તથા તમા આઝા રોનું ઉત્પ ન થયુ ખાધેલા અ નનુ નીચે ચા હચે ન જડુ તેમજ પરિપાકને પણ પ્રાપ્ત ન થયુ આદરાનુ ચડુ વાયુનુ ઉત્પ અને કંઠસ્થાનસુધી ચડી આવુ તેમજ નીચ સરકીને ન આવવુ અને નેનુ ખાધુ દોષ તેવુ ને તેવુજ તેજ સ્થિતિમા પેનમા પડી ગહેવુ એ બધા અનસકના ખાસ નક્કોનો છે

વિરદ ખાનાર અને અજીવ્યમા ખાનાર યુગ્મનો પ્રકૃપિત દોષ વિવક્ષમાન કામ કરેહે એ કારણને લઇને વેદાએ તેને આમવિષ (કાસુ ઝેર) એવું નામ આપેલ છે અને તે રોગ અચ્ચાનક વધી જવથી તેમજ રાત્રી ચણુ આવધ તાણ નહિ પ તાથી અસાધ્ય થઇ પડેહે

આખ્ય અનસક રોગમા લવણમદિત ઉર્વ પાણી પાઇને દોનુ ઉ નેખન કરુ દિનમ્મ છે અને તે ક્રિયા કપાલગ્રી રવે નકમ (પ રીનો વળાવેલો) અને વર્તિપશ્ચિધાનમ્મ કરી ઉપવાસ કરાવવો

જે માણસનુ ખસળ ખાધેનુ અ ન મ્મ

અને વાયુથી ઉત્પુ અથવા તો નીચુ ઉતરી ચકતુ નથી અને જેની અત્યંત દુ ખથી ચિકિત્સા થઈ ચકેહે તેને વિદ્વાન્ વેદો વિવ નિકાનામનો રોગ કહેહે આ રોગમા અનસકજેવાજ ઉપવેલો ઉત્પન્ન થાયછે પરંતુ તેમા અલસકનીપેહે યજ્ઞ અને તીર્થ વે નાદિ થતા નથી

ઉપર લખી જણાવ્યાપ્રમાણે અગ્નિમાત્ર અને અજીવ્યથી ઉત્પન્ન થતા રોગોસખદિ સવિરતર વર્ણન કરવામા આવેન છે

આજકાલ આખા દિ રુસ્તાનમા અજીવ્ય થયુ અને જહગ્નિ મ સ્થિતિમા રહેવો એ વધારે પ્રમાણમા જોવામાં આવેછે એવી તેા નિવામા કોઇપણ વ્યક્તિ નહિ હોય કે જેને વાવજગ્ય અજીવ્યનો રોગ લાગુ પડ્યો નહિ દોષ ખાસ કરીને ગુજરાત મુમલ કનકલા અને મદ્રાસવગેરે સહેરોમા નિવાસ કરતા માણસોને આ રોગ બહોભાગે હમેશને માટે રચાજ કરેછે જોકે આદારમા ફરકાર થયો એ અજીવ્ય થતાનુ પહેલું કાણુ છે, પરંતુ કેટલાં દેશોના દનાપાણી એવાજ હોયછે કે જેને લઇને અજીવ્ય થવા પામેછે આસ કરીને કઠિયાવા, કનક અને મારવા ની દવા સુખી છે એમ્મે તે સ્થતે મુર્ચના કિરણો તમસજ પ નાટોવાથી ત્યા અજીવ્ય જાણુ થતા પામેછે બાકીના પ્રદેહે ખીચોખીચ વસ્તીવાળા અને એજવાળા છે તેથી ત્યાના લોકોના શરીરમાં અજીવ્ય અગ્નિમાત્રનો વધારે પાપેસારો જોવામા આવેછે ખાણી લાગતુ મોળ મગી આવવા

મગ્ન સોગ આવતુ અ રહિ થવી [વધ રાવળ] અને સ્વીપદ [દાયપગ્ન] થતુ એ બધા અગ્નિજીવનિત વિકારો છે લાખા વ અતસૂધી અગ્નિજીવ કામ રહે તો તે અગ્નિજીવ રાધ સમદશી અને અતિસારાદિ અને દુ ખદાલ વિકારોને ઉત્પન્ન કરી અત્યુને નિપજાવે છે સાધારણરીતે અગ્નિજીવ થતુ એ પ્તનાક અણુસમજી મનુષ્યોની દૃષ્ટિમા નાના રૂપમા અપે છે તેથી તેને માટે બે રકારી રાખવામા આવે છે આજી રીતે વધારે વખત બેદરકારી રાખતા તે રોગ એવે તો દુખ બધા બધા છે કે જે સુરત પ્રમાણ થવા પામતો

લખવાની જરૂર નથી તોપણ આપુ તે અવશ્ય જાણવા જે છે કે અગ્નિજીવ મુખ્ય કારણ અગ્નિમાદ્ર છે અને અગ્નિમાદ્રના અતિમાત્ર અને અમાત્ર્ય અ નપાનતુ સેવન શીતપ્રેષમા નિવાસ નિષેધ પ્રવે ઉત્તરો, વધારે વખત એક સ્થળે બેસી રહેતુ વિર યોનુ અતિમાત્ર સેવન કરતુ કાષ ઈર્ષ્યા ચિતાવશેરે માનસિક વિકારોનુ ઉત્પન્ન થતુ અને અત્યત સ્વાસ્થ્ય પદાર્થોનુ અતિમાત્ર સેવન કરતુ વગેરે ખાસ કારણો છે માટે અગ્નિમાદ્ર અને અગ્નિજીવ અને તેથી ઉત્પન્ન થતા રોગોથી બચવાની ઇચ્છા રાખનાર માણસોએ ઉપર લખી જણાવેલ આમત ધ્યા નમા લઇ સ ને માટે વર્તવું કે જોથી તે રોગો ઉત્પન્ન થવા પામે નહિ

અગ્નિમાદ્ર અને અગ્નિજીવ બધે કેટલીક જાગન ઉપર લખાઈ ગયેલ છે તેથી વિરો।

‘અ કુશ’ માસિક,

વાષિક લવાજમ હિંદ માટે રૂ ૨-૮-૦

“ ” રયાવર માટે રૂ ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત

જામનગર-કાઠીઆવાડ.

જાહેર મળને અગત્યની સૂચના

ચોટ સામ્રાટ કુતુ આખ મોતીઆ, પરવાળા અને જગતરા જેવા અસંખ્ય રહેને સદતર નાચ કરી આખને તેજસ્વી કરવા ‘શુદ્ધ સાચા મોતીનો સુરમો’ ઉત્તમમા ઉત્તમ ઉપાય છે એક વખત મ ાવી ખાતરી કરો

કિ. તોલા એકના—૧ લો રૂ ૧) ૧૦-૨ બો રૂ ૪) ૧૦-૩ બો રૂ ૧૫)

શુદ્ધ મોતીનો સુરમો તો ૧ ના રૂપીઆ ૨૮)

ઈસાઈ મુલના ઇસમાલઈ સુરમાવાલા એન્ડ કું

નમર ૧ / ડેકાનુ-કલજગર

જામનગર-કાઠીઆવાડ.

—સાહિત્યરસિકોને સોનેરી તક—

અહાર પડશે?

—ટુક સમયમાં—

અહાર પડશે?

“વનમાલી”

(માસિક પત્ર)

આ માસિકમાં અતિમાસે રસમય, સામાજિક લેખો, સાપ્તાહિક તથા ઐતિહાસિક લાગી દુકી વાર્તાઓ મહાનપુરના છાવનચરિત્રો અત્યુત્તમ કાવ્યો, ઇનામી નિવેધો સ્ત્રી હિપથોગી લેખો પ્રગટ થશે વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૨- - હિન્દી માટે રૂ. ૧૫૦ માટે રૂ. ૧૦૦-૧ પોસ્ટેજ સહિત. આદ્ય ચનામાટે જલદી નામ નોંધાવો.

જનહેરખખર માટે આ માસિક અત્યુત્તમ સામગ્રી ભાવ ત ન સસ્તા
' જનહેરખખર મેળવવા માટે પ્રમણિત એ-૪ ટો બેઝએ છીએ

વિદુષી મહેનો તથા સાહ્ય જ બુકોને મિત્રિત

શુર્જર લેખો તથા લેખિ । જાગિનીઓને પોતાના લેખો તથા જા પો
વનમાલી માટે લખી મોકલવાને અથો માનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીએ છીએ

હરિદાસ જે સ પટ

સ પા ૩ “વનમાલી” બીમાલી બી - ૧૨૭ માડવી

ઇનામી અલૌકિક ચિત્ર

૧ લું ઇનામ રૂ. ૫૦૦૦, કુલ ઇ ૩૪૫

“પ્રકૃત પ્રાર્થનાતુ રહસ્ય” એ નામક ૧૮ ઇંચ પહોળુ અને ૨૨ ઇંચ લાંબુ મનોહર અને હૃદયમણી ચિત્ર સુદર રંગોમાં બરી દગ્ગરો રૂપિયા અર્થ કરી બતાવનામાં આ પુ છે એ ચિત્ર જ્યાં રહેવા રામશે લા દિવ્ય શક્તિનો પ્રભાવ પાડશે તેમજ તે તરફ નજર નાખતા અત મરણ શુદ્ધ લેમ નમ્ર બનશે આત્મીય સ્વજનોને તમાન દ પમાડશે આત્મબળ શુદ્ધિબળ અને ધનબળનો ખરો ખેડ ખુલે કરી આપશે આતુ ભાવપૂર્ણ ચિત્ર બરીદ કમ પ્રારબ્ધ અને શુદ્ધિને ખીલવે જે ખરા લાન જલાવશે તેઓને ઉપર પ્રમાણે ઇનામ મળશે દરેક ચિત્રસાથે ઇનામી ટીકીટો મોગ રાખા આવી છે ખચ બાદ કરતા બાળની રકમ ધર્મા । સ રથાઓને અપણુ મશે રાજ મહા રાજ્યો તથા દરેક જાતીના અમીર ઉમરાવો તરફથી એ પ્રખ્યાત ચિત્ર રાને પૂરુ માન મળુ છે શુભશક્તિમાં ચિત્ર પરિચય માટે અને ખીજા ખુનાસા પૂછાવવા માટે એ પસાવી ટીકીટ મોકલવો દરેક ચિત્રની કિંમત રૂ. ૧ એક

Pandit C L Sharma
Shanti Bhavan, Barnagar
24 Parg BEWAL

પંડિત સાં એચ રામા
શાંતિ ભુ ન બારનગર
૨૪ પર્ગા એ બાવ

સૌન્દર્ય

મસારમં એ જાદૂ છે, પ્રત્યેક મનુષ્ય સુન્દર અનેકા રૂપો છે !

યદિ આપને ય આપને નિહી મિત્રો માનવીની ધમિલાઈ છે તો હમારે મહાશે
છાત્રીની અપૂર્વ વસ્તુ મળવાથી એ વસ્તુ જિસપર હજારો જાટલમન
પૂજતા સુખ હો રહે હ આર એ અપૂર્વ વસ્તુ યદિ પ્રતિનિધિ મુખપર મળે જાવે
તો તમામ છાયા રજવિકાર યુગી કુચી વેઠા સખદ ધન્યે કીલ સુજલી,
મુરે ૨ દાગ આર રગતરી રાસપીકો દૂર કરતા ૨ સખર વા ચીમારીની વજહસે જેઠે
રેકી વિગદી હુદ રગતકા અલ્પતા સુન્દર યના વેળા છે વૃત્તો જવાન યનાના રૂપીવા
કામ છે

આપ દસ લોખને માનુષ વીજ ન સમજે વકિ એક ભાગ દર્જેની વીજ છે
અગર સનાને વીજ દસકા મળે જાવે તો સુન્દરતા હોનેને સિવાય પિત્તો વહુતહી
સુકાયમ કર વેળા હ અવાત મગમગી ગદ્દ યના વેળા છે આર સુગંધ પળી અમુત
હ જિસસે તિલ જાગ તિમાગ નેરાતાજા રંગા હ દોરતોનો છાયા ઢેમેને નિદ્રાપત
હી રમ કીમત લોખની હ ૧ નીની મૂલ્ય ૧૦) રપમેં મળવાકર અનુમન વીજમે
મહમૂલ દાક પ્રાદેશના વેળા હોગ ૧ (જા) સવ ગહેરોમેં જાટોની જગત હ

મેનેજર-દેશરખક ઔપરી મન્યર, લુધિયાના (પંજાબ)

Manager Desh Rakshak Aushadhi Bhandar

Ludhiana (Punjab)

શ્રીચરામા આનંદ દેનાર

હીસ્ટરિયા-નાયુધુતા

૨ ન ૧૧૧

કિ ૩ ૪-૧ - પો લુદ્ધ

નવા મા બુના હીસ્ટરિયાની આપની Foot ૨૪ કનાકમા જ મારે છે અને કાયમના
કાયદાપર લાવે છે તેનાથી તજાતુ હાંતખીની ગભરામણ કાયમને વધી જવા રોલુ કુલુ
૨ રી ગભરામણો મિત્રાત્વ કાયદાત ચિત્રત્રમ વગેરે વગેરે લખાવિનો નાશ થાય છે અને ત દુરસ્તી
મળે છે હવા દેથી પદ્ય નહિ ખી ૭ અથાસોમાં મુલાવરી કે મળ્યાને રૂપ શકાય છે
લખાવી પ્રજા ધલ રહે

ધાવતા બુચ્યાની આપની નવું કનાકમા મળે છે તેમજ તર પેટ નહુ,
હસી, મધણી વગેરે રૂપ મળે છે કિ ૩ ૨ પો લુદ્ધ

દેશીનામુ ૨૨૨ કી ૧૦ પો ૧ નામુ શીખવાનું પુસ્તક

વ્યાયામકના માત્ર સ્ત્રીર કેળવણીનું કાંઈ કંઈ પુસ્તક ન લ પ છે ૩ ૨

પો ૧૦

છમનવાય લલુભાઈ શાહ,

દેશીનામાવાળા,

શેઠ શેરી-૫૩૧૨૨

શ્લીઘા (બરોળ) અને યકૃત (લીનર) આ રોગકેષર સાન દિવસના શુદ્ધ દેનારી
 ચોક્કસ દવા વી પી અર્થસહિત શ્લીઘાની દવાના ૨-૧૪-૦ તથા યકૃતની દવાના ૨-૧૪-૦
 બેહેરાપાણુ—અસમ કાનમાંથી પણ કે મોઢી વટેયુ મધુમશ્વાત થવે, થોડું સહનશુ,
 અગ્નિવગેરે કાનનાં સપ્તમા દરેકે ડા દીક્ષિતની દવાથી ખાત્રીપૂર્વક મળે છે ૨-૬-૦
 દવાવખર્ચ સહિત

ડૉ. અમરુ. એન્. દીક્ષિત—બુના સિદ્ધી.

BLUE BLACK INK PILL બ્લુ-બ્લેક સાહીની ગોળીઓ.

આ સાહી ઘણી રોગની પાકા રમતી છે તેનાથી લેખણને કામ ચલતો નથી અને અદર
 વચરો બાળતો નથી એક ગોળીથી એક મોઝ પોટ જેટલી પુરતી સાહી થાય છે કિમન -
 એક ગોસ (૧૪૪ ગોળીઓ)ના આન ૫ ૨ દવાલ અર્થ આના ચાર લીલી સાહી-
 એક ગોસ (૧૪૪ ગોળીઓ)ના આના ૫ દર-દવાલ અર્થ આના ચાર લાલ સાહી-એક
 ગોસ (૧૪૪ ગોળીઓ)નો ૩ ૧-૬-૦ દવાલ અર્થ આના ચાર નયમદ બ્લુ-બ્લેક
 ગોસના આના ૫ દર-દવાલ અર્થ ચાર આના

SARAT CHANDRA SEAL

15-3 Lakshmi Datts Lane Bagh Bazar P O CALCUTTA

ડોક્ટર પી એસ ગાન્ડા એમ ડી (અમેરીકા)

ફૂયરોઝ (Phthisis) કઠમાલ (Scrofula) દમ કાફલુ (Asthma) જુનિ
 ખાંસી (Chronic Bronchitis) ડુકીયા ખાંસી (Whooping Cough) ઉન્માદ
 વાયુ (Hysteria) નામદંપલુ (Impotence) તરવા (Paralysis) વિરોધ (Pneu-
 monia) પ્લેગ (Plague) ધતુર્વા (Tetanus) જેટરી તાવ (Typhoid Fever)
 વિગેરે અસાધ્ય માનેના રોગો સીરમથી એટો ધોળી સીથી ખાત્રી કરીને જલ્દીથી
 સારા કરીએ છીએ

ડોક્ટર પી એસ ગાન્ડા, એમ. ડી.-સીરમ-વીકેપીસ્ટ,

ફૂયરોઝ તથા કઠમાલના ખાસ ડોક્ટર

ડોહાલુ —આથ દામંસી મુબર્ક ન ૮.

આખના મોતીઆની દવા

મોતીઆનો અધાપો-ડેટરેક્ટ કરોર આપરેધન રમર નાશુદ કરે છે
 તથા આખની ગમેલી રોગની ફરી બહે છે એકજ આખીપત્ર - આ
 દવા મોતીઓ થયો હોય તેવા આખના દર્દવાળાને ખરેખર ગારર-
 કારક તથા આ પીરોઈ રૂપ છે એમ અને જાતે ખાત્રી થઇ છે " કિ ૩ ગાલ
 ધી મેનજર ચાકુરોન લેપો-કે ૫ સમકોઠા.

જેની આખી દુનિયામાં બેડી
નથી અને જેને સોના
રૂપાના થાદો મળેલા
છે, એણે
→ આ ←

ઓટો મોહીની

વાપરના સુકતા નહિ

આવા દરીદ્રાઈના ધામ્ડીના પ્રસંગમાં પોતાની
કીર્તિને છળામ્લી રાખનાર માન આ એમજ
સે દ છે, વાપરી આવી કરો

જરા એતો અને વિચાર કરો કે બજાર લવતા તેવો
વાપરી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે અમાર આ—

રોબીનીયા તેલ.

આપને કાળા તથા સુવાળા બનાવે છે તેની અત્તરની
માફક મનમોહક ખુરબો તમારા મનને ખુશી પેવાને
બસ છે દિ બા એ નો રૂ ૧

તા ૩ અડધા આનાના રૂપા
બીડવાથી રોબીનીયા તેલનો નમુનો
મફત આપવામાં આવે

મોહિની એજન્સી

સુભાગરજી — મુંબઈ

આમ તો ૧૧ પ્રતા તેથીને ૧૧ આવી ગ
ઉપમા જાણુ મને આ તુ તેરી કામની
મળ અને તજી ઉપી અખતી અન ને
અહેરાઉપર જાણતી હતી ને ઉપી ત્યા
પેહ સીનોદર પતાવત પલમમને ઉના
તેથીને તેહ તેરી કામને ૧૧ ૧ ૧
સમ ૧૧ અખત મને ૧૧ ૧ ૧
૧૧ ૧ ૧ ૧

આજે કહું દિવસ યજ્ઞો ચ પે છે
મજાદ થયા આવેન છે સિદ્ધમતાનમા બે
ચમસાલેબ આપની રાદ જુએ છે
જુનેખાએ આંધ વચકિત યજ્ઞને પૂજુ
ગિરમદાલમા!

હા ત્યા અસાધારણ ગરમીને લીધે તે
નામદાર ત્યા છે

ખીજુ કોણ છે?

કોઈ નહિ તરનજ તમને ત્યા ખોલાવે
છે

હમણાજ જાઉં છું

આમ કહીને જુનેખા ઉતારણી ઉભી મધ
દાય મેહો પોષ ખાદીને સમજાવી મેકરી
દોષી પછી બોલાવી તીજેરી ઉપાડી એક
કાગળકિપર ઉતાવળથી કાઢી લખ્યું પછી
દાયમણી તેની વિશ્વાસ દાસીને ખોલાવી અને
ધીમા બા પાટુલા રનરે કહું દાયમણી!
તું મારી વદલસી છે કહેવાની જરૂર નથી
તું મને આહેડે અને મારાપત્નેના પ્રેમને
બંનું તું ગાતી મારી સાથે આવેત છે
વધારે વાત કરવા સમય નથી તું જાણીને
દિવગીર થઇશ કે મારી જીવગીને આજ
આહો છેલ્લો દિવસ છે મહું કરીને હું
પાછી આવીશજ નહિ રાત્રિપહેલાં જો હું
ન આવું તો તીજેરીમાથી ને જડે તે સ્વ
લઈ ફતહપુરસીકરી જજે તીજેરીમાથી
મારી અંધ મિલકત કુલાતીને આપી દેજે
અતે ખાડીની અંધ તું તારી પાસે રાખજે
મને ખાતી છે કે તીજેરીમાથી તું ને મિલકત
લઈયે તેથી તારા દેશમાં તું ખાદયાલી જ
કગી ગુજરી ચકીય

જમણીએ ઉરકેરાઈ જમ પૂજ્યુ
આજે એકરી મતપુગસીકરી રાત્રિના કેમ
જાઉં? વૃદ્ધાવરયાન લઇને રાતના મુસાફરી
કરી ચકીત નહિ

જુનેખાએ તેને ખાતી આપી કે જ
માના ચોકમનગરી પાન વેચવાવાળી ગા
જવા તને ને મદદ લોઇશે તે આપશે પ્ર
યમ તેણીને મળજે અને તે ને સીકરી
લઈ જશે

ફતપુસીકરીમા કોની પાસે જાઉં મારી
કોણ સભાગ રાખશે?

કુલાતી ત્યા છે તે ત્યા તને મોક્ષ
મળશેજ! તે તને તારે દેશ લઈ જશે

પણ તાર શું?

મજા સકાય કરશે તો ફરી મગથ

ફતની આખમા આસુ આવ્યા એમ
કેમ? સુખ-સુખ ભીંતને પછી કાન ઢોલકે
એકપણ સરામ કર્યાવગર હું કહું તેમ કર
ફરી આપણે મગથ

જો આદીના લોકો મને તીજેરીમાથી
ખીજો લઈને જવા તક આપે તો મારે શું કરવું

હા કદાચ એમ અને પણ મને એ
કુકિત જડી છે હમણાજ રવાના થા કે ધનિ
મનમા તેથી વહેમ આવશે નહિ અને આ
કાગળ મચારને આપજે એમ કહી થોડીક
લીટીઓ લખી નાખી

ખાસાહેમ મચાર બેચમસાહેબની પરવા
નથીથી મારી દાસી તેના દેશમા પાડી જ
વજે અટકાય કર્યાવગર તેની પાસેના ત્યા
માનસદિત તેને જવા દેજે—જુનેખા.

આ અને અગાઉ લખેલ કાગળનો કટકો

પતે જીલેખાએ આપ્યા અને કહ્યું, બા
વળ કર આ બીજા કાગળના કટકાની ખાત
સબાળ રાખજો અને દુનાલીને આપજો
દુનાલી તને જોઈએ તે મદદ કરશે તીજો
રીની કુચી ને દીલ કર નહિ જરા દી
યછ તો બધું વળ યછ જશે જો વળી નર
જહાનની દાસી મને ખોનાવના આવેછે

બાગી આવી અને કહ્યું બેગમસાહેબ
આપને ખોલાવેછે

કામપણ ખોલાયાયાવગર જીલેખા સિદ્ધ
મદાલતરફ ગય અને પોતાની સૂચનાપ્રમાણે
વત્તવા દાસીને આખરી ઇસારત કરી

જીદગીમાં આવજો દિવસ બનિય દેરવ
વાનો હતો બદલાનના દિનસો પાદ કયા
પોતાના બહાના સ્વજનના લોહીનો ઝરો
છેલામ ધર્મમાં ફરજયાન દાખલ થતુ
નાતમકાર થતુ ઉપગત પોતાના પ્રિય પ્રા
ણનાથતુ મૃત્યુ પોતાની બહાલી પુરી તેમજ
મજબુરપણ પૂજ્ય સ્વશ્વરતુ શુભ થતુ આ
સર્વ બનાવોની માદદારત તાજ યછ-આ
માના કિશામ આવજો જહાગીરના બેગમમ
દાસમાં પોતાની યોજનામાં ૧૦ વર્ષ થયા
સખ્ત પરિશ્રમને અને શુ મારી જીદગી
જવાતી?

સિદ્ધમદાલતા તે ખડમાં પ્રથમ જીલેખા
કોઇને જોઇ તકી નહિ પણ તકીયાઉપર
પરી પરી નરજહાન વાચતી બેસી હતી જી
લેખા નજીક આવી કોઇ કહેવા જતી હતી
પણ સ્વેપણ ચબ્દ બોલી નહિ રાણીઉપર
નજર નાખી તો તેના ચહેરામાં
દેશકાર જોઇને મુઝાબી જે મધુર કારમ

તેના ચહેરાઉપર જણાતુ તેને બદલે ખસાડે
દના હતી તે મધુર હાથથી આખી દુ
નિયા વજ કરી રાકતી તે ચચારે નહોત
જીલેખાને મારી યછ કે મારા નિમો બ
ગઈ ગયા કે

નરજહાને બોનતુ શર ક્યું 'જીલેખા !
તુ મને જોડાયેછે? મને બહુ વાત કવવાની
દે નથી અને હમેશા મબીર હોઉંતુ છે શ
દસ વર્ષ થયા મારી બહાની બદેનમાન મે
તને મારી કે માર હેત કરી ચોછુ થયે ન
નથી બં વાનમા પ્રથમ મે તને જોઇ લા
રથીજ આ અદિતીય તક મે તનેજ આ
પે ન છે અનિ નિશામ જે ને તારામા રાખ્યો
તેમા હુ છેતરાણી છુ

હુ ખીગરે જીલેખાએ કહ્યું બાગીજ
બેગમ! અને હમેશની દેવનાસે તેની પ
ડમે બેસરા જતી હતી લા સિદ્ધજીની માદદ
નર જહાનની આખમાંથી અમિ વરસ્યો અને
આગળથી જીલેખાને દુર બની રહેવા સૂચના
કરી આવા અજુબાયા આવમરથી જીલેખાનુ
હૃદય નરન યછ જધુ અને દૂર ઉભી રહી

માદદાતબેગમે બોનતુ ભરી રાખ્યું
'જીલેખા! હવે મને જણાય છે કે આ
ટવા સમયસુધી' હુ આગ હ ધમા રિપતું
સિચન કરતી હતી !

જીલેખાએ મોવનાનો તપત કયો પથ
રાગીએ આમશી મ્યુ—

હુ જોઉંતુ આટલો સમય હુ મોગન
મદારાનખના વિનાસમાંડે સવ કુશિયો મ
હતી હતી નીચ મમખખત તારી મનસા
કામથી મોગલમનાગત્યને દેશથી ઉત્પરના

રખાઈને જ્યગદી અપાવતા તુલાસથી
નતુ મરેછે અને આ તારા નીચ વનમાં
મોહનતખાન અને ભીમસિંહ મદ ગાગ હ
ધિકાર છે તને દિવસ અને રાત્રિ આ નીચ
યુક્તિ દ્વારા જીવત કરના તુ સગત પ્રયત્ન કરેછે

મરી જીવેખાએ મો વા નયન કયો અને
પ્રજ્ઞતા અનાજે મોની બેઠમસાહેબ ।

કોધાતુર સિંહજીની માફક પૂરજીહાને ગ
જના કરી કણુ ચુપ-ચુપ કમચખત
પરનીચ મો ખુરરમ ગજના છવ લેવાને
તે નિવસ કરેન છે તેમાથી એક તો જ
અચારે હશે કે નહિ હોય તેની તો મને
અમરજ નથી અને પરવીશ તો આજનુ છે
છતા તે રાજાદી પૂતરાએને શિયા ક તા
મયેન છે પણ કંચર માત્ર તળેછે કે તેન
। યન

જીવેખા મહામુનીમને એકજ માસમા
ખોની શપ્ત કે બાદશાહબેઠમ । તમે જે
સન સાભનેન છે તે તદન હળહળતુ જૂઠું છે

પૂરજીહાન વચ્ચે બોલી ઉઠી નહિ તે
જરાપણ નૂહું નથી સર્વ સતજ છે
આ સમાચાર દગાળાજીહરેલી તારી આ
વતણુ કૃતમતાની તારી આ પરાકાષ્ઠા
આ સર્વ ખણે સમય યથા હુ સાભજતી
હતી પણ તારાપ્રયેનો મારો પ્રેમ આકળા
વિશ્વાસને લાંબે મે તે સમાચારકષ્ટ અ
ચારસૂધી બરોસો રાખ્યા નહિ અત્યારસૂધી
અવિશ્વસનીય મે તે મા યુ પણ તેમા હું
છેતરાણી-હવે સર્વ ને માનવુ પડેછે

જીવેખાએ કહ્યું બાદશાહબેઠમ । આ
ખેનો વિશ્વાસ દ મોખ બેગી તે મરે મન

મુસુલમાન છે તમારી ગરીમ જાગીડપ
મને તે અનિશ્વાસ ગખો પણ આપ નામદાર
માખ જોયેલ છે ?

નહિ કણુન મુઠુ ? મે કાપ જોયેલ
નવી અને તેથી તારા વખાળ ફેર ન
રજીહાનની આખમા ધૂળ જાગવા તુ શકિતમાન
જે એજ મને આશય છે

આ રાજદારી મનનાસાથે મારે ન
સબધ ન હોય શકે તે આપ નામ ન સ
મજ શકો તેમ જો મને તેથી હ શકો ?

તુ તારો કાયદો જાળવા માગે છે કેમ
હુ સન જાણુ તારે સાજળુ છે
તો સાબગ મે સાબ યુ છે કે તારી જોકરી
તેમાન છે તારા જશુરે તેને રખસિંહને
પરખાવેલ છે દિવની શહેનશાહખાનુની મા
યા નાગી અમિતાન જે વધારે સા
ભળવા મરજી જે વદવાનમા તા ઉપર થ
જાદેલ સીતમત્તુ તુ વેર લેવા માગેછે

બાદશાહબેઠમ । મારી જીહીની મને
પરવા નથી અને વધારે વખત જીવુ તેથી
મને માફ કાયદો નથી મે કષારનો મારી
જીહીનો અત આજેડ દેન પણ આપ
નામદારની ઉદાર માયાળુ વર્તણૂકને લાંબે
મા । પ્રયેના આપના અપરિમિત પ્રેમને
લીધે મે તે વિચાર માગી વાળ્યો હતો ?
દિવસે મે મારા પ્રાણનાથ અને મારી પ્રિ
પુત્રી ખોમ તેજ દિવસે હું ખૂબી મરત આ
બેઠમમદાવના બધા જાણેછે કે તમે આ
જાદીને અતિ પ્રેમથી ચાહો છો-વતારી બે
નની માફક રાખો છો-આવના આ પવિત્ર
પ્રેમનો હુ શીરીને જાહેલો વગી શખીશ-અને

આપની ઉ ૧૨ ગાયાળુ લાગણીથીજ હું મારી
હુ ખી જી દગી લખાવુછું-આપ સહેજ જાણી
શકશે કે મારી આ સ્થિતિથી દૂધને લઈને
મારા સખ્યાપદ દુરમનો થાય'.

જુનેખા વધારે જોતી સખી નહિ રાજ
પડી શાસ ક્ષાપ ગયો પછુ આનામ અપણ
નરજદાનને તેથી કાંઈ અસર થઈ નહિ

જુનેખા સાવધ થઈ જોતી ' મારા હુ
સ્મનોની જૂરી વાત આપ સસ માનો છો'

નરજદાને નિર્જીવ સ્વરે કહ્યું દા, તે
જૂઠ નથી, રેક વાત સસ છે તારી નીચ
હુ-આધ્યાત્મ મારીપાસે પૂરતો પરાવો છે'

'તારે વધારે વખત દીન્ય કરવી નમામી
કે બાદશાહમેમમ । તમારી આ તામેદાર
માદીને શુ સભ થશે ?'

સહેદ મોતીજી ૧૧ । ૧૮ કચમ્ચાની નરજ
દાને શરસાગા, કહ્યું, તારા કૃત્યને તને
અવશ્ય બ લો અગશે આ શુ હાસરતે તારો
સિગ્ગ છે કરવામાં આવશે

પ્રકરણ ૧૨ મુ

આત્મવ્યાપ્ત

મનુષ્યના પગલાના અવાજથી જુનેખા
મમળી મે જવાનમ દનસાને જોઈને તેનું
લાકી ઉડી ગયું હાથમા ઉપાડી તરવારવાળા
મે દનસા દરપઅપાસેજ ઉભેના તેલો જોયા
યોગ અમલ પછી આ મે દનસા માફ અરતા
ધ થી નુક કરમે એ ખ્યાલમાંથી તે મે
વાત મુજબ જોવી થમ

તે નરજદાનપ્રતો દગી અને મધુર સ્વરે કહ્યું

' ભેગમસાહેબ ! આ જ સાદના દાયથી મારે
સિર કષાવત્તાથી તમને શુ ખામ ક્ષામ
યશે? હવે જ્યારે તમારો વિશ્વાસ મે જોયો
તે ત્યારે મારી આ હુ ખી જી દગી લખા
વના મારો વિચાર નથી મહેરમાની કરીને
મને થોકુ ઝેર આપો અને આપ તામદા
સ્તી રૂપ મારી જી મીનો અત આલીશ

જોનુ કહી જુનેખા અદખી રાણી નહિ
જોતી નહિ આ પ્રસંગથી ઉત્તેજિત થઈને
જુનેખાએ કહ્યું આપે નિશ્ચય કરેલ છે
એમ જવારે મને જણાય છે—'

નરજદાન જમીન છોડી માછ ઉડી જ
વાદ'

મે દનસા આગળ વળ્યા જુનેખાએ
દિ મત ધારી જનાને દૂર રહેવા જણા કુ
અને તેઓ દૂર ઉભા આખના પનમારમા
મદારાજીને પગે પડી અને જોડી ઉડી-
દ્યા કરો તમારી વિશ્વાસ બાગમાં અદા
ગયો—'

નરજદાને કોપાવુર થઈ કહ્યું હેરા
દસ વાંચવા તારી નિમકહલાનીમા મને
વિશ્વાસ હતો અને મારી પોતાની મહેનક
રતા તને વધારે દેવથી રાખેજ હવે વધારે
વખત તારામા વિશ્વાસ રાખી ચક્ર તેમ
નથી તારી દશમજોગીને મારી પામે બ
રોસપાવ પૂરતો પૂરવો છે જવાદ ।

પોતાના હાથવડે બાંતીમાંથી તીવ્ર ધા-
વામી છરી જુનેખાએ ખેંચી અને રાખીને
ધમકાવી કહ્યું—

'બાદશાહમેમમ' તમારી મહે રાજ
આપે તે પદેલા તો હું તમારી બાંતીમા

આ છરી બોખી હમાજી તમારી હુદગીને
અત આજુ તેમ હુ પા તેમ કરાને મો
કરાજો છે તમારી રૂબરૂ મારી હુદગીને હુ
અત આજુશ

આમ કહીને જુલેખાએ ઝરી કે જા દીધી
અને ઝેરની ગોળી પોતાના મોઢામા મુકી
આ મનુ આખના એક પંચમરામાં બની
અયુ જુલેખાએ રહ્યુ આકાશદુબેગમ !
તમારા યાગુ અત કરવુંતે મારી છે ની નમ
પ્રાચના એ છે કેન્ને મે તમારી એકનિ
કાથી નોકરી કરી નેય ને આપ નામ

રને મારાપ્રતો દાની લાગણી દેખ ને
મારી આટલી છે ની માગણી રવીકારને કે
મારા શ્રુતશરીરને દિ હુ રીતિનુ જ નિ દુના
હાથથી અમિસરકાર કરાજો હુ પ્રાચના
કરકુ કે મારા મકદાને શટગો નહિ અમરા
તે દિ હુ રીતસિવાય બીજી કોઇ રીતે તેનો
ઉપયોગ કરશો નહિ આ તમારી જેક ન
ખતની પ્રિય જુલેખાની ઉલ્લી માગણી છે

આ ઉપલા શ દો એની ઉતાવળથી તે
મેલી કે રૂદાન તેનો મમ સમજ રાજી
નહિ ઉધારી આખે જુલેખાના શ્રુત ચહેરા
તરફ તેઈ રહી જુલેખા ઉભી ન રહી શ
કવાધી બેળી આખરે જમીનઉપર ચતીપાટ
સૂતી આ બધુ એકએક ઉતાવળમા ખન
વાથી નુરજહાન મલરાખી આનવાની શક્તિ
પગર લાક ના દકામાફક જુલેખા આ
પડી ગઈ શ્રુતુતા સર ચિ હા તેના ચહે
રાઉપર જણાતા હતા આખે ઉધારી શટ
અ દરના દોળા ચાલતા નહોતા અને નિ સ
ત દેખાતા હતા ઝેરની અસર એવી થઇ

કે થોડીજ શાખમાં સંખળા અવલોકે સજ્જ
થઇ ગયા

જુલેખાના શરીર માં જમીનરજહાન એવી
ઉચ્ચ લાગણી અને સદ્યુજોથી તેવી થે
રાઈ પોતાના મુંદર કોમળ નાજુક હાથથી
જમીનઉપરથી જુલેખાનું ચિર લઇ પોતાના
સાથગઉપર રાખ્યુ તે સમયનો દેખાવ મ
નુબ્ધની વચ્ચનશક્તિને દર્શાવે, તેવો હતો
ખગાની તથા આદર્શસુદરી પૃથ્વીના અ
તુલ્ય મોદમની મૂર્તિના મેળામાં પડી
હતી

જુલેખાના કમાગઉપર રાણીને પોતાના
મુંદર હાથ ફેરવા નાડી તપાસી અને ની
નથી એમ ખાતો થઈ નુરજહાનની હૃદય
આમે આંખથી ભીંજાઈ ગઈ થોડી રિયા
રમાં પડી અને તે સવ સ્વયમ અન આ
ખમાથી મોતીમાફક નખી રવ ઈશ માનઉપર
પ તા હતા અશુભોસદિત માદ્ય જગ
તમા કોરાવાવક છે થોડા સમય પછી રા
ણીને જુલેખા માથુ નીચે આરસઉપર
રાખી પોતે પળી ઉભી થઇ અને હૃદય
વાળાક એ જલસો ઉભા હતા તેત ફ
નજર કરી કાણુ જાઓ મશરૂને આવી
મેકલો

જેમમહાલના મુખ્ય દરવાજે જમા મશરૂ
રહેતો હતો ત્યાં જ હમસીમે ગયા રાજી
તે દરવાજા ઉઠી અને તપાસાઉપર મેળી
તેનો કુદગવી દસમુખે ચહેરા અસાદે શીકા
થઇ ગયો લોકો માનતા કે નુરજહાનનું હૃદય
સખ પાવાજુમાફક છે અને પ્રેમ દેવ માયા
કે દયા તે કાંઈ જાણતીજ નથી એમ અનુમાન

કરતા, પણ આજે તેના કાંઈ દુસ્મનને પણ એમ જણાવાવગર રહે નહિ કે અગ્રજ પોતે પશ્ચાત્તાપ કરેછે એવુંસ તે બાદના કડખાસમાં મનુષ્યઅત્યે કસમથી જણાવે છે કે મળે અત કલજી નરજદાનનું હતું

જુનેખાને મત દેખાવ તે જોધ સમી નહિ મશ આ પો અને મન કરી બોલે જુનેખાના મુદાદિપર તે લુખ્યા મશરએ નજર નાખી અને ખીજી દષ્ટિએ મહારાણીને નિસ્તેજ નિદાણી ધીરે રહીને મેલ્યો તા બેદાર મેરક નકમની રાહ જુએછે

એમએક મારી બાદી જુનેખા મરી મશ છે

મદક મામાજ બો પો તે ન જોડધુ અને મધારેમા મધકે બે જણાયછે થોડી ક્ષણપડેના તેમ્નીની, વદ મોકર સામાનસ દિત દરવાજામાંથી નીડણી મધકે કાવ આ બનાવ બાગન તે માર્ગ જાણી દોની જે મુએ

મમરએ કલુ 'હુકમ દોમતો મતરરીરને વારતે ખાસ જુની રાખરામા આવે ન જગા જુનખાનામા તેને હી દહ' જોમમગાનમા જગા અત્યુએ દરેક પ્રકારનાં, બર કરીતે ન રહમેથ મતોજ દતા નથીઆ બોખને અવ કામે દહને, જેર હને અને મોની દરેરીને અબખાની મતરો થા કગની દતી આ નાગી મનુષોના મુ દા એખામ જગા જે જુનખાનાના નામથી એખખાતી તેમા દાદ વામર આવા દમનામધ ચૂનાથી તે જગા

દકામેલી ગેલી જે મતરરીરને આ અગ્રજ ખાસમા આવત તે મતગની નિખાથી અગ્રજ રહેતુ

૧૨ હા થોડો સમય શાંત રવા ૧૧ થીમા મરે મોલી, નહિ, મારી નિશાસ બાંહીને જુનખાનામા નાખવા મારી મરજી નથી દિ દ લોધીથી તેના મીતરીસાજ પ્રમાણે આ મત સરીરની બ્યવસ્થા કરા મ તેજા છુ

હુકમ નમાણે અમદ કરીય 'ચુરત ખાજોણે તેને અમિસરમાર મરી તેની મખ મનાવશે'

જુનેખા મરેલી છે આ સમાચાર ખાનગી રાખનાના કે'

એમમતજાલમા હિંદ પહુ મામાના આખા સહેરમા જુનેખાખાની મારીરીતે જા પૂલી છે અને તમારે તે માનુષ નતિ પા તમારે સબવિત છે કે સર્ તેની તપાસ અ તારશે

'તે મરી મયેતાઈ તે ન અને એ હનસીજ જાણે છે ખાનગી રાખતે બી કાછો મહેતો નહિ

'મતરતા જોખમે પહુદ આ રાત, જતદેર નતિ થા દહિ તે માગતની માગ રખારી રાખજો

"મારા દુશ્મની જુનેખાને નિ મો નેલ જે એમ હુ જાહેર મીગ

'બાદશાહમેગમ, હિંદુ રીતપ્રમાણે આ મતરરીરની બ્યવસ્થા કરવી હમ તો—

નરજદાન રાખાતુર યન મોની બી' મારી

જિ

એવીજ ઇચ્છા છે કે મારી બાદીની ઉત્તર દિશા તેળીના ધમ પ્રમાણે થાય. વળી તેનું મૃત્યુ છુપુજ રહેતું જોઈએ જો કાંઈ દિવસ મને તેના ખગર થયા અને તારી ફરજ તે ન મળી અને હિંદુરીતમુજબ વ્યવસ્થા નહિ કરવામાં આવે જો હદિ જાણીશ કે તેના મૃત્યુના સમાચાર મોથા કાન ઉપર ગયા જો કાંઈ આ મેગમમરાલમાં રાજપ્રધાનીમાં મારાજગમમાં અને સમમ સંસ્થિમાં જો કાંઈને ખગર થયા તો યાદ રાખજો કે તારૂં આવી બનેન છે તારો શિરસ્ત્રેયશો મયારૂં સલામ રાખજો દુકમ તરતજ મ્હામુજબ મળાવે જોઈએ.

નૂરજહાન આમ કહી ઉતાવળે પગે ચાલી મધ્ય મયારૂં મનમાં વિચાર્યું. હું નૂરજહાન જ્યારેતોમાં જવાહીર છે તેનું આજ કારણ કે હિંદુરીતમુજબ આ મુઝદનિ અમિસ રકારની ગોત્રણ પછી કરવી અને સમમ સંસ્થિ તે વાત છુપી રાખવી. ખુનખાનામાં દાટવી નથી અને તો બાગવી છે કેમ બનશે? માફ આવી બહુ જાણાય છે જો કે મૃતચરીરને પહાર લઈ જઈશ તો સર્વ પૂજપરજ રશે અને આમાં તો વાત જાહેર થશે ખુનખાનામાં દાટવાની હત તો ખુશીથી કાંઈની જાળુવજર કરી શકત આમ વિચારતો તે તે ખડગા ચિતાવુર ફરતો હતો.

નહિ, આ મુઝદનિસામુ નરિ જોડ જો મૃતચરીરસામે મુસલમાન જોય તો તે

ભૂત થાય છે જો જુનેખા ભૂત થશે તો આપણ આવી બહુ સર્વ વહાલાકાર વત્તાવશે તેની છદ્મીમાં તેની ઇચ્છાશિદ્ધ મારાથી કાંઈ થઈ શકતું નહિ હવે જો તે ભૂત થઈ તો આપણે સર્વ અહિયાં રહીજ નહિ શકીએ. એક આજ્ઞાસન છે તે એ કે તેની ડહમી દરમ્યાન મે તેને રાજી રાખવા મારાથી બનતું કહેડ છે માટે મને હેરાન નહિ મે.

આ ઓરતના મધુમાટે હુ દીનગીર નથી હું તેથી ખુશી છું સત્તાપીય હુ જ્ઞાન ઉપર પછી તે સત્તા ચનાવતી આ કેમ મરી મધ હરો? શું અલમવાત કરેલ છે? કે કદ ગી મોત થયું હરો? કાચ બાદશાહ મેગમે પોતાના હાથની આ કૃત્ય કરેન હોય? રાણી મમે તે કરના સમય છે પછી પેલા બે જ્ઞાનના જોવાથી કદાચ જુનેખાએ ઝેર લીધું હોય એ વખતે સલાવિત છે મરી તો મધ છે પછી ખુનખાનામાં દાટવામાં શું હરકત હતી? હિંદુરીતપ્રમાણે હિંદુને હાથે આ મનચરીરની વ્યવસ્થા રાખવાને રાખીનો આયદ કેમ છે? ચારો મૃતચરીર બને આદિ પડ્યું જ્યારે બધા ઉધમાં હશે ત્યારે મધ્યરાત્રિએ તેની મી ચવસ્થા રવી તે જોઈશું.

તે અના સર્વ દરવાજા બંધ કરી મુખ્ય દરવાજા તાણુ મારી ખીસામાં કમી ગાખી મુ દાઉપર નજર આખાસિવાય તે ત્યાથી આ પો ગયો.

અપૂર્ણ

નવી શોધો

ડૉ. વીન્ટનની પ્રખ્યાત ઔષધિઓ

- (૧) બ્રીસ્ટીન (કુચ વૃત્તિ તેવ) — એરતોને માટે સ્વર્ગીય બદ્દીસ આ તેનમા રહેતુ શુભ તેના નામ ઉપરથીજ સુચિત થાયછે સ્ત્રીજાતનુ સાદ્ય અને સુખ આ તેલના વાપરવાથી વધેછે ડિમત ૧ બે
- (૨) ઇલેક્ટ્રો રેસ્ટેન્ડાઇન (રસીકમદ વૃધિ-૧) — સર્વ પુરુષોને માટે આથીવાદ સમાન વૃદ્ધ કે પુવાન સર્વ દોષ આ વાપરવાથી સ સાર સુખ ભોગવવા પ્રભુ ભાગ્યશાળી થાયછે નીચેને દ્રઢાવી મજબુત બનાવવા માટે અત્યુત્તમ છે ડિમત ૩ બે
- સ્ત્રીના — જ ને વા સાથે મ ગાવનારને ૩ ૩-૮- માં મગી શમશે દપાલ ખર્ચ નથી લેવામા આવતુ ઓર્ડરની સાથે પેસા મોકલના
- જરા પશુ વિચળ કર્યા વગર આજેજ ઓર્ડર મોકલો —

એસ આર બ્રધર્સ

૪૮ ચંદ્રપામુલી સ્ટ્રીટ—મદ્રાસ

S R Bros 28 Chandrappa mudali St — MADRAS

વીર્યસ્તમન

કરો પુરુષાત્તનનુ સર્લ સુસ લાપનારી
દ્વા જળ કલ્પક્રમા ગુણ સ્વપ્નમા કે
મેશાવમા જતો ધાતુને તુરત અટકાવા,
નમસ્તો પહો ગણ વસોને મજબૂત વનારી
દુનિયાથી વાતલ વર્ધ ગયલા મનુષ્યને
જવા જુવાના આપેછે

૧ દબીના રૂ ૨

આર પી વેદ

તલોદે — રાનદેરા.

બ્રાહ્મી ઑઈલ

મગજના દર્દે આનુ માધાનો દુ પાવે
કળ ચર ૧ વાઈ હુદ્દિની મદતા ના
માથો પ ત ઝૂંકી છે આંખની બળ
વત રતાર માધાનુ ભમવુ નિતર
નાસ તિજેરે પેતે નગડે છે માનસિ
નમ નનાગઓ ખાસ ઉપયોગી છે

ડિમત ૩૧ ૧૧૧

એનિયાટિડ મેડિકલ ડાર્મસી,

ગાંધીપુર (ગુલામીગી)

ધી રેલવે સૌપ મેન્યુફેકચરિંગ કંપની

ધી જનરલ મીલ સ્ટોર સપ્લાઈંગ કંપ

મેન્યુફેકચર્સ એન્ડ કમીશન એજન્ટ

ગયાપના તા ૧લી ઓપ્રીલ ૧૯૨૯

માલિક—રણછોડદાસ નાગરદાસ સઘવી

મે ૧૪૨—મતિલાલ મણેકલાલ મહેતા

આદેશ—ડી એસ ટી, પોસ્ટ નંબર ૨ કારખાનું—પરલ મે ઘઈ

અબરુના માલિકોની ચાલત તાલેમાટે વર્ગ એ સ પ્રમાણ આ યા છે, જે રૂના નિયમો નીચે જણાવ્યા મુજબ છે—

વર્ગ પહેલો

ચાલક વર્ગમાં કાળ ૧ થવા માટે રૂપીઆ ૫૦૦ થી નીચેની વસતોથી ડીપેન્ડન્ટ લેવામાં આવશે કે ૭ની બાદ ૩૫નીના ૫૦૧ થી નિયમો સાથેની રસીદ આપવામાં આવે

૧ જે નમુનો તમોને મળે તે હશે તેજ સારક વજન, કોલીની પ્રમાણે માલ આપીશ માટે પાંચ ફેરફાર કરશે વડો તમારે કે પની લેખિત ખબર આપશે ૧ ઉપરની સરતો પ્રમાણે વત વામાં કોષપણ જાતની બુન જણાય તો તેજ વખતે લેખિત ખબર કરવામાં તે જાનત ઉપર પૂરવું જ્યાન આપવામાં આવશે

શરતો.

- ૧ જે રકમ ડીપોઝિટ રાખવામાં આવતો તેનું પાંજર બીલકુલ આપવામાં આવશે નહિ.
- ૨ કુપરના રૂપિયા તમારા કામમ જન્મે રાખી તેના સાલકમાં વ્યાજતે બદલે દરમહીને સંગ્રહ બાર મોખ (લાખ) ના બે આપવામાં આવશે.
- ૩ ઉપરનો લાભ એળવનારાઓએ જન્મે રકમ નીકલિલ રાખી પાંચે તે સુધતતી અદર ફોર્મિયલ્સ રૂપીઆ લેવા આપનારો તુરત રૂપિયા આપીશુ પરંતુ કપનીએ નાપેલા લાભઓની કિંમત દર નો આપવા -૪-૬ નમાણે કાપી લેશુ.
- ૪ જન્મે રૂપિયા કપનીએ ક્યા સુધી રાખવા તે બાબતમાં કપની બીલકુલ જવાબદારી નથી બ્યારે પણ કપનીને ખરડવાય ત્યારે તેણે તે રકમ પાછી આપી રહેશે.

એન/ન્ટસ — { વડાદરા—શેઠ કાસમખાલી અખડલખલી, ગણી ૧૮

મુરત—શેઠ હરિલાલ ગિરધરલાલ જરીવાળા, ભુનીયાવાથ, મુરત

મોહલેલા ખાલતુ બીંધ તુરત ચુકતે લેનામાં આવશે, જેની કિંમત ચાલુ સમય માટે લાયા નગ એક ર ના આના ૦-૪-૬ રાખવામાં આવશે.

જથાભધ માન લનારા વેપારીઓને સારું કુમારન આપવામાં આવશે
અમારી કપની આગળ, છઠ્ઠીના અતે ફરીઆના વીમાતુ કામ સંતોષકારક કરી આપે છે.

તા ૬—વિરોધ હકીકત રૂબરૂ અમર પવવ્યવહારથી મળી શકશે.

તોફાન કાગળોપર માતો તમર સહીલા મળેલોપર મિત્રકુલ ખાન આપવામાં આવશે નહિ.

વર્ગ બીજો

આ વર્ગમાં ખાલ લનારા પ્રાહોઝિએ સાગવ બારસોખ લારા નમ ૬ એક સચિ ખરીદવા જોઇશે તેવા પ્રાહોઝાની સગવડ માટે અમારી કપનીના છાપેલા પોસ્ટકાર્ડો અગાવી લેના જે કાર્ડ બરી મોકલવાથી ઘેર બેઠા માલ પહોંચેલો કરવમાં આવશે.

શાખા નં ૧ — ઘાટકોપર, ખચીબાઈતો: ૫૭. ૧૦.

શાખા નં ૨ — માફા (બી બી એ કશી આઈ ફેન્ચે) સાનસામરલુલન

શાખા નં ૩ — માફા (છ આઈ પી ફેન્ચે) લાંબીનામાયલ્સ ફોર

કસ્તુરીની અગરબત્તી

અગરબત્તી

મગર

તમે એ રીતે નહિ, જરૂર છે તે તમારો શ્રમ વ્યતીત કરી તમને આનંદ આપશે
તમારા શ્રદ્ધા સુવાસ દેવાની તેને સ્વયં સમ બનાવશે

કિંમત એ રૂ. ૨-૮-૦

શાહ પોપટલાલ કમ્પુરચંદ જૈન

અગરબત્તીનાળા-જામનગર

ઉદ્ધ્રાન્ત પ્રેમ

જગાલી સાદિયના અગરબત્તી ત્રીમુલ બાઠના નરસેત કરે ઉદ્ધ્રાન્ત પ્રેમ એ
જગાલી અનુપમ નયનો સાદી સરસ અને મધુર બાતમા કરેલ અનુવાદ

અચક્રા અને પ્રેમની આસપરવાનગીથી છપાઈ તમાર મહેલ છે

કિંમત ૦-૧૨-૦

લખે

અ.કુશ. એ.દીસ-જામનગર

તાવની રામબાણુ દવા

રૂ. ૧૦૦ ઇનામવાળી

ફાયદો ના થાય તો પૈસા પાછા

(આસ પરેજ નથી)

કેમ પશુ જાતને તાવ એટલે દવાયે જોગતરીએ ચોષીએ ઉનો ટાંગીએ
તેમજ ચાલતા જમાનાના નવી નવી જાતના ઉગતા તાવો જમારી દવાથી ના કિતરે તે
લીધેલા પૈસા પાછા આપીશું કેમ સખત એમ સાચીત રી આપશે કે વૈદ્યશાસ્ત્રી
ગિરધરલાલ કહાનજીની દવાથી ચોષીએ તાવ ના ગયો તો તેને રૂ. ૧ સો ઇનામ
આપીશું કબી ૧ ની કિંમત રૂ. ૧ - આસ પરેજ નથી

મફત મળતા પુસ્તકો

જુરની ધાતુસંબધી અને જીવ દરેક માટે “ધાતુવિકાર” નામનું પુસ્તક મગાવી વાંચો
શ્રીઓના દો મટે આત્મવિધાર” નામનું પુસ્તક મગાવી વાંચો અને
પુસ્તકો પોસ્ટ ખર્ચ પશુ લેવામાં આવતું નથી

વૈદ્યશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ કહાનજી,

અ. ધોળકા-૭ અમ. ના.

સુખી જીવન અને આત્મોન્નતિ.

આત્મોન્નતિમાટે શરીર મજબૂત નિરોગી અને ધાતુ પુરુ હોવી જોઈએ. કારણ કે વીર્ય એ શરીરનું જીવન છે, અને સુખી જીવનમાટે તેની ખાસ જરૂર છે. એવા જીવનમાં વીર્યને જાળવવા કે પ્રમાણથી વ્યવહાર પાળવા મેં તે કારણથી દુરુપયોગ થવાથી શરીર અચ્છન્ન, એકદમ નિર્મજા અને ચિત્ત ચિતાવૃત્ત થઈ જીવન દુષ્કીર્તિની સમાર અસાધ્ય બાંધે છે. અમારી—

વીર્યવર્ધક ગુટિકા

ના એવનથી શારીરિકે લુપ્ત લાગે છે. શરીરમાં રક્ત તથા વીર્યનો વધારો થઈ તે વધે છે. વાત પિત્ત તથા કફથી પેદા થયેલ રોગોનો નાશ થઈ સ્વભાવસ્થામાં થવી શરીરની ખરાબી અટકે છે.

કિંમત ૪૦ ગોળીની ૧ ટબીના ૩ ૨-૦-૦

મૂલ્યના—વાંઝોનું મૂલ્ય ૫૫ અને રોગીને સલાહ મક્કત વ્યાપકમાં આવે છે.

લખો—વૈદ્ય શક્તિગદ ગોપાલગદ,

ધોલકા (જિલ્લો—અમદાવાદ)

કોલકરાર.

સાધ્યને લગતો તમામ ગામાન વેચનાર, તથા ખરીદનાર તથા સાઈકલ સાડે આપનાર,

દરેક જાતની મશીનરી મીથેન્ગાર આમેકોન—પ્રાઈમસ—ટેન્ક વિગેરે દુરસ્ત કરનાર

આના દરેક કામ માટે—

શ્રી મનુ સાઈકલ ટેડીંગ કંપની સાથે તમે સંકલ્પ

કરાર કરો તો તમને મનમાનતો ફાયદો થશે

શ્રી મનુ સાઈકલ ટેડીંગ કંપની,

પ્રોપ્રાયટર અને મેનેજર—શાહ નરસિંહરામ માલોજી,

૫ એપ્રિલ—બાંસનગર

પૂન ના પ્રાચીન વ્યાપાર સાહિત્યની ગોથ—અગાઉ ૬૧ નંબર બદાર પોલ સંસ્થાના અધ્યક્ષ ભોલેદાસ માલોજીના શબ્દો પરિત આચાર્ય જ્ઞાનદેવે મુક્તિએ જનાવેલ

— દુનિયાનો નકશો —

વેદ સાંખ્યસાર નવખંડ સાત દ્વાપ સાત સમુદ્ર, વૈદ્ય મેરુપર્વત નરમ વિગેરે રમણીયે આમાં દર્શાવેલ છે. જુદા જુદા રમણીયે શરૂ કરીને જોડવા છે કે દરેકને તે જોવાની નિવાસ મશે નમ્યા સાથે અંગ્રેજીમાં સમજાવવાની ગોથથી મળશે. કિ. ૧-૧-૪-૦૦ પોસ્ટેજ જુદા પા રાજા ગોપાલ નાયક, બીડેન્સ ગાર્ડન—વેપરી—મદ્રાસ.

P. Raja Gopal Naidu

Bidens Garden, vepary-Madras

મોતને લાત મારનાર

૧	પરસ્તાન	૨
ગમે તેવા	એગ્યુમીક્ષર	૮ આનાની
ઝેરી તારને	તાવની દવા	એક શીરી
પેદેવ અપારેજ		એકીવખતે બા
નસાઈ મુકવા		માણસને જાણ
અમરજીતિ		ના મુખમાથી
ભેળવનાર		ખાણ એથી
૨		કાંટે છે

૧ી પરસ્તાન પરમ્યુમરી હા

અંગુઠા છાપવાનું

૨૦૨૬

સાફ રનાવેજ પાવતી પ્રાથેશરીનોટો રિગેરે મહત્તના
કાગળો ઉપર અગુમનું નિશાન સરસ રીતે લેના માટે અમારા
સામાનમાં જોટલી સગવડ છે તેટલી જીન કોઈના સામાનમાં નથી
તે એકવાર જોવાથી ખાતરી થશે

કિંમત ૬૨ આના ૩૧ ૧ ૩૧ ૨ પોલ્ટેજ અવગ

તેમજ અમારે સા ૨૫૨ સ્ટેપ લાખની સીનો, સીપાઈના ચપરાસ,
ચીસ, કાપ અને કોપર પેન્ટ ઉપરનું કોતરકામ કરી આપવામાં આવશે

માનકામે પ્રવરસ

પ્રત્યે હર્ષ અને ગૌરવ સ્ટેપ મેકર્સ

કાલમહેવી રોડ—સુબર્ષ

રજિસ્ટર
નંબર
૮૪૧-૧૦

ચારુતરકા

કિંમત ૧૧૧
પાલ્ટેજ સાથે

અમૃતમા અમૃત માયાનો દુખાયો એ જ મીનીટમા આ
રામ! અધીસ અને હાલના જાત ઉપર યશસ્વ અકુશીર!
ગાત્રી મહાજીમી જા! ઉત્તરી નુ-રિંગ પ અચાટ અસ!
નોરો ઉપ તો ખાતરીનીજ સા! ૧૨-ફાત ૧૧ દુખારા ઉપ
લા, ઉપચા! વીટ્ટી સા અગમે! ઉપાવ! જીન અ
નેમ રાગો ઉપર ચમત્ત રી સાતરી સાત નુ અમૃતબિન્દુ
આપે ધે યે ૨૫ ૧૫ છે ૧ ૧૧ પોલ્ટેજ માફ નોગ
મહત!

અમૃતબિન્દુ' ઓડીસ—નાડયાદ

અમૃતબિન્દુ

આતંકનિમિત્ત ગોળીઓ

દિ દુરતાનમાં સધળે રથો પોતાના અમલક રિક્ત ગુજાથી ખાસ ઉપયોગ કરવાને આવશ્યક સામીત થયેલી આ ગોળીઓ બરમા સીતોન રેટર્મ્ સેટલમેન્ટ સ્થાપિત અને સીતોના હોંગકોંગનગરે રથોના ઉપરના આક્રીકા અને વૃણના ધણી રથોના ફેલાવાને પામી છે લાક્ષણિક મેદાનમાં ભાગ લેનારા ધણી માણ્યોએ આ ગોળીઓની અજમાયશ લઈ તેની બળ અને રક્તિ આપવાના ઉત્તમ યોગનેમાટે તેના વખાણ થયા છે

સવાર સર્જિ જન્મા પછી પુષ્પ ઉત્તરનું માણસ એક એક ગોળી ખાવાના ત દુરતાન તાકાન અને સર્મી ૭ દર્શીવગરે ધણી મોટા લાગો મેળવના ભાગવશાળી થાય છે

આ ગોળીઓ પાયાશક્તિને સુધારે છે દરતની અપકાપતને દૂર કરે છે મોરકાન રથિ વધારે છે, ધાતુના કોષ્ઠપણ જાતના બગાડને મગી સરીરને તે તરવી અને બજવાન જનાવેઈ તથા મનુષ્યને અપતવચરના ધકારજીના સામાર્થી લચાવી લે છે

માર્ધાના ખાનીના ફેના અને પીંડીના દુખાવાને તથા કગતરને મનામા થા શક્તિને સતેજ કરવામાં કમપણ કામ રવાના અણખમને અને આગમને દારી દિખત વધા ઉત્સાહ આપવામાં અને સરીરના ફેક ઉપયોગી ભાગને અખૂડ તત આવામાં આતંકનિમિત્ત ગોળીઓ એક અભિવકારક અને પરિગ્રામમાં પણ સુખરૂપ નિરડનાર અમૃતસરખો મનાજ છે

જૂના જૂના દેશના જૂની જૂની વાસા અણનાસ અનેક સોગત રથી આ ગોળીઓનેમાડ અસખ્ય સદિશીકટો મળ્યા છે અને આતુ રજના કરે છે ૭ સદિશીકટ આપનારાઓમાં અન્ય વચ સિવાય જારી ઉચી ડીમી ધાતુનારા કક રોની પણ મોટોની સખ્યાનો સમાવેશ થાય છે

આ દુનિયામાં તમેને પહેલામાં પહેલી જરૂરીવાતની કોઈ પણ યોજ દોષ તો તે આ આતંકનિમિત્ત ગોળીઓજ છે

કિમત—ગોળી ૩૨ ની દબી ૧ ના રૂપિયા ૧ એક

સામગી કમીઓ ખર્ચ કરનારને મળી રકના કમીજનવગરે લાક્ષણિક માદિનીમાટે અમારું પ્રાધિકારિત મગલી વાંચવાને લલ મણ કરવામાં આવે છે

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશ કર ગોવિંદજી

વાલેક—આતંકનિમિત્ત એ રધા નર,

જામનગર-કાવિયાસ

આતંકનિમિત્ત પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ માં એસ એમ જોશી બી જ એમલો ડાખુ—જામનગર

અંકુશ

મહાત્માના મહાત્મી નમ્રપ્રમાણ માહાત્મા-અમન ૧૪

પુસ્તક નંબર

૧૧૧ ૧૮૭૬

અંક ૩ એ

દેવનું બાલામૃત.

લુઓની' આ બાળક કેવી ટોસધી
"દેવનું બાલામૃત" પી બપે

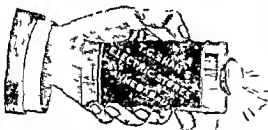
બાળકને તદુરમ્ત અને બળવાન
બનાવનામા આ બાલામૃત દેવને
વાપરના બનામણુ કરીએ છીએ
કિમત બાટની એકના આના ૧૨

દેવસ દિતા કુરતઃ મગાનાગને મફત
મોકલવામા આવે

ડી ડી મવાડી,

ધ રતરી ઔરધાવય-ભૂમનગર

વિજળીના દીવા

નાના ગજવામા
રાખી રાકાય છે

આમની બીલકલ ધા લી નથી

કિ -૨૧ રા ૩ ગા ૪ ૫ અને ૬
પોરેજ ૮ આના

સ્પેર બે રી કી ૧ ૧-૪- પોરેજ સાથે

દી જ શાહજી હથેકલિક રોસ

બોમી-ગોવિંદ મુ મુ ન ૪

માય મોરીસ-વાર રરના-સાવ ૫૫ અમદાવાદ

તેલ કે દીવાસળીની

બર ૫૩ની ૧ ની ૬૩

માપ માવનાજ બલકાર

રોસની થાય

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

- ૧ સહસ્રપુટી અબ્રકલસ્મ—શ્વેતેવા લવક વ્યાધિને મટાડવામાં આ ઔષધની ફેદે શાસ્ત્ર અને અનુભવ એ બંને પ્રમાણથી સિદ્ધ થયેલ છે ઉષરસ, ૪, અશ્મિત વગેરેને તો તે તરત મારી દેવા છે કિંમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫૦ પચાસ
- ૨ ઉચ્ચી કિંમતનો ઉચ્ચ મુરમો—આંખનાં ન મટે તેવા દુઘીવા દરોને પણ દુઘીને આંખોને રોગરહિત અને તેજસ્વી કરે છે કિંમત તોલા ૧ ના રૂ. ૨૪ મોવીસ
- ૩ લોહલસ્મ—લોહીને સુધારે છે, લોહીને વધારે છે અને શરીરને લોગાગ્રેતુ મજબૂત બનાવે છે શરીરને ધસાડજનુ તુરંત અટકાવી જાય તર બનાવે છે કિંમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫ પાંચ
- ૪ આરો ય અવલેહ—શરીરમાં તાકાત અને રૂત્તિ આપે છે, પાચનશક્તિને સુધારે છે, બદુમ્મતતા અને પથરીને મગડે છે દુર્જતા દરસને માત કરે છે અને વખતવગર ધોળા વાળ ધણ જવા તેને અટકાવે છે કિંમત તોલા ૨ પીસના ડબા ૧ ના રૂ. ૨-૮-
- ૫ હરીતકી અવલેહ—શરીરમાં શ્વેતરોગના બીજા પ ગણાતી ઉષરસ આ અવલેહના સેવનથી નાશ પામે છે તેનાથી રત આપે છે કરોના પ્રકોપ મટે છે અને અખ- આરોગ્ય તથા બળ ટકી રહે છે કિંમત તોલા ૨૦ ના બા ૧ ના રૂ. ૨ બે
- ૬ અમૃતાર્ણવ અવલેહ—પિત્તપ્રકોપથી સતત થયેલ લોહી તથા વીરને સુધારી શરીરને શક્તિવાળુ તથા તેજસ્વી બનાવે છે માદશક્તિને સતેજ કરે છે સત્ત્વદુષ્ટીએવાં કુષ્ટ ૨ દોનો નાશ કરે છે અને ધડનજીને દૂર રાખે છે કિંમત તોલા ૨૦ ના ડબા ૧ ના રૂ. ૨ બે
- ૭ વાલકરજુ તેલ—મધુરપદ્મ મટાડવામાટે બહારથી લગાવવાના ધનાજરો આ તેન અદ્વિતીય-ચમત્કારિ છે કિંમત તોલા ૧૦ ની બાટની ૧ ના રૂ. ૫ પાંચ
- ૮ બાળમિત્ર—બાળકોને તદુરત તેજસ્વી તથા તાજાતવાળા બનાવવાને આ ગોળાઓનું સેવન ક્વાવડુ જોઈએ કિંમત લગભગ ૩૦૦ ગોળાની ડબી ૧ નો રૂ. ૧ એક
- ૯ આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ—શક્તિની તમામ દવાઓમાં અજબ મતા ધરાવનારતરીકે પ્રથમપદ બોલવતી આ ગોળાઓ અખ- ત્રિરત આપનારી ચમત્કારિ ગોળાઓ છે કિંમત ગોળી ૩૨ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧ એક

વવાઈ દવાઓની વિગત જાણવાને અમાર પ્રાઈસલિસ્ટ મળાવો

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિગકર ગોવિંદજી

જામનગર—કાઠિયાવાડ

A BOON OF CIVILISATION NOW READY

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY

DO IT TO-DAY

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot

Labour and money have not been spared to make the
compilation a reliable and handy Vade mecum for the trade
and profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the General and
Archæological sections educative and helpful

Published in parts such as —

	Rs
Delhi Lahore Cawnpore Allahabad etc	1 each
Calcutta and Bombay at	5
Madras at	2

For further particulars please apply to —

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 13 ALLAHABAD

શું તમો કરકસર કરો છો!

જમનો ખારીક છે, કરકસર કરતા શીખો ને તમારે તમારા મકાન રંગવા હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે અમે તમોને બતાવશું

અમારા બનાવેલા રંગાન, ખેતતેલ, વારનીશ બ્લેક બપાન, વિદે ભીખા કરતાં કિંમતમાં સસ્તા અને વાપરવાથી ઘણા ઉત્તમ છે ને તમે વાપરશો તો તમને તે જરૂર ફરજીય કરાવશે

પ્રાઈસલીસ્ટ માટે લખો--

ટેલીગ્રાફ "White paint"
ટેલીફોન ૩૯૫૩

ધી ઇન્ડિઅન ઓફીસ પેન્ટ
મેન્યુફેક્ચરીંગ કંપની
લાયબલા-મુ બઈ

રાજ ભદ્રાશનઓ,

નવામે નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો સેફ સ જ નો કન્ટો, મેજર કેપ્ટન નામદાર ધોઈસરાયના ઓનરરી એ ડી સી લેફ્ટેનન્ટ ગોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલીયન ઓફીસર યુરોપીયન સીવીલ સર્વિસ એમ ડી ની ડીગ્રી ધરાવનારા મોટા ડાક્ટરો તથા દેશી અને યુરોપીયન અમલદારો અને ગૃહસ્થોમાં બાદશાહી યાકુતી નામની જગજહેર દવા બહુ વપરાય છે એજ તેની શ્રેયોગિતાની નિશાની છે-ગવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં આ રજવાડી દવા એનાલાઇઝ થયેલ છે

બાદશાહી યાકુતી.

ગમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાઝત પાછી લાવે છે પુરુષાતન કાયમ ગમે છે આ રજવાડી યાકુતી વીર્ધવિકારના તમામ બ્યાધિ મટાડે છે અને વીર્ધ થ બનાવી ખરે પુરુષાતન આપે છે ખરી મદદ આપનાર અને નમલા માણસને પણ જીવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ ભલામણ છે આ દવા વાપરનામાં કાઈ પણ જાતની પરેજી જરૂર નથી ૪૦ ગોળીની ડબ્બી એકના રૂપિયા ૧૨

બાદશાહી યુનાની લેપ

કિમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે ખરે પુરુષાતન લાવવા માટે આ લેપ ફેટેદમદ ધવાજ છે આર્ડિસ એકની રૂબીના રૂપિયા આઠ

કાંઈકે કાલીદાસ મોતીરામ-રાજકોટ-મીઠીયાવાડ

સફેદ કોઠ અને સુનખેરવાની દવા

કોના દરદી પીડાયેલાઓ! જે આપ તમામ જાતની દવાઓ કરીને યાજી ગયા હો
વૈલા કાકાશ કવિરાજને અને તકીમોના જગમો મેળવીને પોતાનું દરદ મટવાની અશ્વા
ઓડી બેઠા હો તોપણ એક વખત અમારી જગત્રખ્યાત ફારી દવાનું સેવન કરીને વાનની
વાતમાં તદુરતીનો લાભ મેળવો

મિત્ર—મોહોદી ડબી ૧ ના રૂા ૪-૮-૦ સાગચાર

નાહાની ડબી ૧ ના રૂા ૨-૮-૦ અદી

જયીશ્વરસિંહ

Jayashwarsingh

જયધેરસિંહ,

કુટુંબચિકિત્સક—દરના

DARBHANGA

કુટુંબચિકિત્સક—દરબગા

અ જાણીયા સિરીઝના ખેતીવાડીના પુસ્તકો

૧ ખજા કન ખામનું ખગીયાનું પુસ્તક (પાકુ પુક)	રૂા ૦- -
૨ પાણીની શોષ તથા તેના ઉપયોગી સાધન ( )	રૂા ૧ ૧૨
૩ દ્વિદુરધાનમા થના વવેતર કરવાની રીત	રૂા ૧-૪-
૪ ખેતર ખેડ તથા તેના દથી-જાર ઝોગર વિગેરે	રૂા ૧-૪-
૫ ખેતીવાડીના ધધામાથી પેલા માવાની કુચી (તમામ જાતના ખાતરની હકીકત સાથે)	રૂા ૧- -
૬ રેશમના ખીડા ઉછેરવાની રીત તના કેતખનું વાવેતર કરી રેશમના વાવવાની રીત	રૂા ૧-૦
૭ કુવામા પાણી નધા ના માટે મોર્તિન કરવાની હકીકતને ખાસ અંક	રૂા ૪-
૮ ખેતિવાડી વિજ્ઞાન માસિક વાપિક લવા નમ	રૂા ૨- -
લાયખેરી માટે ખાસ ઝોડુ લવા નમ	રૂા ૧-૮-

દુવેરાય સી અ જાણીયા, લીબડી—કાપીવાડ

અગ્નિની ધામ્તી વગરના, ગજવામા રાખવાના

વિજળીના દીવા

ELECTRIC POCKET LAMPS

તેલ કે નીવાસળીની જરૂરગર કુલત એ આપ ખસેડ
તાજ વેરાની ધાનકે કિમત—રૂા ૨૫, ૩૫, ૪, ૫, ૬,
૭ અને ૮ પેટૅજ ૮ આના, ઝેર ખેટરીનો રૂા ૧
કે ૧૬—સી ગોવિંદ એન્ડ કંપની—અમદાવાદ

પત્રવ્યવહારથી રીખવાની શોર્ટહેન્ડ પદ્ધતિ

આ પદ્ધતિ છ માસની અદર ગીખાય છે ફી રૂા ૨૫ (માસિક ફી રૂા ૪
તથા રાખપ ફી રૂા ૧) ઉકાલ—ધી સુનિવરસન ગોરહે બરો,
દીલ્હી

સ્વર્ગસ્થ વૈધરાજ પ્રભુરામ છવનરામ સ્થાપિત

પ્રમુરમ અનંત ફાર્મસી

રાસસિક્ક આયુર્વેદિકઝૌષધો બનાવનાર

જેને માટે સુબધ અમદાવાદ, પુના, નજડોટ વગેરે સ્થળોના પ્રદર્શ-
નોમા સોનાના ચાદો તથા રૂસ્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટો મળેલા છે

મુસાફરીમાટે અતિ ઉપયોગી ઝૌષધોની

પ્રવાસ પેટી

મુસાફરીમાં તેમજ બહોળા કુટુંબમાં કાલ વખતે અકસ્માત કષ્ટ પામિ થઈ આવે
તેવે વખતે તુરત લાગુ પડે તેવા અસરકારક આયુર્વેદિક ઝૌષધોની આ પ્રવાસ પેટી
ધણીજ ઉપયોગી છે જેનો હિ દુસ્તાનમાં તેમજ રતિવાપાગના દેશમાં અત્યાનસુધી
ફેનાવો થયો છે તેની અત્યંત અછછું થઈ ગઈ, તાવ ખાસી મરડો કાઠેરા વગેરે લુદા
લુદા બાર રોગોઉપર ખાસ દવા તથા તે સાથે બીજા ૨૮ રોગોઉપરની સૂચના તથા દવા
સાથે અમર્યો, કાદો વગન તેમજ ઝૌષધો વાપરવાની વિગતવાર ચોપડી હોય છે આ પેટી
મુસાફરી માટે ધણીજ અમર્યની છે રૂક દવા અસરકારક દોઢ તાલકાવિક ફાયદો કરે છે

કિંમત—પેટી ૧ ના રા ૨૦-૦-૦

હજતા દરસ માટે તાલકાવિક ઉપાય

સ્થમ્બક Sthambhak

હજતા દરસ જેમાંથી નિરતર લેવી પડી રોગીને પશોજ નયગો કરી નામે છે
અને ધણી વખત તેને બીધે રોગી મરણુતોલ દાનતમાં આવી જાય છે, તેમને આ
દવા એક આશીવાદરૂપ છે ખત એ કે જલુ વખત લેવાથી ગમે તેટલા પ્રમાણમાં
પડતુ લોની તુરત બધ યધ જાય છે અને રોગીને સારી શક્તિ આપે છે આ દવા
નિષ્ફળ જવાનો એક પણ દાખલો જોવામાં આયો નથી

A Sure Remedy for Bleeding Piles

It at once stops bleeding from the piles and cures
weakness due to constant bleeding Not a single case is
till now known where the remedy has failed Three or
four doses have cured profuse bleeding

DIRECTIONS—One dose of the mixture every four or six hours
with an ounce of sugared water three or four times a day

PRICE—A bottle of eight doses Rs 1

ભુનેશ્વર—પ્રબધ

૬૧૦ વામન ઝાપાળને

આયોધ્યજ્ઞ

સારસાપરિલા.

આ સારસાપરિલા કેષપજી કારણથી બગડેલા લોહીને શુદ્ધ કરી તેની વૃદ્ધિ કરવામાટે અકરીર દવા છે

આ સારસાપરિલા ફક્ત લોહી સાફ કરે છે એમજ નહિ પરંતુ બીજા ઘણાં દરોજોવા કે મરમી પ્રદર સાંધાનું રહી જલુ મોઝાં અને સરીરના બીજા ભાગોપર ચાહાં પડવાં રમરજુચકિત ઝોણી થઇ જવી સરીરપર દેહા થઇ આવવા ખુજલી-ખરજ દરાજ વગેરેને માટે પણ ઘણીજ અકરીર દવા છે

શીથી ૧ ની કિમત રૂ ૧૧ ટપાલખર્ચ તથા પેંગ ખર્ચ આના પાંચ જુદુ ચાર શીથીઓ પીવાથી સારો ગુખુ આપે છે ચાર શીથી સામગી મગાવનારને ટપાન અને પેંગ ખર્ચ સાથે રૂ ૪૫ પડશે

માનેક—ડૉ ગૌતમરામ કેશવરાવ એન્ડ સન્સ,

હાદારદાર—મુ અર્ધ

Be a Doctor Yourself

To save your own family and your neighbours in times of epidemics which create a havoc in the country

Here is your opportunity to save your poor brethren helpless and it is your time to be a helping hand to them

Shall we tell you the way you will discharge this philanthropic duty?

Buy a SAMILE Box of DR BURMAN'S SPECIFIC Contains—1 Camphor 2 Cure for Asthma 3 Kola Tonic 4 Nervine Tonic Pills 5 Purgative Pills 6 Essence of Mint put up quantities sufficient for the purpose For details ask a copy of The Medicines you want

Price Re 1-6 Per Box.

Postage 4 Anne

DR S K BURMAN

5 Tarchand Dutt Street—CALCUTTA

શ્રીઓ માટે સારણ અને નિર્દેષ નાનન પૂરૂ પાડવું

માસિક

વનિતા વિનોદ.

શ્રી હપથોળી લેખો પ્રગટ પાવશે શ્રીઓના લેખોને પ્રથમ સ્થાન અપાવશે

વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ જ્ઞાના-સાયબેરીઓ માટે

ખરીદવા મંજૂર કર્યું છે

વાર્ષિક લનાજમ દિ હુસ્તાન (પોસ્ટ ગ્રાહિત) રૂા ૧-૮-૦

, " પરદેશ " રૂા ૨-૦-૦

નમુનાની કોપીની કિંમત રૂા ૦-૩-૦

ખાતરી કરવા આજજ નમુનો મંગાવી લેવા લાભામય છે નમુનો મફત

મોકલવામા આવશે નથી

તત્રી-વનિતા વિનોદ

શ્રી સ્ત્રી-મંદિરા સ્ટોર

➤ **GOOD LUCK.** ➤

Can be attained by following the rules laid down in.

RAI SAHIB DR K C DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for **HEALTH WEALTH** and **PROSPERITY**
and everyday companion for young and old. Distributed **gratis**
and post free

Apply to —

THE SWASTHYA SAHAYA PHARMACY.

35-2 Harrison Road, CALCUTTA.

જાહેર ખખર

પૈસા કેવી રીતે બચાવશો ?

લાખની પાણી!!!

તમા ૧ ઘરના રોજ વધરાતી સામ્રનો બચાવ કરો

અમારે ત્યાં વજર શા રનો બનતો રવાઈટ લેફ્ટનન્ટનાર ચાહ પીવામાં
વજોત ઉત્તમ છે જેની અદર બીલડા ચાહરની જરૂર પ ની નથી

એક ઠપ ચાહ તારતી રના એઆનીમાર ચહ ખસ છે

ચાહ થો ૮ રવાઈટ બને છે એ વખત એકજ કનો ખચારી
ખાવો કરો

૨ સી દીનના ખાની કિ ૩ ૨ પોસ્ટલ જીડ

સખો—

ધી મરચન્ટ ધધસી એન્ટ ૫૧

હુજા ચાલિ—ધુબા ન ૨

અમારા શુદ્ધ માયા મોતીના સુરમાથી આખના કેષપણ હઈ ઉપર
 ફાયો નની ચેરો એવું નિવા પુર મ્હેનાર ગાદોને પેસા પાછા મગે છે
 સુરમે—ગોટ સાઈટ, રતાધિગાપલુ આખની મરમી આખનું કુખવું
 રતાય મ થુ ઝામી પડવી અજવાગાથી અજામ જવું પાંપોનું ખરવું
 પાણીવું ઝરવું હુક મુદનમાં પડેલા કુલા નજલો વિગેર રહેને આ સુરમે
 બઝમૂગથી ના કરે છે (ન ૧ તોના ૧ના ૩૪) ન ૨ તોના ૧નો ૧૫

૧ મો—વેરા ઇસાઈ મુસાઈ મુખારાના, જામનગર-શાળિવા

નાનો છબી પરથી
લાઇફ સાવજ સુધીના
એનલાઈન એન્ટા

[११५५-१५६५]

અમારે ત્યાં મુંદર તથા વ્યાજબી દાંસે
અને વાવદેસર જનારી આપવામાં
આવેછે

સતોપકારક દાખા વાસ્તે ખાસ
મોટા ખર્ચે રટીયો બધાયેલ છે,

2244-11 2-92

१३ मित्रभाटे लब्धे।

જિતેશી એ ૬ વારા

Ихтер и др.

સામગ્રી

નાભો વખત થયા હુટ રોયી દુખી થતા ઘરદીઆને દિનાસા
ત ન મફત! “વૈદ્યકીય સ્મૃતિ” તૃતીય મફત!

પોતાના કોમપણ રોગને માટે ખરેખરી બને સતિ તર દર્શી ન પતથી લખી જણાવનારને
 પેલ નાનાનુસાર વૈધકીય સુભતિ” તદ્દન મહત્ત્વ તપી મોટાભવામા આવે છે

અમારી સ્તાહ પ્રમાણે વનવાસી અને આપણું સેવન ક વાધી ફરદીએને યુ શાપદો
રશે તેની ખાતી એ વખત ગર્હા મનનાથી અથવા પત રા પુત્રી જેવાથી થઈ શકશે

જાનન માટે અર્ધાઆનાની રહેમ્ બીડવી તમામ જવ બચવાગ ખા । ૧૧૨૫૪૫૫ -૧૧૬૬
અમારા ઔષધાલયમાં ત્રણેક રોગને માટે સારરિદ અને અનુનન ઉત્તમેતમ આપશે

એકેએ માટે તથા રાજા તમા આવેલે વડુ વિગત માટે જનાર પ્રાર્થનાથી મળાવી વાંચો
 યેઠ પ્રાપ્તિસ વિ પાપહરણ શાસ્ત્રી

અરે, અકર - જાતના

આમનું ૧૨- કાગિયાતો

नेत्ररक्षक अञ्जन

नर्तिका २१ वषका पराक्षर दिया जा चुकी मार्तयाविन् पुत्र जाला माहा दका
रतौद तिमिर नायला मर्षी सुपरी मांसवदि आन्किजे जहम ग्या देता ह बीमत पी
कीनी १) व ॥) व १) नमूना ॥ का न्हिट नन्नका सुपत भेजा जाता है

एनेष्ट च द्विये—आरभार मुनीन्क गुप्त हरावा यु ११

अत्तरांचा नवीन कारखाना

सद्गृहस्थ हो, आमचे कारखान्यात सर्व प्रकारची शुद्ध
चदनाचें तेलार वनलेलीं अत्तरें, सुवासिक तेले, गुलाबजले,
केवडा जळ, अर्क सुरवे, तवाखु दगोरे सर्व माल माफक
वरानें खात्रीचा मिळतो, वरी एक वेळ अनुभव घ्यावा
अत्तर.

गुलाब, केरदा, चमेळां, लस, जूरी, होना, सुरगी,
मालती, आभा, झेंडू, खारा, शेवती इत्यादि दर तोळ्यास
०।।= आणेपासून १५ रु पर्यंत
तेले

पेसा, चमेली, मोगरा, गुलाब, मसाला इत्यादि दर
शेरास रुपये २-१५ पर्यंत

तवाखु-दर शेरास

रु २-४-१० २० ३२ पर्यंत

मोटा फेटलोग फुल्लट पाठळ

पाखनलाल विश्वनाथ, जनरल मॅनेजर, सु कलोज सिटी

१ इपियो काई वधारे नथी

मनोविचारना संपादना सध्याने शरीरे सत्वहीन पधेचा तरेणो ? तमारी पायन
संमिता मंड पडवानुं, इस्त साई न आपवानुं दाय पथ दुष्पणा यवानुं, कम्मर दुष्प
वानुं शरीरमां ग्रीवो ग्रीवो ताव रत्ना अरवानुं शरधु शु ते लवो छो ? तेनुं
मरधु धातुपातज जे तमे विचार करता दरो के दवे शरीर साई केम थाय ?
—पथु निरास यशो नहि

ऐक इपियो जे माछ मोहोनी वात नथी आमारो “धातुपौष्टिक पाक”
अर्हि. अने ते २१ ई वस अनुधान साथे आछने तमारी तमीवतमा डेवो
सुधारो थाय छे तेनो अनुभव ह्यो तमारी तमीवननो सुधारो तमने पोनानेज
मातुम पडो

अरेअर ? ऐक इपियो काई वधारे नथी माटे अनुभव ह्यो बी पी
अथ पाय आना यशे

Iryaashadhhalaya--MIRAJ

आयामहालय—भीरज (S. M. C.)

— વિષયાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) શુદ્ધાન અને શુનામ પુષ (મવિત)	૮૧
(૨) નીતિપ ત્વે છુટક વિચારો	૮૨
(૩) ચિત્તવૃત્તિ-વિદ્યા ત્વે	૮૬
(૪) પાપ ખરૂં કે	૮૧
(૫) અમારે સવાધમ (કવિતા)	૧
(૬) પરમેશ્વરપ સે ત્રાયના	૧ ૧
(૭) જાદુજી ચોર	૧ ૭
(૮) વિધિ પિ અકલિત તિ (કવિતા)	૧૧૩
(૯) સાભિનાય રવીકાર	૧૧૪
(૧૦) શ્રીકારગ્રાધામનુ વણ ન (કવિતા)	૧૧૬
(૧૧) આત્મવિવરની ચર્ચા	૧૧૭
(૧૨) મોધ વચને	૧૨
(૧૩) દિલ્લી દરબાર (આનુ વાર્તા)	૧૧૭થી ૧૨

અંકુશ.

ANKUSH

પુસ્તક ત્રીજું

વૈષ ૧૯૭૬

અ ૬ ૩ નો

ગુણવાન અને ગુલાબ પુષ્પ

તોટક ૭૬

નવરંગ મનોહર આ નિમિત્તા,
 હજાર મુદર પુષ્પ ગુલાબતલા,
 ભરપૂર સુગંધ તરી છેલે,
 લગાડે જાડે ગુલ તે મનડે
 “પ્રિય પુષ્પા ન ગર્વ કદા હૃદય,
 નરમાસ મુવાસ સઃ ધર હૃદય
 કિં દે જન જો નુજ મ્નેદ ચહુ,
 નમોત નિજ સૌરભનજ હૃદય
 ઉપયોગ ન મદનના કરજો,
 મહો ઉત્તમ રેણુ ન અપવે
 જગદીસ કૃપા હૃદય શીરા ઘણી,
 તત્કારણ સોભા છે દિગ્ગણી
 પરપાસ મુવાસ ન વાપરશે,
 કુન રે દ આમર હૃદય ખરી”

સૌ દીવાળીમાન મોહનનાથ દયાળજી ઇવેરી

૧ મનુષ્યપક્ષ શુદ્ધિ ને પ્રવચસે પાખગીયા ૨ મનુષ્યપક્ષે સદ્ગુણ ૩ રોડે ૪ મનુષ્યપક્ષે
 ગર્વ-અભિમાન ને પ્રવચસે કાંટા. ૫ મનુષ્યપક્ષે ઘમ્મી રોક રાખીને અવગત રહે. ૬
 પ્રવચસે જમણી મુગધી ને મનુષ્યપક્ષે ઘણી શુદ્ધિ

નીતિપરત્વે છુટક વિચારો

લેખક—શ્રીયુત કલ્યાણરાય બેઠાલાઈ બક્ષી હિ મતનગર

૧ આત્મરત્નપુ જે પ્રાણીમાનવો વ્યભાવસિદ્ધ વ્રમ છે તેજ સવ નીનિતો તો જણાય છે

૫ નિમિષ ઇતર પ્રાણીઓપાસે આત્મરત્ન ખુના જે સાધન છે તે ઉપરાત મનુષ્યનું વિશેષ સાધન મનનશક્તિ નું દયિમાર છે આનેજ કોઈ અત કરણ કહે છે અને કેટલીકવાર શુદ્ધિ પણ કહે છે

૨ મનુષ્યનું આત્મ આમ ઉત્તમાત્મ ગાય છે (૧) ઉપર કહેલું એ હિંદુ-ધર્મ-સિદ્ધાન્ત પ્રમાણે જ માત્ર મા કાયમ રહેનાર અત કરણ તથા (૨) જે તે સમયનું એ અત કરણના આધારરૂપ સૂન સરી

૨મણ એને માત્ર અતરાય ન નડે તો સ્વાભાવિક રૂપે વિકસાનેા જે સભવ છે તે પ્રમાણેનું વધનું વિકસનું જનુ અસ્તિત્વ માત્ર પ્રાસાન્નિક મુખાનુભવ નદિ

૩ આત્મરત્નપુમાં ઉપયોગી સર સમિતો તથા ગુણો પ્રાપ્ત કરવા તે નીતિ તેમા ખામી રાખવી તે નીતિ

૪ જેથી આત્મનું ઉત્તમ અને રક્ષણ તે સ્વેચ્છ કરવું જેથી મન અતક જનુ રમણ થાય તે મધ્યમ તા ૫ અને જેથી સ્વેચ્છ સરીરનું ૨ રણ થાય તે તા વ્યકનિ

૫ જે કરવ ધી સ્વયંવા રના અ

ધ્યારી અત કરણ બમડ અથવા તેનો વિ કાસ થનો અતકે તેનું કરા સ્વેચ્છ સરીરના ભનામાટે પણ કરવું હિ કે કરતા બધ ઇચ્છુ ના

૬ સવ આદાર વિાર બાપારોમા ઉપરના પ્રિતિ-નિયમોનો ખ્યાલ રાખવે

૭ સામાજિક વન પનુ આત્મ ક્ષમની સફળતામાટે ક્રમશઃ શુધાનું જણાય છે જે પ્રસંગે અને જેટલો સમય નાના મોટો । જે કોઈ સમાજમા પોનાપણું હદભવે અથવા રથાપવામાં આવે તે સમાજ-દાપત્ય કુટુમ્બ ધર્મ રાષ્ટ્ર જાતિ મડગ સમષ્ટિ પણ આત્મ તથા તેનું બક્તિનીપેરે ઉભય અને ઉપર કહેલા ક્રમથી રમણ તે પનુ આત્મરત્નપુ

૮ સામાજિક બક્તિ બોધાય ત્યારે જ માણસ જે છુટી બક્તિપરથી પૂનાક દોતો તેણે નિશ્ચ-અવધવ-એ અનુનાક બની જનુ જોઈએ આખા સ્વભાવવાગાઓનો કી પણ સારો ૧૫ સાધક સમા ૮ અધ્યાવ નદિ

૯ જેમ સરીરના સવ અવયવો તાખા વનના સરાય બને તે તથા તમ પ્રક ક્રાખી પાતાના અવ અને બાધિગિત-અજળ રખવા મનુ નેરો ૮ પાદા

સમાજ તથા તેના અગ્રભૂતોનો પરસ્પર રહેલો જોડાણ

૧૦ જેમ દરેક માણસ પોતાનું અસ્તિત્વ જાળવવામાં, જરૂર પડે તો અવધવાનો જોગ આપવા તત્પર હોય છે તેજ પ્રમાણે જ્યાં સમાજિક અસ્તિત્વ જાળવવામાં જરૂર આવે ત્યાં તે સમાજના અગ્રભૂતોએ અર્પણ થઈ જવા તત્પર બનવું જોઈએ આ પણ કેવળ આત્મરક્ષાજનક છે

૧૧ જેમ દરેક માણસને મોટા થવાની-વધવાની-સ્વાભાવિક ઇચ્છા રહે છે તેજ પ્રમાણે પ્રત્યેક સમાજને પણ હોતી જોઈએ છતાં જેમ શરીરમાં જનાસાર પ્રવહ કરેલો ઓરાડ, પથે નહિ તો કહાડી નાખવો એવી નીતિ છે અને રાખવાથી રાગ ઉત્પન્ન થવાનો ભય છે તેજ પ્રમાણે સમાજે પણ પોતાના વધવાના પ્રયત્નોમાં ખ્યાલ રાખવો એ સામાજિક નીતિ છે

રાજનીતિના મોધમાં સાધારણ નીતિકર્તા જે જે બાબતમાં શિષ્ટતા જોવામાં આવે છે તે ઘણે ભાગે આ વિચારઉપર ધ્યાનથી અમલ થઈ

૧૨ શરીરરક્ષણમાં જેમ નિરુપયોગી કુદ્દાન અશોભા સાચ કરવામાં આવે છે (સુખાલ નખ, વાળ મળ મૂતવગરે) તથા ઉપયોગી વા ઉપકારક માનીને રક્ષા કરે ત્યાં પદાર્થો અમેજ ન થાય વા દાનિકારક ની વડે તો તેનો પણ સાચ કરવામાં આવે તેજ ધોતણ સમાજશરીરના રક્ષણમાં પણ ચાલુ છે

૧૩ જેમ વ્યક્તિઓના સમાજ જ ધાય

છે તેમ સમાજોનું પણ જોડાણ, સ. ૧૪૧૬૮૫ છે અને તેની અનિમ મર્યાદા માધ મનુષ્ય તેના ઔક્યથી અનગ ન રહે એજ હોઈ શકે આમ ઈર્તા તેનું એ વ થવાવિના માત્રી લાઇને કોઈ સમાજ, પોતાની નીતિ રચવા જાય તો, તે સમાજના રક્ષણમાં વિધો હિસા થાય

ન હોય તે માત્રી લેવું એ અસલ હોઇને, તેના વિધો અસલમાધી નીકળે છે એ સ્પષ્ટ છે

૧૪ દરેક મનુષ્યે ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કે પોતાજેવી બીજી વક્તિઓને પણ પોતા નાજેતુજ આત્મરક્ષણ ધર્યાં છે અને પ્રત્યેક સમાજે એજ ખ્યાલ અ વ સમાજે સખધે રાખવો જોઈએ અથાત્ એકબીજાને ઉપદ્રવ કરવાનો આત્મરક્ષણમાં સમાવેશ થતો નથી તેથી તેવો ઉપદ્રવ અનીતિ છે

૧૫ આથી વડુ ઉની નીતિ વધારમાં આવતી નથી કોઈ પાછ વાર કથનમાં આવે છે ખરી પરંતુ તેવે પ્રસંગે એ કથન કે હેના પોતે ગાતો હોય છે અથવા બીજાને મતો દોષ છે

૧૬ દેત કાળ આ પરિચયિતપરત્વે નીતિની સમજ જ નાતી રહી છે તે પણ પોતાપણની વધધટ રૂપા તરથી થતું સમજાય છે

૧૭ આત્મરક્ષણમાં ખરી ઉપકારક જે નીતિ જણાય છે (૧) સત્યપગયણતા અને (૨) અદિસા આ એમાં પણ અદિમાને અપવાદ દોઈ શકે પણ સત્યને નહિ સતના મોધમાં ત્યાં યા અપવાદ દાખલ

અથેલા નજરે પડે ત્યા ત્યા તપાસી જોનાં
તેમા પક્ષપાત એટલે રાગદ્વેષ દશે

૧૮ જે ગુપ્ત સ્વભાવને નીતિ લેખ
વામાં આવે છે તે બનાના આધારમા ઉપરની
સમજણ રહેલી ગ્રામ્ય છે

સમાજમા વચુ વિભાગથી સામાજિક
દિલ્લી પ્રદર્શિઓની અવસ્થા થાય છે તથા
એક એ પકિત જીવનનો ક્રમ આનંદ
વ્યવસ્થાથી ઉત્તર વચાય છે તે પણ ખાતમ
રક્ષણના અનુદાનમાથી સદજ ઉગી ની જોના
પ્રમથ હાય એમ ભાસેછ

૧૯ મનુષ્યોએ રચેના નીતિ નિયમોના
બ ધગદા વિના શુ હો નહિ પણ વિશ્વ
નિયમોમા તો અજ્ઞાન શિદ્ધાંતિય છે હાના
મહોના બધાં કુ ખોતુ પશુ મૂળ હાડ હોડ
અનાનજ અને ન્હાના મહોટા બધા સુખોતુ
કારણ હાતુ મહોટ રાનજ હોય છે

૨ દિલ્હિના નિયમો પદાયના શુભો વ
ગેરેની માહીતી પણ રાન છે તેથી ને ન
ય સાધનામા પ્રિરોધી હોઇ શકે નહિ જારી
નજરે જોતા તેમા વિશ્વમેવા છે માટે તેથી
વિમુખ રહતુ એ પણ અનીતિ

૨૧ આ વિશ્વનો વહીવટ એક દરે સભ
તથા વાયનીતિ ઉપર કેઇ અપરિમિત
અકિતથી વાય છે તેમા સરાય નથી આમ
જતા જ્યારે ને ત્યારે અસભ તથા બ વાય
અ પકાળ (જે માણસને વળતે એ અખી
ગી જેમ્લો લાગે થઈ પ તેમ્લે કાગ)
ફાવી જવાનો અનકાર પણ છે માન
વન વ્યવહારમા નસએ પ્રસો અસભ તથા
તથા અ માધની અનાનો પુ ય ર આવ ય

૨૨ એક ભાગનાથી ખીલુ વધુ સાર
બનતુ હોય અથવા એક હવકુ ભાગનાથી
ખીજ ઉચ્ચનો નિભાવ થતો હોય ત્ય
સદિમા ભાગમેડ થયાજ કરેછે આથી બોધ
મળે છે કે માનુસે પોતાની સત્તામાહેની
વવસ્થામાં પણ એ ધોરણે અપણુ કરતુ
રાનતુ મધ જતુ એ કત ય છે

૨૩ સમાજના મામ ધ વામાં જે વિ
નવતુ જરૂર પૂરતુ જ્ઞાન ન હોય તેમા આપણા
જાણ્યે અજાણ્યે નિપરીત અમર નિપજ
વાય નહિ મે વાતનો બહુ ખ્યાન રાખવો

૨૪ જે તે વેળાના કતવ્યમા પોતાની
શરીર મન વિદ્યા અને અનુભવની સર્વ
અકિત કામમા લેવી અને તેમ રવાની રા
રતેજ ધવરની સાલુકાળા માગવી

૨૫ સદ એટલે ધવરસદ સખધો અને
માણસે પોતે ખાવવા સબ ધોવન્ને પસંદગીનો
નસય આવે ત્યારે સદજ સખધોનો પ્રથમ
હક ગપુવો

૨૬ આનંદયક થાય તેકરતા વધુ સ
ધોમા જોડાતુ નહિ

૨૭ અગણિત પૃથક પૃથક સબધોમાં
મુકાતુ થાય છે તો કોઇએક સબધના અ
અનુ કત ય જ નવતી વેળા અન્ય સબધોને
અને તેટલા મનથી અતજ રાખવા

૨૮ સાનનો પુ ધારેતુ અને નવક્ષ કરેછ
એ વન્નેના તદ્દનત હમેરા કાગળની ખ્યાનમા
રાખવા આ બધાને સરખા વખતદાર ગ
જુવા કે ગજુનવાના દોરની અમતુ

૨૯ કત ય બાબવામા ગાઇ દેખા વાની
જમિ ઓને રોડથી જોઇએ

૭૦ મહત્ત્વ કે હોય ચડ જાય તે જગારે
અ પના દિતનિરુદ્ધ હોય ત્યારે તે અમેથી
તેની યામે નગદ કરવામા લીન કરી નહિ

૭૧ અન્મના પ્રતિકૂળ વર્ત્તાનુ કારણુ
સન્નિધ હોય સારે, નિર્દુષ્ટ કારણુની કદપના
ચડ શકે સાક્ષીથી છુટ કારણુ નહિ સ્વી રવા
આમની ગહેડુ

૭૨ ન્દાની વાતોની ઉમેદા કરી પણ
પોતાના ધર્મનીતિના સ્થાયી નિયમેમા આવ
આવે તેવા સ્થળ કે સમય તેમ જગારી
પૂર્વે છોગે દેવાય એવી જગતિ રાખી

૭૩ કોષ્ઠપણુ આરોપ મૂઠાપરિના ન
આવ જરવાનો ઉદ્ધમ કરવો નહિ તેમ આ
રોપ મૂકાયા પછી અચાર કરમામાં કાગળેપ
કરવો નહિ

૭૪ કરી શકનાની એટલે પોગરસમયમા
કરી ન્દાવાની, ખાત્રી વિના કોષ્ઠ કામ માયે
સેતુ નહિ કોષ્ઠ કમ અધિ સારે ના ન્દેશ
કરતા હા કહીતે ન કરાય તે ગેય ગ્હેડો
સમજવો

૭૫ કહેના કરતા કરી દેખાડવાના અ
સાર વધુ સારી તે ઉડી યાયછે એ નિષમનુ
જ્ઞાન નિત્ય પવદારમા પણ વાણુ સાધ્ય
છે

૭૬ માયે લીવેતુ ને કામ અમ્મ હોય
એટલુ સાર ઉમેડુ

૭૭ નવન તથા મોત પણ પ્રિય અને
સુદર જરવા જતા અનુન જની જાળ નહિ
તે અદુ સભાળુ

૭૮ પ્રસંગમરની વાતો કગવાના ગેરથી
અચતુ

૭૯ બની ગયેના અનુકૂળ પ્રતિકૂળ બ
નાવોથી નિષજતા (એથી દગાઇ જવાય

તેમા) હર્શશોકથી અચતુ પરતુ અનુભા
અફળ ન જાય તે માટે જરુરતુ યાય તેટલુ
એ જનાવોતુ ચિન્તન અવસ્ય કરતુ

૮૦ ભવિષ્યના દર્શિમાદાની અદરના સ-
ભિત પ્રતિજ્ઞ મનાવો પેળી જે અનિવાર્ય
જણાય તેનો ધોજા એછો લાગે તેવા ઉપાય
લેવા પુરતુ અને જે નિવાર્ય જણાય તે અટ-
કારી દેવાના ઉપાય લેવા પુરતુ ભવિષ્યનુ ચિ-
ન્તન પણ કર્તવ્ય છે

૮૧ 'શમ પ્રમાણુ' થી થતો મોધ માન
વામા તે બોધની વચ્ચાર્થતારિના ખીજ
કરાવી ગોનાત ન જનાય એવી સાવધન
રાખી

'અમરમયાણુ' નો મેધ સ્વીકારવામાં
જે તે નસજે ઉપય યર્શકતી હોય તે
સર્વ જાનેન્દ્રો મામગા લેવી લોધ્યે

૮૨ જાનમાર્ગ ના અતિનયમા ન
વાત્મભાવ' સ્તુરવાને ને 'અદલાન'
જાડો થયછે

કમંકો ના અતિવચમા વિવનિરમેદુ
અખાન કે અનાદર યાયછે

ભમિત ના અનિવારમા નખો રસ
અને જ ને અનન [તનરસિત] કરી ગણ
છે ને પછી પોતાથી પણ તેમ જનાય છે
અને આ ત્રણે અતિશયો કર્તવ્યજુદે
ધવસ રેડે માટે એ અતેસસેથી બચતુ

૮૩ તાતના સેનથી ઉ નહિ અને તો
ભમરી અવગતિ, બમિતની તેમજ રુદા-
જની અવગત યાય, પરતુ તેમ ચચાર્મ
સચેતો સમય નિષત થઇ શકતો નથી અને
તેના જાગ્રમા માયુક્ત લોભ નાનજથી અ-
નીતિમા પડી જાયછે

ચિત્તવૃત્તિવિજ્ઞાન શાસ્ત્ર

અનુવાદક—શ્રીશુભ “અભ્યાસી”

પ્રકરણ ત્રીજું

ચિત્તવૃત્તિની રચના કે બંધારણનું આવરણ તરત અથવા ચિત્તવૃત્તિનો મૂળ આધાર કિંવા મૂળ સ્વરૂપ

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૬ થી)

અતઃ પ્રકરણ-એ સૂચન ૨૭ કે ચિત્ત વૃત્તિઓ વાસના કે ઇચ્છાના વૃક્ષના સ્વરૂપો છે આત્મા અને માની સાક્ષી નેટાથી સ્વભાવ કિંવા રૂપરત્ન તેના ત્રિહારરૂપે એકબે કે પાન ઇચ્છા અને ક્રિયા-અભિવ્યક્તિઓ સાથે ઓળખે છે અને ચિત્તવૃત્તિઓ એ દ્વિતીય સ્વરૂપ અર્થાત્ ઇચ્છા વ્યક્તિનો વિષય છે આ સૂચનને કામરૂપે અરી વિસ્તારથી આ પ્રકરણમાં આપણે જોઈશું.

એ વાત સ્મરણમાં રાખવાની છે કે ચિત્તવૃત્તિના મૂળ સ્વરૂપિને પૂરના અને પરિમના તત્ત્વજ્ઞાનીઓ વચ્ચે ખાસ કરી કેટલામના તત્ત્વવેતન સમયથી થયેલું મુખ્ય મનભેદ સાથે આવે છે પાશ્વર્ય દેશવાળાઓ માનવિક નેટાને સામાન્યરીતે તબીબી અમારુદ્ધેથી જેને નન કે પી સંખિત સંવેદન કે ચિત્તવૃત્તિ અને ઇચ્છા-મના ને વાસના ગણિત તેઓ વાસનાને કામનામાં નહીં તેના કામના સાથે જ જોવાની દેહે અને કામ ભય

રોમઆદિ ચિત્તવૃત્તિઓને વાસનાથી નિરાળી લેખી સુખ મની લાગણીઓના પરિણામન કરતા તેના પ્રકાર કે વિભાગતરીકે મળુના કે છે વળી તેઓ કામના અને ક્રિયાવચ્ચે અમુક ચોક્કસ બેદ છે તે વાતકેપર મિ સુસ્તપણે રહે છે.

જીન પરે પૂરના તત્ત્વવેતના આ સર્વ વૃત્તિઓ જેને પશ્ચિમવાળા ચિત્તવૃત્તિઓની સજ્ઞા આપે છે તેને ઇચ્છા કે વાસના કેટલિમાં મુકે છે નેરના કિંવા સચિત્તા શાપારની વગવારી પૂરના મનપ્રમાણે પણ તબીબ છે એ લે કે જ્ઞાનશક્તિ ઈચ્છાશક્તિ અને નિઃશક્તિ તેઓ કહે છે કે જીવો જાગે છે મરે છે અને ક્રિયા રહે (જીવા જાગતી દષ્ટિથી માટે)

કિં ૧ એક માનસિક નેટા છે એમ કહેવું તે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કે ૧ લાગે છે તે પણ જાણે પછેની સરખામણી કરના મનસ (ચ ૬) નો ઉચ્ચોત પાશ્ચાત્ય દેખાઈ રીત

કરવામાં આવે છે તે સ્વીકારીએ તો તેઓ
જીવાત્માનાં તથા મુખ્ય સ્વરૂપો કે પ્રગતિઓ
(કે જે બ્યક્તિ-ચેતનાસમાનજ છે તે) તો
તેમજ (મનસ્ સખ્દમાંજ) સમાસ કરે છે;
જે કે મનસ્ સખ્દ અને ચેતના સખ્દનો
અરો અર્થ થું અને તેનો પ્રયોગ ઉપયોગ
થયું થુ તેમાટે તો હજી વાદાનુવાદ અને
તકરારો આવે છે પરંતુ પાશ્ચાત્ય માનસશાસ્ત્ર
(Psychology) માં સામાન્યરીતે મનસ્
(મન) સખ્દનો જે રીતે પ્રયોગ થાય છે
તેનો મુકાબલો પૂર્વના તે વિદ્યાના અનુવાધી
જે કરે છે તેની સાથે કરીએ તો જે ચેષ્ટાને
પશ્ચિમમાં કામના (Volition) સખ્દ
વાપરી નિર્દોષ કરવામાં આવે છે તે ચેષ્ટા તે
પૂર્વવાળા કાર્ય કે ક્રિયા (Action) સખ્દ
વાપરી કરે છે અને ચિત્તવૃત્તિ સખ્દથી જે
સંજ્ઞા પશ્ચિમવાળા બતાવે છે તે સ્થગે પૂર્વ-
વાળા ઇચ્છા કે વાસના સખ્દનો પ્રયોગ
કરે છે. તેના મતપ્રમાણે તો એક “વિચાર”
પણુ જ્ઞાનશક્તિની એક મદ અને વિશેષ
વૃદ્ધિ સ્વરૂપવત, ઇચ્છાશક્તિની એક ચિત્ત-
વૃત્તિ સ્વરૂપવત અને ક્રિયાશક્તિના એક
આધાર સ્વરૂપવત છે. કામનાને તો તે પૂ-
ર્વનો તત્ત્વજ્ઞાની કદાચ જ્ઞાન કે વિચારના
હિન્સાદક પેટાભાગતરીકે, ક્રિયા ક્રિયા કે
કાર્યચેષ્ટાના જ્ઞાનપ્રબોધક વિભાગતરીકે લેજે.
સ્થૂલ ક્રિયા કે કાર્યને ત્યારે એક માનસિક
કાર્યભારરૂપે કવીએ લારે આપણે એમ
અર્થ કરાવવા માગીએ છીએ કે ક્રિયાનો
અંતર્ગત સ્વભાવ પણુ ચેતનાનો એક ધર્મ
(ફક્ત) છે, અને જીવતું સ્થૂલ શરીર પણુ

ચેતનાનો ભાગ છે જલકે તેવા શરીરનું
અસ્તિત્વજન ચેતના છે. જેમ પશ્ચિમનો કેહ
માનસશાસ્ત્રવેત્તા જ્ઞાનશક્તિ પણુ એક અશ્વિત
માનસિક ચેષ્ટા છે એમ સ્વીકારવામાં આ-
નાકાની નથી કરતો, જે કે તે જ્ઞાનશક્તિની
સરવાત ભરેને જ્ઞાનતંત્રવાળા સ્થૂલ અવ-
યવોદ્ધારજન થતી હોય અને ભરેને જાપન
કરવાનો પદાર્થ પણુ છેવટના પ્રયત્નરૂપમાં
નિરંતર સ્થૂળજન હોય વળી જેમ તેને (ત-
ત્ત્વવેત્તાને) વાસના કે ઇચ્છા પણુ કાલે જે
કે સ્થૂલ દ્રવ્યવાળા ઉપાધિમાંજ સક્રા હોય
અને ભરેને તે પણુ સ્થૂલ પદાર્થમાં પરિ-
શ્યામ પામતી હોય તોપણુ તે પણુ માનસિક
ચેષ્ટા ગણે છે, તેમ પૂર્વના-હિન્દના-તત્ત્વવે-
ત્તાની દૃષ્ટિએ ક્રિયા કે કાર્ય પણુ માનસિક
ચેષ્ટા છે. પણી ભરેને પરિણામે સ્થૂલશરીર-
દ્વારા સ્થૂલ ફેરફારો કરવાસાથે તે નિર્મિત થ-
એલ ક્રિયા કે કાર્ય હોય. સાર્વજિક પશ્ચિમમાં
કામના અને ક્રિયા (કાર્ય) વચ્ચે જે રીતનો
બેદ સમજવામાં આવે છે તે રીતનો બેદ પૂર્વના
તત્ત્વવેત્તાઓ લેખતા નથી. પૂર્વમાં નૈવાયિક
ધાને ન્યામવેત્તાની દૃષ્ટિએ “પ્રવલ” પણુ
જેમ એક માનસિક શુદ્ધ કે માનસિક વિ-
ચિન્તતાનું રૂપ છે તેમ પશ્ચિમનો તત્ત્વજ્ઞાની
તેને કામના લેજે છે. અલબત્ત કામના સ-
ખ્દમાં જે અર્થ સમાયો છે તેનાકરતાં પ્રત્ય-
ક્ત સખ્દમાં ધણો વિશાળ અર્થ સમાયો
છે. પ્રવલ સખ્દ માત્ર કદરવાવાગદજન
નથી, જલકે ક્રિયારત્યક પણુ છે. પશ્ચિમના
જે માનસિક શાસ્ત્રવેત્તાઓ એમ માને છે કે
કામના તે અતિશય ગાદ વાસના છે ક્રિયા

ગાઠ વાસના-સમૂહનું પરિણામ છે જલકે તેથી વાસનાનું અમુક અંશે ક્રિયામા રૂપાન્તર થતું સ્વરૂપ છે તેઓ દિનના તેમ જ મત ધરાવનારાઓસાથે બહુ મળતા આવે છે

એ પણ કહેવું જોઈએ કે એનાના ત્રિધા સ્વરૂપ કે ત્રિધા ચેષ્ટાઓ જે આપણે ઉપર વર્ણવી ગયા તેમાં દિનની તત્ત્વવેતનાના મત પ્રમાણે સુખદુઃખના સંવેદનોનો તેમ જ અનકાસજ નથી અને પશ્ચિમની તે ગણતરીમાં લેને આજે પણ તેનો (સુખ દુઃખનો) સમાસ આવ છે જરા આમ ચરાનું મારણુ તેમ જ ખદુખના પ્રકાર કે સ્વભાવ સમગ્રી ચર્ચા કરીશું તેના પ્રમથમા જે ચર્ચા ચનાચારો તે ઉપરથી જણાઈ આવે

હમણા તો નીચેની બાબત તે કે આ સ્થિતિએ બહુ સમજ કઠાય ન પાડે તે પણ અને નિરૂપણ કરવી તે લવિષ્યના સવાલને સંબંધકારક હોઈ અવશ્યક છે તે તે એક કારણતરીકે પણ લેખક, તે તે કે સુખ અને દુઃખ તે જીવના સ્વરૂપો કે પરિણા વાચક કરતા તેના અસંપાચક છે જરા જે રીતે આ સમુદાયો અર્થ કરીએ તો જીવના સ્વરૂપ કરતા તેના પ્રમાણ કે અવગતના આપણના માપ સથે સુખ દુઃખની ભાવના વધારે બધા બેનતી આવે છે એમુજ નહિ પણ જીવનના પ્રત્યેક અનુભવા તરફ દૃષ્ટિએ એ સુ દુઃખ વ્યપી રહે છે અને જ્ઞાનશાક, હૃદયશક્તિ અને કિલ્લકર્તના ત્રિધા સ્વરૂપોમાં પણ અજલસ આપણને થપડે

પશ્ચિમના શાસ્ત્રવેદાઓનો અર્થાથ

નિર્માણના પ્રકાર કે સ્વભાવ સમગ્રી શીર્ષે જલકે તે વાત નીચેની હકિકતથી કામ ચનાચાર આવે

પ્રત્યેક ચિત્તચિત્તિ સુખ ક્રિયા દુઃખ આપનાર હોય છે ચિત્તચિત્તિનું દ્વિધાભાવ, એને કે ચિત્તચિત્તિ સુખ આપનાર કે દુઃખ આપનાર સાધનતરીકેની ઓગળ અને ચિત્તચિત્તિ માત્ર કામના તરીકેની ઓગળ આ આપણને હમેશના પરિચયની બાબત નથી અને તેથી તે એ અર્થે શુ જો છે તેપ્રતિ પણ બહુધા હજી સુધી જા દોરવાનું પણ નથી એટલું જ નહિ પણ તે ચિત્તચિત્તિ સુખ આપનાર કે દુઃખ આપનાર સાધન છે તેનું નિર્ણયન હજી સુધી વ્યવસ્થાપૂર્વક કે શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિએ થયું પણ લાગતું નથી, આ પ્રમાણે જો સંસ્થાવ દૃષ્ટિથી મથન થયું હોત તો પણ કાષ્ઠક સૂચન આપણને મળી શકત અસ્ત

અત્રિ પરિચી તે સમગ્રી ચિત્તચિત્તિસમગ્રી જે કામ સામાન્યરીતે જણવામાં આવે છે તે તે એમુજ કે અમુક સંયોગો અમુક ચેષ્ટા ચિત્તચિત્તિઓ જાગૃત કરે છે અને તે સુખ કે દુઃખ આપવાવાળી હોય છે એટલે ખરી રીતે જોત ચિત્તચિત્તિઓ સુખ કે દુઃખ આપવાવાળી અને જો તે સુખપ્રદ હોય તો તે સ્થિતિ આતુ રહે તેમ કરવાવાળી અને અને દુઃખરૂ હોય તો તેથી વિરુદ્ધ થવા સચવારી વસનાઓ છે એટલું જ નહિ પણ દરિયના [તે વાસનાથી] નિપજતા સુખક ક્રિયા દુઃખકર પૂર્વાચારો કે સમજેની અમુક મનોભાવ ઉદ્ભાવી તેને ટકાવી રાખનાર પણ તેજ છે આમ હો

નાથી કોઈપણ ચિત્તવૃત્તિ ચોક્કસ સુખ કે દુઃખના સવેદનથી આરભાઈ તેના જીવતકાળના તે તે અનુભવો દૃષ્ટિમા રાખી ભવિષ્યમા તેવા સુખદુઃખના સંભવિત સવેદનોમા પરિણામે છે આ વિવિધપ્રકારના સૂક્ષ્મ ભેદોના તત્વો ચેતનાના નિર્ભરતા સામાન્ય વ્યાપારમા એટલામધ્ય સેજભેજ થઈ નિર્વૃત્તપણે જોઈઈ ગમેલા હોય છે કે જે ખાસ તોને નિરાળા રાખવાનો સુદૃઢ અને સતત પ્રયાસ કરવામા ન આવે તો જે ભેદ સદૃજ દૃષ્ટિગોચર પણ થવા પામતો નથી અને તેથી કરીને પ્રત્યેક ચિત્તવૃત્તિ દુઃખ પણ હિયાને યોગ્ય છેજ નહિ, અર્થાત્ તે પુનાવરના સંબંધ શોધવાના વિષયથી દૂર છે એમ હજીસુધી મનાવું આ-૩ છે

પરંતુ જે ખાસ લક્ષ્યપૂર્વક જ્ઞાનમા રાખવાનું છે કે અસપામતા નિકળતા સયોગીની ચોક્કસ ગિચિતિને લઈ ખાસ જઘાતી વાસનામય ચિત્તવૃત્તિ એજ જ્ઞાનત છે અને તેના સહનાસ કે પરિચયમા આનવાના પરિણામે ઉદ્ભવતા સુખ કે દુઃખના સવેદનમય ચિત્તવૃત્તિ એ જીજ્ઞાસાજન છે

આ લેખના પાછળની પ્રકરણો આ દિગ્વિનિદુષિપર કલ્પ્ય કાષ્ઠક રિશેઠ અજવાળુ નાખી તેને રદ કરવા પ્રયત્ન કરે

ચિત્તવૃત્તિના સ્વભાવ-પ્રકારસંબંધી જે જે ભિન્ન અભિપ્રાયો આપણે ઉપર તપાસના તેથી એટલું તો સોધાઈ ચકાસું કે ચિત્તવૃત્તિ વિવિધ રોષા જતા તેનું ગર્ગકરણ થઈ શકેજ વ્યક્તે હિન્દી સામ્યવેતાના મતપ્રમાણે તો આ વાસના-ચિત્તવૃત્તિ પછી વર્ગકરણ અને

પૃથક્કરણ પણ થઈ શકે તેમ છે

હવે ઇ-૭, જ્ઞાન અને ક્રિયાક્રમિતા બંને રાજર અર્થ શું છે, એક જવાબમાની ચેતનાનાં આ સ્વરૂપો કેમ અને શામાટે રચાય છે, નાશ પમેછે અને વળી પુનઃ રચાય છે વાસના અને તેનાવી ઉપજ થતા સુખદુઃખની વચ્ચે શો સંબંધ છે એજીજ્ઞાન નહિ પણ તે બંનેની વ્યાખ્યા આપના જતા અનનરથા હોય ન આવે તેપ્રમાણે એમનીજનો અગાધી સંગઘનો સીરીતે નિર્દેશ થઈ શકે જેમા પ્રથમ શું અને પછી શું અથવા તેપ્રમાણે સ્થિતિ છે કે તેથી કોઈ દરખાવાયો પ્રકાર છે તેમજ તેણે અનુક્રમ તે બેનચ્ચે લાખ્ય છે કે નહિ, એટલે કે ખીજ-તરના દૃષ્ટાંતમા પ્રથમ ૧ અને પછી ૨ એ વાત જેમ ચોક્કસ થઈ શકે તેમ તે બેવચ્ચે [વાસના ચિત્તવૃત્તિ અને સુખદુઃખવચ્ચે] થઈ શકે કે નીગીતે? આના આવા પ્રકારના પ્રશ્ને તો નિષ્કર્ષ કે ખુનાસો ન થાય તેનું નાંખ નથી પણ ખર જેના એ વિષય આ મા અનાતમા દેતકાળગિચિતિઆદિ આન્વીક્ષીયશાસ્ત્ર [અધ્યાત્મવિજ્ઞાન] ને લગતી નાખન છે એમને અત્રે તેનું વિશેષ વિવેચન કરતા નથી

ઉપરના સંક્ષિપ્ત સવાદ પછી આ લેખના અવવાસના આરભ અથવા આપણા હેતુપુરણ એજી સ્વીકારુ બસ છે કે ચિત્તવૃત્તિ એ વાસનાઓ છે, જેમા સુખ્ય પ્રાકૃત વાસનાઓ જે છે જે પૈકી એક વાસના જે પદાર્થ સુખ ઉપજાવે તેની માથે મગવાની છે અને બીજી જે પદાર્થ દુઃખ ઉપજાવે તેનાથી વિપુરી પડવાની છે, જીમન શબ્દોમા

કદીએ તો તે મનેનું નામ આકર્ષણ
અનાકર્ષણ ધાત પ્રત્યાવાન, પ્રીતિ અપ્રીતિ
રાગદ્વેષ અથવા મીઠા બે તેના અ
ર્થસમક ટોચ તેમા પણ કદી શક્ય તેવું છે

આ પ્રમાણે જે કહેવાઈ ચુક્યું છે છતાં
પણ કાંઈક નધારે વિચારવાળા અને તાજા
કારક પદ્ધતિની દૃષ્ટિએ આ 'રાગ દ્વેષ
શબ્દનું સમર્થન થાય નેરા હેતુથી, [જોને
શબ્દના પિષ્ટપેશુના કિવા શબ્દશાસ્ત્રના
વ્યાસેપનો ભય છે તો પણ] કેટલુંક વિચાર
ની કહેવાનું આનંદક સમય છું તે તે
એકે રાગ શબ્દ જેમ ખીજાસાથે જોવાની
નજી વાચક છે તેમ તે સમય સંભવિત
છે એમ ગર્ભિત સૂચનાઓ પણ છે તો
પણ તેનો પૂલ જોવાનો અર્થ તો એ છે કે
પ્રત્યેક જીવાત્મા ખીજા અન્ય જીવાત્માસાથે
એકતા મૂળમા જે પોતાપણ-કે જે એકપણ
વ્યાપ્ત છે તેની તે ઉત્પન્નિ કરી શકે
તેવી પ્રેરણાશક્તિથી ભરેલો પણ છે એટલુંજ
નહિ પણ તે એકતા એકત્વ-અનૈકપણ સર્વ
વ્યાપક અનગતમા પ્રત્યગાત્માની સાથેનું

પણ હોઈ શકે, તે શક્તિથી પણ ભરપૂર છે
અરે તેથી પણ વિશેષ તો એકે તે કિલ્લ
ભિન્ન -વાત્મા એકે પરમાત્માના અણે છે
પણી બને જુદી જુદી ઉપાધિઓને લઈ યોગે
સમય ભિન્ન ભિન્ન દેખાના છતાં ભલે તે
ઉપાધિઓ તેમનું એકત્વ નાશ કરી અનેક
તર દેખાવમા પ્રાપ્ત કરાવના છતાંપણ પુન
તે એકત્વ-એકમ-અનૈકત્વને પ્રાપ્ત કરવાસાર
જે પ્રવાસ થઈ રવા છે તે "રાગ શબ્દના
જોવાના અર્થમાં આવેલે અર્થાત્ સમયશબ્દ
જીવાત્મા આત્મા પ્રત્યગાત્મા પરમાત્મા
એકપણ મૂલવવાવાળો છે તેવીજીવે દેવ
શબ્દની જોવાની રાખ્યા કે વ્યાપ્તિમા જે
અનર્થતે અનાત્મપણ નાનતવ રહેતું છે
એકલે કે અનેકતાપણ મૂળ પ્રકૃતિના પ્રિ
ભાવપાત્ર જેની સાથે અગર જો કે આત્મા
હુંક સમયમાટે ઘેરન દેખાય છે છતાં તે
નાથી જુદા પડેલો પ્રવાસ આત્માનો જીવી
છે તેનો નિર્ગુણ આપોઆપ થાયડે અર્થાત્
દેવ શબ્દ અનાત્મા દ્વિધા, અનેકતા છુગ
પણ સૂચનાઓ છે

જાહેર પ્રબંધને અગત્યની સૂચના.

શાદીસંકટ, કુટુંબ જાંખ, મોતીઆ, પરવાર્ગા અને પગતરા જેવા અસંખ્ય દરદોનો
સફાર નાશ કરી આપને તેજસ્વી કરવા "શુદ્ધ સાચા મોતીનો મુરખો" ઉત્તમમા
ઉત્તમ ઉપાય છે એક વખત મગાવી ખાત્રી કરો

કિં તોલા એકતા—૧૦ ૧ લા રૂ ૧૦) ૧૦ ૨ એ રૂ ૧) ૧૦ ત્રીજો રૂ ૧૦).

શુદ્ધ મધીરનો મુરખો તો ૧ ના રૂપીઆ રૂ ૨૫)

ઈસાઈ મુલ્કાં ઇસમાલજી મુરખાવાલા એન્ડ કું

નંબર ૬૦૨ દેહાલુ-કુલ્લપાનર

જામનગર-કાઠીયાવાડ

પાપ ખરું કે?

• શ્લોક—તલિનીકાન્ત.

આજે મહાશિવરાત્રિ હોવાથી કુંજમાં મેળો ભરાય છે. હમરો ઔપુરુષો વિશ્વેશ્વરનાં દરોન કરવા જતાં હોવાથી માણસોની ભીડ ભભી રહી છે. ગાડી ઘોડા સાયકલો અને મોટરકારોની દોડદોડ અધિક ત્રાસ આપે છે. ગરમીથી અમિત યથેષાં લોકોમાટે પીવાનાં પાણીનાં થીમાતો તરફથી ઠેંઠેર પરમેા મ-ડાવાં છે, રસ્તાની બાજુમાં કેાષ આંધળાં લુલાં, લંગડાં અને રક્તપિત્ત આદિ બાધિથી પીડાતાં લોકો જમીનપર કપડાંના ટુકડા ચાથરી જતાં વળતાં લોકોને પાછ પેસા આ-પવા તથા ફાહાર વિગેરે મળવા લાંબો દાંડો પાડી વિનવતાં હતાં. કેાષ સાધુઓ લાલછ, સરસ્વતી કે ગુરુદત્તાત્રેવની છત્રીઓ રહામી રહામી રાખી પૂજનો આડંબર કરી બેઠેલા હતા, કેાષ ગીતા અને રામાયણુ લાંબા રાગ ખેંચી ગાઇ લોકોનાં મનરંજન કરતા હતા. લાલિક લોકો આવા રમજોએ બે બડી વિગ્રામ નિમિત્તે ખેમી કયા અવલુ કરતા હતા અને યથાશક્તિ ગોથી આગળ દક્ષિણ અર્પણ કરી રસ્તે પડતા.

મારી ગાડી લગલગ ત્રણેક વાગે કુંજમાં આવી પહોંચી. અમે સહકુટુંબ લગવાન વિ-શ્વેશ્વરનાં દર્શનાર્થે આવેલ હતાં. હું અને મહારાં પત્ની પૂજનાં સાદિત્ય લઇ ગાડીમાંથી ઉતર્યાં. ગાડીવાનને ઘાટસમીપ ગાડી ધોલવાનું

તથા ઘોડાને પાણી ત્રિગેરે પાછ કલાક સુધી આરામ લેવાનું કહી અમે ઉમાપતિના મંદિર-ભણી આવ્યાં. મહારો પરાવાલો લોકોની ભીડ-માંથી માર્ગ કરી આપતો શીઘ અમને મંદિરમાં લાગ્યો. મહારાં પત્ની મંજુલા સામાં અદાળુ અને પ્રભુપરામણુ હતાં, ઘેરથી લીધેલ મુગ ધી કુલદાર. ઉમાપતિને મદ્યપવા આહાણુને આ-પ્યા. તથા ધૂપ, દીપ, અદન નૈવેદ્ય આદિથી મદાદેવનું પોડરોપમાર પૂજન કરાવ્યું. આહાણુને ફલાહાર તથા દક્ષિણુ આપી, આવતી કાલે પ્રભાતમાં સીધું લેવા આડ વાગે દાજર થવા પણુ સૂચના આપી દીધી. હું મંદિરમાં માણસોની ભીડથી કંટાળી બહાર જવા પ્ર-ચ્છતો હતો. પરંતુ મહારાં પત્નીએ એ નમઃ સિવાય એ પંચાક્ષરમ વનો જપ કરવો શરૂ કર્યો. આખરે કંટાળીને મહે' લોકોની ભીડમાં ગાંભણી સકાય તેમ તેણીને ધાંડો પાડી બ-હાર જવા કહ્યું. મહારાં પત્નીએ ઉત્તરમાં બન્યાં કરતો પાટ કરી આલીએ. એમ જણાવ્યું. વાંચનાર! તને આશ્ચર્ય થશે. પરંતુ હું ખરૂં કહું છું.

ભારતની દિ-દુ રમણીમાં પ્રભુપ્રતિતી અદર આજ પણુ તેવાજ ઉચ્ચ પ્રકારની છે અને એ અદ્વાના પરિણામે મંદિરના પૂજારી મદા-રાને પ્રાંસના રાદમાં ફસારી આવી અનેક અદ્વાણુ સ્ત્રીઓને બાંધ કરે છે. પ્રભુ તેઓને

મહત્તિ આપો, અને ભારતના ધુબ્ય કોંગ્રેસ
પુન પોનાતુ પ્રાચીન શૈરવ ધાગણુ કરે, તેની
હિતત ચરિ વખાનના પ્રગટો અનુ મગી
પત્નીની પૂજા ખુતી ન હતી એ જોઈ તે
પત્ની આની શ્રદ્ધામાટે મને વચકલ નિરુકાળ
પણુ આ પો તેથી કંઈ ગર્વપૂર્વક તે પિને સ
ત્વર મુજનવિધિ આટોપી નહિ કુળમા જવા
કરી જણા પુ વગીમ એમ મદારા? અમને
એક નેરામાથી પોની વિત્યાની પ્રસાદી
અપી અને તે નહિ અમે મન્દિર મદાર
આ વા

મન્દિરના સિદ્ધારથી થોડા આગળ જતા
ઉદાસીન અને નાગા માત્રઓની જમાતો
રાગીઓ નાણી પડેલી તેજ ધાલે નાગા
ચીપીઆઓ કુપ્પીમા હિન્દી પી ૧૫૫ને
અગમાવે પચાગિન નાના દના અને બા
ખીના ઉતારાઓમા પાછ રથો નજલમનીઓ
અમેલી હતી, જેમા પુત્રા સમક્ષ આઓ
ભાગ લેનામાં પ્રથમ હતી આ દુય અમને
હીક નહિ ભાગવાથી અમે આગળ ચલા,

મેળાના પેલવસમ પેલી થયેલી મઝા
પમા આ કા નો પેકાને કા પેલવે અમા
એટલા વ્યાપાગીઓને ને ૨૫૬ દિનગી
થોડા આખરે અમે જેમ એ સન મઝામાના
નર્શન કરી થો ૧૬૫૫દાર નાથે પછ આમા
વાડીનરક વામા

રતનામાજ નાર સેલી મનુભા મત્તા
મનુભાજ અમારે ત્યાની ધમજસાળા ૧૬
મારતર હતા પુરતના જેનુએટ થયેલા અ
સાહિ પર્નિક અને સત્તન હતા ન્દાના
સરખા તાપુમામા અમે ચાર પાચ ઓરીસરો

હોવાથી પગરપગ વાગવાર મલવાના અનેક
પ્રસંગો મનના, તેમા રવિવાર, મહેરરખનો
વિસ, તે વ્હાડે ખાસ મારે લા માસતર
મનુભાજ, વગીરમદાર માલિકનાન અને ડોમર
નુદગ્ધાન વિગેરે શુદ્ધરથો અમે ત્રણ ત્રણ
કલાક ગિત્રીક રમવા આવતા, હુ મુનસૂની
જગોળા હોવાથી આવા શુદ્ધરથોને મ્હારે ત્યાં
તેજ આનંદ પામતો

મ્હારા પત્ની મનુભા પણુ મારા
દગ્ધારી સાથીઓનો સહાર કરવા ચુકતાં
નહિ મારતર મનુભાજ મારા પનીએ
મનાવેતો ચિરકો વખાણી વખાણીને ખાતા
અને કા વખત મનુભા મ્હેનનો ચિરકો
ખાવા આવેવ છુ એમ કહી તૈયાર કરા
વતા માતરસાહેબસાથે અમારા આ વ્ય
વદારથી પગપર કુખાલેવે દદ સમધ
થયેનો, મારતરને જોનાજ મારા પત્નીને રવા
ભાવિક છુ હોવાથી તેવુતજ તેમને બોલા
વના, પરવુ આગે માતરસાહેબસાથે એક
અન્ય શુદ્ધરથ હતા અને જે મારા પત્નીને
સર્વથા અપરિચિત હતા

૨

માતરસાહેબસાથેના શુદ્ધરથને હું અમનાવાદ
કુમળપગેરે રથગોમા એકાદ બે વખત નળેનો
એટરે મને કંઈક પરિચિત હતા, તોપણ
તો આધિ પરિચય આપના મનુભાજને
જેજ પ્રશ્ન કયો-“મનુભાજ! આ શુદ્ધરથ કયાના
અનિચિ છે મારે?”

મનુભાજએ હુ ૧ નેઓની જન્મભૂમિ તો
કાચિ વાડ છે પગતુ તેઓ નજરમાતાના
સહુદય અને સાચા મેવક છે શુજરાતી સ-

દિલની યથાશક્તિ એવા બખવતા રહી શુજરે
ગિરાને ઉચ્ચગ્રાને શોભાવનારા—સાદિલરસિક
અને લેખક છે ‘રમણુ’ એ તખતુન્થી
લખનારા સામાજિક અને દિદુ શુદ્ધાનને
ચચાર્ય આયેખનાર પોતાની રસમગી મીઠી
કવિતાઓથી માસિકપત્રોમાં પ્રધાનસ્થાન લે
નાર આ શુદ્ધ મારા બાવરનેની—માનો કે
સગોડિઆ મિત્ર છે. હુ આ નૂન પર્વગ્ય
એળવી આનંદ પામ્યો, અને તેની નાદેશ
મહેશ વાર્તાવાપ કરવા હજી થઈ

“આપનું વિરોધ કરીને શુજરાનમાં દો
સ્થળે રહેવાનું બનેછે ?”

“સાહેબ! હાન તો વડોદરામાં થીનાન
નાતમવાપ ગાદના પુત્રી નિ સુખરાતા આ
નગી શિક્ષકતરિકે કામ કરેછે, એટલે નબ
આરેક માસથી વડોદરામાં હુ’

રમણના એવનામાં સખપતા અને લાગણી
ત્રેષ હ પ્રસન્ન થયો. તે સુર હતા અને ત
ત્ર બોલતા હતા, તેની ભક્તિ આરુતિ, પહેરવેન
અને મહુડ બોલતું, એ સર્વ પ્રથમ મગી
નારને જરૂર મુગવ કરે તેવા હતા તેજે સદા
પણ સ્વચ્છ અને સદેશ વત્રો કોઈપણ જ
નની ટાપીપવગર પહેરેના હતા, કાનિનાન
ચેતિયુ, પગમાં હેમશૂઝ, ડકેનો નાદ અ
અને માથે મલમવનો મદે સાથે બારે
હતો, ગગામાં કાસ, દાઘગા રિંગ કે સિ
પર ક્રેચકટન હતા, તોપણ તેની નેત્રચિત્રા,
સ્નેહભીનુ હૃદય અને આખમાહેનું આનંદ
અપૂર્વ મોહક હતા

મદરા પત્ની એટલે મહાક સર્વર, નદને
અલુપ્ત હૃદયમાં આપનાર મહાન દુખ

અને સાનુદ્ધતા ખાતર સનત શ્રમ લેનાર
અને ‘પતિનુ એટલુ મિત્ર માનનાર’ સાચા
પતિનના હતા

તેમના છનનના કોઈ પણ પ્રસંગે આ
હૃદયનાં શકા હૃદયની નથી અને હુ પણ
અન્ય પતિ જેવો નહોતો. પતિ ન હતો.
એટલે મદારા પત્નીમોટે કદીપણ શકા થવા
સંભવ નથી, તો પણ મલુવાના આજના
વર્તને મદને કલક મિનગીર થયો

મલુવા એક અર્ધાનિન શુદ્ધસ્થના પમથી
મુખ સુધી વાગવાર બેવા કરે રમણના
મુખ અને નેત્ર માટે નીટી રીકીને લુએ એ
મદારથી કમ મરન થાય તેણીને પરપુકપ-
સામે આવી રીતે નિહાળી બેવાનો અધિકાર
નો? મહે આપેની છુગો આવો ઉપયોગ
૭૬ મલુવાના ઉવનમ—પતિવત્તાટે થઈ
થઈ મલુવા આજે પત્નીમ મૂમ્મા એ
બેઠ મિનગીર થયો

શ્રીઓની ઉત્તિ—શ્રીછવનનો વિકાસ એ
રમણનો મિત્ર અને પ્રધાન વિષય હતો.
અને શુજરો સન્નાગીઓસાથે બોવવા
આવનામાં અવગ્ય હુ લેતો પરંતુ નેત્ર
શુદ્ધ છનન કે ઉન્નત અગ્નિપર કદી પ્રાપ્ત
મનમાં શકા થઈ નહોતી પણ આજે
મલુવાનીસાથે તેજે તેજ મનના મહાગ દિવમાં
શકા થેમી થઈ મલુવા આથી વિશેષ નેત્રી
સાથે એવનાનું સાદત કરના પણ આશુર
હતી રમણનું બોનનું નનજનું ધીમું હસતું,
અને રમણની શોખગી ડમી મલુવાના
હૃદયમાં જગાઈ મઈ મલુવા તેની સામે
વાર્તાવાપ ન કરે તો આ, એમ ધારી

રમણસાથે મહેં પણ અધિક વાતચિત નહિ કરતાં આખાવાડીભણી ચાલના કોઇ ન જોઇ શકે તેમ મારા પત્નીને હાથ દાખી સંકેત કર્યો, તોપણ મારાં બોળા પત્નીએ 'ચાલો, થોડીદાર આખાવાડીમા ફલાહાર લઇશું' એમ કહી મનુભાઇને આવવા આ ગાહ કર્યો. મનુભા કહે અને મનુભાઇ સાથે ન ચાલે એવું કહી બને નહિ તોપણ મનુ ભાના અતિથિ રમણ સાથે આવતા અગ્રે એવું મારા ચકિતહૃદયે ઇચ્છ્યું આખરે મારી ઇચ્છા મનમાજ રહી અને મનુભાઇ નવા અતિથિને લઇ અમારી સથે ચાલ્યા અને રૂરતા ફરતા આખાવાડીમા આવી પહોંચ્યા.

કુજમા આખાવાડી એ રમણીય અને સુદર રચના હવું નજીક નજીક જમી રહેલી આમઘગમી કોયલો દફળી રહી હતી એક આણુ સરોવરના કિનારાપર રમતા હસનાઓ અને મધૂરો ટેફ ટેફ કરી પ્રવાસીના દિન રજન કરી રહ્યા હતા ગુલાબ કછેર ચપો જાઇ બોનસરીવિગેરેની મુદર ફુલવાગી નિહાળતા આનંદ આનંદ થયો અને ઉઠવા ઇચ્છ્યા પણ ન થતી ઇચ્છા નાનંદનવન અને લોકામા સીનામૈવાને રાખવામા આવેલ અશોકવાડી તે કપનામા ખડા ચતા હતા.

અમે એક વિશાળ આખાની શીતલ ઝાંઝા નીચે બેઠા ગરમીને લઇ કોળ, ટોપીવિગેરે કહાડી નાખ્યા અને નજીકમિતી રમણ રેતીજેવી પાથરેની રેતીકપર બેસી કંઈ કંઈ નવાજૂની વાનો કરી મહાતમા ગાંધીના સ્વપ્નહની, નિરતરત્રી શ્રીમાન હોમિનેનના રેશનિકાલની અને નામદા પટેનના જિનવગેરે

ઉપર કેટલીએક ચર્ચા કરી એ સર્વ વાતોમાં રમણના મહેની વાતો સાંભળવા મારા પત્ની આગુર દેખાતાં રમણનો નામદેશ ન્દ ઉમરજી સાંભળતાં અને લોહ જેમ નુગ્મભણી ખેચાય તેમ રમણભણી કોઇ ગુમ જાડુઇ આ કપાંને મારાં પત્ની ખેચાયાં મારા મનમા કંઈ કંઈ વિચારો થયા, કંઈ કંઈ તરંગો ઉછળ્યા મારા પત્નીને ક્યારે મૃતું? ક્યા રૂપમા કહેતું? અને શું શું કરી સમજાવું મર મન ભમિત થયું ચકડોલે ચાપુ મારા પત્ની જે વિષયમા રસ લેતાં હતા તે મને નીરમ અને શૂન્ય દીસતું મારો માનસિક આનંદ તો ખારને ઉડી ગયો હતો પરંતુ મારા સાથીઓ મારી માનસિક સ્થિતિ-મારો મનોભાવ ન જાણી શકે તેટલાપૂરતો તેઓની વાતચિતમા હું ભાગ લેતો 'અસ' છૂંધુ પરિણામ, થોડા પુરતકો વાની મેજવેતુ પોપગીયુ ઘાન અને પતિનો છૂતી લીધેનો વિશ્વાસ એજ મારા પત્નીના અપકર હૃદયને પરપુર ભણી ખેચી રહ્યા છે રમણ વિદ્વાન છે સર્જન છે જિતેન્દ્રિય છે તોપણ તે એક પરપુર છે અપરિચિત છે માટે તેના સાચુ વારવાર નિહાળી નિહાળી મારા પત્નીએ આ માટે જોવું જોઇએ? તેના પ્રતિ આવો પક્ષ પ્રાત શ્રીમતી સાથી બતાવેછે? વાચનાર! તુજ કહે માં પત્નીમાટે થયેની મારી માન્યતા સકારણ છે કે નહિ? આના કેંદ્ર તરંગો મારા દિલનું ઉગાગા મારી મન્યન કરવા લાગ્યા મારા પત્નીએ નાતિએરીપરથી લીલા ત્રોષા લાવી આપવા માગીને જણાવું અને સહુએ નારીએનતું પાણી પીડ માગીને જ

આઠ આના આપ્યા. અને ઘેર જવાનો વ-
ખત યજ્ઞ જવાથી અમે ઘાટભણી વળ્યાં.
ગાડીવાલે ગાડી હાજર કરી.

મારતર સાહેબ તથા તેમના અતિથિ પણ
મારાં પત્નીના બેલાવવાથી અમારી સાથે જા-
ડીમાં બેઠા. ગાડી ચાલી. કે કે સમાજમેવા
અને ગૃહજીવન પર ચાલો ચાલી. મારા દુઃખી
દિલને આને આનંદ ન હતો. મારા પત્ની
અમક્ષ છતાં પણ મને કંઈ રસ ન હતો
મંજુશાની મૂર્ખતા અને બોળાપણામાટે મ-
નમાર્ગ થરસે થયો. પરંતુ એ લોકો સમક્ષ
શ્રીમતીને કે પણ ન કહી શકું એ દેખીતુંજ
છે. સન્ધ્યા ઢળી, ગાડી ગામમાં પહોંચી,
અનુભાધનું મહાન રસ્તામાં આવતાં તે પોતાના
અતિથિસાથે જમ જમ કરી નીચે ઉતર્યા.
મારા સહવાસમાટે રમણે જૂટા પડતી વખતે
આભાર દર્શાવ્યો. તેપણ આવતી કાને પ્રભા-
તમાં મારે ત્યાં આ પીવા રમણબાદને તેડના
આવરો, એટલો વિવેક પણ મેં મારતર સા-
હેબને ન કર્યો, મારા દિલમાં એ ગૃહસ્થ માટે
અદા ન હતી, હાં વિવેક કે નિમંત્રણ
ક્યાંથી હોય? મારાં આ વર્તનની મારાં પત્નીને
કંઈ રોય થયો હોય તેવું જણાયું, તેના હ-
૪યમાં મારી અસહ્યતા વસી, ગાડી ઉપરી
અમારો બંગલો ઉતર દરવાજો ગામ બદલ
હતો. ઘડીમાં અમે બગેલે આવી પહોંચ્યાં. દુ-
દિવાનખાનામાં જઈ આરામચેર પર પડ્યો.
ધીમે ધીમે કેટલે પેન્ટ વિગેરે ઉતાપાં મહા-
રાજે અમારામાટે આ નૈવાર કરી રાખેલી
હતી એટલે થોડીજ વારમાં મારાં પત્ની મારા
માટે ચાનો કપ લઈ ઉપર આવ્યાં. મને એક

રકાળીમાં ઠંડો કરી આપવા લાગ્યાં, મને આ
પાછ તુલે પાન ખતાવી આપ્યું. મેં પાન
ખાધું, તેઓ નીચે ગયાં.

આહા! હિન્દુ શ્રીઓમાં કેવી નમ્રતા અને
સહિષ્ણુતા છે, ઘડી પહેલાં ગાડીમાં રોગે લ-
સણેલું વદન ક્યાં અને ક્યાં રોગેલું પૂણું ખરા
છગરથી હઠાવેલી સેવા! ખરેખરા હિન્દુ રમણી
સર્વથા નિર્દોષ છે. મૃદુ-ક્રોમણ અને રોગેલું
સાક્ષત્ મૂર્તિ છે. કેવી નિષ્કામ સેવા, કેવો
ઉત્તમ પતિવ્રતધર્મ, અને પતિનું એટલું પ્રિય
માનવાની કેવી દિવ્ય ભાવના! નહિ નહિ
મારીજ બૂલ યજ્ઞ મારાં પત્ની સર્વથા નિર્દોષ
અને નિર્વિકારી છે મહાકવિ ભવમૂર્તિ પો-
તાનાં ઉત્તર રામચરિત નાટકમાં વનની અ-
ધિરાત્રી વાસન્તીને ભગવાન રામચન્દ્ર સાથે
પરમ મૈત્રી હતી એવું સિદ્ધ કરે છે રામચન્દ્ર
પર પુરુષ હતા. કિન્તુ, મહાન પવિત્ર અને
સર્વોત્તમ હતા. રમણ પર પુરુષ છે તેમજ
પિદ્ધાન છે. તેવા સર્જનની સાથે મારાં પત્નીની
મૈત્રી કેમ ન સંભવે! અને ત્યારે શ્રીમતીનો
ટોપ શો? વિગેરે વિચાર કરતાં મારાં પત્ની-
માટે થએલો અભિપ્રાય એ મારીજ ભયંકર
બૂલનું પરિણામ દેખાયું. એકાદ કલાક સ્વારાજ્ય
લીધો હાં મારાં પત્ની એક મોટી રકાળીમાં
ફલાદાર ગોઠવી લાગ્યાં અને એક પ્યાલો દૂધ
શ્રુકયું. બીજી રકાળી મરાવી શ્રીમતીએ પકડ
સાથેજ ફલાદાર લીધું.

આજના મેજાની, ગામની અને દરવાજી
કે કે વાલો કરી છેવટે મારાં પત્નીને એકાદ
મન્દર ગીત સંભળાવવા ઇચ્છા ખતાવી-
ત્વારી ઇચ્છા એ શ્રીમતીને મન આપી હતી.

આધારક નમ્ર પત્નીએ તુલજ ન્હાની સ
રૂપી ફિડલ લીધી મૂર મેળ-યા અને નીચે
અમાણે મહુરૂં ગીત શરૂ કર્યું

[ધીરસમીર યમુનાતીરે વહતિ સુલે

વનમાલી રે] એ ટપ

• નન્દન વનમા મોર સખી કે,
ટહુકે મીઠું મીઠુરે,
• દિવન અને રસપૂર્ણ જીવનનું
ચિત્ર અનુપમ દીઠુરે—નન્દન

• આત સમે એ મોર મધુરા,
રનેહ રસે જનકાતારે
• જાગ્રત ઢરવા આર્થ પ્રાપ્તને,
ઐક્ય મત ઉચ્ચરતારે—નન્દન

• આત્મ જાગ્રતિ-જનન સરકૃતિ,
પ્રતિદિન કે દે પામીરે
• નીતિ-વાય-ને ધર્મ કર્મમા,
જીવનને વિરતારીરે—નન્દન

• જાનુ જાવ અતરમા ધારી,
રનેહ રસે ઉર રવગેરે,
• જ્ઞાતિ જાતિ જનમ-નકર,
કલેશ પરરપર લગ્નગેરે—નન્દન

• દીન લીન નિજ ભારત કાળે,
લાગ અનુપમ કરગેરે,
• રક અને અજન કુટિરમા,
જીવનને ખીલવેરે—નન્દન

• આ રીતે સખી ૨૦૬ ભાનના,
અંતરમા ઉઠવેરે,
• ભારતનું એ લક્ષ અનુપમ
રૂપરાજ 'રહેજે મળગેરે—નન્દન

ગીત પૂર થયું મારા પત્નીમાટેની મારી
શકા ધરીમગ દૂર થઈ અને માનવમાથી દેવ
થયો એવું કંઈ વાગ્યું સાચી રમિમ જ
નન્ય પતિનતથર્મપરાયણ અને સર્વથા નિ
ર્દોષ મજાલા અને દેખાઈ દિન્દુ રમણી ધ
ન્ય છે તારી સદિપ્તજીતાને અને મહાનુભાવ
દિલ્લેને દયા ક્ષમા અને નિષ્કામ રનેહ આ-
દિ દેવી વિશૂનિ દિન્દુ રમણીમા સર્વ કામ
નિવાસ કરે છે કાણુ કહી શકે છે કે મારી
મંજુતા પરપુરુષમાટે પક્ષપાત ધરાવે છે?

મારી જ્યેષ્ઠરી માતા પત્ની 'પતિનું એ
ટહુ પ્રિય' એજ ભાનનાના પરમ ઉપાસક
છે મજુના! મારી પ્રિય મજુલા! તમારા
માટે આ દિવમા કહી શકા હોયજ નહિ
તમારા સાધેના ચાર વર્ષના સહચારમા ત
મારા જીવનમાટે કહી શકા ન થઈ અને
હવે હું શકા લાડુ! નહિ! નહિ! મજુના!
તમે પરમ ગદ્ય શૃદ્ધિપૂર્ણ દેવી છો! માફ કરો!
મારી નયનાથ, મારી મૂર્ખતા આના વિચારો
મા પુતો આરામભેગપર પડેનો હતો, રાત્રિના
દશ થયા શીમતીએ મારા શયનમાથી જવા
રખ માગી અમારા ગૃહજીવનમા પહેરેયીજ
એવો નિયમ હતો કે શીમતી ત્યારે કેદ
પણ વ્રત કરે ત્યારે અમારા ઉલ્લખના શયન
અવગ રાખવા ખાસ ગોતવણુ થતી મે પ્ર
થમજ કહ્યું કે, મારા પત્ની જેવા પતિપરાયણ
હતા તેવાજ પ્રભુપરાયણ રહેતા એટલે આજે
મહાસિવરત્રિતુ નત હોવાથી શીમતી તીર્થના
ઓત્સર્ગમા સમા જવાનાં હતા તે ઉજ્જા પરવ
જતા જતા આ શાન્ત કથેવ હૃદયને પુન
આમાત કરતા ગયા તેઓએ જર્તા જતા કે-

તું “આવતી કાંઈ પારણું કરતી વખતે મનુષ્યાઈના અતિથિને આપણે ત્યાં જમવા નિમંત્રીએ તો” —

મારાં પત્નીનાં ઉપરના વાક્યનો મેં સંતોષ-કારક ઉત્તર વાળ્યો નહિ. પરંતુ, તેણીને નીચે જવા જણાવી દીધું. “બસ, મારાં પત્નીને એ પુરુષમાટે આટલો બધો પક્ષપાત સાધી દરો?” એ વિચારે ફરી માંડે હૃદય યુગ્મવાયું. મારા સમક્ષ અપરિચિત પરપુરુષસ્થાને નિહાળી નિહાળી જોતું, છૂટથી વાતો કરતી, અને પરોક્ષમાં પણ તેના માટે હૃદયમાં પક્ષ-પાત રાખવો, નિજે મારાં પત્નીનાં સ્વચ્છંદ વર્તન પર મને તિરસ્કાર પણ થયો. અસ-વર્તા હું સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યનો દિમાપતી છું. સ્ત્રીઓને ચાર દિવાલની વચ્ચે પૂરી રાખી, હિન્-દુઓએ સ્ત્રીઓનું બ્યક્તિત્વ ઊરાડી દીધું છે. તેઓનું સ્વમાન હિન્દુપતિદ્વારા નષ્ટ થયું છે અને પોતાના મુખોપભોગના સાધનથી વિરોધ પ્રતિક્ષા સ્ત્રીઓની હિન્દુ ગૃહજીવનમાં નથી. આવી મારી માન્યતા છે. પોતાનાં જ જામમાં બને તો એક જ ફળિયામાં જો પુત્રી-માટે વર મળી આવે તો ખીજ ફળિયામાં નહિ આપવી, એ અમારાં હિન્દુ માન્યતાઓની એક સાંમાજિક રૂઢિ છે. લગ્ન થયા પછી કન્યા, વહુએ સ્ત્રોત કરી, જમી પરવારી બ-પોરે પિંચેરમાં ચાલી જાય, સાંજે દાનસ લઈ બાકી અથવા પરનો કોઈ બાળક સ્વગૃહ શહે મૂકી આવે; આ સંકુચિત રૂઢિમાં લગ્ન વિકાસ શી રીતે થઈ શકે? સામાજિક ઉન્નતિમાં લગ્ન-વિકાસ એ અગત્યનો પ્રશ્ન છે. સુરત અને અમદાવાદના બહુશ્રેણીની કન્યાઓ આજ

અને સુલતાનમુઘી અપાય છે. આ લગ્ન-સુલિકા આવશ્યક અને અભિનન્દનીય છે.

આપણી હિન્દુ સ્ત્રીઓ સભા કે મેળાવાકામાં લાગ ન લઈ શકે તો હસ્તક નહિ પરંતુ નિ-ર્સર્પનાં અર્પવ દરથો, આણુ અને ગિરનારનાં આકર્ષક અને રમણીય સ્થળો તેમજ પ્રાચીન વસ્તુઓનાં સંમદસ્થાનો વિગેરે ખતાવવાની ખુબ જરૂર છે. નાટકનાં થિયેટરોમાં હાજર રહેવાની છૂટ, દુબ્ધ અને સ્ત્રીઓનાં સંકેત સ્થાપ-કા અને લોક મંદિર અને દલેલીમાં જ-વાની છૂટ પરંતુ ધરમાં જ અનિચિદ્ધે આ-વતા સંન્યાસી કે સંન્યાસીના ધર્મીય સદ્ગુણ મેળવવા હિન્દુ સ્ત્રીઓને પ્રતિબંધ! એક વિદ્વા-ન અને કુટુંબગૃહ્ય થયેલો મિત્ર સ્ત્રીઓને વાત ન કરી શકે, પરંતુ ધરમાં સ્ત્રોત કરતો નાણાધિક સંસ્કારરહિત ભટ્ટ કે વાસણ મા-ન્યો ધારી કે છુટ સાફ કરનાર પડાવાળો મનમાની છૂટથી વાતો કરે. તે લોકોમાટે કરી શકા નહિ. અરેરે! હિન્દુ ગૃહસંસ્કાર કેવો અવનત દશામાં છે! ગૃહજીવનમાં વિકાસ નથી, ત્યાં સામાજિક ઉન્નતિ શી રીતે થઈ શકે?

‘કચારે પ્રભાત યાગ, અને મારાં પત્નીની આ લયંકર બૂલ મુખાં?’ સાંસારિક અનુભવ-માં મારાં પત્ની હજુ બાળક છે. એટલે તેની દૃષ્ટિએ-ઉજળું એટલું જુદું દેખાય, પરંતુ, બે વર્ષ પહેલાં જે કેમ્પમાં રહેતાં ત્યારે પેલા રવિલાલનાથે પ્રસંગે મારાં પત્ની કેમ બૂલી જતાં હશે, હૃદયી દાહેલો દુઃખી પણ પ્રથમ ખીએ, એટલે સર્વથા અપરિચિત રમણ માટે મને શીરિતે વિશ્વાસ આવે?’ આ વિચારમાં મોટી રાત્રિએ નિદ્રાધીન થયો.

પ્રભાત થયું. મારા ન્હાવા ધોવાની તથા સંખ્યા પૂજા વિગેરેની તૈયારી મારાં પત્ની જાતે કરતાં. આજે પણ તેજ પ્રમાણે કમ-પૂર્વક ગૃહ કાર્ય કરતાં હતાં. હું પૂજા કરી પરવાર્યો. અમે સાથે ચા પીધી. મારાં પત્નીએ ગૃહ કાલે કરેલી જૂલ સુધારવા ક્યારે કહું? એવો પ્રશ્ન શોધતો હતો. આ લેતી વખત સર્વ કંઈ કહેવા નિશ્ચય હતો. પરંતુ તેટલામાં જ દરબારમાંથી પટાવાજો મને બોલાવવા આવ્યો. સત્વર કપડાં પહેરી મારાં પત્નીએ બનાવેલું પાનનું બીડું લઈ હું દરબારમાં ગયો.

હિન્દુઓનું રચનપાક ગૃહ ખરેખર એક પુણ્ય તીર્થ છે. હિન્દુ રમણી પવિત્ર યજ્ઞ શુદ્ધ રેશમી વસ્ત્ર પહેરી કેવા ન્હાવવી રસોઇ તૈયાર કરે, 'જોગવેડુ માતા' એ સ્ત્રી આર્પણ રમણીને જ ધટે છે. હિન્દુ કુલવંશુચી ધન્ય છે તમારી શુદ્ધતા અને પવિત્રતાને. મંજુલાએ રસોઇ તૈયાર કરી કેવને નેવેલ અર્પણ ચામ તેવી રીતે રસોઇથી પૂરેલો યાજ્ઞ જ્યારે પતિ આરોગે ભારે હિન્દુ રમણી પોતાને કૃતાઈ સમજે છે. પતિ, અતિથિ અને કુટુંબી જનને નમારી પાછળથી પોતે જમવું એ હિન્દુ રમણીનો એક સર્વ શ્રેષ્ઠ સદચરુ છે. બાર વાર્યું હું ઘેર આવ્યો. ન્હાઇ મુગટો પહેરી ખાટલાપર બેઠો. કંઈ કંઈ સામગ્રીથી પુરા-એલો યાજ્ઞ મારાં પત્નીએ મંકયેલ જોજન દાર થયું. મારાં પત્નીનાં આજનાં યરમાગ-રમ પુલકાં મને કંઈ અધિક મીઠા લાગ્યાં. મારાં પત્ની પીરસતાં થયાં, કંઈક રિમત કરી આશ્રદ કરતાં ગયાં અને હું કેટલી સંખ્યામાં શેટલીઓ ઉગતી મયો તેનો કંઈ નિયમ

રહ્યો નહિ. આખરે જમતાં જમતાં મારાં પત્નીની જૂલ સુધારવા કીક પ્રશ્ન આવ્યો છે એમ ધારી કંઈ રોપપૂર્વક માનાં પત્નીને કહ્યું.

‘ન્હાલી! તમે જાણો છો કે રમણુ ગમે તેલો તોપણ પરપુરુષ છે. વળી અપરિચિત છે. છતાં ગૃહ કાલે તમે તેના સામે નિદાળા નિદાળા જોતાં હતાં, તારાંમિત્રક સાધનાં હતાં એ તમારી જરૂર જૂલ થઇ છે.’ મારાં પત્નીએ કંઈ રિમત કરી નિદરપણે ઉત્તર આપ્યું.

‘હું પણ તેજ વખતથી જાણી રહી છું કે મારા જીવનમાટે આવી રીતે અભિપ્રાય બાંધી લેવામાં તમે પણ જૂલ કરી છે.’

‘વળી તમારા હૃદયમાં એ પુરુષમાટે એક પ્રકારનો પક્ષપાત વસી મયો છે, એ પતિવ્રત-ધર્મપરમણુઓમાટે પાપ ખરૂં કે? મંજુલા! બોલો! ગૃહ કાલના વતને મારા સાથેના અદૈત સદચારમાં તમે હાથો છો.’

‘ન્હાલા! ઇશ્વર નિર્મિત સૌન્દર્ય-પરમાત્માની સૃષ્ટિમાં ઉત્પત્ત થયેલાં પ્રાણી માવને નિદાળા નિદાળા જેવા અધિકાર છે. વનના નવપક્ષવ તરૂઓ, સરિતા, પ્હાડનાં રમ્યસુંગો, દંસ, મપૂર, હાથી, ઘોડા આદિનાં સૌન્દર્ય જેવામાં પાપ નહિ. અને પુરુષના સૌન્દર્યને જેવામાં પાપ થઇ અર્થ ખરૂં કે? અને વળી રમણુભાઈ માટે મને પ્રથમ પરિચયથી જ જે પક્ષપાત થયેલો છે, એ કેરી દિવ્ય અને ઉચ્ચત ભાવનામય છે? એ જરા તપાસો-અને પછી કહો કે મંજુલા! પાપ ખરૂં કે?’

‘બોલો મંજુલા! નીચ કહો વાર; હું ત મારી જૂલ નથી અને તમારા પક્ષપાતમાં

ચી ભાવના વસી છે? એ સત્વરે જણાવો, એ ગર્વપૂર્વક મારાં પત્નીપર છત મેળવવાની ક્ષમ્ભાવડે કહ્યું.

‘હાલા! આ ભાગ્યદીન નારીને માનો જણ્યો સહોદર બન્ધુ નથી. બન્ધુવગર એનતો સંસાર કેવો શન્ય છે! એ કંઈ વિચારો! રમણજીવો પરમ સદ્ગુણ મારો સહોદર બન્ધુ હોયતો!!!’--

આજ મારા શગરમાં વસેલો તે પુરુષ માટેના પક્ષપાત !! રમણુ આ બન્ધુનિહોણી એનતો છવિતપર્વત ભાષ્ય થઈ રહે, એ આ હરયની પરમ વિશુદ્ધ અને અનિતમ ભાવના !’

મારાં પત્નીએ પોતાનો શુદ્ધ મનોભાવ દર્શાવ્યો. ‘મંજુલા! હૃદયેશ્વરી! એ પવિત્ર દેવી હું કાર્યો--’

“તમારા પરમ ઉજવણ ચારિત્ર્યમાટે આટલી સંકલ્પ લાગ્યો. નિઃશંક પાપી હું છું. હાલી! મને માફ કરો : અને મારા શગરના શુભાશીર્વાદ છે કે પરમાત્મા! તમારી મનોભાવના સદૃશ કરો! તોપણ ઉપર તમે એક બિના બૂલી ગયાં હશે એમ ધારી આ પ્રસંગે રમણુમાં આપું છું. એ વર્ષ પહેલાં ગ્રીષ્મમા આપણે કેમમાં દવાદેર કરવા ગયેલાં ત્યારે દરબારી ઉતારાની એકજ ઓસરીએ રહેતા પેલા રવિલાલસાથે આપણો કુટુંબગુણ્ય સંબંધ હતો? એ સંબંધનું આખરે ફળ શું મળ્યું? મંજુલા! એ વખતે સાંજે તમે પેલા ભગવાન મહારાજનાં પત્નીની ઓરડીમાં ન્હાસી ન ગયાં હોત તો તમારું શુભન-પવિત્ર રહે તેવી આશા ક્યાં હતી? એ પ્રસંગ યાદ કરો! અને પછી રમણુને ભાઈ તુલ્ય સ્વીકારો.”

‘હાલા! એ પ્રસંગ મને કરેક ફક્ત યાદ છે. તેથીજ કંઈક ઉત્તમ અને પવિત્ર રહી

ચકીરું. એ રવિલાલ રાક્ષસ હતા અને રમણુભાઈ રામ છે. એ અસુર દત્તા અને આ દેવ છે.”

ઉપરની વાતને આજે એકાદ વર્ષ પૂરું થવા આવ્યું છે. મંજુલા અને રમણુ સાચાં ભાઈ બેન બની રહ્યાં છે રમણુનાં કાન્યો અને લેખોનાં હું અને મારાં પત્ની ઉપાસક બન્યાં છીએ. માસ્તર સાહેબ મનુભાઈની ખીચ્છ રોટમાં બદલી થવાથી રમણુભાઈ અમારે ત્યાંજ ઉતરે છે. આઠ દસ દિવસ વારંવાર રહી ગુહશનનું પરમ ઉચ્ચ શિક્ષણ આપે છે.

રમણુભાઈના સત્સંબંધી મારાં પત્ની સમાજમાં સંસ્કારી અને સમારી મનાયાં છે અને હું પણ તેવા નિરપૂર્ણ સંતનું ખરા શગરથી આતિથ્ય કરું છું. યથારક્તિ સેવા શુભૂપા કરી મને કૃતાર્થ માનું છું. અમારા દંપતિના શુભનમાં મદ્દાન પરિવર્તન કરનાર-સંસારનાં ધોર અધઃદારમાં શુભનરૂપ દીવાદાદી બતાવનાર રમણુભાઈ છે. મારા સાચા રનેલી-કુટુંબ વત્સલ-ગૃહ-બન્ધુ, જે કહું તે રમણુભાઈ છે.

મંજુલા રમણુને જોનાંજ “મારા ભાઈ મારા ભાઈ” કહી રનેદથી છતકાય છે. રમણુના સદવાસમાં કલાકો વિતાડે છે. પરંતુ, મંજુલાની એક મનગમતી આશા એક મધુરી ઈચ્છા એકજ કોડ પ્રભુ ક્યારે પૂરા કરશે?

‘લાગતે સંન્યાસ એવા મનના સંકલ્પને, ‘દૂર કેરી આપે શુદ્ધ લક્ષ્મી ભાં મધુરી, ‘જેને બેતી’ પેલો ‘વીર મારો ઉમેલ.’

આ એક વાચનના પૂર્ણ થયેલી જોવા મંજુલા બહુ આતુર છે. અને તેથી વરંવાર કહેહે કે, રમણુભાઈ! તમે લગ્ન ક્યારે કરશો?”

અમારો સેવાધર્મ.

કલ્પાલી

- અમારો ધર્મ નેવાનો, અમે 'મેવડ' કહીશું,
અમારા મેવના પથે, પધારો તો નધારીશું— ૧
- જગતમા જ્ઞાન-મત્થાય, સમૃદ્ધિ-સુખ-સુખમારે,
સકલ-ક સાચુની દીક્ષા, લઈ જીવન વિનાવીશું— ૨
- સદા સાધુ-અનાથોને, ઉદ્ધરવા દુષ્ટ નદરવા,
સુલીલ-સદ્ધર્મ વનાવા, અમે જીવન ધરાવીશું— ૩
- દુષ્ટ-ગીન-દલાને અપો, અમારા દેવતા સાચા,
લજ્જા ભાવે, તુષ્ટી અશુભિપતિથી બચાવીશું— ૪
- અમે એકાત્મતા પે, નિહાળી રહીને રાખા,
અધર્મ કે ઉચ્ચ સેવ્યામા, ન જગત પેડ લાગીશું— ૫
- રહી ધીર-સચ્ચી નિર્મલ ભગિની-બ્રાહ્મ-મેવામા,
સહીને નાહના આત્મ, અમે આત્મ ઉજારીશું— ૬
- દયા-રક્ષા-પ્રીતિ-ન્યાયે, મનુષ્ય-પશુ-પક્ષિ મેા સેવી,
સમૃદ્ધ-નિષ્કલ-જીવ-ચેત-ચના લેઈ સમાવીશું— ૭
- શુભ-જા-વાણી-વર્તનથી સકલ સદ્વસ્તુ-સાધનથી
સદા, સર્વ મેવ મા, સદૃશ જીવન બનાવીશું— ૮
- અમે શુદ્ધ સેવના યજ્ઞે સમર્પી સર્વ તન-મન-ધન
દઈને આત્મ-ભોગો ધર્મ મેવાના બનીશું— ૯
- રહી બદલાની બેપરવા સ્મરી પરમેશ્વર-વિનુ-દેવા,
રહી શુદ્ધ-દેવ-જગ-સેવા-પ્રતિજ્ઞાને નિભાવીશું— ૧૦
- 'અચન દે આત્મજગ પરમાર્થ-સુદ્ધિ ઈશ! હૃદયાની!'
બની સેવક જગત્ અદૈત-શાન્તિથી દીધાવીશું— ૧૧

સેવક-‘ન દન’

વિશ્વદત્ત

પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના.

લેખક—શ્રીચુત રામજી પાપટલાલ અંબાશંકર—જામનગર.

(અનુસંધાન ૧૯૪૪ થી.)

કર્મસિવાય કર્મના ફળદાતા હશ્વરવગેરેને માનવાની કશી જરૂર નથી. એ તો કર્મોનાજ સ્વભાવ છે કે જેનાં પોતે હોય તેવાં ફળો પોતાની મેળેજ આપે, વગેરે જેટલું પોતાથી બીની શકે તેટલું કહેવામાં બાકી રાખતા નથી. તોપણ તેલોકો—“આત્મનો મિત્વમાત્રાણિ પર્યવસિ જ પરયતિ” પોતાના બિહાના ફળજેવા મહોટા બ્યને મજાશુત હોયો તે દેખાતા હોય છતાં ન દેખાતા હોય તેમ કરી બીજાની ઉપર મિત્થા-દેખોનું આરોપણ કરવામાંજ પોતાની જુદિના બોધનો ઉપયોગ કર્યા કરેછે. તે લેઓને જાજતી આવે તેવી વાત છે પણ તે કપોલ-કલિપત કર્મવાદનું કથન કરનારાઓના પયમાં થણા હોયો છે. તટસ્થ વિદ્વાને હવે વિચાર કરવો જોઈએ કે કર્મને કરનાર જીવાત્મા એ ચેતન છે, એટલે કર્મની ઉત્પત્તિમાં ચેતનની અપેક્ષા રાખ્યાવગર છુટકો નથી તેમજ સારાં કે નકારાં કર્મને કરનાર જીવાત્માજ તે સારા કે નકારાં કર્મનાં ફળોને જોગનાર છે. તેથી જેમ કર્મોનું કર્તૃત્વ ચૈતન્યમય જીવાત્માજ ઘટેછે, કર્મોનાં પરિણામભૂત સુખદુઃખાક્રમક ફલોનું જે જોગતાપણું છે તે પણ ચૈતન્યમય જીવાત્મામાંજ ઘટેછે, તેમ કર્મોનું જે ફળદા-નૃત્વ છે તે પણ ચૈતન્યમય તત્ત્વનેજ ઘટેછે.

તે ચૈતન્યમય તત્ત્વ પરમેશ્વરસિવાય બીજું કોણ ઘટી શકે તેમ નથી કદાચ કે.ઈ. સંકા કરે કે કર્મોનાં ફળોને દેનારપણું ચૈતન્યમય તત્ત્વગર બીજામાં ન ઘટતું હોય તો કર્મોના કર્તારૂપ જે જીવાત્મારૂપ ચૈતન્ય છે તેનેજ ફળોના દેનારપણાતરીકે માનવામાં શું દરકત છે? તેના સમાધાનમાં કહેવામાં આવેછે કે જે કર્મોના કર્તા હોય તેજ ફળોનો ભેક્તા હોય એ વાત સર્વતંત્રસિદ્ધાંતથી મિનતક-સરે સોંકાઈ માનેછે; પણ કર્મોના કર્તા હોય તેજ કર્મોના ફળોને દેનાર હોય એ વાત કોણ પણ રીતિથી માની શકાય તેવી નથી તેમ મનાવી શકાય તેમ પણ નથી. કારણ કે જીવાત્મામાં કર્મ, કર્તૃત્વ તથા કર્મફળ-બેઠતૃત્વ એ સિવાય સ્વરૂપ કર્મોની સ્વવિપયક ફળદાનૃત્વની શક્તિજ નથી તથા તેવી શક્તિનો સહાય પણ નથી. એટલામાટે કર્મોનાં ફળોને જોગવવામાં પરતંત્ર જીવાત્મા પોતાની ઇચ્છા નહિ જતાંપણુ ઇશ્વરે કર્મોનુસાર આપેલાં ફળોને જોગવેછે. જેમ ચારાદિ દુહલોકો પોતે કરેલી ઝોરીવગેરેનાં વધનધનાદિ ફળોને જોગવવામાટે ઇચ્છા નહિ રાખતાં જતાં ફળદાતા રાગવતી સત્તાથી જોગવેછે, તેમ આ સ્થળે કર્મજલોકો કહેછે કે કર્મોનાં ફળો

દેવાની શક્તિ કમેમાજ છે તેથી કમેના ક્ર-
 જોને દેનાર ઇશ્વરને માનવાની કરી જરૂર
 નથી આ બાનનમા વિદ્વાન મનુષ્યે વિચાર
 કરવો જોઈએ કે ઇશ દેનારપણુની સત્તા કે
 જે ઉપર ખતાવેલ રાગના દૃષ્ટાંતથી ચૈતન્ય-
 વાળા તત્ત્વવિના મીન પદાર્થોમા કોઈપ્રમારે
 વર્તીજ નથી તે મત્તા જે જરૂરભાવવામા
 કમેમા માનવામા આવે તોપછી ચૈતન્યમા
 રહેનારી કર્તૃત્વ ભોમૃત્વ શક્તિ પણ જ-
 વ્યભાવવળા કમેમા છે એમ શામાટે ન
 માનવું? કમેનો સ્વભાવ એવો છે કે પોતે
 જડ છતાંપણુ પોતાના કર્તાને પોતાના સાગ
 તથા નારા પ્રજો આપવા એ પ્રમાણે માન
 વામા માનનારના દુરાચરસિવાય મીનુ કશુ
 પ્રમાણુ નથી કેમકે જે જડ છતાં જ દે
 વામા કમેનો સ્વભાવ માનવો તોપછી મૃત્
 ત્વ ભોમૃત્વરૂપ પણ કમેનો સ્વભાવ શામાટે
 ન માનવો? એટલામાટે જેમ મૃત્ત્વ ભોમૃ
 ત્વ ચૈતન્યવગર ધરેજ નહિ તેમ ફળદાનુભવરૂપ
 જરૂરકમેનો સ્વભાવ માનવો એ એક તત્ત્વ દી
 ઓથરો છે પણ કમેવ દીનેકો કમેનો
 ભાર-મેજો છવઉપગ ચડી ગએવો છે તથી
 છવાતમા ઉગી ગતિમા જઈ શકતો નથી
 એમ ચકડી એકા છે

સુષ્ટ પુરોના વિચાર કરો કે કન કે જે
 ક્રિયાનોજ પધાંત છે, ન કોઈ દિવસ દ્રવ્યરૂપ
 ન હોય, ગુણરૂપ ન રોય, સમાન્યરૂપ ન
 હોય, વિશેષરૂપ ન હોય સમવાયરૂપ ન હોય
 અને અભાવરૂપ પણ ન હોય ક્રિયા ઉપગતા
 ઇ પદાર્થોમાંથી કોઈમા પણ ગણી શકાય
 તેમ નથી, તેમ સામાર પણ નથી એ પ્ર

માણે હોવાથી કમે પોતે કોઈની સાથે સુ-
 યોગસબધથી સંયુક્ત થઈ શકે તેમ નથી
 કાણુ કે—“દ્રવ્યયો સયોગ ” દ્રવ્યેદ્યનો સ-
 નધ થઈ શકે છે એવા ન્યાયનો સિદ્ધાંત મ
 પ્રતિદત છે જ્યારે કમે પોતે સાકાર નથી
 તથા દ્રવ્યરૂપ પણ નથી તોપછી તે જે કોઈ
 પદાર્થસાથે સનધ ધરાવે ત્યારે તેને ભોમ-
 રૂપ સબ નીગીતિથી દેવાથી રાખે? કેમકે ભર-
 મોજો કે જે ગુરુત્વ કહેવાય છે તે દ્રવ્ય પદાર્થ
 માજ હોય છે અને કમે—ક્રિયા કોઈ રીતિથી
 દ્રવ્ય ઝેજ નહિ

આ વિષયમા જે ઉડા ઉતરીને વિદ્વાને
 વિચાર કરે, તો ઉપરના સ્વતત્ત્વ કમે-
 વાદીનેકોનો સિદ્ધાંત વેગુના કૂપની જે
 વીખાનોજ જગે જે કે એ કમેજડ લોકોને
 સમજાવવામાટે ઠગવામા આવતો આ શાખા-
 થનો પ્રવાસ પાણુના વલોણુ કરવાની માફક
 નિષ્પળ છે, તોપણુ તેઓની કૂપમૂકેજી
 આધુની સમજણુને વિચારણુ પુરોપાગે જાહેર
 કરવામાટે તથા આયુર્વેદમા કહેલા ચિકિત્સા-
 વિષયમા એ પ્રજોના અમૂલ્ય ઉપરેજની
 માફક નેજોમ તા કોઈ પુરને સાસુ ભાન
 થઈ જતા ન તેનું અરૂ કલ્યાણુ થાય એકી
 પરાપક્ષ મિની પ્રેરણાથી આ પ્રકૃતિ છે
 આયુર્વેદનો પ્રયોગ આ પ્રમાણે છે—

તત્ત્વપ્રતિક્રિયા કાયા યાવા શક્તિ માનવ
 કમદેવયોગેન પ્રાપ્તવાલેપિ જાપી ॥”

કોઈપણ પ્રમારના રાગ યયો હોય તે ક-
 હાય પ્રથમથી સાધ્ય હતા યોગનિદાન,
 યો યચિકિત્ત કે યોન્યરોગી, યોગ્યપરિચારક
 અને યો વરેશમય તથા આદિ સગવડોના

અભાવથી થાયે ચતાં ચતાં અસાધ્યદશાને પ્રાપ્ત થઇ મથે હોય તોપણ આયુર્વેદ ખાસ સલામતી કરે છે કે રોગની અસાધ્યવસ્થા-વગેરેના ત્રાસથી ઉપાયમાં જરાપણ ઉત્સાહ નહિ હોયતો, તથા દેવ કે પ્રારબ્ધવાદઉપર આધાર નહિ સખતાં કેવળ યતનવાદનોજ અંતઃકરણપૂર્વક આદર કરી વેંચે તથા રોગીના વાકીએ વ્યાસંધી રોગી આયોષ્ઠાસ શ્વેતો હોય ત્યાંસંધી તેના રોગને દૂરૂપચારાદે તથા અવિતતાં સંરક્ષણમાટે આયુષ્યવગેરેના ઉપચારો સતત માત્ર રાખવામાં જરાપણ સુકેવું નહિ. કેમકે કોઇ વખત કુદરતની અનુકૂલતાવાળા આયુષ્ય ઉપચારોના યોગથી અશ્વપધારીએ મૃત્યુએ માણસ પણ હવતો રહે છે. એ દાખલાથી ઉપર જતાવેલા કર્મ-વાહીઓમાંના કોઇ મનુષ્ય સદ્ભાવે કર્મના ફળોને દેનારા પરમેશ્વરજ છે, એ સસ દિત-કારી મતને અનુસરવાદ્ય અવિતને દુરાગ્રહ-રૂપ અસાધ્યરોગથી મુક્ત થઇ પ્રાપ્ત થાય જોટલે અમારો પ્રયાસ સફળ થઇ જમે. એ પ્રમાણે ઇશ્વરનું અસ્તિત્વ અને ઇશ્વરનેજ કર્મફળોનું દાતૃત્વ અવકાશના અર્હપત્તને લીધે થણાજ સંક્ષેપથી ઉક્તિખિત કરવામાં આવ્યું છે.

હવે પરમેશ્વરશબ્દનું નિર્વચન કરવામાં આવે છે. ઇશ્વર શબ્દમાં ફક્ત દેશ્ય એ જીવ ગણુનો ધાતુ છે. ધાતુએના અર્થેના ઉલ્લેખ કરનાર બીમસેન પંડિતના કહેવા-પ્રમાણે ઐશ્વર્ય અર્થવાળા એ ફક્ત ધાતુઉપર “નરત્” પ્રલય લાગવાથી ઇશ્વર શબ્દ સિદ્ધ થાય છે.

એ ઇશ્વર શબ્દ ઐશ્વર્ય અર્થને ધરાવે રા-

જનાં કે અમુક મનુષ્યોઉપર આધિપત્ય બો-ગવનાર મનુષ્યમાં તથા કેટલાએક દેવવગેરેમાં પણ પ્રવૃત્તિવાળો છે. તેથી તેની સામાન્ય-રૂપિ હોવાને લીધે અસાધ્યરણ રૂપિ કરવા-માટે તેની સાથે પરમ શબ્દ બોડવામાં આવેલો છે. એટલે જેના અપેક્ષાથી બીજા દોષમાં અધિકતાવાળું ઐશ્વર્ય નથી તે પરમેશ્વર કે જેને માટે સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપક, સર્વશક્તિમાન-કરવાને માટે, ન કરવાને માટે અને અન્યથા કરવાને માટે સમર્થ, એવા શબ્દો શાસ્ત્રમાં તથા લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, તે પરમેશ્વર કહેવાય છે. જે પરમેશ્વર. ઉપર વ્યાખ્યાન કર્મફળદાતૃત્વવગેરે કાપેતિ અનાયાસથીજ કરે છે. જેના તેજથીજ શ્રુત, ચંદ્ર, અગ્નિ અને તારાઓમાં તેજ પ્રાપ્ત થાય છે, જેની શક્તિથીજ આ પૃથ્વી પ્રજાગ્નિને આધાર આપે છે, જેની-ઇચ્છાથીજ વાયુ પોતાની ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે, જેના પ્રભાવથીજ પ્રાણીઓની અંદર જહરાશિષ્ટે તથા જહાટ વિગેરેએ અગ્નિ પોતાનું કાર્ય કરે છે, જેના અનુગ્રહથીજ જન્મ સર્વને તપણ આપ્યા કરે છે અને જેના માદાત્મથીજ અલકાલ સર્વને અવકાશ આપ્યા કરે છે. એવા પરમેશ્વર નિલસાનવાળા તથા નિલસરૂપવાળા છે. નેને નહિ માનનારા નાસ્તિક લોકો હમેશાં દુર્ગતિમાંજ રહે છે અને એ પરમેશ્વરનરૂપ સ્વચ્છદિથી લક્ષિતભાવ રાખનારા આસ્તિક લોકો હમેશાં મુગતિમાંજ રહે છે. આસ્તિક લોકોએ. શું સુ કરવાનું છે, કે જેથી નેઓ હિતમ રિધિનિએ નહી શકે? તથા શું શું વિ-ચારવાનું છે, એ વિષયમાં શ્રીમદ્ભગવદ્ગ્રંથ

કયું છે કે—

અન્વા સુદુર્લભમિદં વહુસંભવાન્તે

માનુષ્યમર્ચદમનિત્યમપીદં ધીર ।

તૂર્ણં ચતેત ન પતેદનુષ્ટ્યુ યાવ-

નિશ્ચેયસાય વિષયઃ સ્તુ સર્વતઃ સ્વાત્ ॥

કોઇ સત્કર્મોના સમુદાયથી પ્રસન્ન થએલા પરમેશ્વરના પ્રભાવથીજ મનુષ્યાવતાર કે જે ચોરાથીવાખ અવતારોમાં ધણોજ દુ-
ર્લભ છે, તેને પ્રાપ્ત થઇ મનુષ્યે નિચાર કરવો કે આ મનુષ્યશરીર શણુકાર છે, તોપણ જો તેદ્વારા સ્વધર્માચરણવગેરે સત્કર્મો કરવામાં આવે તો તેમની ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થોનો હાથ ધરે જાય એ વાત નિશ્ચયત્મક છે. એટલામાટે એ શરીર જ્યાંસુધી કાળના કાળીવાર નથી થઇ ગયું તેટલીવારમા જે જે શ્રેયઃસાધન કરવાનું છે તે તુરંતજ કરી લેવું જોઇએ. પણ આપાતરમણીય નિયમ સુખમાં પડી રહેવાનું નથી. કારણ કે સાંસારિક વિષયસુખ તો પશુવગેરેના અવતારમા પણ મળી શકે એવું છે પણ પુરુષાર્થસાધન તો મનુષ્યશરીરસિવાય બીજા કોઇ અવતારમા થઇ શકે તેમ નથી. કારણ કે જગત્સૃષ્ટિ નિ-
શ્ચિતાએ સૃષ્ટિ કરતી વખતે પશુપક્ષીવગેરે અનેક પ્રાણીઓને ઉત્પન્ન કર્યા પણ તેને પોતાના સૃષ્ટિકાર્યમાટે સંતોષ થયો નહિ ત્યારે એમ કરતાં કરતાં જ્યારે મનુષ્યશરીરને ઉત્પન્ન કર્યું ત્યારે વિધાતાને સંતોષ થયો કે હવે મારે જે કરવાનું હતું તે થયું. એ પ્રમાણે ઉપરના પ્રકોટને આધારેજ સંસારના અચારપણાનો જગતથી અનુભવ કરનાર રાગ ભવદરિ પણ

કહે છે કે “જ્યાં સુધી આ મનુષ્યશરીરે રોગાદિકથી ઘેરાયેલું ન થયું હોય, જ્યાં સુધી જરાવરથાએ આ શરીરને પકડી પાડેલું ન હોય, જ્યાં સુધી મધુવગેરે ઇંદિયોની શક્તિ ફીણું ન થઇ ગઇ હોય અને જ્યાં સુધી આયુષનો દાય પણ થયો ન હોય ત્યાં સુધીમાંવિવેકી પુરુષોએ પોતાના કલ્યાણને માટે સતત પ્રયાસ જારી રાખવો જોઇએ કારણ કે જે વખત ઘર અગ્નિથી સળગી જાય તે વખત તેને કારવામાટે પાણીની સગવડ કરવા વારતે ફૂવાને ખોદવા માંડવો એ યત્ન કેવો હાસ્યપાત્ર થાય ?”

ઉપરના બંને પ્રકોટોમાં મનુષ્યે સામાન્યતઃ પરમેશ્વરતરફ સદ્ભાવ પ્રાપ્ત કરવાના સાધનો સંબંધી વિચારવાનો જે વિષય છે તે દર્શાવેલો છે. હવે વિશિષ્ટતઃ એજ વિષય દર્શાવવાનો વિચાર કરતાં એક વિદ્વાન કે જે જૂના જૂના ધર્મોનાં જૂનાં જૂનાં કર્મોનો હોવાથી અમુક કર્મમાન અમુક ધર્મવાળાને અનુકૂળ આવશે અને અમુક કર્મમાન અમુક ધર્મવાળાને અનુકૂળ નહિ આવે એવી નિતર મા પડી છેવટે એજ વિચારપર આવ્યો કે જેમા કોઇપણ ધર્મવાળાને વાધો ન આવે એવા કલ્યાણનો માર્ગ ખતાવું તો કીડ. એવો માર્ગ શોધી કઢાડીને કહે છે કે—

પ્રાણાયાતાન્નિર્જાતિ પરપ્રત્યક્ષણે

સયમ સત્યવાક્યમ,

કાલે શતયા પ્રદાનં યુવતિજનકયા.

મૂલમાન પરંપરામ્ ।

તુળ્યાલોકાધિભગો મુદ્ધુ ચ વિનય

સર્વભૂતાનુકમ્પા,

સામાન્ય સર્વશક્તેષુનુદત્તવિધિ

શેષશનેષ વળ્યા ॥

કોઈપણ પ્રાણીનાં પ્રાણ લેવાં નહિ. એ શાસન “મા હિંસ્યાત્સર્ગમૂલાનિ” એ શ્રુતિના ઉપદેશમૂલક છે. તથા “આત્મવત્સર્વમૂલેષુ યઃ મર્યતિ સ પર્યતિ” જેમ આપણા શરીરમાં જરાપણ કાંટાવગેરેના ભોંકાવાથી થતી પીડા આપણને મિલકુલ ગમતી નથી, તે હાખલો સ્વછ બીજા પ્રાણીને પણ શ્રદ્ધાદિના પ્રદારથી તેનીજ પીડા થાય તે મિલકુલ ગમતી નથી, એમ સમજી કોઈપણ પ્રાણીને મારવો નહિ. જે ભણત્તાં છતાં કોઈને પણ વધ કરેછે તે દેખતો છતાં આંધળોજ છે. પ્રાણીને કે.ઇ. મુશ્કેલી પ્રકારનું દુઃખ દેવાથી અસંગત પાપ લાગેછે, પણ તેનાં પ્રાણ લેવાથી જે પાપ લાગેછે તેની ઉપમા શોધ કરતાં છતાં પણ મળી શકે તેમ નથી. પ્રાણ અંતરંગ તથા બહિરંગ એમ બે પ્રકારનાં છે. તેમાં અંતરંગપ્રાણના સંરક્ષણવિષે ભક્ષામણુ કર્યાપછી બહિરંગ પ્રાણના સંરક્ષણમાટે ભક્ષામણુ કરેછે કે બીજા કોઈપણ લોકોના ધનને પૈસાવગેરે તમામ મિલકતને ચોરીવગેરે કોઈપણ પ્રકારથી દરી લેવું નહિ; કારણ કે પ્રાણુવાયુને આધારે જેમ શરીરનું જીવિત ટકી શકેછે, તેમ ધનરૂપ જાલ પ્રાણને આધારે ખાનપાનવગેરે તમામ વ્યવહારશરીર ટકી રહેલું છે. તેથી તેના સ્વરૂપમાં પ્રાણી જીવતે મૃતજેવો યદ્યદ્ય જે તેથી કોઈને ધનસંબંધી નુકસાન ન પોચાવતુ તે પ્રાણનો અચાપ કર્યાગરોખરજ છે. જેમ બાળને જાતના પ્રાણનું ઢરણ કરવાથી પ્રાણીને અપાર દુઃખ થાયછે તેમ જે કોઈપણ પ્રાણીના સંબંધમાં અસહ્ય વચન બોલવામાં આવે, તે પ્રાણીને મોઢોડું દુઃખ વેઠવું પડેછે. તેથી અસહ્ય વચન પણ પ્રાણુધાનસુધીની

દષ્ટાએ પહોંચાડી દેછે. તેમાટે સત્યવચન બોલવું કે જેથી કોઈ પ્રાણીને દુઃખ ન થાય, વચનસંબંધી વ્યવહારકેપર જગતના ઘણા ખસ વ્યવહારનો આધાર છે. શબ્દાત્મક વચનનું ઉચ્ચારણ કરવામાટે શબ્દામાં વાણી ઇન્દ્રિય રહેલી છે અને શબ્દાત્મક વચનના અવજુમાટે કાનમાં આવેન્દ્રિય રહેલી છે બન્ને ઇન્દ્રિયોની સમાનપણે જરૂર છે. એમ ધારીને પરમેશ્વરે એવી યોગ્યતા કરી છે કે જે પ્રાણીને વાણીઇન્દ્રિય ન હોય તેને અવજુઇન્દ્રિય પણ ન હોય એટલે જે મૂંઝું હોય તે બેઠું પણ હોયછે એવો વચનાત્મક વ્યવહાર સારી તથા મારી અસરનો હેતુ છે. શ્રુતિના શબ્દોનું અવજુ કરવાથી પ્રાણી પ્રસન્ન થાયછે અને નિંદાના શબ્દોનું અવજુ કરવાથી નારાજ થાયછે. પ્રસન્નતા-અનુદૂષતા, પ્રિયતા સુખ, વગેરે પદાર્થો પ્રાણીના જીવિતને ટેકા દેનાર છે અને નારાજપણું-વિંતા, પ્રતિકૂલતા, અપ્રિયતા, દુઃખવગેરે પ્રાણીઓના જીવિતને નુકસાન પહોંચાડનાર છે તેથી વચનવ્યવહારથી કે.ઇ.નું દુઃખ દેવું નહિ.

વચનવ્યવહારના વિષયમાં મનુભગવાન અમુક ઉપદેશ આપતાં કહેછે કે—

સત્યંશુચાદ્ય પ્રિય મયાત્ર મુયાત્તલ્લમપ્રિયમ્ ।
પ્રિયંચ નાદૃત્ત મ્યાંદેષ ધર્મઃ સનાતનઃ ॥

બીજી ઇન્દ્રિયોસંબંધી વ્યવહારમાટે પણ ઘણી યોગ્યતાવાળો ઉપદેશ કર્યાછતાં પણ વાળીનો અવહાર બીજી સજ્જની ઇન્દ્રિયોના વ્યવહારકરતાં અસાધારણ કાર્ય કરનાર છે, એમ આપણને સૂચના આપતાં મનુભગવાન તે ઉપર વધારે બોલે મૂકીને કહેછે કે મનુષ્યે સત્યવચન બોલવું તથા પ્રિયવચન બોલવું.

વચન સચ હોય છતાં આતાને દુઃખ દેનારૂં
 હોવાથી અપ્રિય હોય તો તેનું વચન
 બોલવું નહિ એ વચનસંજ્ઞાથી વ્યવહારવિષય-
 વક જુનામાં જુનો-અનાદિ ધર્મ છે. એ
 પ્રમાણે વચનવ્યાપારને નિયમિત રાખવો એ
 સર્વસંમત ધર્મનું મુખ્ય અંગ છે. તે પ્રમાણે
 સમય પ્રાપ્ત થતાં એટલે પોતાપાસે ન્યાય-
 પ્રાપ્ત ધનવગેરેનો ભોગ થયો હોય અને કોઈ
 સુપાત્રને ધનવગેરેની જરૂર હોય તે સમયે
 પોતાની શક્તિ-સંપત્તિના પ્રમાણમાં દાન
 હેતુ “સમ્યક્વિદત્તિપૂર્વકં પરસ્ત્વત્પાદનં દા-
 નમ્” કોઈ સુપાત્રને જે કંઈ દાનતરીકે
 આપવું તે કોઈ વખત પાણું લેવું નહિ દાન
 અનેક પ્રકારનાં છે. અમદાન, જલદાન,
 પૃથ્વીનું દાન, કન્યાદાન, સુવર્ણાદિ દાન, વસ્ત્ર
 દાન, વિદ્યાદાન અને અભયદાનવગેરે તેઓમા
 અભયદાન સર્વોત્તમ છે “જીવાભયપ્રદાનમ્
 કર્ણં નાદંતિ ઘોઢશીમ્” શાસ્ત્ર પણ કહે છે
 કે પ્રાણીને મૃત્યુવગેરેના ત્રાસમાથી ડોહાની
 અભયદાન હેતુ એના ભોળામા ભાગતી પણ
 બરોબરી કરી શકે એવું કોઈ દાન નથી
 મનુષ્યને અજન્મજ, વસ્ત્ર અને રહેવાને માટે
 રથાન એ ત્રણ પદાર્થોનગર ચાલતું જ નથી.
 તેઓમા પણ જળનગર જરાવાર પણ ચાલતું
 નથી અજઉપર તો પ્રાણીને આધાર છે અને
 મુખ્યતાથી ચોમાસામાં તથા શીતઋતુમાં
 અને ઉષ્ણઋતુમા શરીરના સરદાણુમાટે વ
 સ્ત્રની તથા રહેવાના મકાનની ધળી જરૂર
 છે. તેથી તેઓનું દાન શક્તિના પ્રમાણમા
 અવરથ કરવાનું છે દાન છે એ સંપત્તિ
 વાળાની સંપત્તિને ન્યાયક કરનાર છે. દાન
 મોખે નાચા: । એક નિદાન કહે છે કે—

નિમ્બુકા નૈવ મિશંતિ વોપયંતિ ગૃહે ગૃહે ।

સીવતા સીવતા દાનમદત્તફલમીદશમ્ ॥

જે ભિક્ષુકો લોકોને ઘેર ઘેર ભિક્ષા મા-
 ગના કરે છે, તેઓ ફક્ત ભિક્ષા માગીને પો-
 તાનો નિર્વાહ કરે છે એટલું સમજીને બેસી
 રહેવાનું નથી પણ તેમાંથી સમજવાનું આ
 પ્રમાણે છે કે તેઓ આપણને ભિક્ષુદ્વારા
 સમજવે છે કે ગૃહસ્થો ! તમે પરોપકારરૂપિથી
 અવગ્રહ દમેશાં કંઈક પણ અભવગેરેનું દાન
 આપો જે કંઈપણ દાનાદિ પરોપકાર નહિ
 કરો તો અમારી માફક યાચકદશા પ્રાપ્ત
 થશે. એ દાનાત્મક ધર્મ સર્વ ધર્મવાળાઓને
 માન્ય છે. પ્રાચીન સમયમાં તથા સાંપ્રત-
 સમયમાં પણ ધણા દૈવીસંપત્તિવાળા લોકો
 અજસત્ર, જળાશયવગેરે જળસત્ર, નિરાધાર
 લોકોના નિવાસમાટે ધર્મશાળાઓ અને વ-
 આદિપ્રદાનવગેરે કરી અપૂર્વ ધર્મનું સંચા-
 દન કરે છે અને પોતાના દાખલાથી બીજા
 લોકોને પણ તેવા ઉત્તમ પરોપકારમાં પ્રેરણા
 કરે છે. જોકે કેટલાએક પથવાળા લોકો પો-
 તાના ધર્મશયોમા જળાશયો કરવાને માટે
 તથા ઔપધશાળાઓ કરવામાટે મનાઇ કરે છે
 અને તે મનાઇ કરવામાટે કારણ બતાવે છે
 કે જાણ્યેમાં અનંત જીવોની દિવસા થ-
 વું છે અને ઔપધશાળામા ધણા રોગી આવે
 અને ધર્મધોષકાર કામ ચાલે તો રીક એવી કદપના
 પરોપકારી ઔપધશાળા કરાવનારના મનમાં
 રહે છે તેથી ધણા લોકો રોગી થાય તો રીક એવી
 ભાવના રહેવાને લીધે ધર્મને બદલે અધર્મ
 થાય છે.

(અપૂર્ણ)

જાદુઈ ઘોડો.

લેખક—શ્રીયુત હનનલાલ હરિલાલ પંડ્યા-ભુનાગઢ.

(અનુસંધાન ૫૪ ૧૨ થી.)

મકરણુ ત્રીભું.

હવે કુંવરીની થી દયા થઈ તે જોઈએ. કા-
રીગર તેની સાથે હોતો હોતો સંધ્યાકાળે
સમય મધ્યાહ્ન્યે એટલે વિશ્રાન્તિને માટે
એક નદીના તટપાસે ઉતર્યો. ત્યાં કુંવરીને
એસાડી પોતે કંઈક આહાર લેવામાટે સમી-
પના આમમાં ગયો. આ વેળા કુંવરી એકલી
હતી ને તેનું માનવત, તો તે ત્યાંથી નાચી
હુટત. પણ આટલો મમ તેણે કોઈ દિવસ
નેડેલો નહિ તેથી તેનું શરીર બહુ શિથિલ
થઈ ગયું હતું ને હવે તેને પોતાની ખરી
સ્થિતિ સમજવાથી તેના મનમાં પણ કેટલો
ખેદ થતો દર્શો તે સહેજ સમજી શકાય એવું
છે. વળી પોતે ક્યે રથને છે ને કાને આ-
શયે જવું તે પણ જાણવામાં નહિ તેથી હવે
તો પ્રભુએ જે ધારું દર્શો તે ખરૂં એમ તેના
ઉપગળ આશ્વાસ રાખીને નદીના તટઉપર
નિશ્વાસ નાખતી બેસી રહી.

ચોડી વારે પેલો કારીગર ત્યાં ખાદ્ય પ-
દાર્યો લઈને આવી પહોંચ્યો. કુંવરીને ભૂખ
કડકડીને લાગી હતી તેથી તેણે જાણું કે
જો નિશાદાર રહીશ તો આત્મસંરક્ષણ કર-

વામાં કેવળ અસમર્થ બનીશ માટે જે ભાઈ
તે ખાઈ તો લેવું, તેથી તેણે આનાકાની કર્યા
વિના ઘોડું ખાઈ જલપાન કરી લીધું.
કારીગર પણ આહાર કરીને તેની સામે આવી
બેઠો તે હવે જાણતો હતો કે આ રાજવંશી
કન્યા કેવલ તેનીજ હમજીને બીન છે.
તેનું રૂપ જોઈને તે મોહી પડ્યો હતો તેથી
તેણે તેને પોતાની સાથે લઈ કરવાની માગણી
કરી. કર્યા રાજપુત્રી ને કર્યા આ બાપ્પારી!
કુંવરીને એની આવી દિશ્નત જોઈને નમેનજ
જાળ ઉઠી. તેણે તેની માગણી મુજબકારી
કરી તેથી કારીગર વધારે ચીડાયો ને તેને
અપરાધો બોલી વિરોધ સજ્જત કરવા લા-
ગ્યો. કુંવરીનું આંતરે એમ ન હતું તેથી તે
અક્રોધ કરીને પોતાનો શોક પ્રદર્શિત કરતી
હતી તેનાથી ખતે તેટલી સખ્તાઈ રાખતી
હતી પણ મનમાં ડરતી હતી કે આવે રથજે,
પ્રભુવિના તેનું કોઈ બેધી નથી. પોતાનું કંઈજ
ન આવે તો અતે નદીમાં ઝંપલાવીને પ્રાણદાન
કરી દેવાનો પણ તે નિશ્ચય કરી બેઠી હતી.
એવામાં સદૃશાગ્યે પાછળથી કેટલાક ઘોડેસ્વારો
આવતા જણાયા. તેઓનો માર્ગ કુંવરીની

સમીપ યાદને જતો હતો ને તેમના આગે
વાનંતુ સ્વરૂપ જોતા તે કોઈ ઉઘા કુળનો
સંસ્કાર જણાતો હતો તેણે કુવરીની આવી
દીન સ્થિતિ, તેના મુખ ઉપરથી સરતો અ-
શ્રુપ્રવાહ, તેના ચહેરાઉપર પ્રકટેનો ક્રોધાવેગ
વિગેરે જોતાજ અનુમાન કર્યું કે આ કોઈક
સાધવી બાળા આ દુષ્ટતા પામ્યા ક્રિસાધ
પડી હોવી જોઈએ કારીગરના રૂપરંગઉપ-
રથીજ સિદ્ધ થતું હતું કે તે આ કન્યાનો
કોઈ પણ પ્રકારે સંબંધી તો ન હતોજ તેથી
તેણે જરા જોસથી ધારિ પાડીને તેને ધમ
કાવી બાઈને હેરાન કરવાનું કારણ પૂછ્યું.
તેના જવાબમા કારીગરે ઉનટું ધુરળને તેને
કહ્યું કે—“તમને કોણે વચ્ચે પચાત ડોળવા
ચોલાના છે! ધણી ધણીઆણીના કળ્યામા
ત્રીજાએ શું કરવા માયું મારતું જોઈએ! આ
તો મ્હારે ને એને કંઈક બોલાયારી યજ છે
આટે તમે તમારે રસ્તે જાઓ એતો એની
મેળે પાછી મનાશે ' આના વૃત્ત' વચન સા-
તળી કુવરીના મનમા કોઈની જાણા જણા
હી તેથી તે ફાટેને સ્વરે બોલી ઉઠી
કે--“આ હરામખોર જુદું બે ને છે એજ
એને ઝાનોમાનો ઉઠાવીને અહીં લઈ આવ્યો
છે જાણના નવાજની શાદળદી છુ-
કવી રીને હું એકલી અહીં આવી ગઈ તે
વાત હું અજાને હવે પછી કરી સલગાતીજ
મજ પ્રયમ મ્હાં આ નરાધમથી રક્ષણ
કરશે એવી મ્હારી નમ પ્રાર્થના છે ‘ સ-
રનાને આ બેલની સત્પતા પ્રતીન યજ તેથી
તેણે કારીગરનો એક ગન્દ પશુ હવે નહિ
સ્પર્શતા પાસેના પોતાના માથુસને હુકમ

કર્યો કે બાધો એને જકડીને અને પડે
લઈ જઈ બધીખાને નાખો આ કુવરીને
તમારામાનો એક ઘોડો આપી આપણી સાથે
લઈ આવો” કારીગરના જણવામા આનું
કે આવો હુકમ કરનાર બીજો કોઈ નહિ
પણ કારીગરનો મુખો ખુદ પોતેજ હતો
હવે તે સમજ્યો કે પોતાના પાપથીજ જે
ધેરાઈ ગયો છે ને કેદમાથી છુટવાની કંઈ
આશા રહી નથી, તેથી તે મુજે મ્હોએ
બંદીવાનના રૂપમા તેમની સાથે આવો

મહેલમા આવવા મુખા સાહેબે પોતાની
દાસીએને બોનાવી આપણી શાદળદીના ઉ-
તારા વિગેરે માટે યોગ્ય તૈયારી કરાવી તે
તેનો પરિશ્રમ દૂર કરવાના સર્વ ઉપાયો લે-
વાની બસામણ કરી શાદળદીએ પ્રનુતો
મ્હોટો પાડ માન્યો ને સુના સાહેબનો પશુ
ખરા દિનથી આમાર માન્યો અગે પોતાને
પોતન આનાસ મગ્યાથી તથા દાસીઓ
દાણે ચણેલી મુઠ્ઠાથી તેનો શ્રમ દૂર થયો
એટલે તે ધસરાસાર ઉઘી ગયું

આ સુનાની દષ્ટિ જ્યારથી લાદળદી
ઉપર પડી હતી ત્યારથીજ તે તેના ઉપર
મોહાસકત થયો હતો તેથી બીજે દિવસ સ-
વારે જ્યારે તે એને મળવા ગયો ત્યારે તેની
દર્શકત અથથી દતિમુખી સાજળી ત-
પછી તેણે તેના દાપની માગણી કરી ત-
દળદી આ સજાની ચમક ઉઘી મુખમા યદિ
હોળીમા પડતા જેતુ થયું જાણી તેના મન
વળી અનિશ્ચય ખેદ થતા લાગ્યો તે તેના
મનથી ધરાનના નાદળવાને વરી દુખી હતી
તેથી પ્રાણ રહે ત્યા સુધી બીજાની નહિ થય

તેણે અડગ નિશ્ચય કર્યો હતો પણ હવે આ મોટા સત્તાધીશની માગણી કેમ તરછોડી ને અહીંથી શી રીતે છુટી નીકળવું તે કંઈ એને સમજાયું નહિ તેથી બહુજ શુશ્રુષાકામાં પડી. પોતે એવી તો ચીકાઈ ગઈ હતી કે તેની સુખામૃતિ કંઈક બદલાઈ ગઈ હોય એમ જણાતું હતું. તેણે વિવેકથી ના પાડી ચણ સુખામૃતિ તે સ્વીકારી નહિ તેથી શાહનદીને વધારે વધારે દુઃખ થવા લાગ્યું. સુખો સમજ્યો કે એકદમ વાત વધારી રહી એ ઠીક નહિ તેથી વિચાર કરીને જવાબ દેતે એવી સલાહ આપી તે ત્યાંથી ચાલી પોતાના મહેલમાં આવ્યો. તેના ગયા પછી શાહનદીને ખિલકુલ એનજ પડ્યું નહિ. પોતે જેને વરવા ઈચ્છતી હતી તેનો પુત્ર સમાગમ થશે કે કેમ એ પણ તેના સમજવામાં આવતું ન હતું. પોતાનો છુટકારો અહીંથી કેમ કરવો એના અનેક ઉપાયનું તે ચિન્તન કરવા લાગી પણ એકે કામ લાગે એવો જણાયો નહિ આથી તે અધિક નિરાસ જનીને તકીઆ ઉપર માથું નાખી નવન મીચી વિચાર્યસ્ત થઈ ગઈ હતી તેવામાં તેણે કેમ જાણે કંઈક સ્વપ્ન જોયું હોય તેમ તે એકદમ જાગૃત થઈ, તકીઆ ઉપરથી માથું ઘણું ટટાર બેઠી તેના મુખઉપર મંદ મંદ દારૂ પ્રકટ થયું અને આત્મસંરક્ષણનો અમોઘ ઉપાય પ્રયુક્ત પાથી પોતાને હાથ લાગ્યો હતો એમ સમજાયું. હવે પોતાને કાંઈપણ પ્રકારની બીન ન હતી એમ પણ તેની ખાતરી થઈ.

બીજે દિવસ સુખાની સ્વારી જ્યારે પાછી તેની પાસે આવી ત્યારે દીવાનખાનામાં પ્ર-

વેશ કરતાંજ તેને જણાયું કે શાહનદી કાલ બેવામાં આવી હતી તેવી આજ ન હતી. તેનાં હુકમ સર્વ ચીથરેલાઈ હતાં, તેના માથાના વાળ બધા વિખરાઈ ગયા હતા, તેનાં આશુપણ ભાગેલાં તૂટેલાં ભૂમિપર અસ્તવ્યસ્ત પડ્યાં હતાં. જે કાંઈ તેની પાસે જવાની હિંમત કરતું તેને તે કરવા જતી હતી ને પાસે કંઈ પડ્યું હોય તો તે લઈને મારવા દોડતી હતી. તેની આંખો વિકરાળજેવી લાગતી હતી, આથી તે ખરેખર ઉન્માદ અવસ્થામાં પડી હશે એવું સુખ ના સમજવામાં આવ્યું. પોતે તેને અતિથય દુરામદ કર્યો તેનુંજ આ ફળ હોતું નેહએ એમ તે હવે સમજીને પસ્તાવા લાગ્યો ને આ ઘણે બીજે ઉપાય નહિ સૂજવાથી દારીએને તેની સંભાળ લેવાનું કહીને પોતે ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યો.

દારીઓ પણ મદામુશ્કેલીથી શાહનદીના મનનું સમાધાન કરી શકતી હતી, તેની અવસ્થામાં એકાએક આવડો બધો ફેરફાર થયેલો જોઈને તેઓ પણ લયભીત થતી હતી.

સુખાએ પોતાના મોટા મોટા યૈશો તથા દારીઓને બોલાવી શાહનદીને સ્વસ્થ કરવા માટે ઉપાય શરૂ કરવા ફરમાવ્યું. તેઓ હુકમને અમલ કરવા શાહનદીપાસે ગયા પણ તેમને જોતાંજ તે એવા બેરથી દૂદીને તેમની સામે આવી તથા એવા તો જીસાથી તેમની ઉપર હથિયાર ઉગામવા લાગી કે તેઓ નિચાર પોતાનાજ જીવની સલામતીખાતર ત્યાંથી પલાયન કરી ગયા જે જે વૈદ્ય આવતા તે સર્વની આવીજ દશ થતી આખરે સુખાએ પોતાના રાજ્યમાં ટટ્ટેરા પીટાઓ કે જે કાંઈ

આનોને સાદળદીને સારી કરીજશે તેને મન-
ગમતું ધનામ આપવામાં આવશે. આ ખજર
કમે કમે દેશ દેશ પહોંચી

પ્રકરણ ચોથું.

ધરાનનો સાદળદો ફરીથી વેપ ધારણ
કરીને પોતાની બ્લાલી સાદળદીની શોધમાં
નીકળી પડ્યો હતો તે અતિ દુઃખ વેદો
વેદો ગામેગામ ફરતો ફરતો જે દિશામાં
નદુષ્ટ યોગીને તેણે જતાં જોયેલો તેનાજ
ભણી પ્રયાણ કરતો કરતો ધણા કાસ દર
પહોંચી ગયો. માર્ગમાં વિશ્રાન્તિ લેતો તે એ
નદુષ્ટ યોગીની હકીકત વિશેષ મેળવવા પરપૂછ
કરતો પણ હજી સુધી તેને એની હેવટની
સુઝાફરીની ખજર મળીસાડી ન હતી. માર્ગના
... તેનું શરીર ફૂસ યથ મયું હતું, દારી
તથા કેશ વધાર્ધાથી તેનું રૂપ સાફ નહોતજ
મયું હતું ને જેણે પહેલાં તેને જોયો હોય
તે હવે ભાગ્યેજ તેને ઓળખી શકે એમ હતું
તેના સાચા પ્રેમની કસોટી કરનાર પ્રભુને
તેની આખરે દયા આવી અને એક વાર તે
એક ધર્મશાળામાં ભેઠો હતો ત્યાં તેને કાને
ઉપર જણાવેલા દંડેરોના શબ્દ અચાનક
પડ્યા તેથી તે ચમક્યો. અતે પોતાને કંઈક
પણ ખાતમી જેવું હાથ લાગ્યું હતું એમ તેને
તેનું મન સાક્ષી પૂરવા લાગ્યું. લોકોનું કેવલ
તેના ભણી ખેંચાય નહિ અને પોતે નિરસ્વા-
ર્થીજ છે. એવો ડોળ ચાલુ રહે એમ તદ્દખીર
કરીને તેણે વાનમાં વાન પૂછને પૂછતે એટલી
હકીકત મેળવી કે જે સાદળદીની દવા કરવા
માટે આ દંડેરો પીતાએ દતો તે એક નદુષ્ટ

યોગીઉપર આવેલી જણાઈ હતી; પછી એ
યોગીનું શું મયું તે કાંઈ કહીશકતું ન હતું.
હવે તેને ખાતરી થઈ કે આ સાદળદી ખીજ
નહિ પણ પોતે જેની શોધમાં નીકળ્યો હતો
તેજ હોતી જોઈએ. તેથી તેણે હવે ફરીને
ખલ્લે કાંઈ મોટા હકીમનો પોસાક પહેરીને
તે દરખાસ્તમાં પ્રવેશ કરવાની તૈયારી કરી.
દારી તો વધેલીજ હતી તેથી હકીમની સાથે
હોવા જોઈએ એવો કેટલોક દવાઓનો સંગ્રહ
ખરીદીને તેણે દરખાસ્તમાં જઈ સુખાને ખજર
કદાવી કે સાદળદીની દવા કરવા કેઈ હકીમ
આવેલ છે. ધણા દિવસથી કાંઈએ આવવાની
હિંમત કરી ન હતી તેથી સુખાને આ ખુશ-
ખજર સંભળી આનંદ થયો. ને તેણે તેને
પોતાની પાસે બોલાવી બધી હકીકત કહી
સંભળાવી. કેવી રીતે એ સાદળદી બદલ
આવી હતી તે જણાવવામાં આવવાથી હવે
સાદળદાના બોળાઆમાં જીવ આવ્યો; તેની
આસા સુનરપિ જાગૃત થઈ. તેણે જાતી ઠોળને
ગમને કહ્યું કે ખીજ હકીમો ભલે ન ફાંવી
સકયા હોય પણ મ્હારી પાસે આ રામની
એવી અકસીર દવા છે કે તેનાથી બેચક સા-
દળદીને ફાવેલો ચલાવિના રહેશેજ નહિ; પણ
મ્હારે મ્હારી દવા એકાન્તમાંજ અજમાવવી પડશે
તેથી અમને બેનેજ એક રથમાં રાખવામાં
આવે એવી ગોઠવણ થવી જોઈએ સુખાએ
તેને પોતાના શરીરની સંભાળ રાખવાની
સાવચેતી આપી અને નોકરીને આગા કરી કે
હકીમ સાહેબ ત્યાં સાદળદીને એકલાજ
રહેવા દેવાં.

આ પ્રમાણે ગોઠવણ થવાની ખજર સાદળદીને

પડતાં તે ચમત્કામી ને વળી કાઠ નવો દહીમ
 પોતાની પાસે આવેછે એમ જાણી કુંદવાદ
 મારવા લાગી. આપણા દહીમનું તેની પાસે
 આવવું થતાં તે તેને પણ કડવા દોડી, પણ
 સાદગીએ તેને ઝોળખી લીધી ને તેના
 કાનમાં દળવેથી કહ્યું કે “શું તમે મને નથી
 ઝોળખનાં? હું દહીમ નથી હું તો, જમી-
 મલસાદ, ધરાનનો સાદગીદો છું.” આ
 અમૃતધારાસમાન સમ્પદવાદ અને પડતાં
 સાદગી ચમત્કામી. તેણે ધારીધારીને ભેધું
 નો આખરે તેને જણાયું કે બોલનાર સમ્પદ
 ખરેખર ધરાનનો સાદગીદો દત્તો, તેથી તેના
 આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. કુંવરીએ પોતાના
 ઉપર આવી પડેલી સર્વ વિપત્તિની હકીકત
 તેને ધીમેથી કહી સંભળાવી ને પોતે બધું
 મુટકે શામાટે આવી ઘેલછાનો રોગ કર્યો
 હતો તે પણ કહી સંભળાવ્યું. સાદગીએ
 કહ્યું કે મહારા સમજવામાં તો આ વાત
 ક્યારનીએ આવી ગઈ હતી તેથી મહારી ખાતી
 થઈ હતી કે મહારા ઉપરના પ્રેમને લીધેજ
 તમે આ આશ્રિત માથે બેઠો લીધો હોજી
 જોઈએ. ધન્ય છે તમને. હવે આપણે અ-
 દોષી આ સુખાની આંખમાં ધૂળ નાખીને
 જતાં રહેવાની મુક્તિ કરવી જોઈએ. માટે હું
 નમને સવાદ આપું તેમ તમે વર્તજો. કાલ
 તમે એમ બતાવજો કે હવે મહારો રોગ સર્વ
 દૂર થઈ ગયો છે. સુખાને હું તેડી લાવું ત્યારે
 તમે સારાં વચ્ચામૂળ પહેરીને એમને માન
 આપજો ને કહેજો કે આ દહીમની દવાથી
 અને ઘણા આરામ થઈ ગયો છે ને એ દવા
 વાલુ રહેશે તો યોગ વખતમાં પૂરી તંદુ-
 રસ્તી મેળવી શકાશે. સાદગીએ તેને તે-

વિષે સંમતિ આપી તેથી તેને મૂકીને સુખા-
 પાસે ગયો ને કહેવા લાગ્યો કે ખુદાની મ-
 હેરમાનીથી મહારી દવા અદ્ભૂત થઈ છે.
 ને સાદગીદો હમણાં ભરનિદામાં છે. આપ
 તેને કાલ જોજો નો તે તદ્દન બદલાવવીજ
 જણાયો ને તેની યેલછા બધી દૂર થઈ ગ-
 વેલી જોશો. સુખાને આ સાંભળી ઘણો દર્ષ
 થયો. તેણે આપણા દહીમનું આપવા માટે
 કિંમતી લીસ માલેકના યાગ મંગાવ્યા ને
 તે લેવાને આમદ કર્યો. પણ જ્યાં મૂકી સા-
 દગીદોને પૂરો આરામ થાય ત્યાંથી એક
 પાક પણ પોતે લેવા માગતો નથી એમ
 કહેવાથી સુખાને વિશેષ ખાતી થઈ કે તે કાઠ
 સાચો દહીમજ હોવો જોઈએ.

બીજો દિવસ કાલેક વખતે સુખાને લંદને
 ને સાદગીપાસે આવ્યો. ત્યારે સુખાને જ-
 ણાયું કે સાદગીની કાન્તિનું તેજ કંઈક
 ઓરજ હતું તેણે તેમને આવકાર આપ્યો.
 ને પોતાને માટે આટલા આટલા ઉપાયો કરવાની
 તકલીફ લેવા માટે તેમને ખરા દીલથી
 આભાર માન્યો તથા દહીમની દવા આપુ
 રાખવા વિનંતિ કરી. સુખા સાહેબે ખુશીથી
 હા પાડી. આ પ્રમાણે થવાથી સાદગીદો તથા
 સાદગી દિવસનો ઘણો સાગ સાંચે રહી
 ચક્રતાં ને સાદગીની તળીઅત દિનપ્રતિદિન
 ઘણાજ સુધારાઉપર આવતી ગઈ. તેના ઇ-
 વનમાં નવું જ્યોતિ પ્રકટ થયું. હવે બંનેએ
 પેતા જાદુઈ યોગની તપાસ કરવાનો વિચાર
 કર્યો, પણ જો ઉધાડી ગીને તેને માટે પડપૂ-
 યાથ તો કદાચ કાઠ ચેતી બધ તેથી સાદ-
 ગીદોએ કો કો જાતથી મેળવવાનો રસ્તો

લીધો. એક દિવસ તેણે મુખે ખુશમિત્તજમાં હતો ત્યારે પુછ્યું કે ગરીબપરવર! આ શાહનદી આમ એકલી પેલા ધુતારાળોડે શી રીતે આવી ચઢી હશે તે મારી સમજમાં આવતું નથી. તેના ઉત્તરમાં સુખાએ પેલા ઘોડાની વાત કહી સંભળાવી. તે સાંભળતાંજ કુંવર જાણે ચમક્યો હોય તેમ આ-આપનો ડોળ કરીને કહેવા લાગ્યો કે-હા હજુર! હવે મ્હારી સમજમાં બધી વાત ઉતરી છે. આજમુઘી હું બહુ બહુ વિચાર કરતો હતો પણ શાહનદીની ઉપર આવી પડેલી આફતનું કારણ સપાટ ચકતો ન હતો. હવે મ્હારા ઇલમના જોરથી એમની તપ્પીઅત સુધરી છે પણ એમનો રોગ મૂળ મુખને જામ એમ કરવામાટે એ જાદુઈ ઘોડા ઉપર એમને ફરી એકવાર બેસાડવાની જરૂર છે એ બેસે એટલે હું મ્હારા મંત્રના બળથી જાદુની સર્વ માડી અસરનાશુદ્ધ કરી નાખીશ, માટે એ ઘોડો જ્યાં હોય ત્યાંથી આપ મં-આવીને કાલ સવારે દરબાર ભરા તેમની સમક્ષજ હું મ્હારો ઇલમ આપને જતાણીશ. તાજાએ તે વાત સ્વીકારી. ઘોડાને તીજેરીવાળા એરડામાં રાખ્યો હતો ત્યાંથી કદી લાવવાનો કુકમ કર્યો. શાહનદીને ઉંચામાં ઉંચો પોચાક ને કિ મતીમા કિંગતી દાગીના પહેરાવી ખીજ દિવસ દરબારગઢની પાસેના ચોકમાં સર્વ સાહેલીઓસાથે લાવવાનો દંસવ કર્યો.

યેઅ વખત યતાં ઘોડો લાવીને હાજર કરવામાં આવ્યો. પછી હજીમશાહે તેની આસપાસ કુંડમાં અગ્નિ સળગાવીને તેમાં ધૂપ

નાખવા માડ્યો. ધૂપની સુવાસથી સર્વ પ્રેમ-કાંતી ઘાણેન્દ્રિય અતિ તૃપ્ત થઈ ગઈ. શાહનદીને લાવીને ઘોડા ઉપર બેસાડવામાં આવી. તેની આસપાસ ઘોડે દર તેની સર્વ સાહેલીઓ લરાઇ ગઈ. આપણા હજીમ તે વેળા શાહ-નદીની પાસેજ ઉભા હતા. તેઓએ ઘોડાની પ્રદક્ષિણા કરીને છેવટ ધૂપ પ્રત્યેક કુંડમાં એટલો બધો નાખ્યો કે તેના ધુમાડાનાં એ-ટેગટા ત્યાં ફેલાઈ રહ્યા ને સાહેલીઓની આંખો પણ બંધ થયા જેવી ભરાઇ ગઈ. તેનો લાલ લઇને શાહનદો પણ ઘોડે એક-દમ બેસી ગયો ને તેને ઉપાડવાની કહ દલાવવાની સાથેજ તે બંને જાણુને લઇને તેગમનમાં ઉભે ચઢવા લાગ્યો. બધાની દષ્ટિ પડે તેટલે પહોંચતાજ શાહનદાએ છુમ પા-ડીને મુખને કચ્ચું કે “પ્રીત કરો તો ઘર પૂછીને કરો”

હવેજ માધુમ પડ્યું કે હજીમનો પોશાક પહેરીને આવનાર ખીજો કોઇ નહિ પણ શા-હનદો જોને વરી ચૂકી હતી તે શાહનદોજ હોતો જોઇએ. તેણે પોતાની બૂલને માટે બહુ પચાપાચ કર્યો પણ હવે તેનું શું ફળ?

આપણા શાહનદો ને શાહનદી ઉડતાં ઘોડા કલાકમાં ધરિનના પાયતખ્ત સહેરમાં આવી પહોંચ્યાં તેમને જોનાંજ શાહના શવને બહુ ચાન્તિ થઈ. યોગ્ય સમયે તેમના કબ્ર બહુ ધામધુમથી કરવામાં આવ્યાં ને તેઓએ સુ-ખયેનમાં અંદગી ચુલરી.

વિધિની અકલ્પિત કૃતિ.

વસન્તતિલકા.

કંઈ રંક તો બની ધની મદથીજ ગાળે,
ને મોજ કંઈ અવનવી પ્રતિદિન માણે ;
સન્નેન્દ્ર રંક બની કંઈ ભુખથી પિડાયે,
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

શ્રીમંત સંતતિવિના ઝૂંઝૂં કંઈ મરેછે,
કંઈ રંક સંતતિકૃંપે ધનમાદ મૂરે !
ભાસે જગે ઉણુપ કંઈ જન સર્વને છે !
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

વેશ્યા વિશાસ-ભવને-શુભતી દિંગોળ,
પાણી સુશીલ ભરો કંઈ નિજદિન ગાળે ;
રે ! રે ! સલિલ ઉલટું વિધિ લાં વહાને !
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

બાવણમાં જગતલક્ષ્મી ગણાતી કંઈ સ્ત્રી,
ને સદ્ગુણે સૌંતસમી વળો ને મનાતી ;
જતાંજ મૌવન, ગુણે કુબળ મનાયે,
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

સુખાલ્લિષમાં ડૂબો અરે ! ખજ કંઈ રહેછે,
જુભાર સર્જન અતિ જૂલસે વહેછે ;
કંઈનેજ વિધિ દસવે, કેંઈને રડાવે,
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

બૂગો અહો ! પ્રતિદુદેજ સુવાસ લેને,
ના કેા સુખી અવનિમાં અમરેતું ધારે !
કિન્તુ ફરી પ્રીતિજલે કગલે મરે એ,
વિધિકૃતિ અદહ ! ના કળિ તો શકાયે.

આને અંહો! કુમુદુ વિહરી, મધુરી,
 દે વાસ, માનવ હૃદયે ખુશ દેખનાતી!
 વિલસ્યો તે મધુર વાસવિનાનું કાલે!
 વિધિકૃતિ અહહ! ના કળિ તો શકાયે.
 વ્યોમે સ્વિ પૂન્યુ તેમયો તો પ્રકાશી,
 ને વિશ્વતિમિરજ દેશ્યુમાં વિદારી!
 કિન્નુ પ્રભાવિણુ અરે! જનતો પ્રદોષે!
 વિધિકૃતિ અહહ! ના કળિ તો શકાયે.

અનુક્રુપ.

અરજિત વિધિકૃતિ, ના શકે કળિ કા જમે;
 પરન્તુ ગર્વ ખારે તે, નક્કી દુરજ કા રમે.

ચન્દ્રશંકર ધીરજરામ પંડ્યા—ઉમદલા.

— સાહિત્રાચ સ્વીકાર. —

સંસારી કે સંન્યાસી—એક રા. ગ.
 દલપતરામ ભાઈશંકર શવજી પીરમગામ.
 ઉછરતી અવસ્થાના ગર્ભગ્રીમ ન પુરપેએ આ
 નવલકથાના નાયક દરિદ્રસાધુ જીવન પોતા
 ના હૃદયમાં ગુરિયન અને મુશ્કિર કરવાળું
 છે. માનસિક નબળાઈએને આધીન બની
 આરિચિક વ્યર્થતાપટ્ટીપો તથાનીમ માધસટી
 જનારા વિકારી વિચારોને આવડાવ આપના-
 ની ઉછરતી આગાઓએ આ નવલકથામાની
 જ્ઞાત-મુશીલ શારદાતીર્ણાં વર્ગન અને વિ-
 ચારને પ્યાનમાં કાઢી પોતાની કન્યાનિધાને
 દહ બનાવધી લેઈએ તથા નેહિનીનેની પ-

વિત્ર વ્યક્તિની વખાણવા લાયક દિગ્મત, નિ-
 લંબતા તથા ધર્મ નીતિતરણની તીવ્ર લાગણી
 કદીપણ નાંદી મૂલ્યા જેવી છે શુદ્ધચા-
 શ્વમાન ધરડા ની સંકુચિત વિચારોની સે-
 વામાં જીવનનો અપ કરનાગઓએ "શુદ્ધ"ની
 વિશ્વમેવાનું નિરીક્ષણ કરવાલાયક છે. પ્રધાનપા-
 ત્રાની પુષ્ટિમાં આવતાં અપ્રધાનપાત્રો તથા
 રથાનોની સંમથના ઉપગમ મધિન થયેલી છે.
 આ નવલકથામાં વિશેષ આદર આપવા યોગ્ય
 એ પણ છે કે ધર્મરથે ઉત્તમ વ્યક્તિઓની વિ-
 શેષ ઉગમતા સિદ્ધ કરવાને તેની સાથે સાથેજ
 નિંદ્યવ્યક્તિઓનો ઉલ્લેખ કરનાજ રહે છે તેમ

આમાં તેવી નિંષ વ્યક્તિઓને વિશેષ અવકાશ ન આપતાં ઉત્તમ વ્યક્તિઓની ઉત્તમતા જો-
મ્મએ તેવી જાણવી શકાય છે. પુરતકની એક-
દર મતલબ સત્સંગ અને દુરસંગનું કેમ જ-
તાવી સત્સંગમાં વલણ રૂપી આત્મકલ્યા-
ણની પ્રાપ્તિ થાય એજ છે.

લીલા યાને જ્ઞાતિતંત્ર—લેખક અ-
જ્ઞાતકર તુલસીદાસ દવે. ખી. એ. પ્રકા-
શક-દલપતરામ લાઇબ્રેરર રાવલ—સાહિત્ય
અને સદાચારને અભાવે બળવિદ્યા અને નિ-
શ્ચયપ્રકૃતિને પોષનારા તથા સારસ્તાર વિચાર
ન કરી શકવાને લીધે પદોચ્છેદાઓની પ્રપંચી
વાગ્મળજને ધર્મબોધરૂપે પકડી જોડેલાઓના
હાયમાં જ્ઞાતિનાકાનું મુકાબ રહેવાથી ધર્મ-
નારાં તુડી વ્યવહાર કેટલો જનિષ્ઠ ધર્મથી
હિતરી જાય છે એ જોવું હોય તો આ પુરતક
મધ્યે સારી રીતે દેખાડી શકે છે. લીલા નામની
એક સુશીલ કુમારીનું સગપણ એક કેળવણેશ
સુવાનસાથે ચલેલ પણ તે સુવાને જ્ઞાતિના
એક સ્વાધી નિયમને ત્રાજવાથી તેને જ્ઞાત-
બદ્ધિભૂત કરી તે સગપણ ત્રોડી ને કુમ રીતે
એ જ્ઞાતિમાંના એક નરપિશાચસ થે વચાવલ
તથા તેમાંથી નાણાંની અમુક રકમ ખાઈ
જવા જ્ઞાતિના પરેશ કેવું સાદસ કેરે છે તે

વાંચતાં મૃણા, પેદા થાય છે; જ્યારે કેળવણેશ
એ સુવકા હિંમત અને સાતુપંથી તેઓને
દક્ષી તેમના પ્રપંચોને ત્રોડી પાડી પોતાની
પસંદગીવાળી પવિત્ર બાળાઓનું સ્વામિત્વ
મેળવે છે. અને તેની સાથે ન્યાયપ્રિય બનેછે
પ્રસંગાં પણ પામે છે એ પ્રસંગ આનંદદાયક
છે. દુષ્ટજનોની દુષ્ટતા વધારે પ્રકાશમાં લા-
વવાને તેના દુષ્ટ પ્રસંગો મુશ્કેલી વેળા અને
તે પ્રસંગોના વર્ણનમાં કલમને ચલાવતી
વેળા દરેક લેખકે આટલું લક્ષમાં રાખવું
જોઈએ કે આ પુરતક દરેક માણસના હાયમાં
જરો અને ન્હાનાં મોટાં દરેક વાંચકો અને
તેથી તે અધ્યયનમાંથી તેના પ્રસંગો તથા કલ-
મની તેવી અતિને તેણે દૂર રાખવાની જરૂર છે
કે જે વાંચતી વખતે ભાષ્યબેદન-પિનાપુત્રી-પિ-
તાપુત્ર વગેરે વગરસંકોચે સાથે બેસી વાંચી
અંભળાવી શકે નહિ. આમાંની નિંષવ્યક્તિઓ
અનંગરામ, દેહકર વિદારી અને માતી સો-
નારણનાં પાપકર્મોનું વર્ણન કેટલોક ટેકાણે
એટલી દહે જવું માત્રમ પરે છે કે વાંચનારા-
ઓને સંકોચ કે અણુમો ઉત્પન્ન કરે. આની
સાથે સાખી બાળુડી પ્રદર્શન વ્યક્તિઓ-નિર્મ-
ળા વગેરેના પવિત્ર પત્તનનું રજૂન લેખકને
ફિરો અનિનંદન અપાવે છે એકંદર પુરતક
જોષદાયક અને આનંદ આપનાર છે.

પૂર્વના પ્રાચીન વૈજ્ઞાનિક સાહિત્ય ૧૧ કોષ—અગાઉ કરી નહિ બહાર પડેલ, સંશોધક
અમરા જોષેલ માહસારના અને તાત્પર્યિત આચાર્ય અક્ષાનંદ દુષ્ણ મર્તિએ બનાવેલ

— દુનિયાનો નકશો. —

વેદ શાસ્ત્રાનુમાર, નવખંડ, સાત કોષ, સાત સમુદ્ર, સ્વેતદ્વીપ, મેરુપર્વત, નરક વિગેરે સ્પષ્ટરીતે
આમાં દર્શાવેલ છે. જુદા જુદા રંગથી એવી સરસરીતે ગોઠવેલ છે કે દરેકને તે જોવાની નિવાસ
જરો. નકશા સાથે અંગ્રેજીમાં સમજાવીતી ગોષડી મળશે. કિં. રા. ૧-૪-૧૯૦૫રટેમ જુદું.

૫૯ રાજ ગોપાલ નાયક, બીડન્સ ગાર્ડન-વેપરી—મદ્રાસ.

શ્રીદ્વારકાધામનું વર્ણન.

ॐ

શાદ્દલવિક્રિયિત.

જે સંસાર જમીનરૂપ ધરનો અતે મહા સ્થાન છે,
જેનું મંદિર ઉચ્ચ ઈંદ્રપદ્મ સ્પર્શાતુ દેખાય છે ;
જે જોતાં પગલે અને પદ્મપલે પામે વળેના પુણ્યને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૧
જેના સર્વ ગુણો ન રોડ પજુ તે ગાઇ શકે જીમથી,
જેનું રૂપ ન પૂણું કોઇ સમજે શક્યોશજેવા મથી;
જેના કીર્તનથી અબોલ પજુ તે જીવે સુવાચાલને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૨
લક્ષ્મી અંચલ આવને તજી અને સેવા કરે જેતણી,
ચંબુના ભયને તજી જઇ વસ્યો છે કામ જેની બણી ;
જે નિમંબર ગ્રેમ સર્વ સુરમાં ધારી રહ્યા નામને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૩
મંગાજી અથવા ભરેલ જલથી આ નમંદા અન્ય છે,
એવો જે નિરખી નદી જન વિરે સત્તક મધ્યાય છે ;
તે આ જેમની પાસ મોમતી નદી પામેલ પૂન્યત્વને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૪
જેનાં મંદિરનું વડું ચિખર છે સોનાવડે શોભતું,
કીધેલું ગુજરાત દેશધણિએ જે તેમને જાજતું ;
જેની દુર્ય યથેલ મંદિર નથી બીજે ન તેનું બને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૫
જાણે કંપિન વસારૂપ કરથી મોટી ધ્વજ ફરથી,
આગ્યાનું નિજપાસ સૂચન કરે યાત્રાણુને દર્શથી ;
જેની પાસ સમુદ્ર મજનયકી આપે ધણી માનને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૬
પાપોનું પજુ મોત જે નગરમાં છે મોહને આપતું,
અતે જે સ્થલમાં નિરાસ કરવા સન્નિયત તે આદતું,
જેનો કોઇ પ્રભાવ ચંદ્રસંરખો દેનાર આનંદને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૭
જેનું નામ ગુણધારી પાવનપણું પૂરું મળે કર્ણુને,
જેનાં દર્શનથી બધું ક્ષય મળે નેત્રોતલું સર્વને ;
કાકોકાજ અદસ્ય તોપજુ ધરે ધારી કૃપા રૂપને,
તે કલ્યાણુછ કૃષ્ણ વામન કરો સૌ આપનાં શ્રેયને. ૮

શાસ્ત્રી કેરાવલાલ દેવાશંકર—જામનગર.

૩૪ મી હિન્દી નેશનલ કોન્ગ્રેસ—
આનંદપર પંડિત મોતીલાલ નેહરુના પ્રમુખપણા-
નીચે અમૃતસરમાં ભરાયેલ કોન્ગ્રેસની દીવા-
ળીના દિવસોમાં દેશભંડોએ કર્તાવ્યપ્રવૃત્તિને
આદર આપી સમયની મહત્તા જાણવી છે સ્વા-
ચ્છ કમીટીના પ્રમુખ સ્વામી શ્રદ્ધાનંદે પો-
તાના હિંમતભર્યા વિચારો વગર સંકેતે જ-
હેર કરવામાં અગ્રગણ્યતા મેળવી છે. મહાત્મા
ગાંધી, માનનીય પંડિત માલવીયજી લોકમાન્ય,
દ્વિતીય અને ત્રિતીય એંગી બીસાંટ વગેરેએ
આપણીથી કોન્ગ્રેસના કાર્યને વિવેકની દ્ર-
ષ્ટાંશભર્યા દીધી નથી. હિંદુસ્તાનના રાજ્યત-
ત્ત્વમાં હિંદીઓને બૂતકાગરતાં નિશ્ચય સ્વા-
તંત્ર્ય આપનારા હોકાની બક્ષીસ નામદાર શ-
રદેનશાહના પ્રતાપી સિદ્ધા સાથે મળવાને
પ્રસંગ પછી આ કોન્ગ્રેસનો સત્કાર કરવામાટે
અગાઉથીજ આવી દાખર ચયેક છે એ પણ
એક શુભ ચક્રુત છે. અને તેને માટે નામદાર
રોહનસાહનો આમાર માનવાનો હરાવ પસા-
ન કરવામાં આવ્યો છે; એ યોગ્યજી સમું છે. ગવા
જામાં પગલમાં ઉદ્ધતા ખજાજાટ વખતે
સંનિકા તરફથી હુદેલી ગેળીઓએ મરનાર-
ઓને કાણિક વેદનાનોજ અસર આપાન કયો
અને ધાવડ ધનારઓને અમુક દિવસોની
પીડા ઉપજવતી પણ સાંભળનારઓનાં સામ-
જીવાળાં હરોમાં હજી સમી ખુદી રહી વે-
દના ઉપજવતી દોવાથી તે ગેળીઓના પ્ર-
વર્તક તથા અનુભવકોને હંઝાંઝાતે પાછા

ખોજાવી લઈ તેઓનાં આવેશલયોં કૃત્યોની
અયોગ્યતાનું લાન કરાવવામાટેની પણ મા-
ર્ગશી કરવામાં આવી છે, પશિત રાજ્યવર્મનું
સ્વરૂપ એજ છે કે લાંબે અધિકારી હોય તો-
પણ જો તેનાથી કંઈ અસાચાર થાય તો તેને
તેના અસાચારનો ખટતો ગદલો આપી-અસા-
ચારથી નુકસાન પામેલાંઓને સંતવન આપવું
અને નવા અધિકારીઓ કોઈ પણ જાતના
આવેશમાં ન તણાતાં વિશાળ હૃદય રાખી
અમલ સલાવવામાંજ પોતાની અને રાજ્યની
શોભા છે એમ સમજી અમલ સલાવે એવી
સમજણ તેઓને આપવી.

કોન્ગ્રેસના ચાલુ પ્રસંગમાં ધણી જાળીતા
રાજદારી કેદીઓને મુક્ત કરી નામદાર સર-
કારે પણ તેને ધારવાનિવત કરી છે.

મોડરેટોની કોન્ફરન્સ—૩૪ વર્ગો પસા-
ર કરી ગયેલ આપણી નેશનલ કોન્ગ્રેસના
મૂળ ઉત્પાદકો, ગોપેકા અને સંચાલકો જન-
“ ધીમેથી આગળ વધો ” અને “ એકદમ
આગળ વધો ” એવા મતભેદને લીધે ધીમેથી
આગળ વધનારા ઉપદેશકો તરીકે સર દીનશા
વાળા તથા જાણી સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી જેવઃ
ટૂંક દેશનાયકો-જેઓ કોન્ગ્રેસમાં બે વર્ષ થયાં
હુદા પગાંજે તેમણે આ વર્ગે કલકત્તામાં
સર શિવરત્નની આપરતા પ્રમુખપણાનીચે
મોડરેટોની કોન્ફરન્સ ખોજાવી હતી. કાર્યમાં

ફેર માત્ર એટલે જ હોય કે ઉત્તરમાં અને
જોસણવા ભાવની પ્રતિભા અને આમા ધીમા
અને સાતમાની પ્રતિભા રચન આપવામા
આ પુ છે, ગાળી અગેસાનો પી કે એસ અને
કોન્કર-સના ઉદ્દેશની શિલા એવજ છે

સુબધમાં એનિચ કોન્કર-સ—ધમા
ઉત્સાહથી આ દિવસ કામખજ આ પુ અને
છેવદ મેળવા પિયરેની અભિરૂદિને માટે કા
નજી નાતિમા ન કની સકાર એવુ એમ ક-
રપિયા તથા તાખનુ નિ રવામા આ પુ
એ માછણુ જનિતો મો વિરે અ પદ્ય
સુચવે છે

કમ્બ માટવીમા-લોહાણા કોન્કર-સ—
પ્રાપ વ્યાપારપગથણ અને તેથી તથા ધ
નવાન સપૂતો ધરાવનારી મોહાણા સાવિત્રી
ગોન્કર-સે આ વખતે પોત નો અદ્દર ઉ સાદ
પ્રકટ કર્યો છે અને સુધારા વધારાના નામ
કાજ ઉપરાંત રૂપિય ૨૫ પનીય તાખન
જૂદાજૂદા જરૂરી કુટો હિમા મો છે જ ખરે
ખર એ નાતિને માટે ધ વનાર માપન
એવુ કાય છે

હિદુ-મુસલમાનોતુ એનિચ—વિ
સમાનો વન્ને મેંય વધા રા માટે ગામેની
હિસા અટકાવવાને સમજુ મુઅનમાન વા
ઓ તરફથી ખરે સમાજે મા લાનામલ થવા

લા પી છે મેશના કે થાણુમાટે આ શુભ પરક
ખરખર આનંદદાયક છે

હટર = મીટી—ગદા વરમા પનાગમા
તેમજ પુનરાતમા થેના રમખાણો તથા
તેને પશુમે થેની સખ્યાયધ સમ્મો-
સળવ મેળાયોનતાનો નિર્ણય કરવા વિ-
માયેની હમ કમીગીએ પખનમા તથા
અમલવા મેરેમા નખ્યાયધ જળા પીઓ
વળને પોનાતુ મામ પુ કર્યુ છે

મોહાણવીછમ—મોહા અરસાપહેલા મા
ખી જણામ માગેની એનગરીક સત્તા કરી
વિમસપ આની સળામા નાગી છે તેનો
આ વિકાસ નિર્મલના અરિત્તમામે કે કે
જુઝાવાની નેવાગીમા આવેના દીરાની જોના
મેમ કુદાશિત થાય છે તેના જો છે આ
એક વિવરના ન્વો પ્રત છે

મજામજિન મહન (મોહોટાઓતુ સવજુ
એટ) મેરે નજોની સતો મોહોટી, મોહો-
મજોનાં પરાક્રો મોહોટા, મોહોટાઓની ન
લર મોહોટી મેહોનજોની નાથ મોહોટી,
અને મોહોટાઓની વિનમ્બુ ના તથા વિરમખ-
ન ન્વા પા મોહોટીન દેવ છે સસારે
મા મહાયદનો હોડા નારવામા મોહોટા હ-
સાદથી મિતરાજોસાયે મોટો પરાક્રમ
દેખોની હુકનો અત અપાપની સુનેદન

કેસકરારોમાં તથા લીંગની રચનામાં આજેવાનું
ભાગ લઈ, સુરોપનાં મહારાજ્યોમાં મોહોટું
માન પાળીને મહાન પ્રેસીડેન્ટ વિલસન પો-
તાના મહારાજ્યમાં પહોંચ્યા પછી ત્યાંના
મોહોટા માણસોએ તેની સંપત્તિ મેહેનતને રદ
કરવાજેતું કરી દુનિયામાં મોહોટો વિરમય ઉત્પન્ન
કર્યો, જર્મની સાથે પોતાના યુદ્ધ વિરાગનો
કેસવ પણ જૂદો કરવા તેઓ નૈયાર થયા છે
અને લીંગ સાથેનો સંબંધ ઊંડાવ પણ તેવાર
થયો, આથી આપણે ફરીથી યાદ કરીશું કે
મહાસાક્ષિય મહત્વ.

બ્રુતકાળને ભૂલાવતો રહેલો ભવિષ્ય-
કાળ—ધર્મની અદ્વપાની નિશાનીઓ મ
ને ના દુકાળો, લગ્નપ્રત્યો અને મરણ તથા
મોતવારીપત્રોની નિરંકુશ હાજરીને સ્ત્રી
જૂનકાળની ભયંકર દુઃખોને પણ ભૂલાવે
તેવી મુશ્કેલીઓ ભવિષ્યકાળ આપણીપાસે
પહોંચી રજુ કરતો રહ્યો છે, સંવત ૧૯૩૫

ના દુકાળવખતની મોતવારી વખતે લોકો
કાંઈ નહિ પોતારી મયાં દતાં પણ તેપછી
૧૯૫૧ના દુકાળ વખતની મોતવારી એવી
નાસ આપનારી નિયતી કે ૧૯૩૫વાળા દુકા-
ળને તેનાથી નરમ માનવો પડ્યો હતો—૧૯૫૬
પછી સાધારણ મોતવારીવાળાં વર્ષો, તે
નાલ્યાંજ આપે છે પણ આ વખતની ૭૫-૭૬
ની સાવની મોતવારીએ તો ૧૯૩૫ અને
૧૯૫૬ એ બન્ને મુશ્કેલીવાળાં વર્ષોને “આ-
પડા ફીક” જનાવી દીધાં છે. આઠ વ્યાને ર-
ત્ર મળી શી ૨૮ વ્યાને મળવા લાગ્યાં,
પણ આનાનું ૨૧૧ ૧૫૧૧ તેમ ૧૬૫ આને
રત્ર થયું, સવા રૂપિયાનો મહાભાજી આ-
ર પાંચ રૂપિયે મળી થયો અને એવી રીતે જો-
રાકની દરેક સીજ દુકાળે અને જૂસકે કિંમતી
જની મજ છે સારે કાપડની મોતવારત પણ
તેમનીજ ભયાનક મજ મળે છે. શું માલ જ-
લ્યો છે કે નાનાંની કિંમત યરી છે? શું ૧૯૫૦
વધ્યો છે કે નાનાંની કિંમત વધ્યો છે?

‘અંકુશ’ માસિકનું—

વાર્ષિક લવાજમ હિંદ માટે રૂ. ૨-૮-૦

” ” દેશવર માટે રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત.

મમનગર—શાહીઆવાડ.

બાધ વચનો.

લેખક—શ્રીયુત સાંતિલાલ જે—જેતપુર

૧ બીજાની મુશ્કેલીઓ આપણે વેચી લેવી એ સર્વોત્તમ સેવા નથી, પરંતુ પોતાના હુ
ખની ચિન્તા પોતાની મેળે સહન કરે અને
મુશ્કેલીઓની સામે બહાદુરીથી યદ્યદે એવું
તેમને સામર્થ્ય આપવું તેમજા જીવનમાં
ત્યાદ રહેવા એજ નીસા છે

૨ જે ગરીબોને આપણ આપીએ તોએ
તેઓ પૃથ્વીપરથી સ્વર્ગ મા આપણા મનને
લક્ષ જનારા હેનકરી છે તેથી તમે તેમને
આપો, જે તેમને આપો તે તમે તમારા
ફેશનરીનેજ આપોછો

૩ એક માયાગ શબ્દ, એક દિલસોજી ભ
રેની દિલ્હિ, એક ઉનાસથી આપેની પાછ, એક
મિત્રવચ્ચકા, સાદુ ગાઈ એનાનડે નાતરફ ફે
લાવેલુ દયાનુ વાતાવરણુ પ્રજા આત્માઓના
હુ ખના હાર હલકા કરીનાએછે, આવા મ
હાન મુદ્દા દેવી કાયો દુખિત સમુદ્રપરની
કોળોની પેડે જીવનના હુ ખોને દૂર કરછે

૪ શ્રદ્ધા રાખવાથી નહુ ઉપજ કરી શકાય
છે, આશા રાખવાથી આનીવા પ્રાપ્ત કરાયછે,
એજ રાખવાથી અદનત કાર્યા કરી શકાયછે

૫ જ્યારે ઓરીનપર દુલ બેસેછે ત્યારે
તેના ઉપર જે એતિશય ધૂમસ પડે તે તેને

ફળ આવતા નથી, એવીજ રીતે જ્યારે સ-
ત્કાર્ય કરવાની શરૂઆતમાજ લોખ તેમને
જોનાર માણસોના વખાણુ સાંભળેછે અને
પોતાની સ્તુતિમા તેઓ રસ લેતા થાયછે
ત્યારે તેમના વિચારેમા અહ કાર રૂપી વૃમ્ભસ
એવો ઉત્પન્ન થાયછે કે તે તેમના મૂજ હેતુ
ને ભૂવારી દઇને સત્કાર્યની ખીતવણી અને
ફળદુષ્કાતો નાશ કરેછે

૬ જે ધનનો દગનો એકરો કરવાજૂ બૂર્ખ
જાયછે તેજ જીવતા નીખ્યોછે, ત્યારે તમે
દીવખીરીમા ગરકાય થયા હો ત્યારે જાન લી
ચવાનો સારો રસ્તો બહાર જઈ ખીજ કાઢ
કવાણુ કરવાનો છે

૭ ખરો મનુષ્ય દાન આપેછે, પણ લેતો
નથી, સેવા કરેછે, પણ હુકમ અભાવતે
નથી, રક્ષણુ કરેછે, પણ ભતણુ કરતો નથી,
સદાય આપેછ, પણ અભિમાની જનતો નથી
અને જગ જજાતા જીવવા કે ના મરવાનુ
વધારે પગલ કરેછે

૮ વૈદ્ય રોગને ધિક્કારે ન પણ રોગીને
આહોછે તમે પણ જે ઉદાઃ હો તો હમેશા
પાપનેજ ધિક્કારો, અને પાપી પ્રત્યે નો
સ્નેહજ દર્શાવો

નવી શોધો.

ડૉ. વીન્ટનની પ્રખ્યાત ઔષધિઓ.

(૧) ખ્રીસ્ટીન (કૃત્ય વૃત્તિ તેલ)—ઝોરોને માટે સ્વર્ગીય બક્ષીસ. આ તેલમાં રહેલ શુદ્ધ તેના નામ ઉપરથી જ સુચિત થાય છે. બીજાતરું 'સાઈ' અને મુખ આ તેલના વાપરવાથી વધે છે. કિંમત રૂ. બે.

(૨) ઇલેક્ટ્રો રેસ્ટોન્ટાઇન (રસીકમંદ વૃદ્ધિકા)—સર્વ પ્રકારે માટે આશીર્વાદ સમાન દ્રવ્ય કે યુવાન સર્વ કોઈ આ વાપરવાથી સંસાર મુખ લોગવવા પૂર્ણ લાભગ્રાણી થાય છે, વીર્યને દઢાવી અબ્ધુત બનાવવા માટે અત્યુત્તમ છે. કિંમત રૂ. બે.

સૂચના—જનને દવા સાથે મંગાવનારને રૂ. ૭-૮-૦ માં મળી શકશે દવાનું ખર્ચ નથી લેવામાં આવતું. ઝોરોની સાથે પૈસા મોકલવા.

— જરા પણ વિલંબ કર્યા વગર આજે જ ઝોરો મોકલો —

એસ. આર. બ્રધર્સ

૨૮ ચંદ્રપામુલી સ્ટ્રીટ—મદ્રાસ.

S. R. Bros. 28 Chandrappa mudali St.—MADRAS.

જાદુગરોંકી કુંજી.

અદ્ભુત વિદ્યા.

મહાશય! અત્યંત દુઃખનાં કારણો જરૂર નથી કે જો આપ ઉસ્તાદોની શુભામત કરે અને કવેનો સુ-પત્રમેં છુટાવે, જો કે હમ મેજિકકે તોતોવે સેલ શ્યાપકો પરમેંદે વિઠલાવે મિલકાનેકો તૈયાર હૈ કીજિયે દેર ન કીજિયે, વધી કવયા કમાનેની રૂચા દોવે તો હજારો રૂપયા કમાવે. વાસ્તવ એક પેટ-પર તોશોંકી મ્યેપુરી તરકીવસહિત ૧૧૧૧, હાલસે અલહદ.

હકીમીનારાયન રામસ્વરૂપ,

કોંસી.

બ્રાહ્મી ઓઈલ.

મગજનાં દર્દો, ચાતુ માથાનો દુઃખાવો, શ્વેત, ચરકા, વાઈ, શુદ્ધિની મંદતા, નાક-માંથી પડના કુર્ગવી છોડ, આંખની બળ-તરા, રતાશ, માથાનું ભમરું, નિદ્રાનો નાશ તિગેરે દર્દોને મટાડે છે, માનસિક શ્રમ કરનારાઓને ખાસ ઉપયોગી છે.

કિંમત રૂ. ૧૧

એશિયાટિક મેડિકલ ફાર્મસી,

રાણપુર (રત્નાગીરી.)

લૂંટો માટીની કિંમતમાં સોનું લૂંટો.

પેટંટ રાસકોપ સિસ્ટમઝેનું ધડીવાળ, નિષ્ક્રિય ચાલનાર, ગાડીમાં ચાલતાં ૫૫ ઝક
 ટુવાક સુધી બંધ નથી પડતું બાવા મજબૂત ધડીવાળની સાથે ૨૦ ચીજો અને મોટ
 આખી રણા છીએ જેવી કે—મંજીરાક, મોજ, ગટર, રમાલ, દેવદર્શનની વીટી, મટનનો
 સટ, અસ, સકિતની દવા, બાલ (દમેથને માટે) હિઝાવવાની દવા, દતમંજન, પીનજો
 કોફેટ બાજ, વજ નકચા, પેનથીલ, પેન, સરકારી કાર્ડ, કાસી, અત્તર વગેરે. કિં. રૂ. ૧૦.

મોટી ખખર વાંચો, પીતળનાં બગીસ રમકડાં.

કિંમત રૂ. ૪ માર. આ મટ જોવાથીજ મનને તાલુખી થશે કે આવી સાધારણ
 કિંમતમાં આવો મજબૂત સટ કેમ મળી શકે? પસંદ ન આવે તો પૈસા પાછા. બચ્ચાંબોને
 આખો દિવસ આનંદમાં રહેવા માટે, તેમને દસાવવા માટે તરત મંગાવો લાખો મટ
 વેંચાણા છે. ૪૦ નંબરી કિંમત રૂ. ૫ તથા ૧૦. તરત ખરીદ કરો.

પંડિત આનંદમંગલ-મથુરાં.

આનંદમંગલ-મથુરાં.

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પ ક્કા કલ પ.

આ કલપ મુઠોના તથા ઘાટીના સફેદ વાળને લગાડનાં, તે પાસજ મિનીટમાં સુંદર
 કાળા રાઈ બાય છે. વાળના રોખીનેએ યાદ રાખવું કે, એની બરોજ આજ કે ૫૫૬
કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સેરમમાં ગમતો છે, ગુણમાં અકસીર
 છે, રંગમાં મઠો છે અને કિંમતમાં સરતો છે. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ ટપાવ ખર્ચ સુધે.

બાહરગામમાટે એજન્ટો જોઈએ છીએ.

મેસર્સ નવરત્ન એન્ડ સન,

૧૯૯, કાલ્યાણેવી રોડ—મુંબઈ (૨).

દિલ્હી દરબાર.

ભાગ ત્રીજો.

અનુવાદક—શ્રીયુત વકીલ.

પ્રકરણ ૧ લું.

મહલું.

મધ્યરાત્રિની નોખત પુરી થઈ સિપાઇઓ અને ચોખીવાળાસિવાય સર્વ નિદ્રાદેવીના ખોળામાં હતા. આ સમયે મશરૂએ બે જલાહને બોલાવ્યા. જુઓખાતું ચૂલ્લુ કેમ અને સીરીતે થયું એ જાણનાર તે બંને હતા. જ્યારે તેઓ બાબા ભારે મશરૂએ હુકમ કર્યો કે—

“બેગમસાહેબનો હુકમ છે કે ત્યાં મહલંની હિંદુ રીતમુજબ વ્યવસ્થા કરવાની છે એટલે કે અગ્નિસંસ્કાર કરવાનો છે અને સમગ્ર સજ્જિથી આ વાન છુપી રાખવાની છે. તમે સમજ્યા?”

બંનેએ નમ્ર બવાળે જવાબ આપ્યો “હા—હલુર.”

“જાઓ અને શીશગદાવમાંથી ચૂત સીરીરને બાણે અને મારા હુકમપ્રમાણે તેની વ્યવસ્થા કરો. દરબારમુખી તું આવે

આવીશ. પછી રાત્રિતાજ ધમુનાંના કિનારા ઉપર તમે જાઓ. સમજાય છે ના?”

“હા, હલુર સમજાય છે.”

“જો રસ્તામાં તમને કોઇ કાંઈ પુછે, તો રહના બવાળે કહેજો કે અમારી મામરી ગઇ છે અને અમે તેની દિશા કરવા જઇએ છીએ.”

“હલુર, અમે તો સુસજ્જમાન છીએ.”

“તે મને ખબર છે. ગરીબ હિંદુમાઝક બિંચરેદાન તુચ્છ પહેરી, બે ગરીબ બાળા પડી ગયે. વગથી મારાંમુખી મહલને ઢાંકેજો સમજ્યા કે?”

“હા હલુર.”

“સ્વારમુખી જો મારા કલામુજબ તે મહલંની વ્યવસ્થા ન થઈ શકે તો નદીમાં તેને ફેંકી દેજો, અને તરી તેને ગંગામાં પસડી જશે જ્યાંથી પાછા ફરવા અભવ

નથી અને એ ગીને આ મુલીમનને અત આપશે”

“હા-હા, સાહેબ”

‘જાઓ, તમારી જાનની પરવા હોય તો મારા કલ્યાણમાટેજ કુળને ધ્યાન રાખજો કે જરા ગફનની ચીજ કે સખ તમને પામશે”

તે બે (જસાદ) તીશમદાવતરફ ગયા મતરફે તેને કુળી આપેલી હતી તેથી તે ઉઠાડી, ચૂપચાપી છાની રીતે મઠાને બગીચામાં બાધી, કપડાથી તેને દાખુ અને તે વધ મચરપામે આચ્છા મઠાઉપર કપડાં એવી રીતે ઢાંકેલ હવુ કે કોઈપણ તે જોઈ જાણી શકે નહિ

મશરૂ આગળ થયો અને બે જતદ મઠાસહિત તેની પાછળ ગયા જયારે મુખ્ય દરવાજે પહોંચ્યા ત્યારે ત્રિપાલ્લોએ યોડી ઉઠ્યા, “કાણુ જાયછે?” મશરૂએ આગળ આવી કહ્યું ‘ગલરાઓ નહિ-નું પેને હુ’

દરવજે સરદારના કાનમા મગરૂએ કાઠ કહ્યું અને બે હજમીને જવા દીધા

અધારામા યમુનાના કિનારાઉપર નેચો પહોંચ્યા અને મૃત શરીરને ખાંધે લઇ પોતાથી બની શકતી ઉતારવળથી ટેવના કાંઈ માણસ તેઓને મટુ નહિ તે મે હજમીઓ જાણી ન શક્યા કે તેજ અધારામા મે વ્યક્તિઓ તેની પાછળ પાછળ ચાલી આવેછે દોડી દોડીને ચકી ગયા આચ્છાથી ચાર માઇલસુધી તેઓ આચ્છા ત્યારે ધીરે ધીરે આગળ વધવા માંડ્યું આજ સમયે પેના બે માણસોમાથી એક પાંખેની ઝાડીમા

સતાઇ ગયો અને બીજો તેની પાછળ પાછળ ચાલ્યો જે માણસ પાંખેની ઝાડીમાં ગયો તે ઘોડેસ્વાર થઇ બહાર આવી અને મટુ કંડપથી દક્ષિણદિશાનરફ ગયો અને આખિના પનકાગમાં અદરશ થયો

ધણે દૂર આચ્છા પછી એક દુનસી બોલ્યો “મઠાને નીચે રાખ બટુ દોડાથી મઠાને બાધેવ દોરીઓ દીડી થયેવ જણાય છે અને મઠાને હાથ મારા મોઢાને લાગેછે” બીજાએ જવાબ આપ્યો “શુ તે શૂત થયેલ છે?”

“નીચે ઉતાર એવે તપામીએ”

“ના-ના, સવાગસ્ટી શહ જોઇએ”

‘ના-મૂખ’, જમીનઉપર મુક-મને તેને

હાથ વાગેછે કુ તે સદન કરી શકતો નથી નીચે ઉતાર-નેને મજબુત બાનીએ”

“મૂખ, બે આપણે મજબુત મજબુત બાધેવ છે તે તને કયા ખબર નથી”

“નીચે ઉતાર અને પછી બેવકુફ તારી આખથી ને”

મઠાને જમીનઉપર મેલી, અધારામાં મની શકે તેટલી તપાસ કરી તો માનુશ મટુ કે જમણો હાથ બહાર નીકળી ગયેલ છે તે જોઈને જે દુનસી વાત નહોતો માનતો તે મટુ લખબીન થયો અને યોડી ઉઠ્યો “આહ-અહાહ” હાથ હાનતો મને જણાય છે, ચોક્કસ જૂન બની ગયેવ જણાયછે”

ખરીરીતે મઠાને હાથ હાનતો હતો પણ તમાચા પાનાર દુનસીએ કહ્યું ‘જમીન ઉપર ફેંકતીવખતે લાગેવ આચ્છાને લઇને હાથ હાનતો હશે’ હાથ ફરી દુનસી અને ગુરુ

જહાનના નામવાળી હીરાંની વીંટી અંધારામાં
ચલુ ચગકારા ભારતી દેખાણી.

એ હજારીઓએ ચીસ પાડી. અને ભાગી
જવાની તૈયારીમાં હતા પણ દિગ્ભવવાન
અની જે હાથ ફલતો હતો તેનાઉપર નજર
નાંખી અને બોલ્યા—

“ નહિ, નહિ. ભૂત પ્રેતની અસર નથી,
હાય હવે ફલતો નથી.” એકબીજાની સામુ
જોઈ રહ્યા. અમુકસાથે જ્યારે મઝાને બાં-
ધેલ સારે વીંટી જોયેલ નહોતી. મશરૂએ
તો મઝાને જોયેલ નહોતું. તુરજહાન પોતે
એકબીજાથી ઉઝેરાઈ અને ગભરાયેલી હતી
કે લુલેખાના હાથઉપરની વીંટીસંબંધી સર્વ
બૂલી ગઈ હતી.

ભૂતની અસર નહોતી એમ જણાવાથી
એ જલાદો જોરમાં આઘા અને એક જણે
હસીને કહ્યું કે “ જો, કોઈ અદૃશ્ય શક્તિથી
આંદી પાછી છવિત થાય અને તેના હાથમાં
અળકાટ મારતી વીંટી આપણને તે જતાવે
તો આપણી શુ સ્થિતિ થવાની ! આપણુ
અત્રેને તે બાંદીને હુકમ ઉઠાવેજ પડે.”

બીજાએ સૂચના કરી “ તે શુદ્ધિમાં આવે
તે પહેલાં ચાલો આપણે તે વીંટી લઈ
લઈએ.”

સારે ભાગ્યે બીજાએ ના પાડી. અને
જણાવ્યું “ મૂર્ખ ! જે આપણે ને વીંટીને
અડીએ તો આપણો નાસ થાય. તે વાત
બીજાથી છુપી રાખી શકીએ નહિ. પરિણામે
આપણી તપાસ થાય, પકડવામાં આવે અને
આપણાં માથાં ભય.”

બીજાને આ વાત પસંદ આવવાથી કહ્યું

કે “ ચાલો, દીલવગર” અને પાછીમાં નાંખી
દઈએ.”

“ મૂર્ખ, મશરૂની સૂચના બૂલી ગયા કે,
હજુ પ્રભાત થયું નથી અને પ્રભાત થયાં
પહેલાં મઝાને તરતું મેલશું તો મશરૂ
આપણાં માથાં લેશે.”

“ તેને કેમ ખબર પડશે ?”

“ એવકુદ્દ, મશરૂને દશદબર આંખ અને
તેટલાજ કાન છે તે નથી જાણતો ?”

“ સમજ્યો, અમુકસાથે મજબુત બાંધ,
સર્વ ઉગતાજ નદીમાં તરતું મઝાને મુકી
દેશું.”

બહાર દેખાતો હાથ અંદર નાંખી કપ-
ડાંથી વીંટાણે અને મઝાને લઈ અમાઝની-
માફક દોડ્યા. જે આકૃતિ સંતાયેલ હતી
તે તેની પાછળ ગઈ.

સૂર્યઉદયસમયે નહીના કાંઠાનાં સ્મશાન-
ઉપર પહોંચ્યા. એક દિનદુનું મઝડું ત્યાં
કાઠની હાજરીવગર પડેલું જોઈને તેઓ
ચુસ્તી થયા. જેઓ તે મઝાને લાવેલ હતા
તેઓ તેને બાળવામાટે બજતણની સમવડ
કરવા ગયેલા. એમાંથી એકને વિચાર થયો
“ અણાદ ! તેં અમને મદદ કરી. કેટલાક
મૂખાંઓ આ મઝાને આઠી રાખી ગયા છે.
ચાલો આ મઝાને તેને જાહેર મુકી તે આવે
તે પહેલાં આપણે તે મઝાને લઈ લઈએ.
મને ખાતરી છે કે બાંદીને તેઓ અવશ્ય
બાળી મુકશે અને આપણો હેતુ જતા પણ
મુશ્કેલીવગર સિદ્ધ થશે. તરત કર તરત
કર.”

બીજે પણ બોલી ઉઠ્યો—

“ભલાભાઈ, તારો ઉપકાર માનું છું. તારા ઉતાવળ કર, આપણે તે કામ કરી લઈએ.”

મઠાંની અરસપરસ બદલી કરવામાં આવી. ભુલેખાનું મઠું રમણાનમાં રાખી, ખીજા મઠાને તે મૂર્ખાએ લઈ ગયા અને ચમુનાના પાણીમાં તેને નાખી દીધું. રમણાન-ભૂમિમાં પાછા આવ્યાજ નહિ.

ચરીખ, અલાગી સરખાનુંદરીને ઇન્કુથી પછી શાંતિ ન મળી. બગાલના મોટા જગીનદાર-આપણા આજકાલના રાજા સમાન-ની તે દીકરી હતી, અને ખાનદાન ઉચ્ચ કુટુંબની અગમ્યની મહોરદાર હતી. પછી લાગ્યમાં છુટું નિર્માણ હતું. ઇસ્લામિક મુસલમાની ધર્મ અગીકાર કરવો પડ્યો હતો અને તેને પોતાના ધણીનો છપ લેનારની ઓરતની બાદી બનાવવામાં આવી હતી તે ઇશ્વરમા શ્રદ્ધા રાખી બેસી હતી. પછી ઇશુ ક્રીસ્ટ જાણે મઠાંની ચી દસા થવાની છે. ચુતશરીર-ને એક દિન-દુને મન બહુ પરિવ્રાજી છે-તેના શા હાથ !

જેઓ આ રમણાનમાં પ્રથમ મઠાને લઈ આવેલા અને પછી કાંઈ લેવા ગયેલા તે માત્ર બે જણ હતા. જ્યારે તેઓ પાછા ફર્યા ત્યારે પ્રથમ તે તેઓને વહેમ ગયો નહિ ચરીખ હતા એમ તેઓના પોતાકલ્પરથી મૂલ્યન થતું હતું. વહેમ ન પડવાથી અને ભુલેખાના મઠાને સાચવી સંભાળીને રાખેલા હોવાથી તેઓએ ચિંતા ખડકી અને તે કામ પૂર્ણ થય તે પહેલાં મૂર્ખ ઉલ્લેખો પછી મઠાંનજીક ગયા કે નરનજ એકબીજામાં ભેદ રહ્યા તેઓને ખુબ ન-

વધ લાગી અને બેઠી ઉઠ્યા “આમ કેમ ?” “આ તો ખીજા કાંઈનું મઠું છે !” “ત્યારે આપણે લાવેલ મઠું ક્યાં ગયું ?” “આઠી તો નથી.”

“છાડીને લેઈએ તો ખરા,” “જે આ મઠાંઉપરનું કપડું વધારે સાફ છે” “છાડ તો ખરા.” ગાંઠ છાડી વાંસથી મઠાને જૂદું કર્યું અને તે દેખાવ લેઈને તો તે લાગી ગયો અને તેનો ભાઈઅંધ તેની પછવાડે ગયો એ કહેવાની જરૂર નથી.

પ્રકરણ બીજું.

જીવં મંદિર.

જલાલેએ ઉપાડેલ ભુલેખાનાં મઠાંની પાછળ પાછળ જનાર માણસ, જ્યારે તે મઠાંને રમણાનમાં છાડી દેવામાં આવ્યું ત્યારે તેની પામે ગયો. તે મજબુત બાધાનો, ઉચો અને બાદશાહી દેખાવનો હતો. હવિષ્યારખે હતો મઠાંને ઉપાડી, પોતાના ખલાઉપર રાખી પડ્યોના જાડ નીચે વધ ગયો. તે માણસ ત્યાં થોડો સમય મઠાંની ચોકી કરતો ઉભો રહ્યો. ખુબ દૂર નજર નાખ્યા કરતો હતો અને કાંઈ કાર્ય સિદ્ધ કરવાની ઉમેર રાખતો હતો. તે એકાએક આનંદિત થયો. દૂરથી થોડાઉપર એક માણસની સરદારી નીચે પાસખી ઉપાડનાર માણસો આવતા તેણે જોયા. ત્યાં ભુલેખાનું મઠું પડેલું હતું ત્યાં તે ઘોરેરવાર ૧૬ માણસ અને પાવખી અદિત પહોંચ્યો.

પાવખીમાં મઠાંને મુખી બારણાં બંધ

કર્પા. સચનામ્રમાણે પાલખી ઉપાડનાર
જીજ્ઞા ન જાણે તેમ પાલખીને લઇને આ-
ગળા આદ્યા અને ઘોડેસ્વાર મહાંની દેખરેખ
રાખતો સાથે ચાલ્યો.

ખીલ્તે ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. ત્યાંસુધી પાલખી
જતી દેખાણી ત્યાંસુધી તેણે તેતરફજ ન-
જર રાખી, અને બોલી ઉઠ્યો—

“એ સિંહજીવચેની લડાઈ, જોઈએ કાણુ
જીતે છે તે તપાસીએ.”

જે રસ્તેથી તે આવ્યો હતો તે તરફ
ગયો અને મસુનાના કિનારાઉપર ચાલ્યો.
અખાહ સુધી ચાલ્યા કર્યું. રસ્તે સર્વેએ
તેનું નામદામ જણાવ્યા, અગાડી જતી
પાલખીમાં બેસનાર કાણુ ભાગ્યમાળી છે
તેની તપાસ કરવાની કોરીસ કરી નહિ
જણુ દહિયારખંધ યુવાન ઘોડેસ્વારોની દાખ-
રીથી તેઓએ અનુમાન કર્યું કે તે કાંઈ
આનંદાન કુટુંબની આરાત હતો.

મખાલને એક ખેતરમાં જઈ મધ્યે મ-
દિરનાં દાર આગળ પાલખી અટકી ચારે
તરફ ઉંચી દિવાલો હતી. અંદર જવા માત્ર
એકજ દરવાજો હતો. જે અંદરથી બંધ
હતો. યુવાને ઘોડાઉપરથી ઉતરી દરવાજાને
કોક્યો અને એક તરફ સં-માસીએ દરવાજાને
ખોલ્યો તેઓ અંદર દાખલ થયા અને
દરવાજાને બંધ થયો.

જરવાર પછી પાલખી ઉપાડનાર અંદ-
રના બેસનારને (મહાંને) ખીજની સંભાળ
નીચે રાખી બહાર આવ્યા. યુવાન સરદાર
ચણુ સાથે આવ્યો. તેઓને રજા આપી, ઘોડા
ઉપર સવાર થઈ ચાલ્યો ગયો. સંખ્યાળી, જે

તરફ સરદાર ગયો તે તરફ જોઈ રહ્યો.

અલાચી સરખમુંદરીનું હજું શું થવાનું છે?
તે રામ જણે. મુલુમાં પણ તેને નિરાત મ-
ળતી નથી. મહાંના શા હાલ થયા? કુટ-
બોલની માફક અહિંથી તહિં અને તહિંથી
અહિં તેને ફેંકવામાં આવ્યું.

સરદાર સહેરતરફ ગયો, અને સહેરની નજીક
આવતાં ધીરે ધીરે ચાલવા લાગ્યો, ત્યાં તેની
વાટ જોતો એક માણસ ઉભો હતો તેને પોતાનો
ઘોડો સોંપી આપ્યો અને ગમે ચાલવા લાગ્યો.
સંખ્યાળીના દરવાજા કાંઈ તેની રાહ જોતો
હતો જોણે કહ્યું “ઘણા સમય થયાં તમારી
રાહ જોડ્યું. આખરે આવ્યા કે?”

સરદારે આશ્ચર્યચકિત થઈને કહ્યું—
“નિદારીચરણ! બહુ નવાબ જેનું છે કે
નું અત્યારે આંદિ છે.”

“પ્રખરની કૃપાથી અને તમારી શુભેચ્છાથી
તમારો નિદારીચરણ ઘોડેસ્વારી કરી જા-
ણે છે.”

“રત્તામાં તને ઘોડો મળ્યો કયાંથી?”
“કુમાર! પ્રભુપ્રસાદે નિદારીચરણ રજાનું
સરદારનો દેખાવ ધારણુ કરી શકે છે. એથી સરસ
રીતે કે કાંઈ જાણી શકે નહિ. હવે ઘોડો
મળવો મુશ્કેલ કારણ છે એમ તમો ધારો
છો?”

“કેનો ઘોડો એની લીધો તે તો કહે?”

“સરદાર, કેનો હતો તે મને ખબર
નથી. મારો નસમત એ છે કે જરૂરીયાતના
પ્રસંગોએ ગમે તેનો ઘોડો હાંપ—ખુદ
શહેનશાહનો હોય તો પણ આપણે તેનો
ઉપયોગ કરી શકીએ છીએ અને તે કાંઈ

ગુઠો નથી, કામ હતું તે કરી થોડાને છુટો મુખી આવેલ છે અને હું ધારણુ તે પ્રમાણુ ને તમેલે પોત્તી ગયો હશે”

સરદારે કહ્યું—“તને આદિ મળ્યો એ આર અહોભાગ્ય માનુંછું સહેરમાજવા હવે જર નથી દાયમણીની તપાસ કર અને મળે તો મદિરમાં મૂકી જા, પછી તુ—”

બિહારીચરણે કહ્યું કે ‘મારો તરણુ સ-
ન્યાસી મારી રાહ જોતો હશે”

“જા, વખત સુમાવ નહિ”

‘ગ્વાલીયરતરફ સરદાર ગયો અને બિહારીચરણુ ત્યાંજ ઉભો રહ્યો, કાંઈક વિચાર કરતો હતો અને વિચારને અતે ભોત્તો કે “ફરનું શુધું” મદિર બેઠી બરપૂર છે અને તે બેઠી સાથે મારી શુદ્ધી પણ બેઠી છે. વિચાર કરવા નકામા છે, તપાસ નો કદ કે તે જોરત ગઈ કયા અને જો આવી ગઈ હશે તો મદામુશીનત થશે પણ તે બાળા કયા ગઈ? મને તે બહુ પ્રિય છે હીરાકણી સમાન બે બાજુ કાપે તેની છે

દાયમણીને શોધવા બિહારીચરણુ ગયો તે સુવાન નહોતો સાઠ વર્ષ ઉપરનો હતો, જતા સરીરનો દેખાવ મજબુત હતો જગા લના બગનાપરાનો તે રહેવાસી હતો અને જાતે ગોવાળ હતો પોતાના ગામમાં બિહારી ચરણુ તેના સદ્યુણોથી મુખસિદ્ધ હતો ગમે તે દેખાવ ધારણુ કરી શકતો, ફકીરનો વેદ લઈ લેકોને ખુશી કરી શકતો અને કવચિત્ત વદ જોરત પણ બની જતો ગમે તે અવાજ કરી શકતો અને આથી પોતાના ગામમાં સુજરન ચલાવી શકતો પણ સામટો દેશ

છોડી પરદેશ રહેલે, પોતાનાં વહાલાઓ તો થેનો સબધ કેમ છોડી આવેલ છે તે કોઈ સમજી શકતું નહિ કદાચ મોગવ રાજપના ધણા સન્નેમોથી આ પ્રમાણુ દૂરના દેશમાં શુદ્ધી ગુજારતો હોય એમ અનુમાન આ પછે કરી શકીએ જગાની ગોવાળ હતો જતાં આત્મા અને આસપાસ જુદીજ રીતે જોળખાતો કોઈ તેનું વર્તન જાણતું નહિ અને વાર્તાના પ્રસંગમાં રજપૂત સરદાર જણાતો, કોણુ તેને બગાની કહેવું? જપપુરનો સિંધાઈ નથી એમ કોણુ કહી શકતું?

તેનું રહેણાણ નાકસ ન હતું કેટલીકવાર એક રથને અને થોડા સમય પછી તદન અજુધાવા રથને તે જણાતો કોઈની સાથે મિત્રાચારી કરતો નહિ રહેણી કરણીમ સાદો હતો મોતલની રાજ્યધાનીમાં કોઈ તેની પરવ કરતું નહિ આત્મામાં પોતાની હુશિયારી કે ચાલાકી બતાવતો નહિ બિહારી ચરણુ કેમ સુજરન ચલાવે છે તે ઘણુંને મન નવાઈ જેવું હતું કોઈ દિવસ પૈસાની તાણુમાં તે હતો નહિ જરૂરીવાત શુ તે જાણતો નહિ, પ્રસંગોપાત્ત ગરીબને મદદપણ કરતો

આત્મા સહેરમા રજપૂતાનાના સખ્યાનધ સિંધાઈઓ પોતાના કુવરોસદિત આવતા કેટલાક કાયમ નિવાસ કરી રહેતા સાધન લજુકારા ચારે તરફ લગાતા હતા આ સન્નેમોમાં ગમે તે માણુસ ખીજની જાણુવર રાજ્યધાનીમાં ખુશીથી રહી શકતો અને સૌથી સરસ રતો એ હતો કે રજપૂત સરદારને દેખાવ ધારણુ કર્યો કે પછી તે

દેખાવતો ગમે તે કૃત્ય સહેલાઈથી દરકાષ કરી શકતું.

બંગાલના બેવાળ બિહારીયરણુ આ દે-
ખાવ ધારણુ કર્યો તેમાં તેનો ખાસ હેતુ
હોવો જોઈએ. રજપૂત પોશાક પહેરતો, ભાષા
પણ તેજ બોલતો, રજપૂત સાથેજ હળતો
અને મળતો.

બેવાળ રાજ્યના ઇતિહાસથી પરિચિતને
ખ્યાનમાં હશે કે રાજ્યના દરેક કારભારમાં
બંગાલી લોકોનું વિશેષ પ્રભુત્વ હતું. અકબરનાં
સમયથીજ રાજ્ય માનસિંહ સર્વ કારભાર
સુખ્યત્વે કરીને ચલાવતો તે બંગાલનો સુ-
બેદાર હતો. અને તેની નીચે બંગાલી અ-
મલદારો સારી સંખ્યામાં હતા. પોતાના શેક
મદદાન અકબરની માફક તે પણ મુજબનો
પુખ્તરી હતો અને નાતબતના બેદરબર
શુદ્ધિશાળી અને હુશિયાર અમલદારોજ રા-
ખતો. બંગાલના લોકો શુદ્ધિશાળી જણાયાથી
તેનેજ નોકરીમાં ગોઠવતો, આથી બંગાળી
જણનાર તેમજ બેંગાલનાર આગ્રા અને દિ-
લ્હીમાં મણા હતા, છતાં બિહારીયરણુ મગલ-
પૂર્વક તેઓની સાથે હળતો નહિ. અને પોતાની
દેખાતી પણ તેઓને જણવા આપતો નહિ.

હમેશા બિહારીયરણુ રજપૂત પોશાક પ-
હેરતો નહિ. જરૂર પડ્યે પોતાના દેશનો વેપ
પણ પહેરતો. યોગ દિવસ પહેલાં ફતેહપુર
સીકરીના દરવાજે સંન્યાસીના રમ્યાનારિકે
બિહારીયરણુ હતો તે વાંચનાર જૂથી નહિ
મથા હોય. તે સંન્યાસી હાથ ક્યા હતો ?
અને જુલેખાના મુઠાંની ચોગ્ય વ્યવસ્થા
કરવાની તેની અસંત કાળજી સામાટે ?

બિહારીયરણુ પ્રથમ આગ્રાના ચોકમાં

ગયો અને પાન વેચનાર ગાંધ્યા પાન-
વાલીની દુકાને ગયો. પાનવાલી સંખ્યાથી
ચોક્કસ ટપાંત આપતું પડ્યો. આગ્રામાં તેની
સુખ્ય દુકાન હતી જ્યાં લહેજતદાર સુખ-
થીદાર પાન મળતાં. આ ધંધામાં બહુ પેશા-
દાર તે'યમ હતી. ગાંધ્યાની પાનની પડી
સિવાય ઉમરાવ અને ઉચ્ચ ધર્મના લોકોને
ચાલતુંજ નહિ ગાંધ્યા દનગમમાં ફરતી
અને ઉમરાવોની એરતોને પાન આપી આ-
વતી વાંચનાર તાલુખ યને કે એક પાનની
પડીની એક મોનામદાર ગાંધ્યા લેતી. આ
કિંમતના મમાણમાં મોતીને બાળી તેની
ખાખ કરી તેની બનાવટમાં તે વાપરતી-
ગાંધ્યાનું પાન આવનાર પોતાને નેસમરે
ખાખશાળી માનતું

તે મોટી ઉમરગની હતી. ઘરિરે બહોં છતાં
દેખાવડી હતી. મરદાની આકૃતિવાળી હતી.
હમેશાં સુંદર પોશાક પહેરતી. એક વિચિત્રત
ખાસ જણાતી તે એ હતી કે અપેરાત બહુ
ઝોણુ પહેરતી તેણીનો ઇતિહાસ પણ જો-
ઈ શકપૂર હતો. આગ્રાના લોકો એટલુંજ
જણતા કે તે મદદાન માનસિંહસાથે તેની
નોકરતરીકે આવી હતી. રાજ્યના અવસાન
પછી આગ્રાના ચોકબજારમાં તેણે પાનની
દુકાન ખોલી. રીતબાત વણી સારી અને
પોતે મજનાવડી હતી. ખુશામત કર્યાગટ
સમ્ય હતી. જે જે વાર્થકાએ નોથવેર
ગ્રામીનમીસવાં સુસાદરી કરેલ હશે અને
ખાસ બનારસ બેપેલ હશે તે જણના હજો
કે ખાસ પાન વેચવાવાળા પોતાની દુકાને
હાથીઉપર બેસીને આવેછે.

પ્રકરણ ૩ જી.

પાનવાલી.

તકીઆઉપર આરામથી ગાંજા આ બેસતી અને મધુર શબ્દોથી આહવાને સમજાવતી. દરેક જાતના લોકો તેની દુકાને આવતા. વાતચીતની દબ પ્રશંસાપાત્ર હતી. રીતમાત આનંદદાયક હતી “ખાંસાહેબ પધારો” “જીનાબ, તખીયત તો સારી છે ને” “ખાંસાહેબ રામરામ” “શ્રીગુરુ શ્રીગુરુ” આવી રીતે જૂદા જૂદા આહવાને જૂદી જૂદી દબથી તે સંબોધી, પોતાનો વેપાર ધમધાકાર ચલાવતી.

ખિદારીચરણ તેની પાસે આવ્યો. ખિદારીચરણને આમ અચાનક જોઇને તે વિચારમાં પડી અને પોતાના નોકરને “સિંદહ” બારતો જગ્યા કરવા કહ્યું.

ખિદારીચરણે સહેજ ગંભીર અવાજે જણાવ્યું “વધારે વખત રોકાવા મારી મરજી નથી. મારે અમુક કામ કરવાનું છે. પાનથી ભરેલ મહવો આપ્યો દરો.”

ગાંજાઆએ જવાબ આપ્યો “હા તે તો વખતસર આવી ગયેલ છે પણ ચીજો જુની છે અને રસ્તામા થોડીકને તુકચાન પહોંચેલ છે.”

“કેમ-રાજ્યના અમલદારોએ કાંઈ વાધો લીધો હતો.”

“તેમ તો નહિ તે તેનો રસ્તો તપાસતા હતા અને તેનું સ્થળ તપાસવા મહેનત કરી પણ બધારે એમ જણાયું કે તે ચીજો ગાંજાની છે ત્યારે તેઓ પાછા ગયા.”

ખિદારીચરણે સર્વ સ્થળે આવર નજર

નાખી. વેપારની ધમાક આવી રહી હતી. આઆના ચોકખજારમાં ઘણો ધમધાકાર વેપાર સર્વતરફ આવી રહ્યો હતો. ખિદારીચરણે કહ્યું “હું માનું છું કે આપણી હીલચાલ ઉપર કોઈની ચોટી જણાતી નથી.”

ગાંજાઆએ દસીને કહ્યું—“તેઓને ખુશી પડે તે કરે, મારે તેની દરકાર નથી.”

ખિદારી ચરણે કહ્યું “તરત મોકલી આપવાની જરૂર તું નથી જોતી-કદાચ તેઓ પાછા પડે—”

“તે તો ક્યારનું ચર્ચા ગયેલ છે,”

“કામ ચર્ચા ગયું.”

“સિંદહાહેબ, સોડી ચીજ માસ ધરમાં હું રાખતી નથી.”

“ક્યે સ્થળે મોકલી તે તો કહે.”

“યમુનાના પાણીમાં નાંખી દીરેલ છે, જમડેલ ચીજને તો તેમ સંધરે.”

ખિદારીચરણને ખુબજ નવાઈ લાગી અને ગાંજાવાતરફ ચિંતાનુર નજર નાંખી. ગાંજાઆ માત્ર ખિદારીચરણસાથેજ વાત કરતી હતી તેમ નહોતું પણ તે વાતચિતદરમ્યાન દરેક નવ-આહવાને સમજાવતી, આથી ગાંજાઆ અને ખિદારીચરણની વાતચીતમાં મોઢા ધ્યાન આપતું નહિ.

ખિદારીચરણને મુસોલી નડતી હતી વેપારની વાનચીતતરો પોતાની ખાનગી વાત ગાંજાઆને જણાવવી અને તેની પાસેથી હકીકત જણવી તે અસાકય હોવાથી ખાનગી મથલેદત કરવા ઇચ્છા જણાવી. દાવમશુરી-સંબંધી હપીકત જણવા તેને ઇચ્છા હતી તેથી તે સાજ થોડાસમયમુધી ઉભો ગયો.

(અપૂર્ણ.)

કાવ્યના આ માર્ગ કલ્પના સમયમાં

નિર્ગમ્ય થયેલા

અને આ માર્ગે નવાનમો લઈ

પેસેજ શ્રીમત નાદ

૫૧

ફિલ્મના એ શ્રીમતના

ખરી

લલાલની મજાના પેસાએ

કરેલા દાનથીજ

ગયો પ્રીતિ

૩૫

મનનાજ શ્રીમત નાદિ

૧૫

દિવસ પરા શ્રીમતો

૪

લિપ્તની સાચી શ્રીમતના

મતારી

અમારા ૨૫ અને ૨૫ માર્ગોને

૧૧૨૦

રોજની જાણના હમને

૧૧૫૫ ના

તેમને જરૂર નો —

મત્રી-કિંદુ અનાયાસ,

મત્રીના

કસ્તુરીની અંગરબત્તી

વજર

તમેને આપશે નહિ, કારણકે તે તમારો શ્રમ બચતી નથી તમને આનંદ આપશે
તમારા શુદ્ધ સ્વચ્છ રહેવાની તેને રસમિત બનાવશે.

કિંમત એક રૂપિયા રા. ૨-૮-૦

શાહ પોપટલાલ કસ્તુરચંદ જેન
અંગરબત્તીવાળા-જામનગર.

ઉદ્ભ્રાન્ત પ્રેમ

જંગલી માદિ વના અગામી મીઠું બાણવાય નરજોડે, 'ઉદ્ભ્રાન્ત પ્રેમ' એ
જંગલી અગામી અથવા માદિ, સરસ અને મધુર બાણમાં કરેલ અનુદાહ.

અચકળા અને પ્રકરકની ખાસ પરવાનગીથી છપાવ નિવાર થયેલ છે.

કિંમત ૦-૧૨ ૦

વચો,

અંકુશ એડીસ-જામનગર.

તાવની રાખણાણ દવા.

રૂ ૧૦૦ ઇનામવાળી.

ફાયદો ના થાય તો પૈસા પાછા.

(ખાસ પરજ નથી)

કામ પશુ જાતનો તાડ એટલે દદાચો, એશંતરીઓ, ચોષીઓ, ઉનો, દાદીઓ,
તેમજ ચાલતા જમાનાના નવી નવી જાતના ઉતા તાવો અમારી દવાથી ના કતરે તો
લીધેલા પૈસા પાછા આપીશ. કામ અખસ એમ સમીત કરી આપશે કે વૈદશાસ્ત્રી
ગિરધરલાલ કદાનજની દવાથી ચોષીઓ તાવ ના થશે તો તેને રા. ૧૦૦ સો ઇનામ
આપીશું. કામી ૧ ની કિંમત રા. ૧-૦-૦ ખાસ પરજ નથી.

મફત મળનાં પુસ્તકો.

પુસ્તકો માનુસંગી અને બીજા દરેકે માટે "ધાતુવિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વચો
બીચીના દરેકે માટે "આત્મ વિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વચો અને
પુસ્તકો પોસ્ટ ખર્ચ પણ લેવામાં આવતું નથી.

વૈદશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ કદાનજ,

અ. વિજ્ઞાન-જામનગર.

—સાહિત્યરસિકોને સોનેરી તક—

બહાર પડશે?

—ટુંક સંખ્યમાં—

બહાર પડશે?

“વનમાલી”

(માસિક પત્ર).

આ માસિકમાં પ્રતિમાસે રસમય, સામાજિક લેખો, સાંસારિક તથા ઐતિહાસિક, લાંબી, ટુંકી વાર્તાઓ, મહાનપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો અત્યુત્તમ કાવ્યો, ઇનામી નિબંધો, સ્ત્રી ઉપચોગી લેખો પ્રગટ થશે. વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂ. ૨-૦-૦ હિન્દ માટે. રજાવરમાટે રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ સહિત. ગ્રાહકે થવામાટે જલદી નામ નોંધાવે.

જાહેરખતર માટે આ માસિક અત્યુત્તમ સાબન છે. જાવ તદ્દન સસ્તા “જાહેરખતર મેળવવા માટે પ્રમુખીક એજન્ટોને સંપર્ક કરીએ.”

વિકુળી પહેનો તથા સાદાર જાન્યુએને વિદમિ.

સુખદ લેખકો તથા લેખિકા ભગિનીઓને પોતાના લેખો તથા કાવ્યો “વનમાલી” માટે લખી મોકલવાને અમે માનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીએ છીએ.

હરિદાસ જે સંપટ.

સંપાદક “વનમાલી” બીચાણી સ્ટ્રીટ-૬૨૭ માંડવી

ઇનામી અલૌકિક ચિત્ર.

૧ લા. ઇનામ રૂ. ૫,૦૦૦, કુલ ઇ. ૩૪૫

“પ્રકૃત પ્રાર્થનાનું રહસ્ય” એ નામનું ૧૮ ઇંચ પહોળું અને ૨૨ ઇંચ લાંબું મનોહર અને હૃદયમાલી ચિત્ર સુદર રંગોમાં ભરી દળરો રૂપિયા ખર્ચ કરી બનાવવામાં આવ્યું છે. એ ચિત્ર જ્યાં રહેવા પામશે ત્યાં દિવ્ય સક્રિયનો પ્રભાવ પાડશે. હમેશાં તે તરફ નજર નાખતા અતઃકરણ શુદ્ધ તેમ નમ્ર બનશે. આત્મીય સ્વજનોને તે આનંદ પમાડશે. આત્મવ્યવસ્થા અને ધનવ્યવસ્થા બંને બેર મુશ્કેલી કરી આપશે. આનું લાવપૂર્ણ ચિત્ર ખરીદ કરી પ્રારબ્ધ અને ભુદિને ખીલવો. જે ખરો ભાવ જાણવો તેઓને ઉપર પ્રમાણે ઇનામ મળશે. દરેક ચિત્રસાથે ઇનામી ટીકટો મોટાડવામાં આવી છે. ખર્ચ બાદ કરતાં બાકીની રકમ ધર્માદા સંસ્થાઓને અર્પણ થશે. રાજ્ય મહારાજાઓ તથા દરેક જાતીના અમીર ઉમરાવો તરફથી એ પ્રખ્યાત ચિત્રકારને પૂરતું માન મળ્યું છે. સુખગતીમાં “ચિત્ર પરિવય” માટે અને ખીજા ખુલાસા પૂજનવામાટે જે પૈસાની ટીકટ મોકલવાશે. દરેક ચિત્રની કિંમત રૂ. ૧ એક.

Pandit C. L. Sharma,
Shanti Bhavan, Barnagar.
24 Pargis BENGAL.

પંડિત સી. એલ. શર્મા,
શાંતિ ભુવન બારનગર.
૨૪ પર્ગસ બેંગાલ.

કેશવકાન્ત હેર ઓઈલ. (મદે તેલ એળવ્યાનગરની બનાવ)

ઉત્તમ મુગધીવાળુ તથા સસ્તામાં સર્વું હિયા મુળોને આરોગ્યાવીઅરના પ્રદર્શન તરફથી સર્વિશ્વ મળેન છે તથા મહીસોર પ્રદર્શનતરફથી ચાંદ મળેલ છે
ચોખા વનસ્પતિના તેનમાંથી અને તમામ જાતનાં મુગધી ફૂલોમાંથી આ કેશવ કાન્ત ખાસરીતે બનાવવામાં આવેલ છે તે બાલને ખરી જતા અગ્રકાવે છે અને તેને લીસા તથા કાળા બનાવે છે વિશેષમાં બીજા તેલો જે વહેચાય છે તેમાં આ તેલ જ સ્તામાં સર્વું છે કે જેથી ગરીબ તેમ તવગર સરખી રીતે તેને લાલ લઈ શકે છે
આ તેનની અદર સદેલ તેલની એળવણી છે એવું સામીત કરનારને રૂ ૧૦૦
બનામ આપવામાં આવશે

એક વખત અજમાયગ કરી ખાસી કરો.

પોસ્ટેજ તથા વી પી સહિત પ્રિમત માગલી ૧ ના આના ૧૫

કેશવ પરદ્યુમરી વર્ડસ,

૨૪૭ અબ્દુલ મહેમાન સ્ટી—મુબઈ ૨

નોટ—કેશવકાન્તના દરેક પેકેટમાં બનામની લીટા રાખવાનાં આવે છે

તમામ દરદો ઉપર જર્મનીની જીત

જર્મની સાયન્સમાં ફેરતુ આગળ પધેતુ છે એ આજે એ નાતું હોય
પણ જાણે કે થોડા વખત ઉપર તેણે જીવન રસાયન વિદ્યાની એવી શોધ કરી
છે કે જેથી કોઈપણ મનુષ્ય કોઈપણ રોગને કાઢી કે વેરની ગરજ વિના પોતાની
મેજે મટાડી શકે છે લાખો મનુષ્યોને આ વિદ્યાથી લાજ થયો છે આ સળધમાં
જીવનરસાયનવિદ્યા અથવા પ્રત્યક્ મનુષ્ય સ્વત્ત્વ વૈજ્ય જે નામના શુભગતી, મરાઠી
તથા હિંદી (મ પ ૧-૦-૦) તથા અંગ્રેજી (મુદ્ર ૩ ૨-૦-૦) પુસ્તકો અને
બહાર પાડેલા છે વૈજ્ય અને દા પ્રેરેને પણ આ શોધ ધણી ઉપયોગી છે પુસ્તક
પસદ ન પડે તો બીજે દિવસે પાછું મોકલતા પૈસા પાછા આપીએ છીએ
જીવન રસાયન (Bio chemistry) ના સળધમાં તમારે જે છ બેન્ડને તે
સર્વ બમારે ત્યાંથીજ મળી શકશે

જીવન રસાયન નામે —તમામ પાવરની છુટા તથા જ્યાંબધ બમારે
ત્યાંથી મળી શકે છે એજ ૧ બેન્ડને લીએ એજ ટોને સર્વ પ્રમાણન મળે છે

જે. પી પડિત એન્ડ કું —વડોદરા

મોતને લાત મારનાર.

મએ તેવા

ઝેરી તાવને

પેદેશ કપાટેજ

નસાડી મુક્યા

અમરકીર્તિ

મેળવનાર

પરસ્તાન

એગ્યુમીક્ષર

તાવની દવા.

૮ આનાની

એક શીશી

એકીવખતે આઠ

માણસને મૃત્યુ

ના મુખમાંથી

પાછા બેઘી

કાઢે છે.

ધી પરસ્તાન પરદ્યુમરી કુા.

ન. ૧ પાવકુની મુબ્બ ૭.

સૌન્દર્ય.

સંસારમાં એક જાંદૂ છે, પ્રત્યેક મનુષ્ય સુંદર બનનેકા ઇચ્છુક છે ।

યદિ આપકો વ આપકે કિસી મિત્રકો સૌન્દર્યની અભિલાષા છે તો હમારે યહાંસે સૌન્દર્યની અપૂર્વ વસ્તુએ મંગવાડયે. યહ યહ વસ્તુ છે જિસપર હજારો જૈન્દલમૈન પૂર્ણતયા મુગ્ધ હો રહે છે. આર યહ અપૂર્વ વસ્તુ યદિ પ્રતિદિન મુખપર મલા જાવે તો તમામ છાયા, રક્તબિકાર, છુદકી, ફુન્સી, પોદા, ચન્દ્ર ધન્વે, કીલ, છુજલી, યુરે ૨ દાગ ઓર રંગતરી સરામીકો દૂર કરતા છે, સપર વા વીમારીની વજહસે ચેહે-રેકી નિગમી હુરે રંગતરો અલ્પનતહી સુંદર બના દેતા છે વૂદેકો જવાન બનાના ઈસીકા કાન છે.

આપ ઇસ લોકેકો મામુલી ચીજ ન સમઝે વાંકે એક આલા દર્જેની ચીજ છે અગર સ્નાનકે પીછે ઇસકો મલા જાવે તો સુંદરતા હોનેકે તિવાય જિલ્લકો ઘટુતહી મુલાયમ કર દેતા છે અર્થાત્ મલમલકી તરહ બના દેતા છે આર છુશૂ એસી બદ્દમુત છે જિસસે દિલ આર દિમાગ તરોતાજા રહતા છે દોસ્તોંકો લોખા દેનેકે લિયે નિદ્રાપત હી કમ કીમત લોખાની છે. ૧ શીશી મૂલ્ય ૩૫) રૂપયેમે મંગવાકર અનુભવ કીજિમે મહમૂલ ડાક ધાઈકરો દેના હોળા । (નોટ) સબ શહેરોંમેં એજન્ટોની વજરત છે.

મેનેજર-દેશરક્ષક ઔપધી મંઢાર, લુધિયાના, (પંજાબ).

Manager Desh Rakshak Aushadhi Bhandar,

Ludhiana (Punjab).

સ્ત્રીવર્ગમાં આનંદ દેનાર.

હીસ્ટરિયા-વાયુમુક્તા.

૨. નં. ૧૬૬.

કિં ૩ ૪-૧૦-૦ પો. જુડં.

નવા ૫૧ જુના હીસ્ટરિયાની આંકડી ૧૯૦૬ ૨૪ કલાકમાં અટકાવે છે અને કામખના કાયદાપર લાવે છે તેનાથી તણાવું, દાંતખીસી, ગલરામજી, કાયપત્ર વલી જવા, રોડું, ધુણડું, ચકરી, ગર્ભાશયનો બિગાડ, પક્ષવાત, ચિત્તભ્રમ વગેરે વગેરે ઉપાધિનો નાશ થાય છે અને તન્દુરસ્તી મળે છે. દવા દેશી, પચ્ચ નદિ, બીજો અમરગોમા, સુવાવડી કે સગલાને ઇધું સકાય છે.

ભાષી પ્રજા ઘણું જલો.

ધાવણા બચ્ચાની આંકડી ૩૫ કલાકમાં અટકે છે. તેમજ જવર, પેટ ચડવું, હલડી, સમણી વગેરે દર્દ મટે છે. કિં ૩ ૨ પો. જુડં.

દેશીનાથું ટેકસ્ટ હી ૦) જા પો. ૦) નાથું શીખવાવું પુસ્તક.

વ્યાયામકલા આમ્ર ચગીર કેળવણીવું ૩૬૫ કટવું પુસ્તક નકલ ૧ છે કી. ૨. ૨) પો. ૦) ૨.

છેગનલાલ લક્ષ્મણાઈ શાહ,

દેશીનામાવાળા,

સેઠ શેરી-૫૩૦૬૨૧.

પ્લીહા (બરોળ) અને યકૃત (લીવર) આ રોગોપર સાત દિવસમાં શુદ્ધ દેનારી ચોક્કસ દવા. વી. પી. ખર્ચ સહિત પ્લીહાની દવાના ૨-૧૪-૦ તથા યકૃતની દવાના ૨-૧૪-૦.

બેહેરા પાણું—યક્ષ્મા, કાનમાંથી પડે કે લોહી વહેતું, મધુગણાટ યવેર, થોડું સંભળાતું, ખરખરોળે કાનનાં સધળાં દરદોડા. દીક્ષિતની દવાથી ખાતરીપૂર્વક મટે છે. કિં. ૨-૬-૦ ટપાલખર્ચ સહિત.

ડૉ. બબ્લુ, એન. દીક્ષિત—પુના સિટી.

BLUE BLACK INK PILL. બ્લુ-બ્લેક સાહીની ગાળીઓ.

આ સાહી ઘણી વેબરની પાકા રંગની છે, તેનાથી લેખણને કાટ ચડતો નથી અને અંદર કચરો બાઝતો નથી. એક ગોલીથી એક મોટા પોટ જેટલી પુરતી સાહી થાય છે. કિંમત:- એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)ના આના પંદર; ટપાલ ખર્ચ આના ચાર લીલી સાહી-એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)ના આના પંદર-ટપાલ ખર્ચ આના ચાર. લાલ સાહી-એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)નો રૂ. ૧-૬-૦ ટપાલ ખર્ચ આના ચાર. હાથમંડ બ્લુ-બ્લેક ગ્રોસના આના પંદર-ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.

SARAT CHANDRA SEAL,

15-3 Lakshmi Datt's Lane Bagh Bazar P. O. CALCUTTA.

ડોક્ટર પી. એસ. ગાન્ડા એમ. ડી (અમેરીકા).

ફાઇરોઇસ (Phthisis) કંકભાસ (Scrofula) દમ, હાફુ (Asthma) લુની ખાંસી (Chronic Bronchitis) કુકડીયા ખાંસી (Whooping Cough) ઉન્માદ વાયુ (Hysteria) નામર્દપણું (Impotence) લક્ષ્મા (Paralysis) નિરોધ (Pneumonia) પ્લેગ (Plague) ધનુર્વા (Tetanus) જેટરી તાવ (Typhoid Fever) વિગેરે અસાધ્ય માનેલા રોગો સીરમથી એટલે થોડાની રસીથી ખાતરી કરીને જલ્દીથી સારા કરીએ છીએ.

ડોક્ટર પી. એસ. ગાન્ડા, એમ. ડી.-સીરમ-થીફોઇડ,

ફાઇરોઇસ તથા કંકભાસના ખાસ મકકર,

કેમ્પલુઝ-આય ક્રામ્સી મુબઈ નં. ૮.

આંખના મોતીઆની દવા.

મોતીઆનો અધામો-કેટરેક્ટ કપેર ઓપરેશન વગર નાણુદ કરે છે તથા આંખની ગમેલી રોગની ફરી બહે છે. એકજ ખાતરીપત્ર:-“આ દવા મોતીઓ ધમે દોર તેવા આંખના દર્વાજાને ખરેખર અદર-કારક તથા આંધીર્વાદ રૂપ છે એમ મને જાતે ખાતરી થયું છે.” કિં. રૂ. ૬-૦ થી મેનેજર ચાકુરોન ડીપો-કેપ રાજકોટ.

જેની આખી દુનિયામાં બેઠી
નથી અને જેને સોના
રૂપાના ચાંદો મળેલા
છે, એવું
આ

ઓ ટો મો હી ની

વાપરવા ચુકતા નહિ.

આવા હરીફાઈના છાકડીના પ્રસંગોમાં પોતાની
હીતિને ઝળકતી રાખનાર માત્ર આ એક જ
સેન્ટ છે, વાપરી ખાતરી કરો.

જરા એતો અને વિચાર કરો કે બજાર ભણતાં તેલો
વાપરી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે. અમારું આ—

રોળીનીયા તેલ.

બાલને કાળા તથા સુવાળા બનાવે છે. તેની અત્તરની
માફક મનગોહક ખુરશો તમારા મનને ખુશી કરવાને
બસ છે. કિં. બા એકનો રૂ. ૧.

તા. કે. અડધા આનાના રૂ. ૧૫
બીડવાથી રોળીનીયા તેલનો નમુનો
મફત બાપવામાં આવશે.

મોહિની એજન્સી

જુગામરછા—મુંબઈ.

સુખી જીવન અને આત્મોત્તતિ.

આત્મોત્તતિમાટે શરીર મજબુત, નિરોગી અને માત્ર પ્રુષ્ટ હોવી જોઈએ. કારણ કે વીર્ય એ શરીરનું જીવન છે, અને સુખી જીવનમાટે તેની ખાસ જરૂર છે. એવા જીવનરૂપ વીર્યને અગ્નિના કે પ્રમાદથી અથવા ખીજા શરીરે તે કારણથી દુરુપયોગ થવાથી શરીર અશક્ત, એકદમ નિસ્તેજ અને ચિત્ત ચિતાતુર થઈ જીવન દુઃખી બની સ સાર અસુર લાગે છે. અભારી—

❀ ❀ ❀ **વીર્યવર્ધક ગુટિકા.** ❀ ❀ ❀

ના મેલનથી સારીરીતે ભુખ લાગે છે, શરીરમાં રક્ત તથા વીર્યનો વધારો થઈ તે વધે છે, વાન, પિત્ત તથા કફની પેદા થએલ રોગોનો નાશ થઈ સ્વમાત્રસામાં થતી શરીરની ખરાબી અડકે છે.

કિંમત ૪૦ ગોળીની ૧ ડોઝીના રૂ. ૨ ૮-૦

મુશ્કલાત-ફવાએનું મુશ્કીલ અને રોગોને સલાહ મફત આપવામાં આવે છે.

લખો-વૈદ્ય શંકરરાવ ગોપાલરાવ,

ધોલકા (છલો-અમદાવાદ).

રજિસ્ટર્ડ
નંબર
૮૬૧-૧૦

ચારુતરવકા

ફિઝિયો-
ફોટોજ સાયે

સામ્રાજ્ય સમ્રાટ મહાસેના દુખાવો એકજ મીનીટમાં આ-
ગમ! અમીવા અને દાદકાના કળાતર ઉપર પાણી અકસીર!
ખાદી, ખાદકાળી, ઝાઝ, ઉલ્ટી, ચુક વિગેરે પર સ્વોટ અસર!
કોયિન ઉપરનો આતીનીજ દવા! દાદ-દાનના દુ.આવા ઉપર
વતદુષ્ટ ઉપચાર! વીધીના ડાબો અવલેખ ઉપાય! ખીજા અ-
નેક રોગો ઉપર અમકારીક દવા તરીકે આતરતરુ અમૃતબિન્દુ
આજે ધરવેર વપરાય છે. ટી ૨ ધા પોટેજ માફ. કેટલાંજ
મફત!

‘અમૃતબિન્દુ’ એન્ટીસી-નાડિયાદ.

અમૃતબિન્દુ

બાહરા ખાણું

આંખનાં કમરો, માથાનાં વાઘ, નથી ક્રૅય “ ઓરલીન ” દવાથી સહલાઈથી
હર થાયછે. ઘણા હેસ્તબદેશા સાગ્ત થએલા દાખલાઓ છે.

હક વર્ણની ઉમ્મરે લલન માત્ર થયેલા ઓરનના રહીશ મી. થોમસ વીન્સલેટ લખેછે—

“ માથાના વ્યવિન્યમકા ચાટે મને દહેતા આનંદ થાયછે કે, મે “ ઓરલીન ” મે તે ઉપયોગ કીધો. મારી
મને વ્યારિ દર કામ ને અને મહેતા દાઈ થાયછે કે લુ ૨ નીમા કોસી મીતે સામળ શકું તેરી રીતે હક વર્ણની
દેવચાએ ભાંખળા શકું છું અને તેથી નીજ સાબળતારાએને નમન થાયછે

આપણા વખતે દાખલાઓ કે

આંક વળન વાપરી ખાતરી કરો.
બીજા કિનારો સનીઓર મોહવાનાર કાંઈને ડોકલવામાં આવશે.

આ કિમતે બીજી ગેજ સાતી દવા નથી

ORLENE COY.

11 Salisbury Crescent-West
Croydon-Surrey

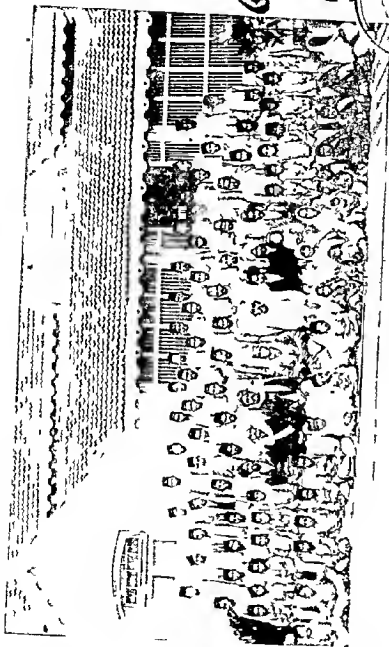
ENGLAND

ઓરલીની દવાની

રેલવે કેસન્ટ-વેગટ ટોલડન-સરે

ઈંગ્લેન્ડ.

અંક ૪

અનાથાશ્રમ—ભાંસવગર.

ધિ દિ દુઃખાન પ્રસ કેદ મે બઈ

પુરતક ગીત્તું.

માહ ૧૯૭૬.

અંક ૪ થા.

અધિપતિ—શંકરભાઈ મજિશંકર ગોવિંદજી બી એ

દેવનું બાલામૃત.

બુએની! આ બાળક કેવી હોંસધી
“દેવનું બાલામૃત” પી જાય છે

બાળકોને તંદુરસ્ત અને બળવાન
બનાવવામાં આ બાલામૃત દરેકને
વાપરવા લાભામળ કરીએ છીએ.

કિંમત બાટલી એકના આના ૧૨.

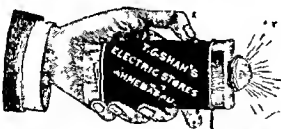
દેવસ દિના પુનઃક મગાવનારને મફત

મેકલવામાં આવે છે

ડી ડી ત્રવાણી,

ધ.વંતરી ઔપચાલય—જામનગર.

વિજળીના દીવા.

નાના ગળવામાં
રાખી રોકાય છે.

અમિની મીલકુલ ધારતી નથી

કિ — રા ૨૧, ૩, ૩૧, ૪, ૫, ૧, ૭, અને ૮
પોસ્ટલ ૮ આના

રપેર બેટરી કો. રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટલ આથે

દી. જી. શાહજી. ઇલેક્ટ્રિક સ્ટોર્સ

રો. ઓરીસ—ગોળપીઠ મુખ્ય નં ૪

માય ઓરીસ—ચાર રતના—પાચ નં ૪ અમદાવાદ.

તેલ કે દીવાસળીની
બરેર પાતીજ નથી ફક્ત
ચાંપ દનાવતાજ બલકાવાર
રાસની યાવ છે

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

૧. અહનુપુટી અભક્ષકલાદમ—દાયજેવા લાગકર વ્યાધિને મટાડવામાં આ ઔષધની ફતેહ શાબ અને અનુભવ એ બન્ને પ્રમાણેથી સિદ્ધ થયેલ છે. ઉષરસ, દમ, અશક્તિ વગેરેને તો તે તરત મારી દેવાય છે. કિંમત તોલા ૧ના રૂપિયા ૫૦ પચ્યાસ.
૨. ઉચ્ચી કિંમતનો ઉચ્ચ મુરમો—આંખનાં ન મટે તેવા દહીલાં દરદોને ઘણુ દગાવાને આંખિને રોગરહિત અને તેજસ્વી કરેછે. કિંમત તોલા ૧ ના રૂ. ૨૪ ચોવીસ.
૩. લોહલાદમ—સોહોને સુધારેછે, લોહીને વધારેછે અને શરીરને લોહાગ્રેણુ મજબુત બનાવેછે. શરીરને મસાધજીવુ તુરત અટકાવી કૌંવતકાર બનાવેછે. કિંમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫ પાંચ.
૪. આરોગ્ય અવલેહુ—શરીરમાં તાકાત અને રૂઝિતી આપેછે, પાચનશક્તિને સુધારેછે, બહુમૂલતા અને પથરીને મગાડેછે, દુર્જતા દરસને શાત કરેછે અને વખતવગર ઘાળા વાળ થઈ જવા તેને અટકાવેછે. કિંમત તોલા ૨૦ વીસના ડબ્બા ૧ નો રૂ. ૨-૮-૦.
૫. હરીતકી અવલેહુ—શરીરમાં ક્ષયરોગના બીજરૂપે મણ્ડાતી ઉષરસ આ અવલેહુના સેવનથી નાશ પામે. તેનાથી દરત સાફ આવેછે, કફનો પ્રકોપ મટેછે અને અર્બક આરોગ્ય તથા બળ ટકી રહેછે. કિંમત તોલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ. ૨ બે.
૬. અમૃતાણુવ અવલેહુ—પિત્તપ્રકોપથી સતત થયેલ લોહી તથા વીરને સુધારી શરીરને શક્તિવાળું તથા તેજસ્વી બનાવેછે, માદશક્તિને સતેજ કરેછે, સંગ્રહણીજેવાં દુષ્ટ દરદોનો નાશ કરેછે અને ઘણાંજીવે દૂર રાખેછે. કિંમત તોલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ. ૨ બે.
૭. વાદકરણુ તેલ—કમપુરપત્ર મટાડવામાટે બદાગ્યા સગાવવાના ઇલાજરૂપે આ તેલ અદ્વિતીય-અમત્કારિક છે. કિંમત તોલા ૧૧ ની બાટણી ૧ ના રૂ. ૫ પાંચ.
૮. બાળમિત્ર—બાળકોને તદુરત, તેજસ્વી તથા તાકાતવાળા બનાવવાને આ ગોળીઓનું સેવન કરાવવું બેહત્તે. કિંમત લગભગ ૩૦૦ ગોળીની ડબ્બી ૧ નો રૂ. ૧ એક.
૯. આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ—શક્તિની તમામ દવાઓમાં અજબ સત્તા ધરાવનારતરીકે પ્રથમપદ ભોગવતી આ ગોળીઓ અખૂટ કૌરવ આત્માની અમત્કારિક ગોળીઓ છે. કિંમત ગોળી ૩૨ ની ડબ્બી ૧ નો રૂ. ૧ એક.

વધારે દવાઓની વિગત જાણવાને અમારું પ્રાઇસલિસ્ટ મગાવો.

વૈદશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

૩૧૦ વામન જોષાજીનો

આયોધ્યજી

સારસાપરિલા

આ સારસાપરિલા પ્રાપ્ત્ય કારણથી ખમડેલા લેહીને શુદ્ધ કરી તેની જલ્દિ કરવામાટે અકસીર દવા છે.

આ સારસાપરિલા ફક્ત લેહી સાથે કરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ ખીનનાં લગ્ન દરેકો જેવાં કે ગરમી, પ્રદર, સાંધાનું રેલી જવું, મોમાં અને દરીરના ખીનના લાગેપર સાંધા પડવા, સ્તનસ્પર્શિત બોજી દમ્બ જવી, સરીરપર ફેલાતા ગમ્બ આવવા, ખુજલી-ખરજ, દવાજ, વગેરેને માટે પણ અત્યંત અકસીર દવા છે.

શીશી ૧ ની કિંમત ૩ ૧૧. દવાલખર્ચ તથા પેઈંગ ખર્ચ આના પાંચ જુદું.

આર શીશીઓ પીવાથી સારો શુભુ આવે છે. યાગ શીશી સામટી મંગાવનારને ૫ પાસ અને પેઈંગ ખર્ચ સાથે રૂ. ૪૫ પડે.

માલેક—ડૉ. ગૌતમરામ કેશવરાવ એન્ટ સન્સ,

મહેશ્વર—મુંબઈ.

Be a Doctor Yourself.

To save your own family and your neighbours in times of epidemics which create a havoc in the country.

Here is your opportunity to save your poor brethren helpless and it is your time to be a helping hand to them

Shall we tell you the way you will discharge this philanthropic duty?

Buy a SAMPLE BOX of DR. BURMAN'S SPECIFICS Contains—1 Campher, 2 Cure for Asthma, 3 Kola Tonic, 4 Nervine Tonic Pills, 5 Purgative Pills, 6 Essence of Mint, put up quantities sufficient for the purpose. For details ask a copy of "The Medicines you want."

Price Re. 1-8 Per Box.

Postage 4 Anna.

DR. S. K. BURMAN:

5. Tarchand Dutt Street—CALCUTTA.

આયુર્વેદ જટલી પારદક્રિયા.

પંચમુક્તી પારદલિંગ સાલુંકા સમેત વજન સાદેચાર રતલ ॥

કિં. ર. ૫૪૦૦ કર્મીશ્વર ર. ૪૦૦ રાજેશ્રીમત શિવમકોંકેલિયે.

મૃદઃ કોટિગુણં સ્વર્ણ સ્વર્ણકોટિગુણો મણિઃ ॥ મણિકોટિગુણો વાળો વાળકોટિ-
ગુણો રસઃ ॥ રસાત્પરતરં લિંગં ન ભૂતં ન મણિમ્પતિ ॥ કૃષિકાલસે આજતક એસી મૂર્તિ
દેહનેમે મારતમે આઈ નહોતી.

પારદગુટિકા નંબર ૧૧૨૧૩૪ ॥ કિં-ર. ૧૦૦૦, ૧૦૦, ૧૫, ૫.

શતાશ્વમેધેન શ્વતેન પુષ્પ ગોકોટિનિઃ સ્વર્ણછદ્ધદાનાત્ ॥ મૃગાં ભવેત્સુતક-
દર્ધનેન વત્સર્વવીર્ધસ્વ કૃતાભિવેકાત્ ॥ પારદલિંગદર્શન ભાવન પૂજનસે બીર પારદ ગુટિ-
કાકે દર્શનસે ઉપરલિંગેહુયે જલ પ્રાપ્ત હોતે હૈ.

નિર્ઘટ રહસ્ય મરાઠી માગ ૧૧૨૧૩ કિં. ર. ૫૦-

શ્રીમંત દેંદુર પ્રજાપતિ મદારાજ હોલકર ચરકાર પારદ પ્રયોગસે છુદ્ધ હોલકર
દનામ ર. ૧૫૦૦ દિયે. મં. ૧ પારદ ગુટિકા ર. ૧૦૦૦ દિયે.

ધી ફોર્મિકલ કંપની—સંગમનેર જિ. આહમદનગર.

રાજા મહારાજાઓ,

નવાગ્રો, નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો, મેયન્સ જાગો,
કનૈશી, મેજર, કેપ્ટન, નામદાર વૉમનસરના ઓનરરી એ. ડી. મી. લેફ્ટેનન્ટ
પોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલિયન ઓશીસર, યુરોપીયન મીવીલ મગજન, એમ.
ડી. ની ડીગ્રી ધરાવનારા મોટા કાકડરો તથા દેહી અને યુરોપીયન અમલદારો અને
ગૃહસ્થોમાં બાદશાહી યાકુતી નામની જગમગદેર દવા ખદ્દ વપરાય છે એજ તેની
ઉપયોગિતાની નિસાનીએ-આવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં આ રજવાડી દવા એનાલાઇઝ થયેલ છે.

બાદશાહી યાકુતી.

જમે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાત પાછી લાવે છે, પુરુષાનન કાષ્ઠ્ય રાખે છે.
આ રાજાશી યાકુતી વીર્યવિકારના તમામ બ્યાધિ મટાડે છે અને વીર્ય ધદ્ જનાવી
ખડ્ પુરુષાતન આપે છે. ખરી મર્યાદ આખબાર અને નમલા માણસને પણ જુવાનની
માફક જોસવર જનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા અમારી ખાસ અલામજ છે. આ
દવાવાપરવામાંકાઈપણુ ગતની પરેશની જરૂર નથી ૪૦ મોઝીની ડબી એકના રૂપીયાદસ.

બાદશાહી યુનાની લેપ.

કમદા દવાઓમાંથી આ લેપ જનાવેલ છે ખડ્ પુરુષાનન લાવવા માટે આ લેપ
ફતેદમંદ ધરાવ છે. આર્ડેસ એકની ડબીના રૂપીયા આઠ.

કાકડર કાલીનમ શાતીરામ-રાજકોટ-કાલીયાવાડ.

જાહેર ખબર

પૈસા કેવી રીતે બચાવશો ?

લાખની પાણી!!!

તમારા ઘરમાં દરરોજ વધતી સાકરનો બચાવ કરો.

અમારે ત્યાં વરસ સાકરનો બનતો રવાદિય લેહજતદાર ચાહ પીવામાં
બહોળ ઉત્તમ છે તેની અંદર બીલકુલ સાકરની જરૂર પડતી નથી.

એક કપ ચાહ બનાવતા ફક્ત બેચનીભાર ચાહ બસ છે

ચાહ બહોળ રવાદિય બને છે. એક વખત એકજ ડબો મગાવી
ખાતી કરો

ફ્રેન્સી ટીનના ડબાની કિં. રૂ. ૨ ચોસ્ટેજ છુટકું.

લખો—

ધીં મરચન્ટ પ્રધર્સ એન્ડ કું

હુદાર ચાલ—મુંબઇ નં. ૨

હાલના આ કાળા કહેરના સમયમાં
નિરાધાર થયેલા

૫

૬

અને આ મ્હારો ન્દાનકડો લાઈ,

પૈસેજ શ્રીમંત નાહું

પણ

દિલના એ શ્રીમંતના

ખરી

હજાલની રોજના પૈસાએ

કરેલા દાનથીજ

ઉગર્યા હીએ.

કેવળ

ધનવાજ શ્રીમંત નહિ

પણ

દિલના ખરા શ્રીમંતો

જરૂર

દિલની સાચી શ્રીમંતાઈ

જતાવી

અમારાં જેવા અનેક અનાદીને

અચારો.

રોજની જાનહામાં હમને

બૂલતા ના,

તેમારે જરૂર લખો—

મંત્રી-હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીઆદ.

કસ્તુરીની અગરબત્તી

વગર

તમને ચાલશે નહિ, કારણકે તે તમારો શ્રમ વ્યર્થીત કરી તમને આનંદ આપશે.
તમારા શ્રદ્ધા મુવાસ ફલાવી તેને અર્ચન સમ બનાવશે.

કિંમત એક રૂપિયા રા. ૨-૮-૦

શાહ પોપટલાલ કસ્તુરચંદ જેન
અગરબત્તીવાળા—જામનગર.

ઉદ્ધાનત પ્રેમ

અંગાલી સાદિ-પના અવપાતી શ્રીયુગ લાંબાવાલ નરભેશકરે, 'ઉદ્ધાનત પ્રેમ' એ
અંગાલી અનુપમ અંચનો સાદી, સરલ અને મધુર ભાષામાં કરેલ અનુવાદ.

અંચકર્તા અને પ્રકાશકની ખાસ પરવાનગીથી છપાઈ તૈયાર થયેલ છે.

કિંમત ૦-૧૨-૦

લખો,

અંકુશ એડીસ—જામનગર.

તાવની રામબાણુ દવા.

રૂ ૧૦૦ ઇનામવાળી.

ફાયદો ના થાય તો પૈસા પાછા.

(ખાસ પરેજ નથી)

કોઈ પણ જાતનો તાવ એટલે દહાડયો, એકાંતરીંગ, ચોથીઓ, ઉને, ટાઢીઓ, તેમજ ચાલતા જમાનાના નવી નવી જાતના ઉડતા તાવો અમારી ફવાથી ના ઉતરે તો લીધેલા પૈસા પાછા આપીશું. કોઈ સખસ એક સાબીત કરી આપશે કે વૈદ્યશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ કદાનજની દવાથી ચોથીઓ તાવ ના ગયો તો તેને રા. ૧૦૦ એ ઇનામ આપીશું. કથી ૧ ની કિંમત રા. ૧-૦-૦ ખાસ પરેજ નથી.

મફત મળતાં પુસ્તકો.

પુસ્તકના ધાતુસંબંધી અને બીજાં દરદો માટે "ધાતુવિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વાંચો.

બીજાનાં દરદો માટે "આર્તવ વિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વાંચો. અને પુસ્તકોનું પોસ્ટ ખર્ચ પણ લેવામાં આવતું નથી.

વૈદ્યશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ કદાનજ,

મુ. ધોળકા—જા. અમદાવાદ.

સૌન્દર્ય

સંસારમાં એક જાદૂ છે, પ્રત્યેક મનુષ્ય સુંદર બનવાનો ઇચ્છુક છે.

યદિ આપકો વ આપકે કિસી મિત્રકો સૌન્દર્યકી અભિલાષા છે તો હમારે મહાંતે સૌન્દર્યકી અર્પણ વસ્તુ મંગવાડ્યે. યદ વદ વસ્તુ છે જિસપર હજારો જેન્ટલમેન પૂર્ણતયા સુખ હો રહે છે. ઓર યદ અર્પણ વસ્તુ યદિ પ્રતિદિન સુખપર મલા જાયે તો તમામ ડાયા, રક્ષવિકાર, લુદ્ધી, ફુન્ડી, ફોદા, સપેદ ધવ્ને, કીલ, લુજલી, ધુરે ૨ દાગ ઓર રંગતવી શરાબીકો દુર કરતા છે, સપર ધા પીમારીકી વજરે વેહે-રેકી નિગદી હુઈ રંગતવો અલગતહી સુંદર બના દેતા છે વૂઠેકો જવાન બનાના ઇષીકો કમ છે.

આપ ઇસ તોફેકો મામુની ચીઝ ન સમજે વલિક એક બાલા દર્જેકી ચીઝ છે અગર સ્નાનકે પીછે ઇસકો સલા આવે તો સુંદરતા હોનેકે સિવાય જિલ્લકો વહુતહી સુલાયમ કર દેતા છે અર્થાત મલમલરી તરફ બના દેતા છે ઓર હુશ્તુ એકી અદ્દસત છે જિસવે દિલ ઓર દિમાગ વરોતાજા રહતા છે દોસ્તોકો તોફા દેનેરે લિયે નિશાયત હી વમ પીમત વેકામી છે ૧ ડીલી મૂલ્ય ૧૫) રપયેમ મંગવાકર અનુભવ કીજિયે મદસૂલ ડાય પ્રાદકરો દેતા હોવા (નોટ) સમ વાહેરોમ જેન્ટલમેન જમરત છે.

પૈનેજર-દેશરક્ષક ઓપધી મંદાર, લુધિયાના, (પંજાબ).

Manager Desh Rakshak Anshadhi Bhandar,

Ludhiana (Punjab)

સજીવનામૃત ઔષધાલયમાં બનાવેલી—

તાવ તથા કોલેરાની ગોળીઓ.

હિ હુન્તાનની હરાને અનુકૂળ પડે, કદીપણ આવી નહિ અથ તેવો ઉપાય, એક વખત મોતના પંજામાંથી છુટું હોય અને અમરપણ ધારણ કરવું હોય તો આ અમારી બનાવેલી તાવની ગોળીઓ વાપરો. આ ગોળીઓ સધળી ભાતના તાવ તથા તેમના એનો એકદમ નાશ કરેછે. ઇન્ડુએન્શ, મલેરિયા, નેમુનિયા, ટાટીવા. ગરમ, એકાંતરા, ચોથેઆ પ્લેગ ભાતના તાવને માટે આ ગોળીઓ વધુનીજ અસીર છે. કિ. ગોળી ૮૨ ની કપી ૧ નો રૂા. ૧ કોલેરાની ગોળીઓ જાડો તથા હાલ્ટીમાટે અસીર છે. કિ. ગોળી ૩૨ ની કપી ૧ નો રૂા. ૧. વાપરવાની રીત કપી સાથે આવશે.

સધળો પત્રવ્યવહાર અમારા એજન્ટ સાથે કરો.

મોલ એજન્ટ,
શાહ બેહાલાઈ રત્નસિંહ મોખાયા
ચુક્રમેલર.
૧. માંડવી મસજીદ પુલકપર
સુબઈ નં ૩

વૈષ શાહ રીવલ બેહાલાઈ

બાકપલ.

ગ્રામાઈટર-સજીવનામૃત ઔષધાલય
હા. ઓ-નાથલપુર, ૧૨૭, પોસ્ટ-માંડવી
આંચ-૩૨૭-માંડવી બંદર

સજીવનામૃત સરોજ નામકું પુસ્તક મફત મોકલવામાં આવશે. પોતાનું નામકામ, ઠેકાણું તુલ્ય અક્ષરે અમારા એજન્ટને લખો.

કેશવકાન્ત હિર ઓઈલ.

(સફેદ તેલ મેળવ્યાવગરની બનાવટ)

ઉત્તમ સુગંધીવાળું તથા સસ્તામાં સરતું, ઉંચા ગુણોને માટે ખાલીબરના પ્રદર્શન-તરફથી સર્ટિફિકેટ મળેલ છે તથા મહીસેર, પ્રદર્શનતરફથી ચાંદ મળેલ છે.

ચોખ્ખા વનસ્પતિના તેલમાંથી અને તમામ જાતનાં સુગંધી ફૂલોમાંથી આ કેશવ-કાન્ત ખાસરીતે બનાવવામાં આવેલ છે. તે બાલને ખરી જતાં બટકાવે છે અને તેને લીસા તથા કાળા બનાવે છે. વિશેષમાં બીજાં તેલો જે વહેંચાય છે તેમાં આ તેલ જ-સ્તામાં સરતું છે કે જેથી જરીબ તેમ તવંગર સરખી રીતે તેનો લાલ લાઇ શકે છે.

આ તેલની બંદર સફેદ તેલની મેળવણી છે એવું સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦ પ્રતિ મામ આપવામાં આવશે.

એક વખત અજમાયશ કરી ખાતરી કરો.

ચેસ્ટર તથા વી. પી. સહિત કિંમત બાટલી ૧ ના આના ૧૫.

કેશવ પરચુમરી વર્કસ,

૨૪૭ અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ ૨.

નોટ—કેશવકાન્તના દરેક પેકેટમાં ઇનામની ટીકીટ રાખવામાં આવે છે.

પ્લીહા (બરોળ) અને યકૃત (લીવર) આ રોગકાળે સાત દિવસમાં યુક્ત દેનારી ચોક્કસ દવા વી. પી. અર્થસહિત પ્લીહાની દવાના ૨-૧૪-૦ તથા યકૃતની દવાના ૨-૧૪-૦.

બેહેરપાણી—ચક્ષુ, કાનમાંથી ૫૨ કે લોહી વહેતું, મજબૂત થવો, થોડું સંભળાવું, ખરબચડે કાનનાં સપાટાં દરદો કા. દીક્ષિતની દવાથી ખાતરીપૂર્વક મટે છે. કિં. ૨-૧-૦ ટપાલખર્ચ સહિત.

ડા. હમ્મલુ. એન. દીક્ષિત—પુના સિટી.

BLUE BLACK INK PILL. બ્લ્યુ-બ્લેક સાહીની ગાળીઓ.

આ કાઢી ઘણી તેજસ્વી પાકી રંગની છે; તેનાથી કોષણને કાટ ચડતો નથી અને અંદર કચેરો બાઝતો નથી. એક ગોલીયા એક મોટા પોટ જેટલી પુરતી સાહી ચાપ છે. કિંમત—એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)ના આના ૫૨૨; ટપાલ ખર્ચ આના ચાર લીલી સાહી-એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)ના આના ૫૨૨-ટપાલ ખર્ચ આના ચાર. લાલ સાહી-એક ગ્રોસ (૧૪૪ ગોલીઓ)ના રૂ. ૧-૬-૦ ટપાલ ખર્ચ આના ચાર. હાથમંડ બ્લ્યુ-બ્લેક ગ્રોસના આના ૫૨૨-ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.

SARAT CHANDRA SEAL,

15-3 Lakshmi Datt's Lane Bagh Bazar P. O. CALCUTTA

અમારા શુદ્ધ સાચા મોતીના સુરમાથી આખના કોઈપણ કદે ઉપર ફાયદો નથી થયો એવું પ્રતિતા પુરક કહેનાર આકેને પેસા પાછા મળે છે સુરમે—રોટ સાફટ, રતીધળાપણું, આખની ગરમી, આખનું દુઃખનું, રતામ, કંદણ, આંખી પાચી, અજવાળાથી અંબાઈ જવું, પાંપણાનું ખરવું, પાંખીનું ઝરવું, કુંક સુદતમાં પડેલાં પુલાં નજલો વિગેરે દરોને આ સુરમે જામૂળથી નાશ કરે છે. (નં ૧ તોલા ૧ના રૂ.૪) નં ૨ તોલા ૧નો રૂ. ૧૧

લખો—વોરા ધખાલ મુસાલ સુરમાવાલા, અમનગર—કાઠિયાવાડ.

નાની છપ્પી પરથી
લાઇફ સાઇઝસુધીના
એનસાઈઝમેન્ટો
[સિલિઆ-એમાઈડ].
અમારે સાં સુંદર તથા વ્યાજબી હાંમે
અને વાયડેસર બનાવી આપવામાં
આવે છે.
સ તોપકારક કામને વાસ્તે ખાસ
સાઇઝ બજે સ્ટુડીયો બંધાવેલ છે,
રચાપના ૧૯૧૨.
વધુ વિગત માટે લખો,
જોશી એન્ડ વોરા.
અસનગર ફોટો કમ્પની
અમનગર.

લાખો વખત થયા હુદ દરદાથી દુઃખી થતા દરદીઓને દિલાસો.

તદન મરત! “વૈધકીય સંમતિ” તદન મરત!

પોતાના કોઈપણ રોગને માટે ખરેખરી અને સર્વિસ્તર હકીકત પરથી લખી જણાવનારને વૈધક શાસ્ત્રાનુસાર “વૈધકીય સંમતિ” તદન મરત લખી મોકલવામાં આવે છે.

અમારી સલાહ પ્રમાણે વર્તવાથી અને આપખનું સેવન કરવાથી દરદીઓને શું ફાયદો થશે તેની ખાતરી એક વખત રૂ.૪૨માં મલવાથી અથવા પત્રદ્વારા પુછાવી એવાથી થઈ શકશે.

જ્યાખતે માટે અર્ધાઆનાની રહેમ્પ બીડની તમામ પેન વ્યવહાર ખાતની રાખવામાં આવે છે.

અમારા ઔષધાલયમાં પ્રત્યેક રોગને માટે શાસ્ત્રમુદ્ધ અને અનુજીત હિતમોતમ ઔષધો હમેશને માટે તૈયાર રાખવામાં આવે છે. વધુ વિગત માટે અમારું પ્રાર્થસીસ્ટ મળાવી વાંચો.

વૈધ કાલિદાસ વિ. પોપટલાલ શાસ્ત્રી.

આરોગ્યકર ઔષધાલય

અમનગર—કાઠિયાવાડ.

નેત્રરક્ષક અજ્ઞન.

શતિંયા ૨૧ વર્ષકા પરીક્ષા દિવા જો પુલી મોતીવાવિન્દ, પુંધ, જાલા માઠા દર્દો, રતોંદ, તિમિર, જાલ્મતા, સુર્લો, સુજલી, માંસકૃદિ અદિકો જલસે છો દેતા દે. કીમત પી બીચો ૧) વ ૧) વ ૧) મદુલા ૧) કા ટિકટ મંગલેસે મુક્ત મેજા જાતા દે.

પ્રજેન્દ ચાદિયે—પ્રોફેસર મુનીલાલ મુક્ત, દયાવા સુ પો.

અત્તરાંચા નવીન કારખાના.

સદ્ગૃહસ્થ દો, શામચે કારખાન્યાંત સર્વ પ્રકારની શુદ્ધ
ચંદનાચે તેલાવર વનઠેલી અર્ચે, મુલામિક તેલે, ગુલાચઝલ,
ફેવડા જઝ, અર્ક મુરંવે, તંબાલુ વગેરે સર્વ માલ માફક
દરાને સાઝીંચા મિઝતો, ઘણે પુરુ વેઠ અનુમવ ધ્યાવા.

અર્ચે.

ગુલાવ, ફેવડા, ચમેલી, ચંચ, જૂડી, હીના, મુરંગી,
માલતી, આવા, શેદ, ચારા, શેવતો इत्यादि दर तोळ्यांम
०।।= આળેપાસૂન ૧૫ રૂ પચેત.

તેલે

વેળા, ચમેલી, મોગરા, ગુલાવ, મસાલા इत्यादि दर
શેરાસ રૂપચે ૨-૧૫ પચેત.

તંબાલુ-દંદ શેરાસ

રૂ ૨-૪-૧૦-૨૦-૩૨ પચેત.

મોટા ફેટલોગ કુકટ પાઠકં :

માલનલાલ વિશ્વનાથ, જનરલ મંચંટ, મુ. કન્નોજ -સિટી

૧ રૂપિયો કાંઈ વધારે નથી.

મનોવિકારના સપાટામાં સપડાઈને ચરીરે સતતનીન થયેલા તરણો ? તમારી પાચન-
શક્તિ મંદ પડવાનું, દસ્ત સાદું ન આવવાનું, હાથ પગ દુખવાં થવાનું, કમર કુખ-
વાનું, ચરીરમાં ઝીણેઝીણે તાવ રજા ઠારવાનું કારણ શું તે બહુ છે ? તેનું
કારણ ધાતુપાતજ છે. તમે વિચાર કરતા હો છો કે હવે ચરીર સાફ કેમ થાય ?
—પણ નિરાશ થશો નહિ.

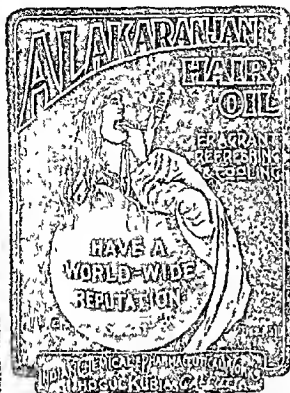
એક રૂપિયો એ કાંઈ નોટોડી વાત નથી અમારો "ધાતુપૌષ્ટિક પાક"
ખરીદો. અને તે ૨૧ દિવસ અનુપાન સાથે આપને તમારી તબીબતમાં કેવો
સુધારો થાય છે, તેનો અનુભવ લ્યો. તમારી તબીબતનો સુધારો તમને પોતાનેજ
માણુમ પડશે.

ખરેખર ? એક રૂપિયો કાંઈ વધારે નથી. માટે અનુભવ લ્યો. વી. પી
અર્થ પાંચ આના થશે.

Aryasushadhalaya—MIRAJ.

આયોધધાસય.—મીરજ (S. M. C.)

“આ તેલ મેરાસ કરસનદાસ લઘુ (રાજેન્દ્ર રોડ-જામનગર) ને ત્યાંથી મળશે.”

અલક-
-રંજન
તેલ.

ખુબજ પુરાબોધાર, સુ
વાસિત તેલ વાળને ચક
ચકિત બનાવે છે અને મનને
પ્રફુલ્લ બનાવે છે. વાળ ખરી
પડતા અટકાવે છે, અને
મગજને શાંત કરે છે.

એક શીશીના રૂ. ૧૦૦

ત્રણ શીશીના રૂ. ૨૮૦

એક ડઝનના , ૧૦૦૦

અરઝીના (૨૭૨૮૬)

જીવાત્રીમાં યતી સ્વચંદ્ર બૂલોને અને યતી લોહીના બગાડાટે સર્વોત્તમ છે
ચામડીના દરેક રોગનો નાશ કરી, લોહી પુધારવામાટે એક છે. ચાર ઔસની શીશીના
રૂ. ૧-૧૨-૦ ત્રણ શીશીના રૂ. ૫. ડઝનના રૂ. ૨૦ એક રતબના રૂ. ૧-૮-૦

અપરીન

શારીરિક અને માનસિક નયગળીને દૂર કરવાનું ઔનિક છે. દરરોજ બતની
નયગળીને દૂર કરી, સ્મરજીવકતાને સતેજ કરે છે નયગળી તદુરસ્તીને બળવાન બનાવી
દરરોજ કારણથી ઉત્પન્ન થયેલ અસાધ્યતાને દૂર કરે છે. ૬૪ ડોઝની શીશીના રૂ. ૧૦૦-
ત્રણ શીશીના રૂ. ૨-૧૨-૦ ડઝનના રૂ. ૧૨ ૨૫૧ ડોઝના રૂ. ૩-૮-૦

ઈન્ડિઅન કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્ક્સ

ટેલી. એડ્રેસ

૧ હોમલ કુરિયા—કલકત્તા.

“અરઝીના” કલકત્તા.

— વિધ્યાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) મહારી ઇચ્છા. ... (કવિતા)... ...	૧૨૧
(૨) પૃથ્વીપરનાં મુખ્ય સ્થળોનું અવલોકન. ...	૧૨૨
(૩) ખતો તારક તમે જાતો! (કવિતા)... ...	૧૩૦
(૪) અંસજનો સંસર્ગ.	૧૩૧
(૫) સારતના હિદારમાટે અવધર્મના (કવિતા) ...	૧૩૭
(૬) ધર્મપ્રચારક દર્શન.	૧૩૯
(૭) સાહિત્ય રવીન્દ્ર.	૧૪૧
(૮) મનોવૃત્તિ.	૧૪૨
(૯) વૈરાગ્યપંથકની ગુજરાતી વ્યાખ્યા	૧૪૭
(૧૦) કાયાની માયા ખોટી છે. (કવિતા)	૧૪૯
(૧૧) ચિત્તવૃત્તિ-વિગ્નાવશાસ્ત્ર.	૧૫૦
(૧૨) પરમેશ્વરપામે પ્રાપ્તિના	૧૫૪
(૧૩) મોઘીખાઈનો સ્વર્ગવાસ.	૧૫૮
(૧૪) દિલ્લી દરબાર (ચાલુ વાર્તા) ...	૧૨૧થી ૧૨૮

અંકુશ.

ANKUSH.

પુસ્તક ત્રીજું.

માહ ૧૯૭૬.

અંક ૪ થો.

“મહારી ઈરછા.”

પીલુ-મંજલ.

ગરીબી હાલમાં હરદમ, મહને મુખ કવગનું ભારો;
 નથી ઈચ્છા અમીરીની, ફકીરીમાં દૃઢ રાશે.
 છગરમાં આરા ના રહેતી, ધરા કે ધામને ધનની;
 પ્રભુ જો પેટભર આપે, મુરોઢો બર થશે મનની.
 ધરૂં ના હાથમાં ઝાળી, કપટથી દામ હરવાને,
 લીખું હું ભાવના રૂડી, સ્વભૂમિ ચણું ધરવાને
 હબરો દાસદાસીની, ગુલામીથી નથી ઈરછું;
 સજ સેવાતણી પાંખો, બગતમાં મુક્ત થઈ ફરવું.
 પૂતરી લક્ષ્મીનેા થયને, મળ દિલભર નદિ કરવી;
 કરી આરાધના હોંસે, સદાપે સારદા સમરવી
 કરી કાળાં અને પોળાં, નથી “મહોદા” કહેવાવું;
 ચળી કર્તવ્યને પંથે, પ્રભુને આશરે જાવું.

રમણિક ૨. મહેતા-જુનાગઢ.

વિમાનમાં બેઠેલા વૃદ્ધયશે યુવાનયશને પૃથ્વીપરનાં મુખ્ય સ્થળોનું કરાવેલું

અવલોકન.

વેષક--શ્રીકૃત મહાત્માશ્રી નથુરામગર્ભા-કર્તાચી

આપણે આપણી રમણીય અનકાપુરીથી દક્ષિણબણી હરિહરના (ચણ્ડોદરાય ને સોમ નાથના) પરિત્ર તીર્થગાળા મોગટ્રદેશમાં આ પાછીએ આ સૌરાષ્ટ્રદેશમાં આપણા વિમાનની નીચે પ્રાયશઃ નિરૂત્તિપરામણ્ય છવન ગાળના ઇચ્છતા સતોને અને પોતાનો આ શ્રવ્ય ઇચ્છનાર અન્ય પ્રણીઓને પ્રસન્નતા પૂર્વક આશ્રય આપનાર જે પરિત્ર પર્વત પ્રતીત થાય છે તે પર્વત લોખમાં ગિરનાર પર્વતના (ગિરિનારાયણ-નારાયણના (મિ) ના) અવતારરૂપ શ્રીહસ્તાત્રેયના પર્વત-ના) નામથી ઓળખાય છે તે પર્વતના આ ઉચ્ચ જ છાતા શિખરપર શ્રીહસ્તાત્રેયના ચતુર્થિન્દ્ર વિરાજે છે, તેથી લોખ આ શિખરને ઇશ્વર શિખર એવા નામથી ઓળખે છે આ પર્વતના બીજા કેટલાક શિખરોની ઉપર કેટલાક દેવોની ને કેટલીક દેવીઓની પ્રતિમાઓ વિરાજે છે કેટલાક રમણીય અને રૂડે આ પર્વતની નીનાણુનો ભાગ અલ્પ કૃત્ત ચયેયો છે ભિન્ન ભિન્ન દિદુધમના ને જૈનધર્મના વાત્રાણુઓ પોતપોતાના મનને શાંતિજન્ય મુખ્ય આપનામાટે ને સસારના નાનાવિધ દુષ્ટોને થોડો સમય મૂલવામાટે આ પર્વતપર આરોહણ કરે છે ને પર્વતની નીચેના વનોમાં ભ્રમણ કરે છે આ પર્વતની દક્ષિણબણી કેટલેક દૂર પપર પ્રભાસપાટણમાં ગુજરાતના પ્રાચીન હિદુરાજ્યોના હરદેવ શ્રીમોમનાથ

મહાદેવ વિરાજે છે

ગુજરાતના ચક્રવર્તી હિદુ મહારાજ્યોના સમયમાં ગુજરાતમાં પાશુપતમતનું વિશેષ પ્રાપ્ત્ય હોવાથી શ્રીસોમનાથમહાદેવનો ચૈત્રિય વૈભવ તેનેગા વણો વધારે હતો તેમના પૂજનાદિમાં યાનાળુઓતરફથી નિસ ધરવામાં આવતી બેટોના ઉપગત આશરે બધો ગામોના ગજભાગની ઉવજતો વ્યય થતો હતો નિસ આવેના નવા પવિત્ર ગંગાજળથી તેઓ શીતે પૂજનવેના વિરિપૂર્વક સ્નાન કરાવવામાં આવતુ હતું, ને મોગા હાકમાંથી નિસ ચારવાર તેમનુ પૂજન થતુ હતુ તેમાં મધ્ય રાત્રિએ થતા મહાપૂજનનો અનાકિકે હાક લાવિકેલ્લકોના ચિત્તને ચકિત કરી નાખે એવો પ્રતીત થતો હતો લાખો હિદુ યાત્રાળુઓ પ્રત્યેક વર્ષે તેઓધીના દર્શન કરી પોતાને કૃતાર્થ માનતા હતા પ્રત્યેક મહાશિવરાત્રિને તમા સુચર્યદ્રનાં ગદલોની વેળાએ ધણા વારિકે માણસો અહીં દર્શન થઈ આવતા હતા દનણા તેઓની પોતાના મહાગોળીના ત્વલાનુ સ્મરણ કરી બહુ ન્યૂન વૈભવનો અંગીકાર કરે છે

આ પ્રભાસપાટણથી થોડે દૂર જે નદી પ્રતીત થાય છે તે નદીની સમીપ શ્રીકૃષ્ણ ને ક્ષીનતદેવે પોતપોતાના સ્થૂળશરીરનું પોતપોતાના આ પૃથ્વીપરના અવિભાવનું પ્રયોજન સમાપ્ત થવાથી વિસર્જન કર્યું હતું.

પ્રભાસપાટણની દક્ષિણે જે સાગર પોતાના તરંગો ઉછાળીરહેલો દેખાય છે તે સિલગિત્ત લૈકિકનામોથી જોળખાતો છેક પૃથ્વીના ક-સ્થેવ દક્ષિણ છેડામુધી પહોંચે છે તે પોતાના વિશાલઉદરમાં અનેક નીતિનાં અસંખ્ય જ-લચરોને પ્રસન્નપણે આશ્રય આપતો છતો, પોતાની નીચે ઘણાં સુવર્ણ તથા રૂપાઆદિને ધારણ કરતો છતો. જોનારા લોકોને ક્યારેક પોતાનું ઉદર ને ક્યારેક પોતાનું સાતરૂપ દેખાડતો છતો, તથા પોતાના સ્થૂળ શરીર ઉપર અનેક પ્રકારની અનેક નાનીમોટી નાકાઓને ધારણ કરતો છતો, જોનારા મનુષ્યોને પોતાના વિશાલપણાથી ને ગંભીરપણાથી નિરમય પમાડે છે. વિશાલતા ને ગંભીર અભિરુચિ હોવાથી તે સ્વભાવ જેમાં વધારે પ્રતીત થાય તેને જોઇને જોનાર મનુષ્ય પોતાના અતઃસ્થિતિ અજ્ઞાનાવૃત્ત અભિપ્રાયના આલિંગનપર તે સુખનો અનુભવ કરે છે. આપણી સંમુખ કેટલેક દુર પ્રતીત થતો શંકુજ્યગિરિ, જેનોને મતે તે પર્વતપર ધણા મુનિઓ મોદારૂપ શિદ્ધિને પ્રાપ્ત થયેલા હોવાથી જેનોના પરિત તીર્થંકર ગણાય છે. તેનાથી ચોરેછેટે જે વળા નામનું ગામ દેખાય છે તેની પાસે પૂર્વે વસ્ત્રજીરપુર નામનું મોટું નગર હતું. તે નગર તે સમયમાં ગુજરાનપ્રાંતની રાજધાની હતું. રિથ-પંતર કરવાના વ્યવસ્થાવાળા કાળે દમણાં તેનું ગામ નામજ અવશેષ રહેવા લીધું છે. ઉત્તર ખાલુએ કચ્છના રણની પાસે જે આ ઝીંજુવાડા નામનું ગામ જણાય છે, તેની પાસે પૂર્વે પંચાસરનામનું નગર હતું. વલ્લભીપુરનો નાથ ચણા પત્ની તે નગર ગુજરાત પ્રાંતની રાજધાની ગણાતું હતું.

સર્વે માયિક પદાર્થોનું ર્ષાંતર કરી વિનાશ કરી નાખવાના સ્વભાવવાળા પ્રખર કાળે તેનો પણ વિનાશ કરી નાખ્યો છે.

આ રાજનગર (અમદાવાદ) દમણાં કેટલાંક વર્ષોથી ગુજરાત પ્રાંતની રાજધાની ગણાય છે. આ અણહીલપુરપાટણ વા ચિદપુર-પાટણ એ પંચાસનગરના પતનપછી ગુજરાત પ્રાંતની રાજધાની મનાયુ હતું, પણ હ-મણાં કેટલાંક વર્ષોથી તેને તે માન મળતું બંધ થયું છે આ દૂર પ્રાંતી થનું ઉજ્જન વા અતિકા-તે ભરતખંડમાં મોક્ષ જાપનારી મતાતી જ્ઞાન પુરીઓમાંની એક પુરી છે. તે નગરીગદાર શ્રી મદાકાલેશ્વર ખિરાજે છે. પૂર્વે પરદુ અખંજન વિક્રમરાજ એ નગરીને જોખાપના દના. લગનખંડમાંનાં સર્વ તીર્થે-ન રાજનરીકે મનાતું આ પ્રયાગરાગનામનું તીર્થ-ઉજ્જવલ જલચાળાં ગંભીરો ને કાંઈક ટેળા જલચાળાં યથુતાનો અદિ સંયમ થાય છે. આ તીર્થે ધણા પ્રાચીનકાલથી બદ્ધ પરિત મનાય છે આ યથુતાનદીના તટપર શોભી રહેલુ આશા, તેનીપાસે શાદગદાં જા-સ્થાદનાં વદાકાં જેયમ અજમંદમાનુનો ના-જમદાલના નાચાથી જોળખાતો જગપ્રસિદ્ધ રાજો છે. આ દક્ષિનાપુર, જેનેદમણાં દિલી કહેવામાં આવે જ ને પુનઃ ભરતખંડની રા-જધાનીના જ્ઞાનને પ્રાપ્ત થયેન છે તેની પાસે કુતુખીનારનામનો ઉગ્રો મીનારો છે. આ કુરશેત્ર વા પાણીપત. અદિ પૂર્વે ઠાવત પા-અનું મોટું મુદ્ધ થયું હતું. ભારપછી પણ અદિ કેટલાંક મોટાં મુષો થયાં હતાં. બદ્ધ દૂર ઉત્તરદિશામણી દષ્ટિ કરનાં જે ઉગ્રો રથ-

તત્ત્વ પ્રદેશ પ્રતીત યાય છે તે આ પૃથિવીપર
સ્વર્ગસમાન સુંદર મનાતો કારમીસ્તામનો
રમણીય દેશ છે. તેમાં શ્રીનગરનામના નગરની
પાસે સર્વશીક છે. તેનાથી પૂર્વભણી કેટ-
લેક દૂર દિમાલયપર્વતની શુશમાં અમરનાથ-
નામના મહાદેવ વિરાજે છે. ભરતખંડની ઉ-
ત્તરસીમાપર જે આ હિંચો ને ધણી વિસ્તાર-
વાળો પર્વત પ્રતીત યાય છે તેનું નામ દિ-
માલયપર્વત છે. આ પર્વત પૂર્વે સમુદ્રને
તળાએ હતો એમ તેના ઉપર વર્તમાનમાં
કેટલીક પ્રતીત થતી વસ્તુઓપરથી જણાય છે.
આ પર્વતપર કરતૂરીમુગો, ચમરીનામના
મુગો, ને અરવચ્છદિયો જેવામાં આવે છે,
ને તેની તળેટીનાં કેટલાક અરવ્યોમાં શિંદે-
ની ગળનાઓ ને હાથીઓની ચીસો સંભ-
ળાયા કરે છે. આપણી અલકાપુરી પાસેનો
આ પવિત્ર ટેલાસપર્વત અને આ પવિત્ર
માનસસરોવર છે. આ રથજોની સાંતિ ને
લગ્નતા કેવી આહ્વાદક છે!

શ્રીકૃષ્ણના પ્રાકટ્યવરે, નિવાસવરે ને વિચર-
વારે પુણ્યવર્યાનરૂપ મનાતા આ મથુરા, ગોકુલ
ને જંદારણ્ય. આ અયોધ્યા, જે શ્રીરામભક્ષના
પ્રાકટ્યવરે પવિત્ર મનાય છે. તેની સમીપ પવિત્ર
સરયૂતામની નદી વહે છે. આ શ્રીવિશ્વનાથજીની
કારીપુરી મોક્ષદાતા સાતપુરીઓમાંની આ
મહુ પ્રસિદ્ધપુરી છે. આ પુરીમાં ધણી દેવા-
લ્યો છે. ત્યાંથી ઉત્તરદિશાભણીના ટીબેટઆદિ
કેટલાક પ્રદેશો મુઝ્યા પછી જે મહુ દૂર મ-
હાસાગર પ્રતીત યાય છે. તેના ધણો ભાગ ત્યાં
મગતી ધણી ટાઢને લીધે દિમચ્છ રહે છે. પૃ-
થિવીના ઉત્તર દિશાભણીના કારિપત ઉઝાના

ખિંદુને ઉત્તરમુખ કહેવામાં આવે છે. આ ઉત્તર-
મુખની આસપાસના પ્રદેશમાં ને પૃથિવીની
દક્ષિણભણીના દક્ષિણમુખની આસપાસના પ્રદે-
શમાં આ ભરતખંડના ૭૭ માસના જેવડા લાંબા
ને ઉદારીનતા જણાવનારા દિવસો ને ૭૭ મા-
સના જેવડી સનકારવાળી લાંબી રાત્રિઓ યાય
છે. તે રાત્રિના કોઇ ભાગમાં તે ઉત્તરભણીના
પ્રદેશમાં ઉત્તર અરથુપ્રકાશની મંબીર ને કાંઈક
ભયપ્રદ છતાં પણ રમણીયજેવી ભાગતી પ્રતીતિ
ધાય છે. ત્યાં ધણીજ ટાઢને લીધે તથા આહ્વા-
રના પદાર્થોના ને બળતણાના અભાવને લીધે
માણસો વસતિ કરીને રહી શકતાં નથી.
તે દિમચ્છ પ્રદેશમાં કોઇ કોઈ રથજો કવચિત્
ધોળાં રીઠે, ધોળાં કિયાળો, ને ધોળા કાગ-
ડાઓ જેવામાં આવે છે. આ ઉત્તરમહાસાગરને
નામે ઝોળખાતા મહાસાગરના કોઇ કોઇ ભા-
ગમાં તિમિનામના મહામત્સ્યની એક જોત
ધાય છે, જેના શરીરમાં તેલના જેવી પુષ્કલ
વસા (ચરખી) હોય છે. ઉત્તર મહાસાગરની
દક્ષિણભણીના અને દક્ષિણમહાસાગરની ઉત્ત-
રભણીના સમીપના પ્રદેશોમાં જે મનુષ્યો વસે
છે, તેઓનું જીવન લગભગ પશુઓના જેવું
વ્યતીત યાય છે. દમણાં જ્યાં ઉત્તરમહાસાગર
સર્વશ્વ જરથી ભરપૂર રહે છે ત્યાં કેટલાક સદસ
વર્ગોપરે પૃથિવીનો મધ્યભાગ હતો, ને તે
રથવપર તેજોરાશિ સૂર્યનાં ઉજ્જલકિરણો પડતાં
હતાં. જળ ત્યાં રથજ ને રથજ ત્યાં જળ
એવા ફેરફારો આ પૃથ્વીપર વારંવાર જ્યાં
ત્યાં થયા કરે છે

આ ચચીમારનું ગામડું મટીને વર્તમાનમાં
સોનાની મનાતી ને ભરતખંડના પશ્ચિમભાગનું

રાજ્યધાની મોઢેમંધીપુરી, (મુંબઈ). ભરત-ખંડના દક્ષિણભાગભણી સમુદ્રતટપર સમુદ્રથી પૂર્વભણી જે પ્રદેશ પ્રતીત યાયછે તે કવિ-ઓએ વખાણેલા વાયુવાળો ને હિતમ ચંદન-ગ્રહોવડે શોભતો મહાપ્રદેશ છે. તેમાં પૂર્ણ-નદીના કાંઠાપર પ્રતીત થતું આ કાલદિ-નામનું ગામ છે તે શીઆલશંકરાચાર્યના પ્રાકૃત્યના રથાનરૂપ મનાયછે. મુશાનકેશુમાં દેખાતું આ ગયાછ, અહિં પૂર્વે શુદ્ધમજાને ઉગ્ર તપ કર્યું હતું. આ દિંદુઓનું ને બાહોનું તીર્થ છે. આ હુમલીગંગાઉપરનું કેટલાક સમયસુધી ભરતખંડની રાજધાનીનું માન પામેલ કલકત્તા, આ બંગાળના ઉપસાગરને કાંઠે પ્રતીત થતી જગન્નાથપુરી, આ આંડમાનજેઠ, તેમાં મહાપરાધિઓને તેમના કૃહલની શિક્ષા ભોગવવા ભરતખંડમાંથી મોકલવામા આવે છે. દક્ષિણભણી આ કાન્ની, સિદ્ધનર, મદ્રામ, ગામનાથ ને લંકા-પ્રતીત યાયછે આ ગંગા-સાગરનામનું તીર્થ આવ્યું. અહિં ઉપગના પ્રદેશમાં ભેળાં થઇને આવતાં જલપુત્રા ને ગંગાછ બંગાળના ઉપસાગરને મળે છે. અહિં પૂર્વે ભગવાન, કપિવ્રજ તપ કરતા હતા. જેમનું અકારણ અપમાન કરવાથી તેઓધીની દૃષ્ટિના પાતવડે સગરરાજના આહ્વાનર પુત્રો જળીને ભરમ મગ્ર ગયા હતા. ઉત્તરભણી દૂર જે વાહુકામય પ્રદેશ દેખાયછે તે મેગોસિવાના રણના નામથી ઓળખાય છે. આ રણમાં માણુઓને ક્ષાતિ ઉપજાવનારા કેટલાક વિચિત્ર દેખાવો દૃષ્ટિએ પડેછે. આ રણના કાંઠાપરના દીળેટના ઉપરના ભાગમાં કેટલાક સાધુના જેવો વેપ પહેરનારા શુદ્ધ-

ધર્મી મનુષ્યો ને પોતાના હાથમાં નાની લા-કડાની ધંદી લઇને ફેરવતા દૃષ્ટિએ પડેછે, તેઓ એવા ભાવથી એ ધંદી ફેરવે છે કે જેમ પાપાણુની ધંદીથી અજ દળાઇ જાયછે તેમ આ ધંદી ફેરવવાથી અમારાં પૂર્વજ-મોત ને આ જન્મનાં સર્વ પાપો દળાઇ જશે.

આ ચીનની ઉત્તરમીઠાઉપર આશરે ૫-છુમો યાઉ લાંબી ને આશરે ૫૦મીશ હાથ પહોળી મોટા ગડની રાંમજેરી ને ઉંચી ભીંત જણાય છે તે પૃથ્વીપરનાં મનુષ્યોને આશ્ચર્ય ઉપજાવનારા આ પૃથ્વીપરનાં દરશોમાંનું એક આશ્ચર્યવાદક દ્રશ્ય છે. ચીન દેશની ઉત્તર-ભણીના જળાના લોકો ચીનદેશઉપર સૈન્ય લઈને ચીનદેશ છૂતવા વા લૂંટવા ન આવી શકે માટે ચીનદેશના કોઇ રાજ્યએ ધણાં વર્ષો પૂર્વે આ અદ્ભુત ને વિશાળ ભીંત બંધાવી છે. આ સર્વજાતીઓના મનુષ્યોની વસ્તીવાળો ચીનદેશ ધણા વર્ષોથી દિક્રમતમાં વળણાતો આવ્યો છે. શુદ્ધમં પાળનારા ચીનાઓની લાંબી એટલીઓ રાજવાની રીતનું ચીનમાં વસતા મુસલમાનો પણ પોતાની મરતકમુંડન કરાવવાની રીતિનો પરિત્યાગ કરી અનુકરણ કરે છે ચીનાઓનો કેટલોક ભાગ અશ્રીજુના દુર્વ્યસનથી દુઃખમય સ્થિતિમાં આવી પડ્યો છે. આ દેશમાં મનુષ્યોના જેવી ધારી વસ્તી છે તેવી ધારી વસ્તી પૃથ્વીપરના બીજા કોઇ પણ દેશમાં નથી. ચીનની સમીપ આ નાનકડા પણ હિમાચી ને સ્વદેશભિમાની દેશ તીબેતના વા જવાનના નામથી ઓળખાય છે. ત્યાંના મહારાજાને ચીકડો એવા નામથી ઓળખવામાં આવે છે. આ લોકોએ ચોડાં વર્ષોમાં પોતાની

વ્યાવહારિક સ્થિતિ બહુ ખદશી નાંખી છે તેમની વાલ્યવ્યવહારમાં પ્રગતિ થઈ છે, પણ ત્યાં ચાલતા શુદ્ધધર્મમાં ને સીંટીધર્મમાં તેમની શ્રદ્ધા મેળી પડી છે. ગંગાપૂર્વક અનુકરણનો બહારનો વેગ વધવાથી અંત કરાણનો રંગમાનંદરૂપ આત્માને નિષય કરનારો ગ્રુમ વેગ ઘટે ને તેથી સાચુ મનુષ્યત્વ ધરી પશુત્વ વધે એ સ્વાભાવિક છે. આ દૂર જણાતો એક પૃથ્વી-પર સૌથી મોટો ગણાય છે ને તે આસ્ટ્રેલીઆને નામે ઓળખાય છે તેના કીનારાપરના ભાગમાં યુરોપના લોકો વસે છે, ને રેતાળ તથા ઝાડી વાળા તેના મધ્યભાગમાં ત્યાના મુખ નિવાસીઓ વસે છે. આ સમીપમાં સમુખ પ્રતીત થતા વિશાળ મહાસાગરને શાતમહાસાગરના નામથી ઓળખવામાં આવે છે, કેમકે આ મહાસાગરમાં પવનનાં તોફાનો થોડા ચાલે છે. આ વિશાળ મહાસાગરની અંદર જે મોટા પ્રદેશના આકારો જેવા પ્રતીત થાય છે તે આ મહાસાગરમાં રહેના પરવાળાના કીડાઓએ આ મહાસાગરને તળી એથી સગલગ હાવરની સપાટીમુખી નાધેલા પરવાળાના ખડકો છે. કંટાળ્યાવિના સતત કરવામાં આવના ઉદોગનું કૃષ્ણ કેતુ મહાન થાય છે તે પરવાળાના કીડાઓએ બનાવેલા આ ખડકો સ્પષ્ટ જણાવે છે. હવે આપણને નીચે ને ચારે ખાલુએ કેવલ દ્વારજનનો મોટો સમૂદાય પ્રતીત થાય છે, ને ઘણે દૂર કોઈ કોઈ એટો જણાય છે, અને ઉપર વિશાળ, ગંભીર અને અચક્ષ્ણ આકાશ પ્રતીત થાય છે, નિર્જન પ્રદેશ ને ગંભીર દેખાવો જોનારના મનને ઉદ્દાસીન ને ગંભીર બનાવે છે એમ વિદ્વાનો કહે છે તે આપણને આ વેદાએ થના આપણા

અનુભવથી સાત્ય પ્રતીત થાય છે. હવે આપણી સામે નજીક પ્રતીત થતા લાગેશે ને ઉત્તર-દિશાથી દક્ષિણદિશાભણી ગયેશે જે મોટો દેશ છે તે અમેરિકાખંડ અથવા નવી દુનિયા એવા નામથી કહેવાય છે. આ ખંડ ઉત્તર-મહાસાગરથી દક્ષિણમહાસાગરમુખી લંબાયેલો ને તેની બંને ખાત્રુએ પામિરિક (શાત)ને આટલાટિકનામના વિશાળ મહાસાગરવાળો પ્રતીત થાય છે. આ ખંડના પેર આદિ દેશના મુખ નિવાસીઓને મોનામાટે તથા ભૂમિમાટે યુરોપના લોકો ને નિર્દય લોકોએ બહુ દુઃખ આપ્યું હતું. આ ખંડના મુખ નિવાસીઓ જે અવગેરે રહ્યા છે તે મિચારા આ હયા પ્રતીત થતા આડીસનામના પર્વતમાં કે આ ઘાટા પ્રતીત થતા વનોમાં રહે છે. ને કેટલેક ભાગ પોતાના ધર્મનો પરિચય કરી બહુધા ખીસી ઘણ યુરોપની સત્તાધારી પ્રજાને આ-ધીન થઈ પોતાના દિવસો વ્યતીત કરે છે. આ ખંડમાં ઘણે કેમણે સોનાની ને કેષ્ કેમણે હીરાની ખાણો છે. આ ખંડમાં ઘણું ધાતું વનો ને ખીસપાણીનાં મોટાં સરોવરો છે. આ આમોઝન ને મીસીસીપી નામની બે નદીઓ પૃથ્વીપર બહુ મોની ગણતી નદીઓમાં પોતાના નામો નોધાવનારી છે. આ પૃથ્વીપર જે પાણીના ધોધો છે તેમાં આ નિધામાનો ધોધ સૌથી મોટો ગણાય છે.

આ ધનધાન્યદિથી બને ઉદોગી મનુ-ઓથી ભરપૂર તથા પોતાની સ્વતંત્રતાને પ્રિય માનનારાં માણુઓથી વમેલાં અમેરિકાખંડ-ખાંનાં સ્વતંત્ર સમુદાય સંસ્થાનો. અદિનાં મનુષ્યોનો ઉદોગ ને મુખ્ય નગરોમાંનાં કેટ-

લાંક ધરોની ઉચાઇ જોઇ પરદેશી મનુષ્યોનાં
મન આશ્ચર્યમાં ડૂબી જાય છે. આ ઉત્તર-
અમેરિકા અને દક્ષિણઅમેરિકાની વચ્ચેની
ખનામાંની સૈયોમીશૂમિ મટીતે થયેલી પના-
આની સામુદ્રધુની. પુનઃ આ ખારા પાણીથી
ભરેલા ને જેમાં વારંવાર મોટાં મોટાં પવ-
નનાં તોફાનો થાય છે એવો ગ્વાટેમાલિક મહા-
સાગર આવ્યો. આ વેળા દૈવયોગે એમાં ગમે
તેવું મોટું તોફાન થાય તોપણ આપણને તેથી
કાંઈ પણ અડચણ થવાનો લેણ પણ સંભવ
નથી. તોફાની પ્રાણી પદાર્થના સંગીને તો-
ફાનની અસર થાય છે, પણ અસંગીને તે
તોફાનની શી અસર થાય? હવે આપણને
સુરોપખંડના ને આફ્રિકાખંડના પશ્ચિમકાંઠા
દેખાવાં લાગ્યા. આ સુરોપખંડના પશ્ચિમ
ખાગમાં જે એ મોટા ખેટ પ્રતીત થાય છે તે
માંના પૂર્વભાગીના ખેટને ઐટમિટન એવું
નામ આપવામાં આવે છે. તેમાં જે મોટું
નગર આ ટેમ્સનામની નદીની જે બાજુએ
પ્રતીત થાય છે તે લંડન એવા નામથી લોકોમાં
જોળખાય છે. આખી પૃથ્વીપર વરતીમાં તે
સૌથી મોટું નગર છે. આ ખેટના લોકો
આપારમાં કુશળ છે ને તેમનું શિક્ષણ જ-
સ્વીપર ઉત્તમપ્રકારનું ગણાય છે આ ઐટમિટનની
દક્ષિણે પ્રતીત થતા કાન્સના લોકો વિદ્યામી
અમૃતિના ગણાય છે. એ દેશની રાજધાની પેરીમ
એ, આ નગર પૃથ્વીપર સૌ નગરોથી શોભિતું
ગણાય છે. આ જર્મનીના લોકો શૈક્ષિકકળામાં
અદિવ્યાતા મનાય છે. ઉત્તરમધ્યે બહુ દૂર જ-
ણતો આઇરોડનામનો ખેટ, કોપી જેમ
કોષવડે પોતાના તનમનને સર્વદા બાળ્યા

કરે છે તેમ જ્વાળામુખી પર્વતોવડે પોતાની
ભૂમિને બાળ્યા કરે છે. સુરોપખંડમાં દૂર પ્ર-
તીત થતો હુંગરાળ ને નદીએલાલો દેશ
રસીઆના નામથી જોળખાય છે. એ દેશની
અવરથા સારા પ્રકારની ગણાતી નથી. આ
સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ નામનો નાનો દેશ પનો ને સરો-
વરોવડે રળિઆમણો છે. આ ઇટલીનામનો
દેશ પણ કાન્સની પેટે વિદ્યામી ગણાય છે.
ધોરતીધર્મના પોપના નામથી જોળખાતા
ધર્મોપદેશ આ દેશના રામનામના નગરમાં
વસે છે. કોપી જેમ પોતાના મુખમાંથી વારં-
વાર કોષની જ્વાળાઓ કાઢ્યા કરે તેમ આ
ટેમ્સના વિશુદ્ધિપસનામનો જ્વાળામુખીપર્વત
વારંવાર પોતાના મુખમાંથી અગ્નિની જ્વા-
ળાઓ કાઢ્યા કરે છે. આ નાનકડો દેશ શ્રીસ
અથવા યુનાનના નામથી પ્રસિદ્ધ છે. આ
દેશ આગળ વિદ્યાકળામાં બહુ શ્રેષ્ઠ ગણાતો
હતો. તરવતાનના સંબંધમાં પણ શ્રદ્ધમ
વિચારો કરનારા વિદ્વાનો પૂર્વે આ દેશમાં
મથ ગયા છે. આ શ્રમશ્રમસુદની દક્ષિણે પ્ર-
તીત થતો આફ્રિકા ખંડ છે, તેના ઉત્તર-
ભાગમાં આ આલજર્યામાં પૂર્વે ભૂમિપર
જાતની ન્યૂનતાથી ઉજાડાજેવો પ્રતીત થતો
હતો, પણ હવે તે લાંબોદેશ પણ પાનાળ-
કાંચોને લઇને શીસોલમ થઇ ગયેલો જ-
ણાય છે જેમ અજાનકાળમાં અજાની મનુ-
ષ્યોનું અંતઃકરણ ત્રિવિધતાપથી બળવું દોષ
છે, પણ જ્યારે તેના અંતઃકરણમાં જાન-
વિદ્યા નામની અપૂર્વ ઇન્દ્રિયો ઉદય થાય છે
ત્યારે તેનું અંતઃકરણ પરમાર્થથી ભરપૂર
થઇ જાય છે, તેમ આલજર્યામાં પૂર્વે એક-

પ્રકારનો ભાસતો હતો, તે હમણા તેનાથી વિપરીત ખીજા પ્રકારનો ભાસે છે. આ મિસર વા ઇજિપ્તદેશ પૂર્વે વિદ્યાનુરાગી માણસોની વસ્તીવાળો હતો જે આ ઉંચા, મોટા ને દંડ મકાનો પ્રતીત થાય છે તે પિરામિડના નામથી ઓળખાય છે આ પૃથ્વીપરના અદ્ભુત દ્રશ્યો માનું આ મકાનો પણ એક અદ્ભુત દ્રશ્ય મણાય છે અહિંના ગ્રામીન નિવાસીઓમાના રાજાઓ ને શ્રીમંતો પોતાના મૃતસંબંધી જનેના યજ્ઞોને તે સડે નહિ એવા ઓપધો લગાડી કૃપકર્મો લીટાગીને તે ચિરકાલ રહે એમ ઓપરામાં કે થોડા સ્થળોમા રાખતા હતા આ નાઇલનામ ની વિશાળ નદીના પુર ને કાપવડે આ દેશમા સારો પાક થાય છે આ સિક્કદરિયાનામના ખડરની એક ભાગમા ખગરાટ જિતવામા ને લોકોને પોતાનું પરાક્રમ જણાવવામા આનંદાનુભવ કરનાર મહા રાજા સિક્કદરનું સમાધિસ્થાન છે મનુષ્ય પોતાના જીવનમા તૃષ્ણાને વશ થઇને ગમે તેવા કામો કરે, ને લોકોને દુઃખ દે, પણ અતે તેના વિનાશી ચરીરને કોઇ પણ રીતે પૃથ્વીઆદિ પચ્યૂતોમાં લખી ગયામિના અન્ય ગતિ નથી હે વત્સ! કોઇપણ પ્રકારનું ચરીર ધારણ કરીને જીવે પોતાના ચરીરના નિનાશીપણાને ને અશુભકર્મના દુઃખદ વિષાકનો વિચાર કરી ગર્વ, કામ ક્રોધ કે લોભાદિ વશ થઇ કોઇ પણ પ્રાણીને પીડા કરની ઉચિત નથી, પણ સ્વર્ગને તેમનું નિરૂદ્ધી સ્વાતંત્ર્ય ભોગવવા દેવું ને તેમના ઉપર નિર્ભર રહેલ રાખવો એ ઉચિત છે હે સુતા! સ્વપ્નના નેષા

પોતાના અસ્પર્શથી જીવનને હુષ્ટ મમતાને વશ થઇને જીવે મહિન ચામાટે કરનું જોડ્યો આખી પૃથ્વીપર સર્વથી વિશાળ આ રેતીના મહાસાગરરૂપ સદરાનામનું મોડું રણ આ રણ પૂર્વે સમુદ્રના તળીઆરૂપે હતું આ નિર્જન ને જોતા ઉદાસીનતા ઉપગમનારા મહારણુમા માત્ર કોઇ કોઇ જગાએ મીઠું પાણી ને થોડા જુલો જોવામા આવે છે આ મહારણુમા વાયુના ભોગ વટોળીઆઓસાથે પુષ્કલ જીણી રેતી ઉડે છે તેથી કોઇ કોઇ સરખે સ્થળે રેતીના મોટા ટેકરા થઇ જાય છે, ને જ્યા રેતીના ટેકરા હોય છે ત્યા સમાન સ્થલ થઇ જાય છે સ્થાતર કર્યા કરનું એ માધાનો સ્વભાવજ છે કોઇ વેળા આવા વટોળીઆથી ઉડેલા ટોળાઓસાથે વ્યાપારીઓ ને તેમનાં માણસો દગાજી જાય છે આ આફ્રિકાખડના કિનારાના ભાગમા યુરોપખડના લોકો તથા કેટલાક ત્યાના લેકા વસે છે આ ખડના મધ્યભાગમા મોટા ને દા અરણ્યો ને સરોવરો છે

આ આફ્રિકાખડના ઝાડીચળા મધ્યભાગ માથી કેટલાક વર્ષોપૂર્વે જંગલી મનાતા માણસોને યુનામતરીકે વેચવામાટે યુનામો પકડનાનો ને વેચવાનો નીચ ધધો કરનારા નિર્દોષ મનુષ્યો લગ જતા હતા તેમાં સિદ્ધ હાથી, વાઘ દીપકા ચીતા, ને ગોરીનાનામના વાનરઆદિ ધણા પશુઓ ને શાહમૃગ આદિ પક્ષીઓ વિચરે છે આ આફ્રિકાખડના ઇથિયોકોણમા એશિયાખડના સમીપના ભાગ મા જે સાકડો જનમય ભાગ પ્રતીત થાય છે તેનું નામ સુએઝની નહેર છે થોડા વર્ષોથી

પહેલાં ત્યાં જૂમિ હતી, ને તેને સુએઝની સંયોગીજૂમિ એવું નામ આપવામા આવતું હતું. તે સંયોગીજૂમિને ખોદી જો ત્યાં નહેર કરવામાં આવે તો યુરોપખંડની નૌકાઓ જલમાર્ગે 'એશિઆખંડમાં' થોડા સમયમાં થોડે વ્યયે ને થોડે શ્રમે જઇ શકે આ વિચાર એન્ડ્રયુ ડી. લેસેપ્સનામના કાંસદેશના એક વિદ્વાન કારીગરને સૂચ્યો, ને તેજે ઘણો પરિશ્રમ કરીને પોતાના તે વિચારને સફલ કર્યો. સદામહવાળો પ્રયત્ન મનુષ્યને કયા કામમા વિજય આપાવતો નથી! જેને કદિ રહેા ઉગી ચકતાં નથી, ને જેમાં પ્રાણીઓ જીવી શકતાં નથી, એવું આ અત્યંત ખારા પાણીવાળું મૃતસરોવર દૂર દેખામળે. આ તુર્કિસ્તાનમાંના જોડસાલેમનગરની પાસેનું બેયકહેમનામનું ગામ. અહિં 'પ્રીસ્તીધર્મ'ના પ્રચમાચાર્ય શ્રી ઇસિપ્રીસ્તનું સમાધિસ્થાન છે. આ અસ્ખરતાનમાંના મદીનાનામના નગરની પાસે મુસલમાનોના પ્રથમાચાર્ય શ્રીમહમ્મદનું સમાધિસ્થાન

છે. આ ઇસ્તાનદેશ પીનારની જુદિનો મંચ કરનાર ઉંચા મનાતા મંચને માટે પ્રસિદ્ધ છે. આ અશ્વાનીસ્તાનમાંનું ગીઝનીનગર. અહિં પૂર્વે એક મહમ્મદનામનો રાજા રાજ ગયો. જેણે દમ્પત્તીજીને વશ મળીને ભરતખંડપર બાર વાર મોટી ચકાધઓ કરી ત્યાંથી ઘણું દ્રવ્ય આપ્યું હતું. પણ ભરતીવેલા આમાંનું કાંઈ પોતાની સાથે આવવાનું નથી એમ જાણી તે પરતાયો હતો. યુનઃ આપણું વિમાન ભરતખંડના પશ્ચિમ કાંઠાપર આવ્યું. આ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના નિવાસથી ને તેજોશ્રીની ચતુર્ધૂલિકાથી પાવન યથેલી સાગરમાં નિમજ્ઞ યથેલી દ્વારકાપુરીની પાસેની નથી દ્વારકાપુરી. આ દ્વારકાપુરીમાં પૂજ્યચરણ શ્રીશંકરાચાર્ય જીએ રચાપદ કરેલો ચારદામક છે. આ સાગ્રો પ્રતીન યાયછે તે ગિરનારપર્વત છે, એમ કહેવાની હવે કાંઈ અગત્ય નથી. હવે આપણું વિમાન આપણી અવકાપુરીભણી ગતિ કરેછે.

જાહેર પ્રબલને અગત્યની સૂચના.

ચોટસાહટ, ડુલુ, જાંબ, મોતીઓ, પરવાળાં અને બગતરા જેવાં અમૂલ્ય દરરોનેક સંતર નાશ કરી આપિને તેજસ્વી કરવા "શુદ્ધ સાચા મોતીનો મુરમો" ઉત્તમમાં ઉત્તમ ઉપાય છે. એક વખત મંગાવી ખાતી કરો.

કિંમ તોલા એકના—નં ૧ લો ૨. ૧૦) નં ૨ જો ૨. ૪) નં ૩ જો ૨. ૧૫).

શુદ્ધ મખરાનો મુરમો તે ૧ ના રૂપીઆ ૨૯)

ઈસાજી મુદતાં ઇસમાલજી મુરમાવાલા એન્ડ કું

નંબર ૬૦૨. ડેકાણ—કુલજનર.

ભામનગર—કાઠીયાવાડ.

વનો તારક તમે આતો!

ગજલ—૬૦૧લી.

દિપાવો દિન્દ માતાને, જગાવી દેશ ભક્તિને;
કરો ઉત્સાહો સર્વેને,—તમે એ આપ આતાએ!
બધા બહેપાર ધંધરે, યમ મોળા ગયા છેરે;
રહ્યું ના તરવ તે માહે,—સુધારો તેવ આતાએ!
બધું વિદેશથી આવે, તદા સંસાર તો ચાવે;
નહિ તો આપદા વેઠે,—કરો તેપાર તે જ તો!
દના સૌ લુખરો આહી, વૌરો! આ ભક્તની મહી;
વિદેશી વિશ્વ ચે આહી,—પણારે આવના આતો!
અરે! આ જૂમિ તેની તે, અને આ વશ તેના તે!
અનિલ, કન જલાશય તે,—છર્પી સ્થિતિ દુઃખી આતો!
ત્યજ આલસ્યને જન્મ! વડોવો કાર્યનો સિન્ધુ!
રહે બાકી ન એક મિન્દા!—નમાગ દેશમાટે તો!
કરો પુરોવાઈને પ્રીતે, રહો ના કર્મ આધારે,
કરો પુરોવાઈ તે જીતે,—અરે! આ ક જમા જ તો!
સુવિનિ “ચન્દ્રશંકર” ની, તમારા કેર પારતે;
દરિદ્રી દેશ સડના ના,—જનો તારક તમે આતો’!

ચન્દ્રશંકર ધીરજલાલ પંડ્યા,

ઉમરલ્લા.

અંત્યજનો સંસર્ગ.

(લેખક—શ્રીયુત મધુવચરામ બલવચરામ વોરા-મુરત)

આજ કાલ જગતમાં ગાજી રહ્યો છે, દશે દિશાએ એકજ મહાનાદ-સુધારો, સુધારો, સુધારો! માત્ર ભારતજૂમિમાં નહિ પણ પૃથ્વીઉપરના સર્વ દેશોમાં, રાજનીતિમાં સુધારો, કળાકૌશલમાં સુધારો, કેળવણીમાં સુધારો, ધાર્મિક સુધારો, નૈતિક સુધારો, સાંસાર સુધારો! અને શેમાં નહિ સુધારો? કાળચક્ર જેમ જેમ આગળ ફરતું જાય છે, મનુષ્યવર્ગની રિયતિ બદલાતી જાય છે તેમ તેમ સર્વ વિષયમાં કંઈ કંઈ ફેરફારો સ્વાભાવિકરીતે થવાજ કરવાના? એમાં જરાપણ સાંશય નથી, અને તેથી પૂર્વકાળથી અમલતા આવેલા વિચારોને દટતાથી વળગી રહેવું એ મિથ્યા પ્રયત્ન છે. સમયને અનુસરતા મનુષ્યો શાણા પ્રશ્નવત્ કર્તાવ્ય છે. સત્યયુગના ધર્મ જૂઠા, ત્રેતાના જૂઠા, દ્વાપરના જૂઠા, અને કળિના જૂઠા, એમ આર્ય ઋષિમુનિઓ પોકારી પોકારીને કહી ગયા છે. એક સમયે જે ધર્મ જણાય છે તે અન્ય સમયે અધર્મરૂપે દર્શન દે છે, તેજ પ્રમાણે એકજ સમયે પણ ભિન્ન ભિન્ન રિયતિમાટે સમજવાનું છે. દૃષ્ટાંત લેતાં ગૃહસ્થોના જે ધર્મ છે તે સંન્યાસી અને પરમહંસમાટે અધર્મ છે, તેમજ પરમહંસને જે કરવાની છુટ છે તેને માટે સંસારીને નિષેધ છે. ત્યારે પ્રજા એ ઉઠે છે કે ધર્મ આદિ, અનાદિ, નિર્વિકારી, કહેવાય

છે તે કેમ હોય શકે? ધર્મના એ પ્રકાર છે ભેદવશે તેનાં દર્શન થાય છે, આદિમક અને લૌકિક. આદિમક સદાસર્વદા નિર્વિકારી એકજ છે અને જેમાં ફેરફાર થાય છે તે લૌકિક છે. યુગના રૂપને અનુસરતો જે ધર્મ છે તે લૌકિક છે જેને સનાતન ધર્મ કહેવામાં આવે છે તેનાં લક્ષણ નીચે પ્રમાણે છે.

યો ધર્મ સર્વકાલેષુ સર્વ દેશેષુ વાવ્યયઃ ।

સર્વત્ર ચેવહમથ સમમાવઃ પરોદયઃ ॥

નિત્યોડ્ઘ્યુતો નિમલઃ સર્વદોષમુક્તાવદઃ ।

સર્વેભ્યો વ્રજમૂલ. સ વ ધર્મ સર્નાતનઃ ॥

સર્વ દેશ અને સર્વ કાળને વિષે સર્વત્ર અને સદાય એકજ નિર્વિકારીરૂપે હોય તેજ સનાતન ધર્મ.

ત્યારે મનુષ્યનાતિ પૃથ્વીઉપર પ્રથમ પ્રગટ થય ત્યારે તેની આધ્યાત્મિકતા હતી, તેનું કર્તવ્ય શું, તેણે કયે માર્ગે પ્રયાણ કરવાનું છે, અંતે કયે રથે જવું છે, તેવિષે તે કેવળ અજ્ઞાન હતી અને તેથી તેને ગુરૂની, શિક્ષણ આપનારાની આવશ્યકતા હતી, અને તેથી દેવી પ્રજાના અવતારનો સંભવ હતો. પ્રથમ મનુભગવાનને કહેવા છે તેનું કારણ એજ છે. પ્રજાના અધિપ, રાજા તેજ છે તે મનુષ્ય-વ્રતિને માટે નિયમ આપે છે. આવા દેવી પ્રજાની સંકુચિત દૃષ્ટિ હોતી નથી. તેઓની દીર્ઘદૃષ્ટિમાં ભવિષ્ય સમાયેલું છે. ધણી પ્રજા-

તે સુતજન વિચારી લેશે, આમ કરવાથી રંગ પણ બદલાતો નથી અને પરમાણુ પણ બદલાતો નથી. જે અધિકાર પિતૃ અને દેવતાનો છે તે અધિકાર છીનવી લેવાનો આ વ્યર્થ પરિશ્રમ છે. પરમાણુની સ્વચ્છ શુદ્ધતા, અને વર્ણ અથવા રંગનો વિચાર કરવાની કેટલી અશક્તિ છે તે શું કહેવાની જરૂર છે? મરજી અને બીજા એવી રોગોના સંબંધમાં કવારન-ટાઉનનો ચાલતો નિયમ જગત્પ્રદેર છે. અસ્પૃશ્યતાનો આ નિયમ સાત્રન સમયમાં યુગ્મ વર્ષથી પ્રસિદ્ધ થયેલો છે, પણ ભારત વર્ષના પૂજ્ય, હજારો વર્ષ ઉપર થયેલા મહાન રૂપિ મુનિઓને તે અગ્રાત નહોતો, એમ પ્રુવ્થી પળાતી આવેલી ચૂતકની પદ્ધતિ પ્રગટ રીતે દર્શાવી આપે છે. બીજા માણુમના એ તેવાં ઓજનો સ્પર્શ નહિ થાય તેને માટે કુપાગને બહાર નમસ્કાર હતા અને છે નમસ્કાર કરનાર સામાના અતરમા જે ખર તત્ત રહેતું છે તે ઓળખે છે એમ જાણવી આપે છે. અરે એટલું જ નહિ પણ એ ૧૨મ તાવની મહત્તા અને તેનું પૂજ્યપણુ સ્વીકારવામાં આવે છે, સામી વ્યક્તિની સ્થિતિ તેના વિનાસિ, વિકારી દેહને; વિચાર નમસ્કાર કરતાં કરતો નથી પણ પોતાનામાં જે દિવ્ય અંશ રહેલો છે તેજ અંશ સામાના રહેલો છે એમ તે માને છે, અહિં તિરસ્કાર નથી પણ પૂજ્યભાવ છે, મોટાપણુ નાનાપણુ નથી પણ સમાનતા છે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં પાંચમા અધ્યાયના ૧૮ માં શ્લોકમાં શ્રીકૃષ્ણભગવાનનું વચન છે કે—

વિદ્યવિનયસાધે માલમે ગવિ દક્ષિણિ ।

શુનિ ચૈવ શ્વપાકે ચ વટિના નમદર્શિન. ૧૧
આલિણુ, હાથી, ગાય, કુનરો, ગાંડાળ, સર્પના બહુ સમતા રાખવાનું આ શિક્ષણ છે. કેમકે સમષ્ટિ રૂપ ધર્મરનાં એ સર્વ રંગ છે. અહિં સમભાવ રાખવાનો કથો છે અને ભાવ માનસિક દેહમાં રહેલો છે.

સિંહ, વાઘ, વરૂ, ગાય, રેડા, બકરાં, પશુવર્ગમાં છે. પશુઓની તો એકજ છે, પણ સિંહ વ્યાપ્તને ગાય કેમ કરી શકશે? વનસ્પતિયોનિમાં પણ ગમાનગુણવાળા વૃક્ષની કલ્પો કરવામાં આવે છે, અસમાનની યદ્યદાતી નથી.

ચાલતા સમયમાં દેહવાના સુધારકો વારં-વાર વિશ્વામિત્ર રૂપિનું દ્રશ્ય આગળ કરીને કહે છે યત્રિય વર્ગમાંથી બાહ્યણુ વર્ણમાં તે ગયા હતા તે ડાંગળી નીનયા વર્ણનો મનુષ્ય ઉપચા વર્ણમાં જ, સહે છે, એમ સિદ્ધ થાય છે, અને પૂર્વે ને પ્રમાણે યતુ દત્ત તેનું એ સજન પ્રમાણુ છે વિશ્વામિત્ર રૂપિની કથા શ્રીરામાયણુ અને પુરાણોમાં વિસ્તારથી વર્ણવેલી છે એક મુખે એ પ્રયો કપોલ-કલ્પિત, નહિ બકનાં ગમ્મત જેરા, અને બીજે મુખ તેને અન્ય પ્રમાણુ રૂપ મુકવામાં આવે છે. જે નમે પુરાણોને આધારરૂપ ગમ્મત કહેવામાં ને તેમાં અશ્વત્થનો ધણો ભાગ પડતો મુજીને યા. વધારે આગળ કરી તેને નિરાણાં અને સ્વતંત્ર સ્વીકારાવતા માં ઓઝો એ પ્રપંચ અથવા યુક્તિને માટે શું કહેવું? વિશ્વામિત્ર કેટલા મહાન પરિશ્રમે અદ્યપિં થયા એ વાનને શા માટે ૫૧ તમાં

રાજની નદિ જોઇયે? પણ વખતે હજાર વર્ષનું તેમણે તપ કરી હવે પ્રથમ તપશ્ચર્યાને અતે તે મહર્ષિ થયા, બીજી તપશ્ચર્યાને અતે રાજર્ષિ અને ત્રીજીને અતે ધર્મર્ષિ અહિં જણની સંખ્યા કયન કોટી કે, તેમાં ગૃહ અર્થે સમાયેલો છે વળી તપના વર્ષેની સંખ્યા લેતા એક જીવન અથવા જીવન જીવતાની નથી તે ત્રાપિ કાર્યના સર્વ ધર્મ પરિપૂર્ણ પાળીને મહાત્મ પ્રથમે બીજા જન્મમાં મહર્ષિ થયા, સારપત્રીના જન્મ રાજર્ષિ અને તેની પછી ધર્મર્ષિ થયા અહીં પણ ક્રમે ક્રમે ચડવાનું શિક્ષણ છે ખનિજ વનસ્પતિ, પશુ અને મનુષ્ય એમ ચાર યોનિમાં જીવતી ગતિ છે અને તેમાં ક્રમે ક્રમે પસાર થવાય છે ખનિજ યોનિમાંથી હજાર માગી પશુ કે મનુષ્ય યોનિમાં જન્મી નથી

ઈશ્વરેન્દ્રજીને આધીન હેરાતમાં આવેને જિજ્ઞાસુ વર્ણોમાં જન્મ આપે છે, તેમણે પત્ન્યનાને પ્રપત્ન ઈશ્વરેન્દ્રજીથી વિદ્ય વર્તન છે એવું પ્રપત્ન શું એમ નવી દર્શાવતું કે તે પ્રપત્નવર્તા કારણ કરતા વિશેષ જ્ઞાન અને હકાપણ ધરવે છા આ અભિચાર તે કેવું?

ચાર વર્ણોઉપર સકળ જગતની ન્યાયા ન્યાયલી છે એ વાત નિશ્ચય છે એ ચાને ત્રિપરસ્પર કેવો સંબંધ હોવો જોઈએ એજ સુખ્ય પ્રશ્ન છે અત્યજ્ઞ રજા ચાર વર્ણોથી બહાર છે તેઓની ક્રિયને દર્શાવતક છે અને તેને સુધારવાની અતિ આવશ્યકતા છે તે વિવિધાદ છે તેઓને કેટલી આપની, સ્વચ્છતા-પવિત્રતા, નીનિ ધર્મના નિયમો સિ

ખરવા, કમીટીશબ્દનું જન આવી તમાને સાગ ઉવમમાં અને ઉદાગમાં ખેડા એ પ્રત્યેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે નજીને મનના આધન આપો તેઓમાં બળસિચન ચતા પોતાના બળરહે, સ્વપરાક્રમે તેઓ ઉચી પંચિમાં જન્મને ભેસને આપસમાન મળી નદિ અને મેરસમાન જળ નદિ, પોતાના બળવિના સ્વર્ગે જવાનું નથી આ વાત પધાનમાં રાખીને અત્યજ્ઞને અડવાથી-તેઓને જોડવાથી તેઓની સાથે ભોજન લીધાથી તેઓનું ક'વાણુ થતું નથી પશ્ચિમના પવનથી અપદમલા મનુગો આ પ્રમાણે કરનામાં મોટું પરાક્રમ માનતા હોય એમ સમજાય છે પશ્ચિમ પ્રદેશની રીત જાતનું અનુકરણ કરતું તેનેજ ત્યાં સુધારો જેએ છે, પનુ ત્યાની સાં પ્રકાંની નિયતિનું અને સર્વ પ્રકારના વહેરાણું તેમનું મ'પૂર્ણ સનુ માં હોય એમ જણાવું નથી તે દેશમાંથી નું કેટલું અમીન અથવા મોટું ઉચા વર્ગનો વેપારી ત્યાં જીને પ્રક કહાગાર (Satapur) કહે છે તેની સાથે સસર્ગ રાજાજ રજી નદિ તેનાથી તે સદાય વેગગોજ રહે છે નીચા વર્ણોને સુધારના પદતા પગના ભંગ્યા એ પુણ્ય કામ છે પણ જાણણુ અત્યજ્ઞને સસર્ગ રાજા તો તેથી જાણણુ જાણણુ મળીને અત્યજ્ઞનો ધાપ છે અને અત્યજ્ઞ જાણણુ ચલે નથી પવતે ઉચા ચેડાના જીવે નીચે ખાદમાં પડતું તો સહનું છે પણ ની જેથી ઉને ચડતું કળિ છે અત્યજ્ઞેચાએ સસર્ગ રાજાજ જાણણુ પગા જનો કરે છે, કદાચ તેઓને સ્વર્ગ મેળવાનો સમ-

જતા નથી કોઈક તેઓ સાથે અથવા તેઓએ
આણી આપેની આદ પિયે છે પણ હજી
સુધી કોઈએ બેગી આપવા નેણનો વ્યવહાર
ખોખા એમ જાણ્યુમા આપ્યુ નથી પોતાની
માન્યતા પ્રમાણે વર્તન કરવામા જેઓ આ
ચકા ખાય છે અને તેથી પોતાના જેવા
બીજાઓને કુખિત પ્રકૃતિથી બતાવવા માગે
છે તેઓનામા નૈતિક દિગ્ગમતની ખામ છે
એમ સ્પષ્ટ રીતે અમનજાળાય છે એમ તેણ
માણસસાથે બેસીને ખાતા પી, એમ તેણ
માણસ પી છોકરીસાથે અથવા તેના છોકરા
આથે લગ્ન કરવાની હદિ છે એવો જાણ
ન માખા રિચાર હાય તો ને પોતે-નુન
ભરતો છે નથી ત્યા પશ્ચિમ પ્રદેશમા ખત્રે
જમા જેને ક્લબ (Club) મકાન કહ છે
તે ઠેર ઠેર જોવામા આવે છે તેજી રાજ્ય
નેજી હોય છે કે તેમા અમુક રંગના મણ
સને દાખલ કરવામા આવે છે, સર્વ
લોકને નહિ આજીવ રચના નાનજી
ફર્દન થાય છે એવા મકાનો કોઈ સર્વ
મકાનના નિયમો નહિ પાળે તો તે મકાનની
ધુટો થાય છે આ દેશના કહેવાના સુસરકો
પોતાની ન્યાતતા નિયમોનો ભંગ કરી જાય
ગણથી તેમાં આનુ રહેવાનું પ્રાપ્ત કરવામા
માન આ અભિમાન લે છે આ વચન કે
ન શોખા આપનાર છે તે કોણની જરૂર
નથી

પશ્ચિમ પ્રદેશમા ચાલતા રિચારો અને
રીસાનેજી અડકરજી મરાઠી ભાગનારની
પ્રજા પોતાનું પ્રગાળી રચરચ દેવા જદની
માખજે એમા જગ પણ સરખ પડી એમ

યતાં એ પ્રજા રચરચ, તિરાગી નિર્માણ પ્રજા
કહી નહેમે? જો નહિ નહેમે તો તે પરિણામ
સુધ-ઠરાવનેજ છે? વળી દાલતા સમયમાં
જ્યારે રચરચ પી માગી ચોનરફ ચણ રહી
છ, જ્યારે આરણ્ય માયાજી કૃપાજી નામદાર
શહેઆદ દેસરેહિદ માલવી હી દેરેશ પ્રતિદ
કરી આપણો અમૂલ નરા દુષ્ટો આગીને
રચગજ-મ પૂર્ણ સ્વચાળને માર્ગે વહેવા કે,
જ્યારે એ મદાન અમૂલ જેતુ સિદ્ધ કરવા
સર્વ દોષએ દળામણીને ચેમથી, એક દિવસી,
સપ્તમી મામ કરવાનું છે સારે કોણા પીજ
રેપવા નોકોમા પરસ્પર રિરેપ પાવો એ
સુ આપણુ નેજી કૃત્ય મહેવાગે

રિશી એ પણ લક્ષમા રાખવા છે કે
અરહત્ય વર્ગમા પણ ભિન્ન ભિન્ન વિભાગો
જે સુ દેશએ લગીવર્ગસાથે સસંગ રચવાને
તેણર છે નથીજ થોડા રખતઉપર દે પી
નિચાગમા લગીવે દાખલ મરાઠી તમાજ
દેના છોકરા ઉડી ગયા હતા નીચલા વર્ગો
પ્રથમ એકત્ર મરી પછી ઉપર ચડાનું રાખો

ચાર વર્ગ પૂર્વે હતા તેમાની આપત
સમયમા નારમે થોના જોષએ છીએ તેનું
કારણ મતબોદ અને મેચ છે મેચ આવા
અનેક નિજો શોચનીય છે નિરતિમાર્ગનો
નિયમ એકથી બીજાના છે સદ્વિચારમાં
એકથી બીજા પી રચના દષ્ટિએ પાઉ એ
મનુષ્યને માટે જેમ પ્રથમ નિરતિમાર્ગ અ
પછી નિરતિમાર્ગ છે તેમજ તદ્દિને મા
પણ તે એ માર્ગ છે નિરતિમાર્ગ બીજા
ધીરે ધીરે દળી જતા અને એકતા જળા
રહેછે ખીજીજાગવાને માર વર્ણ મોખા

મથેલા છે એમ કયન કરેલું છે, પણ તે
આરે એકા વેળાએ થયેલા છે એમ તેમણે
કહ્યું નથી. શ્રીમદ્મહાભારત શાંતિપર્વના અ-
ધ્યાય ૧૮૮ ઉપરથી જણાય છે કે પ્રથમ
એક વર્ષ માત્ર આહિણુનો હતો, બેમાંથી બીજા
વર્ષો ક્રમે ક્રમે થયા. એજ પ્રમાણે બુ.ઉપનિ-
ષદમાં કયન છે. મનુષ્યજાતિના કમવિકાસમાં
દુવે વર્ષારે નિવૃત્તિમાર્ગનો પ્રસંગ સાંપડેલો
છે તો અનેક ધીરે ધીરે ટળીને એકજ ચણ
રહેશે. ઇશ્વરજાના નિયમ અચળ છે અને
તેનો ભંગ કરવાને કોઇપણ શક્તિમાન નથી.
જનતિબેદ અતિ જતો રહેશે એ વાત નિશ્ચય
છે. પણ તે પરિણામ સાદસ અને ઉતાવળ
કર્પાથી ભરત આવવાનું નથી, ઉતાવળે
આંખા પાકતા નથી, જ્યારે તેને યોગ સમય
આવેછે ત્યારેજ પરિપક્વતા થાયછે. કથીપર
રક્ષપતરામ કહેછે કે—

સર્જન સંભળાવજોડે,
ધીરે ધીરે સુધારાનો સાદ;
સર્જન રમેદસદિત સંભળાવજો—
સાખ કીડીપર સાડવે,

આખો મેલીયે, તો મરી જત્ય;
પણ જોડે કરી ભલરાવીએ,
ખાસી રીતવધી તે ખાય.
સર્જન રમેદસદિત સંભળાવજો.

મનુષ્યમાનના દેહ એકજ જનનાં તરવેણી
બનેલ છે, તે સર્વના દેહમાં જે અવિનાશી તત્ત્વ
જળકે છે, મકાશે છે, તે એકજ છે, મનુષ્ય
માત્ર એકજ પિતાનાં સંતાન છે અને સર્વ
જન્તુવંશાવધી સંકળાયેલાં છે એ વાત નિર-
તર લક્ષમાં રાખી, અસંજ અશૂચ્યવર્ગનો
આપણે કટીપણુ નિરકાર કરીશું નહિ. તેના
પ્રયે અસંત પ્રેમભાવ રાખીને વર્તીશું, ને-
ઓની સાંપ્રતસ્થિતિથી આપણે દિલગીરીસાથે
દયા ધારીશું, તેઓને સારે માર્ગે પાડવાને
આપણે પોતાનાથી બનતો પરિશ્રમ કરીશું
અને તેઓને ઉદ્યામાં ઉભી પંક્તિએ પહોંચી
સાચું સુખ ભોગવવાને સમય પરમકૃપાળુ
પરમેશ્વર જેમ બને તેમ તુરત આપે એજ
તે સર્વશક્તિમાનપ્રયે આપણા બરા અંનાક-
રણથી પ્રાર્થના કરી માગીશું.

ભારતના ઉદ્ધારમાટે અભ્યર્થના.

શાદૃલવિદીલિત.

પરમાનંદ કૃપણ તાત! જગના, આનંદદાતા પ્રભો!
ત્હારી દષ્ટિસમાન વિશ્વઉપરે, સંપૂર્ણ ન્યાસી વિભો!
જોતે હે પ્રભુ! દીપદાસવધી આ, ભારત પીગ્રસ્ત રહ્યું,
શીતીને પ્રભુ! વર્ણ્યું દુષ્કળ બહું, રે! અનમૂલી સહ્યું.

હું કરજીનિધિ! સત્ત્વ વેદ સપનાં, ત્હારી દયા માપડે,
શું આ સર્વ સુખીરો લખી ગયા, તે વ્યર્થ દેખારડે,

હે પરમાત્મનું હૃદય હે જગપતિ ! જો હો દયાળુ અતિ,
તો શા કારણથી પવિત્ર જનનો, કિંદાર કરતા નથી ? ૨

આહા ! ભારતભૂમિ ને અખિતમા, સુવર્ણથી યોજતી,
વિદ્યા-દુનર-શક્તિ-ધાન્યધાન ને ઉભરામ્મ જાતી હતી,
૨૧ ૨૧ ભાતભૂમિ આ જગતમા, ભૂખે પીડાતી દિને,
આજે તે સતાનને અરરે ! મૂઠી ચણા ના મળે ૩

આહા ! ભારતભૂમિનાં ગૃહ બધા માણિક્ય રત્ને ભર્યા,
સોભે રત્નસુવર્ણના દીપ બરે, મ પુણ્ય ઉજ્જસમા,
તે આ ભારતભૂમિના ગૃહદિગે, અધાર વ્યાપે ! અરે !
આજે હાપ ! અભાગી દીનજનને, ના તે ન પૂઝ મળે ૪

આથો સર ! ધૃતિધાન જગતમા સમૃદ્ધિસાગી હતો,
આહા કામદુરાસમી ધૃતિધાન, ધનધાન્ય સૌ પામતા,
કિન્તુ આ દુર્દેવના સમયમા, નિર્માલ્ય ખેતી દિસે,
આજે હાપ ! અભાન વૃષ્ટિજલનો, મ પુણ્ય દુ ખી કરે ૫

વિદ્યા-દુનર-શક્તિ-ધાન-ધનનો, માનિક કોરાદનનો,
આજે નારા ધર્મો પ્રભુ ! અરરે ! વશિષ્ઠ્ય વ્યાપારનો,
રિદ્ધિથી લરપૂર ભારતજનની, આજે દશા તો જુઓ,
પૂરા નજ અનાજ હારી ન મળે, આ દેવનો કોપ મે ? ૬

આજે ભારતવર્ષનો દિનરવિ, હા ! અરત પામી ગયો,
વિદ્યા-દુનર-રિદ્ધિ-સિદ્ધિ સહનો, ૨ ! અત આવી ગયો
દીનાનાથ પ્રભુ હવે હદ ઘણ, ધારો દશા અતરે,
શિક્ષા ને દુઃખની ચીનડે, તે ભોજવી છે અમે ૭

ઝેરો ભારતવાસીના હૃદયમા સ્વમાન સદ્ધર્મને,
અથો હે અખિલેશ ! આર્થજનને, સૌજન્ય સાકર્મને
પામે ભારતવર્ષ આ અખિતમા, સ પુણ્ય અબુદ્ધ,
માવજ-દરિવાકરો સુખતણો, ના હો કદીએ લય ૮

ધર્મપ્રચારક દર્શન.

લેખક—શ્રીયુત જ્ઞેસગ માવશ ચૌહાણ-કરાંચી

અજ્ઞાનતિમિરા-પત્ય જ્ઞાનાપન ગલાવયા । ચતુર્મુખોક્તિયેન તત્ત્વમ્ શ્રીગુરવે નમઃ ॥૧૧॥

આ પ્રકારનાં બે પ્રકારની ક્રિયાઓ દેખાય છે; જડક્રિયા અને ચેતનક્રિયા એનનક્રિયા વિદ્યા અર્થાત્ ઇશ્વરનું રાજ્ય અને જડક્રિયા અવિદ્યા અર્થાત્ ઇશ્વરથી વિમુખ અધિકાર છે. જડસત્તા સ્થાવર પદાર્થથી બધને મનુષ્ય સિવાયના સર્વ જીવોપર છે, કારણ કે મનુષ્ય સિવાયના અન્ય સર્વ જીવો પ્રકૃતિને આધીન થઇ આવે છે, તેમના નમત કરણ ઉપર પ્રકૃતિની પૂર્ણ સત્તા રહેલી હોવાથી, તેઓ પ્રકૃતિપ્રતિફલ પોતાની હુદ્દિદાર કંઈ પણ નથીન કરી શકતા નથી પરંતુ મનુષ્યમાનિનો અધિકાર ચેતન રાજ્ય સુધી હોવાથી તે પોતાની હુદ્દિપર પોતાની સત્તા ચલાવી હુદ્દિની સહાયતાથી યથાશક્તિ નવી ન કાર્યો કરવામા સમર્થ થઇ શકે છે અને સાધનસપત્ર થઇ તે પોતાના પુરુષાર્થદ્વારા ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરી ઇશ્વરસાક્ષાત્કાર કરી સુક્તિપદ પ્રાપ્ત કરી શકે છે

ચોરારી લક્ષ યોનિમાથી રૂપ મનુષ્ય સિવાયના સર્વ જીવોમા અજ્ઞાનનો અગ્ર (પ્રકૃતિની સત્તા) અધિક હોવાથી તે સર્વ જીવો ધર્મપ્રચારના અધિકારી નથી, પરંતુ અજ્ઞાનના અવિરોધી નિયમને આધીન રહી જીવ ક્રમશઃ ઉન્નત યોનિને પ્રાપ્ત કરતો ક્રમે કરીને મનુષ્યયોનિસુધી પહોંચી ધર્મપ્રચારનો અધિકારી બની શકે છે.

ઉદાહરણદ્વારા-જેમકે કોઇ મનુષ્ય પુરવદેલી નદીમા ડુબતો હોય ત્યારે એક વખત તો તે નદી તેને જલ ઉપર લારી મૂકે છે તે સમયે જો તે મનુષ્ય કંઈ પણ પુરુષાર્થ કરી તરી પાર ઉતરે તો તે અવનય બગી બગ છે, પરંતુ જો તે હુદ્દિહીન હોય તો તે મલમલ જઈ પુનઃ ડુબી મરે છે

જો રીને જીવપર રૂપાનશ થઇ પ્રકૃતિ માતા તેને એક વખત મનુષ્યયોનિસુધી પહોંચાડી ધર્મનો અધિકારી કરેછે, પછી પુરુષાર્થ કરી સુક્તિ મેળવવી મનુષ્યના હાથમા છે આ વિગતથી રાત્રિકર્તાઓએ સિદ્ધ કર્યું છે કે કર્મના સાધનદ્વારા મનુષ્ય વચ્ચરખટકે ઉન્નત થઈને મુખ્ય યજ્ઞ જામ ત કર્મોનું નામ ધર્મ અને જે કર્મોદ્વારા મનુષ્ય યથમા અટકી જાય અથવા બધનની અધિકતા પ્રાપ્ત થાય તે કર્મોનું નામ અધર્મ.

ધર્મનો પ્રચાર કરવો તે કાય ધર્મપ્રચારકનું છે અને તે પ્રચારદ્વારા અધિકારાનુસાર ઉપદેશ આપી શુદ્ધિના જીવોનું કલ્યાણ કરવું તેનો મુખ્ય ધર્મ છે.

જગતના ઉત્તિકાસનું અવલોકન કરવાથી એમ સિદ્ધ થાય છે કે જે જે ધર્મપ્રચારક-જોએ ધર્મ-સ્થાપન, ધર્મ-સંસ્કાર અને ધર્મ પ્રચાર કર્યો છે, કરે છે અને કરશે તે

સર્વને તથા બાળમાં વિખટલ કરી યજ્ઞોએ યજ્ઞોએ જ્ઞાતી, સાધક અને પંડિત.

કયિન ધર્મનો પ્રચારક હોય તે અને તેના પત્ન તથા વિભાગ નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

૧ ઉત્તમ પંડિત ધર્મપ્રચારક કે જેની પ્રજ્ઞાની બીજાનાં મતોનું ખંડન કરવાપૂરતી ન હોય પણ સર્વ સંપ્રદાયસમુદાય, સાહ્યનાં વચ્ચે નાંખાય તે નમતે એવી હોય, તે સાક્ષ્ય સર્વ દિનકર છે આથી તેનું કાળ ધર્મરાજ્યની ઉત્તમ પ્રજ્ઞાએ તેના અધિકારાનુસાર માર્ગ દેવાડી, મુક્તિપાત્રો ઉપર આપે છે.

૨ મધ્યમ પંડિત ધર્મપ્રચારક ન્યાયપૂર્ણ બુદ્ધિદ્વારા બીજાના મનને પોતાના મનમાં મેળવતી પોતાને આધીનમનાવવાથી કરે તે, આનાથી દામિકતા અને સાંપ્રતિક વિશેષ વધવાનો સંબંધ છે.

૩ અધમ પંડિત ધર્મપ્રચારક પ્રજ્ઞા તર્ક બુદ્ધિદ્વારા બીજાના ધર્મમતનું ખંડન કરે છે, પરંતુ હવેના ઉપકારથી કોઈ ભ્રમ માર્ગ ન જતાવી શકતા હોય તે, આનાથી નાસ્તિકતા, અશાંતિ અને અધાર્મિકતા વિસ્તરવા સંભવ છે.

ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરતાં સત્ અર્થાત્ શ્રદ્ધા અને અસત્ અર્થાત્ આ શાવારાજ્ય રૂપી સંસાર એ જન્મેના વિશેષ રૂપને મળી સત્ પંથમાં સ્થિત રહેતાર ઉપરેષ્ટા, યાર અથવા તે ધર્મપ્રચારક ગણાય છે.

પરંતુ કોઈ કોઈ સ્વદેશદિર્ઘની વિચારક-ગણે એનું કહેવા લાગ્યા છે કેન્યાં સુધી બારનવર્ષમાં અનેક નાના પ્રકારના સંપ્રદાયો છે ત્યાં સુધી એક પ્રકારના ધર્મનો ઉપદેશ કેમ થઈ શકે? પરંતુ સ્થિર બુદ્ધિથી વિચાર કરતા એમ સિદ્ધ થાય છે કે અગર કેટલા પણ ધર્મસંપ્રદાયોનાં બદિસંદેશ લિન્નલિન્ન

૧ જ્ઞાતી ધર્મપ્રચારકનું સામાન્ય લક્ષણ. જ્ઞાનદિદ્વારા ધર્મને બદિ-સાધનથી આરંભી અંતર લક્ષ સુધી જોઈ લીધો હોય અને સકળ સમયમાં ધર્મના સાવંભાગ બાળનો પ્રચારક હોય તે, તેમાં ક્ષીરૂણ્ય શીવેદ્યાસ અને પૂજ્ય આર્ષ મદર્શિઓની મળુના થાય. જ્ઞાતી ધર્મપ્રચારકમાં વિગેળતા એ છે કે એમાં જ્ઞાનનો પૂર્ણ રિકમ હોવાથી એમનો ઉપદેશ સર્વ સંપ્રદાય, સર્વ ધર્મમાર્ગોને દિનકર છે અને એના પાલનદ્વારા સકળ પ્રકારના અધિકારીગણને અધિકારાનુસાર ક-યુગ્રહ છે.

૨ સાધક ધર્મપ્રચારકના સામાન્ય લક્ષણ. સાધનદ્વારા જગત્વતા અનંત બાવરા-જ્યોમાંથી અમુક અમુક બાવરાજ્યમાં નિચરનાર, પોતપોતાના અનુભવેલા લવોમાં ઉપદેશદ્વારા ધર્મરાજ્યના અમુક અમુક અંશનો ઉદ્ધારક હોય તે, તેમાં વેચુવ તૈય, શક્ત આદિ ઘણા સંપ્રદાયોના આચાર્યોની મળુના થાય છે. સાધક ધર્મ પ્રચારકગણમાં વિગેળતા એ છે કે તે મદાપુત્રોદ્ધારના અમુક અમુક સમયે ધર્મના વિગેળ વિશેષ અંશનો ઘણી સારી રીતે ઉદ્ધાર થાય છે અને સાથે ઘણા હવેનું કલ્યાણ પણ થાય છે, પરંતુ આ પ્રચારકના ઉપદેશમાં એટલી ન્યૂનતા નજરે પડે છે કે તેથી ધર્મના સાવંભાગબાળનો સંકોચ થાય છે તેથી નેને એક-દેશવાદી પણ કહી શકાય.

૩ પંડિત ધર્મપ્રચારક જે ત્રિશબ્દદર્શી જ્ઞાતી નથી, કે નથી જગત્વ લાવવાથી સાધક; માત્ર કેળા વિદ્યાના બજથી સાહ્ય

હોય અને એક ખીન્ન સંપ્રદાયોનો આચાર પણ મળતો ન હોય, તો પણ ધર્મની મતિ સર્વ સંપ્રદાયોમાં એક જ પ્રકારની થશે. કારણ કે બદ્ધિ:સાધનના લુદ્ધાપણાસાથે અંત:કરણની ધર્મવૃત્તિઓમાં સર્વ સંપ્રદાયો ભિન્નતા ન ધરાવતાં એક મત પ્રદર્શ કરી શકે છે.

ગહારાજ મુધિહિરની સસપ્રિયતા અને સદિપ્ત્યતા, દેવવ્રતની દૃઢપ્રતિજ્ઞતા, લક્ષ્મણનો જાતુલાય અને જિતેન્દ્રિયતા, સાવિત્રી અને સીતાનું સતીત્વ, મહર્ષિ વસિષ્ઠની શાન્તિ અને દ્વેષ, બીજમ્પિતામહનો ભાગ, શુકદેવજીનો વૈરાગ્ય અને દેવર્ષિ નારદની ભગવદ્ભક્તિ કયા સંપ્રદાયને પ્રિય નથી થઈ શકતી?

આપણા દેશમાં સંપ્રદાયોની વાત બાલુ પર રાખતાં, સમસ્ત પૃથ્વીપર જેટલા ધર્મ-સંપ્રદાયો ઉપરિચિત છે તે સર્વે એ પ્રકારની આંતરિક વૃત્તિની ઉન્નતિમાં પ્રશ્નસા કર્યા વિના રહી શકતા નથી, માટે ધર્મપ્રચારકજણ સાર્વભૌમ દ્રષ્ટિ રાખી જીવેના ઉદ્ધારનો પંથ જતાવતા રહે તો કોઈ પણ વખતે કોઈ પણ સંપ્રદાયને ક્લેશ અથવા કોઈ પણ અધિકારીને હાનિ થવાનો સંભવ નથી અને જ્ઞાન-શૃંગિના તારતમ્યથી અધિકાર વિરહ હોવા છતાં તેનો ઉપદેશ સર્વ જીવહિતકારી છે.

— સાલિગ્રામ સ્વીકાર. —

સ્વામી રામતીર્થનાં વચનામૃતો—પ્રકાશક ત્રીકમલાલ સાંકળચંદ, તંત્રી—ભાવસાર મુબેરહક અમદાવાદ. પ્રખ્યાત સ્વામી રામ તીર્થનાં નામથી ભાગ્યેજ કોઈ અજ્ઞપણું હશે મન. વાણી અને વર્તનમાં ઉચ્ચભાવથી ભરેલી સમાનતાવાળા આ મહાપુરુષનાં ઉપદેશાત્મક વચનો ખરેખર અમૃતરૂપ છે. મૃતદેહાને દૂર કરવાનાં સાધનરૂપ છે. એક એક વચનામૃતના વિશેષ બાખ્યાનમાટે ન્હોના મ્હોટા નિમંત્રણ લખી યકાય એવી મહત્તાવાળાં ૫૦૪ વચનામૃતોનો આમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આ સંગ્રહ પ્રત્યેક મનુષ્યે નિત્યપાઠ કરવા યોગ્ય છે.

હુમાં વિશેષ પ્રકાશમાં આવેલા નિમંત્રણો તેમજ નીતિ વગેરે સામાન્ય વિષયોપર પણ તેના નામ પ્રમાણે ઉંઘના દુધને વ્યથત કરી દે એવી દક્ષિતાઓને લીધે આ પુસ્તક મુર્ચ્છાકાન્ધ પડિતમાં સારા રમ્યાનપર આવે એવું છે અને સ્વ. ભાઈ રણજીતરામ દાદાભાઈ મહેતા બી. એ. જેમણે મુર્ચ્છાકાન્ધલગી સેવા જાળવવામાં સારો દિરંગો આપ્યો છે તેમને આ પુસ્તક અર્પણ કરવામાં આવ્યું છે તે પણ યોગ્ય છે.

હુદાપ્તામૃત—ત્રણ વર્ષથી ચાલુ આ જાતીય માસિક ૫૪ વ્રતિ મુધારણાનાં તેમજ સામાન્ય સર્વદેસના વિષયોથી અલંકૃત મન સમાજ સેવામાં પ્રગતિ કરી રહ્યું છે. અને એના વનત્રી આપ સંસ્કૃતતા મહાશિ ડાંચે.

હૃદયમન્થન—લેખક કલ્યાણજી વિઠ્ઠલભાઈ મહેતા—મુરત. દેસના વર્તમાન વાગાવર

મનોવૃત્તિ.

અનુવાક—શ્રીયુત વિદ્યાર્થી લીમાશંકર શર્મા-પૌરબદર.

વન્ધાય વિપયાનુગિ મુક્તૌ નિવિપય મન । મન ઇવ મનુવાણા કારણ વન્ધમોખયો ॥

મનુષ્યોના બધાં અને મોક્ષાનુ કાંચુ કેવળ તેમનું મનજ છે મનને યદિ અનુગ્રહ માર્ગમા લઇ જવામા આવે તો તે મુક્ત અને પ્રતિફૂલ પદ્યમાં લઇ જવામા આવે તો યત્ન લાય છે. મનની આ વિચિત્ર વાતને જોઈને એમ કહી શકાય છે કે આ અનાદિ તથા અનન્ન પરિરાજનનું કારણ મન / છે મનને જે વૃત્તિઓની સદાસના વડે એની પ્રવળ શક્તિઓ પ્રાપ્ત થઈ છે, તે વૃત્તિઓ પણ ગણતરીમા અસંખ્યમેવ અસંખ્ય હોવી જોઈએ મનોવૃત્તિઓ અનન્ન હોવા છતાં પણ તેમના જ્ઞાન તથા શુભોના પરિણામનો વિચાર કરીને પ્રધાન પ્રધાન વૃત્તિઓનું જ્ઞાન પ્રત્યેક ધર્માનુગામી મુમુક્ષુએ મેળવવું આવશ્યક છે, કારણ કે તે વૃત્તિઓના વિચારપર મનુષ્ય પોતાના અતઃકણ્ઠની ઉન્નતિ કરી શકે છે એ અસંખ્ય મનોવૃત્તિઓમાથી મુખ્ય મુખ્ય મનોવૃત્તિઓના સારાસારનો વિચાર પ્રવૃત્ત રેખમાં કરવામા આવશે

સાધારણ રીતે મનુષ્યના અંતઃકરણમા ત્રણ પ્રકારની વૃત્તિઓ ઉદ્ભવતી જોવામા આવે છે અને તે આ પ્રમાણે — (૧)

૧. (૨) ક્ષિપ્ત, (૩) વિક્ષિપ્ત હવે આપણે એ ત્રણે વૃત્તિઓનો ક્રિયાત્ વિસ્તારથી વિચાર કરીએ અતઃકણ્ઠની પ્રથમ વૃત્તિને 'મૂઢ' વૃત્તિ કહેવામા આવે છે આ વૃત્તિ તમોગણ્ઠની છે, એમ્ને કે જ્યારે મન સત્ અસત્ના વિચારથી દીન થઈને નિદ્રા, આલસ્ય, વિમૂઢિતિ આદિને વશીભૂત થઈને નિરંકુશ માનંગ મિવા બગામચિનાના અંધની પરે ઉન્મત્ત થઈને કાષ્ઠનુ માઠ કરવા લાગી જાય છે ત્યારે તે સમયની તેની વૃત્તિનું નામ મૂઢ વૃત્તિ છે એ સમયમા મન સ્વાભાવિક રીતેજ અતિશય ચમ્પલ થઈ જાય છે બીજા પ્રકારની વૃત્તિનું નામ 'ક્ષિપ્ત' છે આ વૃત્તિ રજોગણ્ઠની છે, એમ્ને કે જ્યારે મન અમુક કાર્યમા નિમગ્ન થઈને જુદીની સદાચતારથી વિચારપૂર્વક પેતાના લલ્લપન સાધન કરે છે, ત્યારે તે નમયની તેની વૃત્તિનું નામ ક્ષિપ્તવૃત્તિ છે એ વેળાએ તેની ગ્રિયનિ અકુશલાળા હાથીના જેવી કિવા લગામવાળા ધોડાના જેવી હોય છે અને તે જે કાષ્ઠ કરે છે તે બદલ વિચારપૂર્વક કરે છે. અતઃકણ્ઠની તૃતીય વૃત્તિને 'વિક્ષિપ્ત' વૃત્તિના નામથી યોગજન્યમાં આવે છે આ વૃત્તિ સત્વગણ્ઠ

આથી ઉત્પન્ન થાય છે; એટલે કે જ્યારે મન સુખ તથા દુઃખના વિચાર અને તેમજ શુભની આત્મસાદિક વૃત્તિઓ તેમજ રમેશુભની વૃત્તિઓથી રહિત થઈને સર્વ શુભની વૃત્તિઓને આધીન થાય છે ત્યારે તે સમયની તેની વૃત્તિનું નામ વિક્ષિપ્ત વૃત્તિ છે. આ વૃત્તિ સાંસારિક પ્રવૃત્તિઓમાં નિમગ્ન રહેનાર મનુષ્યોમાં કવચિત્ જોવામાં આવે છે અને તે અતિ અદ્ય સમય સુધી સ્થિર રહે છે. આ ત્રણ વૃત્તિઓ સર્વ મનુષ્યોમાં શુભના બેઠને લીધે સાધારણ રીતે જોવામાં આવે છે અને મનુષ્યોના શુભ અનુસાર તેમનું પ્રમાણ ન્યૂનાધિક હોય છે. આ ત્રણ વૃત્તિઓ સર્વ મનુષ્યોમાં સ્વભાવિક રીતે જ હોય છે પરંતુ જ્યારે મનુષ્યના ચિત્તમાં કોઈ પણ પ્રકારની [આ ત્રણમાંની] વૃત્તિ ન ઉદ્ભવે ત્યારે એ અવસ્થાને ચિત્તની નિર્દાવસ્થા કહેવામાં આવે છે; અને એજ યોગનું લક્ષ્ય છે. આ નિર્દાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરવામાટે સાંસારમાં જે ઉપાયો ભતાવવામાં આવ્યા છે તે ઉપાયોમાંનો એક ઉપાય એકાગ્ર વૃત્તિ પ્રાપ્ત કરવાનો છે. આ વૃત્તિ ચિત્તની સ્વભાવિક વૃત્તિઓ કરતાં સર્વથા નિમ્ન પ્રકારની વૃત્તિ છે અને કોઈ સદૃશ્યના ઉપદેશ અનુસાર આચરણ કરવાથીજ આની સાધના કરી શકાય છે. જ્યારે ચિત્તમાં ધ્યાના, ધ્યાન અને ધ્યેય એ ત્રણ પદાર્થો સિવાય એથી પદાર્થ કંઈ પણ નથી રહેતો, ત્યારે ધ્યાનની મહાવત્તાથી ધ્યેય પદાર્થમાંજ ધ્યાનનું લક્ષ્ય રચર થવાથી આ વૃત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ

પ્રમાણે ક્ષિપ્ત, વિક્ષિપ્ત અને મૂઢ એ ત્રણ સાધારણ વૃત્તિઓ અને એકાગ્ર તથા નિર્દાવ એ એ અસાધારણ વૃત્તિઓ મળીને અંતઃકરણની પાંચ વૃત્તિઓ થાય છે. પરંતુ પ્રથમની ત્રણ વૃત્તિઓ તો પ્રત્યેક મનુષ્યમાં કોઈ પણ પ્રકારના વિશેષ પરિશ્રમ વિનાજ વારંવાર ઉદ્ભવતી જોવામાં આવે છે; જ્યારે છેલ્લી બે વૃત્તિઓ સદૃશ્યના સદુપદેશની સહાયતાથી વિરલ મુશુક સાધકોનેજ પ્રાપ્ત થાય છે, એ બૂલી જવાનું નથી. એકાગ્ર વૃત્તિ સાધન અવસ્થાની છે અને નિર્દાવવૃત્તિ નિર્દાવ અવસ્થાની છે; આજ નિર્દાવવૃત્તિની અવસ્થામાં સાધકને સમાધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શુદ્ધમદર્શી યોગીજનોએ જાનિઓના વિવરથી વૃત્તિઓના પાંચ વિભાગ પાયા છે. તેમનાં નામ આ પ્રમાણે છે; પ્રયાણ, વિપર્યય, ચિકિત્સા, નિદ્રા, અને સ્મૃતિ. પ્રથમ એટલે પ્રમાણ વૃત્તિને મહર્ષિ પતંજલિએ પુનઃ ત્રણ વિભાગમાં વિભક્ત કરી છે. પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, અનુમાન પ્રમાણ અને આગમ પ્રમાણ. જ્યારે જાનેન્દ્રિયોની સાથે કોઈ વસ્તુનો પ્રત્યક્ષ સંબંધ થાય અને જાનેન્દ્રિયો એ વસ્તુનો સાક્ષાત્ અનુભવ કરે, ત્યારે તેને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ કહેવામાં આવે છે. દહાન્ત તરીકે ચક્રોમાં સમક્ષ દષ્ટિગોચર થતો દીપકનો પ્રકાશ. જે વસ્તુનું પ્રથમ જ્ઞાન થયેલું હોય અને તેનાં લક્ષણો પણ જાણવામાં આવ્યાં હોય, પણ બીજી વાર કેવળ તેનાં લક્ષણો જોવામાં આવે તો તે પરથી તે વસ્તુનું અ-

ઉદ્ભવથી અત કમળને દુષ્પ યાચે તે પા
પમનક હરિઓ 'મિષ્ટ' હરિઓ કહેવાય
છે જેવી કે દિસા, દેવ, દોષ ધ્યાદિ જે
હરિઓના ઉદ્ભવથી અત કમળને યુષ્પ
પ્રાપ્ત યાચે તે પુનઃપમનક ગતિઓનું નામ
'અકિન્ટ' હરિઓ છે જેવી કે વેગમ્
દયા, સરસતા ધર્મદિ પદ્મ એ ઉભય પ્ર
કારની હરિઓની વ્યવસ્થા એવી છે કે
જ્યારે કિન્ટ ગતિઓ ઉદભવે છે ત્યારે અ
કિન્ટ હરિઓ દખાઈ જાય છે, અને જ્યારે
અકિન્ટ હરિઓ ઉદભવે છે ત્યારે કિન્ટ
હરિઓ દખાઈ જાય છે એટલા માટે જ
મનુષ્યોના અત કમળોમાં કિન્ટ ગતિઓ
વિશેષ સખ્યામાં ઉદભવે છે, તે મનુષ્યો
પાપી કહેવાય છે પરંતુ જ્યારે મુનિના
પંથમાં વિચારણ કરતું પડે ત્યારે કિન્ટ
હરિઓને તો દમાવનીજ પડે કિન્ટ ગતિન્ટ
હરિઓને પણ પર નેશનથી સદાચત્રાથી દ-
ખાવવી પડે, કાણુ કે મોક્ષના માર્ગમાં
તો એ રૂપ હરિઓનો લય થવો જોઈએ
મિષ્ટરૂપી તામસ હરિઓના અવલંબનથી
છવેની અવો ગતિ યાચે અને અકિન્ટ

રૂપી સાત્વિક હરિઓના અવલંબનથી છ-
વેની ક્રોધોન્નતિ અર્થાત્ ઉન્નતિ યાચે
એ ઉભા પ્રકારની હરિઓનું ગીતા શાસ્ત્રમાં
આચારી સમ્પત્તિ અને દૈવી સમ્પત્તિના
નામથી શ્રીભગવાને વર્ણન કર્યું છે કિન્ટ
હરિઓ પાપપૂર્ણ છે અને અકિન્ટ હ-
રિઓ સાક્ષાત્ પુણ્યપૂર્ણને આપનારી છે
એજ એ હરિઓના ભેદથી કદાચાર, સત્યાર,
પાપ પુણ્ય અને ધર્મ અધર્મ અદિનો શા
સ્ત્રોમાં વિચાર કરવામાં આવે છે પુણ્ય-
ત્મા જનો, સાધક તથા ધર્મપ્રેમી મનુષ્યો
અન્યતઃ પરિધમપૂર્વક પાપમનક કિન્ટ હરિ
ઓને પુનઃપમનક અકિન્ટ હરિઓથી નિરતર
દલા, યા કરે છે અને ધીમે ધીમે એવા અ-
ભ્યાસ પદી જતા તેઓ એવા પુણ્યત્મા બની
જાય છે કે તેમના અત કરણોમાંથી બહુધા
પાપમનક મિષ્ટહરિઓનું મનો-ઢેન થઈ
જાય છે કિલ્લુના એ પ્રકારે તેમનો અમા-
વજ થઈ જાય છે હરિઓના સાધનનું રહસ્ય
આ જ છે અને ક્રોધનામાટે જ્યારે ધર્મ-
વિતપ્તરૂપોનું કથન છે કે મનુષ્યના બધ તથા
મોગનું રાણુ કેવડ તેનું મનન છે *

* શ્રી ભાગવતધર્મ મહામંડળની મુખ્યપત્રિકા 'નિગમાચર ચન્દ્રિકા' ના એકાદશ
૧૯૧૬ના નવકમાં આવેલ એક લેખનો કે કિલ્લુ પવિત્રતંત્રાચે અનુવાદ

‘અકુશ’ માસિકનું-

વાર્ષિક લલાચમ દિવ માટે રૂ. ૦-૬-૦

રેશાવર માટે રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત

જામનગર-કાલીઆવાડ

વૈરાગ્યપંચકની ગુજરાતી વ્યાખ્યા.

લેખક—શ્રીચુત પંડિત શિવશંકર શર્મા વૈદરાજ-અમનગર.

શિલ્પિમનલં મવેદતલમૌદરં વાચિતું પદ્ય. પ્રથતિપૂરકહિતુ ન ધારક ચારસમ્ ।
ભવત્તનમલભાવકં વયિ પટચરણચરં ભજન્તિ મિથુષા મુષા અદદ વૃક્ષિતઃ કૃક્ષિતઃ ॥

આ જગતમાં આનન્દ લેવામાટે ખાતુ પીતું વિગેરે ઉપભોગના વિષયો વિદ્યમાન છે. અને તેનાથી દરેકને મુગ્ધ મળે છે. તે મા-જુસોએ ખાતું, પીતું, ફરતું વિગેરે આનન્દ લેવો છોડી વૈરાગ્યની ઇચ્છા શામાટે કરવી જોઈએ? કારણ કે વૈરાગ્ય લીધા પછી કાંઈ તરફના વરસાદ તે બધા સહન કરવા પડે છે. ક્યારેક ભોજન મળે છે, ક્યારેક ઉપવાસ કરવો પડે છે તેથી આપા કહ્યુસાધ્ય વૈરાગ્યની શું જરૂર છે? આ વિચારમાં નીચે મુજબ કોઈક નીતિકારનું પણ કથન છે કે—નિપયોનુ જોવન કરવાથી રોગનો ભાવ રહે છે, કોઈ દુ-રાચરણ કરવાથી કુલગ્રસ્ત થઈ જવાનો ભય રહે છે, ધન હોલત હોયતો ગભ લઇ લેવો લાયક રહે છે, માન જાળવી ખેડા રહેવાથી કંગાલપણાનો ભય રહે છે, જલ હોયતો ચાતુ જોર કરી લડવાની તૈયારી કરે છે, મુન્દર મનોહર રૂપ હોય તો સ્ત્રીઓનો ભય ગ્રહી છે. કારણ કે મુન્દર રૂપવાન મુરખમા સ્ત્રીઓ વિ-શેષ આસક્ત થાય છે, તેથી પરિણામે દુઃખ વાય છે, માટે વિશેષ રૂપમાં પણ ભય રહે છે. સાત્ર ભણવામાં પણ વાદ યવાનો ભય લા-ગે છે. સારા મુણ હોય તો ખજ-પુચ્ચાઓનો ભય રહે છે, એટલે સદૃશુણી પુરુષને ખજ-કુ-લપુરુષો દુઃખ દઇ પળવે છે. શરીરમાં પણ કાળ આવતાં નારા થઈ જશે એવો ભય રહે છે. આવી રીતે મનુષ્યને દરેક વસ્તુ ભય-

વાળી છે. પરંતુ એક વૈરાગ્યજ કેવળ ભય-વિનાનુ સ્થળ છે તેથી જ્યાં કરતાં વૈરાગ્ય ઇચ્છવા જેવું છે. અને તે બાબત સાધીન કરવામાટે વેદાન્તાચાર્યે વૈરાગ્યપંચક ના-મના મંથમાં પોતાનો આશય જતાવ્યો છે. એક વૈરાગ્ય લીધાપછી પણ અનની જ-રૂર છે, પાણી પીવાની જરૂર છે, વસ્ત્ર પહે-રવાની પણ જરૂર છે, કુકર્મા વૈરાગ્યમાં પણ અન વસ્ત્ર જલ વિના આસતું નથી અને તે અન જલ વિગેરે પ્રપન્ન કર્યા વિના મળતું નથી, કારણ કે સિંદ સૂતો હોય તો તેના મોઢામાં તેના જોજનરૂપ મૂગલાં આવી જતાં નથી અર્થાત્ પ્રપન્નથી સિંદ પોતે ચિકાર કરે તો તેની સુધા શાન્ત થાય છે. આથી અન જલ વસ્ત્ર મેળવવામાટે ઉદ્ધોગની જ-રૂર છે. અને તેથી રીતે મેળવતું તે માટે વેદાન્તાચાર્યે વૈરાગ્યપંચકના પહેલા શ્લોકમાં નીચે મુજબ પ્રતિપાદન કરે છે

વૈરાગ્યવાન્ પુરુષને અન જલ વસ્ત્ર કોઈ પણ વસ્તુની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રવન કરવાની જરૂર નથી. કારણ કે વૈરાગ્યવાન્ પુરુષને પો-તાના ઉદરના જઠરાગિને શાન્ત કરવા યં-ખેતરોમાં ધાન્ય નથી? અર્થાત્ ખેતરોમાં વે-રાગ્યું માન્ય થાયું છે. એટલે ખેતુતોએ ખેતરમાંથી પોતાના દાણા કાઢી લીધા પછી જે કાંઈ દાણા વેરાગ્ય ગયા હોય છે તે દાણા વીળી વૈરાગ્યવાજાએ પોતાની સુધા શાન્ત

કરવાની છે. તૃપ્તિશાન્તિમાટે નદી કૂવા અથવા તળાવોમાંથી જે ત્રણ જલની અંજલી પીવાથી શું તૃપ્તિ મળતી નથી? અર્થાત્ શાન્તિ થાય છે. વસ્ત્ર પહેરવામાટે રસ્તામાં પડી ગયેલાં જૂતાં અને મેલાં વસ્ત્રના કટકા ધણા મળે છે, તેનાથી શું સરીર ઢાંકી શકાયું નથી? અર્થાત્ કાદિમા જૂતા વસ્ત્રના કટકાથી પણ સરીર ઢાંકાય છે. આવી રીતે દરેક અન્ન જલ વસ્ત્રના સાધનો જન્મતર્માં વિના યત્ને મળી શકે તેમ છે. તેા પણ વિદ્વાન્ પુરુષો અન્ન વસ્ત્રાદિ માટે અભિમાની ધનિક પુરુષોને ખાલી-ફોગટ ભરે છે. અર્થાત્ વૈરાગ્યવાન્ પુરુષોએ કોઇ લક્ષ્મીમદાન્ય પુરુષોની તાબેદારી કરવી ધટતી નથી. તેમજ આ વિષયનું પ્રતિપાદન શ્રીમદ્ ભાગવતમાં દ્વિતીય સ્કંધમાં શુક્રદેવજીએ સ્પષ્ટ રીતે કરેલું છે કે વિદ્વાન્ પુરુષોએ અન્નરત્નાદિમાટે ધનના મદવાળા પુરુષોની સેવા શામાટે કરવી જોઇએ? તેમને વસ્ત્રોની જરૂર હોય તેા શુ રસ્તામાં જૂતા લૂગાના કટકા નથી? અર્થાત્ ધણા છે. અન્નની જરૂર હોય તેા જન્મલોમાં વૃક્ષોનાં સારા ખોડાં ફળ મળી શકતાં નથી? અર્થાત્ મળી શકે છે જલ પીવામાટે પારકાનું પોષણ કરનારી નદીઓ શુ સુકાઇ મઇ છે! રહેવા માટે ગુફાઓ શુ ડાહ્યો રોડો રાખી છે? અર્થાત્ રહેવા માટે ગુફાઓ છે. તેમ જતાં પણ જો મન સ્થિર ન રહે અને અન્ન જલની ફિકર રહે તેા સાક્ષાત્ જગન્નિયન્તા ભગવાન્ પોતાના શરણે આવેલા પોતાના ભક્તોનું રક્ષણ શુ કરતા નથી! શરણાગત મનુષ્યોનું રક્ષણ ભગવાન્ પોતેજ કરે છે તેા પત્ની વૈરાગ્યવાળા મનુષ્યને ભગવદ્ભજનસિદ્ધિ અર્થનું સેવન કરવાની જરૂર નથી.

આવી રીતે ઉપર્યુક્ત મુજબ રસ્તામાં પડેલાં લૂગાં, વૃક્ષોનાં ફળ, નદીનું જળ વિગેરે

કદાચી ન મળી શકે તેા પણ ધનવાળા અભિમાની પુરુષોનેા આશ્રય કરવો કોઇ પણ રીતે ઠીક નથી. કારણ કે ધનિક પુરુષોની તાબેદારી ભોગ્યાપણી પણ અન્ન વસ્ત્રાદિક કપારેક મળે છે. અને કપારેક તે વિના તદન નિરાશ થવું પડે છે. તેથી દરેક રથને દરેક રીતે શીઘ્રજી ભગવાન્ના નીચે બતાવ્યા ઉપદેશ મુજબ વર્તવું ઠીક છે.

હે અર્જુન! ખીજ દેવની ઉપાસનાકરત્વે માર્ગ ચિન્તન કરતા જે મનુષ્યો મારી ઉપાસના કરે છે તેવા નિત્યસેવાપરાયણ મારા ભક્તોનું યોગ્યદેમ હું કહું છું એટલે મારા ભક્તોનું પોષણ હુંજ કહું છું. તેમજ ભાગવનમાં સિલેષજીવિતિ (ખેતરમાં વેરાવણા ધાન્યને વીણી નિર્વાક કરવો તે) થીજ બ્રાહ્મણોએ પોતાનું જીવન ચલાવવું જોઇએ, તેવી રીતે પ્રદર્શિત કર્યું છે. તેમજ બ્રાહ્મણ દેવોએ ઋત (ખેતરમાંથી ધાન્યને વીણવું) અને અષ્ટત [કોઇ પામે માથના કર્યા વિના વર્તવું] એ બંનેથી પોતાની આજીવિકા ચલાવવી કહેવી છે. આવી રીતે સર્વપૂજ્ય બ્રાહ્મણોએ કોઇ પણ રથને કોઇની પાસે પાસના અને સેવા કર્યા વિના અત્મનિરપણે વર્તવું ઉચિત છે. વળી એક સંકેત થવા સંભવ રહેછે જે સિલેષજીવિતિથી કુધાની શાન્તિ કરવી, જે પણ જનની અજ્ઞાતિથી તૃપ્તિ શાન્ત કરી, જૂતાં મળેલા કપડાંથી સરીર ઢાંકવું અન્ન ગ્રાહી રહેવું રિગ્વેદનું કષ્ટ ઉપગમનાર આચરણ શા માટે આચરવું જોઇએ? તે દેકાણે અમે “ઉટકપુટક ભક્ષણ” ન્યાયથી સમાધાન કરીએ છીએ જે ઉટીયું જનાવર પોતાની કુધા શાન્ત કરવા માટે કપારેક સમી [ખીજડીનું વૃક્ષ] ના આંતરે ખાવા બંધ થા તે સાડીયાને ખીજડીના ઝાઝા કાઢી વાગવાથી વ્યથા થાય છે પણ ખીજડીનાં ખાંડાં અને ઝાણોએ ખવાથી

તેને સુખ પણ થાય છે. જે કે કોઈ ધર્મિજન માટે શિલોન્ન વિગેરે વૃત્તિથી કષ્ટ થાય છે. પરંતુ મેળવતાં માણસોને કષ્ટ વેડેલું પડે છે. પરંતુ અભિપ્રાય નિર્લેષ નિરતિશય જ્ઞાન-શક્તિ અપેક્ષિત પરતુનો જવારે લાવા થાય છે. ન-દનું સુખ જવારે મળે છે ત્યારે દરેક અવ-સ્થામાં વેડેલું જે કાંઈ, કુઝ તે ગણાતું છે. તેથી રીતે ઉપર મુજબ બન જલાદિ નથી.

કાયાની માયા ખોટી છે.

મંદાકાંતા.

જે કાયાની જતન અતિશે વ્હાલી માએ કરેલી,
જે કાયાને સહિત વસને વ્હાલી માએ વીરેલી;
જે કાયાની જતન કરેલી શુદ્ધ સંપા રચીને,
તે કાયાને દહન કરશે કાષ્ટ ચિતા રચીને. ૧

જે કાયાને સખળ કરવા ધાતુજરમો જમાડી,
જે કાયાને સખળ કરવા ખાંડ ખીરો ખવાડી,
જે કાયાને અશદ કરતાં પુષ્ટ ચાવા ફરીને,
તે કાયાને દહન કરશે કાષ્ટ ચિતા રચીને. ૨

જે કાયાને તપન શીતથી સંચવી સુખમાટે,
જે કાયાને સુખન સંચવી શેઠાવી ગંધમાટે;
જે કાયાની જતન કરીએ પ્રુપ્પ સંપા રચીને,
તે કાયાને દહન કરશે કાષ્ટ ચિતા રચીને. ૩

જે કાયાને અભિનવ થવા સૈંદ તેરે સુદાવી,
જે કાયાને અભિનવ થવા કાંચનેથી મદાવી;
જે કાયાને મનહર કરી ટાપડીપે કરીને,
તે કાયાને દહન કરશે કાષ્ટ ચિતા રચીને. ૪

ચિત્તવૃત્તિવિજ્ઞાન શાસ્ત્ર.

અનુવાક—શ્રીયુત “અપાર્ણ”

પ્રકરણ ચોથું.

ચિત્તવૃત્તિની વ્યાખ્યા અને મુખ્ય મુખ્ય ચિત્તવૃત્તિઓ કઈ
તથા તેનાં આવશ્યક તરવો કયાં?

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૬૦ થી)

આપણે આગળ કહી ગયા કે આકર્ષણ, અનાકર્ષણ, સ્વીકાર, પ્રતિકાર, પ્રીતિ, અપ્રીતિ, રાગદ્વેષ, યોતેજ મૂળ પ્રાયશ્ચિક પાપા-શ્ચી વાસના ચિત્તવૃત્તિઓ છે આમા વસ્તુવશું શું વિગત સમાએતી છે તેનું સક્ષિપ્ત નિરીક્ષણ થવું ઉપયોગી છે, અને તે નિરીક્ષણ કરવા આગલા પ્રકરણમા ચિત્તવૃત્તિની જે રૂપરેખા દોરવાઈ છે, તેમાં આવશ્યક મહત્તાવાળો વધારો પણ સૂચવાશે.

આકર્ષણ, પ્રીતિ, અને રાગ સખરજ રવતઃ સૂચન કરે છે કે—

૧ અન્ય વ્યક્તિ કે પદાર્થસાથે સદ્વાચનમાં આવવાથી એક અનુભવસિદ્ધ મુખ્ય પરિણામે છે, જોકે તે બેમાં પ્રથમ શું અને પછીશું, એટલે કે, પહેલી વાસના કે પહેલું મુખ્ય-તે સામાન્ય અનુભવો નિર્લુપ્ત, આ રથજે કરવો અશક્ય છે, તો પણ આપણા હાલના હેતુ

પ્રાર્થ એટલુંતો જાતી લેવામાટે સખજ કારણ છે કે મનુષ્યના એકજ જન્મ પામેલા બાળકનો પ્રથમજ અનુભવ એ છે કે તેના શુભનને ટકાવી રાખે તેના કાષ્ઠક યોગણની અપેક્ષા, કાંઈક ન વર્જીવી શકાય તેવી લાવસ્ટ તેવી ખાએલા, ભલે સાધારણ અને આજા રૂપમાં પણ, દેખાઈ આવે છે. માતાનું દુધ આ લાલસા કે ખાએજ પૂરી પાડે છે, અને તે યોગ્યસ સાક્ષાત્ મુખપ્રાપ્તિના હાજુધીજ એક અનિશ્ચિત, અસ્પર્શ, અપેક્ષા બદલાઈને સ્પર્શ વાસના બંધાય છે અને તેને આપણે દુધ માટેની તેની માનના કે રતનપાન માટેની તેની (બાળકની) પ્રીતિ વગેરે કહીએ છીએ એ પ્રમાણે. વસ્તુસ્થિતિ છે તો પછી સામાન્યતઃ એમ કહેવું કે “આકર્ષણ” શબ્દમાં પૂર્વે અનુભવાએલા મુખનો સમાવેશ થઈ જાય છે તો તેમા કાંઈ ખોટું નથી.

૨ વળી તેમાં મત કાળમાં બેઠેલા જા-
નતનું સ્મરણ પણ મર્ચિત રીતે સમાવેલું
છે તેમજ—

૩ લચિમ્મમાં તેવા સંયોગે પ્રાપ્ત થયે
એજ પ્રકારના આસ્વાદનની આશા પણ સ-
માવેલી છે. ઉદાહરણ—

૪ [બ] એ પદાર્થસાથે પુનઃ સંબંધમાં
આવવા-પુનઃ જોવા, પુનઃ સહવાસમાં
રહેવા, માટેની વાસના ઉદ્ભવે છે. પરંતુ તે
[પદાર્થસંબંધ] સહવાસ.

[બ] કે સંબંધ જો કે સંભવિત છે
ખરે પણ તેનું સંપૂર્ણ રીતે સંપટન થતું
એટલે એક બીજા સાથે એતરંગિત થઈ
એકાદ જનું કેવળ અસંભવિત છે, આ
તેનું સંપટન કે એકાદતા. [જો કે દૃષ્ટાન્તમાં
પણ તે સંપટન કે એકતા માત્ર સાથે
લખી છે,] સંભવિત છે; જેમકે પોપણ કે
રનાર અને પોપણ કરતી વીજ [ખોરાક]
વચ્ચેનો સંબંધ, ત્યાં વાસના-કેવળ વાસના
જ રહેલો. એટલે કે તે દૃષ્ટિ પાછી મથાઈ
ચિત્તવૃત્તિની નિશ્ચિત એ પહોંચતી નથી. આ
નિશ્ચિત વસ્તુતે તે એક જીવની બીજા જીવ
પ્રતિની છે; આ બંને જીવો વચ્ચે સંપૂર્ણ
વાસ્તવ સંયોગ [એકત્ર મતુ તે] અશક્ય
છતા, એક બીજા પામે જવાનો, નિકટ થ
વાનો, સંબંધ શક્ય છે; એટલુંજ નહિ
પણ આ સંસાર ક્રમમાં નિત્ય નેતુ બની જા-
યે. મતલબ ચિત્તવૃત્તિ તે એક વાસના,
અને [વધના] એક જીવની બીજા જીવ પ્રતિ

જોવાની સહજ જાનેશક્તિ જે તેમાં રહેલી
છે, તે દર્શક છે.

૫ હવે પોપણ અને પોપણ વચ્ચે દેખાતા
સંપૂર્ણ સંયોગ [જોવા] માં ખરું સત્ય શું
છે, કિંવા જીવિત અને નિર્જીવ વચ્ચે જ-
ેખરો બેઠે છે કે નહિ; તથા જીવો વ્ય-
ક્તિઓ, અમુક ઉપાધિઓ, કે શરીરો પાને
અનાતમસમુદ્ધારણ કરવા જતાં, એક
બીજા તરફ શીરીતે પ્રીતિ કે અપ્રીતિનાં
પાત્રો બને છે; તેમજ પ્રત્યેક જીવ-સુલ્લિંગ
તેનાં બંધારણ અને અસ્તિત્વમાંજ આક-
ર્ષણ અને અનાકર્ષણ શક્તિઓ, શામાટે
અને કેવી રીતે લઈ આવે છે; અને આ
શક્તિઓનાં કારણને લઈને કેવળ સંયોગ કે
કેવળ વિયોગ, એક બીજાને કેમ અને શી-
રીતે થવો અશક્ય બની જાય છે; કદાચિ પ્ર-
શ્ન તો જીવતાના આત્મીક્ષિકાશક્તિને લગતા
છે.

૬ પણ એ દૃષ્ટિએ તો જે ઉપર વલુધી
ખપા તે બધા સંનેજો ચિત્તવૃત્તિમાં સમાવેલ
છે; અને તે પણ આત્મીક્ષિકાશક્તિપરજ
આધાર રાખનાર છે; એટલે તેની સંપૂર્ણ
બિંમલ સમજવી હોયતો તે વિષય [Meta-
physics] નો પૂરેપૂરો અભ્યાસ થવો જો-
ઈએ. વેદાન્તશાસ્ત્રમાં, અને અખ્યાતમંત્રિણ કે
સાંપ્રતિક [Theosophical Literature]
ના સાહિત્યમાં શરીરો, કે શો, કે ઉપાધિઓ
આદિ શબ્દો કે જે દ્વારા વ્યક્તિત્વ અંદાજ
કરે કરે વિનાશ પામે છે, તે, શીરીતે બને

છે, તેની માહેતી પણ એજ આન્વીક્ષિકીશાસ્ત્ર આપે છે. મતસભ્ય આ ચિત્તવૃત્તિ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રનું પણ, જે સંપૂર્ણ જ્ઞાન, તર્કસિદ્ધ સાથે, પ્રાપ્ત કરવાની કાષ્ટની ઇચ્છા હોય, તે, તેણે તે આન્વીક્ષિકીશાસ્ત્ર [Science of Metaphysics] નો બહુજ સારી રીતે અભ્યાસ કરવો આવશ્યક છે, એટલેજ કહેવાનું અત્રે તાત્પર્ય છે.

મૂળ વિષયઉપર હવે પાછા ફરીશું. કલ્પનામાં ખડું કરેલું આશાજનક સુખ વાસના સાથે જોત પ્રીત થઇ જઇ એક ચોક્કસ પ્રકારની માનસિક દશા રમે છે, અને તે ચિત્તવાસના કરતાં ચિત્તસંવેદનરૂપ બની જાય છે. આમાં જે ખાસ તરવ, લક્ષ કે આનની સાથે સંબોધ થઇ બેસેછે તે વાસના અસ કરતાં સુખદ અંશથી વધારે ભરેલ હોયછે. અત્રે એ પણ દર્શાવવું ઉચિત છે કે કલ્પના અને આશા બન્ને એકજ માનસિક પ્રક્રિયાનાં ભિન્ન ભિન્ન રૂપો હતા તે બન્ને રૂપોમા સહજ ભેદ પણ રહેા છે.

સંવેદનો જાતે તો, અગાઉ કહેવાઇ ગયું છે. તેમ, કેવળ આત્મજ્ઞાન, આત્મઉપલબ્ધિ, આત્મસાક્ષાત્કાર, કે આત્મસંવિત્તા મુદ્ધ મુદ્ધ સંયોગોમાં સંવિશેષ અરીા કે અભુજ્યોજ છે.

બીજી દૃષ્ટિએ જોતાં ચિત્તવૃત્તિ (ચબ્દ) નો પ્રથમ જેણે ઉપયોગ કર્યો તે પ્રશ્નના માનસિક ચિત્રમાં તો વાસના કે વૃત્તિ અંશ, અને તેની સાથે તેને સહન અનુસરતી જે કાંઈ

એજા કે ગતિ અંશની આકૃતિ ખરી થઇ તે આકૃતિ દર્શક અર્થજ વદન કરનારી જાગત હોય એમ લાગેછે. 'ઇમોશન' [Emotion] ચબ્દ ધાતુ રૂપે ['E' outg & 'moves' to move] નિદાજતાં પણ, એક પદાર્થ તરીકે કિંવા તેથી દૂર, ગતિ કે અચન કરતી કિયા જતાવનાર એક ચબ્દ છે. સંસ્કૃત ભાષાનો ચબ્દ 'માવે' જે અર્થબોધ કરેછે તેજ અર્થ આ 'ઇમોશન' [Emotion] ચબ્દ બોધ કરાવેછે; એટલે કે તેમાં થતું, ઉદ્ભવતું બરકે એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં ગતિ કરતાં, અમુક મધ્યમ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા વાળું થતું, એવી કાંઈક સંજ્ઞા વાચક એ ચબ્દ જણાપછે, હવે આ ચિત્તવૃત્તિનાં બે સાવ સાદાં રૂપો- [એટલે કે વાસના, અને તેની ધીમ્ન્ય ઓળખ, કેવળ સંવેદનાજ નહિ] અર્થાત્ એક પદાર્થ પ્રતિ થતી ગતિ આકર્ષણ, આદના, રાગમાંથી ભિન્નતા પામી વિશેષે કરી એક મનુષ્ય અને બીજા મનુષ્ય વચ્ચે, વધારે વિષમરૂપોમા, થીરીતે વિકાસ પામેછે તે તપાસીએ.

૧ એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિપ્રતિ જે આકર્ષણ ધરાવેછે, તે, તથા તર્જન્ય સમાન ભાવનાનું જ્ઞાન રૂપી એ બન્ને વચ્ચે જે સંરખાવણનો ભાવ ઉદ્ભવે છે. તેનુંજ નામ પ્રેમ કે પ્રીતિ છે.

૨ આકર્ષણ કરનાર વ્યક્તિ પ્રતિ જે વ્યક્તિતાનો કે પરિણતાનો ભાવ ઉત્પન્ન થય

તો તે આકર્ષણ તથા ભાવ મળી બન્નેનું નામ 'સન્માન' કે 'પૂજ્યભાવ' છે.

૩ જેના પ્રતિ આકર્ષણ થાય તેના ઉપર કૃપા કે દયાભાવ રાખવામાં આવે તે ભાવ સ્થિતિનું નામ અનુકંપા કે ઐહાવી છે.

ઉપર વર્ણવી ગયા તે પ્રમાણે એક છત્ર અને બીજા છત્ર વચ્ચે, સમાનતા, વરિષ્ઠતા કે હનિષ્ઠતા શી રીતે ઉદ્ભવે છે; તે પ્રદાન પરમ શાન્તિનો બગ થઇ કુખ કુખરૂપી દ્વિધા સ્વરૂપ શી રીતે તમાથી પ્રકટ થાય છે, તે રિયતિમાથી આકર્ષણ અને અનાકર્ષણ, કિંવા રાગ દ્વેષ શી રીતે દરપમાન થાય છે! એ સંકિત કે રૂપાન્તર કરવા કે થવામાં અથવા રાગ કે દ્વેષ ઉત્પન્ન કરવામાં જે સામર્થ્ય સમાયું છે તેનો ખરો અર્થ શું છે? વ્યક્તિમાથી એક અને અનેક સાથે સાંથે શી રીતે પ્રદુર્ભાવ પામે છે! આવા આવા નિકટ સંબંધ ધરાવતા અને તન્મય બનાવતા પ્રત્યેના પુલાસા પણ એજ આનન્દલિપ્તિ આનન્દદારાજ થઇ શકેછે, અને એવા સતોષ કારક પુલાસા કે નિર્ણય તેવા પ્રત્યેના માત્ર નહિ ત્યાસુધી તુરિત કે લાગિતને અવકાશ પણ નથી; કારણ કે આપણે અરે તો જે જે અસ્તિત્વમાં હાસે છે, તેના અરસપરસના સંબંધોપરત્વેનું વર્ણન કરવા પ્રયત્નશીલ ગયા છઇએ, કાંઇ તેનાં મૂળ રૂપોનું વર્ણન કરતા નથી. [અરુ]

પરંતુ ચિત્તવૃત્તિઓની રચના અને તેના વિકાસપરત્વે જે મુખ્ય અગ્રગણ્યભાવ લેડે

તે આ સમાનતા, વરિષ્ઠતા, કે હનિષ્ઠતાનું જ્ઞાન કેરાવતા અંશો કે તત્ત્વોનો અર્થ શું છે, તે આ રચણે સમન્વયવાનો પ્રયત્ન કરવો છાંટ તેમજ શક્ય પણ છે; આ અંશો કે તત્ત્વોજ શુદ્ધ રાગ કિંવા દ્વેષની સમતાનો ભંગ કરી અસંખ્ય પ્રકારે, વિવિધ રંગો, અને અનેક નરેહોવાળી વિષમતા કરી નાખે છે. એક સ્થળ દર્શાવે અને આપવાથી આપણે જે કહેવાનો હેતુ છે તે પાર પડશે. અમુક આકર્ષણ શક્તિવાળાં બે લોકચુમ્બકો થયાપોત્ય અમુક અમુક રથને આપણે ગોઠવ્યા, અને પછી તેમાંથી જે એક પેલા બીજાને પોતાતરફ ખેંચે, તેનું સ્થાનાન્તર કરે અને પોતે લેશમાત્ર અક્ષાયમાન થાય નહિ, તેને આપણે વધારે શક્તિવાળુ અને બીજાને ઓછી શક્તિવાળું લેખીશું; પણ જે આ બન્ને લોકચુમ્બકો એકી સમયે એક બીજા તરફ આકર્ષાઇ ગતિમાન થઇ અર્ધે અન્તર આવી મળે તો અલગત તે બન્ને સમાન શક્તિવાળાં છે એમ શબ્દાશે, તેજ પ્રમાણે બે હોયો આકર્ષણ ધરાવતી અમુક અમુક શક્તિવાળાં જે તે એમાંથી જે એક પેલા બીજા તરફ ખેંચાઇ ગતિમાન થઇ. આકર્ષાય તે તેટલે અશે હનિષ્ઠ, અને તે સમયે, તેટલા દેશકાળે, આકર્ષણ કરનાર છત્ર વરિષ્ઠ કેટલીનો છે, જે બન્ને એક બીજા તરફ એકી સમયે આકર્ષાય તો બન્ને સરખેસગખા સમાન છે,

પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના.

લેખક—શ્રીયુત શાસ્ત્રી પાપટલાલ અંબાજીકર—જામનગર.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૦૬ થી)

ઉપર પ્રમાણે જાને કાર્યોમા તેઓએ જે કારણ બતાવેયું છે તે હિરથી સદૃશ્ય વિદ્વાનો જાણી શકેગે એઓની શુદ્ધિ કેવી જરૂર તથા જરૂર છે. જ્યાં મિત્રકુલ જવનુ પરમ કે નદી વાડી કે કૂપ વગેરે કશું જનાગય નથી હોયું ત્યાં જમ મરેલો જલનૃજ્જ્વાળી પીડા એવો કોઈપણ મનુષ્ય તથા પશુ પક્ષી વગેરે પ્રાણી કેની દુર્દશામાં આની પડે છે કે છેવટ તેને પ્રાણ પશુ હોડવાં પડે છે તે જાનતનો આ પણે જાનના અનુમયથીજ ખ્યાલ કરવો જોઈએ. એની દુર્દશામા કોઈ જલાતય કે પરમ જોવામા આવે તો પ્રાણીને કેની પ્રાણ જળી જવાની ઉત્તમ ધારણા પાડ પડે છે એનો વિચાર કરનાં જાણી શકાય છે કે જે એએ પ્રાણીઓના જીવનરૂપ જન્મદાન અટકાવેતું છે તેઓએ પ્રજાર્તાતરથી અનેક કાર્ય સમર્થ મનુષ્યાદિ પ્રાણીઓના જસ્યવનેજ અટકાવે છે એજ પ્રમાણે આપધરાણાના સત્ત્વમા પશુ સમજવાનું છે એવા પદો પકાને અટકારનાર ધર્માભાસી લોકોની વિશેષ વત કવ થી પશુ પાપ લાગે એતું છે એ પ્રમાણે પશુઓના પ્રસંગનો જાણ એ પશુ સર્વ ધર્મરાણાઓને માન્ય હોવાથી ધર્મનું

માધન છે કહ્યું છે કે “વિધાતાએ કાંત અને કનક એ જાને પદાર્થોને એવા તો વ્યા-મોદક બનાવેલા છે કે તેઓના પાશમાંથી કોઈ ભાગ્યશાળીજ છુટવા પામે છે અને જે પુણ્ય તેઓના વ્યામોદમા ફસાતો નથી તેને આદાત મનુષ્યાકૃતિવાળો દેવનો પણ દેવજ સમ-જવો જોઈએ પરંતુની જાપસાર્ય કાલી નાગણના સપાટામા આવી પડેલા દુર્યોધન અને રાવણવગેરે મદાસમર્થ ચક્રવર્તીઓ પણ છેવટ રજુમા રજગી મુલા છે, તો ખીજ સામાન્યપ્રાણીની તો શું વાત કરી” શાસ્ત્રનો મુખ્ય ઉપદેશ તો એજ છે કે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચ-ર્ચજ પાળતું જોઈએ પણ કદાચ તેમ ન બની રહે તો પોતાના વજીની ઉત્તમ કુળની સ્ત્રીસથે યથાવિધિ વિવાહ કરી તેમાંજ સતોજ મનવો જોઈએ. પણ કેટલાએક બ્યભિચારી લોકો કામગાઓ જેમ જલાશયના પવિત્રપાણિને છોડીદ્ય જાળબરીને જતી સ્ત્રીઓના ધણમાંથી પાણી પીવા છડે છે તેમ પોતાની સ્ત્રી છતાં પણ પરદારેગાર્ય પાપમાં પડે છે જે લોકો સ્ત્રીઓસર્વથી સાસારિક સુખમોગમાટે હિ-હુટ છડ્યા ૭ના પણ હમેશામાટે બેનશીયજ રહે છે. તેઓ પૂર્વકાપમા પોતે કરેલા બ્યભિ-

ચારાત્મક પાપોનોજ પરિણામ મોજવેછે એમ સમજવાનું છે. થોડા સમયપહેલાંજ યદ્ય ગ-એલા એક વૈજ્ઞાનિક શાસ્ત્રીએ રવેલા સત્સંગ-વિજય નામના નાટકમાં—યજ્ઞસામન્વિતાર જ્ઞ નૂનં વ્યભિચારઃ ક્રિમતઃ પરં વ્રવીતિ । ગુરુદારવિટઃ કલાધિવાયઃ સકલંકાં વિકલાં કલા-સુવાદ ॥ વ્યભિચાર છે તે વ્યભિચાર કરનાર પુરુષની કીર્તિને નષ્ટ કરવામારે વ્યભિચાર પ્રયોગરૂપ છે. જેમ ગુરુ ગુરુરૂપતિની સ્તી તારાની સાથે વ્યભિચાર કરનાર ચંદ્રમા મોહોટો કલંકી થયો છે. એ પ્રમાણે કહેલું છે કે જે કુલમાં સ્ત્રી કે પુરુષ વ્યભિચારી થા-યછે તે કુલ તુરંતજ ઉત્તમતાથી જ્ઞાત થઈ વ્યભિગતિને પામ્યાવગર રહેલું નથી. વ્યભિ-ચારનું સુખ પથોમુખ વિપકુલજેતું છે. વ્ય-ભિચાર એ જીવનરૂપ જલને નષ્ટ કરવામાં ન તાનદ્વ અગ્નિજેવો છે. વ્યભિચાર એ ધર્મ-રૂપ કદપટલોને કાપવામાં કુદાડસમાન છે. વ્યભિચાર એ પવિત્રતારૂપ પત્તાકરને દગ્ધ કરવામાં દિમસમાન છે. વ્યભિચાર એ રવ-ચ્છ શરીરરૂપ ક્ષેત્રમાં ઘટા પુરુષાર્થોરૂપ ધા-ઓના અંકુરોને ચઘી નાખવામાં પાપાણુની તુષ્ટિરૂપ છે અને વ્યભિચાર એ સદાચારરૂપ ઉન્નવવચ્ચને અલગથી દેવામાં નીલી-ગળીરૂપ છે. તેથી શરીરની ક્ષીણતા યાયછે, છુદ્ધિ અંદર મારી જાયછે, મન મલિન થઈ જાયછે, ચિત્ત ચોરાઈ જાયછે, રૂપિર ન-અળી જાયછે, માંસ મથાઈ જાયછે, જોજ્જ જોણું થઈ જાયછે, રસ રખડી જાયછે, મનમ

મદવા લાગેછે, તથા તિમિરજેવી યજ્ઞ જ-યછે, અસ્થિ ઉખડી પડેછે, સંધિઓ શિથિલ થઈ જાયછે, કેરો કાશજેવા ઘર્ષ જાયછે અને ક્રાંતિ કરમાઈ જાયછે. તે શકિતનું ચાતન કરવામાં અશ્ન છે. રોગોનો રંગ મચાવવામાં રંત્રશૂભિ છે અને મૂઠપણું પ્રાપ્ત કરવામાં મદુ છે. એ ઉપર ધ્યાન દઇ તેને ધ્યાનથી અર્ધમં હોવાને લીધે દૂરજ રાખવું. વ્યભિ-ચારનો ત્યાગ જેમ ધર્મનું સાધન છે તેજ તૃણાધિવાદનો વિચ્છેદ પણ સર્વમાન્ય ધર્મનું સાધન છે. પોતાને અવસ્થા જોઇતા પદાર્થો કે જેઓ ધર્મથી કાંઇ પ્રકારે વિરૂદ્ધ ન હોય તેઓને મેલવવાની ઇચ્છાથી અધિક ઇચ્છા એ તૃણા શબ્દનો અર્થ છે. ભાગવતમાં કહ્યું છે કે પૂર્વતા ધણા ધણા રાગઓ શત્રુઓના અંતને, પૃથ્વીના અંતને અને શરીરના અં-તને પામ્યાછે પણ તૃણાના અંતને પામ્યા નથી. તેને અતુકમથી ઓછી કરવાનો મન્ટ કરવો એ ધર્મને પ્રાપ્ત કરવાનો યત્ન છે-સંસારચક્રને ગતિ આપનાર તૃણા છે. તેથી તેના વિરામથી યત્ન સંતોષ સુખને મેળવી શકાય છે. જેમ તૃણાવિરામ ધર્મનું સાધન છે તેમ ગુરુજનોનરક પૂજ્યશ્રીદિ પણ ધર્મનું સાધન છે. માતા પિતા વિદ્યાવૃદ્ધ તપે-વૃદ્ધ ધર્મવૃદ્ધ જાતિવૃદ્ધ છુદ્ધિવૃદ્ધ અને ગુ-ણવૃદ્ધ લોકોની તરફ શકિતભાવ વિનયભાવ અને કૃતજ્ઞતાવથી અવસ્થા મતવું એ ઉત્તમ ધર્મ છે. જે ઉદ્ધતલોકો જીવાનીતા જીવનમર્ષિ કે દુષ્ટલોકોના દયાણુથી ગુરુજનોની આત્મ

પ્રમાણે નથી ચાલતા અને તેઓની આદ-
વિરૂદ્ધ દુરાપ્રદાતાકે સિલાને ડોકમાં બાંધી
તેઓ ઉત્તમ કાલમાં અવશ્ય અપાર દુઃખ સ-
મુદમાં હુનંત. એમાં કશો સંદેહ નથી. જેમ
શુરજનોતરકે માનવૃત્તિ ધર્મનું સાધન છે.
તેમ સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર અનુકંપાવૃત્તિ રા-
ખવી એ પણ સર્વમાન્યધર્મનું સાધન છે.
આ અનુકંપા શબ્દ—“एकसंवधिज्ञानं पर
संवधिज्ञानस्मारकम्” એ ન્યાયપ્રમાણે સ્વ-
સહચર, મુદિતાવૃત્તિ કરણાવૃત્તિ તથા ઉપે-
ક્ષાવૃત્તિના ઉપલક્ષણરૂપ હોવાથી યથાયોગ્યવૃત્તિ
અનુષ્ઠયસંબંધી વ્યવહારનો સમારક છે
શ્રીમદ્ભાગવતના એકાદશસ્કંધમાં—

ईश्वरे तदधीनेषु बलिहेषु द्विपलु च ।

પ્રેમમૈત્રી કૃપાવેક્ષા ચ કરોતિ સ મધ્યમ ॥

એ શ્લોકમાં કહેલી પ્રેમવૃત્તિ મુદિતાવૃત્તિથી
લિખ છે, કૃપાવૃત્તિ કરણવૃત્તિથી અલિખ છે,
ઉપેક્ષાવૃત્તિ એકજ છે, અને મૈત્રીવૃત્તિ અનુ-
કંપાથી અલિખ છે એઓના ઉપમાગ્રમાટ રિ-
ચયશૂત પાત્રોનો વિચાર કરતા શાસ્ત્ર કહે છે
કે મધ્યમ વર્ગના મનુષ્યે પોતે સાધકદશાવળ
હોવાથી હૃદયને વિગે પ્રેમવૃત્તિ રાખવી હૃદ-
યના ભકતોને વિગે મૈત્રીવૃત્તિ રાખવી અગ્રાની
શ્રૂષ્ લોકો વિગે કૃપાવૃત્તિ એટલે આ લોકો
શ્રૂષ્તાને મુકી સુધરે તો ધણું સર્ક થાય
એવી દયા તથા તે સંબંધી બનતો પ્રવાસ
કરવાની ધારણા રાખવી અને શુભાવશ્ય
વર્તનારા લોકોનરૂ ઉપેક્ષા એટલે તેઓની
આમે નહિ બાત્રી રહેતાં “अतृणं पतितो

बन्धि. स्वयमेवोपशाम्यति” શાસકે કાંઈ વચેરે
દાણ પદાર્થો વગરના પ્રદેશમાં પડેલો અગ્નિ
જેમ પોતાની મેળેજ શાન્ત થઇ જાય છે
તેમ દુષ્ટલોકો પણ જે પોતાસામે કોઈ ન-
ચાય તો પછી પોતાની મેળેજ ચાડીને બેસી
જાય છે એવો વિચાર કરી તેવા નીચલોકો-
તરફ ઉપેક્ષાજ કરવી જોઈએ. એ પ્રમાણે
આક પ્રકારનો ધર્મ સર્વત્ર સિદ્ધાંતપ્રમાણે
સર્વમાન્ય હોવાથી સર્વ લોકોએ પાળવાનો
છે. જ્યારે એ સર્વમાન્યધર્મનું આચરણ
કરવામાં આવે છે ત્યારે મનુષ્ય પરમેશ્વર-
પાસે પ્રાર્થનીય પદાર્થોની પ્રાર્થના કરવાનો
અધિકારી થાય છે. તે વિના અધિકારી થતો
નથી. તથા પરમેશ્વરનું જે સામર્થ્ય છે કે પ્ર-
ભાવ છે તેનું જ્ઞાન પણ ઉપર બતાવેલ
અષ્ટપ્રકારક ધર્મની સેવા વગર થતુ નથી.
હવે જે કે હ પુરૂષ ધર્મ સેવનથી અધિકારી
થયો હોય તેણે પરમેશ્વરપાસે શુ માગતું જો-
ઈએ? એવી આકાશા મતા વિદ્વદ્ગં કહે છે
કે પરમેશ્વરપાસે જે માગણી કરવી તે ધણીજ
દુઃકારપર્મા કરવી, કારણ કે દેવપાસે, રાજ
પાસે કે તેના કોઈ સમર્થ મનુષ્યપાસે એક-
ને એક પદાર્થ વારંવાર ન માગવો, તેમ જ-
બાણપાળા શબ્દોની લપવાળું ન માગતુ,
તથા જેમ અને તેમ સંલેપમાં, અને તો વિ-
સ્તારથી ન માગતુ તે પ્રમાણે માગવાની યતના
કરનાર આવો એક શ્લોક છે—

जनायातेन मरणमर्दयेत् च वर्तनम् ।

દેહિ મે ત્વં દયાસિધિ ત્વદ્વર્તિક પરમેશ્વર ॥

એ એકજ સ્થોકમાં આરે પુર્ણાંધની માંગણી
[આવી જાય છે. અનાયાસથી મરણ્યુ એટલે
ચેત્ત્વાદિથી રીત્તાઈને નહિં પણ સહેજ શરી-
રનું છુટી જવું તે એવું મરણ્યુ ધર્માચરણ
વગર થવું નથી, એમ કહેવાયું છે કે મરણ્યુ
વખતે પ્રાણીને સેંકડો વાંછી વળગ્યા હોય
તેથી બચા યાય છે. પણ તે ધર્મદાતાને નહિં
પણ પાપાત્માને માટે સમજવાનું છે. પ્રુષ્ઠા-
રમા પ્રાણી તો વગર વ્યથાએ પોતાને જે કષ્ટ
કર્તવ્ય હોય તેને પહોંચી લઈને અવસાન
સમયમાં કરવાનો ધર્મિક સાધનોનું સંપાદન
કરીને શરીરને છોડે છે. અને જેઓ પાપી
દુરાચારી અને પરનામદિતમાંજ સંકળનાર
હોય છે. તેઓ લાંબા વખતના યાત્રારોગથી
એકાલકાળે જીવવામાટે હાથ દાખ કરતા કરતા
શરીરને છોડે છે. પાપીજનો કોઈ વખત સમુ-
દ્રમાં કુપીને, અગ્નિમાં જળીને ઉચ્છાદન પામી
જાય છે, કોઈ પશુના પગથી ચગદાઈ જઈને,
કોઈ વાઘ વગેરે દિવસકાપ્રાણીના ભોગ થઈને,
કોઈ સેત્રાલ વગેરે રચાવર કૃત્રિમવિષ પ્રયોગના
ભોગથઈ પડીને, જગમવિષ સર્પાદિકના કાળિયા
થઈને શરીરને છોડે છે ઇશ્વરના સર્વ મા-
નવાની બાબતોમાંથી આ સ્થોકમાં જે અના-
યાસ મરણ્યુની પહેલી પ્રાર્થના કરી છે. તે
અનાયાસથી દેહ છોડનાર તે વખત ઇશ્વર
સ્મરણાદિક કર્તવ્ય કરી શકે છે અને
“નરણેયા મતિઃ સા મતિઃ” દેહના અવસાન
સમયે જેવી શુદ્ધિ રહે છે. તેવી પરસ્થોકમાં
મતિ યાય છે, એ સાત્ર વચન પ્રમાણે અના-
યાસથી જેનું શરીર પડે છે. તેની મતિ પ્રાપ્ત

સારી રહે છે તેથી તેની મતિ પણ પ્રાપ્ત
હિતમ થાય છે. તથા બીજી બાબતોમાં વખતે
ફેરફાર પણ પડે છે. પણ મરણ્યુમાં કોઈ કાળે
પણ ફેરફાર પડતોજ નથી તેથી અવસ્થાના
વિષદાયને સુધરવની પ્રાર્થના પ્રથમજ કરવી
જોઈએ. એવા હેતુથી છે, બાળે પ્રાર્થના
વપ્રદાય અદૈ-અવર્તન છે. આમાં અર્થ જાતે
કામનો સમાવેશ કરેલો છે. સાંસારિક સર્વ-
વ્યવહાર દ્રવ્યની તથા આરોગ્યવાળા શરીરની
સંપત્તિ વગર સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી તેમાં
પણ દ્રવ્ય સંપાદનની પ્રથમ જરૂર છે. દ્રવ્ય
સંપાદન એટલે. આજીવિકા ચલાવવા માટે
કરવા માટે અધ્યયન અધ્યાપન યજ્ઞ યાજ્ઞ
દાન અને પ્રતિમદ એ વસ્તુઓ કહેવા છે.
તેઓમાં ત્રણ ધર્મ સંપાદન માટે છે અને
ત્રણ આજીવિકા માટે છે. ધનિયને માટે
અધ્યયનાદિ ત્રણ ધર્મ માટે છે. અને શેષ-
ધારિત્ર પ્રજાપાલનત્વ અને જ્ઞાણજી સિવાયના
બીજા વસ્તુ પાસેથી કર લેવા વગેરે દ્વિતી
સંપાદનના ઉપાયો છે. વૈશ્યને માટે કૃષિ
વાણિજ્ય ગૌરક્ષા અને કુસીદ [વ્યાજ] વગેરે
આજીવિકાના ઉપાયો છે. અને શૂદ્ર માટે.
જ્ઞાણજીવિવશુત્તરની યથા સંલેપ એવા આકરી
કરવી એ આજીવિકાનો ઉપાય છે. વ્યવહારમાં
ચાલતા કેટલાએક આજીવિકાના ઉપાયો
એવા છે કે જેઓમાં આજીવિકા ચલાવનારે
દીનતા કરવી પડે છે. અને કેટલાએક ઉપાયો
એવા છે કે જેઓમાં આજીવિકા ચલાવનારે
દીનતા કરવી નથી પડતી.

સ્વ. શેઠશ્રી ગોપાલજી વિશરામની વિધવા મોંઘીબાઇનો

સ્વર્ગ વાસ.

જ્યાં ચૈત્ર સુદ ૪ ને ગુરુવારે ધર્મ-
મૃત્તિ શેઠ ગોપાલજી વિશરામના સ્વર્ગ-
વાસની નોંધ અમોઝે લીધી હતી. જેને
બરાબર દશ માસ થતાં તેમના પત્ની
મોંઘીબાઇના સ્વર્ગવાસની નોંધ લેવાનો દુઃખદ
પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે. પતિની પાછળ
તેના બાર માસમાં પ્રયાણ કરી, જનાર
પવિત્ર સ્ત્રીના મરણની નોંધ પણ સુ-
શીત સ્ત્રીઓ ચારિત્ર્યનો ઉત્તમ દાખલો પૂરો
પાડે છે. મોંઘીબાઇનો જન્મ સંવત્ ૧૯૨૬
ના આશ્વિન સુદ ૧૨ ને ગુરુવારે મુગધના
શ્રીમાન્ રોકશ્રી દેવજી પ્રેમજીને ત્યાં થયો હતો.
શ્રીમાન્ પિતાને ત્યાં જન્મ અને સ્વશુર પક્ષ
તેવેજી શ્રીમાન્ એ યોગ પૂર્વના પુણ્યના
પરિપાકવિના થતો નથી મરણસમયે એમની
૫૦ વર્ષની ઉંમર હતી. તેમના જન્મ સમયમા
લોહાણા ઝાતિમા કેળવણીનો પરિચય ન
હોનાથી મોંઘીબાઇને કેળવણી આપવામાં
આવી ન હતી છતાં પણ તે ઘણાજ ચતુર
ઠાતાં સમ્ય અને વિવેચી હતા કારણકે શુદ્ધ
સંસારને લગતા કામનુ ઉત્તમ શિક્ષણ તેમના
માતૃશ્રી લક્ષ્મીબાઇએ આપેલ હતું. અને
તેથી તેઓ સલાહ લેનારને ધીરજથી ઉત્તમ
સલાહ આપતાં હતાં ગરીબ વર્ગતરફ દયા
ની લાગણી ધરાવતાં હતા વળી પોતાના
પતિના સ્વર્ગવાસપછી પોતાના પતિના
નામથી ચાલતા બહોળા વેપારનો વહીવટ
પોતાના પુત્ર સમાન માણસોથી સારી રીતે
ચલાવતાં હતાં તેમની પેઢીનાં માણસો જુના
તથા ઘણા વિશ્વાસુ હોવાથી બાઇના મનને
પૂર્ણ સંતોષ હતો. મોંઘીબાઇની ચારીરિક
સુખતિ તેમના પતિના સ્વર્ગવાસપછી ઘ-
ણુજ નબળી હતી, વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થવા પ-

છી તેમણે દસમાસ કેવલ સાદું જીવન ગા-
ળું હતું અને પરોપકારમાં પોતાનો દામ
લંબાવતાં હતાં આવા મુશીબગાઇનો સ્વર્ગ-
વાસ ઉદર વ્યાધિથી માફ સુદ ૩ ને શનિ-
વારે થયો હતો. પોતાનું શરીર હવે નર્મ
ચક્રે નહિ એમ ખાતરી થતાં બાઇએ ગરી-
બોને તે મોખા ઘી વેચાવેલ હતાં. લોહાણા
કામમાં ચંદા રામજીનાં સરતાં બાડાના મ-
કાનમાં રહેનાર વર્ગને દરેક કાટડી રીડ રૂપીયા
માંચ પાંચ મોકલાવી આપ્યા હતાં, પોતાના
ઘરના ખાનગી નોકર ચાકરને નોકરીની કદર
કરી હેલ્લા શ્વાસોધાસ વખતે રોકડ રકમની
બધીસ આપી હતી તે ઉપરાંત અગ્યાર હ-
જાર રૂપીયા હાથે તે માથે એમ માની તેજ
વખતે નિર-નિરાલી સરઘામાં મોકલાવી આ-
પ્યા હતા, પાંચસો રૂપીયાની માથો ઊઠાવવાનો
હુકમ પણ તત્કાલ કર્યો હતો. આવાં ધર્મ-
મૃત્તિ બાઇનાં સ્વર્ગવાસથી આવા વિચમ
દુઃખાલના સમયમાં ધણું ગરીબ વર્ગને લાગી
આવે એ બનવા યોગ્ય છે. નાસિક દરદાર
વજેરે રચયે ધર્મશાળા બાપી અન્નદોન ચાલુ
કરવાની તેમની પ્રયત્ન હજી હતી. વિધવા
ચવાથી વર્ષ દિવસ બહાર નિકળાય નહિ તે
કારણે અંજે તે હજી તેની પાર પડી નહિ.
ચાર ધામની યાત્રા કરી દ્રવ્ય સન્માર્ગે વાપ-
રવાની પ્રયત્ન હજી છતાં દૈવે વ્યયમાન
તેમને હરી લીધાથી, મનના વિચાર મનનાં
રહ્યા. મરણ વખતે તેમના મુખમાંથી આ
સતલજના સખ્દો નિકળ્યા હતા. હેલ્લા
શ્વાસ પર્ણ તે બોલતાં હતાં.

પોતાના એકજ પુત્રના સ્વર્ગવાસનો કા-
રીદ્યા કદિ ન રજાય તેવો મનમાં હતો છતાં

જ્ઞાન્ત ચિત્ત રાખી ધન્યરની મરણ ઉપર
આધાર રાખી બાઈ પોતાનું જીવન બતીલ
કરતાં હતો તેવામાં શેઠના સ્વર્ગવાસથી તે
મને થઈ લાગી આવ્યું અને અંતે તેમનો
સ્વર્ગવાસ થયો. આપણા ધર્મશાસ્ત્રના સિ-
દ્ધાંતપ્રમાણે આ પતિ પત્ની બન્ને પ્રવ-
રમા હોવાથી ઉત્તરાયણના સર્વમાં, શુક્ર
મહર્મા બન્નેનો દેહ પડતાં તેઓનો સ્વર્ગ-
માજ વાસ થયો ગણાય. તેમનો દેહાંત થવાની
હવે વ્યાપાર બંધ કર્યા વગર છુટકો ન હો-
વાથી મરણ સમયે પોતાના દરેક તોડરને
જરાપણ અસંતોષ ન આપવાને સજી કરવા
આ બાઈ ચોક્કસ શબ્દોમાં જાત્રામણ કરી
ગયાં છે. હવે તેમના નજીકના લાણત કે જે કાપ-
કેશર હકદાર છે તે તેમના ઉત્તરદ્રવ્યના વારસ
અની આ બન્ને પતિ પત્નીને પગે આવી
તેમના દ્રવ્યનો સહઉપયોગ કરે એવી રીતે બુદ્ધિ

ધરતે તેઓને આપે. બાઈએ તો પોતાની સર્વ
મિલકત પોતાના મરણ પછી ધર્માદા કરી
દેવાની ખાસ આજ્ઞા કરી છે એમ કહેવામાં
આવે છે. બાઈના આત્માને પરમાત્મા શાંતિ
આપે. બાઈના શબને મુખપથી અગ્નિ સં-
સ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. પોતાના પતિના
વખતથી ચાલતાં આવેલાં ધર્માદાના ધોરણને
આ બાઈએ જેમનું તેમ આપું રાખ્યું હતું.
પોતાની શારીરિક સંપત્તિ સારી ન હોવાથી
તેઓ માહ સુદાંડ ને મંગળવારે પોતાના
દેહ કુદળમાં હવા દેર કરવા માટે જતાં
હતાં પોતાના સ્વચરના ગામમાં પોતાના
પતિના સ્મરણથી એક સોનાપુર તથા એક
ધર્મશાળા પોતાનાં મોટાં સાસુ, જે સતી થયાં
હતાં તેમની દેરી યાસે બાંધવાનો તેમનો હક
નિશ્ચય હતો.

છન્દ-હરિગીત.

વિશ્રામસુત ગોપાલ રિતે વિમલ કીર્તિને વર્ધા,
ગત વર્ષના મધુમાસમા જે શેઠ રસજે સંચર્યા:
વિધવા બનેલાં ગોવિંદાઈ પતિનિરહના શોકમા,
દશ માસ ઉગા ત્યાજ લઈ વિચર્યાં વિશુચના લોકમાં. ૧
તિથિ એક પાંચા ફોલ એકજ પદ્મ આગ્યે અંતર્મા,
વૈકુંઠમા ઉભયે કર્યો છે નાસ ખાસ વસતમાં;
વાસર અને મામે તજાવત માન તિથિનો રહ્યો ગયો,
એથી જણાયે ઉમયનો પરલોકમાં બેઠા થયો. ૨
શુરએ લઈ શુભ જન્મ રતિએ દેહને ત્યાખી દીધો,
નવનો ઉમેરો જન્મતિથિમાં મેજતા સ્થાક કીધો;
શ્રીમંત દેવછે પ્રેમજનાં પુર્વો પુત્રસમાં હતાં,
દિલ યાવછે દિગ્ગીર મોંઘીબાઈ પરલોકે જતાં. ૩

પીરના સાથે સમુદ્ર પદા અપાર ધનશાળી મળ્યો,
 પણ મોંધીબાઈના હૃદયમાં સદ્મોનો મદ ના ચડ્યો;
 કારણ-હતાં નિજમાન સદ્મીનાઈ સદ્ગુણસાક્ષિની,
 શિક્ષણ સુતાને દષ્ટ કર્યો ગોપાલકેશં ગ્વાલિની. ૪
 જે અન્તસમયે અધઃપતકનો ઉગરે પદોન્ન્યાં હતાં,
 નિવડ્યા નહીં ડાહ્યા ચતુર જૂના જમાનાનાં જતા,
 દગમાં દયાની સાગણી દેખાની દીનજનો લખી,
 સતોપતાં સેવક જનોને મુન સમાન સદા ગણી. ૫
 પતિના નિરદયી શરીરની સંપત્તિ માડી બગડવા,
 જીવન અમૃત સુધારવા પરમાર્થની કીધી દવા,
 ખમ્યાં દુઃખરો-હાયથી નિજનાયના દિલ કારણે,
 રાખી મયા અભિધાન મોંધીબાઈ શુભ સભારણે ૬
 મનમાં હતું જે ચાર ધામ ફરીસુ સજ્જન રુદ્ધી,
 તે અજસત સદ્ગુ રથયે રથાપીશું અનિ આનંદથી;
 વળિ ધર્મશાળાઓ વિવિધ બંધારણું જે તજી રથયે,
 ધનજા ધર્મ નહિ પૂર્ણ મોંધીબાઈની ભાવિયે ૭
 ધનજા ધર્મ નહિ પૂર્ણ કોઈનો આજ લગિ સંસારમાં,
 પણ ધન્ય-જન્યે જીવ જે પરમાર્થ કેરા પારમાં,
 શાંતિ હૃદયજાની પ્રણી તેમા મળી મોખા દગા,
 ગોપાલ-ગોલીનાઈ બને છે સુકમોથી જતાં ૮
 પતિ પાત્રોએ મુલ ભોગ્યાં છે પુણ્યના ફલ ભાવનાં,
 પરલોકમાદિ પ્રયાણ કીધું ઉત્તરણણ આનતાં,
 નિશ્ચય ઉભયનો વાસ છે સુખકન્દ ટંદારક પુરે,
 પણ ધાવ એના નિરહનો ફેલે નહિં અગ્નિત ઉરે. ૯
 ફેરાવ કરો કલ્યાણ એના બેઠ ફોટુમિક તણું,
 આ ગોક સક્ષેપે કહો પણ કંઈ છે હૃદમાં મળ્યું,
 શ્રીનાથ! જે પતિપત્નીને નિજ શરણમાંહે રથાપમે,
 કીર્તિ શરીરને કાન્તિમય કરી આમશાન્તિ આપમે ૧૦

જાહેર ખબર

અસલ કુકડા જાપનો મકલાઈ યુનો A. K. P. મારકાનો અમારે ત્યાંથી મલશે.
 તેમ ઇમારતના બાંધકામદં માટે ખાસ લકીઓમાં ચેરનદરી સહે પત્થરનો પકાણેવ
 યુનો ફેરટ કવેલીદીનો જયાબધ મલશે.

બદાર મામના જયાબધ ચોરડરો પુરા પાડીએ છીએ, એક વખત મંગાની ખાતી કરમે.

મેમ્બર અણુબંદર કાંસમ.

સહે પત્થર, લાદી, મકલાઈ, યુનો, તથા યુનાના વેપારી.

ધારણદર-કાલીબાવા.

જેની આખી દુનિયામાં જોડી

નથી અને જેને સોના

રૂપાના આંદો મળેલા

છે, એવું

આ

ઓ ટો મો હી ની

વાપરના ચુકતા નહિ.

આવા હરીફાઈના છાકટીના પ્રસંગોમાં પોતાની

કીર્તિને ઝળકાવી રાખનાર માન આ એકજ

સેન્ટ છે, વાપરી ખાતરી કરો.

જરા થોડો અને વિચાર કરો કે ખજાણે ભલતાં તેલો
વાપરી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે. અમારું આ—

રોળીનીયા તેલ.

ખાલને કાળા તથા મુંવાળા બનાવે છે. તેની અત્તરની

માફક મનગોહક ખુશ્બો તમારા મનને ખુશી કરવાને

બસ છે. કિં. બા. એડનો રૂ. ૧.

તા. કે. અકબા આનાના રતાપ
ખીડવાથી રોળીનીયા તેલનો નમુનો
મફત આપવામાં આવશે

મોહિની એજન્ટરી

જુમામરછદ—મુ. બઈ.

મોતને લાત મારનાર.

અમે તેવા

ઝેરી તાવને

પેઢેલ અપાટેજ

નશ્વારી શુક્રવા

અમરકીર્તિ

મેળવનાર

૮ આનાની

એક શીશી

એકીવખતે આ

માથુસને ખેલ્યું

ના મુખમાથી

પાછા એવી

કાઢે છે

પરસ્તાન
એગ્યુમીક્ષર
તાવની દવા.

ધી પરસ્તાન પરફ્યુમરી હા.

૧. ૧ પાયકુની મુબક ૩

—સાહિત્યરસિકોને સોનેરી તક—

બહાર પડશે? —ટુંક સમયમાં— બહાર પડશે?

“વનમાલી”

(માસિક પત્ર).

આ માસિકમાં પ્રતિમાસે રસમય, સામાજિક લેખો, સાંસારિક તથા ઐતિહાસિક, લાંબી, ટુંકી વાર્તાઓ, મહાનુપદેશોના અનુવાદો અત્યુત્તમ કાવ્યો, છંદો નિમ્ન ધો, સ્ત્રી ઉપલેખો લેખો પ્રગટ થશે. વાર્ષિક લવાજમ રૂકત રૂ. ૩-૦-૦ દિનદ માટે. દેશવરમાટે રૂ. ૩-૮-૦ પોસ્ટેજ સહિત. આદરે યવામાટે જલદી નામ નોંધાવો.

જાહેરખબર માટે આ માસિક અત્યુત્તમ સાધન છે, કાવ્ય તદ્દન સરતા
“જાહેરખબર મેળવવા માટે પ્રમથ્ણિક એજન્ટો એમને છોડો”

વિદુષી પદ્મે તથા સાર્થક અનુભવોને વિદ્યોતિ.

સુન્દર લેખો તથા લેખિકા લગ્નિનીઓને પોતાના લેખો તથા કાવ્યો
“વનમાલી” માટે લખી મોકલવાને અંગે માનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીએ છીએ.

હરિદાસ જે સંપદ.

સંપાદક “વનમાલી” બીમાણી બીટ-કચ્છ માંડવી.

➡ GOOD LUCK. ⬅

Can be attained by following the rules laid down in
RAI SAHIB DR. K. C. DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for HEALTH WEALTH and PROSPERITY
and everyday companion for young and old. Distributed gratis
and post free.

Apply to:—

THE SWASTHYA SAHAYA PHARMACY.

30-2, Harrison Road, CALCUTTA.

A BOON OF CIVILISATION NOW READY.

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY.

DO IT TO-DAY.

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot

Labour and money have not been spared to make the
compilation a reliable and handy "Vade mecum" for the trade
profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the *General* and
Archæological sections educative and helpful

Published in parts, such as —

	Rs
Delhi, Lahore, Cawnpore Allahabad etc, . . .	1 each.
Calcutta and Bombay at	2 "
Madras at	2 "

For further particulars please apply to —

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 13, ALLAHABAD.

દિલ્હી દરબાર.

અનુવાદક—શ્રીયુત વકીલ.

પ્રકરણ ૩ નું ચાલુ.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૨૦ થી.)

તે દરમ્યાન ગાંધીઆએ પરાક્રમે સમજાવી રવાના કર્યાં અને ખેડી "સિંચસાહેબકિ-મળમાં સખેલી હકીકત પ્રમાણેજ અમલ કરેલ છે અને તમારે કાંઈ ચિંતાકરવા જેવું નથી." પધારો ખાંસાહેબજીનાબ, તબીબત સારી!

ગાંધીઆસાથે ખાનગી વાતચીત કરવા જિલ્દારીગરણુ બહુજ ઉત્સુક રહેતો. પણ તે કેમ કરી બની શકેવું?

ચયેલ વાતચીતના સ્વરૂપઉપરથી તે માત્ર એટલુંજ સમજી શક્યો કે દાયમણિ તેને ઘેર આવી હતી. રસ્તામાં કેાઇ એક તેની પાછળ પડ્યું હતો. પણ કાંઈ હરકત કરી નહિ હોય. અને તે ગાંધીઆની સ્થિતિને લક્ષ્યને. સર્વજનશ્રુતા કે લગભગ બધી બાદીઓ ગાંધીઆની દુકાને વખતોવખત આવતી-જવતીએ મન તે વિશ્રાંતિસ્થાન હતું. કેાઇ ખરીદવાને બદલે આવતી અને ચોતાની અસંખ્યના મુવાતોસાથે ઝોળખાણ કરતી

મિલ્કતીચરણને શંકાપત્ર કે અવરુપ કેાઇ-એ આ સર્વ દીલ્હીઆલની તપાસ રાખેજ હતો નહિતર તેની પાછળ આવવાનો હેતુ શો! ગાંધીઆના વહીવટ ઉપર કેાઇએક ખાસ તપાસ રાખતું હોવું જોઈએ, અને તે બાબતની ગાંધીઆને ખબર પણ નહોત.

જુલેખાંએ આપેલ કાગળ દાયમણિએ ગાંધીઆને આપેલ અને તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા થયેલ છે, તેટલું પણ તે સમજ્યો અને કા-ગળની મુસનાપ્રમાણે ગાંધીઆએ તેણીને આ રચયેલી ખેડવી હતી. ત્યારે દાયમણી હાલ છે કર્યાં! જુલેખાંની ઝીજસહિત દાયમણી નાશી ગયેલ છે. એ સમાચાર જ્યારે તુરજ્જાન સાંભળશે ત્યારે તે સર્વ બેદ બાણવા આકાશ પાતાળ એક કરશે દાયમણીને શોધવા અને છૂપી હકીકત મેળવવા તે પૂરીને ખૂલેખૂલે તપાસશે. જુલેખાંની સાથે સંબંધ ધરાવતી કેાઇ પણ વ્યક્તિને તે છોડશેજ નહિ તુર-

જ્ઞાને જીલ્લાને મારી નાખેલ છે. ખરી રીતે તે ઓરતે જલાદના દાયથી મરવાને બદલે પોતેજ આત્મઘાત કરેલ છે. અને જ્યારે દાયમણી મળવાની ત્યારે તેનો શિરછેદન થવાનો.

અસાધારણ દુશિયાર જીવેખાં જ્યારે અણધાર્યા બનાવો બનવા લાગ્યા ત્યારેજ જાણે સમજી ગઈ હતી તે કૃત્રિમસાથેની વાતચીતથી નુરજ્ઞાન તેનું અવસ્થા વેર લેશે એમ પણ જાણતી હતી.

મિદારીચરણને લાગ્યું કે દાયમણીનું આ બીજું જ છે જુદું અને નાતપાન હોવાથી તેના ઉપર દયા કરવામાં નહિ આવે બેગમમદાલ એ એવું સ્થળ હતું કે જ્યાં બાપ દીકરાને અથવા દીકરા બાપને મારી નાખતા અચકાતો નહિ તેમજ લાઇઓને ઝેર દેવાના તો ધણા પ્રયત્નો બનતા. ત્યાં એક દાસીની છાંદગીની તો કિંમતજ રીતી.

આમ વિચાર કરતો મિદારીચરણ ત્યાં ગાંઠાની દુકાનપામે ઉભો હતો વળી વિચાર થયો કે—

“સુ માછલાને આ ભવનું બાન નહિ હોય? જ્યારે મદારાણી જાણશે કે જીલ્લા અને ગાંઠાને સારો બહેનપણીનો સંજોગ હતો, વળી જ્યારે તેણી જાણશે કે જીલ્લાએ પોતાનો સર્વ સમાન જુદાદાગીસાથે ગાંઠાને ત્યાં મોકલ્યો છે, ત્યારે એક બાજુની સુખમિત્ર પાનવાળી ગાંઠાની છાંદગીના અંતજ આવવાનો. કેવું નવાઇ જેવું છે કે ગાંઠાના હજી મોજ શોખમાં મશગુલ છે. જીલ્લાના લાગ્યથી સુ તે અચાત છે

પણ કરીને જીલ્લાના મરણબાજ તો કાંઈ નહિ જાણતી હોય, તે કેમ ધારી શકે? જીલ્લાનાં હજી ગઈ કાલેજ મરીત્ર અને હજી સુધી તે સમાચાર ખાતરી છે અને ખાતરીજ રાખવાના છે.

જીલ્લાના લાગ્યબાજન કોઈ કાંઈ જાણી શકશે નહિ બેગમ મદાલમાં લોકો મરતા નથી પણ અદસ્ય થઈ જાય છે.

આ પ્રકારના વિચારો મિદારીચરણના મનમાં થતા હતા અને તે બહુ અધીરો થઈ ગયો ત્યારે કરવું શું! આ સમયો સમય ગાંઠા ધરાકોને સમજાવતી હતી અને મિદારીચરણસાથે ખાતરી વાત કરવા અવકાશ નહોતો.

ધરાકોને સમજાવતી ગાંઠા મિદારીચરણ તરફ ફરી અને કહ્યું “સીધા સાહેબ-બીજી પાન જો. તમારી કૃપાથીજ સારાં પાન મને મળે છે અને ધરાકો પણ સંતોષ પામે છે. આ તમારી માયામાટે તમારી આભારી છું.” અને પછી એક ખાનદાન ધરાક જે ઉભો હતો તેના તરફ ફરી કહ્યું “સીધા સાહેબ અમારા આ પેરામાં આડતીયા છે અને તેની ભાવ ધને લાઇનેજ મને સારો માવ મળે છે.”

ધરાકો બોલી ઉઠ્યાં “સુ એમણે!” અને કેટલાક મિદારીચરણસામે નેંધ રહ્યા.

ચોક્કસ સમયબાદ મિદારીચરણે જણાવ્યું “ગાંઠાબીજી! ગઈકાલ એક સારો પાન વેચનાર યુવકી ગયો તે જાણી ખરેખર તમે દિવંગીરી થશે.”

ગાંધીયા બહુ મુંઝાણી અને ખોલી “ શું
શું! આપણી પ્રખ્યાત પ્રિય પાન વેચનાર
‘દુધે નથી?’ ” ગાંધીયા આ સંભાચાર સમજ
‘નહિ. ધરાડોને જેમ તેમ સમજાવી ‘ગાંધીયા
દુકાનઉપરથી છોડી અને મિદ્દારીચરણને કહ્યું
“ સિંધસાહેબ! મારી સાથે આવો, ”

પાછલા ખંડમાં જઈ મિદ્દારીચરણસાથે
વાત કરી તે દરમિયાન દુકાનઉપર નોકરો
ચારાકને સમજાવતા હતા.

ગાંધીયા અને મિદ્દારીચરણની વાતચિત
તંદન ખાનગી હતી અર્ધા કલાકપછી મિ-
દ્દારીચરણ બહાર આવ્યો અને આપ્રાના
ઝોકબખરના ટોળામાં અદ્દસ યઇ ગયો.

ચોડા સમયબાદ ગાંધીયા બહાર આવી,
શાકરપેટી લઈ પોતાની ગેરદાજરીમાં દુકાન
અલાવવાને નોકરોને સૂચના આપી તેઓને
કહ્યું કે “ મને અહારે હીક નથી, ધેર જઈ
આરામ લઈશ બપોરના ધણેભાગે પાછી
આવીશ. ”

ગાંધીયા દુકાન બહાર નીકળી એકા ઘાટે
કરી ગઈ. ગાંધીયા ગઈ તેટલુંજ લોકોએ
બુઝ્યું.

પ્રકરણ ચોથું.

ગંભીર બનવિ.

આપ્રાના આખા શહેરમાં ભારે ચગચગ
ચાઇ રહી હતી. આપ્રાથી દિલ્હીમુખી લોકોનાં
મન એટલાં બધાં ઉચ્છેરાઇ ગયાં હતા કે
દોજના આધુ બ્યવહારમાં પણ ખચકા પડતી
હતી. વેપારદોજનાર બંધ થઇ ગયા હતા

‘કેટલાક મદિનાઓ યયા દેસની સ્થિતિ આ
પ્રમાણે હતી. દિલ્હીમાં લયાનક ખુન અને
નક મડદોના દેખાવ; ફતેહપુરસીકરીમાં ભૂત-
‘ત્રેરિત દેખાવો, સાથે ગ્વાલીયરના કિલ્લામાંથી
‘ખુશરું ભાગી છૂટ્યું. અલખન ધીરે ધીરે
લોકો આથી ટેવાયલા યના હતા. નિર્ણયમાં
એક નવો અણુધાર્યો બનાવે બન્યો હતો
અને તેથી વળી સર્વ કોડો અબનીત અને
ચિંતાતુ યયા હતા.

તેઓના સાંભળવામાં આવેલ હતું કે ફતે-
હપુરસીકરીમાં ભૂતનો એવો જમાવ ચપેલ
છે કે બહાદુરમાં બહાદુર રજપુત પણ લાં
રહી સકતો નથી અને પાછો ચાલ્યો આવે
છે. અજીતસિંહને પણ લાંથી પાછું ફરતું
પડેલ છે તે તેઓએ સાંભળ્યું. આપ્રા આ-
વતાં રસ્તામાં તંજુ નાખી તે પડેલો છે.

શહેરશાહ આ અણુધાર્યા બનાવોથી બહુ
ઉચ્છેરાઇ ગયો હતો અને સખત પગલાં લેવા
તેનો નિચાર હતો. બહુજ શરવીર સરદાર
અનીલસિંહને લશ્કરસહિત સીકરી જવા ફર-
માવ્યું, પણ આ દિમ્મતવાન સરદારને લાં
જવા દિમ્મત યઇ નહિ. તેણે પણ આપ્રાથી
થોડે દૂર તંજુ નાખ્યો અને સીકરીની હીલ-
ચાલ લાંથી તપાસનો. આવા બહાદુર સર-
દારના બાયલા વર્તનથી બાદશાહને બહુ
ગુસ્સો યયો અને રાણીને અતિ ક્રોધ યયો.
રજપુતોના આવા બાયલા વર્તનથી મુસલ-
માન સરદારોઉપર આધાર રાખવા રાણીએ
વિચાર કર્યો અને પ્રખ્યાત મુસલમાન મન-
સજદારોને લશ્કરસહિત લાં જવા હુકમ કર્યો
પણ તેઓએ કાનઆડ દાથ મૂકી કહ્યું—

“અહાહ, માફ કર, જરૂર પડ્યે એ સારી જવા તૈયાર છીએ પણ ભૂત-પ્રેત સાથે અમે કાઢી કાઢીએ નહિ.” નરજહાનની આ વખતની મનની સ્થિતિની કલ્પના કરવી. અધાપારણુ મનોબળવાળીએ આતું કદિ અતુ-ભવેલ નહોતું અને હુકમોના અમલમાં યતી જરાપણુ દીલથી તેની માનસિક વ્યથા અ-કથનીય યતી. આવી સ્થિતિમાં તેણે પોતાના બાપ અને બાઈની મદદ લેવા વિચાર કર્યો. આ મહારાણીનો બાપ ફોજદારીખાતામાં સર્વથી શ્રેષ્ઠ હતો અને તેનો બાઈ અઝદખાન મુખ્ય પ્રધાનની પક્ષીએ હતો. તર-જહાને પોતાના બાઈને પોતાના ખંડમાં ભોળાની કહ્યું—

“બહાલા બાઈ! હું બહુ લાચાર થઈ ગયેલ છું, અને મારી ખુંજવણમાં તારી જરૂર છે. હિંદુઓ મારું રાજ્ય ઉપલાવવાને કારણે કરે છે અને તે હેતુસર સીકરીમાં ગંબીર કા-લતું રચાય છે. હું તને કહું છું—આજીજી કરીને કહું છું—અરે! હાથ ભેડી કહું છું કે તે ચહે-રમાં તું તરત જા, અને જરાબર તપાસ કર. જો તું કાવતું રીધી કાઢીશ તો કહેવાની જરૂર નથી કે તારી મરજી પડે તે સખત સિક્કા બળવાબોરોને કરજો. રજપુતોની ના-લાયકીની દ્રવે અને ખબર પડી અને વળી મુસલમાન બહાદુર સરદારની પણ ખામી જણાય છે અને તેથીજ હું તને સારી જવાતુ કહું છું.”

અઝદખાને માથું નમાવી ધીરા અવાજે કહ્યું “બહાલી બહેન! બાદશાહ બેગમ, માફ કરો. આખી જીંદગીમાં મેં સિવાસતરિકે

કામ કરેલજ નથી. હું તો માત્ર દીવાની અમલદાર છું અને તે પણ આપની કૃપાને લઈનેજ. વળી વિશેષમાં ભૂતસાથે કામ અશકત છું—બહાલી બહેન ગરીબ બાઈને માફ કર.”

આ સમયો સમય ચહેનશાહ જહાંગીર-ધણેખરે વખત દારૂના નિશામાં-કામ ઉપર આરામથી પડ્યો હતો. માથું હાથઉપર ટેકી અર્ધ ઉપાડી આંખોથી બાઈ બહેન-વચ્ચેની વાત ધ્યાનથી સાંભળતો હતો. એકા-એક બાદશાહ હસી પડ્યો, જેથી રાણી કો-ખાતુર થઈ અને ભોલી “બાદશાહ સાહેબ, આપની આ વર્તણૂક અત્યારના સમયે અ-યોગ્ય છે. આપ મારા બાઈની ભેવકુશી અને નામરદાઈ ઉપર બલે ખુશીથી હસો, પણ મારાથી તેમ થઈ શકે એમ નથી. હું અ-હી ન હોત તો ગાદીઉપરથી હિંદુઓએ આપને કપારનાએ દાંડી કાઢવા હોત.

રાણીના આવા વર્તનથી જરા પણ અ-સરોહિત જહાંગીરે જણાવ્યું “તારી વાત કણુલ છે, એક બાળક પણ જાણે છે કે મો-ગલ મહારાજ્યની રૂપાલી-મારી હરપેશરી-દુશિઆર આલાક ચોરતની છુદ્ધિ અને કમિત ઉપર રહેલી છે. હું તો માત્ર એજ જણુવા માગું છું કે આ રીતે કણુલે કરવાથી ફાયદો શું? જ્યારે તમારા ઉમદા મનની ચાંતતામાં વહેમને લઈને ખસલ પડે છે, જ્યારે સીકરીના ભૂતપ્રેરિત ખતાવોસંગથી તમને યક છે ત્યારે સૌથી સારું એ છે કે તે રથને આપણે જાને જઈને જોતું ચાલો આપણે તરત રવાના થઈએ. મારી જીંદગીની સર્વ ઇચ્છાઓ તમ

ચપેલ છે. તને હુદયેશ્વરી બનાવ્યાપણી મારે કંઈ ઇચ્છાજી રહી નથી. ખુદ શહેનશાહ છું છતાં ભૂતપ્રેતજેવી ચીજ જોઈ નથી. તેથી 'તે જોયું.' "

કોધાત્તર પાંજરામાંથી તરત છુટેલ સિંહણ-માફક નુરજહાન ગાજી ઉઠી. "તમે શું સમજો છો? રાજ્યવહીવટ ચલાવી શકે તેવો હુશિયાર માણસ હાલના સમયે નથી તે વખતે હું ત્યાં જાઉં? શું હું જાતે જાઉં—?"

બાદશાહે મરકરીના રૂપમાં કહ્યું "જો આપ જશો, જો આપના પગની રજ સીકરીમાં પડશે તો સપળાં ભૂત—પ્રેતો ખગે પડશે અને આપના પગનાં તળીયાં ચાટશે.

આને કંઈ જવાબ આપ્યાવગર નુરજહાને પોતાના બાંધને કહ્યું "જા, બધા સરદારોને પોતાની ટુકડીઓસહિત અમારી સાથે આવવા તૈયાર થઈ રહેવાનું કહે—અમે ત્યાં જાતે જઈશું."

મોટા માણસોની સર્વ વાત છુપાવવાને ગમે તે પ્રયત્ન કરેલ હોય છતાંપણ બહાર આવ્યા વગર રહેતી નથી. બાદશાહ જહાંગીર પોતાની પ્રિય નુરજહાનસહિત અકબરથી તજ-જ્વેલ સીકરીમાં ભૂત—પ્રેતનો નાશ કરવાને જવાનો છે. તે સમાચાર સર્વતરફ ફરી વળ્યા અને આખાજગદ સર્વ તેવિવેજ વિચાર કરવા લાગ્યા. આ સીકરીનો ભય આગ્રામાં મજૂ તરત આવશે એમ ધારવા લાગ્યા. બે-ચર્ચી આગ્રાના લોકો પોતાના જાનની સલામતીખાતર દરના દેશમાં રહેવા જતાં હતા. વા ભૂત—પ્રેતના બનાવની સાથે દિલ્હીના

દરવાજામાં નગ્ન મૃતશરીરોનાં નિર્ધમિત વખતે દેખાવ થતો. આખા દેશમાં એવી વાત ફેલાણી કે ઉદેપુરના મહારાજા બહાદુર કરણસિંહનું મૃત્યુ દિલ્હીના દરવાજામાં એક વખત દેખાણું, પણ તેવિગે લોકોમાં મતભેદ હતો. કેટલાક તેને શાહજહાદા ખુર્રમનું શય માનતા અને તે નાશી ગયેલ હોવાથી તેમજ તેના રહેઠાણનો પત્તા નહિ હોવાથી તે વાત ચારે તરફ ફેલાણી.

ગરબાં મારનાર કેટલાકો તો ભૂત આ ખુન કરી મર્યાં આણે છે એમ વાત કરતા અને દિલ્હીમાં કૃત્યો પૂરા થઈ રહેશે એટલે તેઓ આગ્રામાં આવશે. બોળા મનના લોકો આવા ગપાટાથી બોળવાઈને બહુ ડુંગાતા.

અકુદરતી આવ્યા દેખાવો ઉપરાંત તરતમાજ અંદર અંદર લગાઇ ગયા સંકપ્ત હતા. મોજશ મહારાજ્યઉપર દુરગનો ક્યારે ચડી આવશે તે નક્કી નહોતું, તરતજગાં લૂટફાટ થશે એમ સર્વ માનતા. ઉદેપુરનો મહારાજા બીમસિંહ અને મોગલ સિપાઇઓનો સરદાર મોહબતખાન—જે મુસલમાન થયો હતો—બન્નેની ઇચ્છા ખુર્રમને ગાંઠી અપાવવાની હતી તે ખુશી વાત હતી, અને તેઓ અગાધ કરવાના તે નિર્ણયિત હતું અને લોકો એમ પણ જાણતા કે તે અગાધ અટકાવવાને શાહજહાદા પરવીશને મોકલવામાં આવેલ છે. ને પરવીશ હારે તો બીમસિંહ અને મોહબતખાન પૂરજોસથી આગ્રાઉપર ચડી આવશે.

આ સર્વ અળવળમાં આલુબાખુના સંજોગો મદદરૂપ હતા. પ્રથમ તો ગાંડયા પાનવાણીનું એકાએક અદરૂપ થવું, બન્ને અ

ઠવાડીયા થયાં નૂરજહાનના તેની શોધમાટેના મયતો નિષ્ફળ થયા પીણુ જુલેખાનાંદીને બધા જાણતા એકાએક તે પણુ ગુમ થઇ તેથી લોકોને ખટુ તકવિતક થતા હતા જે વાન હૂંપી રાખવાની હતી તે જાહેર થઇ અને એક મોઢેથી બીજો મોઢે પ્રસિદ્ધ થઇ તેના કાષ્ઠપણુ સમાચાર ન મળવાથી લોકો એમ ધારવા લાગ્યા કે તેણીને મેગમમહાલમા મારી નાખવામા આવેલ હશે, પણ તેની સ્થિતિ જોતા તેમણો બને નહિ એમ પણ ધારતા હતા કેણુ તેનો વાળ વાઢા કરીશકે તેમ હતુ ?

ખરી હકીકત યોડોને મળતી નહિ તેઓ તપાસ પણ કરીશકતા નહિ, તેથી તેઓ પોતાનો કોષ બાદશાહઉપર વરમાવતા કારણ કે તેઓને મન તે દિવસ અને રાત્રિ મેજા શોખ ભોગવવામા મરાગુન રહેતો અને રાત્રીને સવં કારખાર તેણે નૂરજહાનને સોંપી આપેલ હતો નૂરજહાન પોતાની મગ્ગ પડે તે પ્રમાણે તેણીના બાપ અને વાઢાની ઇન્જા પ્રમાણે રાજ્ય ચલાવતી એમ તેઓ માનતા

પોતાની સલાજતએ મેરાયેન લાખો મડ ધોની જે રાજએ સલાજ રાખી હોત, જે પોતાની ખરી ફરજનુ તેને લાલ થયેલ હોત તો અત્યારે રાજ્યની બીજી સ્થિતિ હોત

પણુ કોને ખબરહે કે હવે શુ થવા હે

પ્રકરણ પાંચમું.

નૂરજહાનનો વહેમ

બેગમ મહાલમા જમીનતણે ધણુ એર ડાઓ હે એ વાતથી વાંચનાર વાંકે હે અને તે દરેક ખડ મૂલ્યવાન ફરનીચરથી શણગારેલ

રહેતા આ આનદદાયક રિશ્તિરચાનમા જગતની એક મુદરી આરામ લેતી પડી હતી પોતે એકથીજ હતી, ચહેરાઉપર અજાનિતી નિગાની ગ્રહી હતી, જે પ સાગીનું પરતક વાગી તેમથી આશ્વાસન લેતીહોય તેમ જ છાણુ હતુ આ સમયે ખોળે મરા રાણી-પાસે આ પો, તેણે પોખ રીતે સનામ કરી

નૂરજહાન બેગી થઇ અને ગબીર અગાને કહ્યુ “ મરા નને ખાતીહે કે મારો દુકમ જરાગર જાનનામા આવેલ હશે ”

મરાએ ફરી સનામ કાધી અને નમન-લરેલા અવાજે જણાવ્યુ “ પોતાની છ ઇમીના જેખમે આપ નામદારનો દુકમ ઉગાવવા આ પનો તાબેદાર મરા તૈયારજ હે

નૂરજહાને ગબીરતા ધારણુ કરી કહ્યુ “ મને ભય વાગેહે કે બાદી જુનેખા મરીમથ નથી ”

બુદુજ ગભરાઇને મરા બોલી ઉઠ્યો “ આ દશાહ બેગમી હુ નમ્રતાથી કહ્યુ કે તે તદ્દન અશક્ય હે ”

‘ શામાટે અશક્ય હે ? ’

“ શિશમહાનના ૧૦-૧૨ કતાક બાદીડુ મડડુ પાંચુ રહ્યુ અને રજિત જ્યારે મડદીને લઇજનાના આ યુ સારે લાકાનેતુ થઇ ગયુ હતુ અને તે ખડમાથી હુ પીરીતે મડદીને લાવી મારા જે બહાદુર માજસોએ ખલાઉપર આખી રાત્રિ રાખ્યુ બાદશાહબેગમ આપ નામદારને જે વહેમ હે તે તદ્દન મિનપાયાદા રહે, તે અશક્ય હે ”

“ મડદીની દિહુરીતમુજમ વ્યવસ્થા કરવામા આવેલી હતી ? ”

“હા-નામદાર, બે જવાદો જેને તે કામ સોં-
પેલ હતું તે પોતાના ખલાસીયર તે મહાને
લઇ ગયા અને સુર્યોદય સમયે તેઓએ એક
દિંદુના મહાને, સંભાળવગર ત્યાં પડેલું જોડું
તેથી મારા માણસોએ આ મહાને તેને સ્થાને
સુધી તે મહાને પાણીમાં ફેંકી દીધું.”

“જુલેખાનું મહાનું બાળી તેની રાખ કર-
વામાં આવી તે તે કેમ જાણ્યું?”

“બેગમસાહેબ, મારા માણસો ત્યાં જે સં-
તાપ્યા હતા તેઓએ અને ખજર આપ્પાછે કે
કેટલાકે દિંદુલોકે સ્મશાનમાં આવ્યા અને
જુલેખાના મહાને જુલથી બાળી મુક્યું.”

નરજહાને કહ્યું “તુતો પહેલા નંજરને
મૂખ જણાવજે, અને મને પણ તારી માફક
મૂખ માનેજે. જરા પણ અછલનો છાદો હોય
નેવાં મનુષ્ય તારા જેના બેનકેટ માણસોની
ગત કેમ માની શકે? જેઓ દિંદુ મહાનું
વહને ત્યાં આવેલા તે તારી માફક મૂખ ન
હોય. પોતે લાવેલ મહાને જરૂરે જુલથી
જુલેખાના મહાને તે શામાટે અગિયરકાર
કરે? વહાલાં સ્વજનનું મહાનું તેઓ આજો
અંધ ગ્રામીનેજ બાળે કે?”

મસરૂ ચૂપ થઇ ગયો. જાવને લઇ ખજરી
માથાસુધી ચરચરતો હતો. બલજત મૂખ ન
હતો. રાણીની દલીલ સમજી ગયો અને પો
તાના મૂખાંકિયર મુંઝાયો. પોતાના બે
મોકરોએ કહેલ વાત તેણે રાણીને કહી હતી.
પણ હવે તેને જણાયું કે તે વાત સત્ય મા-
નવામા પોતાની ઘણી જુલ યઇ હતી. નરજહા-
નની નજરમાં ધૂળ નાખવાનું અશક્ય હતું.

મસરૂ ચૂપ ઉભો હતો. નરજહાન બોલી

“તેઓએ જુલેખાના રાખને ગમે, ત્યાં ફેંકે
દીધેલ હશે અને તારી પાસે જુડી વાતજ
આવી હશે”

“બાદશાહબેગમ—”

“ચૂપ—સહેરમાંથી તે બે હરામખોરોને ત-
રત હાંકી કાઢ. હવે મને કહે, કે આ બેગમ
મહાલમાંથી જુલેખાની વહ નોકરને સરસામાન
સહિત તે કેમ જવા દીધી?”

“બાદશાહબેગમ! જુલેખા થોડેસુધી તેની
સાથે હતી અને આપતા હુકમને માન આપી
તેને મેં જવા દીધી”

“જે કંઈ થોડું તેની પાસે હતું તે વહ
નોકરસાથે તેણે મોકલી આપ્યું એવું જાણે?”

“મેં હમણા સાંભળેલ છે કે—”

“ચૂપ કર—મૂખ. હવે સમજ્યો હશે કે
આ સર્વ અજાહી નહીં કરી રાખેલ હતું-
નહિતર આમ ખતેજ નહિ.”

“બાદશાહબેગમ!—”

“તેને કેમ ખજર ઘણેલ કે જુલેખાનું મૂળું
થતાનું!” મસરૂ ચૂપ થઇ ગયો અને નર-
જહાને પૂછ્યું—

“આ વહની હીલચાલની કાંઈ તપાસ
કરી છે.”

“હા નામદાર મેં કરેલ છે—આમાની પાન
વેંચનાર—તે ગાંછપાને ઘેર ગઇ.”

“એથી વધારે?”

“ત્યારપછી બંને સુમ થઇ ગયાં છે.”

“તું જાણે છે કે જુલેખા, વહ સ્ત્રીતોકર
અને ગાંછપા ત્રણે અંગાતનાં રહીશ હતાં.”

“બાદશાહબેગમ!—”

“ચૂપ—મદા—હવે તને લાન થયું હશે કે

તું મોટામાં મોટો મૂખ છે. બેગમમહાલના રક્ષણમાટે તને રાખવામાં આવેલ છે એજ અક્ષેસ. તું કેવો નાલાયક છે!”

મરહતી મુંઝવણનો પાર રહ્યો નહિ. નૂરજહાનના કોધનું પરિણામ તે બન્યુંતો હતો. સઘળી હિંમત એકઠી કરી અર્ધ સાંભળી-શકાય તેવા સ્વરે તેણે કહ્યું “બેગમસાહેબ, આપના તાબેદાર નોકરનો વાક—”

સખાધથી નૂરજહાને જણાવ્યું—“તારામાં જરાપણ અક્ષલ હોત, તો તે ત્રણેના કાચોમાં સરખાપણું તું જોઈશકત. જો જુલેખાં ખરેખર મરી ગઈ હોત, તો બીજા બેને ના-શીજવા બરાબર નહોતું. તે નાથી ત્યાં તેતો તું જુએછે. તેઓની હીલચાલકીપરથી મને જોમ આવ્યો, તદિંતર તે વૃદ્ધની મારે શી જરૂર હતી અને ચોકબજારની પાનવાલીની મણુ શી પરવા હતી જો જુલેખાં મરીગઈ હોત તો રાજ્યધાનીમાંથી ધંધો છોડી તેઓ જીવત નહિ.”

મરહતે હાથ જોડી બોલવાનો મત્લ કયો “બેગમસાહેબ, બાદીનું મુઠું લાકડાજેતુ—રાણી વચ્ચે બોલી “તેજ મારા ઓઢમને સમજાવનાવે છે. મારે કેટલીક ખામગી તપાસ કરવાની છે.”

બેગમમહાલના સુખી-ટેન્ડેન્ટના શરીરમાં ઉપલાં વાડપથી કાંકક જીવ જણાયો, અને બોલ્યો “આપનામદારનું ફરમાન હોય તો—”

ક્રોધાતુર ચહેરે નૂરજહાને તેની સામે જોયું અને ગળના કરી કહ્યું “તને હું સા-રીરતિ જોળણું છું, નશીબનો પાક માન કે સ્વાજ તું જીવતો રહેવા પામ્યો”

‘હુચ્ચો મરહત મનમાં બડબડ્યો કે— “રાણીની, દયાનો અર્થ સમજીયું. હજુ થતું કરવાનું હજો અને મારી મદદની જરૂર હતો. પણ વર્ષ થયાં આંદિ છું અને સારી રીતે જાણું કે જે દિવસે હું બિનઉપયોગી નિવડીશ તેજ દિવસે મારો નાશ કરતા રાણી જરાપણ આંચકો ખાશે નહિ.”

“આવા સ્વાસ્થ્યુઓ આ સમયમાં જુદા નજરે પડેછે, મોતાનું કાચું કરાવવા ગમે તે વચનો વાપરેછે, કામ ધર્મ રહાપણી ધક્કો મારતાં જરાપણ અચકાતા નથી. મરહત પછ પહેચેલો છે અને તેનું કાંઈ ધાય તેપહેલું તો રસ્તો શોધી કાઢશે.”

પછી મોટેથી બોલ્યો—“આપની દયામાટે આપનો અત્યંત આભારી છું.”

“દયા ન રાખ, સારા જમુસગરીકે કામ કરે તેવો દુશિઆર માણસ તું હાવી રાખીશ!”

“હા સાહેબ—”

“તારાજેવો મૂખ ન જોઈએ હો?”

“જહુજ દુશિઆર છે.”

“વિચાસપાત છે?”

“એક્કસ-આપણી જાંઘી તેને સોપા રાખીએ.”

“હું જે કામ સોપીશ તેની બરાબર ત-પાસ તે કરી ચાલશે?”

“તેમાં જરાપણ શક નથી તેજ લાયક છે-જહુજ સક્તિવાળી છે.”

“હું તેને જોળણું છું!”

“એવું લાયક માણસ આપનાથી અમલ ન હોય”

(અપૂર્ણ)

લૂંટો માટીની કિંમતમાં સોનું લૂંટો.

પેટન્ટ રાસકોપ સિસ્ટમજેનું ધડીવાળ, નિયમિત ચાલનાર, ગાડીમાં ચાલતાં પશુ ૩૬ કલાક સુધી બંધ નથી પડતુ આવો મજબૂત ધડીવાળની સાથે ૨૦ ચીએ અમે મફત આપી રહ્યા છીએ જેવી કે—મંજુરાક, મોબા, ગટર, રમાલ, દેવદર્શનની વીંટી, મટનનો સટ, ખસ, શક્તિની દવા, બાલ (હમેશને માટે) ઉડાવવાની દવા, દંતમંજન, પીતળનો પોકેટ ગ્લાસ, ગજ નકશા, પેનસીલ, પેન, સરકારી કાર્ડ, કાસકી, અતાર વગેરે. કિં. રૂ. ૧૦.

મોટી ખબર વાંચો, પીતળનાં બત્રીસ રમકડાં.

કિંમત રૂ. ૪ ચાર. આ સટ જોવાથીજ મનને તાજુબી રશે કે આવી સાધારણ કિંમતમાં આવો મજબૂત સટ કેમ મળી શકે? પસંદ ન આવે તો પૈસા પાછા. બધાઓને આજો દિવસ આનંદમાં રહેવા માટે, તેમને દસાવવા માટે તરત મળાવે લાખો સટ વેંચાણ છે. ૪૦ નંગની કિમત રૂ. ૫ તથા ૧૦. તરત ખરીદ કરો.

પંડિત આનંદમંગલ-મથુરાં.

આનંદમંગલ-મથુરાં.

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પ ક્કા ક લ પ.

આ કલપ મુછેના તથા દાઢીનાં સફેદ વાળને લગાડતાં, તે પાચળ મિનીટમાં સુદર કાળા થઈ જાય છે. વાળના શોખીનોએ માદ સખતું કે, એની બરોબર આજ કોઈપણ કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સેરમમાં ગમતો છે, ચુષ્કમાં અક્સીર છે, રંગમાં પાકો છે અને કિંમતમાં સરતો છે. કિમત રૂ. ૧-૪-૦ ટપાલ ખર્ચ જુદું.

બાહુરગામમાટે જોજન્ટો લેશએ છીએ.

મેસર્સ નવરત્ન એન્ડ સન,

૧૯૯, કાલ્યાણદેવી રોડ—મુંબઈ (૨).

સ્વદેશી સાહસનો વિજય ક્યારે થાય?

સ્વદેશી ચળવળનો યુગ ચાલુ થયો છે, પ્રજાના નેતાઓ, પ્રજાને સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરવા પ્રતિજ્ઞાઓ લેવરાવે છે; પ્રજાઓએ જાતી સ્વદેશી વસ્તુ વાપરવાનાં મત લે છે, અને તેથી દરેક સ્વદેશી હોદ્દાઓ પગભર થતા જાય છે, દિનપ્રતિદિન અસંખ્ય ઉદ્યોગીક સાહસો શરૂ થયા છે, પરંતુ પરિણામે કેટલા સાહસો વિજય મેળવશે એ એક શંકા ભરેલો સવાલ દિન-દિન વિચારકોની સંગીન વિચારમાળાને તોડી નાંખે છે, કેમકે જોમાં અત્યંત સ્વાર્થ રહેલો છે, જેમાં આંતરીક તથામતાં સ્વદેશ પ્રેમનો ગંધ પણ નથી, એવાં સ્વદેશી સાહસો, વિજય મેળવી શકે? એ સર્વંથી અસંભવિત વાત છે.

આપરથી આટલી વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, જે સ્વદેશી સાહસનો પાયો, સનાતન સત્ત્વ સ્વદેશ પ્રેમ ને સ્વાર્થના પ્રમાણસર ત્યાગપર સ્થાપેલો હોય, તેનોજ અંતે વિજય થાય છે. અમે પણ આ અમારા ઉપાડેલા સ્વદેશી સાહસમાં એ વાતનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આજ અનુભવી રહ્યા છીએ, અને ખાસ સ્વદેશી બંદુઓને ફાયદો કરી આપવાની ખાતર-વિદેશી માલને હાંકવાની ખાતર નવીનવી યોજનાઓથી સ્વદેશી સામ્રાજ્યના વાવણું અમારા તરફથી ઉપાડવામાં આવેલું મોટું સાહસ, ધીમેધીમે પણ સંગીન વિજયની રાતપર આવતું જાય છે!—

સ્વદેશીનો આશ્રય ધરાવનાર અત્યારે દિન-દિનથીઓનો મોટો ભાગ છે, ને તેઓ અમારા સ્વદેશી જનાવટનો રહેલો મોપ વાપરી ફાયદો મેળવે, એ કંઈ પણ આશ્ચર્ય જેવું નથી, પરંતુ જે વિદેશી માલપર મોટી પડે છે, એવો સ્વદેશી માલની પાડવાલ પોષ્ટરનારો પ્રજાનો કેટલોક ભાગ પણ આ રહેલો મોપનો પુર છુટ્ટી હવેયોગ કરી ફાયદો ને સમરક મેળવવા લાગ્યો છે,— આનાં કારણો તથામતાં—દરેક દિ દિને જાણતું અગત્યનું ઘણું પડે છે આ કુળના સામ્રાજ્યોએ ચોક્કસ વખતમાં સામ્રાજ્ય બજારમાં સારી નામના મેળવી છે, આ સામ્રાજ્ય દરેક પવિત્ર અને સ્વદેશી વસ્તુના જનતાં જનાં કપડાં પોશામાં ટકાવે, ને હિતમ સામીન થયો છે, અને દિ દિ રસાયનશાસ્ત્રોએ પણ કંઈક કરી શકે છે!—એવી જાતી હરીફ વિદેશી વેપારીએ નાં દેશમાં ઉત્પન્ન કરી છે —

સ્વદેશી યોજને નામે સ્વાર્થ સાધનારાઓને પણ આ સામ્રાજ્યે ચમકાવ્યા છે, કેમકે આજ અર્થ પૂરતો જુજ નહોતો ચકાવી આ રહેલો મોપ સસ્તામાં સ્વદેશ માંધવોને આપવા આ કુળ એ પહેલ કરી છે, કે જેની હરીફમાં ઉજું રહેવું, તીજેરીતર કરવાની છ-ચાવાળાઓને પાલવે નહિ.

આ સામ્રાજ્યો બહોળો પ્રચાર કરી અમારાં દિ-દિલાઈઓના સાલને જાળવી રાખવા તેમજ આ સાહસને અંજો ખીજ નવાં સ્વદેશી ઉદ્યોગો ખીલવવા મેનરથીપની એક ચો-જના આ કુળ તરફથી બહાર પાડવામાં આવી છે, કે જેને આચારમાં હિતારી મેનર થનારને નીચે મુજબ સાલ મળે છે.

મેળવર:—મેળવ તરીકે દાખલ થનાર આદકને નીચેની લાભદાયક શરતોએ ફક્ત રૂા. ૨૫) પચ્ચીસ આ કુાં ના સેષક ડીપોઝિટ ખાતામાં અનામત મૂકવાના હોયછે, કે ને રૂપિયા ગમે તે વખતે રસીદ રલુ કરતાં પુરેપુરા પાછા મેળવી સકાય છે.

૧—આ ડીપોઝિટ રાષ્ટ્રીય રકમનું બાજુ આપવામાં આવતું નથી, પરંતુ બાજુને બદલે દર મહીને રેશવે સાણના બે સીંગલ લાટા મફત આપવામાં આવેછે.

૨—આ બે સીંગલ લાટા હપરાત દરેક ડીપોઝિટર (યાપજી રોકનાર) ને દર મહીને ૭, ૭, કિફાતી કુપન આપવામાં આવે, છે, આ કુપન અમારી આશીસમાં રલુ કરતાં દર કુપન દિં સાણનો એક સીંગલ લાટો ફક્ત યજુ આનાની કીમતે આપવામાં આવે છે, કે ને કુપનનો હપયોગ ડીપોઝિટરના સમાવ્હાલા, કે મિત્ર પજુ સંપૂર્ણ છુટથી કરી શકે છે.

૩—આમ દર મહીને મફત બે લાટા અને ૧૪ કુપન મેળવનારા આદકો કદાચ પોતાની ડીપોઝિટ મુદ્દેલી રકમ, એક મહીના કરતાં ઓછી મુદતમાં પાછી હંચા લે તે તેઓને આ લાટા ને કુપન મફત મેળવવાનો હક રહેતો નથી.

૪—આ ડીપોઝિટની રકમ કેહપજુ આદક લાખી મુદતસુધી કું ના સેષક ડીપોઝિટ ખાતામાં જમે રાખી દરહમેશ મુજબ લાભ મેળવવા છુછતો હોય, પરંતુ કુાં ઓવી અનામત વધુ વખત પોતાને લા જમે રાખવા નહિ છુછતી હોય, તે તે અનામત ધણીને પાછી સોંપી, અપાતો લાભ બંધ કરી શકેછે.

હપર જણાવ્યા મુજબ સાણના બહેળા ફેલાવાઅર્થે, રેશી લાઈઓના લાભ જળવવાઅર્થે તેમજ આ હિયોગને અમે બોળ રવરેશહિતના હિયોગિક અદિસ ઉદાવવામારેજ આ ઓજના હાય ધરવામાં આવી છે, જેમા અન્ય સંકાને અવકાસ નથી, ને તેથીજ દરેક સ્વદેશ દિતમિતવતું કર્તવ્ય છે કે, આ યોજનાનો લાભ પોતે લેવો અને પોતાના બંધુઓને અપાવવો.

છુટક, સીંગલ લાટા નંગ ૧ ના પાંચ આના.

આદીસ-પ્રિ-સેસ,

ન્વીટ-મુંબઈ.

લી. રણછોડદાસ નાગરદાસ સંઘવી,

ગ્રામાપર

ધી. રેલવે સોપ મેન્ચુફેક્ચરીંગ કું.

અન્સ્યુરન્સ, એસ્ટેટ, મેટલવર્કસ, લેધર ગુડ્ઝ, વિગેરે કામકાજ કરનાર.

શું તમો કરકસર કરો છો!

જમાનો બારીક છે, કરકસર કરતાં શીખો. તો તમારે તમારાં મકાન રંગવાં હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે અમો તમોને બતાવશું.

અમારા અનાવેલા રોગાન, બેસતેમ, બારનીય, બ્લેક જાપાન, વિદેશીમાસ કરતાં કિમનમાં સરતા અને વાપરવાથી ધણા ઉત્તમ છે, એ તમો વાપરશો તો તમને તે જરૂર કરકસર કરાવશે

દરેક જાતના પેન્ટ બેલનેસ વારનીશા હીરોપર

માટે લખો—

ધી પાઓનીયર ઇન્ડીઅન પેન્ટ

એન્ડ ઑઇલ વર્ક્સ, લીમીટેડ.

ભાવજલા-મુંબઈ

રેલીફિન ૩૬૫૨.

તારનું સરનામું—૦૬૯૪૮ પેન્ટ

જાદુગરોંકી કુંજી.

અદ્ભુત વિષા

મહાશય! જ્યારે આ વાતનો જાણ કરીને હું તમને આપ ઉસ્તાદોની જુલામન કર જોર રખેવા મુ પત્રમ જુદાવે, જ્યારે હું મેજીકને તાજાં રોજ આપનો ઘરવેઠે મિઠલાવે તિલ્લનેવો તૈયાર હું લોજિયે દેર ન કીજિયે, યદિ રપમા જમાનેની રૂચ્યા હોવે તો હજારો રપમા કમાઈયે કીમત ફર ફેટ મર તાજોની મૈયુરી તરકીબસતિ ૧૧૧, ડાકગર્વ બલદદ.

લક્ષ્મીનારાયન રામસ્વરૂપ,

મોંમો.

પ્રાણી ઑઇલ.

મજબૂત રોં, આપ આધાનો હુ ખાવો-
છગ, ચરકા, વાઈ, લુદિની મંદતા, નાક-
મોંધી પડતા ફુર્ગી છોક, આખની ખજ-
તરા, રતાય, માયાનું સમતુ, નિદાને-
નાથ તિગે દોને મટાડે છે, માનસિક-
અથ કરનારાઓને ખાસ ઉપયોગી છે

કિંમત રૂ. ૧૧

એશિયાટિક મેડિકલ ફાર્મસી,

રાજપુર (રત્નાગીરી)

શાસ્ત્રના અપૂર્વ વિશ્વય!

માનવસુદ્ધિની. વિલક્ષણ શોધ!!

સુમંધી અને કૃમિનાશક—

ડેન્ટોન.

(પ્રવાહી દંતમંજન.)

દંતશાસ્ત્રના વર્તમાનવેત્તાના મતપ્રમાણે દાંત સુદૃઢ અને રોગરહિત રાખવાનો એક જ શાસ્ત્રીય ઉપાય.

જેમ મકાનની હવાતી તેના પાયા ઉપર અવલંબી રહીએ તેમ શરીર રૂપ મકાનનું આકૃષ્ટ દાંતની સુદૃઢતા ઉપર આધાર રાખે છે. સમયવગર ફાંતોનું પડી જવું કે બગડવું તે શારીરિક હાસના અનેક કારણોમાંનું એક મુખ્ય કારણ છે. માટે આરોગ્યરક્ષણની કાળજી ધરાવનાર દરેક માણસે દાંતના રક્ષણની પણ અત્યંત કાળજી રાખવી અનિવાર્ય.

દંતશાસ્ત્રવેતાઓના અર્વાચીન મત પ્રમાણે ટુચ પાઉડર કેંવા પેસ્ટથી, ઘણું જાતે સ્વાદી રાખ કે કાસણની બૂંટીવાળાં દાખા ટુચ પાઉડરથી દાંત ધમવાની જૂની મુરાણી પદ્ધતિ દંતરક્ષણમાં કે દંતરોગ અટકાવ માં અત્યંત નિરૂપયોગ કરી છે અને ઘણી વખત દાંતને ખરાબ કરે એવી ચીજો પણ વાપરવામાં આવે છે. પાઉડરવડે તે દંત દાંત ઉપરથીજ સ્વચ્છ રહે છે.

ટુચ પાઉડરના આ સર્વ સાધનણ દોષો લક્ષમાં રાખી ઘણા સમયની શાસ્ત્રીય શોધથી, ઘણી મહેનત અને ઘણા ખર્ચથી-ડેન્ટોન પ્રવાહી દંતમંજન-દિલ્હીસ્તાનમાં પ્રથમજ તેવાર કરવામાં આવ્યું છે.

ડેન્ટોન પ્રવાહી હોવાથી દાંત અને પેદાની નાની સૂતી ફાટોમાં પણ દાખલ થાય છે તેથી દાંતો વચ્ચે પેસ્ટી રહેતા અનંકણ અને મેલ સાફ ધોવાઈ નિકળી જાય છે અને તેથી દંતરોગનું મૂળ કારણ “ટાઈરનો” દાંતઉપર જમાવ થતો નથી.

ડેન્ટોનનાં બે ચાર ટીપાં બચ, દાંતણ કે આગળાપર સર્થ નિયમિતપણે દાંત ધસવાથી દાંત મોલી સરખા ચક્રચક્રતા સરે અને સુદૃઢ થાય કે, પેદાં મજબૂત અને છે, પેદાં નો સોજો. દાંતનો વ્યસકો, પડ કે મોલીનું નિકળવું દાંતવાદિ અસાધ્ય દંત રોગો પણ તરત મટે છે અને મોઢામાં મધુર સુગંધ આવે છે. તેમજ ગળાના અને મોઢાનાં રોગ પણ મટે છે.

સુખમના સુપ્રસિદ્ધ દંતવૈદ કે બી જી મંત્રી, ડૉ. ચાવરકર તેમજ કેસરી મરાઠા, ચિનમયજગત, આનંદ વગેરે નામાંકિત પત્રોએ “ડેન્ટોન” માટે ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. થોડીજ સુદૃઢતા ડેન્ટોનનો ફેલાવો દિલ્હીસ્તાનમાં તેમજ બહારના કેશોમાં અપાટાથી ચર્ચા છે એજ તેના શુદ્ધતાની મદતનું પ્રશંસાપત્ર છે.

તમે એક વખત વાપરી જુઓ એટલે અમારા કહેવાની ખાત્રી થશે. કિમત નાદાની બ્રાટલી ૦-૮-૦. મોહોટી બ્રાટલી ૧-૪-૦ ટપાલ ખર્ચ જુદું. તથા બ્રાટલી સાથે લેનારને ટપાલ ખર્ચ માફ.

એક રૂપીઆથી કમતીનું વી. પી. થશે તદિ પ્રાઇસલિસ્ટ મફત મળશે. ડેન્ટોનની મોહોટી બ્રાટલી લેનારને “દંતરક્ષણનું મકાન” એ જ આનાની શુક્ર જડી સ દેવામાં આવે છે.

ધી ગાર્ડનર વર્ક્સ,

લુના-સીડી.

ગવર્નમેન્ટમાં રજીસ્ટર કરાવેલું—

કપડાં, ખાંસી, દમ, કોલેરા, સંગ્રહણી, અનિમાર વગેરેની ૨૮ વર્ષ સુધી પરીક્ષાતીલું ચલેલી હવા કિંમત-શીટી ૧ ના આના આંકે દપાલખર્ચ ૧ થી ૨ શીટી સુધી ત્રણ આના

દાદરની હવા.

બજારના કે વેરના વગરના દાદરને અમુકથી નહીં પમાતારી.
કિંમત-શીટી ૧ ના આના આંકે દપાલખર્ચ ૧ થી ૨ શીટી સુધી ત્રણ આના

દુબળાં અને નબળાં બચ્ચાઓને કઢાવર, પુષ્ટ અને બળવાન કરનારી મીઠી હવા.
કિંમત-શીટી ૧ ના આના આંકે દપાલખર્ચ ૭ આના વિશેષ વિગત બજારવાને
અમારું મોઢોદુ પ્રાઇસલિસ્ટ મંગાવો.

સુખસંચારક કંપની—મથુરાં.

આડતની ચોક્કસ કામ કરનારી

દુકાન ક્યાં છે?

આવી ચિંતા શા માટે? અમારી દુકાન તમારી ચિંતા દૂર કરશે અતુલ્ય હશે
જોઈલે ખાતરી થશે

દહાદર, તમાકુ, આકર, ઘી, ચોખા, ડુંગળી, સોપારી, જોળ, તેલ, દાળ, બટાકા,
મરચાં— આ સરવાળું આડતને વિશાળે ફાયદાકારક વેચાણ ખર્ચો કરી આપીએછીએ
તેમજ મશીનરી, બિનપ્રેમ, વાછી વગેરે વનિક સામાન પણ મેળવી આપવામાં આવેછે.

BALVANT KESHAV JADHAV,

General Merchant &

Commission Agent.

Victoria Market-SHOLAPUR.

બજારનાં દેશનાં ભાષણ,

જનરલ મરચન્ડ અને કમીશન એજન્ટ.

કુ.-વિડેરોરિયા માર્કેટ,

શોલાપુર.

ભાવિષ્યની ભાગ્યદેવી.

મનુષ્યજાતિએ પોતાનું ભવિષ્ય સુધારવામાટે મજબૂત શરીર અને દૃઢ મન કરવાની ખાસ જરૂર છે. અમારી પ્રબળ પ્રતાપી—

મદનમંજરી ગોળીઓ.

સાતે ધાતુઓને પેપર બાપી શરીરને મજબૂત બનાવે છે, અને “એલ” નામના ધાતુને વધારી અનોખા પ્રાપ્ત કરાવે છે, અને તેથીજ તેને “ભવિષ્યની ભાગ્યદેવી” એમ લેખમાં આપવામાં આવી છે. તે લોહીને સુધારી, તેમાં પુરતો વધારો કરે છે, વિષને વધારી તેને ઘટ્ટ બનાવે છે; પેશાબ અને રક્તમાં થતા વિષસાવને અટકાવી, રત્નભનશકિત તથા રમરશુશકિતને વધારે છે; પાચનશકિતને સુધારી, દરતને આદ્ય લાવે છે; જ્ઞાન વંતુઓને મજબૂત કરી, શરીરને કઠાર બનાવે છે એટલુંજ નહિ પણ દરેક પ્રકારના રોગોને નાશ કરી, ખરૂં અને કાચમતું પુરપત્ર બહે છે. કિં. ગોળી ૪૦ ની કબી ૧ નો રૂા. ૧ એક

વધારે દહીકત બલુવા માટે “તદનમંજર” મલખું અમારું ૨૦૦ દયાઓનું મોટું કેટલોગ મંગાવી લેજો. દરેક રોગ માટે સલાહ પણ “તદનમંજર” મળે છે. લખો—

રાજકૌંઠ નારાયણજી કેશવજી,

દેડ ઝોશીસ—વડમનગર—કાઠિયાવાડ આશ્રમ—૧૮૭ કાલખાદેની રોડ—મુબમ.

સાહિત્યપુષ્પમાલામાં બે નવીન પુષ્પો.

સંસારી કે સંન્યાસી—કિં. રૂ. ૧-૮-૦ પૂઠું પાકું સોનેરી, ૫૪ ૨૦૦ અલમતાના અલ્પિયમાં પૂજનો મનુષ્ય પણ આરિત્રબળના પ્રભાવે યોગમાર્ગ બની શકે છે તે વિષયનું પ્રતિષ્ઠાદન કરનારી અને યોગધર્મની મીમાંસા કરનારી અપૂર્વ સામાજિક નવલકથા.

લીલા યાને જ્ઞાતિતંત્ર—કિં. રૂ. ૧-૧૨-૦ પૂઠું પાકું સોનેરી, ૫૪ ૨૭૫ એક સુશીલ અને સદામઝી યુવલને પણ જ્ઞાતિના કહેવાતા અને ભગડાપોટ પટેલીઆએ કેવો ત્રાસ આપે છે અને વર્તમાન જ્ઞાતિતંત્રની સુધારણા માટે કેવો કેસ હાથે યોજવાની જરૂર છે તેનું યથાર્થ દિગ્દર્શન કરાવનારી સુંદર સામાજિક નવલકથા લખો.—

દલપતરામ ભાઈશંકર રાવલ,

કાસમપુરા,

વિરમગામ—ગુજરાત

NOW IS THE TIME TO INCREASE YOUR TRADE

— WITH —

ASIA.

The Indian Directory and Year Book containing a mass of very useful information regarding the Government, Native States, trades and industries of India Illustrated with photos of ruling chiefs and gentry Price Rs 25 or £ 2/.

The Directory of Merchants and Manufacturers in India. This edition contains not only the addresses of Merchants and Manufacturers in India, dealing in each class of goods, classified in alphabetical order, but it also includes various useful facts and figures concerning Indian trade and industry with patent and design acts, interesting account of Native States and Political divisions of India and up-to-date list of Societies, Hospitals, College, Schools, Newspapers, Clubs Physicians Libraries and other information not accessible in customary Directories Price Rs 10 or 15 Shillings

The Indian Mercantile Directory, containing carefully selected lists of Leading Business Houses located in various commercial and manufacturing centres throughout India, Burmah, China Straits Settlement etc Price Rs 10 or Shillings 15

The Mercantile Directory of Japan, giving the names of the Merchants Manufacturers Exporters, Importers, Agents & Industrial Establishments located in Japan with notes for tourist's use Price Rs 10 or Shillings 15

PROPRIETORS—

LAXMICHAND DOSSABHAI & BROS

Head Office —

RAJKOT [INDIA]

THE
Indian Commercial Museum and
Intelligence Bureau

RAJKOT.

Kathiawar—India.

This Bureau aims to promote and consolidate Indian business with various parts of the British Empire and friendly countries, puts its services **FREE** of **CHARGE** at the disposal of respectable firms, and furnishes Agents, Agencies, Addresses of Exporters, Importers, Manufacturers, etc.

This Museum exhibits Indian and foreign merchandise, samples and articles of reference on its premises, keeps up correspondence with various commercial & industrial bodies inland and abroad, exchange printed matter, undertakes distribution of samples and advertisements, furnishes enquiries and reports, translates catalogues and price lists into various Indian languages and supplies information for the inland raw products, etc.

‘ભાવસાર શુભેચ્છક’

સામાજિક વિષયોની ચર્ચા કરતું-ઉત્તમ માસિક.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨-૦-૦

ભેટનું પુસ્તક દર વર્ષે આપવામાં આવે છે.

તૈયાર છે! તાદીદ મગાવો તૈયાર છે!

સ્વામી રામતીર્થનાં વચ્ચનામૃતો

ના

સર્વોત્તમ મંત્રદા.

સ્વામીરામની છબી સહિત કિંમત આઠ આના
પોષ્ટલ સાથે પી પી ખર્ચ છુદ્ડ અગર આઠ આ-
નાની પોષ્ટની દીકરી મોકલી મગાવો—

‘ભાવસાર શુભેચ્છક’ ઓફીસ

રાયપુર વચ્ચી મગી—અમદાવાદ.

આદર્શ જીવન.

જેના પોષ માસના અઠધી તા. ૧૧ના
નવલકાકાર મીયુન દંકર નાર મજુલ રિસ
નહીની ‘પુરજની અથવા સસાર કે સમર
ભૂમિ’ નામની અતિ રસદાર વાર્તા આ
થઈ છે આ ઉપરાંત દરેક અર્કમાં વાચક
ચોખ્ખ ઉપયોગી રિપોર્ટ-દાખલ-મનજીવ જેમ
સમાચારો-કલાતેજા જીવનમાં પરીભરની
ગમ્મત આપનર પ્રશ્નમાત્રા અને સુખ પૂર
ઉપર આદર્શ નરનો ફોટો પ્રગટ થાય છે
હુંકી જાહેર ખબરો મારે સર્વોત્તમ આપન
છે. દોઢ આનની દીખીટ નીચી નહીનો જરૂર
મગાવો.—

વાણીજીભાઈ મુળજીભાઈ-સર્વિમડી.

અવગ્યક્તા છે.

‘જુવેન્સ’ નામિ વિના પત્રકે હમારે આ
પાર્શ્વ’ જાતનિન જેના વાંદહે દો, હમ દાવા
રખો હિ જિ હેલ માફી વગા દુવા આદગીની
૧-૨૩ માર્ચિલ વર્મ મરેગા આર મોદર પુદ
વગી જુરુદકે હમન વર્મ કરકે રાગો હમન
વર્મ સચકા દે હમન હાવમે વેવન જુરુકો
કો જુરુકોમે સચકા હોર વગ્ગાર મિમાના હે.

વર્મ મેનદર-ફોર્મલન, મેનદર.

મેનદરનન રેન્ટ-સાદાન.

સફેદ કાઠ. અને સુનખેરવાની દવા

૧૮૭૬ દરમિયાન પીમાયેલાઓ! જે આપ તમામ જાતની દવાઓ કરીને યાદી ગયા હો, વૈદ્યો, ડોક્ટરો, કવિરાજો અને દુકાનના જવાબો મેળવીને પોતાનું દરદ મટવાની આશા છોડી બેઠા હો તોપણ એક વખત આમારી જગતખ્યાત ફારી દવાનું સેવન કરીને વાતની વાતમાં તંદુરસ્તીનો લાભ મેળવો.

કિંમત—મોહોટી રૂબી ૧ ના રૂ. ૪-૮-૦ સાદાચાર.

નાદાની રૂબી ૧ ના રૂ. ૨-૮-૦ અઢી.

જયશર્મસિંહ,

Jayashwarsingh

જયશર્મસિંહ,

કુષ્ઠનિકિન્નક—દરમદા.

DARBHANGA.

કુષ્ઠ-ચિકિત્સક—દરમદા.

અંગ્રેજી સિરીઝનાં ખેતીવાડીનાં પુસ્તકો.

- ૧ ફળદાયક પુલ આગનું બગીચાનું પુસ્તક (પાકું છુકું) ... રૂ. ૧-૧૨-૦
- ૨ પાણીની સોય તથા તેના ઉપયોગી સાધન (") ... રૂ. ૧-૮-૦
- ૩ કિંદુસ્થાનમાં યતાં વાવેતર કરવાની રીત ... રૂ. ૧-૪-૦
- ૪ ખેતર, ખેડ તથા તેનાં દર્થજાર ગોળર-વિગેરે ... રૂ. ૧-૪-૦
- ૫ ખેતીવાડીના ધંધામાંથી પૈસા કમાવાની કુચી (તમામ જાતનાં ખાતરની દર્શક સાથે) ... રૂ. ૧-૦-૦
- ૬ રેશમના કીડા ઉછેરવાની રીત તથા કતકીનું વાવેતર કરી રેશમના વણવાની રીત રૂ. ૦-૬-૦
- ૭ કુવામાં પાણી વધારવા માટે ખેતી કરવાની દર્શકતો આસ બંધ ... રૂ. ૦-૪-૦
- ૮ "ખેતીવાડી વિજ્ઞાન" ખર્ચે રાષ્ટ્રીય લવાજમ ... રૂ. ૨-૦-૦
- લાયબ્રેરી માટે આસ બેઠું લવાજમ ... રૂ. ૧-૮-૦

દુલેરાય. સી. અંગ્રેજીયા, શાહીખામ-અમદાવાદ.

અગ્નિની ધારતી વગરના, ગજવામાં રાખવાના

વિજળીના દીવા. ELECTRIC POCKET LAMPS.

તેલ કે દીવાસળીની જરૂર વગર ફક્ત એક ચાંપ ખસેડતાં જ રેશમની થાય છે. કિંમત—રૂ. ૨૫, ૩૫, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮. પોસ્ટલ ૮ આના, સ્પેર બેટરીનો રૂ. ૧. ઠેકાણું—સી. ગોવિંદ એન્ડ કંપની—અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારથી શીખવાની શોર્ટહેન્ડ પદ્ધતિ.

આ પદ્ધતિ છ માસની અંદર શીખાય છે. ફી રૂ. ૨૫ (માસિક ફી રૂ. ૪ તથા દાખલ ફી રૂ. ૧) ઠેકાણું—ધી યુનિવર્સલ શોર્ટહેન્ડ બરો,

દીલ્હી.

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.

હિંદુસ્તાનમાં સમગ્રે રથમે પોતાના ચમત્કારિક ગુણોથી ખાસ ઉપયોગ કરવાને આવ
વ્યક્ત સાબીત થયેલી આ ગોળીઓ ખરમા, સીનોન, રેટ્સ સેટબમેટ, સીયામ, અને અ
નની હોગકોનવગેરે રથમે ઉપરાંત આદીમા અને મુરોપનાં ધણી રથગામાં ફેલાવાને પામી
છે લગભગના મેદાનમાં ભાગ લેનારા ધણી માણસોએ આ ગોળીઓની અજમાયશ લઈ તેના
બળ અને રૂપિત આપવાના ઉત્તમ ગુણોને માટે તેનાં વખાણ કરી છે

સવાર સાંજ બમ્મા પછી પ્રુષ્ઠ હમરનું માણસ, એક એક ગોળી ખાવાથી તંદુરસ્ત
ચાકાત અને લાંબી જીવનગેરે ધણી મોટા લાભો મેળવવા લાગ્યાનાં યાવડે

આ ગોળીઓ પાચનશક્તિને સુધારેછે, દરતની અટકાવતને દૂર કરેછે, ખોરાકની રૂચિ
વધારેછે, ધાતુના કોષ્ટપણ બાતના અગાડને મટાડી સરીરને તેજસ્વી અને બળવાન બનાવે
તથા મનુષ્યને વખતવગરના ધાતુજના હુમલામાંથી બચાવી લેછે

માથાના, જાતીના, કેડના અને પીડીના દુખાવાને તથા કળતરને મટાડવામાં, ચા
કાકિાને સતેજ કરવામાં, કુષ્ટપણ કામ કરવાના અજીજમાને અને આગમને હાજી દિમલ
લથા ઉત્સાહ આપવામાં અને સરીરના દરેક ઉપયોગી ભાગને અખૂટ કાવત આપવામાં
આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ એક આશ્ચર્યકારક અને પરિણામમાં પણ સુખરૂપ નિવડનાર
અમૃતસરખો પ્રલાભ છે.

જૂઠા જૂઠા દેસના જૂઠી જૂઠી ભાષા બોલનારા અનેક લોકોતરફથી આ ગોળીઓને માટે
અસખ્ય સર્ટિફિકેટ મળ્યાં છે અને ચાલુ મળ્યા કરેછે, જે સર્ટિફિકેટ આપનારાઓમાં અન
વર્ગસિવાય કારી હમી ડીમી ધરાવનારા ડાક્ટરોની પણ મોહોટી સખ્યનો સમાવેશ થાયછે.

આ દુનિયામાં તમેને પહેલામાં પહેલી જરૂરીયાતની કોઈ પણ ચીજ હોય તે તે આ
આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ છે.

કિમત—ગોળી ૩૨ ની ૪મી ૧ નો રૂપિયો ૧ એક.

સામટી કળીઓ ખરીદ કરનારને મળી ચકલ્ય કમીસનવગેરે લાભની પ્રાદિતી માટે
અમારું પ્રાઇસલિસ્ટ મગાવી વાંચવાને લલામણ કરવામાં આવેછે

વૈવશાસી મહિશંકર ગોવિંદજી,

માલેક—આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય,

ભામનગર-કાઠિયાવાડ

પ્રખ્યાત ગોળીઓના વેપારીઓના નામો

સુખી જીવન અને આત્મોન્નતિ.

આત્મોન્નતિમાટે શરીર મજબુત, નિર્ગમી અને ક્ષાત્રુ પુષ્ટ હોવી જોઈએ. કારણ કે વીર્ષ એ શરીરનું જીવન છે, અને સુખી જીવનમાટે તેની ખાસ જરૂર છે. એવા જીવનરૂપ વીર્ષને અજ્ઞાન કે પ્રમાદથી અથવા શીઘ્ર ગમે તે કારણથી દુરુપયોગ થવાથી શરીર અશક્ત, એકદમ નિસ્તેજ અને ચિત્ત ચિંતાવુર થઈ જીવન દુઃખી જની સંસાર અસાર લાગે છે. અમરી-

વીર્યવર્ધક ગુણિકા.

ના નેનનથી સારીરીતે લુખ લાગે છે, શરીરમાં રક્ત તથા વીર્ષનો વધારો થઈ તે પધે છે, વાત, પિત્ત તથા કફથી પેદા થયેલ રોગો નાશ થઈ રમણાવરણમાં થતી શરીરની ખરાબી બાકે છે.

કિંમત ૪૦ ગ્રામીની ૧ ડબ્બીના રૂ. ૨-૮-૦

મુદ્રતા-દયાઓનું મુગીપન અને રોગોને સલાદ મદન આપવામાં આવે છે

લખો-વૈદ્ય શંકરરાવ ગોપાલરાવ,

ધોલકા. (જલ્દો-અમરાવાત).

રજિસ્ટર
નંબર
૮૭૧-૧૦

ચારુતરંગકા

નિર્ધારણ
પેટેન્ડ સાથે

સખતમા સખત માયાનો દુખાવો એકજ મીનીટમાં આ-
ગમ! સંધીયા અને હાડકાંના કળાવર ઉપર મણુવર આકર્ષીર!
ગાલી, બદલવળી, ઝાઝા, ઉદડી, ચુક ગિમેરે પર અગ્રેસ્ટ અસર!
કોનેશ ઉપરતો આવીનીવ દયા! ટાલ-ડાંતના દુઃખાવા ઉપર
મનદુષ્ટ ઉપચાર! વીંછીના ઠખતો અન્નગેય ઉપાગ! બીજા આ-
નેક રોગો ઉપર ચમત્કારીક દયા તરિકિ આગતરનુ અમૃતબિન્દુ
આને ધેરધેર વાગ્યા છે. કી. ૩ થા પોસ્ટલ માફ. કેટલાય
મહત!

“અમૃતબિન્દુ” ઑફીસ-નડિયાદ.

અમૃતબિન્દુ

અહરાપણું

આંખનાં દરદો, માથાનો વ્યથિ, નવી ફ્રેચ “ ઓરલીન ” દવાથી મહેલાંઈથી દૂર થાયછે. ઘણા હૃસ્તભરેલા માળા થએલા દાખલાઓ છે.

૭૬ વર્ષની ઉમ્મરે તદન સાન્ન થયેલા ઓરતના રહીશ મા. થામસ વીન્સલે લખેછે—

“ માથાના વ્યાધિ-વચ્ચા માટે મને કદેતા આનંદ યાવછે કે, જે “ ઓરલીન ” નો ઉપયોગ પ્રથા. મારી મર્ચ વ્યાધિ દૂર થય છે અને મહેતાં દર્દ યાવછે કે હું અંગીમાં જેની સીતે સામગા મરુ તેના ત્રીસે ૭૬ વર્ષની ગદાવરથાએ સંબળા લકુછું અને તેથી બીજા સંબળાસાએતે નામ લાગેછે

આવા ઘણા દાખલાઓ છે.

એક વખત વાપરી ખાતી કરે.

મારે રિવાજે મતીઓરે યોદ્યનાર દરેકને રોગલગ્યાં આરો

આ કિ મતે બીજી દોષ સારી દવા નથી.

ORLENE COY.

11 Wilney Crescent-W, 94
(Croydon-Surrey)

ENGLAND

ઓરલીની કમ્પની

રેલવે કેમ્બ્રિજ-રોડ ફેરિડાન-સ્ટ્રે

ઇંગ્લાંડ.

અધિપતિ-રાકરસાલ મણિરાકર ગાવિદલ બી એ

અંકુશ.

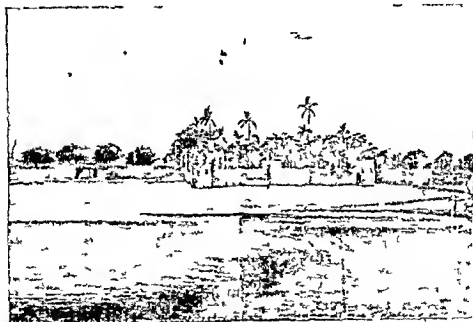
ANKUSH.

પુસ્તક ગ્રંથ]

ફાઉન

[અક ૫ મો.

હમી-સર-જી

અક ૫ મો

પાહરાપણું

આંખનાં દગ્ગા, માંઘાનાં દસધ, નવી કુંચ “ ઓરલીન ” દમથી મહુલાઈવી
દગ્ગા થાયઈ. ઘડા હેનભરેલા સાજાં વચોસાં નાખલાળાં છે

૭૬ વર્ષની ઉંમરે તદન માજાં થયેલા ઓરલીનના રહીશ મીં યોમસ નીન્સલેટ લખેછે—

‘ માથનાં યાદિ-ચસકા માટે મને કહેતાં આદેય મોકે છે, એ “ ઓરલીન ” નો કપોળા નહિ! માંઘી
મને નાહિ દૂર થા, અને કદનાં દર્દી માપકે કે હુ છ.ગીઆ જેની મીન મામળા નક તેની મીને ૭૬ વર્ષની
કદાવરથા રે મામળા લગાડે અને તેથી નીમ આગળનારજીતે નમક યાગક

આજ વડા દે મહારાજા છે સરસ એક વગત વાપડી ખારી દગ્ગા
સાર સિવાયો અનજોડે એકનનાર જેને માંઘા આપશે
આ નિમને ઠીક નહ અરી રસ નહી

OHLENE COY.
Rudway Crescent-West
(London-Surrey)
ENGLAND

ઓરલીન કમ્પની
રેલ્વે કોમ્પની-૧૦૦ ક્રોડન-૨૦
ઈંગ્લેન્ડ.

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

- ૧ અહસાપુટી અભક્ષકારમ—ક્ષયજેવા લય કર વ્યાપિને મટાડવામાં આ ઔષધની ફલદ સાથે અને અનુલય એ જાણે અમાઓથી સિદ્ધ થયેલ છે ઉપરસ, દડ, અશકિત વગેરેને તો તે તરત મારી દેવાય છે. કિંમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫૦ પચ્યાય.
- ૨ ઉંચી કિંમતનો ઉંચો મુન્નો—આખનાં ન મટે તેનાં હાલીવા દરદોને પણ દેવાની આગોને રોગરહિત અને તેજસ્વી કરે છે કિંમત તોલા ૧ ના રૂ. ૨૪ ચોપીસ.
- ૩ લોહલસરમ—લોટીને સુધારે છે, લોટીને વધારે છે અને શરીરને લોહજેતું મજબુત બનાવે છે સરીને ધસાઇજતુ તુરત અટકાવી ડેવતવર બનાવે છે. કિંમત તોલા ૧ ના રૂપિયા ૫ પાંચ.
- ૪ આરોગ્ય અવલેહુ—શરીરમાં તાકાત અને સ્ફુર્તિ આપે છે, પાચનશક્તિને સધારે છે, બહુમૂલતા અને પથરીને મગડે છે, દૂજવા દરસને શાંત કરે છે અને વખતવગર ધોળા વાળ થઇ જવા તેને અટકાવે છે. કિંમત તોલા ૨૦ વીધના ડબ્બા ૧ ના રૂ. ૨-૮-૦.
- ૫ હરીતકી અવલેહુ—શરીરમાં ક્ષયરોગના બીજરૂપ મણાતી કિષરસ આ અવલેહુના સેવનથી નાશ પામી શકે છે. તેનાથી દરત સાફ આવે છે, કફનો મોકોપ મટે છે અને અખંડ આરોગ્ય તથા બળ ટકી રહે છે. કિંમત તોલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ. ૨ બે.
- ૬ અમૃતાર્ણવ અવલેહુ—પિત્તમોકોપથી સંતપ્ત થયેલ લોહી તથા વીરને સુધારી શરીરને શક્તિવાળું તથા તેજસ્વી બનાવે છે, પાદરંજિતને સતેજ કરે છે, સંમહશુભ્રેવા કુષ્ટ દરદોનો નાશ કરે છે અને ધડપથુને દર રાખે છે કિંમત તોલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ. ૨ બે.
- ૭ વાજકરણુ તેલ—કમપુરુષના મટાડવામાટે જહારથી લગાવવાના ઇલાજરૂપે આ તેલ અદ્વિતીય-અમતકારક છે. કિંમત તોલા ૧૦ ની બાટલી ૧ ના રૂ. ૫ પાંચ.
- આળામિત્ર—આળાને તંદુરસ્ત, તેજસ્વી તથા તાકાતવાળાં બનાવવાને આ ગોળીઓનું સેવન કરાવવું જોઈએ. કિંમત લગભગ ૩૦૦ ગોળીની ડબ્બી ૧ નો રૂ. ૧ એક.
- આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ—શક્તિની તમામ ક્ષમ્યામાં અજબ સત્તા ધરાવનાર તરિકે પ્રથમપદ બોળવતી આ ગોળીઓ અખૂટ કૌવત આપનારી અમતકારક ગોળીઓ છે. કિંમત ગોળી ૪૨ ની ડબ્બી ૧ નો રૂ. ૧ એક.

વધારે ક્ષમ્યાની વિગત જાણવાને અમારું પ્રાઈસલિસ્ટ મગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજી

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

સ્વદેશી સાહસનો વિજય ક્યારે થાય?

સ્વદેશી ચળવળનો યુગ ચાલુ થયો છે, પ્રજાના નેનાઓ, પ્રજાને સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરવા પ્રતિશ્ઠાઓ લેવારાવે છે, પ્રજાઓથી બની સ્વદેશી વસ્તુ વાપરવાનાં વ્રત લે છે, અને તેથી દરેક સ્વદેશી વ્યવસાય પગબર થતા જાય છે, દિનપ્રતિદિન અસંખ્ય ઉદ્યોગીક સાહસો શરૂ થયા છે, પરંતુ પરિણામે કેટલા સાહસો વિજય મેળવશે એ એક ચંકા બારેલો સવાલ દિવસ દિવસ રિયારકેન્સી સંગીન રિયારમાળાને તોડી નાંખે છે, કેમકે જેમાં અત્યંત સ્વાર્થ રહેલો છે, જેમાં આંતરિક તપાસતાં સ્વદેશ પ્રેમનો ગંધ પણ નથી, એવાં સ્વદેશી સાહસો, વિજય મેળવી શકે? એ સર્વદા અસંભવિત વાત છે.

આપરથી આદર્શી વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, જે સ્વદેશી સાહસનો પાયો, સનાતન જ્ઞાન સ્વદેશ પ્રેમ ને સ્વાર્થના પ્રમાણસર ત્યાગપર સ્થાપિતો હોય, તેનોજ અંતે વિજય થાય છે. અમે પણ આ અમારા ઉવાડેલા સ્વદેશી સાહસમાં એ વાતનું અત્યંત પ્રમાણ આજ અનુભવી રહ્યા છીએ, અને ખાસ સ્વદેશી બંધુઓને કાયદો કરી આપવાની ખાતર-વિદેશી માલને હાડવાની ખાતર નવીનત્વી યોજનાઓથી સ્વદેશી સામ્રાજ્યના વાસ્તુ અમારા તરફથી ઉપાડવામાં આવેલું થોડું સાહસ, ધોમધોમી પણ સંગીન વિજયની વાટપર આવતું જાય છે?—

સ્વદેશીના આગ્રહ ધરાવનાર અત્યારે હિન્દુવામીઓનો મોટો ભાગ છે, ને તેઓ અમારો સ્વદેશી બનાવટનો રેલ્વે સોપ વાપરી કાયદો મેળવે, એ કંઈ વધુ આશ્ચર્ય જેવું નથી, પરંતુ જે વિદેશી માલપર મેલી પડ્યો છે, એવો સ્વદેશી માલની વાહવાડ પેકારનારો પ્રજાનો કેટલોક ભાગ પણ આ રેલ્વે સોપો પુર છુટથી ઉપયોગ કરી કાયદો ને સમજ મેળવવા લાગ્યો છે,—આનાં કારણો તપાસતાં—દરેક દિવસે જાણતું અગત્યનું ધણ પડ્યો કે આ કુળના સામ્રાજ્યોએ યોગ્ય વખતમાં સામ્રાજ્ય બજારમાં સારી નામના મેળવી છે, આ સામ્રાજ્ય દરેક પવિત્ર અને સ્વદેશી વસ્તુની જનતા છતાં કપડાં ધોતીમાં ટકાઉ, ને હાલ સમીપ થયો છે, અને દિલ્લી રાજાપુત્રાણિઓ પણ કંઈક કરી શકે છે?—એવી બીલી દરીદ્ર રિલ્લી વેપારીયેનાં દેવામાં ઉત્પન્ન કરી છે—

સ્વદેશી યોજને નામે સ્વાર્થ સાધનારાઓને પણ આ સામ્રાજ્યે ચમકાવ્યા છે, કેમકે ખાસ અર્થ પૂરતો લુજ નફો ચડાવી આ રેલ્વે સોપ સરકારમાં સ્વદેશ બાધવોને આપવા આ કુલ એ પહેલ કરી છે, કે જેની દરીદ્રાઈમાં ઉજું રહેતું, તીંગેરીતર કરવાની ધ-અજવાળાઓને પાલવે નહિ.

આ સામ્રાજ્યો બહોળો પ્રચાર કરી અમારા દિન્દીભાઈઓનાં લાભને જાળવી રાખવા તેમજ આ સાહસને અગે બીજા નવા સ્વદેશી ઉદ્યોગો ખીલવવા મેમ્બરશીપની એક યોજના આ કુલ તરફથી ગંદાર પાડવામાં આવી છે, કે જેને આચારમાં ઉતારી મેમ્બર થનારને નીચે મુજબ લાભ મળે છે.

મેગ્નર — મેગ્નર તરીકે દાખલ થનાર આદરને નીચેની લાભદાયક શરતોએ ફક્ત રૂા. ૨૫) ૫૨મીસ આ ડાા ના મેમ્બરીપોલ્ટ ખાતામાં અનામત મુકવાના હોયછે, કે જે રૂપિયા ગમે તે વખતે રસીદ રજુ કરતાં પુરેપુરા પાછા મેળવી સકાય છે.

૧—આ ડીપોલ્ટ રાખેલી રકમનું વ્યાજ આપવામાં આવતું નથી, પરંતુ વ્યાજને બદલે દર મહીને રેલ્વે સાબુના બે સીંગલ લાટા મફત આપવામાં આવેછે.

૨—આ બે સીંગલ લાટા ઉપગંત દરેક ડીપોલ્ટર (થાપણ રોકનાર) ને દર મહીને ૭, ૭, કિફાપતી કુપન આપવામાં આવે છે, આ કુપન અમારી આશીસમાં રજુ કરતાં દર કુપન રિંદ સાબુનો એક સીંગલ લાટો ફક્ત ત્રણ આનાની કીમતે આપવામાં આવે છે, કે જે કુપનને ઉપયોગ ડીપેઝીટરના સગાંદાના, કે મિત્ર પશુ સંપૂર્ણ છુટથી કરી શકે છે

૩—આમ દર મહીને મફત બે લાટા અને ૭ કુપન મેળવનારા આદરે કદાચ પોતાની ડીપોલ્ટ મુકેલી રકમ, એક મહીના કરતાં ઓછી મુદતમાં પાછી ઉંચકા સે તો તેઓને આ લાટા ને કુપન મફત મેળવવાનો હક રહેતો નથી.

૪—આ ડીપોલ્ટની રકમ દાખલ થી આદરે લાંબી મુદતસુધી કું ના સેઈફ ડીપોલ્ટ ખાતામાં જમે રાખી દરદમેશ મુજબ લાભ મેળવવા છડતો હોય, પરંતુ કું એવી અનામત મધુ વખતે જોગને લાં જમે રાખવા નહિ છડતી હોય, તો તે અનામત ધણીને પાછી સેપી, અપાતો લાભ બંધ કરી શકે છે.

ઉપર બધાંયા મુજબ સાબુના બદલાવા અર્થે, દેશી લાઈઓના લાભ મેળવવા અર્થે તેમજ આ ઉદ્યોગને અંગે બીજા સ્વદેશદિનનાં ઉદ્યોગિક સાહસ ઉદાવવામાટેજ આ યોજના હાય ધરવામાં આવી છે, જેમાં અન્ય સકાને અવકાસ નથી, ને તેથીજ દરેક સ્વદેશ દિતનિંતકતું કર્તવ્ય છે કે, આ યોજનાનો લાભ પોતે લેવો અને પોતાના બંધુઓને અપાવવો.

છુટક સીંગલ લાટા નંગ ૧ ના પાંચ આના.

આદીસ-મિ-સેસ, } લી. રણછોડાસ નાગરદાસ સંઘત્રી,
 નરીદ-મુખર્ધ. } આપ્રાવટર.

ધી રેલ્વે સોપ મેન્ચુફેક્ચરિંગ કું.

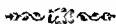
ઇન્સ્યુરન્સ, એસ્ટેટ, મેટલર્જીસ, લેધર ગુડ્ઝ, વિગેરે કામકાજ કરનાર-

લૂંટો માટીની કિંમતમાં સોનું લૂંટો.

પેટન્ટ રાસકોષ સિસ્ટમનેલુ ધરીવાળ, નિયમિત ચાલનાર, ગારીમાં ચાલતા પલુ ૩૬
; કલાક સુધી બંધ નથી પડતું બ્રાસ મળ્યુત ધરીવાળની સાથે ૨૦ મીન્ટે અમે મૂલ્ય
આપી રતા છીએ જેવી છે—ગોલ્ડરોક, મોર્ગન, ગટર, રૂમાલ, દેવદર્શનની વીંટી, જમનનો
સટ, ઘસ, ચકિતની દવા, બાપ (દબેદને માટે) ઉડાવવાની દવા, દત્તમજન, પીતળનો
પોટેટ ગ્લાસ, વ્રજ નકશા, પેનશીલ, પેન, સરકારી કાર્ડ, કસિકી, અપાર વગેરે પ્રિ. રૂ. ૧૦.

મોટી ખખર વાંચો, પીતળનાં બત્રીસ રમકડાં.

કિંમત રૂ. ૪ માર આ ૨૮ જોવાથીજ મનને તાલુખી થશે કે આવી સાધારણ
કિમતમાં આવો મળ્યુત સટ કેમ મળી શકે? પસંદ ન આવે તો પૈસા પાછા બચ્ચાણને
આપો દિવસ આનંદમાં રહેવા માટે, તેમને દર વર્ગ માટે તગત મળાવે લાખો સટ
વેંચાણ છે. ૪૦ નંબરી કિંમત રૂ. ૫ તથા ૧૦. તરત ખરીદ કરો.

પંડિત આનંદમંગલ-મધુરાં.

આનંદમંગલ-મધુરાં.

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો

વાળ કાળા કરવાનો

પક્કા કલપ.

આ કલપ મુછોના તથા દાડીના સફેદ વાગને લગાડતાં, તે પાચળ મિનીટમાં સુંદર
કાળા થઇ જાય છે. વાળના શોખીનોએ યદિ રાખ્યું કે, એની બરોમર આજ કાલ પક્ક
કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં સહેલો છે, સોરમમાં ચમતો છે, ચુલ્કમાં અકસીર
છે, રંગમાં પકા છે અને કિંમતમાં સરલો છે. કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ દવાલ ખર્ચ જુદા.

બાહુદગામમાટે, એજન્ટો સ્થળે છીએ.

મેસર્સ, નવરત્ન એન્ડ સન,

૧૮૯, કાલજાદેવી રોડ—મુંબઈ (૨).

નબળી પાચન શક્તિ

અને તેથી થતાં હોયે દુઃખ દેતાં દર્દોના સર્વથી મોટા હરીફ
ડો. બે. મોતીવાળાની

વનસ્પતિની હજમીયતની ગોળીઓ

માથાનાં દર્દ, ચક્કર, ઊત્તી ઉપરના ખાટા ઓડકર, વાયુ, બગેરી અથવા ઘેરા બાગેરી જીલ, પીત્ત, ચમક [દિસ્ટરિઆ] કબજાત, બેહેર મારી ગયેલું કલેજું, પીઠ અથવા દર્દ તથા ધણાએક પ્રકારના બહુ દુખ દેનારા ઉપદ્રવો જે નબળી, અપુરતી અને ધીમી પાચન શક્તિથી પેદા થાય છે તે સરવે દરદોને પાચન શક્તિ વધારી તથા મદદની તેજ કરી એ વનસ્પતિની ગોળીઓ મટાડે છે જે ઈંગ્લિશ દિસ્ટરિઆ અથવા ચમકથી હેરાન થતી હોય તેઓ આ ગોળીઓ વાપરી જોશે તો નેના ચેડાક દિવસના ઉપયોગથી જે શુષ્ક થશે તે જોષ તેઓ જરૂર તાલુજ થશે. —જેમને અપુરતી પાચનશક્તિ સાથે કાંઈ આમલીનું દર્દ પણ લાગુ પરંતુ હોય તો તેવાઓ માટે અમારી “દરાજની ભુખી” બહુજ ઉત્તમ છે અને તેવાઓએ આ ભુખીના ઉપલી “હજમીયતની ગોળીઓ” સાથે ઉપયોગ કરવા શુક્રનું નહિ તો આ ગોળીઓથી સખત કબજાત નહીં તુરે તો તે માટે અમારે વખણાયેલા વનસ્પતિના “ભુલાખના પાક” દ્વરત મગધી વાપરો. એ પાકથી થતા શુષ્કો જોષ દરદી પોતે અચાંખે પાચના નિના રહેશે નહિ જેમના મોઢામાંથી ખરાબ વાસ નીકળતી હોય તેઓએ આ ગોળીઓ સાથે અમારા “દાંતના સાધારણ દરદોજના વપરાસ માટેના મંજનનો” ઉપયોગ કરવા શુક્રનું નહીં એથી મોઢામાં વાસ દુર થવા ઉપરાંત દાંત મજબૂત થઈ સ્વદર થાય છે. લોહીના બગાડમાટે અમારી “ટોનિક ઓફ લાઈફ” નામની દવા બહુજ વાળીતી થઈ છે

કિંમત — “હજમીયતની ગોળીઓ” ની શીશી ૧ ના રૂ. ૧૦, “દરાજની ભુખી” ની શીશી ૧ ના રૂ. ૧૦, “ભુલાખના પાક” ની ડબ્બી ૧ ના રૂ. ૧૦ તથા “દરદોજના વપરાસમાટેના મંજન” ની શીશી ૧ ના રૂ. ૧૦ તથા ડબ્બી ૧ ના રૂ. ૧૦ અને લોહીના બગાડમાટેની “ટોનિક ઓફ લાઈફ” નામની દવાની શીશી ૧ ના રૂ. ૧૦ તથા રૂ. ૨.

એકલા બનાવનાર—ડો. બે. મોતીવાળા,
મોરલેન્ડ રોડ, લાયબ્રેરી કલેજની બાજુમાં, લાયબ્રેરી—મુંબઈ
સર્ટીફિકેટ.

૧ મીં અરેશર ખરોદજ દરદુનજ તે એક વેળાના મુંબઈના શેરીફ તથા પાંચરસી પંચાયતના તરડી સાહેબના ખેટા અને મુનાઈટ રૂબીનિય તથા વીં કુાં ના અંબી જણાવે છે કે “અરુણ વીમર તથા પીત વીકાર જેથી હું વારીધડીએ હેરાન થતો તે તમારી હજમીયતની ગોળીઓ વાપરવાથી મટ્યાં છે”

૨ મીં એન એમ વહાડયા તે ન્યાય ખાતામાં સરકારના આસીસ્ટન્ટ સેક્રેટરી સાહેબ લખે છે, “તમારી હજમીયતની ગોળીઓથી મને હાથે લાગે છે.”

વેતવણી—મોતીવાળાની ભુદી ભુદી દવાની ધણીએક યોદી બનાવટ થાય છે, માટે બેનારોએ ડી. બી. મોતીવાળાનાં કીલ શીશીને બંને છેડે ખરાબર જોષનેજ દવા લેવી.

ઔદીચ્ય જ્ઞાતિમાં તેજસ્વી પ્રકાશ પાડતું.

ઔદીચ્ય પ્રકાશ—(માસિક) સ્વતંત્રતાના અગ્રયુદ્ધ સાધક વિષયો, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની સિદ્ધિના હેતુભૂત લેખો, શ્રવન ચરિત્રો, રસમય વાર્તાઓ આદિ ઉપયોગી સામગ્રીથી દર માસે નિયમિત પ્રગટ થતું, ખાસ બેઠા અને બેઠની શુક સાથે સચિત્ર આવૃત્તિઓથી બહોળા ફેલાવો પામેયું આ માસિકનું વાર્ષિક લવાન્નમ રૂ. ૧-૧૨-૦ હરી તુરતજ આદક થઇ પરમ તૈયારિયમ પ્રકાશ સ્વરૂપ થાયો.

ઔદીચ્ય રહસ્ય—ઔદીચ્ય ભાષ્યોનાં ગોત્ર, પ્રવર, વેદ, શાખા, કુળદેવી, શિવ, ગણપતિ, ભૈરવની ઓળખ તથા ઉત્પત્તિ સાથે સમસ્ત ગુર્જર બ્રાહ્મણોની હત્પત્તિ ઔદીચ્ય ભાષ્યોનાં દાન પ્રકરણુ ચિત્રિતાર સ્થિતિ અને ઉત્કર્ષ સાધક વિષયોથી સચિત્ર ભરપૂર પુસ્તક મૂલ્ય ફક્ત રૂ. ૦-૧૨-૦ આદક થવા સત્વર લખો—

“ઔદીચ્ય પ્રકાશ” કાર્યાલય.

કળશાર, પોષ્ટ હાઠા-કાઠીઆવાડ.

સર્વ સદાયક—

મી મેરેજ પ્રોપ્રીટીબલ રૂંડ.

જો તમારું કે તમારા છોકરા છોકરીનું લગ્ન કરવું હોય તો રૂ. ૨) દાખલ રી અને રૂ. ૧) ફોલ રીપોઝીટ મળી રૂ. ૩) મની-ઓર્ડરથી મોકલી તાકીદે નામ દાખલ કરાવેા એટલે દાખલ સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવશે ખાદ લગ્ન થતાં સુધી જેનું જેનું લગ્ન થાય તેનો રૂ. ૧) ફોલનો કંપની પર મોકલવાનો ખસ. માસિક કે વાર્ષિક કમિશન ભરવાનું જેજ નહીં. લગ્ન થતાં ન મ કમી થઇ જાય છે. આ કંપની સર્વ લેહોના દિત માટે મયમજ દિન્દુસ્તાનમાં સ્થાપવામાં આવી છે. ગમે તેટલી ઉમરના અને સર્વ જ્ઞાતિના મેઝનર થઇ શકે છે. આદક મેજનવારને કમી. રૂ. ૧૦ આદકે રૂ. ૧) ૧૦૦ આદકે રૂ. ૧૨-૮-૦ ૧૦૦૦ આદકે રૂ. ૫૦૦ અને પાંચ હજાર આદકે રૂ. ૫૦૦૦ કમીશન આપવામાં આવે છે. જવાબ માટે રીપીટ બી- [મેંકશ-મેંક-ઓફ બેળે],

મી મેરેજ પ્રોપ્રીટીબલ રૂંડ,
ઓરીસ-સુબર્બ નં. ૪

શામાટે હિન્દીરિયાથી કરવું?

તેનાં લક્ષણો ભલે ભણેર હોય પણ તે બધાં પર ૨૪ કલાકમાં અસર ઉપજાવનાર ૨-૧. ૧૬૬-૧૪ વાળી દવા વાઙ્મુકનાજ છે. તેનો ફાયદો કાયમનો છે કી. રૂ. ૫) પો. જુદું-ખાજામાટે કી ૨) પો. જુદું-તણાવું, દાંત બં-ફાવા, ગળાપાણુ, હાથપગ વળી જવા, ચક્રી પેટનો ફુખાવો, પક્ષાઘાત, ધનુર, ચિત્રામનું તોફાન મટે છે, હાવજા બચ્ચાંની આંચકી તો કલાકમાં અટકે છે. દેશીનામું મિખવાનું ઉત્તમ પુસ્તક ટેકસ શુક કી. રૂ. ૫) પો. જુદું.

છગનલાલ લલ્લુભાઈ દેશીનામાવાળા,
પેલેસરા-વડોદરા

WONDERFUL TIBETIAN REMEDIES Form THE MEDICAL
TREASURES OF THE MIGHTY EASTERN SAGES.

CURE DISEASES AS IF BY SPELL.

GUARANTEED FREE Form ALL INJURIOUS INGREDIENTS.

NERVENA an ideal blood purifier, an excellent Tonic and a high class res torative. Highly effective in all cases of Nervous break down, it is a safe & sure cure for diabetes (both milletus and insipidus), phthisis Consumption, worst form of Torpid liver, Gonorrhoea, gleet, syphilis, sexual debility from whatever cause brainpag, loss of appetite etc. etc. It will give the students a sharp memory the authors an excellent power of thinking the pleaders to efficiently carry out the cases of their clients & the Ladies the youthful bloom It gives tone to all the nerve centre eliminates poison from the system & purifies blood.

No Medicine has yet been discovered so powerful and effective as the nervena such is the version of the mighty sages of the East. price Rs. 2/- per phial. (tablets)

SEXOLIXER—A most effective medicine for all forms of sexual debility from whatever cause a sure cure for impolency It invigorates the disabled organs and gives the old their Halian days of youth & the youth the strength of lion Price Rs 5/- per phial (Tablets)

આચર્યજનક ટીબેટની ઔષધીઓ—આયુર્વેદના હુરખર મહાન યોગીઓની પ્રસાદી—
દરદોષર મંત્રની માફક કામ કરે છે.

હાનિકારક વસ્તુઓથી મુક્ત.

નરવીન—લોહી આફ કરે છે, હૃતમ શક્તિ આપે છે, હમજ વધારે છે, સરીરની શ્રમે તે જાતની શારીરિક વ્યાધિ દૂર કરે છે, મોઝા પેલાખના રોગીઓની પીઠને ચાન્ત ખાડે છે, ક્ષય, મેઠ, પરમો અને કમજોરી મટાડે છે. ભેજુ ખરી મયેસ દોષ, ખૂબ સામગી ન દોષ, વિદ્યાર્થીઓની વાસ્તવિક કમી થત ગત દોષ, મંચકર્તાઓની વિચારશક્તિ નબળી પડી ગઈ દોષ, ખંડિલો પેલાના અસીલોને સંભાળી શક્તા ન દોષ અને સ્ત્રીઓ પોતાનું ચેતન દકાવવા માગતી દોષ તો “નરવીન” ઉપયોગમાં લેવો. તે સરીર મંત્રને કાણમાં ગાપે છે અને જીવન સાર કરી સરીરનો ખાધો મજબુત કરે છે,

નરવીનના જેવી તવા દણુ સુધી શોધાઈ નથી એવું મહાન પુરોહ કહે છે. કિંમત શીશી એકના રા. ૨-૦-૦ (ટીકડીઓ).

સેકસોલીકસર—દોષ પજુ જાતની ચુત્તમાગતી શિથિલતાપર સમગ્રાણુ કલાજા છે, સરીરના દીવા યથા મયેલ સાંધાઓને મજબુત કરે છે દુકાને નવી જુવાની આપે છે અને સિંદુ એવું સામગ્રી આપે છે શીશી એકની કિંમત રા. ૫-૦-૦ (ટીકડીઓ). બીજી તવાઓ આટે ફી લીસ્ટ મંગાવી લેવો.

Telegram's

“INDPRODUCT”

CALCUTTA.

Telephone 5678.

ઇન્ડીયન પ્રોડક્ટ્સ કંપની,

ટેલેગ્રાફ રૂટી માફેટ,

કલકત્તા.

સાથે ઇંગ્લિશની આયુર્વેદિક ડોન્ટરનસ તથા એન્જીનીયરન તરફથી
ફર્સ્ટ ક્લાસ ચર્ટીફિકેટ મળ્યું છે.

સિદ્ધ કલ્પમકરધ્વજ.

ગમે તેવાં હઠીલાં ફરદોમાટે એક અદ્ભુત મહાન યોધ.

શોધક—આયુર્વેદરત્ન પત્રિત એન વી. શ્રીરામાચાર્યુ શ્રીત્રીશીયન ડોક્ટર
અને આયુર્વેદવૈદ્ય એન. નરસિંહાચાર્ય. રીમપક્ટ સખરશરદાર.

આ અકસ્તીર દવા ધણા જૂના વખતથી જાણીતી હતી આતુ જમાનાની
સંસ્કૃતિવાળી પ્રયોગપદ્ધતિથી જનાવવામાં આવી છે. લીધેલવિત કેવામાં તે અ
મૃતગુદ્ય સિદ્ધ થઇ ચુકી છે.

અશક્તિ, ત્વચારોગ, ચક્રી, માથાનો દુખાવો, નસોની કમતાકાત, ઉન્માદ,
સધિવા, વાક્ર, લીરટીરીયા, કોષ્ઠપણુ જાતનો રોગો, અધુપ્રમેહ, દરશ, દમ, કાષ્ઠ,
ઉદરરોગ, જર્જાસપની પીડા, મૂત્રરોગ, પ્રમેહ, સ્ત્રીઓના આસિક્ક કમને લગતો,
કોષ્ઠપણુ જાતનો આધિ વગેરે સ્ત્રી પુરુષોના ધણા ધણા કદિન રોગોને દૂર કરેછે.

યુવાવસ્થામાં થતી બુલોને લીધે પડાતાં મનુષ્યોને માટે આ ઔષધ અક-
સ્તીર ધક્કાજ છે, તે લોહીને સુધારી ચઢેરામાં રંગ લાવે છે અને નવુ જીવન આ
પેંછે.

આ દવા જનાવવામાં મુક્તા, સુરણ, લોહ અને બીજી ચમત્કારિક પદાર્થ
તિઓ આવે છે ગમે તે નકુમાં કોષ્ઠપણુ જાતની પરદેજની પીડાવગરજ સ્ત્રી
પુરુષો એક 'ટોનિક' તરીકે તે વાપરી રહેછે.

સેવનવિધિ દરેક શીશી સાથેજ સામેલ હોય છે હિંમત-ગોળ ૧૦ ની શીશી
૧ ના રા. ૧૦ દસ વી પી. ચાખજુદુ.

રશિયારીક એડ્રેસ
Kalm,
MADRAS

ધી મદ્રાસ આયુર્વેદિક ફાર્મસી,
થોરટ બોક્સ નં. ૧૫૧.
મદ્રાસ.

હાલના આ કાળા કહેરના સમયમાં
નિરાધાર થયેલા

હ
અને આ મ્હારો ન્હાનકડો બાઈ

પૈસેજ શ્રીમત નાહ

પણ

હિલના એ શ્રીમતના
ખરી

હલાલની રોજના પૈસાએ

કરેલા દાનધીજ

ઉમર્યા હીએ.

કેવળ

કનનાજ શ્રીમત નહિ

પણ

હિલના ખરા શ્રીમતો

જરૂર

દિલની સાચી શ્રીમતાઈ

ખતાવી

અમતા જેવાં અનેક અનાથોને
બચાવે!

રોજની જલસામાં હમને
બૂલતા ના,

તેમટે જરૂર લખો—

મંત્રી-હિંદુ અનાથાશ્રમ,

નડીઆદ.

—સાહિત્યરસિકોને સોનેરી તક—

બહાર પડશે? —ટુંક સમયમા— બહાર પડશે?

“વનમાલી”

(માસિક પત્ર).

આ માસિકમાં પ્રતિમાસે રસમય, સામાજિક લેખો, સાપ્તાહિક તથા ઐતિહાસિક, લામી, ટુકડી વાર્તાઓ, મહાનપુરોના જીવનચરિત્રો અત્યુત્તમ કાવ્યો, ઇનામી નિબંધો, બી ઉપયોગી લેખો પ્રગટ થશે વાર્ષિક સવાજમ ફક્ત રૂ. ૩-૦-૦ દિ-૬ માટે દેશાવરમાટે રૂ. ૩-૮-૦ પોસ્ટેજ સહિત આદક થવામાટે જલદી નામ નોંધાવો.

જાહેરખબર માટે આ માસિક અત્યુત્તમ સાવનજ બાવ તદ્દન સરતા
“જાહેરખબર મેળવવા માટે પ્રમણિક એન્ટ્રી લેખએ છીએ.”

વિદ્યુધી મહેનો તથા સાદાર ખન્ધુઓને વિશ્વમિ

ગુજર લેખકો તથા લેખિકા બમિનીઓને પોતાના લેખો તથા કા. પો.
‘વનમાલી’ માટે લખી મોકલવાને અમે માનપૂર્વક નિમત્રણ કરીએ છીએ.

હરિદાસ જે સંપદ

સપાદક “વનમાલી” બીમાણી ઓટ-કચ્છ માંડવી

➡➡ GOOD LUCK. ⬅➡

Can be attained by following the rules laid down in
RAI SAHIB DR. K. C DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for HEALTH WEALTH and PROSPERITY
and everyday companion for young and old Distributed gratis
and post free

Apply to —

THE SWASTHYA SAHAYA PHARMACY.

30-2, Harrison Road, CALCUTTA.

A BOON OF CIVILISATION NOW READY.

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY.

DO IT TO-DAY.

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot.

Labour and money have not been spared to make this
compilation a reliable and handy "*Vade mecum*" for the trade
and profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the *General* and
Archæological sections educative and helpful.

Published in parts, such as.—

	Rs.
Delhi, Lahore, Cawnpore, Allahabad, etc., ...	1 each.
Calcutta and Bombay at	5 ..
Madras at	2 ..

For further particulars please apply to—

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 13, ALLAHABAD.

જેની આખી દુનિયામાં જોડી
નથી અને જેને સોના
રૂપાનાં ચાંદો મળેલા
છે, એક
→ આ ←

ઓ ટો મો હી ની

વાપરવા સુકતા નહિ.

આવા દરીદ્રાર્થના કઠાકટીના પ્રસંગમાં પાતાની
દીક્ષિતે મજાકવી રાખનાર માત્ર આ એક
સેન્ટ છે, વાપરી ખાતરી કરો.

જરા થેતો અને વિચાર કરો કે બજારૂ ભક્ષતાં તેલો
વાપરી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે. અમારું આ—

રોળીનીયાં તેલ.

બાલને કાળા તથા સુવાળા બનાવે છે. તેની અત્તરની
આફક મનમોહક ખુરશો તમારા મનને ખુશી કરવાને
બસ છે. કિં. બા એકતો રૂ. ૧.

તા. ૩. અડધા આનાના રતાપ
વીડવાથી રોળીનીયાં તેનનો નમુનો
મફત બાપવામાં આવશે

મોહિની એજન્સી

જુમામરજદ—મુંબઈ

ચાલુ જમાનાની નવી શોધ.

સસરસમાં સરસ

શાહીની દીકરીઓ

એક આદિસ પાણીમાં એક દીકરી નાખવાથી હિતમ
શાહી બને છે. દીકરી પાણીમાં એકદમ મલી ભપકે. શાહી
રાંકને બિલકુલ બગાડતી નથી એટલે જોઇએ છીએ,

લે. મિત્ર બી. એ

એનેમર. પી સનરાઈએન્ટુ કંપની

૬ શિવચંદર માલીક ગલી—કલકત્તા.

નાની છપ્પી પરથી લાઇફ સાઇઝ સુધીના એનસાઈએન્ટો [સિપિઆ-થ્રામાઈડ] અમારે લા મુદર તથા બાજબી ફાસે અને વા દિસર બનાવી આપવામાં આવે છે સ તોપકારક કામને વાસ્તે આસ માય ખર્ચ સુદીચો બધા વેલ છે, સ્થાપના ૧૯૧૨. વધુ વિગત માટે લખો, લેડી કોન્ક વારા. અમનગર પેટા કમ્પની અમનગર.
--

લાંબો વખત થયા હુમ્મ દરદાષી હુખી થતા દરદીઓને દિલાસો

તદન મફત! “વૈદ્યકીય સંમતિ” તદન મફત!

પોતાના કાષ્ઠપશુ રોગને માટે ખરેખરી અને સચિત્તર દરદીકત પચથી લખી જ બુખાન અને
વૈદ્યક શાસ્ત્રાનુસાર “વૈદ્યકીય સંમતિ” તદન મફત લખી મોકલવામાં આવે છે.

અમારી સલાહ પ્રમાણે વર્તવાથી અને અપધનુ સેવન કરવાથી દરદીઓને શુ કાયદો
યથી તેની ખાતરી એક વખત રૂપરૂમાં મલખાથી અથવા પચદારા પુણતી જોવાની થઈ શકશે

જવાબને માટે અર્ધાઆનાની રહેમ્પ બીડી તમામ પચ અવહાર ખાનગી રાખવાયા આવેલ.

અમારા ઔષધાલયમાં પ્રત્યેક રોગને માટે ચામુદિદ અને અનુભૂત હિતમોત્તમ ઔષધો
દોષરોગે માટે નેવાર કાખવામાં આવે છે. વધુ વિગત માટે અમાર પ્રાર્થસીદટ મ માત્રી વાચો.

વૈદ્ય દાલિદાસ વિ પોપટલાલ શાસ્ત્રી.

આરોગ્યકર ઔષધાલય

અમનગર--કાઠીમાપલ.

નેત્રરક્ષક અક્ષન.

શાર્તિયા ૨૧ ચંપકા પરીક્ષા ક્રિયા જો પુલ્કી મોતીયાવિન્દ, પુંપ, જાલા માદા દર્કા,
રતોદ, સિમિર, માલૂના, મુર્લી, રુજલી, મોલમુદિ આદિકો જડસે મો દેતા હે. કોમત પી
લીલી ૧) ય ૭) ય ૧) તમૂના ૭) કા દિવટ મેજનેલે મુક્ત મેજા જાવા હે.

ફલેન્ડ ચાદિયે—મોવેમર મનીલાલ મપ્ત. કટાવા ય.પો.

[illegible]

અલક-
-રંજન
તેલ.

બટુલ પુરાણોદાર, સુ-
વાસિત તેજ વાળને ચઢ-
ચઢિત બનાવે છે જ્યને મનને
મધુર બનાવે છે વાળ ખરી
પાતા અટકાવે છે, જ્યને
મનજને શાંત કરે છે

બ્રહ્મ સીધાને ૩૧ ૧ ૦૦૦

ત્રણ ધીસીના રૂ. ૨૦૮૦

ସୌ. ୩୫୩୩ ୧୧-୧-୦୦

ଉତ୍ତରୀନା (୧୯୧୫)

જીવનનીમા થતી ભયંકર બુલેને જાણે થતા લોહીના બગાડમાટે સર્વોત્તમ છે
ચામડીના પ્રેક રોગોના નાશ કરી, લોહી સુધારવામાટે એક છે. ચાર ઔસની શીશીના
૩ ૧-૧૨-૦ તબી શીશીના ૩ ૫ કહનના ૩ ૨૦ એક રતલના ૩ ૧-૮-૦

ਅੰਤਰੀਨ

સારીરક અને માનસિક નબળાઈને દૂર કરવાનું ટોનિક છે. હરોઝ ભત્તી નબળાઈને દૂર કરી, રમરભુજાને સતેજ કરે છે નબળાં તકુરસતીને બળવાન બતાવી હરોઝ કારભુજી કૃત્યન સ્વેદ બચાકને દાખે છે ૬૪ ડોઝની લીધીને રા ૧-૦-૦ નવુ લીધીના રા ૨-૧૨-૦. કમળના રા ૧૨ ૨૫૬ ડોઝના રા ૩-૬-૦

ક્રીડામન કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ

१. होमन पुरिया—कुलकता.

ટેલી એડ્રેસ
"અરબીના" કુલિકતા.

અત્તરાંચા નવીન કારખાના.

સદ્ગૃહસ્થ હો, આમચે કારખાનાંત સર્વ પ્રકારની શુદ્ધ
ચંદનાચેં તેલાવર યનકેલીં અતરેં, સુવાસિક તેલેં, ગુલાબજલ,
કેવડા જલ, અર્ક મુરંને, તંવાલુ વગેરે સર્વ માલ માફક
દરાનેં સ્વાત્રીંચા મિલથો, તરીં એક વેઠ અનુમન ધ્યાવા.

અતરેં. ૧.

ગુલાબ, કેવડા, ચમેલી, સસ, જૂરી, હીના, મુરંગી,
માલતી, આવા, શેદૂ, સાપ, શેવતીં ઇત્યાદિ દર લેખ્યાસ
૦૧૧૧ આળેપાદન રૂ ૫ રૂ પર્યંત.

તેલેં

ચેન્ના, ચમેલી, મોગરા, ગુલાબ, મસાલા ઇત્યાદિ દર
શેરાસ રૂપયે ૨-૨૫ પર્યંત.

તંવાલુ-દર શેરાસ

રૂ ૨-૪-૧૦-૨૦-૩૨ પર્યંત.

મોટા કેટલોગ કુકટ પાઠક

માલનલાલ વિશ્વનાથ, જવરુ મર્ચન્ટ, મુ. કમોજ-સિટી

જો ૧ રૂપિયે કાંઈ વધારે નથી.

મનોવિકારના સપાટામાં સપડાઈને શરીરે સતતવીન યથેતા તરણો ? તમારી પાચન-
શક્તિ મર પડવાનું, દસ્ત સાફ ન આવવાનું, દાઢ પગ દુખવાનું, કમર દુખ-
વાનું, શરીરમાં ઝીણોઝીણો તાવ રહ્યા કારવાનું કારણ શું તે જાણો છો ? તેનું
કારણ ધાતુપાતજ છે. તમે વિચાર કરતા દરો કે હવે શરીર સાફ કેમ થાય ?
—પણ નિરાશ થજો નહિ

એક રૂપિયે એ કાંઈ નેહોળી વાત નથી. અમારો “ધાતુપોષિત પાક”
ખરીદો. અને તે ૨૧ દિવસ અનુપાન સાથે ખાઈને તમારી તબીબતમાં દેવો
સુધારો થાય છે, તેનો અનુભવ હોય. તમારી તબીબતને સુધારો તમને પોતાને
માનુષ્ય પડશે.

ખરેખર ? એક રૂપિયે કાંઈ વધારે નથી. માટે અનુભવ લેવો. વી. પી.
અર્ચ ખંચ આના થશે.

Aryasaushadhalaya—MIRAJ.

આર્યસાસધાલય—મીરાજ (S. M. O.)

— વિધ્યાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) ભવા એ -વાય કથનો છે. (કવિતા)... , ...	૧૬૧
(૨) આદિનશિક્ષા.	૧૬૨
(૩) વસંતવર્ણન. (કવિતા)	૧૭૨
(૪) નિષ્કામકર્મની મહત્તા.	૧૭૩
(૫) સખીને સંબોધન. (કવિતા)	૧૮૧
(૬) ખેડુદા.	૧૮૨
(૭) વૈરાગ્યપંચકની શુભરાત્રી વ્યાખ્યા.	૧૮૭
(૮) ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉદારો. (કવિતા)... ..	૧૮૯
(૯) ચિત્તરત્ન-વિદ્યાનદાસ.	૧૯૦
(૧૦) શાને દુલાવો? લોક જો! (કવિતા)	૧૯૬
(૧૧) આયુર્વિધવતી ચર્ચા.	૧૯૭
(૧૨) સાભિપ્રાય સ્વીકાર.	૧૯૮
(૧૩) દિતવચનો.	૧૯૯
(૧૪) દિલ્લી દરબાર (આયુ વાર્તા)	૧૨૯થી ૧૩૬

Be a Doctor Yourself.

To save your own family and your neighbours in times of epidemics which create a havoc in the country

Here is your opportunity to save your poor brethren helpless and it is your time to be a helping hand to them

Shall we tell you the way you will discharge this philanthropic duty?

Buy a SAMPLE BOX of DR. BURMAN'S SPECIFICS. Contains—1 Camphor, 2 Cure for Asthma, 3 Kola Tonic, 4 Nervine Tonic Pills, 5 Purgative Pills, 6 Essence of Mint, put up quantities sufficient for the purpose. For details ask a copy of "The Medicines you want."

Price Re. 1-8 Per Box.

Postage 4 Annas.

DR. S. K. BURMAN.

5, Trenchard Dutt Street—CALCUTTA.

અંક શ.

ANAND SH

પુસ્તક ત્રીજું.

ફાલ્ગુન ૧૯૭૬.

અંક ૫ નો.

મલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે ?

મળલ-કવાલી.

કુડાં કૃત્યોજ આરલી જનો પરનાય છે અન્તે;
 પછી માફી અહા 'ચાહે, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 ગરોબની રેસતાં ગદન, જરી ના દિલ દયા પારે;
 ચહે હા ! માફી સપગત, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 તૃપિત કરચી મૂંઝી પ્યાલુ, અરેરે ! ઢાળો દે જલને;
 ઈતર પામે જલની મન-કરે, એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 ન દે આશ્રય નિરાશ્રિતને, અણલ લક્ષ્મી છતાં નિજની;
 ચહે આશ્રય પુરી વેળા, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 પડેલાપર અરે ! પાકું લગાવા રાખો ના પાત્રી;
 પડે ઉઠવા મદદ નામે, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 ઉઠેયો સીચો ના જલને, કદી વૃક્ષો છંપનપદ્મમાં;
 પછી ગોધે રીતસ છાયા, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?
 ઉથાર્યો ના કહે "ચંદ", હું; ખિતપ્રત્યે મધુર વેળા;
 પછી હું. ખમાં ચહે સાંતવ, લલા એ ન્યાય ક્યાંનો છે?

ચન્દ્રશંકર ધીરજલાલ પંડ્યા-ઉમ્મલા.

શ્રીદિતશિક્ષા.

ત્રેમક—શ્રીયુત શાસ્ત્રી પાપટસાહ અ'આરા'કર—ભાનનગર.

જગતકર્તા પરમેશ્વરની માનસસૃષ્ટિ અને દૈ-
 રિકસંયોગસૃષ્ટિ એ પ્રમાણે જન્મેન્નતની મૃતિમાં
 માનસસૃષ્ટિકરનાં દૈરિકસંયોગસૃષ્ટિ અવિક રિ-
 રતૂત થવાને લીધે માનસસૃષ્ટિનું વિરમગ્ન્ય
 દરાવનાર થઈ પડી છે નૃષ્ટિનું કારણ અને
 કાર્ય એ બન્ને નરન્નતિ અને નારીન્નતિ છે
 નરન્નરન્નતિ નૃષ્ટિનું કાર્ય જતા પશુ અકિ
 નર હોવાથી નિરપયોગીજેથી છે. એ
 પ્રમાણે હોવાથી મુખ્ય અને કાર્યોપયોગી બે
 જ્ઞાનિજ છે. તેઓમા પશુ મનુ'સ્તનીય તર
 અને નારી સર્વોત્તમ છે. કારણ કે તે શુદ્ધિ,
 વિવેક, ધૈર્ય, કાર્યમામધ્ય અને તેજા બીજા
 પશુ સ્વપરોપકારક અનેક ગુણોનું સ્થાન છે
 તોફે કેટલાએક નરો અને નારીઓ દુષ્ટસ્વ
 આવના હોવાને લીધે સ્વપરોપકારક થવાને
 બદલે સ્વપરોપચાલક થા પોતાના સબધમા
 આવનાગને પ્રસારીનિથી તથા પરોતરીનિથી
 મોહોટી દાનિમા હનારે છે નયાપિ તે શુદ્ધિ
 વિવેક અને કેવલશુનીના અભાવનોજ પરિણામ
 છે. અજ, વજ, નિવામગ્ધાન, આરોગ્ય અને
 વ્યવહાર. એ પદાર્થોપચક મનુષ્યમાત્રને નિ-
 વાહિતાં આપસ્યકસાધનો છે એ આધનો
 અંબલી યોગ્યેમ સ્ત્રી તથા પુરુષના પ્રાગ્જ્ઞા-
 નુદ્ધ પ્રપાતમાધ્ય છે. ઉકન પદાર્થોપચકનું
 ઉપાર્જન કરવું એમાં પુરુષનો મુખ્યનાથી
 અનાદિસિદ્ધ અધિકાર છે અને ઉપાર્જન

કરવા પદાર્થોનું સંગ્રહણ કરવું એમાં મુખ્ય-
 તાથી સ્ત્રીનો અનાદિસિદ્ધ અધિકાર છે.
 ઉપાર્જન અને ઉપાર્જિતનું સંરક્ષણ એ યો-
 ગ્યેમ સંગ્રહનો અર્થ છે. પુરુષ ગમે તેવા
 પ્રવૃત્તિ પદાર્થોને મેળવી પોતાનાં કામગામમાં
 રાખે પણ જો પરમાં આવ્યાપડી તેની યો-
 ન્ય બ્યવસ્થા ન થાય તો તેમિથેનો વળ નિષ્ફળ
 નિવડે છે. એટલામાટે એટલેઅંશે પદાર્થોના
 ઉપાર્જનની આગ્યપકતા છે તેટલેજ અંશે
 તેઓના સંરક્ષણની પણ આગ્યપકતા છે.
 એટલામાટે સ્ત્રીએ પોતાના પતિના સુખમાટે,
 પોતાના સુખમાટે, પ્રજાના સુખમાટે અને
 સ્વપદારની અનુજ્ઞતામાટે લેખમાં તત્પર રહેવું
 જોઈએ. સ્ત્રીએ પ્રથમ ધ્યાનના સંરક્ષણમાટે
 પુરુષ ધ્યાન આપવાનું છે. તંદુલ [ચોખા]
 વગેરે કેટલાંએક ધાન્યો લુના કાતનાં હોય તે
 આરા ગણાય છે. તેથી તેવાં ધાન્યોને તેવા
 અત્રેજસ્વથી રાખતાં જોઈએ કે જેને લીધે
 તેઓ અદ્ધમદ્ધાદ્યવગેરેથી દુષ્ટતાને ન પામે.
 કેટલાંએક ધાન્યો પોતાની મોશમવગર બીજા
 સમયમા મેળવવાં હોયતો જાડુ મુરકેલી પડે
 છે. તેમાં ચોખાવગેરે ધાન્યો ઇન્જા થાય
 તાટે ઉત્તેગમાં આરીશકે એટલામાટે પ્રથ-
 મથી તેઓનો યોગ્ય ઉપયોગજેટલો સંમદ
 કરી રાખવો જોઈએ અને તે ધ્યાનનું પ-
 રતીરીને રક્ષણ પણ કરવું જોઈએ. પ્રથમથીજ

મત્તેકદિવસે આહારમાં લેવાનાં ધાન્યોના સં-
 વંધમાં નેત્રદ્વારા ઇર્ષ્ય અઇર્ષ્યનો, નેત્ર
 અને હસ્તદ્વારા અનુપયોગી સાંસર્ગિક પદાર્થો
 દૂર કરવાનો, ખત્રે હાથથી સંસૃષ્ટ-ભેજાં
 અથેજાં ફાતરતે જુદાં પાલવામાટે સપડાને
 દલાવવાનો, અનુપયોગિ કાદિન્યને દૂર
 કરી ઉપયોગિ માર્દવને લાવવામાટે તથા
 ઉત્પત્તિસિદ્ધ તુષાના પૃથક્કરણનેમાટે ઉપ-
 ખલમાં મુક્તદ્વારા ચના અવદનન [ખંડુ-
 નયા ઝડું]નો, તીક્ષ્ણશક્તિની મંદતામાટે,
 સંસ્કારજન્ય મૃદુતાને માટે, આકૃતિના આ-
 ધિક્યમાટે અને વિરોધ વલ્લિતા તુષાપનય
 માટે જલાપેલાવન [પાણીમાં પલાળવું] નો,
 ચૂણુપિયોગી સ્થિતિનેમાટે પેપણીનો અને
 દ્વિલતાવગેરેને માટે લયુપેપણીનો સંસ્કાર
 કરવા સંપૂર્ણ ધ્યાન આપવું જોઈએ. કે
 દલાંએક અખંડધાન્યોને, ખંડધાન્યોને અને
 પિષ્ટરૂપ ધ્યેજાં ધાન્યોને તેઓની આભાસિક
 ઉત્તમ સ્થિતિમાં વિકૃતિ ન થવામાટે યોગ્યપા-
 ચોની, તે ઉપરના પિધાનની, રાખવાના જૂમિ
 પ્રદેશની, મૂપકવગેરે ધાન્યલક્ષક પ્રાણીઓથી
 જાણવી તથા પરિપવન [ચાલિની] સંસ્કારની
 પણ પૂરતી કાળજી રાખવાની છે. નિવૃત્ત-
 ગેરે ધાન્યોનેમાટે તેઓમાં ધણા ગજ કણોનો
 સ્થબર હોવાથી તેઓને દૂર કરવા માટે પા-
 નપેશવન [વાવણ] વગેરે સંસ્કારો કરવાના
 છે. તે તે ધાન્યોની ઉત્પત્તિ, તે ઋતુકાવજ છે,
 અપર્ણકાવજ છે, સ્વદેશજ છે કે પરદેશજ
 તે તે વિશેનો પણ વિચાર કરવાનો છે. તે
 તે ધાન્યોની આકૃતિ, પ્રમાણ અને વળું
 સ્વાભાવિક આકૃતિગેરેથી ન્યૂનતાવાળાં છે,

અધિકતાવાળાં છે, કે સામાન્ય છે? તેઉપર
 પણ ધ્યાન દેવાનું છે. કારણ કે આકૃતિર-
 ગેરેની અસ્વાભાવિક ન્યૂનતા તથા અધિકતા
 ઉપદિવ નથી. ઘરમાં વિશેષ પ્રમાણમાં તથા
 સાધારણ પ્રમાણમાં પડેજાં ધાન્યો, ધાન્યલક્ષક
 પશુઓથી, પક્ષીઓથી તથા ધાન્યદૂષક આન-
 અને જિલાડવગેરે પ્રાણીઓથી ઉચ્છિદ્ધ ન
 થાય તેવી સગવડ રાખવાની છે, અમુક આ-
 ણીઓથી અમુક ધાન્ય દુષ્ટ થાયછે તે વિષયમાં
 એક કિંવદંતી અહીં ઉપરિચિત થાયછે. એક
 મોહોટા ગામમાં અશાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી સંન્યાસ
 કષ્ટ ઉપરથી ધર્મનો ટોંગ કરી અનાયાસે
 સુખપૂર્વક નિર્વાહ ચલાવવામાટે કાપાલ વચ્ચે-
 વગેરે પરિનિયમો વેધ ધરી અંદરથી અનેક
 કૃત્યો કરનારી શાંડિલીમાતા એવા નામથી સ-
 સિદ્ધ એક પરિવારિકા રહેતી હતી. તે કોઈ
 વખત વંચમંત્રોના પ્રયોગથી, કોઈ વખત
 બિહાના ખાનાથી, કોઈ વખત કદિષત ઔષ-
 ધોના પ્રયોગથી, કોઈ વખત શ્રીઓના દાઢ
 પગની રેખાઓને જોઈ જૂન ભવિષ્યનાં શુભાન-
 શુભ રૂતો કહેવાથી અને એટલાથી પણ સંતોષ
 ન થતાં, કોઈ વખત ધાન્યાદિના ક્યવિક્કરથી
 પણ ઉત્તોગમાં સુરન રહેતી. કારણ કે વૈરા-
 ગ્યનો જેમાં ગંધ પણ ન હોય તેવો સંન્યાસ
 તેવા પરિણામરાજોગ નિરૂપે છે. એ પ્રમાણે
 કેટલોક વખત જતા આખા ગામમાં તે શા-
 ણિલીમાતા સુખવૈકાન મનમાં પરિવારિકા-
 ન્યૂનતાને નિવૃત્તજી સેકાના મનમાં પ્રવચીરૂપે
 પ્રસિદ્ધિમાં આવી હતી

તે શાંડિલીમાતાને એક જોકરો હતો, તેની
 સ્ત્રી હતી અને તેને ઘેર પણ જોકરાં હતાં

તેના છોકરાની સ્ત્રી જરોનર દુશિયાર ન હતી તેથી ઘરની સ્ત્રીજનરતુઓને જરોનર સાચવતી ન હતી તેને લીધે હમેસા બહેને તકરાર ચતી. એ પ્રમાણે ચાનતા ગામમા ધોળા તલનો ભાન ધણેજ રી જવાથી શાંતિ આતાએ એકદમ મોટા પ્રમાણમા ખરીદી લીધા. ઘેર લાવ્યાપછી તેમાંથી જીવજતુઓને દૂર કરવામાટે પોતાના ઘર આગળના વિસ્તીર્ણ પ્રદેશમા ત નાખી વડુને તેના સરકણમાટે સંપૂર્ણ ભનામણુ દઇ પોતે બીજા ઉદ્યોગમાટે ગામમા ગઇ પછીથી વડુએ મૂર્ખતાને લીધે જરોનર સભાગ ન રાખી ભોજન કર્યાપછી ચાનખાગ દેવલા સમયમા ઘરથી દૂર ન જતા ઘરના આગણુમજ તેણીએ અન દેવામાટેનો ચબ્દ પોકાર્યો તેજ વખતે અનેક કુતરાઓ એક બીજાને જતા દેખી એકઠા થયા તેઓએ પોતાના જાતિ રવલાવથી પાથરેલ તનના યગનાકિપર આની અનનના દુકડાઓ કે જે શાંતિમાતાની પુત્ર વડુએ આપેલા હતા તેઓને એટાઝાટ કરી આવા માડ્યા અને પાથરેલા તનઉપર મૂતરી લાગ્યા. કુતરાઓએ મૂતરીને બગાડેને તનનો તે ભાગ પરરપરમા લાઇ ચવાને લીધે સવળા તલમા વાસ થઇ ગયો અને તનનો જથ્થો આમતેમ ઉધનપાયન થઇ ગયો તે સ્ત્રીએ ધણુ પ્રયામે ચાનને તેઓની જાતને અને કામને ઝાજતી પૂળથી વિદાયગિરી આપી વડુ ઉભી હતી તેટલામા બહારથી શાંતિ સ્ત્રીમાતા વરઆગળ આવી આવીને તલના સમુદાયને રણુધણુ થઇ ગયેને. જોઇ તથા એમાં દુઃસંજોના મૂત્રને તથા તેના દુર્ગંધને

તથા બીજાએલા તિનસમુદાયને દેખી વડુ ગુરસે થઇ અને મનમાં વિચારવા લાગી કે આ તિલરાશિઉપર કુતરાઓ મૂતરી ગયા તેથી હવે તે ખેતરમા વાવવા યતા પણ જિનજન ઉમંગે નહિ કારણુ કે કારના યોગથી અનનું બીજ નિર્નર્થ થઇ જાય છે તેમા પણ ચાનના મૂત્રમા તો આસ તેવો ગુણુ છે કે તિનના બીજને નષ્ટ કરી નાખે છે માટે હવે આ ધોળા તન આપી દઇ કાળા તલ ખરીદી લઉં તો ખોજ ન જાય, તેમ કાળાતલ રાખીને ધોળાતલ આપીશ એવે કાલપણુ ના નહિ પાટે એવો વિચાર કરી તુરંતજ ગામમા જાહેર કંપુ કે શાંતિમાતા ધોળાતલ આપી તેને બંને કાળાતન રાખે છે જેની ઇચ્છા હોય તે લઇ જએ આવી રીતે યનાથી ધણુ લોભ તે પ્રમાણુ કરી મનમા પ્રસન્ન થયા, પણ જેઓ પહોંચેલા હતા તેઓ વિચાર કરીને બોલા કે—‘નાકરમા જ્યાંકલી માતા વિલીનીત તિર્લિસિલાન’ શાંતિ સ્ત્રીમાતા કે જે બડી કાબેલ છે તે એકદમ યોગાતલ કે જે મોહોની કિમતના છે તે આપી દઇ થોડી કિમતવાળા કાળાતલ તે રાખે છે, એમા કાષ્ટક પ્રનલ કારણુ છે પાછળથી ઉપરતુ કારણુજ નિકળુ એ પ્રમાણુ સ્ત્રીઓની મૂર્ખતાથી મહોટે અનર્થ થાય છે એવો શાંતિમાતા પહોંચેની નેમતેમ કહ્યો કરી રસ્તે લાગી આ નાખનાથી સ્ત્રીઓનેમાટે તેઓની યોગ્ય દેખરેખસાર ઘરમાં કાષ્ટ અનુભવી દદ માણુમની જરૂર છે. તેમા પણ જે સોમા પ્રયપથી પોતાના કર્તવ્ય કાર્યો સંજધી યોગ્ય હુદ્દિજ ન હોય

સેવી આઓતેમાટે તો હમેશાં તેવા કાષ્ટ કાષ્ટ-
નિર્વાહક વૃદ્ધ વ્યવહારકુશલ પુરુષની અથવા
તેવાજ યુલુધી કેળવાએલી સ્ત્રીની જરૂર છે.
અને જે સ્ત્રી બુદ્ધિમતી હોય તેણીના સંજ-
ઘમાં પણ બુદ્ધિનો અનુભવસિદ્ધ પરિચાક, અવ-
ગ્યાનો પરિપાક અને પોતાના પતિની મેઘાથી
આરંભી ગૃહસ્થાશ્રમસંબંધી ઐદૃશ્યકિક તથા
માર્ગદર્શક વ્યવહારનિર્વાહમાં સમર્થ વ્ય-
વહાર કૌશલ્યનો પરિપાક આવેલાંસુધી વૃદ્ધ
અનુભવી આશ્રમનની જરૂર છે. સાંપ્રતકા-
ળમાં તો ઘરમાં સાસુ સસરા કે તેવા આશ્ર-
મનો હોય તો નરપરિણીતા સ્ત્રી આવીને તુર-
તજ તેઓના તરફથી શું શું લાભો થયા
છે અને શું શું લાભો થશે એ વિષયનો
દીર્ઘ વિચાર પણ નહિ કરતાં તેઓના સંર-
ક્ષણ નીચે રહેવાનું પસંદ નહિ કરી વિરહ
પડી જઇ તે વૃદ્ધલોકે કે જેઓએ પોતાના
ચેતિઉપર અત્યંત ઉપકારસાગરને ઉચ્ચ-
તાવવામાં પુણ્યમંદ્રની ગરજ સારી છે તથા
જેઓ પુત્રતરફ તથા પુત્રવધૂતરફની પ્રત્યુ-
ચકારરૂપે સેવા બંધિત અને યોગ્ય પોષણની
આંતર ઇચ્છાચુકત અંતઃકરણવાળાં હોય છે
તેઓને તકલાદી કારણે દર્શાવી, પોતાની
સુચ્છબુદ્ધિ હોવાને લીધે તથા વિદ્યાભ્યાસવગેરે
સુધારાસંબંધી કેળવણીના અયોગ્ય પરિણા-
મનું પાત્ર હોવાથી જુદાં મુકી દે છે અથવા
તો પોતાના પતિને જેમતેમ ઉદ્ધુ સમજાવી
પોતે જુદી પડી જાય છે. પણ જ્યારે તેવો
કોઈ વ્યવહારસંબંધી પ્રસંગ આવે છે ત્યારે
ચાતિસંબંધી, દેશસંબંધી કે ઘરસંબંધી કાર્યો-
વિષે પોતાને જાન ન હોવાથી અતિશે મુંઝ

વણમાં આવી પડે છે. ત્યારે તેઓની હાજ-
રીને અતિ આવશ્યક સમજે છે. કારણ કે
પ્રત્યેક પદાર્થની હાજરીમાં તે પદાર્થની કિં-
મત નથીજ જણાતી પણ તેની ગેગહાજરીમાં
ખામી દેખાવાથી પૂરતીરીતે જાણવામાં આવે
છે. સ્ત્રી જે વ્યવહારકુશલ હોય તો કેટલી
અતુલ્યતા દેખાડી દે છે અને જે વ્યવહાર-
કુશલ ન હોય તો કેટલી ખામી દેખાડી દે છે
એ વિષયમાં એક ખીછ કિંવંદતી ઉપસ્થિત
થાય છે એક મોટા નગરમાં એક બ્રાહ્મણ
તથા એક વૈશ્ય પ્રોતાની શક્તિપ્રમાણે સ્વ-
તંત્ર ઉદ્યોગથી યથાકયંચિત્ત નિર્વાહ કરતા
હતા. પણ તે સિદ્ધ ન થવાથી પરસ્પરમાં
અતિ મિત્રભાવ હોવાને લીધે બન્નેએ વિ-
ચાર કર્યો કે આપણે બન્ને અમુક ધનથી
રક્ષા એકઠી કરી સંભૂમરુપુત્રાનની પદ્ધ-
તિથી વ્યાપાર કરીએ તો તેમાંથી પરસ્પરની
સહાયતાથી બન્નેને લાભ થશે. એ પ્રમાણે
સિદ્ધાંત કરી બન્નેએ ધાન્યના કપડિકયાત્મક
વ્યાપારનો આરંભ કર્યો દેવના આનુકૂલ્યથી
પ્રતિદિન અનુક્રમદ્વારા વ્યાપાર વધવા લાગ્યો.
દુકાનની અંદર લેરાદેવાના પ્રસંગમાં નીચે
પડતાં અનેક ધાન્યનો અમુક જથ્થો કે જે
બન્નેના નિર્વાહમાટે પૂરો પડી શકે તેટલો
થતો હતો તેને સાવંકાલે એકઠો કરી બન્ને
વાંટી લેતા હતા. વાંટેલા લાગતે લઈ પોત-
પોતાને ઘેર જઈ પોતપોતાની સ્ત્રીને આપતા
હતા. તેઓમાં બ્રાહ્મણની સ્ત્રી તો વ્યવહાર-
કુશલ ન હોવાથી તથા ન્હાવું ધોવું વાસણ
સાફ કરવાં અને ઘરને પવિત્ર રાખવું એ
વગેરેમાં કાલ નિર્જીત થઈ જવાથી નાર, ખા-

જેરા, ઘઉં, ચોખા, દાળવજેરે જે ધાન્યનો
 ભેજસેજ યજ્ઞને દુકાનથી આવેસો ભાગ હોય
 તેને એકદમ ખીસી નાખી દેખારાખ અથવા
 તેનું ખીચડાઈથી અન્ન બનાવી પતિને જમાડી
 પોતે જમે છે. વૈરાગ્યની સ્ત્રી તો અવકારકુશલ
 હોવાથી તથા પવિત્રતાને પરાધીન ન હોવાથી
 પોતાનો પતિ જે ભાગ લાવે તેને, પરંતુ
 કામકાજ કરી લીધાપછીના વખતમાં એક
 પાત્રમાં નાખી એક બાજેદ પર મુકી ચોમેર
 જુદાં જુદાં પાત્રો રાખી મિશ્રિત ધાન્યમાંથી
 પ્રત્યેક ધાન્યના એક એક કણને વીણી લઇ
 તે તે ધાન્યોને જુદાં જુદાં રાખી યોગ્ય રીતે
 સાચવી હમેશાં જુદી જુદી રસોઈ બનાવે
 છે. એટલે કોઇ દિવસ ઘુવેરની દાલ, કોઇ દિ-
 વસ મગની દાલ, કોઇ દિવસ અડદની દાલ
 વજેરે દાલ સાથે ઝીણા ચોખાનો ભાત બનાવે
 છે. જગા ચોખાનો ખીચડી બનાવે છે. કોઇ
 વખત રોટલી, કોઇ વખત રોટલા, કોઇ વ-
 ખત દડી, શાક, પૂડવા, ટોકળાં, વડીપાપડ,
 ખૂરજુપૂરી, કચોરી, બજાયાં, ફૂવડી, વડાં,
 મનભોગ, લાપસી, લાડુ અને પૂરીઓવજેરે
 બનાવો પતિને અનેક સ્વાદોનો અનુભવ કરાવે
 છે અને કરે છે. તેથી પતિના સ્ત્રીર-
 ની કાર્તિ તેજ, બલ, ઉત્સાહ, કામ કરવાનું
 સામર્થ્યવજેરે વધવા લાગ્યાં. એ પ્રમણે
 કેટલેક વખત જતાં એક દિવસ વૈરાગ્ય સા-
 દ્ધાજીને પૂછ્યું કે મિત્રા આપણે બનેનો નિર્વાહ
 કેમ છીએ અને ધર્મોદોળગાર, સમાન હતાં
 તમે દુર્ગલ નિરતેજ અને બલવગરના કેમ
 દેખાઓ છો? મને તો આપણે આરંભેલા
 આ આપારથી દરેક રીતે સ્વાદો દેખાય છે.

માટે આમ કેમ છે? બ્રાહ્મણે પૂછ્યું કે તમે
 હમેશાં શું જમો છો? વૈરાગ્યે કહ્યું કે દાળ,
 ભાત, રોટલી, શાક, દૂધ, સાકર, પાપડ, સેવ,
 વડી અને કોઇ દિવસ મોદકવજેરે મિથાજ
 જમું છું. આ વાત સાંભળી બ્રાહ્મણ શંકાકુલ
 થઇ બોલ્યો કે હું તો હમેશાં દેવરાં અથવા
 ખીચડા ખાઉં છું. તમે એ અનેક ભતના
 પદાર્થો ક્યાંથી ખાઓ છો? બ્રાહ્મણે જણવું
 કે જરૂર આમાં કંઈ કપટ છે કાં તો પા-
 ઞંત્રથી દુકાનમાંથી ઉત્તમ ધાન્યો ઉઠારી જતો
 હશે તેવજર આ વાત બને નહિ વૈરાગ્યે
 બ્રાહ્મણના મનમાં યથેલી શંકાને ભણી લઇ
 એક દિવસે અપોરપછી પોતે જતાં આવતાં
 બ્રાહ્મણને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. અર્ધા ઘર આ-
 મળે જમ લાં તેની સ્ત્રી ઉપરમથાણે તે તે
 ધાન્યોના કણોને જુદા જુદા પાત્રોમાં વીણીને
 નાખતી હતી. તે દેખી બ્રાહ્મણે પૂછ્યું કે
 આ શું કરો છો? તેણીએ સર્વ દ્રવ્યકત કહી
 સંભળતી અને કહ્યું કે “મહારાજા ધરમાં
 કમાધને નાખવું એ પુરવતું કામ છે, પણ
 ધરમાં આવેલા પદાર્થોની યોગ્ય વ્યવસ્થા
 અને તેનો ઉપભોગ કરવો એ બીવું કામ છે.
 એટલામાટે “ન ગૃહં ગૃહમિલાહુર્દેહિણી ગૃહ-
 મુચ્યતે” ગૃહ એ ખરીરીને ગૃહ નથી પણ
 ગૃહિણી [શાણી આ] એજ ગૃહ કહેવાય છે.
 સાધારણ સ્થિતિમાં પણ સાધારણ સ્થિતિ
 નહિ દેખાવા દેવાઉપરાંત ઉત્તમ સ્થિતિ
 દેખાડવી એજ સ્ત્રીનું કામ છે. એટલા
 માટે “મિત્રમાપદિ જ્ઞાનીમાદ્યાર્થાં વ મિત્ર-
 વધુવે” કોઇ આપતિ આવે ત્યારે મિત્રની

પરીક્ષા થાયછે અને પૈશવની તથામ, સાધા-
રણદશામાં સ્ત્રીની પરીક્ષા થાયછે. વગેરે શ-
બ્દોથી બાહ્ય સમગ્ર મયો કે 'આમાં વૈરમનું
કપટ નથી પણ તેની સ્ત્રીની ચાતુરી છે. આ
દાખલા ઉપરથી સ્ત્રીએ કેવી રીતે ધરતી વ્યવસ્થા
ચલાવવી તે પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવેછે. સ્ત્રીએ
કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ તેવિશે શ્રીમદ્ભાગ-
વતમાં કહેલું છે કે "સ્ત્રીએ પતિની સેવા કપટ,
આલસ્ય અને પ્રમાદથી રહિત રહીને કરવી.
પતિના સંબંધીઓસાથે પણ અનુકૂળ રહેવું,
અસહ્યતા પ્રિય કામે એવો વાગ્યવ્યવહાર
કરવો, ક્રોધનો ભાગ કરવો, અંભીરતા રા-
ખવી, શીતનું સંરક્ષણ કરવું, ધરમાં વાસીદાં
સેવન, રંગોવાળાં મંડલો, વસ્ત્રોપાત્રો અને
ઉપકરણોની પવિત્રતા તથા સ્વચ્છતા રાખવી,
પોતે યોગ્ય વસ્ત્રાદિકથી અશ્વંકૃત રહેવું, ઉત્તમ
જોત્તમસામગ્રીથી પતિને સંતુષ્ટ કરી પોતે
સંતુષ્ટ રહેવું. કાચમાં મનુરાધ રાખવી, ધ-
ર્મમાં પ્રેમ અને પતિઉપર રમેહ રાખવો
તથા પ્રજનનું યોગ્ય પાલન કરવું."

પ્રાચીનકાળમાં ચક્રવર્તી રાજાંભુવમનુ મ-
હારાજની લાકડવાણ પ્રિય પુત્રી દેવદૂતિએ બા-
દશપતિ કર્દમમુનિની કેવી સેવા જગતી હતી?
અરિમુનિનાં પત્ની જનસુનાએ, વસિષ્ઠમુનિનાં
પત્ની અરુપતીએ, અગરસમુનિનાં પત્ની માયા-
મુદ્રાએ અને સત્યવાત્સી પાત્રી સાવિત્રીએ
પતિની કેવા સદ્ભાવથી સેવા જગતી છે?
કે જેતા પ્રભાવથી અનંતક જામુથી પોતાની
'સવક્રાંતિ'દ્વારા તેઓ દ્વાતીનેજ લોકવેછે
એ વાત વારંવાર ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ.

સુપક સ્ત્રીએ હું સર્વથા સ્વતંત્ર થઈ જઈ
તો ઠીક એવી કલ્પના કરવી નહિ. કારણ કે—
પિત્તા રક્તિ કીમોરે મત્તા રક્તિ થાવને । .
પુત્રસ્થ સ્થાવિરે માવે ન સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યમર્હતિ ॥
સ્ત્રીએ બાહ્યાવસ્થામાં એટલે વિવાહપહેલાં
પિતાવગેરે પોષકવર્ગની દેખરેખનીએ રહેવું,
બાવનાવસ્થામાં એટલે યપાશાસ્ત્ર વિવાહપછી
પતિની દેખરેખનીએ રહેવું અને જુદાવસ્થામાં
પુત્રવગેરે પોષકવર્ગની દેખરેખનીએ રહેવું
એટલે પૂર્વાવસ્થા, મધ્યાવસ્થા અને અંતિમા-
વસ્થામાં સ્વતંત્ર થઈ રહેવું નહિ એમ જનુ-
ભગવાનની આજ્ઞા છે. સદ્મમદ્ભિયી વિચારયું
તો સર્વપ્રકારની યથેષ્ટ સ્વતંત્રતા, એ સર્વને
ભાટે ખરા દિતની સાથે સયોગ ન થવા
દેવામાં અનુકૂળ ઉપસર્ગરૂપ છે જે વિદ્ય
અનુભવમાં શરીરને, મનને કે હૃદયોને પ્ર-
તિદૂષણયું ન બનાવતાં એટલે શુચિકારક
યમને પરિણામમાં મોહોદા અનર્થને ઉત્પન્ન
કરે તે વિદ્ય અનુકૂળ ઉપસર્ગરૂપ કહેવાયછે
અને જે સરીર, મન અને હૃદયોને તેજ
વખતે અશ્ચિ, અથવા દુઃખનો અનુભવ કર-
તાવી વર્તમાનસમયમાં તથા ભવિષ્યકાળમાં
અનર્થનો પરિણામ આપે તે પ્રતિદૂષકઉપ-
સર્ગ કહેવાયછે; એટલાંભાટેજ ન્યાયશાસ્ત્ર કે
જે મેદાનુપાધી હોવાથી જ આરિતક દર્શનો-
માંનું એક મનેનર્મપ્રધાન હોવાથી મોહોદા સુ-
દ્ધમ વિચારશીલોને પણ પોતાના ધર્મવાચ્યોદે-
કાવચિજ્યોની રાખેજનથી સુદ્ધિમતાના અ-
ભિમાનને જળાતક રથી ઊઘાવી દેનાર દર્શન
છે, તેમા "અનુભૂવેદનીયં મુત" "પ્રતિદુષ્ટ-

વેદનીય દુઃખ” એટલુંજ લક્ષણ આપ્યું છે; એટલે તે ખરીરીતે સુખદુઃખના પારિણમિક સ્વરૂપના નિર્વચનતરફ લક્ષ્ય નહિ રાખતાં સર્વસંવેદ સામાન્ય આભાસિક પ્રતીતિના અનુવાદરૂપે નિર્વાહિત થાય છે. એ પારમાર્થિક સુખદુઃખના લક્ષણવિષે તેનું લક્ષ્ય હોય તે એ બંનેને આધિક્યવેદક વિશિષ્ટજનસંવેદ વિશેષણ આપત. એ પ્રમાણે સ્વાતંત્ર્યનું અનુદૂળ ઉપસર્ગસ્વ સર્વસંપ્રત છે. આ રથાયા એક આવી શંકા ઉઠે છે કે “યદ્યપ્યથા દુઃખં યદ્યદાત્મવતં સુખં” એ શાસ્ત્રીય સુખદુઃખનું નિર્વચન, ઉપરના સિદ્ધાંતથી ઉચ્છેદન જવાને લીધે અગતિક યદ્યપ્યથા આનું સમાધાન આ પ્રમાણે છે કે આ સુખદુઃખનું નિર્વચન વેદાંતદર્શનાનુસાર છે. એટલે વેદાંતગમ પરમાત્માસિવાયનો બીજો સુખનો પ્રપંચ મિથ્યા છે તેથી તેમા આસક્તિદ્વારા અનુભવ પારવશ્ય એ દુઃખ છે અને પરમાત્માના સ્વરૂપમાંજ નિમગ્ન રહેવું તે સુખ છે. તેથી દ્વિહાગિમાન ગૃહસ્થવર્યાના સંબંધમાં આ નિર્વચન લાગુ પડતું નથી, તેથી અહીં હેતુસાધુથી વિવિધેત સ્વાતંત્ર્યનો અર્થ નિરંકુષરૂપે ક્ષિત થાય છે.

અમે તેવા મનુષ્ય જ્યારે નિરંકુષરિધિતને મામે છે ત્યારે અનાદિકાલસિદ્ધ પ્રવૃત્તિમાંનાં સુસાદરી કરવાની સ્વાભાવિક રૂચિ હોવાથી ક્રિવેક દૂર યદ્યપ્યથા અને તેથી દિતકારી આર્ગની સુસાદરી કે જેમાં પોતાની મુશ્કેલી પ્રમાણે નહિ, પણ હેયોપાદેય શુદ્ધિપ્રકારને

અગવો કરીનેજ ચાલી શકાય છે તેતરફ અરૂચિ થાય છે અને તેથી પુરુષાર્થસિદ્ધિરૂપ પ્રાપ્ત્યવર્યાનની પ્રાપ્તિ થતી નથી. એટલા માટે મનુષ્યમાત્રે ગૃહજનો, વૃદ્ધજનો, મિત્રજનો, વિદ્યજનો, દિતોપદેશજનો અને તેવા બીજા યોગ્યજનોના તે તે કાર્યપ્રવૃત્તિમાર્ગમાં યોગ્ય અંકુશની જરૂર છે. “પુરુષઃ પ્રજાવંત-દુષ્કરણમ્યત” વ્યવહારમાં પુરુષવર્ગ મુખ્ય છે અને તે સિવાયના બીજા સ્ત્રીવર્ગે પરાયે તેના કાર્યોપયોગી સાધનરૂપ છે. એ સામ્યવાદથી સર્વકરતાં મુખ્ય ગણાતા પુરુષવર્ગને પણ નિરંકુષપણમાં રહેવું તે યોગ્ય નથી, સારે સ્વીચમં કે નો સુષ્ટિના નિયમપ્રમાણે પરતંવતાપ્રધાન હોય તેજ યોગ્ય ગણાય છે. તે સ્વતંત્ર એટલે નિરંકુષરિધિત ભોમવે તે તે શાસ્ત્રી તથા લૌકિક વ્યવહારથી કેટલું અવૈજ્ય છે નિરંકુષપણના પર્વાપર સ્વાતંત્ર્યથી થોભાએ અધર્મની ઉત્પત્તિ થાય છે. વેદશાસ્ત્રની જાણ એ સર્વને માટે પહેલે અંકુશ છે. વેદશાસ્ત્રને જાણનારાઓની આજ્ઞા એ બીજો અંકુશ છે, વૃદ્ધોની આજ્ઞા એ ત્રીજો અંકુશ છે અને ન્યાયવર્તી નૃપવર્ગેનો પ્રભાવ એ ચોથો અંકુશ છે. એ અંકુશોના વરચર્ચા રહેન રહી સર્વપ્રકારના અનાયારોના તથા દુરાચારોના પાંખમાં સપડાતી નથી અને અચવાન પણ એવી ઉતમ બીના ઉદ્દેશથી લખે છે કે એવી સ્ત્રીઓને પિતાવર્ગે જનક લોકોએ, સાધુઓએ, પતિએ અને સથુર-જનના લોકોએ સત્કારવચનોથી તથા અનંકાર

અને વાદિથી સ્ત્રીઓને પ્રસન્ન રાખવી. કા-
ચ્છ કે સ્ત્રીઓ ને પ્રસન્ન હોય તો ગૃહસ્થધર્મનું
યથાર્થ પાલન થવાથી કલ્યાણની પ્રાપ્તિ
આપ છે, જે દેશમાં, જે ગામમાં અને જે
ઘરમાં સ્ત્રીઓની યોગ્યતા જળવાય છે ત્યાં
દેવતાઓ પણ પ્રસન્ન થઈ રહે છે અને જ્યાં
ઉત્તમસ્ત્રીઓ નિરર્થક તિરસ્કારવગેરેથી દુ-
ઃખાયા કરે છે, ત્યાં સઘળી ગૃહસ્થાશ્રમસંબંધી
ક્રિયાઓ ધડાવગરની થાય છે. જહેન અને કુ-
ળની સ્ત્રીઓ યોગ્ય છતાં યોગ્ય સંસ્કારને પ્રાપ્ત
થાય નહિ તે કુળ 'યોગ્ય' વખતમાંજ કેાઈ
મહોટા અકસ્માત્ અનર્થમાં પડે છે અને જો
તેઓનો યોગ્ય સંસ્કાર થયા કરતો હોય તો
હમેશાં 'તે કુળ અવ્યુદયતું' પાત્ર થાય છે.
જે કુળમાં બાપાંની સર્વ પ્રકારની યોગ્યતાને
લીધે પતિ સંતોષી રહેતો હોય તેમજ પ-
તિની સર્વ પ્રકારની યોગ્યતાથી બાપાં સંતોષ
વાળી રહેતી હોય તે કુળ હમેશાં કલ્યાણને
પામ્યા કરે છે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું
છે કે કુળની સ્ત્રીઓ જો અધર્મને માર્ગે ચાલે
છે, તો તેઓ આખા કુળને પાપમાદ કરી
નાખે છે. એટલામાટે સ્ત્રીઓએ કુળધર્મ,
ભતિધર્મ, દેશધર્મ, પરંપરાપ્રાપ્તધર્મ અને સા-
શ્રધર્મ એઓની વ્યવસ્થામાં કોઈ રીતથી
લોકવિરુદ્ધ કે ધર્મવિરુદ્ધ ન થાય તે વાતનું
પૂરતું ધ્યાન રાખી વર્તવાતું છે. શસ્ત્રમાં સ્ત્રી
ઓની જે નિંદા જોવામાં આવે છે તે તેઓના
કુસંગવગેરેથી લાગુ પડેલા દુશુણેના ઉદ્વેગથી
છે. અથવા તો કેવળ અચુક વ્યક્તિઓમાં જ
વંસરક્તિનિવરણ રત્નેશુપ્રધાન તથા તમેજીવુ-

પ્રધાન, પ્રકૃતિના પ્રાબલ્યથી થતા રાગદ્વેષપ્રધાન,
સ્વાધર્મસાધનરીત પ્રવૃત્તિની ઉલ્લેખ રૂપિથી થતી
અન્યનિરપેક્ષતાથી રહેલા દુશુણેના ઉદ્વેગથી
છે. આ વિષય સ્ત્રીઓએ ધ્યાનમાં રાખવાનો
છે કે સ્ત્રીજાતિને માટે શાસ્ત્રોમાં તથા લોક-
વ્યવહારમાં જે સાદૃશકારિત્વ, અનુત્તમ, માયા-
મિત્વ, ગૃહાત્વ અને અધિવેશિત્વ વગેરે
દુશુણેનો આરોપ કરવામાં આવે છે તે દુશુ-
ણેને અને સ્ત્રીઓને જો, ધટવ્યક્તિને તથા
ધટવ્યજાતિને, પૃષ્ઠીદમ્બને તથા મધ્યશુણે, જ-
લદમ્બને તથા રસશુણે, તેજોદમ્બને તથા રૂપ-
શુણે, વાયુદમ્બને તથા રસશુણે અને
આકાશદમ્બને તથા શબ્દશુણે જેમ અવિના-
શાવપ્રયોગક સમવાય સંબંધ છે તેમ સમ-
વાય સંબંધ હોય તો સ્ત્રીઓને માટે મહા-
ભારત કે જે ઐતિહાસિક સ્મૃતિઓમાં સિરા-
મણિરૂપ છે તેમાં ધર્મશાસ્ત્ર મુદિષ્ટિરાગ્નના
પ્રઅભિષરથી મંગાના પુત્ર બાલભલ્લચારી ભીષ્મ-
પિતામહે ઉપદેશ કરેલું સ્ત્રીધર્મોનું આખ્યાન
સર્વથા બર્ધ થયુલ્લભ. કોઈશાસ્ત્રમાં ધટમાંથી
ધટવ્યજાતિને દૂર કરવાનું સાધન અથવા ઉ-
પદેશઆખ્યાન આપેલું નથી. તેથી જો સ્ત્રીઓ
શાસ્ત્રોક્તઉપદેશને અનુસાર ચાલે અથવા આ-
લવાધારે અને તે પ્રમાણે ચાલવાનાં સાધનોનો
આશય કરે તો અવશ્ય પોતાના દુશુણેને,
દૂર કરી સદ્ગુણોનું પાત્ર થઈ શકે.

ભીષ્મપિતામહે કહેલા સ્ત્રીધર્મનો સારાંશ
આ પ્રમાણે છે કે જે સ્ત્રી, હમેશાં પવિત્ર,
ચતુર, પતિને અનુસરનારી અને પ્રિયવાક્યોને
બોલનારી હોય છે તે સ્ત્રી, રૂપાંતરથી લક્ષ્મીજ

છે એમ સમજવું, જે સ્ત્રી, હમેશાં સ્નાન કરી અધિકારપ્રાપ્ત ધર્મ કરનારી, નિષ્કામિત આદાર વિદાર કરનારી અને આવરણક પ્રસંગવગર નકામું કાપણુ નહિ કરનારી હોય તે સ્ત્રી મનુષ્યને રૂપે દેવતાજ છે એમ સમજવું, રસવતીના કાર્યમાં [રસોહના કામમાં] અતિ કુશલ, યોગસેમમાં મુદતા ન કરનારી, બ્યવહારના અગરકવાળા પ્રસંગોમાં અથવા શુભવસ્તુખરેલા હોવાથી ઉત્પત્તિ પામવાના કાર્યોમાં સરસ માગે મોધીકદારી વિશેષનો વિશેષ કરનાર અને આપત્તિરૂપ સમુદના ઉપાયરૂપ મોઢાથી તથા સદનથીવત્તાથી તથા કૌશલ્યવંનથી પાર દેખાડનાર છુદિવાળી સ્ત્રી સર્વમાં ઉત્તમતાનું પાત્ર ધાવ છે. જેના હાથથી તથા ઉદરથી સુભક્ત, સુરેદ, સરસ અને ઉજ્જવલ પાક [રસોહ તથા બીજા અર્થથી આલક] થતો હોય તે સ્ત્રી ઉત્તમ ગણાય છે. જે સ્ત્રી ધરના કામકાજમાં દાસીનું કામ કરતી હોય, જોગનમાં માતાનીપેઠે ખરી લાગણીથી સંતોષ આપતી હોય, વિપત્તિમાં વિપત્તિને દૂર કરવાના ઉપાયો બનાવતી હોય તે સ્ત્રી સર્વમાન્ય ધાવ છે. જે સ્ત્રી પતિના ખરા દિતને માટે જેવી લાગણી રાખતી હોય તેવી લાગણી બીજા અન્યથાસિદ્ધ થતા કાર્યોમાં, સાંસારિક સુખોમાં, ઐશ્વર્ય મેળવવામાં અને તેવા બીજા અલંકારો અને વસ્ત્રાદિકના લાભમાં ન રાખતી હોય તે સ્ત્રી સર્વદિતનું પાત્ર ધાવ છે. જે સ્ત્રી હમેશાં પતિની પહેલાં પ્રાતઃકાલમાં નિદ્રાનો ત્યાગ કરી ધર્માચરણમાં પ્રવર્તવાનાર હોય, ગાળની સેવા કરનાર હોય, શુદ્ધનોની

ચેત્ત્વ સેવામાં તત્પર હોય, ઉપકરણોની શુદ્ધિ રાખનાર હોય, સાસુ સસરાની આજ્ઞાને વેતરીકે નહિ પણ ફરજતરીકે પ્રેમથી ઉદાસનાર હોય તથા માતાપિતાના કુળને ઉજ્જવલ કરનાર હોય, તે સ્ત્રી કોઈ દિવસે દુઃખી થતી નથી, સ્ત્રીએ પતિ જે વસ્તુ કરના હોય, વસ્તુ કરતા હોય, ઉપવાસ કરતા હોય અને તેનું કોઈ સત્કર્મ કરતા હોય તે પોતાને માટે જુદો વસ્તુ, વસ્તુ, કે ઉપોદ્યોગ કરવાનું આવરણક નથી, કારણ કે સ્ત્રી અર્ધાંગના હોવાથી પતિની સેવાદ્વારા પતિએ કરેલા વાવહરમંકર્મમાં તેણીને ફલનો ભાગ મળી શકે છે, કે જેમ રાગને પ્રભમાંના ધાર્મિક આજ્ઞાના ધર્મકર્મમાંથી અમુકભાગ મળે છે. ઉત્તમકુળની સ્ત્રીએ માટે પતિમાં શુદ્ધપ્રેમ, આશ્રિત દાસદાસીઓઉપર દયા, સાસુનેરે વૃદ્ધસ્ત્રીઓ પ મે નમ્રતા, દેશણીઓ તથા જેઠણીઓમાં રેદહાસ, શુદ્ધનનરક ગારવ અને આલકવગેરે અપરાધ કરે તે પણ તેઓઉપર ક્ષમા; એ સર્વ સદાચારજ તોષણસવગેરેનું ફલ આપી શકે છે. તેમ પોતાનો પતિ જહારથી ધરબાળ આવે ત્યારે આસનઉપરથી અશુભન [સામું ઉઠાવવું] કરવું, પતિને પત્ર ધોરામાટે જળ આપવું, ત્યારપત્રી આસન આપવું અને તે પછી કહે તે પીવામાટે જળ આપવું, પૂછે તે વાતનો સાદારી નમ્રતાથી ઉત્તર આપવો અને આજ્ઞા કરેલો શિરોમાન્ય સંકાર કરવો. એ દૈનંદિન અવહાર છે. મહાકવિ કાલિદાસવિરચિત સર્વસાદવજનપ્રિય અભિજ્ઞાનશાસ્ત્રમાં

જ્યારે શકુંતલા પુત્રની સાથે પોતાને સાસરે જાય છે તે પ્રસંગે જતી વખતે તેણીનું પુત્રની પેઠે સંરક્ષણ કરનાર વૈશંપાયનના શિષ્ય મહર્ષિ કપ્તવસુનિએ સાસરામાં સ્ત્રીરીતે વર્તવું તેવિધે સંક્ષેપથી ઉપદેશ કર્યો છે કે શકુંતલા! શુરજનોની સેવા કરજે, સખતી હોય તો તેઓમાં પણ દ્રેષ્ટાંત ન રાખતાં પ્રિયસખીતરીકે મનોવૃત્તિ રાખજે, ઢાઢ વખત પતિતરફથી ક્રોધાગતનો તિરસ્કાર યાચ તોપણ તું તેનો તિરસ્કાર કરવાના વિચારને પણ જન્મ આપીશમાં, ચાકરનોકર લોકાતરફ અત્યંત આતુરીથી વર્તજે અને પતિની કૃપાથી ઐશ્વર્યાદિની પ્રાપ્તિ યાચ તો પણ ક્રોધાગતનું છોકેતપણું કરવું નહિ. બધુ જનોતરફ વાતસલ્ય રાખવું, પતિના મિત્રવર્ગ-તરફ નમ્રવચનોથી વ્યવહાર, પતિના સતુવર્ગ-તરફ ખેદજીવિ, હરવાદરવાની ધમ્મ યાચતો પતિએ કાર્યપ્રસંગે જવામાટે પ્રસન્નતાથી દસાવેલા સંબંધીવર્ગોનાં શુભે, આવરણ મહાશિવરાત્રિજેવા મનોત્સવના યુગ્ય દિવસોમાં મહારવના દર્શનમાટે શિવમંદિરમાં અને અભિનિકટ સાતિવર્ગમાં વિવાહવગેરે આવરણક પ્રસંગે સંબંધે તેઓનાં શુભોમાં રાસ નહુંદ તથા પ્રાદ સદાચારી સ્ત્રીઓસાથે જવાનું છે. ગીતગાનની ધમ્મ યાચ તો પ્રતીન સ્ત્રીઓનાં ચરિત્રો, રામચંદ્ર અને સીતાના વિવાહસંબંધી ગીતો, મહાદેવ અને પાર્વતીના વિવાહસંબંધી ગીતો, અને પતિ-

સંબંધી શુભપાઞ્ચ ઉત્તમ કૃતોનાં વર્ણન-ગર્ભ ગીતો ગાવાનાં છે. દ્વાર્ય અતિ મંદતા-વાળું, સખ્દેચ્ચારણ મર્ચાદામુકત, દષ્ટિ આસે-પત્રગરની તથા વિકૃતિવગરની રાખવાની છે. પતિએ કરેલી વાત તથા ધરની વાત ઢાઢ-પાસે કરવી નહિ તથા સાંભળેલી વાત પણ જો નિરર્થક વિશેષ કરાવનાર હોય તે ધરમાં કરવી નહિ પોતાનાં બાલકોને યોગ્ય આદાર-ચિદારથી તથા રનાન અંગન અવયંગ અને વજાદિકદારા યોગ્ય પોપણથી શુદ્ધ પમાડવાં જોઈએ, બીજાનાં જાળકોને પણ પોતાનાં જાળક-જેવી દયાદષ્ટિથી જોનાં, રોગાદિ અવસ્થામાં પણ પતિ તથા તેના ધરના મુખ્ય જનોના મત પ્રમાણે આપધાદિ ઉપચારો કરવા, પતિના પ્રવાસમાં મિષ્ટાન્ન ભોજન, પરચુદગમન અને તાંબૂલ વગેરે ઉપચારોને છોડીદધ તમામ સાદી પદ્ધતિથી રહેવાનું છે. એ પ્રમાણે જે સ્ત્રી શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી તથા વ્યવહારપદ્ધતિની વિચક્ષણતાથી અલે છે તે સ્ત્રી ઉત્તમશોકમાં દિતનું પાત્ર યાચ છે એમાં કશા સંદેહ નથી. આપણા દેશની સ્ત્રીઓ આ સ્ત્રીહિતશિક્ષાની પદનપદનદ્વારા પ્રખ્યાતિ કરી પોતે તથા બીજી સ્ત્રીઓને સદાચારનું પરિશીલન તથા સદાચારની અભિરુદ્ધ શુદ્ધવ્યવહારનું પરિશીલન કરીને તથા કરાવીને પરમ કષ્ટાણુનું પાત્ર યાચ એવી સર્વ શક્તિમાન પરમેશ્વરપામે અમારી પ્રાર્થના છે.

‘અંકુશ’ માસિકનું-

વાર્ષિક લવાજમ હિંદ માટે રૂ. ૨-૮-૦

૩૧

૩૧

દેશાવર માટે રૂ. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત

જામનગર-કાકીઆવાડ.

વસંતવર્ણન.

વસંતતિલકા.

સુ શીતકાલ વધનાં સદુ દુઃખ પામે, રઠોથી સાધન પુરાં ન પડાય કામે;
 આની દયાથી રવિ ખૂબ નમે પ્રકાશ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૧
 સુ આ સુવર્ણમય મંદિરટોચ જાણે, સું લાલ પુષ્પમય કેઠ દડો વિકાસે;
 છે સૂર્ય એ નથીજ મોલક? લાલ ટાંચ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૨
 સંતાપ આપથી ખમાય ન એમ જાણી, ઝમેલિયે વિવિધ વાસ કરેજ પ્રાણી;
 અંધા ચમેથી શુભશામથી ખૂબ જાણ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૩
 આ જામ ને જીમ્મતળી શુભ વેલ શોભે, જે દેખવા જનતણું મન ખૂબ લોભે;
 આ મોગરો અતિ મુગધથી ગ્રેધ બાર્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૪
 મધો અનેક બદુ શોભી થયેલ જાણી, ધર્ષા કરેલ સખાં દિલ બદાર બાળી
 વેળે થતો મહિન માલનિનો જણ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૫
 મોટા અમૃદિથી નમેવ જણાય જેવા, આંખા ફોલોથી બદુ નમ્ર બનેલ તેવા;
 લાટી લટાથી જન તાપ મટાડનારા, દેખાય ચોખ્ખ સમયે જન જેમ સારા. ૬
 સુ અંધમરવરથી ગાન કરી જનોને, આનંદમગ્ન નૃપતુલ્ય બનાવવાને;
 કોકિલ આ કવરવોકરી ખૂબ ટાણ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૭
 સંતાપ સૂર્યથી થતો ન ખમાય તેથી, ધારાર ધરે જમ્મ રહે ધનિયો સુખેથી;
 શીતોપચાર કરવા જન સર્વ લાગ્યો, આતો વસંતઋતુ ચૈત્રની સાથ આવ્યો. ૮

શાસ્ત્રી કેશવલાલ રૈવાસંકર—મમનમર.

નિઝામકર્મની મહતા.

લેખક—શ્રીયુત બાલકવિ—અમનગર.

‘વયા તામ તથા ગુણાઃ ખરેખર મોહમયી નગરી. એ અલભેલી મોહમયીમાં કેલાખાના સ્વપ્નકિનારાઉપરના ધનાઢ્યોના બચવા ૫ સ્ત્રીપરજ સ્વર્ગની પ્રતીતિ કરાવે છે. તેમાં ‘લક્ષ્મીભવન’ કોઇ રાજમંદિરજેવુંજ ચોમેરે તેની બાંધણી મજબુત અને ટકાઉ છે નામીયા કારીગરોના હાથથી તે બધાયુ હતુ કૃત્ય ધરાવીયત ચિત્રકારોના ચિત્રો તેમાં બી-તપર લટકતાં હતાં. આ ભવનની શોભા, તેની અંદરની સુખ્યવસ્થા, અને એક દર રચના જોઇ, તેમાં માલેક કોઇ કચેડોપતિ કાઢીયો હોવો જોઇએ એમ જોનારને તુરત જણાઇ આવતું. તેમાં ધરોપની જુદી જુદી અને સ્ત્રીન—જાપાનઆદિ દેશોમાની ઉત્તમોત્તમ અને અદ્ભુત વસ્તુઓ સંગૃહીત કરેલી હોઇને, વિલાસતમાંના કોઇ લોકના મહેલજેવી શોભા આ લક્ષ્મીભવનમાં પ્રત્યક્ષ જણાય, તેમ કર ત્યાંમાં જરાપણુ ક્યાસ રાખી નહતી.

લક્ષ્મીભવનના લક્ષ્મીદાસરોક મુખજના પ્રસિદ્ધ નામીયા વેપારી હતા તેગની ત્રણ આર મિલો હતી. વેપાર ધમધોકાર ચાલતો હતો. લક્ષ્મીદાસરોક કોઇ દિવસ જૂલયાપ ખાતા નહિ, કેમકે આગળસુધી વિચાર કરીનેજ તે કોઇપણ કામને આરંભ કરતા. વેપારમાં અહુ દફા હતા. પ્રથમજ નફોટાના આંકડા

માંડી પછીજ તેની ચર્યાત કરતા.

લક્ષ્મીદાસરોકનો પુત્ર હરિદાસ ત્રિદાસના સમાં બહુ આમલ વધેલ હતો શેઠે કળવણી આપવાપાછળ ખર્ચ કરવામાં જરાપણુ ક્યાસ રાખી હતી નહિ આટલીજધી સંપ-ત્તિનો ઉપભોગ કરવો, તેમાં ખતેખત હમેશા કરવો, પોતાની ડાપાઓમાં ડાપાએત કીર્તિ સંભાળવા ઉંચા દરજ્જાનુ, પાશ્વિમદ્વ્ય સિદ્ધાન્ત આવરવક છે અને ખાણું આપીને પણુ ડિગ્રીઓ ઊઠરાએ મેળવવી જોઇએ, એમ વૃદ્ધ શેઠણ પોતે સારીરીતે સમજતા હતા.

હરિદાસ બહુ ઉદાર, દયાળુ અને વિચ-ક્ષણુ, ઉનાત તેમ ઉદોગી હતો, શેરનો સ, પળો રસલાવ અને બધુજ પેારણુ તેને પસંદ પડતું એમ ન હતુ કોલેજમાં હતો, ત્યારે તે સીધી સડક મૂખીને ધણીવાર વખતે વખતે આડેદ મારે પણુ જતો. કોઇવાર રમત—ગમત અન ચેનવાડતગ્દ તેનુ મન વળતુ, તો કોઇવાર તે કુકાળફૂડ, અનાયા-શ્રમ, મરીઓમાટેની વિદોતેજક સલાસાર તનમનથી મહેનત કરતો લક્ષ્મીદાસરોકને આવા આડેદ રરતા ગમતા નહિ પણુ તે પ્રાપ્તે જુ પોટ્સે વર્ષે પુત્ર સિવવદાવરેતા એ ન્યા થયી ધીમે ધીમે હરિદાસને પેતાની લાલનપર વાળવા પ્રયત્ન કરતા પોતાને ખરો દાયદો

શાથી થશે? અવશ રોકડ શાથી વધશે? એજ દરિદાસે બરાબર સમજવું જોઈએ એ રોકડનું લક્ષ્યનિર્ણય હતું.

દરિદાસ થોડું થયાં બી. એ થયો હતો, ધીરે ધીરે પોતાની પેઢીની વેપાર લાઇનની માહેતી આપવા શેઠનો વિચાર હતો. તેથી દહે મોટા મોટા પ્રસિદ્ધ વેપારીઓ-દલાલો વિગેરેની દરિદાસને પિછાનો કરાવવામાં તે યુ-થાયા હતા.

૨

દીપોત્સવીના દિવસે સર્વત્ર આનંદમય હોય છે, દરેક વેપારી આ દિવસોમાં પોતાનાં સરવાળાં તપાસે છે લક્ષ્મીજીવનના લગ્ન દિવાનખાનામાં પિતા-પુત્ર વાતો કરતા બેઠા હતા.

“મેં વેપાર રોજગાર ચલાવ્યો તે સરલ અને ન્યાયસર રીતિથી ચલાવ્યો” લક્ષ્મી-દાસશેઠ બોલ્યા—“હુઆઈ કે લક્ષ્મી વેપારમાં બરકત યતી નથી. આખરકુધી કાઈ હુઆઈ નભે ચોડીજા! આ સિવાય બીજા પશુ મેં ધણું ધાર્મિક અને લોકા પયોગી કામો કર્યાં છે. આ બધાથી મને ફાયદોજ થયો છે. લોકોમાં મારી આબર વધી, પત વધી, મોટા મોટાઓની પિછાન થઈ, અને સત્કાર દરબારમાં પણ મારી માનમાન્યતા વધી સારા કામમાં મેં આપવા પડે, પણ તે બધું વિચાર કરીનેજ! હું વેપારમાં જે ધોરણે કામ લઉં છું તેજ ધોરણે આ બામતોમાં પણ લાગુ પડે છે દેનગી આપવી તે પણ એવીરીતે કે ધણુને લાભ મળે, અને આપણું નામ વહે.”

“એટલું?” માનનો લાંબ કરતાં દરિદાસે પુછ્યું—“આપણે જે કાંઈ આપવું, તે કાંઈરૂપે અગર તો એવીજ બીજા કાંઈ રીતે પાછું આવી મળે એ રીતે આપવું એજ આપનો આશય કે નહિ?”

પોતાને ઉપરોક્ત શબ્દોપર દરિદાસ બોલે છે એમ શેઠ માન્યું ને દસતાં દસતાં બોલ્યા—“બરાબર દાન કરવાનું તે પાત્રાપાત્ર જોઈનેજ કરવું જોઈએ. આપણા પૈસા બધે આપણને શું મળશે એ ન જોવું જોઈએ એમ.”

“તે જોવું જોઈએ”—દરિદાસે આજળ ચલાવ્યું. “પાત્ર જોવાવિના આપવું ઉચિત નથી અને એવાજ એક સત્કાર્યમાટે આજે પૈસા મળવાનું મારા મનમાં છે વિદ્યુદાસને આપ જણો છો હું કાલેજમાં હતો સારે તેણે મને કેવી સારી મદદ કીધી છે.”

શેઠે ઓકું દલાવ્યું દરિદાસ કાલેજમાં હતો સારે તેના અલગ વર્તનથી, તે એકવાર મુશીબતમાં ફસાયો હતો. પણ એ વખતે વિદ્યુદાસે તેની આજ્ઞા સંભાળી હતી અને ત્યારથી બંનેની સારી મિત્રાચારી બંધાયેલી હતી.

“હા. એ વિદ્યુદાસ જણ્યો કેમ તેનું ઠીક ચાપે છેને?” શેઠે પુછ્યું.

“ના ના. બિચારને વેપારમાં જાડજી કુ-કશાન બેગવતું પડે છે તેને વહુ અને એક તદ્દન નહાનો છોકરો છે. બિચારને પોતાને ફાવેલાથ પડવાથી ઓકડરે તેને કહ્યું છે કે હાથે કરતા દોઢે વરસ તેણે અહીંથી બહાર જવું જોઈએ. તેને એ મદદ આપણે આપવી એમ મારા મનમાં છે.”

“તેને મદદ લીધ. કેટલી તેમાં રકમ જોઈશે?”

“તેનું કરજ બદા કરી હવાફેર કરવા બધા તેમાં બહુતો પાત્રિકા હાજર રૂપિયા બસ થશે.”

“પણ તે વરસ દોઢવરસ હવાફેર કરવા જવાથી ખાત્રીપૂર્ણ સાબને થશે, એમ ડોક્ટર કહે છે ખરો?”

“ના ડોક્ટર કાંઈ તેવી ખાત્રી-પોલીસી આપતા નથી એવો ઉપચાર છે કરી લેવો, એમ તે કહેતા હતા” હરિદાસે ખુલાસો કર્યો

“મારા વિચારપ્રમાણે એ ખાલી ઉપચારમાં કાંઈ ફાયદા નહિ એ વેપાર થશે તદિ રહેશે કહેવાશે કાયદો ચલાવી ખાત્રી હોય તો એક રસ્તો ભુલો કે વિશ્વદાસ સાબને થયા નહી કોઈક દિવસે પણ તેણે આપણા ઉપકાર પાછા વાળ્યા હતાં પણ આ સુધી હવે હાથમાં તેને જોતાજ હોય તો સો સવાસો મેલકલી દે, ને માટે બહુતો એ તારા ઉપકાર માનશે થકું” અન્ય કાંઈ તેથી લાભ ચલાવો નથી

“ખાલી-સર્જો-લાભ-આભાર નહી ટોટો એ બાનતો વેપારની છે” હરિદાસે કહ્યું

“જનહારથી શ્રેષ્ઠ અને નફા ટોળાથી પણ હિંમતર એવું આ જગતમાં-સલા રમ્યા બીજા કાંઈક છે હું બિટલ દાસને મિત્ર માનુષ્ય અમુક વરસ પહેલાં ખરેખર તેણે મને સદાય કરી છે અજે તેને મદદ આપવાનો પ્રસંગ મને પ્રાપ્ત થયો છે તે વખતે નફોટોટો શું થશે એ નિશ્ચિત થી મળવા બેસું, તો માઈ અત કરજ

મને શું કહેશે” શું એ મારા મનુષ્યવતે જોવાવતો”

રોડનો પિત્તા કાંઈક ગયો તે બોલ્યા-“જાનતાથી બોલેલું જ મને ગમે છે. મારીપાસે ગરમ યજ્ઞ જોરદાર બોલવાથી કાંઈક વળવાનું નહિ પૈસાના પ્રમાણમાં જો બહોત ન મળે, તો તે ઉગ્રઉપજાઈ કહેવાયા તેવું ઉગ્રઉપજાઈ મને પસંદ નથી દીવાલીના તહેવારના હાથપરનીના આ વરસે તને હજાર રૂપિયા મળશે, તેની ગમે તે વ્યવસ્થા કરવા હું સુખત્યાર છે તારા ખાનગી વ્યવહારમાં હું હાથ નાખતો નથી એ તું જાણે છે”

“તે વાત ખરી” હરિદાસ બોલ્યો-“હવે પણ એક ખાખતમાં મારે રમ મેળવવાની છે કુખન નિવારણમાટેના રૂડમાં સ્વપસેવરો મામેળામ મદદ મેળવવામાટે ફરનાર છે, તેમની સાથે જવા મારો પણ વિચાર છે”

“બહુ જાનુ કામ” રોડ જરા ચીકાતા બોલ્યા-“કુકાલકાંડમાં અપણે મોની રકમ આપી છે કેમ પેપર તેનામાટે ચારા લેખ વિના ખાલી નથી હવેતો હું મારો ધધો ઉપાડી લે તો જત એવા રૂડમાટે ‘દયાપ્ર સુતી’ કરતા મામેળામ રખડનાથી શું”

હરિદાસ બોલ્યો નહિ થોડીવાર નીચું જોઈ જોઈ પછી ઉઠીને તે બહાર ગયો રોડ પણ પેતાના રોડ રમ્યા ફરવા લાગ્યા તેમનું મિત્ર આજે ઉદ્ભવ હતું બીતપરની દીવાલી એક મે જમીનોતરફ અન્ય દિશ્વિથી જોઈ તે એક આરામખુરમીપર પડ્યા, સામેજ એક રાઉંડટેમલઉપર કેમલાક માસિકોના અક, તેમનો જોશ સખધ હતો એની સસ્થાઓનહ

ત્રીપોટ' અને તેમનાં કાર્યોસંબધે સ્તુતિપ્રદસ' કે
લેખાવલીના પેપરના અંકના ચોક્કડા એ હતું.

શેઠએ ઉપરઉપરથી તે કાગળીયાં ઉઘ-
સાડ્યાં. તેમાં તેમના ધર્મોદાવિષે વખાણ
હતા. કામ્રએ તેમને 'હિંદુસમાજના આધાર-
સ્તંભ' કામ્રએ 'કલ્યાણનેશ્વરીના અવતારો'
એમ લખ્યું હતું પરંતુ નિત્યની માફક આજે
તેમને એ વખાણથી આનંદ થયો નહોતો.
હરિદાસસથેની વાતચીતથી તેમના મનમાં
વિચારપરંપરા ચાલી રહી હતી. પોતાના
સાધનાં ધર્મકાર્ય પાલાયુદ્ધ છે. કામ્રપણ પ-
રોપકારનું કે લોકહિતનું ઉચિતકામ કરવામાં
પોતે પાછી પાની બરી નથી એવી શેઠને
આત્મા હતી. પરંતુ હરિદાસ જોકે આજે
કાંઈ વધારે નહોતો બોલ્યો, તોપણ તેની
વાત કરતી વખતના અહેસાસથી. પોતે ક્યાંય
બ્રહ્મ કરી હશે કે કેમ? એમ શેઠને સંકા થતી
હતી આખરે કરાળીને તે એક કેમ્પર
જઈ પડ્યા. આખો બધ કરી. ચોડીવારે તે
ઘેસવા લાગી. ઘણીવારસુધી ને તેનીજ અ-
ર્થનિદ્રામાં પડ્યા.

૩

કેટલીકવારે શેઠને જણાયું કે—પોતે એક
રસ્તાની બાજુના ઝોટલાપર બેઠા છે રસ્તો
વિશાલ હતો ચોતરફથી માણસો એ રસ્તે
આવતા જતા, કેટલાક પાણીના ઝરણાઓ
ઓળંગીને આવના હતા તો કેટલાક મેઘ
નમાથી, કેટલાક જંમનમાથી તો કેટલાક
દુગરની ધારો ઉતરીને આવતા હતા ઘણા
માણસોનાં ટોળાં અગમથી પસાર થતા હતાં
એમાંથી કેટલાક તેમના તરફ જોતા અને

આપસઆપસમાં કાંઈ વાતો કરતા!

આ કયો દેશ છે? અને આટલા માણસો
ક્યાં જાય છે? એ સમજવાની શેઠને ઇચ્છા
થઈ. તે પોતાની જગ્યાએથી ઉઠીને રસ્તામાં
જતા માણસોને પુછપરછ કરવા તેમની
પાસે ગયા.

તેમાંથી એક લક્ષ્મીદાસશેઠને ઓળખ્યા,
તે બોલ્યો—“કાં લક્ષ્મીદાસશેઠ! ચાલશે કે
અમારી સાથે?”

“તમે બધા ક્યાં જાઓ છો?”

“આ રસ્તોનાં રસ્તો છે. હા અમારા-
માટે યુ ગોઠવણ છે, તે જોવા જઈએ
છીએ”.

“તમારી સાથે આ કાલ છે?”

“તેમની અને મારી ઝોલખાણ બહો
રસ્તામાજ થઈ, બાકી તમારી અને મારી
તો જુની ઝોલખાણ! તમે મને—તમારા
જુના ડોક્ટરને ઓળખ્યોજ હશે?”

આ ગૃહસ્થ લક્ષ્મીદાસશેઠના મામતો ડૉ
ક્ટર હતો. શેઠ બચપણમાં તેમનીજ ક્ષા
લેના

“હા” શેઠે કહ્યું—“તમારો સ્વર તો પ
હેવાના જેવોજ છે આ જગા મને કાંઈ
અદ્ભુતજ જણાય છે. પણ હું તમારી સાથે
આવું તો ચાલશે?”

“કેમ ન ચાલે? અહીં સૈમિાન પુણ્ય
કર્મોપમાણે બધની સમવડ કરેલી હોય છે.
આપણે યાત્રુવેકમાં હોઈએ છીએ, ત્યારે
સ્વર્ગમાનું આ નિષ્ઠું મકાન આપણે તૈયાર
કરીએ છીએ, એમજ માનેતો તમારામાટે!
તો અહીં મોટો બગેરો તૈયાર હશે”

“અરેજ. તેવો હોવોજ નોંધ્યો.” શેઠ બોલ્યા—“પણ આટલું વહેલું અહીં આવવું પડશે એમ હું ધારતો નહતો. ચાલો, ત્યારે સાથેજ નીકળ્યો.”

ડોક્ટર અને શેઠ વાતો કરતા ચાલ્યા. ડોક્ટરનું જીવન બહુભાગે નહાના ગામડામાં દુઃખી-ઓની સંભાળ લેવામાં અને તેમનાં દર્દો દૂર કરવામાં ગયું હતું. તેથી તેના જીવનમાં એવી કોઈ બહેર બાબત બની નહતી. શેઠજીના જીવનમાં માત્ર એવી ઘણીવાતો બની હતી તેમણે મ્હોટાં મ્હોટાં કારખાતાં ખોલ્યાં હતાં. નવીન સંસ્થાઓ સ્થાપન કરાવી હતી. મ્હોટાં માણસોસાથે તેમણે સંબંધ જોડ્યા હતા. પણ સ્વર્ગનો માર્ગમાં એ વાતો કહેવી તે અને સુઝતી નહતી.

ડોક્ટરસિવામ ખીજે એક લક્ષ્મીદાસશેઠની પિછાનવાળો નીકળ્યો. તે ગરીબ કારકુન હતો તેની સ્ત્રી ઘેણી ચલાયી દસ પંદર વર્ષથી ચેજાની હોસ્પિટાલમાં તે હતી. તેને એક આંધળા છોકરી હતી, તેના માટે તે રાત્રિ દિવસ શ્રમ વેડતો.

શેઠજી પ્રલદા પિછાનસિવાયના કેટલાં એક પ્રવાસીઓની દુકીકત પણ વાતચીત ઉપરથી તેમના જાણવામાં આવી. તેમાં એક ગરીબ વિધવા હતી. નેત્રીથી રહીને તેખીએ ઘણું કष्ट સહન કરી, પોતાના ચાર પાંચ એકરાને સદાચારનું શિક્ષણ આપી કમાતા કર્ણા હતા. એક માસ્તર હતો. પગાર નિઃચ્છાને દુકો હતો, તો પણ કરકસરથી ચાલી પોતાનું શિક્ષણ આપવાનું કેતવન નિર્ભરિત અને વપ્રવંક કરતો તેનો દાખલો લઈ

અને ઉપદેશ સાંભળી તેની પાસે બહુલા વિ-લાયીઓ ઉદોગી-પ્રમાણિક અને સ્વવશાલી બન્યા હતા. ખીજ એક ખાઇ હતી. તેણી અર્ધાંગ વાહુને લઈ ઘણી મુદતથી ખાટલાવરા હતી. તેની આવી દુર્દશા છતાં તેણીની વૃત્તિ આનંદી અને સંતોડી રહેતી. તેણીનાથી કાંઈ કામ બની શકતું નહિ, તોપણ તેના પરિચયમાં આવનારને તે સંતોષ અને ઉત્તેજ નવાતા વાર્તાલાપથી કૃપ આપતી. એક ખીજે ટ્રાળી હતો. તે દિવસે મીઠમ પોતાની નોકરી કરી રાત્રે અસ્પૃશ્યતાની નિયામમાં શિક્ષકનું કામ કરતો.

‘આ સઘળું મંડલ વાતો કરતું અને વચમાંથી કોઈ ગીતો ગાતું ચાલ્યું જતું હતું. સ્વર્ગમાં પોતાને સારી જગા-સુંદર ઘર મળશે, એવી તેમને ખાતરી હતી. લક્ષ્મીદાસ શેઠને પ્રથમ ઉદાસીનતાએ ઘેર્ણા હતા, પરંતુ મંડલના આનંદથી તેમનો ઉત્સાહ પણ વધ્યો. આ ગરીબ મંડલકરતા પોતાનો બંગલો બહુ મોટો હતો, અને તે જોઈ પોતાને અત્યાનંદ યશે એમ જોઈની માનીનતા હતી. કેરો પોતાના દાયથી ઘણાં મોટાં સહુલે ચર્ણા હતા, કેટલીક ગુની સંસ્થાનો જીર્ણોદ્ધાર પોતાના દાયે યશે; હતો, ધર્મગુરુઓને—મદાસળને મોળી રકમોની બેટો ઘરીને મંત્રુષ્ઠ કર્યા હતા. અરે! મુંબઈમાં તેમને વિક્ટોરીયા નદિ પણ મોટરોમાંજ ફેરવ્યા હતા! શેઠજી ધર્મનો યાબલો—મંડલના અગ્રેયર ગણાતા. એ મુશુશૂમિની કીર્તિનો બદલો પોતાને અવરય મળવાનોજ એવી શેઠજીને સંપૂર્ણ ખાતરી હતી.

૪

આખરે સમજા રવગદ્દારપાસે પહોંચ્યા, ત્યાં ચિત્રગુપ્ત બેઠા હતા તે ગભીરતાથી બોલ્યા—“તમારૂં રવાગત હો તમારો મકાન તૈયાર છે દેનનગરીમા જઈ પ્રવેશ પોતપોતાના ઘરમા દાખલ થવું”

બધું મડળ દેનનગરીની અંદર દાખલ થયું ચિત્રગુપ્તનો અનુચર દ્વાથમા નોંધપોથી લઈ તેમની સાથે નિકળ્યો, નગરીમા સર્વ જાતિ હતી નગરીમાથી એક નિર્મળ જલપૂરિત નદી વહેતી જતી હતી તેના મજે કાઠે સુદર અનેક કુલકાડો હતા નગરીમાના રક્તા મહોળા સરલ અને સ્વચ્છ હતા ધરો જુદાજુદા આકારના પશુ સુદર ગાને શો જીતા હતા, તેને ફરતા નહાતા મોટા બગીચાઓ હતા

આ મનુષ્ય ચાલતા ચાલતા તેમાથી એકેકનું ધર આવવા લાગ્યું તેમ તેમ તે આનંદથી અંદર જતું ધરતી અંદરનું મડન પશુ તેને જોલખી રમગત કરતું એવીરીતે સર્વ જ્ઞાનસ્થાનિજ સલામતા બધું મડળ એવી રીતે વિખરાઈ જતા લક્ષ્મીદાસરોડ અને પેલા ડોક્ટર એ બે જણાજ તે અનુચર સાથે રહ્યા તે એક બગલામ સે આવ્યા, એ બગલાને ફરતો સુદર બગીચો હતો અને અંદરનો બગનો પશુ અત્યારસુધી આવી ગયેન નકાનોકરના મોટો અને દેખાવડો હતો

ચિત્રગુપ્તના અનુચરે ડોક્ટરને કહ્યું—“આ તમારું મકાન આવ્યું અહીં રોગ, કુખ કે જ નજરે પશુ પડશે નહિ ચતુર્લોકમા

જે સનુચોસામે તમે ટક્કર લીધી તેનો અંતે પ્રવેશ સરખોપશુ થશે નહિ તમારો સારો કૃત્યો માત્ર અંતે ફાગદેસને માગ્યા છે તમે કોઈને મદદ કરી હોય, કોઈનું લખુ કર્યું હોય, કોઈનું કુખ-સકટ દાખ્યું હોય, કોઈને સુખી કર્યા હોય, એ બધા પુણ્યના ફળો અંતે જોખવવાના છે

ડોક્ટરને પોતાનો બગનો જોઈ અસાનંદ થયો અંદર જતાપહેલાં શેકજીતરફ જોઈ તેણે કહ્યું—“કેવું મનનું મકાન છે ? તમારો બગનો પશુ નજીકજ દશે આપણે વારવાર મળીશું હાલ તો તમે તમારું મકાન જોવા જાઓ”

ડોક્ટરના ગપાપછી અનુચરે પુછ્યું—“તમને હવે કયા લાઈ જાઉં ?”

“કયા કેમ ? મારે મારા બગને જવું છે, મારો મશુ બગનો અહિં દોવોજ જોઈએ” લક્ષ્મીદાસરોડે જરા કકાઈના રૂપમા કહ્યું

“તમારે નામ લક્ષ્મીદાસરોડને ?”

“હા, એ તારા સાંભળવામા આવ્યું દશેજ સર લક્ષ્મીદાસ કે સી તે હું પોતેજ”

“જરા થોભો, તે કે સી કે એ સી એ બધું તમારી મલ્લભૂમિનું પશુ ઠીક,” નોંધપોથી જોઈ—“તમારે નામ નોંધમાં છે મારી પાછળ આવો”

૫

જોજે આગળ ચાલવા લાગ્યા તેમને નહાના મોટા ઘણાં મકાનો નજરે પડ્યા તેઓ કેટલાક માઈન આગળ વધી ગયા હવે તો તેમને નહાના-તદન નહાનાં ઝુપડા દેખાવા લાગ્યાં પરંતુ તે સુદર અને પ્રત્યેક ઝુપડાને ફરતો નહાનો બગીચો હતો

આખરે એ સતો પણ ખલાસ થયો. એક વિસ્તીર્ણ મેદાન આવ્યું. તેમાંથી તે પસાર થવા લાગ્યા. એક નદાની કુપડી આવી. આ ભાગ તદન રક્ષ હતો. મેદાનમાં એક એ વેલિઓના બળાં હતી, પણ તેનાપર કુલ નહતાં. તેમ પાતો પણ નહતાં. ઘાસ પણ ક્યાંય ક્યાંય છુટ ઉગેલું હતું. કુપડું પણ કાઢ ગરીબ બેઠુતને શોભે તેવું હતું. બીજાં જૂનાં બગેલ મુટેલ મકાનનું વલણ બેળું કરી તે, કુપડું બધેલ જણાવું હતું.

આ કુપડાના દ્વારપાસે ઉભા રહી તે અનુચરે કહ્યું—“શોકા આ આપનું ઘર.”

શોક તો આશ્ચર્ય અને દુઃખથી આશ્ચર્ય બની ગયા! કોષથી તેમની આંખો ચકલચકલ કરવા લાગી. અનુચરે હોત તો ધારીપા-ચોધા તે અવિવેક અનુચરને શિક્ષાપત્રી અપાવ્યા વિના કદી શોક રહેત નહિ. પણ અહીં કરે શું? તે બોલ્યા—“આ કુપડું જાતાવવામાં બૂલ થઈ છે, તું કહેછે તે બીજે કાઢ લક્ષ્મીદાસ હશે, બાકી હું તો કાપડા કાઠિનીલીને મેળવર.”

“ના ના. જરાપણ બૂલ નથી. જુઓ. આ તમારું નામ. તે નીચે તમારાં એકંદર કેમો અને સાથેજ પાપ પુણ્યની નોંધ.”

“પણ એ બનેજ કેમ?” શોક દુઃખથી ઉતાવળા થતા બોલ્યા—“મેં મોટાં મોટાં સ્તંભો ક્યાં છે. મારું નામ ક્યાં લાં પ્રસિદ્ધ છે. આમ છતાં મારામાટે ઘર આવું? કુપડું—બીજાનીએવું કાં? બીજાઓને સારાં મકાનો અને મનેજ આવું કુપડું કાં? તેમના જેવા મારો બંધનો કેમ મારો બંધાયો નથી?”

“તમે તમારા મકાનમાટે આવેલ સામાન મોકલ્યો તેમાં અમે શું કરીએ?” તે અનુચરે કહ્યું.

“શું કહો છો? આવો સામાન?”

“હા. તમે જે સામાન મોકલ્યો તે બધાને ઉપયોગ કરીનેજ આ કુપડી બાંધી છે.”

“તમારી તદન બૂલ છે.” તેમાં કાંઈજ શક નથી. મેં એવાં કાર્યો ક્યાં છે કે તેનાથી પુણ્યનો મોટો જથ્થો થયો હોવાજ બેધએ, મેં કોણેજ અને યુનિવર્સિટીમાં સ્કોલરશીપ સ્થાપન કરી. એક દવાખાનું બંધાવ્યું. આર દેવળોને છોડોદાર કર્યો. મેં નદીઓપર ધાટ બાંધ્યા—”

“એ બધું અમારા બાણવાળદાર નથી એ કામો બધાં સારાં છે. પણ તે તમારી નામના ચરામાટે, તમારી કીર્તિ અવિચલ રહેવામાટે ક્યાં છે. તેનો ઉપયોગ તમારી કીર્તિના પ્રચારમાં થયો છે. કેમ? એજ ઉદેશથી તમોએ એ કામો કરેલાં તો?”

“હા.” શોકે અચકાતાં કહ્યું—“કીર્તિના વિચારે મારા મનમાં વારંવાર આવતા ખરા. મારું નામ પ્રસિદ્ધ થાય તો સારું એવ મને થતું બહુ, પણ એસિવાય બીજાં મારાં સારાં કામો છે. પ્રત્યેક પરાપકારી અને ધાર્મિક કામમાં લજાઓ મારી મદદ મેલવી ગયા છે. એના કામમાં મેં હંદાર દાથે પૈસો આપેલ છે.”

“સાચી વાત. આ બધી વાતો યુનિવાર્સિટી સરકારી છે અને લજાના મોટાથી તમારું નામ બોલાવે છે એજ તેવું હજી. વળી સરકારમાંથી

પણ તમને પદવીઓ મળી છે. વળી પ્રત્યેક કાર્યમાં તે કરતી વખતેજ અમુક શાબ્દો મેલવીશું એમ તમે વિચાર કરતા. તે પ્રમાણે ઈચ્છિત બદલો તમને મળી ગયો છે, જેનો બદલો તમને મળ્યો તેનોજ બદલો ફરી અહીં શીરીતે મળે?”

“શું ફરી નહિ મળે? મારી પોતાનાજ દિતમાં નજર હતી એ વાત ખરી, પણ તેમાં બીન-બોનો પણ લાલ તો સમાયો હતોને? મેં કયું છે તે વિચારપૂર્વકજ કયું છે. તેનાથી લોકોનું કલ્યાણજ થયું છે. શું તેની અહીં કંઈજ કિંમત નથી?”

“ના. મત્સ્યલોકમાં તેની બહુ કિંમત છે. તેનો બદલો તમને લા મળ્યોજ છે અદમ રતુતિના ઉદ્દેશથી કરેલ કાર્યની અગ્રે કાજજ કિંમત નથી? તમે જે કંઈ પુણ્ય કર્યું—અહીં ઘર બાધરા જે સામાન મોકલ્યો તે અમે કાળજીથી સંભાળી તેનુજ આ મ કાન બાંધ્યું છે.”

વાતો કરતાં કરતાં અનુચરની દષ્ટિ વધારે ને વધારે તીક્ષ્ણ થતી ગઈ, તેણે સોંજ તરફ અનિમિષ લોચનવડે જોવા માંડ્યું, લક્ષ્મીદાસ સોં શરમાવા, બે ડગલાં પાછા હઠવા વિચારોથી તેમનું માથું ભમવા લાગ્યું. તેમણે પોતાની અંખો હાથવડે દાબી લીધી.

કેટલીકવારે લક્ષ્મીદાસ સોં પુછ્યું—“માર્ગ અમુક આટલું બધું નિષ્પયોગી હતું, તો તું અહીં કેમ આવી સડયો?”

“પ્રભુની કૃપાથીજ.”

“પણ એ પ્રભુકૃપા મધ શી રીતે?”

“તે દયાના સાગર છે તેથી.”

“પણ મારું જીવન ફેગટ કેમ ગયું? મારે શું કરવું જોઈતું હતું? અહીં ક્યા કૃપાની કિંમત છે?”

“તે અમારા મોટા મેલા બંદો, પણ શે-ખાથી-ડોળથી અથવા નામને માટે જે આપે છે, તેની અહીં કિંમત નથી. કેવળ બી-બનું બહું થવાખાતર નિષ્કામ છુદ્ધિથી જે-સત્ય કૃત્ય કરાય છે તેનીજ અહીં સાચી કિંમત અંકાય છે. બદલો મેળવવાની ઇચ્છાથી કરેલ કામની અહીં કંઈ કિંમત અંકાતી નથી, કેમકે કુનીયામાં તેવા ખુશામનીવર અને કુલજીનો તુરો નથી.”

લક્ષ્મીદાસ સોં નિરાશ થઈ બેલા હતા. તે અનુચરે કરજાપૂર્ણ રસે કહ્યું—“જો! તમારા આપ્તામાં એવું કોઈ કૃત્ય થયું તમને નથી સંભરતું?”

“કદાચ થયું હશે, પણ મહા વધ પહેલાં અને તે નવા વિચારોપ્રમાણે નજીક બંધુકે તેના માટે મેં કોઈ દિવસ વિચાર કર્યો નથી.”

“તેમાં નજીવાં કામો પણ અમારે અહીં વિસરતાં નથી. તમારા હાથથી તેવાં થોડાં થઈ કામો થવાથીજ તમોને અહીં રથાત મર્યું. આ રથાત તમે માનો છો તે કાર્યના ફળરૂપે નહિ.”

લક્ષ્મીદાસ સોંનું અંત કરજા દિલ્હીરીથી જાણું અને ફેરી રથાતના વિચારોથી મારે ધીરે શાન્ત તથા પ્રસન્ન થવું આ હું

૬

ચોરીચારે લક્ષ્મીદાસ સોં જામત થવા. માથું ઉઠું કરી જોયું તો પોતાના ‘લક્ષ્મીબલન’ મહેલના ધડીવાલમાં છ ના દોઝરા થયા.

રાત્રે પોતાને શું થયું? મૂર્છા આવી કે સ્વપ્ન? અથવા તો નિદ્રામાં પોતાનો આત્મા દૂર દેશ ગયો હતો? આવિયે ધણીવાર સુધી શેઠાએ વિચાર કર્યો. છેવટે દેખણના આનામાંથી બેઠપરના ચેકની છુક કાઢીને એક એક લખ્યો. અને તે કાઢી લઈ પોને હરિદાસની ખોલીમાં ગયા.

હરિદાસ હજી નિદ્રાવશ હતો. શેઠે તેના ચેહેરાતરફ ધણીવાર સુધી જોયા કર્યું. તે નિદ્રામાં અને મીઠા હાસ્યથી ભર્યો હતો. શેઠે કામળ પેન્સીલ લઈ નીચે પ્રમાણે લખ્યું—

“ભાઈ હરિદાસ! તેં મઠ કે લે માગેલ રૂકમનો ચેક આ આપે છે, તેનો તારી મરજી અમાણે ઉપયોગ કરજો. દુકાળેડુંનિવારણ

માટે રૂબરૂ વાત કરી કરાવીશું. તારા ચેલા સખ્દેએ મારા મગજમાં જળરો પ્રકાશ પાડ્યો છે, અને કોઈપણ બદલાવગરની આશાએ કરેલાં કામોજ કિંમતી છે એ હું આજે સમજ્યો.”

એટલામાં ખળભળાટ થવાથી પાંખું વાળી બેઠું તો હરિદાસ જાગ્યો હતો. તેણે આંખો ખોળતાં પુછ્યું—“કોણ પિતાથી?”

“હા હું પોતેજ, પાછો તારી ‘ખોલીમાં’ આંખો હતો. પ્રભુ આપણને સારા વિચાર આપે અને સુમાર્ગે પતાવે. જેથી શેખ છવન નવજીવનરૂપે પલટાઈ જાય.”

લક્ષ્મીદાસશ્રીકે કીર્તિદાન છોડી દેવે શુભદાન તરફ વળ્યાં.

સખીને સંબોધન.

આશાભરી નજરથી નવનો નવાયી,
કંઈ કંઈ હતી મન મહી રચતી તું બાવી;
રનેહી હતો ત્રિપ સખી કદી દુઃખ તારો!
સ્મૃતિએ રહું નહિ હવે નર તોય આરો!
એ સ્વપ્ન મિષ્ટ સદુ ભાર ઉઠી જવાને!
નિમ્બી નથીજ દુઃખ મોહિ કુળી જવાને!
આજે બની અવરની સખિ! દેદશી તું!
અહા! ત્યાંજ રનેહ રગજે વધી સાખ્યમાં તું.
દળે ન એહ મતથી સફ દું નિહાળી!
રહેતું હવે હૃદયના સદુ ભાવ ખાળી!
ના ધમ્પ આપણુ સમાજ વિચાર લે —
પરની બની સખિ! નહિ મત ભાવિ શોચે!
પાતંગ્યને વસ હજી બહુ દિ-દ જાયા,
કંઈએ ચતાં રૂદિ યશી જીરનો અકારી
રહેજે સખી! તપ તપી, ફલ ભાવિ જોશી
ને અંદગી રસ મુની મમ એમ વહેશે

જમનાદાસ નારાયણજી અહીયા,

બે હુલા .

લેખક—શ્રીયુત ડૉ. ભાઈલાલ નરસેશંકર અધિકારી-જામનગર

[૧]

શિવનો પરમ ભક્ત ચાંદસોદાગર ચંપક નગરનો મુખી હતો. શિવનો એ આદેશ હતો કે જો ચાંદસોદાગર પૂજા નહિ કરે તો મૃત્યુલોકમાં પૂજા પ્રચારમાં મૂકારો નહિ.

મનસાહેબે ચાંદસોદાગરની પૂજા મેળવવા વિવિધ પ્રકારની યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ લગાવી, પરંતુ પૂજા કરવી તો દૂરની વાત, ચાંદસોદાગર તેને અત્યંત તુરંતકારતો.

જ્યારે સરલતાથી ચંદ્રધરની પ્રીતિ આકર્ષવામાં અશક્ત નિવડ્યા ત્યારે મનસાહેબે તેની સાથે કદી શત્રુતા આદરી ચાંસોદાગરને “મહાતાન” નામની એક શક્તિ હતી અને એ શક્તિથી તે સર્પોથી દશાએવા મળુઓને સાળા કરી રાકતો હતો, મનસાહેબે જ્યારે સર્પદ્વારા ચાંદસોદાગરના એકાદ પુત્રને કે કાળે પાડાનો ઘાટ કરતા, મહાતાનના પ્રભાવે કરી પિતા તેને તેજ વખતે ઉગારી લેતો એ કારણને લીધે પહેલા પ્રથમ મનસાહેબે તેની સાથે વિરોધ કરી આદને આઠીમાં લઇ લગ્ન નહિ.

જ્યારે દરેક રીતે અનળા પાસા પડ્યા ત્યારે જ્યારે મનસાહેબે એક દિવસ એક પરમ સુંદર સ્ત્રીનો વેલ ધારી આખરે ચાંદ-

સોદાગરનું મન દરણુ કરી લીધું, તે કપળને “ચંકમ” વણિક, મનસાગર છે તે બાણી સમજે નહિ. અને તે પૂતની વાક્યભળમાં તથા રૂપક્રામાં આદ “મહાતાન” શક્તિ આપી પરવારી બેઠો “મહાતાન” મળ્યા પછી મનસાહેબે એક દીપ-શિખાની પેઠે આકાશમાં મળી ગયા, અને ચાંદસોદાગરનું ભરિમ્મ આદ અધકા માં યુગ થયું.

પણ આદનો એક વેલ ભાણુધ હતો અને તેનું નામ “ચંકરગારી” હતું. ગરૂડ જેવો અદ્વિદુબનો [સર્પનો] રાત્રુ હતો, એ પણ એવોજ દોષ તેણે એ પદની મેળવી હતી આ એક તેનો દિલોભન દોરતો હતો વેલગજ સર્પદંશનો તો એક રામનાથુ ઇનામ મળુના હતા અને તેવો પ્રાણુધાતક નામ ડાં ન કરડે. દોષ, એ વેલ રોગીને સપાનાળુધ સાળો કરી લેતા આદના પુત્રોને સર્પો કસતા સારે એ સુહૃદની સહાયતાથી તેઓના છવ અચા.

દેવી પહેલા વેલરાજને રસ કરવા પોતાની વિદ્યા અગ્રમાનસા લાગ્યા પણ જ્યારે સો ઉપાયે પણ અકૃત્રિમ સુદદ મિત્રાચારીમાં વિચ્છેદ થયો નહિ સારે તે મિત્રનો છવ શ્રેવાનો સકલ્પ કરી મનસા નાના ઉપાયે મેળવવા લાગ્યા,

કેટલીએવાર, મહેનત છૂટી પડવા જેવું થયું
થયું આખરે મનસાહેવીની મુશ્કેલી પાર પડી
વિચિત્ર દોશલે મનસાએ શંકર-ગારડીનો
આશુ લીધો. આ વખતે ચાંદસોદાગર ખરે-
ખર નિરાધાર થઇ પડ્યો. “શિવ-શૂળી જે
કરેછે, કરવા દો” કહી ચંદ્રધર દહી વધારે
ને વધારે પોતાના સંકલ્પમા દબ થતો ગયો.

એક વરસ પૂરે યતાં ન યતાં એક પછી
એક ચંદનાં છયે છ પુત્ર સર્પદંશથી માર્યા
ગયા.

ચાંદની શોકમાં વિવિધ બની ગયેલી સ્ત્રી
સનકા પ્રતિદિન રવાગીનાં ચરણુ નયનજળે
સોંજવતી ફેવતાસાથે વાદ ન કરવા પ્રાર્થના
કરતી, અને તરણુવધની છ વિધવાસ્ત્રીઓ
કૂરકમ કરતા સસરાસામે આજેનો આશુ
ઓથી ભરીનાખી તાકી રહેતી. પોતાની ગા-
કાર્તી દષ્ટિથી તેણે ચિત્ત કોમળ કરવા મથતી
જાને બહુ કાળનો જૂનામાં જૂનો નોકર
“મેડો” એક હાથે આંખના પાણી લુછતો
અને બીજો હાથે ધરતું કામકાજ કરતા
કરતા પ્રભુના પાદપદ્મ પર પડી કણે કણે
જાતી ભરાઇ આવવાથી પોકેપોક ર
ડનાં. દેશદેશાવરથી તેના મિત્રો મનસાસાથે
ચંદસાચડીમા ન પડતા ઉપદેશ દેવા આ-
વતા. પણ ચાંદસોદાગર બધાને મારે ચરની
જાભરાવે તેવો હતો. ધણી પુત્રોના વિષ
કથોપકથનથી રિતબ્ધ બનેલો, વાદાનુવાદથી
જાણ રહેલો, અને લક્ષ્મીના પ્રાસાદપુણ્ય તેનો
વિસાળ પ્રાસાદ રમણાનની વિજનતા ધારણ
કરી બેઠો હતો. કોઇ ગતે ચાંદનુ વળજેનું
કડિન પણ ક્ષિપિત થયું નહિ. જીવટો ચમ-

ગીન હૃદયથી ભૂર્વા ચડાવી પોતાની વિપુલ
“દિનવાલ” લાકડાંની ડાંગથી મનસાહેવીની એ
ચતુતાનું વેર, વાળવા અડંગો લગાવી બેઠો.

તેના ધરખર કામગીરિ ઉડતા થઇ ગયા હતા.
જે ધરમા આનંદ નથી ત્યાં કોઇ પ્રકારે
ચનને સાંતવના મળતી નથી તે ધરની અ-
વિરલ અશ્વધારા તથા દાદાકારથી ચાંદસોદા-
ગરનું ચિત્ત વધારે ચમદાઇ જવા લાગ્યું તે
બધુપાદ્યોથી તથા કુટુંબીઓથી વિખુરો
પડી દૂર રહેવા લાગ્યો. તેઓની વિના મૂલ્યે
મળતી શિખામણેને ઉપકારસાથે પાછી વાળ-
વા લાગ્યો. નિંદાવાદ વધારે અસહ્ય બન્યા-
વવા લાગ્યો વિરેશભ્રમણાથી હૃદયની જવાબ
શૂલી જવાશે જાણી તે સમુદયાત્રાએ નિક-
ળવા પ્રયત્ન થયો.

અટથામ (Chhatragoon) ના ખલાસી-
ઓ સાત વદાજીને નાનાં પ્રકારનાં વાણિજ્યનાં
ઉપકરણોથી લાદી ચણુગારી. આખ્યા અને
સોદાગર તેપર અર્થે પ્રસારીએ નિકળવાના
છે એવો જ્ય કડો ચારે કોર વામના લાગ્યો.
નદરે તથા તાવિકો તે વાત ચંપકનગરમર્દ
ધરેપર ફેલાવવા લાગ્યા આન વદાજીમાંથી “મ-
ધુકર” નામનું વદાજી સાકરતા વિરાળ તથા
નાના પ્રકારની કારીગરીથી જાણે એક રહેલો.
રાજપ્રાસાદ દોષ એમ સોજા આખી રજી દણ-
એ “મધુકર” ચાં સોદાગર સવાર થયા,
સારે ચંપકનગરના રહેવાસીઓનાં રોબેરોળાં
તીરપર ઉભા રહી તે વદાજીનું નકસી કામ
એકટમે નિરખી રહ્યા હતા. સવળી નૌકા ઉ-
પર તરી રહી અને એક પછી એક હંકારવા
લાગી. આ વેળા બીજી એક હૃદયવિદાન

૨૬ દસ્ય એ હંતું કે ચ પકનગરના મહેલમાં અશ્રુઓથી મ્હો ભરી વહુઓથી ધેરધેલી સનકા બીજાનામાં આમનેમ પછાડા મારતી લોટયા કરતી હતી એ દુખી સસારમાં પ્રતિસેવામાટે તેનામાં જે કાંઈ બળ અવશેષ રહ્યું હતું, આજ બળે તે પશુ દેહની અદર મ્હેવા પામ્યું નહિ.

કાળીદહ [નદી] ના વિપુલ ચક્કરમાં આ વી પડી સાતે સાત વહાણો ભમરડી ચકરડી રમવા લાગ્યા મનસાદેનીના આદેશથી પ્રવળ વિટોળાઓ નિકળ્યો. કાળીદહના બીપણુ આવતો કહ્યુંધારના દાન્ટ મગજથી દેવા લાગ્યા અને મધાઓનેાં જીવ મૂડીમાં રલો જોતજોતામાં આપ્ત જગત એક પ્રબળ પૂર માં તણાઈ જવા લાગ્યું, મુશળધારે વરસાદ થઈવા લાગ્યો અને તે વાવાઝોડમાં વહાણોનું નામ નિશાન પણ રહ્યું નહિ સાતે વહાણના બૂકા ઉડી ગયા.

ચંદ્રધર કાળીદહના પાણીમાં તરવા લાગેા અને આ આશ્વત્તા તે “ મિત્ર ” “ યિત્ર ” બોકારતો મરવામાટે સન્ન થયો.

પરંતુ આદસોદાગર મરે તો દેવીની પૂજા જ બનમાં પ્રસારવા કાંઈ રહેશે નહિ જાણી દેવીએ તેનું બેસવાનું સુવિસ્તૃત પાંદડાંઓવાળું ચ તદજી આંદની સામે ફેંક્યું કે જાણે સોદાગર તે ચકડી તરતો રહી શકે પોતાની સન્ન્યુષ્ઠ તરતી પાંદડીઓ વાળી પદ્મસતા જોઈ ચંદ્રધરે ટેકાવા હાથ લાખેા કયોં પરંતુ મનસાનું એક નામ ‘પદ્મા’ એચિત્તુ તેના મનમાં પડતા ચિત્તે સખધ રહેલો જોઈ હુતકારી ચ પાઠો વાળી લીધો અને અગાધ જળ

રાશિમાં ડૂબી મરવા તૈયાર થયો.

કાંઈ કિનારે બચી આવે તણુ દિવસપડી એક સમૃદ્ધિરાળી ગામ પામે આવી ‘ચ’યો નમદેહ દાકવાવાસ્તે રમસાનના ચિયરા વીણી લઈ કંઈક સરખાઈમાં આવ્યો ત્યારે વણિક રાજે તે ગામમાં પગ મૂક્યો.

તે રથજે એક સમૃદ્ધિરાળી ચંદ્રકેતુ નામનેા વણિયો રહેતો હતો અને તે આવેા નાન પણુને જોહીએા હતો એ દુઃસમયમાં તણુ દિવસ સુધી સપૂણું રીતે અનપાણી-વગર રહી આવે ચંદ્રકેતુના મરમા દાખલ થયો.

બાલ્ય—સખાની આની કહેલી રિથિતિ જોઈ ચંદ્રકેતુને ધણુજ લાગી આનુ તેણે તે સારો આવકાર આપ્યો અને ન્દવરાવી ધોવરાવી સારા રવરૂ કપડા પહેરાવ્યા તણુ દિવસના કારા અપવાસ પડી અમ દેવ નજરાનજર થયા જોજનની પૂરતી રીતે જોમવાઈ થઈ હતી એટલે તે જોઈ આવતા મ્હોમાં પાણી છૂંચા મગ્યા અને તે પાગલૂટ લેવા લલચાયો પણ નરીય બે ડગતા આ મળને આમગી. તેવામાં ચંદ્રકેતુએ પોતાના મિત્રતરફની સારી લાગણીને લીધે તેને મનસાસામે મમત ન બાધવા લલામજ કરવા બેઠો એક તો તેણે વ્યાધિ વેળી હતી તેમાં વળી વાતચિતપરથી જાણી લીધું કે ચંદ્રકેતુ જરૂર મનસાનેા પૂનરી હોવો જોઈએ અને જરૂર બરમા ક્યાક મનસાની મૃતિ’ પણ હજે એમ ચોક્કસ માની બેઠો.

કોઈતા આવેશમાં આવતું સરીગ યગમરવા લાગ્યું, હણુલગી તેણે લાજાપર બેસી ચંદ્રકે

પણ કપેઈ નહોતો છતાં તે ઉપવાસી ચાંદસોદાગરે
છિસ્તેરાયેલા સિંહની માફક આસનપર ઉભા
ચપવસો કહાડીનાખ્યાં અને ગમચાનનાં ચિથરાં
ખાઈ પહેરી લઈ રીસમાં ને રીસમાં મિત્રનું ઘર
હોડી રસ્તો પડ્યો, એ દેખાવ જોઈ ચંદ્ર-
કેદુને દયા આવી અને પોતાના બહુને
સમજાવવા હેઠો પાથર્યો પણ તે બધા કાલા
વાલા કરવાપર ધાણી ફરી વળ્યું. ઉઘટો તે
એકવાર કેવળ તિરસ્કારભરેલી નજરે બોલી
અયો “આવા વંદેલને બોળવી ખાતી જ
કાણી” ચાંદ મનસાદેવીને “ક.ણી” “બૂંડ્યુ”
પ્રત્યાદિ ખરાબ શબ્દોની સંતા આપી બો-
લાવતો.

એવી રિયતિમાં ચાંદે ગામેગામ ભટ્ટની
દક્ષિણા માગી થોડા ચોખા બેળા કર્યાં અને તે
એક જગ્યાએ ધણીજ સાવચેતી સાથે ટાંકી
હુખી નહાવા નિકળ્યો. નહાઈ પોતે જઠરાનળ
ચાંત કરવાના નિષ્ક્રમપર આવ્યો હતો પણ
તેની ગેરહાજરીમાં મનસાદેવીએ પોતાના ગણ
દેવ મૂર્તિકોને તે ચોખા ઠેકણેસર પાડ્યા
બોલ્યા અને તે કામ જુજ વખતમાં પૂરું
પડી ગયું હતું. હુખાનું ચાંદ આવી જુએ છે
તો તેના અતિ કષ્ટે સંભરેલા ચોખાનો એક
ઝણ પણ નજરે ચડ્યો નહિ. ત્યારે આંખ
લાલચોળ થઈ ગઈ અને એકવાર ઉંચે દષ્ટિ
કરી “જો જ પુત્રો આપણા ગયા છતાં તેના
જોડમાં પ્રાણ ગયો નહિ તો પછી અનાદારે
આટલી સહેલાઈથી તે કેમ જવાનો? મેં જે
પણ લીધું છે તે ભાગવાતુ નહિજ” એમ
અનમાં અર્ધરૂપે સ્વરે બખડવા લાગ્યો અને

મનસાદેવીપર ગાળોનો વરસાદ વરસાવવા
લાગ્યો.

વિવિધ રસપૂર્ણ ઉત્કૃષ્ટ ખાદ્યદ્રવ્યથી જે
આત્મીય સ્વર્ગનોને નિશ્ચય પુષ્ટ કરતો રહ્યો
હતો તે વલ્લિકુળચક્રવર્તી દેશપ્રસિદ્ધ ચં-
દ્રવરે નદીતીરે બેસી ઢળાં ઉપરની ઉતારી
નાખેલ જાવ ખાઈ હુધા નિવારણ કરી. કે-
ટલાક કહિયારાઓ રસ્તેથી જતા હતા
તેઓએ ચાંદને આવી હાલનમાં જોઈ અતંત
દરિદ્ર ધાયો અને તેઓની સાથે વનમાં લા-
કડાં કાપવા આવે તો વખને નશીમ ઉપડશે
એમ તેને બરોડો આપી સાથે લઈ ગયા.

તપેલ કાંચનવસ્ત્રી, સૌમ્યકાન્તિવાળો, રમ-
ચાનનાં ચિંથરાં પહેરલ, લગભગ દિગંબર
જણાતો વલ્લિક તેના ઉપાસ્ય દેવતા ચંદ્રચૂડની
માફકજ દેખાતો હતો.

ચાંદ કહિયારાઓ કરતાં લોકડાં સારીરીતે
પારખી રહ્યો હતો. તેણે ચંદન કાઢની
પ્રચંડ લારી માથે ઉપાડી. તેઓની આગળ
આગળ નગરના ચોપરાતરફ ધસતા લાગ્યો.
મનસાદેવીના આદેશથી અદસ્યભાવે વાયુપુત્રે
તેના કાઢના બોળાઉપર પગ મૂક્યો તેથી
એટલો તો ભાર વધી પડ્યો કે તે ચાંદ
માથાપર ખમી શક્યો નહિ.

આ પ્રમાણે ડગને ને પગને લાગિત થતો
થતો ચાંદસોદાગર એક બાલકુને લાં નોકરી
રહ્યો. માલિકની આજ્ઞાથી ડાંગરના બેનરમાં
નીદવાના કામમાં નીમાયો પણ મનસાદેવીના

હુકમમા સપડાઈ તે ઝંગર તથા ઘાસનું પાષ-
ક સમગ્ર રાક્ષો નહિ. ઘાસના બદલામાં
ઝંગર વાંદવા બેસી ગયો એાનુજોડ વેતરવા
બેઠો એટલે તેને ધાહ્યાનુના ધગમાંથી રજ
મળી. ચંદ્રધર જંગલમાં ભટકતો ભટકતો
વિભાસવા લાગ્યો; એકાન્તમાં ઉન્નતનાવે વિ-
ચરણ કરતાં કરતાં તે અરધુર ભાવે મનસાને
કડમાં વેણ સંભળાવવા લાગ્યો ત્યાં કેટલાક પં-
રાધીઓ પક્ષીઓને કપાડામાં લેવા જાય નાખી
બેઠા હતા. પક્ષીઓ જળપાને આવી પહોંચ્યાં
હતાં. એટલામાં ઉદ્ધાન્ત મોદાચરનો પગ
અજાણુપણે જળપર પડ્યો અને તેના ધજ-
કાશથી બધાં પક્ષીઓ ચોંકી ઉઠી ગયા. તે
લોચ સિકારીઓને પિતા ઉડગા ગયો અને
એઓ બેઠ્યા—

“કા? તે પખીડાં તે દીધાં હાંકી,
ક્યાંથી આવ્યો કાળ તુ એવો કનકી”

સોદાગર તેઓનો નિદાવાદ તથા કટકિત
સંભળી રિચર ચઢી ઉભો રહ્યો અને પારાધીઓ
તેને ઉદ્ધત સમગ્ર ચાલતા ચપા તે વેગા સં-
ધાના સ્પર્શિતની મનોરમ સિન્ધ્યે રોયની
પનપ્રેરણા માયાપર સુકુટની શોભા આપી

રહી હતી, ગામડાંમાંથી નિકળતા બેહુતોના
પદાડી રાચના લયકારા વનાન્તમાં લીન ચઈ
જતા હતા, નિયિત વચડાની કોડમાંથી સટકી
જઈ તમિસા [રમિ] સમસ્ત જગતનો ગ્રાસ
કરતી આચળ વર્ષતી આવી. ચિંથરેલાં પશુ
કાંચનપ્રતિભાસરખી પૌદ દિગંજરમૂર્તિએ
દેખાવડો સોદાચર આકાશભણી તાકી હાથ
બેઠી બેઠે “ભગવન, તારા સેવકને આત્મ-
પ્રપ્રાદ શિવાય કશું લોભનું નથી; આવા
અધ્યાર વખતે તારા પ્રત્યેનો ભાવ ન ખોઈ
બેસું એજ હું હું. તારી સેવાના બ-
દલામા મહિમવમહેલ તથા રાજસુખ ભોમ,
પ્રિય પુત્ર કલત્ર મેળવવાની મનમાં કોઈ દ-
હાડો વાંચના ન થાય એ ચાહું હું” તે
ગાદ જંગલમાં સંપૂર્ણ નિરાશય ચંદ્રધર વ-
ચ્છિક દુર્ગતિની હઠ એળંગી જઈ, મહેશ્વરના
શ્રીચરણ તરફ કેટલાંક ખિંદુ અશ્રુનાં—કેવળ
કેટલાંક દીર્ઘ અશ્રુનાં બેટતરીકે દષકાચા-
ચડાયાં. એકાદ નિવપત્ર તથા એકાદ ધનૂરા-
ના પુષ્પની શોધબોળમાટે સોદાચરની નજર
અહીં તહીં ફેલી પરંતુ ત્યાં તે હાથ આવ્યાં
નહિ. [અપણું]

જાહેર ખબર

અસહ્ય કુકડા જાપનો મકલાઈ યુનો A. K. P. મારકાનો અમારે ત્યાંથી મલશે.
તેમ કમ્પારનના ખાંધકામ-માટે ખાસ લાડીઓમાં પોરબંદરી સદેદ પત્યરનો પકાવેલ
યુનો ફરફ કંવેલીટીનો જ્યાજ્ઞ મલશે.

બહાર ગામના જ્યાજ્ઞ બોરડો પુરા પાડીએ છીએ, એક વખત મંગાવી ખાતી કરશે.

મેમ્બર અવધુભઈર દાસમ.

સદેદ પત્યર, લાલી, મકલાઈ, યુનો, તથા યુનાના વેપારી.

પોરબંદર-કાડીઆવાડ.

વૈરાગ્ય પંચકની ગુજરાતી વ્યાખ્યા.

લેખક—શ્રીયુત વૈદ્યરાજ પંડિત ચિવશંકરભાઈ હવેલી અધિકારી-અમનગર.

(૧)

દુરીશ્વરદ્વારવહિવિવર્દિકાદુરાસિકાચે રવિતોડ્યમગણિ ।

ચદ્વનામં નિરપાવમસિત નો ધનચયસ્યન્દનમૂળનન્વનમ્ ॥૨૥

તત્ત્વવેત્તાઓ અને જેમને સામાજિક વ્યવહારનો ભય, આશા, સ્નેહ તેમજ લોભ નથી અર્થાત્ જેઓ સત્કારની ભાજમાથી મુક્ત રહેતા છે તેવા પુરો, કોષપણુ શ્રીમદાન્ધ પુરોપાસે, તેમજ અન્ય નાસ્તિક દેવપાસે, કોષ દિવસ પણ પાચના કરવા જતા નથી અને તેવા ધનવાન અભિમાની માણુઓપામે જવામાટે વિચાર પણ હાવતા નથી તે પ્રિયમ્ના ત્રિગેર વિવરણમાટે, વેદાન્તાચાર્યે ઉપરુક્ત શ્લોકથી ત્રિગેરુગ્મ પ્રતિપાદન કર્યું છે.

અર્થો તત્ત્વવેત્તાઓ—દુરીશ્વર એવે કેવલ પુન, પુન, ત્રિગેરે વ્યવહારિક નિયમમા અભિમાન ધરાવી સામર્થ્ય જનાવનારા ભદ્રશ્રીવાનુ અથવા અધિકારવાનુ પુરોપાના મકાનોની જ હાર ઉભા રહીત, પાચના નહિ કરતા માટે અમારા પ્રશ્ન જગન્નિયન્તાને અર્થો આ અન્વહિ અર્થેણ કરીએ છીએ અર્થાત્ નિરરકા કરનારા વનવાનુ અને અધિકારવાનુ પુરોપાના દારની ઓઠથીએ બેસીને કોષપણુ જાતની વાચના કરનામાટે, અર્થો અમારા મનને તત્ત્વર ન કરીએ તે માટે અમારી આપ્રાર્થના છે દારણકે જ્યામ કાન્તિરાળા, કોષ વખતે પુણુ નાશકિનાનાં, અને અશુભના ચના શુ

પણુરૂપ, એવા શ્રીકૃષ્ણભગવાનુ અમારે ઉત્તમોત્તમ ધન છે, અમારે લૌકિક ધનવાળા, અને અભિમાની પુરોપાસે જાતને, પાચના કરવાની કોષરીતે જરૂર નથી સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણભગવાનુપી, ધન હોવા છતા જીવન ધનની અપેક્ષા કરી તે કેવળ ખાલમેજાજ છે તેમજ ભગવત્ધનની આગળ, નાશવત્ કોષપાક લૌકિક ધનની તુલના નથી.

અદિ શકા થરાનો સભવ રહેછે જે મુળ શ્લોકમા ‘ ધનચયસ્યન્દનમૂળનન્વનમ્ ’ કહીને અર્થે શ્રીકૃષ્ણભગવાનુપીજ ધન મુળ છે તે માટે લાં ધનશબ્દનો રૂઢ અર્થ મોનુ રૂપ ત્રિગેરે જે વ્યવહારમા ઉપયોગિ છે, તેથી તો આધ કરવામા આવ્યો છે અને ધન શબ્દનો અર્થ, શ્રીકૃષ્ણભગવાનુવિષે થતાવી ચરિતાર્થ કરવામા આવ્યો છે આથી હદિચામવપરતિ એ ન્યાયમા ખતાવેલા રૂઢ શબ્દના સામર્થ્યનો કેવળ નિરાસ આપ છે જેમકે ખરીગીતે હસ્તી શબ્દનો ઉચ્ચાર થતા હાથીનુજ માન થયે [હસ્તી વિશેતે ચસ્યેતિ હસ્તી] જેને હાથ વિવ્રમાત હોય તેને હસ્તી કહેવાય, એ વ્યુત્પત્ત્યુસાર તો હસ્તી શબ્દને ઉચ્ચાર થતા, હાથરાળા દરેક માણુઓમાથી કોષપણુ માણુસનું માન થતુ જોઇએ તથાપિ હદિ.

જોગ. એ ન્યાયથી હસ્તી શબ્દ દ્વાથી માટે ૩૬ હોવાથી હસ્તી એટલે દ્વાથીનુંજ જ્ઞાન થાય છે. તેવી રીતે અત્રે ધન શબ્દનો અર્થ સુવર્ણાદિધાતુમાં ૩૬ હોવાથી, સુવર્ણાદિનો વાયક હોવો જોઈએ. કારણ કે ધન શબ્દનો સુવર્ણાદિવાચક અર્થ જગત્માં પણ પ્રયોજન-બ્રુત છે. અને કોઈ તુચ્છ માણસ પણ પ્રયોજનવિના કંઈ કામ કરતો નથી. વળી તેમ કોઈ નીતિકારે પણ “સર્વે ગુણા કા પ્રતમાપયન્તે” આ વાક્યનો નિર્દેશ કરી દરેક ગુણો સુવર્ણનો આશ્રય કરે છે એટલેકે દરેક વ્યક્તિને ધનની બહુજ જરૂર છે. સ્પષ્ટાર્થ પ્રત્યક્ષ હોવાથી ધનશબ્દનો ૩૬ અર્થ સુવર્ણાદિકનો વાયક હોવાથી, તેજ અર્થ ગ્રહણ કરવા જોવો લાગે છે, યૌગિક-અર્થની અવિરત્યકતા નથી.

આ શંકાનું સમાધાન ધણી સરસરીતે પ્રત્યક્ષ છે. શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા એકજ છે. અને દરેક ધનના અધિપતિ પણ તે પોતે શ્રીકૃષ્ણભગવાનજ છે. કારણ કે ईશ્વર હોવાથી દરેકજગતની સત્તા તેમનામાજ છે. તેમ ईશ્વરને વિલક્ષ્ય નિ સંશયપણાથી અવિનાશ ધન કે હોવામા કોઈપણ જાતનો બાધ આવતો નથી જગતમાં નાશવાળા ધનથી અપમુખ મળે છે અને શ્રીકૃષ્ણભગવાન તો અખંડ આનંદના સુખને આપનારા છે. અન્ય દેવાદિક અગર ધનાદિકથી ચિરકાલપરંત યાચતસુખ અળવાનો તો સંભવ પણ નથી આ ઉપરથી નિશ્ચિન્તપણે શ્રીકૃષ્ણભગવાનસિવાય બીજું કોઈપણ જાતનું લૌકિક ધન, કોઈપણ રીતે કોઈને સુખકારક નથી તે વાત સ્પષ્ટજ છે. કદાપિ અત્રે ધનશબ્દનો અર્થ અન્યદેવ અહ્યા, રૂદ્ર, ઇન્દ્ર, ઇલાદિવિષે ચરિતાય કયા-અ, તો તેમ થવા પણ સંભવ નથી. કારણકે અન્યદેવમાં દરેક રીતે પૂર્ણ સામર્થ્ય નથી. યાંસુધી પૂર્ણ સામર્થ્ય ન હોય ત્યાંસુધી

આખજગતની પ્રાપ્તિ થવાનો અવસર આવશે. અશક્યજ છે, માટે અન્યદેવોમાથી કોઈપણ દેવને અત્રે ધન તરીકે માનવા હીક નથી. કારણકે “વાવામૂમી જનયન્દેવ એક । આ બધું આકાશ પૃથ્વી ત્રિગેરે એક ભગવાનેજ ઉત્પન્ન કર્યું” બીજીશ્રુતિમાં “સમગ્ર જગતના કર્તા પણ ભગવાન અને સમગ્ર જગતના રક્ષક તારા પણ ભગવાન એકજ છે.” તેમજ “નારાયણથી સર્વો ઉત્પન્ન થાય છે. નારાયણથી રૂદ્રેવ ઉત્પન્ન થાય છે. અર્થાત્ નારાયણથી દરેક રથાવર જગમાત્મક જગત ઉત્પન્ન થાય છે” તેમજ “શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન જ પરમદેવત છે.” છતાંદિ અનેક શ્રુતિઓમાં પ્રતિપાદન કર્યું છે વળી નારાયણભગવાનમય વેદ છે, નારાયણભગવાનમય યોગ છે અને હું-કામાં નારાયણભગવાનમય વય, તપ, દાન, સર્વ છે અને તે દરેકરીતે ભગવાનને આધીનજ છે. આવી રીતે વેદાન્તઆર્યે શ્રીકૃષ્ણભગવાનને જે પરમધન માનેનું છે તેજ મુખ્ય ધન છે, તે વાત નિઃસંદિગ્ધ છે, તેમજ એક સૂક્ષ્મદષ્ટિએ જોતાં માનુષ પડશે જે મમમજગત લક્ષ્મીને ચાહે છે. કોઈ બાપારથી લક્ષ્મી ચાહે છે, તો કોઈ વિદ્યાથી લક્ષ્મી ચાહે છે, કોઈ નવા હુમરથી, તો કોઈ સારી નોકરીથી, આરીરીતે દરેક જનસમાજ લક્ષ્મીને ચાહે છે. તેમ તે મુજબ સમગ્રજગત વર્તી રહ્યું છે. જોકે લક્ષ્મીના પરમપ્રિય શ્રીકૃષ્ણભગવાનજ છે, આ ઉપરથી નિશ્ચય થાય છે કે, જે લક્ષ્મીને સર્વ જગત ચાહે છે અને જેના પ્રભાવથી વ્યવહારમા બધા આનંદથી લગ્નીપથી રજા છે તે લક્ષ્મી-જ તો પોતાના પ્રિયસ્થ શ્રીકૃષ્ણભગવાનના ચરણકમળન નિરંતર સેવે છે. આ ઉપરથી સિદ્ધાંત થાય છે જે સામાન્ય લોકોપયોગી નાશવાળા ધન કરતાં, અવિનાશી પૂર્ણાનંદ શ્રીકૃષ્ણભગવાનજ પરમધન છે. [૨]

“ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો.”

- મૃદુ મળરક્ત ચિકર્યુ અનેરૂ, પ્રભાત આ નૂતન વર્ષકેરૂ,
ઉઠો ઉઠો યશ યશ રંગભીની, જગે મળવે જય ભારતીની
જયનાદથી જગનજનો જગાડો ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૧
- પ્રભાત છે સુંદર સૌખ્યકારી, સરોજસઘાત વિપત્તિદારી;
ઉઠો સકળ ઉજત માર્ગચારી, ઉઠો ઉપેક્ષા બસ છે તમ્હારી
પ્રસુત બાતા ગણને જગાડો, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૨
- મહાન્ધતા હર્ષ વિચાર હાયા, અનંગ સેના ધન માન્ય જાયા,
પ્રભાત ભિંસા નિજ મોહ માયા, વિરામ આરામ સ્વપ્નાશુ કાયા
સ્વતંત્રતા સખદધુનિ જગાડો, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૩
- સ્વદેશસેવા હિત જન્મ જાણો, સુરુદિને તો શુરમત્ર માનો,
સ્વતંત્રતાની સુરુચિ પિછાણો, સુપ્રીર્તિનાં લબ્ય રચો મકાનો
સ્વવંશનાં ગૌરવ ગીત ગાઓ, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૪
- સ્વદેશની જય વર વીર ખેલો સ્વમતિની શક્તિ સદૈવ તોલો,
કલંકનાં અંક નિશંક ટેલો, ઉઠો ઉઠો બાધવ ચલુ ખેલો
સ્વમતિની કીર્તિ કલા જગાડો, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૫
- વિવેક વિદ્યા બળ બુદ્ધિ જોડો, વિપત્તિયોથી સુખદુઃખ મોડો,
પ્રયુત્વનું સ્વત્વ કદી ન હોડો સ્વરુદિના બાધક બુદ્ધ તોડો
ગુમામલા ગૌરવને બચાવો, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૬
- સશક્ત હોતો ન બનો અશક્ત, બનો બધા બળવીર દેશભક્ત,
કહો “હીએ ભારતના સુભક્ત” અલો બતાવો નિજ ઉજ્યુ ગત
ન બાન્તિમા કાળ ટૂંકા પિતાવો, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૭
- વિરોધિયોના દળને હટાવો, ધમ ડીની ધોર ઘટા ઘટાવો,
સ્વદેશના સાહસને મિલાવો, સ્વરાજ્યના જીવનને ખિલાવો.
સ્વરાજ્યવાદી સદુ વીર ધાઓ, ઉઠો ઉઠો ભારતને ઉઠાડો— ૮

ચિત્તવૃત્તિવિજ્ઞાન શાસ્ત્ર.

અનુવાદક—શ્રીયુત “અબ્યાસી.”

પ્રકરણ ચોથું ચાલુ.

ચિત્તવૃત્તિની વ્યાખ્યા અને મુખ્ય મુખ્ય ચિત્તવૃત્તિઓ કઈ તથા તેનાં આવશ્યક તરવો કયાં?

(અનુસંધાન ૧૪ ૧૫૩ થી)

આજ કલ્પના ખીલ ચાલેમા પછુ પડાવી શકાય; તે એ રીતે કે પ્રેમ કે રાગ, જેના પ્રતિ તે ધરાવવામાં આવે તે પદાર્થ કે વ્યક્તિ સાથે જોડાવાની વાસના છે; અને તેથી કરીને તે બન્ને પાત્રો [લોગ અને ભોગ્ય] ને સમાન બ્રમિકાઉપર લઇ આવવાવાળી પછુ એજ બાબત છે. તેમજ તે બન્ને જોડાઈ એક થાય તેવી રિયતિવાળા પછુ તેનાયીજ બને છે. બે છવોવચ્ચે આકર્ષક-માડર્ષિત ભાવ ઉત્પન્ન થવામાં વરતુરિયતિ એ છે કે એકમાં ને ગુણુઆદિ રહેલાં છે તે ખીલમાં ન હોવાથી તે ખોટ અથવા એ.છપ પેલો પૂરી પાડે છે. જ્યાં આ ખોટો, ઉજુપો, અતે તેને પૂરી પાડતી બાબતો, લગલગ સરખી હોય છે, ત્યાં તે બે છવો સરખી કોટિના કે સરખા છે એમ આપણે કહીએ છીએ; કેમકે જેટલે અતે એકમાં ખામી કે એ.છપ કે ઉજુપ હોય તેટલે અંશે તે કનિષ્ઠ અને તે તે બાબત, ખીલ છવો-અકિ

પૂરી પાડનાર હોય, તેટલે અંશે, તે તેના કરતાં વરિષ્ઠ ગણાવા છતાં, એકમાં ને એ.છપો, અને ખીલમાં સામે તેટલો વધારો, વિશેષતાને લઈ, બન્નેનાં ત્રાજવાં સરવાળે સમતોલ સરખા થાય છે. આ પ્રમાણે લેવક દેવક-આપવા લેવાનો વ્યાપાર પરસ્પર થયે જાય છે અને પછી એકની એ.છપ, ઉજુપ, અને ખીલનો વધારો, વિશેષતા, સમૂળથી જાંઘ પડે છે. ન્યારે સર્વોંશે બન્ને વ્યક્તિની સરખી સમાનતા થઈ કહેવાય છે. એક વ્યક્તિની ખીલ વ્યક્તિસંજ્ઞાં પછુ પછુ વધતી એ.છી વિશેષતા અતે ઉજુપ જ્યાં હોય છે ત્યાં તે એક ખીલપરતે વરિષ્ઠ અને કનિષ્ઠ એ સંજ્ઞાથી જોણાય છે. અત્રે પછુ કમે કમે બન્નેને સમાનતા કે સરખાપણું પ્રાપ્ત કરવાનાર તત્ત્વ તો પ્રેમ, પ્રીતિજ [રાગ] હોઈને ને વરિષ્ઠ વ્યક્તિ હોય તે, પોતામાં ને કાંઈ વધતી બાબત હોય તે કનિષ્ઠ વ્યક્તિમાં ને કાંઈ એ.છપ, ઉજુપ, હોય તે પૂરી પાડે છે.

અને તેને [કનિષ્ઠને] પોતાના સરખી સમાન
શ્રમિકા ઉપર લાવેછે કે નથી અને વચ્ચે
એકમ થઇ શકે.

આ રથને બીજો અને આન્વીક્ષિકીશાસ્ત્રને
વધારે લગતો પ્રથમ ઉદ્ધવી તેનો નિર્ણય થઇ
ગયો, તેથી વાત ઉભી થાય છે. કે જો ઉપર
કહ્યું તેમ હોય તો પછી પરિષ્ટ વ્યક્તિ ક-
નિષ્ઠ વ્યક્તિપ્રતિ આકર્ષાય એમ શરીરે
ચક્રય છે? કનિષ્ઠને તો અસંખ્ય પેલા વરિષ્ઠ
તરફનો લાલ અને સુખ મળે અને તેથી તે
તેનાતરફ આકર્ષાય; પરંતુ વરિષ્ઠ-મહોદ્ધને,
કનિષ્ઠ-દ્વાનાતરફથી એવો શું લાલ કે સુખ
મળવાનું છે કે નથી તે તેના તરફ આકર્ષાય?

આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પરસ્પરસંબંધધર્યવતી
એ મુખ્ય વિચારણાનો સમાવેશ છે. [અ]
મુખ્ય એ સાદામાં સાદો વિશેષ ઉપસક્ષિત ન
થઇ શકે તેવો નિલ વ્યાવહારિક અનુભવવાળો
શબ્દ છે; દાખલાતરિકે એક માણસને ગ-
રમ તીર્થા સુખ, સંતોષ, પમડે છે તો
બીજાને સાકર સુખ આપે છે, તેમાં કંઈક
એકસ ધારો કે નિયમ નથી, સિવાય કે માત્ર
તે તે પૃથક્ પૃથક્ મનુષ્ય ભિન્ન ભિન્ન પ્ર-
કૃતિના બાંધાવાળાં છે- અર્થાત્ એક વ્યક્તિને
અમુક પદાર્થનાં રમકણો સાનુકૂળ છે તો
બીજાને બીજા પદાર્થનાં રમકણો અનુકૂળ
છે. એક જ વ્યક્તિને અમુક રમકણ અ-
નુકૂળ સામારે અને બીજાને બીજાં આ-
મારે તો અહીં પણ પુનઃ સામાન્ય આ-
ન્વીક્ષિકીશાસ્ત્રનો ન્યાય એમ કહે છે કે
સ્વપ્રજ્ઞા હોવા જની શક્યાપ્રમાણે સ્વપ્રજ્ઞા
અનુભવેમાંથી એક એક કે સમગ્ર રીતે

પસાર થવા સરળએલા છે. પૃથક્ હવાત્મા-
તરીકે અનંત કાળમાં અને સમગ્ર હવાત-
રીકે સમ કાળમાં તેમને તે અનુભવેમાંથી
પસાર થવાનું છે; અને એ પ્રમાણે જો બને
તોજ, નિર્ચલનિરાકાર બલમાં જે સંપૂર્ણ
સમતોલપણું છે તે નથી શકે; અને જો
સુખ કે દુઃખ આ પ્રમાણે નિલતા સાદામાં
સાદા અનુભવ છે તો આપણે ઉપર કહી
ગયા તેમ વરિષ્ઠ કોટીના હવાત્મા પોતાથી
કનિષ્ઠ કોટીના હવાત્માને, પોતે અમુક અ-
મુક સદાય આપી, તે [કનિષ્ઠ કોટીના
હવાત્મા] ની ખામી પૂરી પડવાના પરિણામે
પેલા ન્દાના-કનિષ્ઠ કોટીના મનુષ્યને તેથી
હમ થવાને અંતે, આ વરિષ્ઠ કોટીવાળાને
અમુક સ્પર્શિત સુખ થાયછે અને તેથી વિ-
પરીત સંયોગમાં તેને તેજ પ્રકારનું દુઃખ
થાયછે; ભારે અચીત એ દૃષ્ટિએ તો એક
બાળામાં સુનેલા પોતાના બાળકના ચહેરા-
ઉપર સ્થિત હાસ્ય ક્યારે થશે અને તે બા-
ળક તેની નાની આંગળીઓપડે પોતાના
ચહેરાનો રપસા ક્યારે કરશે એમ રાહ બોલી
માતા ન્દાની કોટીની અને બાળક મોટી
કોટીનું છે એમ કહેવાય? અસંખ્ય એ વાત
એમજ છે અને તે સાચી પણ છે. આ અ-
લા-ડમાં ન્યાં ઉડામાં ઉડી અને મથાર્યામાં
મથાર્યા દૃષ્ટિએ બોતાં, ન્યાં સર્વ સમાન ધર્મોસ-
રખા ટકા, સરખી લેવડ દેવડનો ન્યાય પ્રવર્તી
રહ્યો છે, ત્યાં વસ્તુતઃ કોઇ જવ વ્યક્તિ,
બીજા જવ વ્યક્તિકરતાં વરિષ્ઠ નથી તેમ.
કનિષ્ઠ પણ નથી. પરંતુ આમતસામનતત્
અને કમગત વ્યાવહારિક દેવુઓમાટે મોટા
નાના વિગેરેના બેદો તો માત્ર નિયમપુરઃસર.

નિમના વ્યવહારમાં વ્યાપી રહ્યા છે, આ બેદો અનાદિમાની અનેકતાના સંબંધને લઈ અસ્તિત્વમાં છે. અને તેથી કરીને સ્થૂળ પદાર્થોની ઓછપ કે ઉણપઉપર તે બેદો કે વિવિધતાનું બંધારણ નિર્માણ થયું છે; કાંઈ આધ્યાત્મિક, કે માનસિક, કે સિદ્ધિઓસંપાદક ઉણપ ઓછપના ઉપર તેનો આધાર રહ્યો નથી. મતલબ જે વ્યક્તિએ લૌકિક જીવન પદાર્થો સીધી કે આડકતરી રીતે વધારે આપી શકે અને તે પદાર્થો જેની સત્તામાં વધારે હોય છે તે સામાન્ય રીતે વગર કહેવાય છે. [ખ] શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતામાં વર્ણવ્યાપ્રમાણે તેમજ આ મન્યના આડમાં પ્રકરણમાં હવે મુઠ્ઠી કહેવારી તે મુજબ સર્વે જીવો જેને દેવી અને આસુરી કોટી એ બે સંગ્રાથી ઓળખવામાં આવે છે તે એક કે બીજી કોટીના નિત્યના અનિવાર્ય રીતે સંસ્કારવાળા હોય છે. હવે જે કોટી કે વર્ગમાં આત્મા-અંશ પ્રધાનપાસે રમણ કરી રહે છે તે વર્ગના જીવો તેમના સ્વતઃ બંધારણને લઈ, જાણે લાચારીથી પણ આપવામાં-આપી દેવામાં અને સદાયક બનવામાંજ સુખ માને છે. આ પ્રકાર સદ્ગતર સ્થૂળતર ઉપાધીઓના આન્વેશિકીશાસ્ત્રનું જેમ વધારે જ્ઞાન થાય તેમ સ્પષ્ટતાથી સમગ્રતઃ તેડું છે તે એમકે ઉદારતાનું સેવન કરવામાં અગર જો કે કશું જાણ ઉપાધિ ધટતી જાય છે તે પછી જીવનો અહંભાવ જેની સાથે એક યોગ દેખાય છે તે સદ્ગત આંતર ઉપાધિ ખરી રીતે નહિ પામે છે-વધતી જાય છે કે નોથી તે આત્મા માત્ર આન્વેશિકીશાસ્ત્રદૃષ્ટિએજ પછી વસ્તુતઃ વિકસે છે. જેમ એક

નાજીનટીની રોકડ સીલક, પોતાની પાસેનાં નાણાં ધીરાઈ ગયા પછી એકી થાય છે પણ ખર્ચ જોતાં તેની ઉચરાણીના પ્રમાણમાં તેની આંટ વધે છે તેવી રીતે એ છે. અમુક દૃષ્ટિએ જોનાં એ વાત ખરી છે કે સંસારમાં સાવ દ્વિતરદ્વિત આદાય છે નહિ. વિકાસક્રમની વર્તમાન સ્થિતિએ ધણાં દૃષ્ટાંતોમાં સારા કર્મો તેના તાત્કાલિક કે ભવિષ્યના એટલે કે ઐદિક કે પારમાર્થિક ભક્ષા કે દ્વિતની સ્પષ્ટ અને દેખાતી એવજીવિનાનાં હોતાં નથી. પરંતુ એ શુભકાર્ય-સત્કર્મ કરનારના ઉડામાં ઉડા અંતર્જાવને તપાસનાં પણ એ એવજી કે તૃણ, જેના પ્રતિ તે સત્કર્મ કરવામાં આવે છે, તેના અગાઉના કેઈ કાર્યના ભદ્રતાતરીકે [એમાં પણ દેવતા તેટલોજ સ્વાર્થી છે.] કિંવા ભવિષ્યમાં પોતાને લાભ થશે તેવી સ્વાયંભાવના, તેની ખુદની દૃષ્ટિએ પણ લેશ માન સ્પર્શની નથી ત્યાં પણ તે પોતે પ્રયત્ન વ્યક્તિ હોવાનાજ કારણથી એવી એવજી-વાસના તેના અભણપણે અંતર્ગત, દંકાએટી રહે છે; અને એ પ્રમાણે નિત્યના વ્યવહારમાં ન બનતું હોય તેા ઉદારતાનું કાર્ય, અને હેતુ કારણ-વિનાનાં થઈ જાય; જે પરિસ્થિતિ સાપેક્ષીય દેવમાં-જણે લોકમાં ધટતી નથી; કેમકે ત્યાં કારણરૂપના કાર્યનો અવકાશ નથી. સંસ્કૃતમાં કહેવત છે કે “કળાનુલેખો લોકોયન” આ લોકમાં સર્વે જીવો માંહેમાહે એક બીજના પરંપરાથી ઝણી છે. ખજાનડોના મહાન નિયમ પણ એજ વસ્તુસ્થિતિ સૂચવે છે; તેમજ સર્વ જીવો છેવટ એકતામાં લીન થા-

યહ તે વાત પણ એજ સૂચન કરે છે અને એ પ્રમાણે ન હોય તો સંસારચક્રની અનંત રચના પ્રવાહિત રહી શકતી નથી પ્રતિદિનના અનુભવમાં પણ જે છવેા પ્રમાણમાં અતિશય સ્વાર્થચિન્તાના અને અરેખરા ઉદાર હોયછે તેઓ તરતજ સ્વીકારશે કે એવાં પરોપકારતાં કાર્યો કરવા જતાં લેશમાત્ર પણ પોતે અદકારી અભિમાની થવું જોઈએ નહિ એટલુંજ નહિ પણ પોતે જેના પ્રતિ ઉપકાર કે દયા કરતા હોય તેના બદલામાં અમુક અંશે પણ સેવાનો સ્વીકાર ન કરી તે બિચારો અપમાનની સ્થિતિએ પહોંચે તેમ પણ કરવું જોઈએ નહિ. [એટલે કે જે ઉપકૃત મનુષ્ય મહાન્ ઉપકારનો લેશ બદલો વાળવા તત્પર હોય તો તેનો સ્વીકાર કરવો એજ ઉત્તમતાનું અણુ છે] છુએ, માતા પિતા આદિ વંદીય વર્ગ પોતાનાં ન્હાનાં બચ્ચાઓને પોમે છે, ઉછેર છે તેનાકરતાં સ્વાર્થરહિત જીતું થું કાપ હોઈ શકે! છતાં પણ એજ કાપથી તેઓ પિતૃશ્રદ્ધથી મુક્ત થવાસાથે, ભવિષ્યમાં પોતે જુદ થાય ત્યારે પોતાની પ્રજા પણ, પુત્રો વગેરે મોઢા થઈ, તે પ્રમાણે વર્તન કરે તે બદલાની વ્યાજબી આશયી તે વ્યવહાર તેઓ સાથે છે.

મહાન્ ધર્મરો. શરૂઓનાં શત્રુઓ મર્યાપનાય નિયામકો, સુરેદેવો, જગતના માતા પિતાઓ, સર્વે અમુકઅંગે, તત્કાલિક બદલા-રહામીએવાની પણ આશા ધરાવે છે. મુદ્દમ દ્રવ્યમાંથી પ્રાદુર્ભાવ પામતી મુદ્દમતર [બારીક]

ચિત્તવૃત્તિએ દ્વારા અમુક પરોપકારનાં કાર્યો સધાય છે તેજ ધર્મરો-દેવોનો અને સામાન્ય રીતે જીર્ણ માનસિક શરીરોનો ખોરાક-પ્રસાદ છે.

જીવાત્મા કપાલાવધી જાતે વૃદ્ધિ પામે છે. એટલે કે જેટલો દયાભાવ તેના પ્રમાણમાં જીવાત્માનું વિસ્તરણ છે. એ કેવળ વાક્ય સંબોધનમાં જે કાંઈ છુપાએદ જેવું લાગતું હોય તો ઉપરના વિચારો તે દૂર કરવામાં સદાયક છે; અને પ્રેમ જ્યાં જવાઈ રહેછે એ દૃષ્ટિએ તો, આત્મા જે સર્વમાં સમાન છે. તેનું જૈનવ, વ્યાપકત્વ માત્ર સાદાત્મ્ય આપનામાંજ, અર્થાત્ પ્રધાનપક્ષે, ઉદાર આચરણ કરી અંતર્ગત હૃદયની વિસાળતા ધરાવવામાંજ નહિ, પરંતુ બદલો વાળવામાં, તથા કેાઈ પણ પ્રકારે સેવા કરવામાં પણ, સમાયેવુંજ છે. આ બદલો વાળવાની કે સેવા કરવાની ભાવનામાં એક પ્રકારનો અત્યંત ઉપકાર અને અપરેક્ષ વધારે નરમાય, આપી રહે છે કે જે ભાવના, ચિત્તવૃત્તિની યશુનાથે સર્વ સન્માન અને પૂજ્યભાવપણાની સદચરી છે.

રાગ-આકર્ષણ-પ્રીતિ-માટે વ્યારણું કહેવાયા પછી તેના સાપેક્ષરૂપ દ્વેષ-અનાકર્ષણ-અપ્રીતિના પણ નીચેની વિગત પ્રમાણે બગબર તબ્દ મુખ્યભાગ પમાય તેમ છે.

૧ ક્રોધ—ગુરમે જેના પ્રતિ કરવામાં આવે તે સમાન વ્યક્તિ છે.

૨ ભય—જેનાથી યામ તે વ્યક્તિ વડીલતા કે ચરિત્રતાની સ્થિતિ અચવનાર છે.

કે તિરસ્કાર—જેના પ્રતિયાય તેની કનિષ્ઠતા કે લઘુતા દર્શાવે છે.

રાગ કે પ્રેમ, ચિત્તવૃત્તિની સમાનતા—વરિષ્ટતા અને કનિષ્ઠતાસૂચક જે ત્રણ વ્યાખ્યા છે, તેજ, સંયોગ દેશ્વર ન્યાયે દ્વેષ કે અપ્રીતિ-ચિત્તવૃત્તિને પણ લાગુ થાય છે.

દુઃખમાં, રાગ કે પ્રીતિના દૃષ્ટાન્તમાં, જે યુવ સાધનમ્પન્ન વધારે છે અને રાજપ્રુદીથી વધારે આપે છે તે વરિષ્ટ કે સમગ્ર અને જેની પાને ઓછું સાધન છે અને જે પેતા-પ્રતિ દ્વાવેલ દુપાતો સ્વીકાર કરવામાં વધારે તત્પર છે, તે કનિષ્ઠ કે દુર્બળ છે; તેવીજ રીતે દ્વેષ કે અપ્રીતિના દૃષ્ટાન્તમાં જે જાગ્રતકારે બીજાનું છીનવી લેવા આતુર છે, તે વધારે સક્રિયજાનો અને મ્હોટો અને જે ચોતાપાસેથી અમુક ચીજો-પદાર્થો પોતાની મનઃ ઉપરાત પ્રુચારી લેવામાં આવે, તથા તે પદાર્થોવગરનો ઘણ જવાની સ્થિતિમાં આવે તે, નજાનો અથવા કનિષ્ઠ ગણાય છે; અને સમાનતામાં જે આપ લે થાય છે એટલે કે એક વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિતરફ જો ક્રોધ કરે તો તે બીજી વ્યક્તિ પેલી વ્યક્તિતરફ પણ તેવો ક્રોધ દર્શાવી શકે છે તે આ દૃષ્ટાન્તમાં રાગ કે પ્રીતિની માફક ધરાવાપૂર્વક હોતી નથી.

મનની પ્રસંગે પ્રસંગે, વિવિધ સ્થિતિઓ, જે, સામાન્ય રીતિએ 'ચિત્તવૃત્તિઓ' એ સંથી ઓળખાય છે, તેમજ જે કેટલીક તેવી ગણાતી નથી છતાં ખરૂં જોતાં જે

ગણાવી જોઇએ, તે સર્વનું લક્ષ્યપૂર્વક પૃથકકરણ કરીશું તો મનુષ્યની ચિત્તવૃત્તિઓનો, [અ] ક્રિતિ આ છ મુખ્યભાગો વર્ણવ્યા તેના કોઈપણ એક ભાગમાં સમાસ થાય છે અથવા [અ] બન્નેમાંથી અમુક અંશે એકજ ઘટ તેના મિશ્રણમાં સમાસે છે.

જે માનસિક સ્થિતિઓને ચિત્તવૃત્તિ સંગ્રહ નથી અપાતી તેનું કારણ ઉઠા ઉતરી તપાસીશું તો આપણને જણાશે કે તે સ્થિતિઓમાં જે અંશે એ સંગ્રહ કે નામ ધારણ કરવામાં નેટલા, ગાઢ હોવા જોઇએ તેટલા બીજા નેટલા હોતા નથી, પરંતુ તે છતાં પણ શારીરિક ગુણ ધર્મપદો બેલ્કર્તા શારીરિક રચનામાં તથા માનસગુણ ધર્મપદો કહેવર્તે યુવમાં અમુક પ્રકારનું પ્રોત્સાહન, એટલે વિકાસના, સંભાવના, આદિ-કરવા પૂરતા અંશે તે માનસિક સ્થિતિઓમાં પણ હોય છે. વાસનામંડળ, જે કે માનસિક સ્થિતિને ચિત્તવૃત્તિની જાપ આપનાર તત્વ છે, તે તેમાં ઓછો હોય છે એટલે કે તે પ્રવૃત્તિ આપવાવાળો હોતો નથી જ્યારે ચિત્તવૃત્તિ નામ અપાય તેવી સ્થિતિમાં તે અંશ પૂરો હોઇને કાર્ય પ્રવૃત્તિ બનાવનાર છે. આમ છતાં એટલે કે વાસના અંશની ઓછપ અને ચાગકિત્ત હોવા છતાં જ્ઞાન ઉપલબ્ધિ કમવનાર અને ઓષ કરનાર અંશે તો સમકન-સમગ્ર હોય છે. માનસશાસ્ત્ર યાને અધ્યાત્મશાસ્ત્રનાં સામાન્ય પુસ્તકોમાં આ વિષયનું બહુધા વિવેચન કરવામાં આવતું નથી. અને, કદાચ કોઈ

૧૦ સ્થળે એાણું કે એાકણું વિવેચન થયું હોય તેા "Inteled" સુદ્ધિના 'મરજીના નિર-
ળા' ભાગસાથે તેને 'સેજમેજ કરી નાખેલ
એવામાં આવે છે. એના દાખલા હવે પછી
એામ્ય સ્થળે દર્શિગેાચર થશે.

ઉપરપ્રમાણે કટકે કટકે વધતી, વિગત
વ્યતપનારી વ્યાખ્યા અપાછ છે તે બધાનો
ઉપસંહાર કરીશું તેા 'ચિત્તવૃત્તિ' એક જીવની
બીજા જીવપ્રતિ વિપયગેાચર પદાર્થો કિંવા
તેનાં મૂળ તત્વો આપવાની અથવા અદલો
અદલો કરવાની, અથવા તેનાં સ્વીકાર કરવાની
જે સંપૂર્ણ સહસ્યાત્મકતાવાળી એપણા કે વા-
ચના છે તેમજ તેની સાથે યાત્રા જોડવાની,
અથવા તેા એજ પદાર્થોઆદિ બળાત્કાર-
પૂર્વક જીવની એવાની અથવા આપ લે ય
વાની કે તે રદિત થવાની અને તેના પરિણામે
તેનાથી વિખુટા પડવાની જે શક્તિ છે, તે છે.
વળી પણ સંક્ષિપ્ત વિવેચન એમ ધરી શકે
કે ચિત્તવૃત્તિ તે એક જીવની બીજા જીવસાથે
જોડવાની અથવા તેા તેનાથી છૂટા પડવાની
એપણા કે શક્તિ તથા તે બીજા જીવ અને
એતાવચ્ચેના સુખદુઃખના અનુભવો અના-
યાસ કિંવા બળાત્કારે, પરિષ્ક્રિતાથી, સમાન-
ત્વથી કે કનિષ્ઠતાથી, આપવા સંબંધીનું જ્ઞાન
કે જ્ઞાન છે.

જે કોણ દૃષ્ટાન્તમાં આ વ્યાખ્યા અપૂર્ણ
લાગે અથવા જરાજર બંધબેસતી ન દેખાય
તે તેનું પૃથક્કરણ કરવાથી બહુદા જણાઈ
માવશે કે રાજ તેમજ દેવ જનોમાં જે સા-

માન્ય તરવેા રહેલ છે તે એ સ્થળે વધારે
માદ રીતે સંકલિત થઈ જવાના પરિણામે
તેમ જતેશું છે; અને જો તેને વધારિયત વિ-
વેકપૂર્વક છૂટા પાડી, નિરાળા 'કરવામાં
આવે તેા એ મુશ્કેલી દૂર થવાની. આ નિ-
રાળાં નં પાડી શકાય તેવાં હૃદયની 'રિયતિ
લોકપ્રગતિયક્તની પદ્ધતિને એક ભાગ હોઈ,
તે કોણ પણ સાપેક્ષીય વિનાની એટલે કે
સ્વતઃતા નિર્દેશ કરનાર વ્યાખ્યાઓને 'પાત્ર
હોવાનો સંભવ એજ નહિ. અર્થાત્ સર્વ વ્યા-
ખ્યાઓ આદિ ગોધ કરનાર શબ્દો કે વ્યા-
ખ્યાઓ સર્વ સ્થળે કેવળ અરસપરસ સંબંધ-
દર્શકજ હોઈ શકે. તે સા માટે તેમ છે તેના
ઉત્તર પણ બાન્ધીક્ષીયાત્મ આપશે. ચિત્ત-
વૃત્તિની ઉપર કહી તે વ્યાખ્યા કે તેનું પૃથક્ક
કરણ માત્ર મનુષ્યકોડીના પ્રાણીઓને નહિ
પણ તેથી ઉચ્ચતર કિંવા નીચતરકોડીના દેહ-
ધારીઓને સારીરીતે સાચ પાડી શકાય છે.
બાન્ધીક્ષીયાત્મની દૃષ્ટિએ એતના એક
નિરવયવ અને અવિભાજ્ય, એકત્વચ્ચક
અચકતભાવે, તેમજ સમાનરૂપતા સ્વચ
વ્યકતભાવે છેજ; તેથી ભૂદી દૃષ્ટિએ પણ
એતાં એટલે કે દાહના શોષકો આ પૂરી
ઉપરની પૃથક્ક પૃથક્ક એનિઓ જેવી કે અનિજ
પદાર્થો, વનરૂપતિના પદાર્થો, પશુઆદિ પ્રા-
ણીઓ, અને મનુષ્યોમાં જે એતનાની જ્ઞાન કે
ધી-સક્તિ સંબંધિ નિહું ઉપર આવેલા છે
તે પંજુ તેજ મતના છે કે એતના. (Con-
sciousness) તેા એકધા સર્વમાં સમાનજ
છે. દા. એતના જે જડચેતન્યમય વ્યક્તિ કે

ઉપાધિદ્વારા પ્રાદુર્ભાવ પામી, દમ્યમાન થાય છે તેના સમાન વ્યાવહારિક દૃષ્ટિએ દેખાય છે તે વાત ખરી. પણ તેના ઉપાધિ-બેદને લઇ અનેકધાપણ, રચૂળપણ, સૂક્ષ્મપણ, ઇત્યાદિ ચેતનાનું, માત્ર ભાસે છે વસ્તુતઃ તેમ નથી અર્થાત્ ચેતના એકધા છતાં જે ઉપાધિદ્વારા તે રચુરે છે તેને લઇ પૃથક્ પૃથક્ બેદવાળા દેખાય છે, એટલુજ તાત્પર્ય છે. જ્ઞાન, ઇચ્છા અને ક્રિયા એ ત્રણે દેશોમાં આ ચેતના સરખી રીતે દરમ્યાન છે, તે પણ સત્ય છે, છતાં પણ તે ત્રિધા સ્વરૂપોમાંથી એક જે સમયે પ્રધાનપણે દેખાય તેજ સમયે બીજા બે સ્વરૂપો ગૌણપણે ભાગ્ય છે, આમ હોવાથી વ્યવહારમાં આપણને તે ત્રણે

ચકિત્તચેતનાં સ્વરૂપો એક બીજાપછી ક્રમશઃ સાકાર થતાં લાગે છે; તે એટલેટૂંકી કે તેમાંથી જે એક સ્વરૂપ વિચારમાં અને છુદ્ધિમાં વધારે મુખ્યવર્ણિત થઇ, વિકસિત થયેલ અનુભવાય છે, તો તેટલાજ અંશે બીજા બે સ્વરૂપો વધારે ગેળગેળ થઇ, યુગ્મ્યામ્ણયેવા અને ઝટ સમજ ન પડી શકે તેવા પ્રકારની ચિત્તચકિત્તચેતના સાથે સાર્થક પામેલ હોય છે. પરંતુ તે ત્રણ ક્રિયાસ્વરૂપોમાંથી એકનો ઇતિહાસ કે વિકાસ તે, બાકીના બીજા બેનો ઇતિહાસ કે વિકાસ છે. તેનાથી છુદ્ધ નથી તેમ તેનાથી છુદ્ધ કદી હોઇ શકે પણ નહિ.

શાને દુભાવે ? લોક ઝો !

કુળાં કુળાં અમ દિલને.

હરિગીત

બોળા હૃદય સદાં છવન, સાધુ અમારા રનેહીઓ,
યુ જાણીએ વિષમય લવા ! વ્યવહાર તમ લોકોત્તરો;
અમ મ્હેત પખીર્ષ સદા, ઉંચા ચગનમાં ઉડતાં,
યુ જાણીએ નીતિ રીતી, વ્યવહાર આ દુનિયાતલો. ૧

કદુ સખદ કે કે અમચડી, કેમે ક્યાં રહેવાય ના,
છે જન્મથી અમ ચિનીત હિર, સાચાં ઉપાસક રનેહનાં;
આવાં પ્રલોભન બસ ! કરો, આજે હૃદય રહ્યું રહે,
શાને દુભાવે લોક ઝો ! કુળાં કુળાં અમ દિલને ! ૨

“નલિનીકાન્ત”

બોલશેવીશમના બુદ્ધિ—ઝેરી પુષ્પની આકર્ષક બીજી નિકળે છે. દુનિયાને પોતાની બધાર બતાવી રહ્યો છે. પણ માનુષી દયાભાવ તથા વિવેકના ધોરણુવગરનું કોઈ પણ રાજ્યનું ધોરણુ સાંખી અંદગી ભોજનનું નથી એ સિદ્ધાંત પરિણામે પ્રકારના વગર રહેતો નથી. અધિકારસોભને ચોભવાપણું હોવાનું નથી અને તેથી આખી દુનિયાને પોતાની મુકીમાંજ સમાવવાની યેગજા ધણા અધિકાર-લોભી અને સત્તાલોભીઓને ઉદ્ભવતીજ રહે છે પણ તે યેગજાના પગમાં કુરરતે એ ટલીજ શક્તિ મૂકેલી છે કે અમુક અવધિ થતાં તે પગ ભૂંડા લંગડા બની જાય છે અને એહેર મારી જાય છે.

સર્વશ અને સર્વશક્તિમાન એ એ વિ- શેષણે પ્રથમસિવાય બીજા કોઈને લાગુ પડ્યા નથી અને લાગુ પડશે પણ નહિ જે- ઝોની શુદ્ધિ દૈવીસંપત્તિના હોવાનો લાગ કરી આસુરી સંપત્તિનો ભોળે ઉઠેલી અવત ડહાપણ [1] ના કલ્પિત પ્રવાહના તણાવી રહે છે, સંસારચક્ર ચાલવાનો સમગ્ર ભોળે ચોતાઉપરજ છે એમ માનીતે અનર્થગર્ભ ઉદય- વાચક કરવાના નિર્મૂળ નિચારના કાંકડા આમતેમ ફેંકતીજ રહે છે અને ઇશ્વરે આ- પેલ સ્વાતંત્ર્યને દાખવા તથા ઇશ્વરે મૂકેલ અંકુશને દૂર કરવાની યેજામાં પોતાની સત્તાને સોંભા મળે છે એમ માનતી રહે છે તેઓ આ દુનિયામાં મોહોટા ગુચવાડા ઉભા કરે છે. જેમ અન્ય પ્રાણીઓની શક્તિ સીમાબદ્ધ છે તેમ મનુષ્યોની શક્તિ પણ સીમાબદ્ધ છે. પોતાની ઉવદની સીમાની બધાર જે એ શ- ક્તિ પોતાના પગ મૂકવા માટે તો તે પગ ઉપાધ ગયા વગર રહેતા નથી. શાસ્ત્રોમાં વ-

ર્ણવાયેલા શવણવગેરેના દાખલાઓ એજ સિદ્ધાંતને ટેકા આપે છે.

સમ્રાટ હુવરાજની દશાંતરવાત્તા— આપણા નામદાર પ્રિન્સ એ. વેન્સે પોતાના દશાંતરવાસનો આરંભ કર્યો છે. તેઓ જૂદા જૂદા દેશોમાં યજ્ઞને કેટલીક સુદત બાદ દિવંદની સુત્રાકાત લેશે. રાજ્ય, રાજકુટુંબના પુરોગેએ કે રાજ્યના અધિકારીઓએ પોતાની હકુમતવાળા પ્રદેશોમાં પ્રવાસ કરી પરિચિત થવું, પ્રજાની સ્થિતિ જાણવી અને સમવાયુ- સાર કેવી શાસનપદ્ધતિની આવરવકતા છે તે સમજવું જોઈએ, તેઓએ પોતાના મિત્રોની હકુમતવાળા પ્રદેશોમાં પ્રવાસ કરી લાંબી રીતભાતથી પણ વાકેફ થવું જોઈએ તથા તે પ્રજા અને પોતાની પ્રજાની સ્થિતિવચ્ચેનો અંતર અને તેનાં કારણોપર ઉઠા ઉતરી વિ- ચાર કરવો જોઈએ. બીજાઓના કાનો અને બીજાઓની આંખોથી પ્રજાની સ્થિતિનો જે ખ્યાલ આવે તેના કરતાં સત્તાધારી વ્યક્તિને પોતાના કાનો અને પોતાની આંખોની મદદ- વડે વધારે સારો અને ખરો ખ્યાલ આપી શકે છે. આ લક્ષ્યનિર્ણયપર દષ્ટિ રાખીને પૂર્વજાળમાં ઘણી સત્તાધારી વ્યક્તિઓ જૂદા જૂદા પ્રકારોથી, જૂદા જૂદા પ્રસંગોથી અને જૂદા જૂદા નિમિત્તોથી વારંવાર પ્રજાને મા- ભેજાતી અને તેમાંથી જાગૃતાનું જાણી લેતી અને તેના પરિણામમાં પ્રજાની ખરી મુશ- કેલીઓ મટી તેને સુખ થવું તથા સત્તાધારી વ્યક્તિનું કર્તવ્યવાહન થવું કે જે તેને ઉ- ભવલોકાદિનિસાધક બનવું.

ચાર દિવસની ચર્ચા—૨૧. ૩૫ અને ૬૫ની નામના આચેરાનોએ માર્ચની અધ- વચમાં જમૈનીની અંદર ચાર પાંચ દિવસ

રાજસત્તા ભોગવી લીધી છે. અચાનક આ વેલો વટાળીયો જેમ જખરો ખજાનજાટ મચાવી સૌને મુંઝાવી દે છે તેમ તેઓએ ત્યાની ચાતુ શાસન પદ્ધતિના નિયામકોને ઉઘવાવી દેવા જેવો પ્રયત્ન ઉભો કરી દીધો અને આખી દુનિયામાં ખંચર પહોંચી પણ ચૂકી કે જર્મનીમાં શાસનકાલિત ચમ ગણ છે જેમ અચાનક એ ખંચર ફેલાયા તેમ બે ચાર દિવસમાંજ આ ખંચર અચાનકજ ચારે તરફ ફરી વળવા કે વેન ઇન્ટર્નું ચાતુ શાસનતંત્ર એ વટાળિયાના વેત્રને ઘોળી નાખી પોતાની સુસ્થિરતા સાધી લેવામાં ફોદમંદ થયું છે શાસનકાલિના ઉત્પાદકો ઉઠી ગયા છે અથવા અદશ્ય થયા છે, તેમજ જળનાખોરો ગણાયા છે અને સત્તા હાથ જ્યાં હતી ત્યાજ રહી છે હોલેડ્રા કેસરના સ્થાનપર જાયતો વધ્યો છે અને જેખમી રાજદારીઓના નેત્રો તે તરફ ખુલી રહ્યા છે.

ધર્મજનુનથી વધતી અસાંતિ— ખરી ધર્મસેવા એજ છે કે જેનાથી પ્રત્યેક પ્રાણીને સુખ મળે અને જેને પરિણામે તે ધર્મસેવા કરનારના અંત ફરજીને ખરી શાંતિ મળે ધર્મને નામે દૂષ-પ્રચય અને દગાદગાઓ

તથા હત્યાઓ કરવી એ ધર્મજનુન ખરીરીતે અધર્મનોજ આવેશ છે અને અધર્મનું પરિણામ તો અસાંતિજ છે. ધર્મબેદના દૂષથી ઉરકેરાઇ જઇને જે તુકલોકો અન્યધર્મી આરમ્ભીયોનોની કનક ચવાવતા હોય તો તેઓ પોતાની મેળેજ પારિણામિક કુદરતના કોપને પોતાના ઉપર વોહોરી લે છે એમ ગણવું બોધ્યું અને તેમ ન હોવા છતાં જે પૂરોપના પ્રેક્ષમાં ખોરીઓનુંજ ધાર્મિક સામ્રાજ્ય રહેલું જોઇએ, તેમાં અન્યધર્મીની રાજસત્તા ન હોવી જોઇએ એવા ઉદ્ધ વિચારથી ઉદ્ભવતા આદેશમાં આવીને તે ધર્મના સંચાલકો અને તેના અનુયાયી રાજદારીઓ તુક મહારાજ્યની સત્તાને પૂરોપની હદમાંથી દૂર કરવાનું એક એકતા હોય તો તેઓ દુનિયાની શાંતિ નોખને ખગળે ચઢવી તેમો નાશ કરવાની પ્રવૃત્તિનું પાલ કરી રહ્યા છે એમ માનવું જોઇએ જે પક્ષની બૂબ થવી હોય તે પક્ષને બૂબ મુધારવા ખંચર તેઓને સદ્બુદ્ધિ આપે જેથી ધર્મજનુનથી વધતી અસાંતિનો અંત આવે સર્વ રચણે શાંતિ ફેલાય અને રાજ્ય પ્રજા સર્વ પોતપોતાને ધધે વળગવાથી મોવારત-મારકૂટ-ચિંતા-દુખ વગેરેને દરેક દગારી શાંતિ સર્વત્ર પ્રચારને પામે

— સાહિત્રાય સ્વીકાર. —

પાંચ પગવાળી ગાય—લેખક દવપન ગમ લાઇસ કર રાવળ-રીરમગમ માત્ર મોળ પૃષ્ઠની આ નાનકડી ચોપડીમાં એક અતિમદરની ચેતનશી આપવામાં આવી છે કે જે ધર્મપક્ષે અને વ્યવહારપક્ષે પણ ધાર્મિક છે પાંચ પગ કે બે જીવવાળી ગાય કુદરતીજ-જન્મથીજ દોની નથી પણ ધ-

મંદીન પાળી લોકોના ત્રાસદાયક કમથીજ એક ગાય કે વાગરની દિસાપૂર્વક એવા કૃત્રિમ વધારાના અવયવ-શ્રુત અવયવવાદી ગાય દેખાડવામાં આવે છે તે દેખાડનારાઓ-તરફ લોળપચુરી ભક્તિશાસન જણાવવો તેમજ પુણ્યને ભદ્રે પાપનોજ સંચર ગાય કે એક આ હન્યદાયક નાના સંખ્યા નિગધમાં સારી રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે.

બોધવચનો.

લેખક—શ્રીયુત દલપતરામ જૌરીશંકર-નવલખા.

આ સંસારમાં કરેલા અધર્મનું ફળ જલ્દીથી મળતું નથી. પણ કાળે કરીને તે તેના જોગ્ય સમયે ફાટી નીકળે છે. અધર્મ કરનારને અધર્મનું ફળ મળ્યાવગર રહેતું નથી. કદિ કરનારને પોતાને ન મળ્યું તો તેના પુત્રને મળે છે; પુત્રને ન મળ્યું તો તેના પૈ ને મળે છે; પરંતુ નિષ્કળ જતું જ નથી.

અધર્મ કરવાથી મનુષ્ય પ્રથમ તો ગામ, જન, કુટુંબાદિકે કરીને સુખમાં વળે છે, સર્વ સારું સારું દેખે છે અને ચતુર્યોને પણ જીતે છે; પરંતુ આખરે ઘડો ભરાય છે ત્યારે જોતે સમુજાગો એટલે દેહ, ધન, પુત્રસદ્વિત નાશ પામે છે.

કાંઈપણ કામ અવશ્ય કરવાથી તેનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ કાપર અને મૂઢી દેવાથી કાંઈપણ સારું ફળ મળતું નથી. વારને ઉપાડેનું કે દામમાં લીધેનું કામ અધુરું છોડી દેતું નહિ.

એકલાં દેવથી અથવા તો એકલા પુરુષપ્રત્યક્ષી કાંઈપણ કામ સિદ્ધ થતું નથી પરંતુ એ જાનેતો એકમ સંબંધ યસ્યથીજ કામની સિદ્ધિ થાય છે કદાચિ કાંઈ વખતે કામસિદ્ધિ ન થાય તો તેથી નાહમેદ ન મના ધર્મયુક્ત કર્મ કરે જલ્દી તો સારું ફળ મળ્યા વગર રહેતો નહિ. કહેવત છે કે

કરીએ તેનું પામીએ. સારું કરીએ તો સારું ફળ પામીએ.

જોરાક લેતાં તેના માપનો કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં જો જલ્દીથી લેવાય તો શરીર સુકાઈ બળ વગરનું અને કાન્તિ વગરનું થાય છે અને તૃપ્તિ થાતી નથી તથા વાપુના જોગા ઉચે ચડે છે, સંસારસુખ ભોગવવાની શક્તિ જોષી થાય છે, આપરણ ઘટે છે, હિંમત ઢોળે છે, મન દબાય છે, શુદ્ધિ ઝાંખી પડે છે, હિંમોની શક્તિ બહેર મારી જાય છે, શરીરનું સાર નાશ પામે છે, શરીરની સુંદરતા ઊડી જાય છે તથા અનેક પ્રકારના વાન-પ્રધાન રોગો વ્યાપી પડે છે.

માફક ન આવે એવા માપવગરનો અને વખતવગરનો જોરાક મનુષ્યને મરણ-પર્યંતની દશામાં ખરેખર નાંખી દેનાર છે.

જાણક કાંઈ સમજવા લાગ્યું એટલે પૂછી તે જાણવલાવપ્રમાણે વખતે કાંઈ આમદ કરે તો કે કહ્યો કરે તો તેને મનજાવવા પડાવવાને બદલે જો જાવો આવ્યો, પડ્યો જ્યો, જો આપડો આવ્યો, ખાઈ જ્યો નગેરે લખ અને માસજનક સજ્જક હાથ તેના નરમ મનજાવ માણમાં આવે જે અત્યારમાથી જાણકનાં ક્રમમાં મનજાવર દાખ રાખવાની સરખાત નુકસાનકર્તા છે.

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર

પુરુષાર્થ—મહત્ત્વ કર્મવડે મનુષ્ય પ્રાપ્ત કરી શકે છે. એની પ્રાપ્તિથીજ મનુષ્યના જન્મનું સાર્થક છે અને તેના અભાવે તેનો જન્મ અર્થ ઈ.

બકરીને ગળે જે આંચળ છે તે દુધ-વગર જેમ નિર્થક છે તેમ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ જે ચાર વગરનાં માણસનો જન્મ અર્થ જાણવો.

પશુ આદિથી મનુષ્ય ફક્ત ધર્મવડેજ ચઢતી પાથરીએ છે, નહિ તો પશુ અને મનુષ્યમાં તફાવત રહેતો નથી.

આહાર, નિદ્રા, ભય અને મૈથુન એ ચાર મનુષ્ય અને પશુમાં સરખાજ છે પણ ધર્મ એ મનુષ્યમાં વિશેષ છે માટે ધર્મ વગરનો મનુષ્ય તે પશુસમાન છે.

જમતમાં મનુષ્યના તન તથા મનને શાંતિ દેનાર એક ધર્મજ છે, અને ધર્મમાં રહીને ધર્માનુસાર પ્રયાસ કરતા અર્થ, કામ અને મોક્ષ મેળવવાનો હેતુ હરોઈ મનુષ્ય સહેલાઈથી સાચવી શકશે.

આ મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત થવો એ જ હીજ અસાધારણ વાત છે ધર્મ—પુણ્યકર્મથીજ આ દેહ આપણે મેળવીએ છીએ. આ દુર્લભ દેહ પ્રાપ્ત થવાપછી આ દુનિયામાં આપણે ટકવું ધણજા ટુંક વખતનું છે અને તેની સાથે અનિશ્ચિત છે. આપણે પ્રાતઃકાલમાં બિજાના માથે બહાર નકિલ્વાપછી રાત્રે પાછા તેજ બિજાનામાં આરામ લેવા પામીશું કે નહિ, તેની આપણને ખાતરી નથી. આવાં અનિશ્ચિતપણામાં આ દેહ જેટલો વખત રહે તેટલો વખત આપણા સતોષ, આનંદ અને શાંતિ, માટે ધર્મપાળવો આવશ્યક છે.

પરલોકમાં સદાપત્ર વાસ્તે પિતા, માતા, પુત્ર, સ્ત્રી કે શાંતિપદ્મ કોઈ રહેતાં નથી; કેવળ ધર્મજ રહે છે.

મુસાફરીમાં વિદ્યા હિત કરનારી છે, યરમાં સ્ત્રી સુખ આપનારી છે, શેગોને સ્ત્રી પણ સુખ કરનાર છે અને જે મરી ગયો છે તેને મરવા પહેલાં કરેલો ધર્મ મિત્રમાફક સુખ આપનારો છે.

ધૈર્ય, ક્ષમા, મનઃસંયમ, અચેત્ય, દૈહિક તથા આન્તર શુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયનિમગ્ન, શાંતિ, જ્ઞાન, ક્ષણજ્ઞાન, સત્કર્મપણ, તથા અક્રોધ એ દશ ધર્મનાં લક્ષણ છે.

ધર્માચરણ કરે, ધર્મથી એટ 'બીજી' કાંઈ નથી, ધર્મસર્વનાં પહે મધુ સ્વરૂપ છે.

દ્રવ્યવડે ધર્મનું રક્ષણ થાય છે, જન્મ યમ આદિ કરીને આંક યોગવડે જ્ઞાનનું રક્ષણ થાય છે, મદુપણાવડે રાગનું રક્ષણ થાય છે, અને ઉત્તમ શ્રીવડે પરતું રક્ષણ થાય છે.

મુવાપછી માણસની સાથે આને એવો ખરો મિત્ર માવ એક ધર્મજ છે બાકીનાં તમામ શરીરની સાથેજ નાશ પામે છે. આવો લાભકારી ધર્મ જતા દેહથીક વખત કોઈ એમ ધારે છે તથા કહે છે કે પૃથ્વી વચ્ચેના ધર્મકાવ કરીશું આમ ધારતું કે કહેતું એ બૂલભરેલું છે.

નૈવનકાળથીજ ધર્મશીલ થવું, જન્મ કરી નિત્ય નથી, કોણ જાણે આજ કાનું ચાલુ-કાળ ઉપરિચય ધરો માટે અદનિષ્ઠ ધર્મપરાયણ રહેવું ઉત્તમ છે.

જે મનુષ્ય ધર્મને નષ્ટ કરે છે, તેને ધર્મ નષ્ટ કરે છે; અને જે ધર્મની રક્ષા કરે છે તેની ધર્મ રક્ષ કરે છે.

પ્રખ્યાત

આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ.

હિંદુસ્તાનમાં સઘળે રથથે પોતાના અમત્કારિક ગુણોથી ખાસ ઉપયોગ કરવાને આપ-
કે સાબીત થયેલી આ ગોળીઓ જરમા, સીલેન, સ્ટેડ્સ સેન્ટ્રલમેટ, સીયામ, અને ઝી-
નના હેઝાર્ડિંગવગેરે રથથે ઉપરાંત આફ્રીકા અને યુરોપના ઘણાં રથથેમાં ફેલાવાને પામી
છે. લડાઈના મેદાનમાં ભાગ લેનારા ઘણા માણસોએ આ ગોળીઓની અજમાયશ લઈ તેના
મજબૂત અને સૂક્ષ્મ આપવાના ઉત્તમ ગુણોનેમાટે તેના વખાણ કર્યા છે.

સવાર સાંજ જમ્યા પછી પુષ્ટ ઉત્તમરતું માથુંસ, એક એક ગોળી ખાવાથી તંદુરસ્ત,
તાકાત અને લાખી જીંદગીવગેરે ઘણા મોટા લાભો મેળવવા ભાગ્યશાળી થાયછે.

આ ગોળીઓ પાચનશક્તિને સુધારેછે, દસ્તની અટકાવતને દૂર કરેછે, ખોરાકના રૂચિ
વધારેછે, ધાતુના કોષ્ઠપણ જાતના બગાડને મટાડી શરીરને તેજસ્વી અને જળવાન બનાવેછે
તથા મનુષ્યને વખતવગરના ધડપણના દુઃખલામાંથી બચાવી લેછે.

માથાના, છાતીના, કેડના અને પીડીના દુખાવાને તથા કળતરને મટાડવામાં, શ્વા-
સક્રિયને સતેજ કરવામાં, કંઠપણ કામ કરવાના અશ્વમમાને અને આજસને દહાવી દિંમત
તથા શ્વાસ આપવામાં અને શરીરના દરેક ઉપયોગી ભાગને અખૂટ હોવત આપવામાં
આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ એક આશ્ચર્યકારક અને પરિણામમાં પણ સુખરૂપ નિવડનાર
અમૃતસરખો ધસાજ છે.

જૂદા જૂદા દેસના જૂદી જૂદી ભાષા બોલનારા અનેક લોકોતરફથી આ ગોળીઓનેમાટે
અસંખ્ય સર્ટિફિકેટ મળ્યાં છે અને ચાલુ મળ્યાં કરેછે, જે સર્ટિફિકેટ આપનારાઓમાં અ-
વજંસિવાય શ્રી લેની ડીમી ધરાવનારા ડાક્ટરોની પણ મોટોટી સંખ્યાનો સમાવેશ થાયછે.

આ દુનિયામાં તમેને પહેલામાં પહેલી જરૂરીવાતની કોઈ પણ ઝીજ હોય તો ને આ
આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ જ.

કિંમત—ગોળી ૩૨ ની ઢોળી જેનો રૂપિયો ૧ એક.

સામટી ઢોળી ખરીદ કરનારને મળી રાક્તા ઢોળીસનવગેરે લાભની માહિતીમાટે
અમારું પ્રાઇસલિસ્ટ મંગાવી વાંચવાને સલામત કરવામાં આવેછે.

વૈદશાસી મણિશંકર એવિંદલ,

માલેક—આતંકનિગ્રહ એપથવાલ,

જમનગર—હાદિયાવાલ.

સારસાપરિલા.

આ સારસાપરિલા ગ્રામપંચ કારજીથી બગરેલા લોહીને શુદ્ધ કરી તેની વૃદ્ધિ કરવામાટે અકસીર દવા છે.

આ સારસાપરિલા દ્રવ્ય લોહી સાફ કરે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ બીજાં ધણાં દરોગ જેવાં કે ગરબી, ગ્રહર, સાંધાનું રસી જવું, મોઝાં અને સરીરના બીજા ભાગોપર ચાઠાં પડવાં, રમરજીશક્તિ ઓછી થઇ જવી, સરીરપર ફેરા થઇ બાવવા, ખુજલી-ખરજ, ફરાજ, વગેરેને માટે પણ ઘણીજ અકસીર દવા છે.

શીશી ૧ ની કિમત રૂ. ૧૧. ટપાલખર્ચ તથા પેકીંગ ખર્ચ આના પાંચ લુકું.

ચાર શીશીઓ પીવાથી સારો શુષ્ક બાપે છે. ચાર શીશી સામટી મંગાવનારને ૪૫૫૫ અને પેકીંગ ખર્ચ સાથે રૂ. ૪૫૫૫.

માલેક—ડૉ. ગૌતમરામ કેશવરાવ એન્ડ સન્સ,

હાકોરદ્વાર—મુંબઈ.

રાજા મહારાજાઓ,

નવાબો, નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો, સેક્રેસ જજો, કન્ટો, મેજર, કેપ્ટન, નામદાર વૉઈસરાયના ઓનરરી એ ડી સી. લેફ્ટેનન્ટ પોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલીયન ઓફીસર, યુરોપીયન સીવીલ સર્જન, એમ. ડી. ની ડીગ્રી ધરાવનારા મોટા ડાક્ટરો તથા દેશી અને યુરોપીયન અમલદારો અને ગૃહસ્થોમાં બાદશાહી યાકુતી નામની જગજગદર દવા બહુ વપરાય છે એજ તેની ઉપયોગિતાની નિશાની છે—ગવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં આ રજવાડી દવા એનાલાઇઝ થયેલ છે.

બાદશાહી યાકુતી.

ગમે તે કારજીથી શુભાવેલી નાકાત પાછી લાવે છે, પુરુષાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજવંશી યાકુતી વીર્યવિકારના તમામ વ્યાધિ ઘટાડે છે અને વીર્ય ઘટ બનાવી અર્ધ પુરુષાતન બાપે છે. ખરી મદાઈ આપનાર અને નમવા માણસને પણ જીવાનની માફક જોરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેના અમારી ખાસ ભલામણ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈ પણ જાતની પરેશની જરૂર નથી ૪૦ ગોળીની ડબ્બી એકના રૂપીયા દસ.

બાદશાહી યુનાની લેપ.

હમદા દવાઓમાંથી આ લેપ જમાવેલ છે અર્ધ પુરુષાતન લાવવામાટે આ લેપ દુરુદ્ધમંદ સલાજ છે. આર્લેસ એકની ડબ્બીના રૂપીયા બાદ.

હાકોર દાલીપાસ માતીરામ-ગજકોટ-કાઠીયાવાડ.

માગ મરદોને માટેજ.

સંસાર સુખમાં અન્યથા મદદ.

પુરુષ રત્ન ગોળીઓ.

આ ગોળીઓ દોષધુલ પ્રકારથી મદદ પડેલી શક્તિને પ્રતિષ્ઠા કરે છે. સ્વરતી, કમનાકાળીને દૂર કરી, પુરુષસ્વ ગણે છે. ફક્ત પાંચજ દોરસમાં એકો અમત્કારીક ગુણ બનાવે છે.

કીંમત ગોળી પાંચનો રૂ. ૧.

એ. એમ. જી હલ્લુરી.

ગ્રીવાથગર—મુરેત

અંબરિયા સિરીઝનાં ખેતીવાડીનાં પુસ્તકો.

- ૧ કૃષ્ણાદ કુલ બાગનું બગીચાનું પુસ્તક (પાકું પુકું) ... રૂ. ૧-૧૨-૦
- ૨ પાણીની સોષ તથા તેના ઉપયોગી સાધન (") ... રૂ. ૧-૮-૦
- ૩ હિંદુસ્થાનમાં ચતાં વાવેતર કરવાની રીત ... રૂ. ૧-૪-૦
- ૪ ખેતર, ખેડ તથા તેનાં દધીઆર એગ્રીકલ્ચર વિગેરે ... રૂ. ૧-૪-૦
- ૫ ખેતીવાડીના ધંધામાંથી પૈસા કમાવાની કુશી (તમામ જાતનાં ખાતરની દર્શકિત સાથે) ... રૂ. ૧-૦-૦
- ૬ રેશમના કીડા ઉછેરવાની રીત તથા કેતળીનું વાવેતર કરી રેશમનાવવાની રીત રૂ. ૦-૬-૦
- ૭ કુવામાં પાણી વધારવા માટે ખેતીગ કરવાની દર્શકિતનો ખાસ અંક ... રૂ. ૦-૪-૦
- ૮ " સેતિવાડી વિજ્ઞાન " માનિક વાર્ષિક લઘુજનમ ... રૂ. ૨-૦-૦
- લાયબ્રેરી માટે ખાસ એકાદું લઘુજનમ ... રૂ. ૧-૮-૦

હુલેરાય સી અંબરિયા, શાહીયામ-અમદાવાદ.

અગ્નિનો ધારતી વગરના, ગજવામાં રાખવાના

વિજળીના દીવા.

ELECTRIC POCKET LAMPS.

તેજ કે દીવાગળીના બદરવગર ફક્ત એક ચાપ ખસેડતાં જ રોશની થાય છે કિંમત - રૂ. ૧૧, ૩૧, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮ પોન્ટેજ ૮ અંત, સ્પેર બેટરીનો રૂ. ૧.

કેટાલુગ-સી. ગોવિંદ એન્ડ કંપની-અમદાવાદ.

પત્રવ્યવહારથી શીખવાની શોર્ટહેન્ડ પદ્ધતિ.

આ પદ્ધતિ ૭ મોસની અંદર શીખાય છે ફી રૂ. ૨૫ (માસિક ફી રૂ. ૪ તથા લાખલ ફી રૂ. ૧) કેટાલુગ-મી. યુનિવર્સલ શોર્ટહેન્ડ બરો, દીલ્લી.

શું તમો કરકસર કરો છો!

જામતો ખારીક છે, કરકસર કરતાં થીજો. જો તમારે તમારાં મહાન રંગનાં હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે અમો તમેજો જતાવશું.

અમારા જનાવેલા રોગાન, બેવલેલ, વારનીશ, બ્લેક જાપાન, વિદેશીમાલ કરતાં કિંમતમાં સસ્તા અને વાપરવાથી ધણું ઉત્તમ છે. જો તમો વાપરશો તો તમને તે જરૂર કરકસર કરાવશે.

દરેક જાતના પેન્ટ બેલ્કનેલ વારનીશ હીસ્ટે'પર

માટે સખો--

શ્રી પ્રાચીનીયર ઇન્ડીઅન પેન્ટ

એન્ડ ઓઇલ વર્ક્સ, લીમીટેડ.

ભાવખલા-મુંબઈ.

ટેલીફોન ૩૯૫૩

તારતુ સરનામું--૮૬/૪૮ પેન્ટ

જાદુગરોંકી કુંજી.

અદ્ભુત વિષા

મહાશય! અજ્ઞાત વાતકો જાહરત નહીં દેં કિ આપ જ્ઞાપકોની જુજામત કરે ઓર રખેવો સુ-જ્ઞાતમં જુટાવે, જા કિ હમ મેજિકકે વાજોંકે ચેલ આપકો ધરમેઠે વિઠલાયે સિલ્લસાનેવો તૈકાર હૈં ઓસિયે દેરન કીજિયે, યદિ રખમા કમાનેકી રૈચા હોવે તો હજારોં રખવા કમાદયે. કીમત ઇક રૂપૈયે વર ન જોંકી મ્યેપુરી તરકીવસાહિત ૧૩૩૫, ડાકચર્ચે અલહાદ.

લક્ષ્મીનારાયન રામસ્વરૂપ,

સાંખી.

WONDERFUL REMEDY FOR PILES

હરસમાટે અકસીર ઉપાય.

જુનામાં જુના હરસને નાજુદ કરવાતો ધણોજ ઉત્તમ ઉપાય આ દવાથી નાસી શકસ થયેલા દરદીઓના અસખ દુ.ખનો અ-ત આવે છે આ જાપાનના ધણોજ કીમતી અદીશીકરો છે. દવા લગાવવાથીજ આરામ થાય છે.

પેકીંગ અને ટપાલ અર્થ ઉપરાંત ૧૬ ડીની કીમત રૂ. ૧-૦-૦

JAYANTI VEERAYYA
SASTRI

Ayurvedic Physician

PO: CHODAVARAM

Wh Vizagapatam

દિલ્હી દરબાર.

અનુવાદક—શ્રીયુત વકીલ.

૧૭૭૮

પ્રકરણ ૫ મું ચાલુ.

(અનુસંધાન ૪૪ ૧૨૮ થી.)

૧ “કયા મૂર્ખનાં આવાં વખાણુ તું કરે છે,”

“નામદાર! તે મૂર્ખ નથી. તે ગદરગત,
અકલમંદ અને આસક છે,”

“જરાજર, મને તેનું નામ અત્યારસુધી
ન સૂઝ્યું તે નવાઈજેતું છે.”

“આપ રાજપકારબારમા મગ્નુચ રહોઝો
તેથી.”

“જા તેને અહિ તરત મોકલ.”

મહારાણીનો હુકમ જાળવવા મથે. ૫
રજવાડા ઉભી થઈ આમતેમ ખંડમાં ફરવા
લાગી.

મેઘમમદાસમાં દાખલ થઈ ત્યારથી સ
ર્વસત્તાધીશ તે હતી. સાથે સૌદર્યના
અનુપમ હતી. ખુદ બાદશાહ પણ તેને આ-
ચીત હતો, બહાંગીરની મદદ અજિલામ
તેણીની મહેરબાની હરકોઈ અને મેળવવાની
હતી. પ્રથમ જ્યારે તેણી મેઘમમદાસમાં

આવી ત્યારે મોટા અમલદારો હાજરો થી તેના
પ્રત્યે જોતા. પણ ગુરજવાડાની સત્તાપાસે
તેઓનું કાંઈ વળતું નહિ પોતાની સત્તા ઉ-
ચ્ચાવવાને કોઈ શક્તિ પણ કરી શકે એમ
તે માની શકતી નહોતી પણ તેમાં તે છેતરાણી.
હવે તેને આગ્રી થઈ કે મારી વિરૂદ્ધ લખ-
કર કાનૂન રચનામાં આવેલ છે. અને જો
તેની તપસ કરવામાં નહિ આવે તો પરિ-
ણામ વિપરીત આવશે કારનાથી પૂરતી
રીતે તે વાકેફગાર નહોતી, દુશ્મનોને જાણતી
નહોતી.

ચલુ અથવા હાર કરતાં વહેમ વધારે
જરાજ છે અને તેથી ખુદ સહેનશાહ મારે પણ
તેણીને વહેમ ધણે. શું સહેનશાહ મારી સત્તા
તોડવા દેશે છે?

ગુરજવાડા સ્વભાવેજ વહેમી હતી. દુનિયામાં
કોઈનો ભરોસો કરતી નહિ લાલ્ચ બાપ કે
ધણીનો પણ વિશ્વાસ કરતી નહિ. પાછળના

જમાનાના મોગત શહેનશાહ ઔરંગઝમની ખાશીયેન તેલીનામાં આ વિષયમાં ખાસ હતી. આખા દેશમાં ધણા મસુમો તેના દના અને તે મસુસોઉપર દેખરેખ રાખવા દે શીયાર માણસો ગેઠવેલ દનાં આટલી સલાજ અને આવચેની છના, પોતાના વિરૂદ્ધ થતાં કાવત્રાંની ગદ્ધ સરખી પણ તેને મળી નહોતી પોતાની સત્તાને આડે આવવા કોઈ છેજ નહિ એમ તે માનતી. તેની છ મજા એજ કાપદો હતો ફુરમનોનો નાશ કરવા તે તપર હતી વેરનો અગ્નિ તેના શરીરમાં બળતો હતો હમથાના સરગા બનાવો તેના રમરથમાં તાગ થયા હૃદયપુર ગીકરીના અકુદરની બનાવો-પુરમનું અદગ થયુ-ગા-શાહની વર્તણૂકમાં ન સમજી શકાય તેવો ફેરફાર જુનેખાનો બનાવ-તેની દારીનું બાગી ધમકુ-ગાઝાનું યુમ થયુ આ બધા અણુધાર્યા બનાવો ઉપરાઉપરી એખીસાથે તેના મનને મુઝાવવા લાગ્યા

આ સર્વની સતોડકારક તાંસ મરવા તેખીતો દડ નિર્ણય હતો

એમ માગીએ આતી રણીને સનામ કરી નુરજહાને તેના ઉર નજર કરી પણ બાદી તે યુધ બસર થઈ નહિ તેખીએ ધીરા નમ અવાજે પૂછ્યુ

‘નામદાર, આપે મને મોશવીશ’

મકરણુ દ હું.

ગદગજન

માનસિક નાધિયી નુરજહાન આમ તેમ ફરતી હતી સા બાની આતી રાખી આરતેથી

તરીવાઉપર બેગી અને ફરી બાંદીતરફ નજર નાખી કહ્યું ‘હા-મે તને બોલાવેલ છે’

બાદીનું દુઃક ટર્તાત આપવા નજર જે આ ઇનિદાસમાં તે અગમનો ભાગ લેવાની છે તેણી વિચિત્ર દખાવની હતી તેના આમના દત્તાનથી અપરિચિત તેની ઉમ્મર મળી શકુ નહિ પ્રથમ નજરે જુવાનીના પુરમદારમાં તે જણાતી પણ બારીક તપાસ કરનારને જણાવુ કે તે ૪૦ વર્ષના આસરાની હતો અથવા જુવાનીનો બદાર ચાલ્યો મથોડે એમ જણાવુ બહુ રૂપાળી કે સુદર નહોતી તેમ તે જરાપણ કદરૂપી નહોતી. પહેલી નજરે તે કંઈ જાનની છે તે કોઈ કી શકતું નહિ પોશાક અને દેખાવ ઉપરથી તે મોગત જાનની મોજ શોખ ચાહતી એક એરત જણાતી હતી અથવા ધરાનના વતનીની સુદર કન્યા જણાતી આ વિચિત્ર ભૂમિમાં તે ઓરત હતી આમનો ઇતિહાસ કોઈ જાણતું નહિ, તેમ તે કોઈને જણાવતી પણ નહિ દિલીની બજારમાં તે સમયે ધણા ગનામોની હમેથના વપરાશની ચીજની માફ ખરીદી થતી અને આને મથર દિલ્હીમાંથી એક દિવસ ખરીદી લાવેન હતો અને મોજન રાજના બેગમમદદારમાના નોકરોસાથે દાખલ કરી હતી આવા હલકા વિચારના જમતીપણથી કદાચ વાચનાર તારી નૈતિક ભાવનાઓને આધાન થશે પણ યુવામિત્રીના ઇતિહાસથી પરિચિત અજવાસી સારી ગીને જણેડે કે મધ્ય કાનમાં તેવી નૈતિક ભાવનાઓ સળગ નહોતી

કયે દિવસે આ ગદરગ્નનને લાવવામાં આવેલ તે આપણે જુલાઈ ગયું હતું. પ્રથમ નજરે તે બોળા દેખાતી, વખતે માંડી પણ માનુસ પડતી. બોળમણ અને નિર્દોષીપણ તેના ચહેરાઉપર રખત હતું. પણ જારિક તપાસ કરનારને જણાવું કે તે શુદ્ધિયાળી હતી. ગદરગ્નન કદી પણ ઉઘાડી આંખથી કોઈ સામે નજર કરતીજ નહિ.

આપણા ભેગમમદાલમાં તેને બાંદીજ ગ-
બ્યુરામાં આવતી. તેની શું ફરજો છે તે કોઈ જણાવું નહિ. તે એક જાસૂસ હતી તેમજ
ફરેકની બીલચાલઉપર તપાસ રાખતી. ખા-
નગી રસ્તા, દરવાજા, બારી બારણાં, દરેકથી
પરિચિત હતી, નરજહાનથી માંડીને દરકામાં
હુલકી બાંદી મુદ્દાંત સર્વતાં ફૂલો ઉપર ન-
જર રાખતી. આ સર્વ કોઈ જણાવુંજ નહિ.
અસાધારણ શુદ્ધિયાળી અને શુદ્ધ શોધવાવાળી
તે હતી. તેની જાણપદાર આ ભેગમમદા-
લમાં કોઈ જનવું નહિ, મરાઈના જમણા
દાપ સમાન હતી. ભેગમમદાલમાં મરાઈની
સત્તા તેને લઈતેજ હતી. વાંચનાર જાણે છે
તે પ્રમાણે અરજકલેસત, રવખે પણ ન થઈ
એકે તેણે મોજશોખ, અદિતીય બમકો, જે
સર્વ મરાઈ રાખતો તે સર્વ ગદરગ્નનની જુ-
દિનુંજ પરિજ્ઞાન હતું ગદરગ્નનની જુદીથી
મરાઈ એટલે જુદી રહેતો કે તે તેણીને પોતા-
વાસેજ રાખતો.

વિશ્વાસપ્રિય મોગસ મદારગ્નન જહાંનીરના
જનાનામાં હજારોમાંની એક તે બાંદી હતી.
તેના માટે કે.એ. વ્હેમ પણ હતો નહિ કે
પોતાની કિલચાલઉપર ગદરગ્નન સખ્ત ચોટી

કરેછે. એક નરજહાન માત્ર આ સર્વ જા-
ણતી. નરજહાન અને મરાઈચિવાપ કોઈ
જણાવું નહિ કે તે સ્ત્રી નથી અને પોતાનું
ખર્ચ સ્વરૂપ છુપાવી આ વેપમાં તે રહેછે.

અહીં એક અગત્યની વાત એ કહેવાની છે
કે રાણીતરફ મરાઈને સારી લાગણી ન હતી
જતાં મરાઈ નિમકહુલાલ હતો; એમ તે
કહેવું જોઈશે. મોજમમદારાજ્યના લલામાટે
તે જીવતોઃ મહેનત લેતો અને મદારાજી-
પ્રત્યે વફાદાર રહેતો. ભલે આ સર્વ તે
સ્વાર્થને અંગેજ કરતો. નરજહાનની ઇચ્છાને
માન આપી તેની નોકરી કરવાની પોતાનો
સ્વાર્થ સારી રીતે સાધી લાકાડે એમ તે
સારી રીતે જાણતો હતો.

ખંડમાં થોડો વખત સર્વજ્ઞ રાતિ હતી.
તે રાતિનો ભંગ કરી નરજહાન બોલી
“તારાવિયે હું સર્વ જાણું છું, તે કદાચ તું
જાણતી હોઈશ”

“સર્વજ્ઞ મદારાજીથી કોઈ અગાત ન હોઈ
સકે”

“શા માટે તને બોલાવી છે તે પણ ક-
દાચ જાણતી હમણ?”

“બોલ મરાઈએ એટલુંજ કહ્યું છે કે મદાર-
રાણી અગત્યના કારણમાટે બોલાવે છે.”

“હા-જરાજર. જરૂરી રાજ્યનું કામ હવે
સોંપવા માધું છું.”

“આવી આપ નામદારની કૃપામાટે અત-
વની તાબેદાર અત્યંત આસારી છે.”

“તારાઉપર કેમ ભરેસો રાખી ચકું?”

“ખાદશાહબેગમ! વિશ્વાસ એ એક જાન-

રતી યીજમાફક વેચાય છે અને ખરીદ કરી ચકાય છે, અને આપ તો સહેલાઈથી તેમ કરી શકો છો.”

નૂરજહાનને આથી બહુ નવાઈ લાગી. આવી બહાદુરી અને ખુશ્કાં દિલ્થી કેમ તેની સાથે વાત કરી શકતું નહિ. થોડો સમય શાંત રહી તે બોલી.

“ગહરજહાન! ખરાબર છે. દરેક યીજ સદયુક્તો પણ બગ્નરમાં મળે છે, તારા ખુશ્કાં દિલ્ની વાતથી હું બહુ ખુશી થઈ છું. તારો વિશ્વાસ મેળવવા અને તારામાં શ્રદ્ધા રાખવાની શું કિંમત બેસશે તે પણ ખુશ્કાં દિલ્થી જણાવ.”

‘મારે ૧૦ હજાર સિપાઈઓના મનસબ દાર થવા મરજી છે. બાદશાહ મને કાશ્મીરનો સરદાર બનાવે અને આપ મને ૧૦ લાખ રૂપિયા રોકડા આપો એટલે આપની ઇચ્છાપ્રમાણે વર્તવા તાબેદાર તૈયાર’—

નૂરજહાને આ આશાજ સખી નહોતી. “શું તારે કાશ્મીરના સુબેદાર થવા મરજી છે?”

“બાદશાહબેગમ! એક વાત કહેવા હિંમત કરે? આપ નામદારને કામ કરાવતું છે. આપ નહિ જાણતાં હો કે હું કાશ્મીરની છું. મારું જૂત-ટૂતાં જાણતું એ તમને નકામું છે અને તેથી તમને જણાવતી નથી. મારી મહત્ત્વાકાંક્ષા એ છે કે એક વખત મારે કાશ્મીરઉપર રાજ્ય કરવું અને એજ ઇચ્છા એ આ બેગમગદાલમાં ગુલામનરીકે દાખલ થઈ છું અને સાથે એ પણ જણાવતું જોઈએ કે મારી ઇચ્છા ફળીજૂત થવા છધર આનુકૂળ જણાય છે.”

“આ તારી અભિલાષા ખીતું કેમ જાણે?”

“નહિ. આજે પ્રથમ વખતે મેં મારી ખાતરી વાત આપને જણાવી. અત્યારપર આ વાત જણાવવા જરૂર નહોતી.”

“મશરૂ તારો વિશ્વાસ છે? શું તે આ જાણે છે?”

“નહિ, જરા પણ નહિ.”

“મારે જે ખરીદ કરવાનું છે તેના ઉપર તેં ઘણી કિંમત નથી આંકી?”

“નામદાર! કાર્યના પ્રમાણમા મેં માગેલ કિંમત એક ટુચ્છતેવી છે.”

“હું તને શું કામ સોંપવા માંગું છું, તે તું જાણે છે?”

“જહાંપનાહ! આ નમ્ર સેવકની મૂખાંઈ અને ખુશ્કાં વાતચીત કરવાની ટેવને માફ કરો તો મને શું શું કાર્ય મોંપવાનું છે તે હું કહી બતાવું, આપ નામદારને તે સાંભળવા મરજી છે?”

“હા—જાણતી હોય તે કહે?”

“પ્રથમ તો કાવત્રાં સંબંધી”

“તે સંબંધી શું બેદ છે?”

“જહાંપનાહ—સ્વે જાણું છું. ફતેહપુરના બતાવે, દિલ્હીના શાહીદરવાજામાં નમ્ર મરીરનો દેખાવ, લુલેખાનો બેઠેથી ભરપૂર આત્મચાત, માંજાનાં એકાએક નાશ જતું”

“હા કોઈ તેનું ખરું.”

“અને આ બધી ફરતે મંજીર છે એમ આપને જણાશે.”

“તારી સ્ત્રીજ ખરાબર છે, પણ તે માંજ

શ્ચી તો ગાંડપણમાંજ કરી જણાય છે.”

“માફ કરો-મારી માગણી બાજબી છે, મુશ્કેલી કહું તો આ કાયદું લેને ફતેહમંદ આવ તો મોગલ રાજ્યનો વિનાશ થાય-રાજ્યને કેદ પકડવામાં આવે-બળવાબોરો તમારું માથું ધડથી જુદું કરવા ધારે છે, અને એક દિવસ એરત નૂજહાનનો લાગ જાળવવાવાળી છે આથી ખુરમ ગાદીએ આવે અને પરિણામે મોગલ મદારાજ્યના ચુરે ચુરા થઇ જાય.”

નૂજહાન આ સર્વ સાન્નિધી સંભળતી હતી તેણે છેવટ પૂછ્યું.

“આ બધા બનાવસંબંધી તું શું જાણે છે તે સર્વ મને કહી આપ.”

મદરજાને અર્ધ સંભળાય એવા સ્વરે જણાવ્યું.

“આપણું સાદું યાચ કે પછી તાબેદાર તમારી ઇચ્છાને આધીન છે.”

રાણીએ કહ્યું “તારી ગાંડી માગણીઓ ન સ્વીકારે તો?”

“જહાંપનાહ ! બીજા ખરીદનાર ઘણા છે.”

નૂજહાન આત્મસંયમ રાખી ચાંપી નહિ અને ગાંઝ ઉઠી.

“શું દુરમનોસાથે જાળવા માગે છે? હ-રામખોર ! નિમકદરામ—”

“તમારા દુરમનોસાથે જાળવા મેં કહ્યું નથી. હું તો તમારી શુભામ છું. પણ ખરે કહું છું કે મારી મદરજાકાંદા હોડીય નહિ. મેં મારી જ-મજૂમિને હોડી તે તે કન્જાપીજ અને આપને ખુલા દિલની વાત પસંદ છે

એટલે મારે કહેવું જોઈએ કે જો આપ કદાચ મારી માગણી ન સ્વીકારો, તો પછી હું બીજા માણુ વેચાણ જઈશ.”

નૂજહાન બહુ ઊરસે યમ આવી ખુલા દિલની વાત સાંભળવાની તેને ટેવ નહોતી. ખુદ શહેનશાહ પણ આવી રીતે વાત કરી સકતો નહિ

નૂજહાન કહ્યું “તાફે શિર કપાવવાની આજ્ઞા કરૂં તો કેણુ તને અચાવશે?”

જરાપણ બીકવગર બદાદુરી અને નિશિંત મનથી, ધીમાપણુ નિર્મૂલિત સ્વરે મદરજાને કહ્યું.

“આપ નામદારની તે પ્રમાણે ઇચ્છા થઇ તો પૃથ્વીની સપારીઉપર એવો કોઇ નથી કે મને અચારી રોકે, પણ એટલી તો ખાતરી છે કે દગાખાજના હાથથી તમને અચાવવા મારા સિવાય કોઇ માણસની તાકાત નથી જે દમણાં દું મરી જઇય તો સામી બાળુને તેથી કાંઇ નુકશાન નથી પણ ઉલટો તેને તો હાવદો છે અને આપના દિલને સખ્ત નુકશાન થતા સભવ છે. મારી ઝેરહાજરીમાં વખતે આપને સદન પણ કરવું પડે. જે દિવસથી આ બેઢથી જરૂર જનનામાં દાખલ થઇ હું લારશી મોતને વારતે તો તૈયારજ છું પણ મને ખાતરી છે કે તમે મને મારી નહિ નંખાવો.”

“કેમ-આટલી બધી આત્મચક્ષાઈ તેનું કા રહ્યું?”

“પ્રથમ કહ્યું તેમ આપની મદાન છંદગી અચાવવાને બીજું કોઇ સમર્થ નથી.”

“મને લાગે છે કે તું અસાધારણ દિંમ-
તવાન છે.”

“આદશાદબેગમ—મને સોંપવાના કાર્યની જો-
ખમદારી ધણી છે. કાર્ય એટલું મહન છે
કે દરેક ક્ષણે મોતને માટે તૈયાર રહેવું પડે.”

થોડો સમય દરજ્જાદાન કાંઈ ખોટી નહિ,
પછી કહ્યું “ગદરખના તારી બદાદારીના વ-
ખાણુ કરે છું. પણ ખાર કે હાલ તારી
માગણી સ્વીકારી, માફ કાર્ય તારી પાસે
કરાવી, પછી તને રખડાણુ તો તું તે વખતે
શું કરીશ?”

“મને ખાત્રી છે કે આપ તેમ કરો તેવા
નથી.”

“એમ કેમ ધારેછે?”

“પછી તમારી સરદારી નીચે મને તમારી
પાસેજ તમે રાખશો અને હું તેમજ રા-
જ્યમાં દરેક જણે છે કે પોતાના સ્વાર્થના
હુકમને દરજ્જાદાન પ્રથમ માન આપે છે.”

દરજ્જાદાનને મન અ. નવો અનુભવ હતો.
ગુસ્સાને મદામહેનતે તેણી દબાવી રાખી

“ગદરખના સામી બાજુ તરફથી તને કાંઈ
કિંમત આપવા માગણી કરેલ છે?”

“હા—નામદાર.”

“તારી માગણી સ્વીકારેલ છે?”

“હા—નામદાર! તેઓ હમેશા માગણી સ્વી-
કારવાનૈયાર છે.”

“શામાટે તેની સાથે લાગતી નથી?”

“અશા છે કે તે સમજાવવાની જરૂર નથી.
આપ મારી માગણી ગમે તે વખતે સ્વીકારી

પૂરી પાડી શકો. આપ નામદારની છત્ર-
માવથી આ બાંદીની પ્રાર્થના સફળ થાય
જ્યારે બીજા બાજુમાટે તો બહુ લવિષ્યમદ
સંધેગે શું બને તે કેમ ખચર પડે?”

મકરણુ ઉમું.

હું શું જણેછે?

દરજ્જાદાને હસીને કહ્યું—“તારામાં સારી
અક્ષત જણાય છે. તને ખાત્રી જણાય
છે? કે જીત આપણીજ ચવાની અને મૂખ
બળવાખોરો તો હારવાનાજ.”

“આદશાદબેગમઉપર જીત મેળવવી તે
સહેલું કાર્ય નથી.”

દરેક સમયમાં રાજ્ય દરબારમાં ખુદામત-
ખોરોની સારી સંખ્યા હોયછે અને દરજ્જાદાન-
ના સમયમાં પણ તેમ હતું. ગદરખનાના
સંબોધી તે બહુ દર્શિત યજ્ઞ અને જણાવ્યું
“ત્યારે તારી મદદની હું આશા રાખું છું
અને તું મારી તરફજ છે.”

“ચોક્કમ—નહિતર હું ક્યારની બીજા
બાજુમાં દાખલ થઈ હોત.”

“એક બાનનનો તું મને ખુલાસો કરી
શકીશ? સામી બાજુમાં બેળવવા તારીપાને
કોણ આવેલ હતું?”

“તે કહેવામાં જરાપણુ હસ્કત નથી. આ-
પને નવાઇ લાગશે કે જુલેખાં બાદી—”

દરજ્જાદાનને બહુ નવાઇ લાગી, તે અસા-
ધારણુ શુદ્ધિવાળી હતી તેથી ગદરખનાને
પૂછ્યું.

“મહારાજન! મારી બાંધી જુલેખાંને દેતુ તે નહિયો! અને તે મારા દુરમનમાં બળા રહેલ છે ત્યારે તે અગાધથી મને કેમ ખબર ન કરી?”

“જલ્દા પનાહ! આપની મુદ્દિ અનુગ્રમ છે, તમારી એક વખતની પ્રિય જુલેખાંનિ-રૂદ્ધ પૂરતા પૂરાવા વગર તદોમતની છાયા જે તમારા કાનપર આવત તો મારું શિર ધકંથી જુલુજ માત.”

રાણી આ દલીલ સમજી ગઈ. “હા-મહારાજન! તારી અમમચેતીથી ખુશી છું. હવે આ કાવત્રાની વિગતવાર દરીકત મને બધાવ.”

મહારાજન—“આદ્યાદબેગમ, આપના દુ-કમની રાહ જોઉં અને જેવો દુકમ થયો તે તમારી નોકરી બળવવા તેવાર છું.”

“હું મારું વચન પાળીશ એની શું ખાતરી! મારા કહેવા ઉપર શરોસો રાખીશ!”

“તમારા દરેક શબ્દમાં મને પુરતો ભ-વેસો છે.”

“હીક, તારી માગણી મંજુર છે, તારી મદાન ફરજમાં ફતેહમદ થતા તારી ઇચ્છા પૂરી થશે.”

મહારાજન હાથવિદ્યમાં આવી ગઈ અને બસ્યાબુ—

“મને જણાય છે કે બેગમસાહેબ પોતાના વચનથી હવે ફરવાનાંજ નહિ. જે મોનાની મદોર ઉપર આવ નામદારનું મુનારક નામ હતું તે બળરમાં અસાધારણ મૂલ્યથી નેચાયેલ છે.”

“આદ્યાદની ફરજારમાં તું એક ઉમદ રત્ન છે.”

“એ તો મારા પ્રત્યેની આપની કૃપાદષ્ટિ છે.”

“કહી દે તું શું જાણે છે?”

“હવે બધું કહી દઈશ. પ્રથમ કહું તેમ બેગમમદાસમાં ઓચસામતરિકે દુઃ આવેલ છું. મારે કારમીરના મુબેદાર ચરાની પ્રેરણા છે.”

“કારમીર ક્યારે છોડ્યું?”

“આ અસાળી માણસનું જુતાનત અજુ-વાથી તયને આનંદ નહિ આવે, મારે જે ફરજો બળવવાની છે તે સાથે તેને કશું સંબંધ નથી.”

“હીક—આ બેગમમદાસસંબંધી શું જાણે છે?”

“દુઃકામાં કદ તો મારી મંદદ પ્રેરણ ફ-જામૂન કઢવા બે રરતા છે એક તો મને તે જોખમે આપની તીમકદવાસીથી નોકરી કરવી અને બીજો તમારી જગ્યાએ આવનાર સા-ગવત બહિનને ખુશી રાખવી અને તેની ખુલાસત કરવી.”

“હા—તે બરાબર છે પછી?”

“આ પ્રેરણથી બેગમમદાસમાં આવનાર દરેકની લીનચાન ઉપર હું સખ્ત નગર રા-ખતી—જુલેખાંની લીનચાન પણ તપાસતી.”

“તેની ખટપટોસંબંધી શું જાણે છે તે જણાવ.”

“જુલેખાં દિલથી કહેવા દીઓ તો આપ નામદારકરતાં તે વધારે ચાલક ચપલ અને સહિષ્ક છે. લીગકળી સમાન બે બાટ-

કાપે તેવી છે. અને તેજ કારણથી તેની કુખી વાત હું મહુ નથી જાણી શકી. પણ આટલું તો ચોક્કસ કે તમારા વિરુદ્ધ, જાણ કર કાવત્રામાં તે સાથે છે. હમેશાં બહારથી નવા દેખાવ ધારણ રાખતી જ્યારે અંદર કાંઈ ઉગ્ર ઉત્તરી, તપાસ કરી શકવું નહિ.”

“કુલાલી—તે અર્થ ગાંડી છોડી?”

“બેગમ સાહેબ! તે ખૂબ નથી. આ એરી પ્રવાહ તેના મારફતજ ચલાવાય છે. તેની મદદવગર તેઓ કપાસના દારી ગયા હોત.”

“એટલે દરજ્જે તો સહીસલામત હું કે જુલેખાં હવે એર દેવાની ચકરો નહિ.”

“હુ એટલી આશાવંત નથી.”

“ગદરખાનાં શું કહે છે! શું કહેવા માગે છે? એમ કહેવા માગે છે કે તે હજુ છવતી, જુલેખાં મરી નથી ગયું?”

“તે બાજત હું બહુ ચોક્કસ નથી, પણ મને સખ્ત વહેમ છે.”

“કેમ—”

“અમુલ્ય આંગળાની વીંટી જેના ઉપર આપ નામદારનું નામ હણ તે કાઢી લેતાં મસર તદ્દન બૂલી ગયો.”

“હા—હવે મને ખબર પડી—હું પણ તે બાજત જુલેખાં-હાથ મારી વીંટી ક્યાં છે?”

“હા—ગઈ અર્ધ રાત્રિએ જ્યારે રાજ્ય-ખાનીમાં સર્વત્ર શાંતિ હતી ત્યારે, એક મનુષ્ય આકૃતિ-પણું કરીને આરત-તે વીંટી ખતાવી કિલ્લામાં દાખલ થયું.”

“ગદરખાનાં, તે તને કાણ કહ્યું?”

“ગઈ રાત્રિએ જ્યારે બેગમમહલમાં જાયે

શાંતિ હતી ત્યારે મારી દેવ પ્રમાણે મેં રોન કરવા માંડી અને અકસ્માત રીતે અને જાણી જોઈને મુખ્ય દરવાજે પોંચી અને મને ખબર પડી કે મસર ઉપમાં પડ્યો હતો અને એ જોળ દરવાજે ચોકી કરતા હતા. મને જણાયું કે દરવાજે કાંઈની પાછળ બંધ કરવામાં આવે છે તેથી મેં સિપાઇઓને પૂછ્યું. “આવી રાત્રિના સમયે કાણ છે?”

તેઓ મને સારી રીતે જોળ્યે છે, તેથી તેઓએ કહ્યું.

“અમે નથી જાણતા કે તે કાણ છે તે મજ તે જાણવાની દરકાર નથી. તેણીનો મહેરો દાંડેલો છે.”

મેં પૂછ્યું “ત્યારે શા માટે આવા સમયે તમે દરવાજે ખોલ્યો ખાનસાહેબ જાણશો, તો સખ્ત સજા થશે.”

તેઓ હસ્યા અને કહ્યું “ગદરખાનાં અમારી ચિંતા કર નહિ. કાંઈક અશક્ય છે. અમારી દરજ્જા પણ જાણીએ છીએ. જે માણસને દરવાજે ખોલી આપ્યો તેના હાથ ઉપર મે-હાથણી સાહેબની વીંટી હતી. સચમળ છેનાં!”

“કાણ છે તે કહી શકો તેમ છો?” એમ મેં પૂછ્યું.

“કાણ હોય શકે—નથી જાણતી કે તે પહેરનાર ભાગ્યવાન એક જુલેખાં છે.” સિપાઇઓએ જવાબ વાળ્યો.

નરજાને કહ્યું “ગદરખાનાં તું શું કહે છે! જુલેખાં! જુલેખાં—તું તે નથી મરી ગયું! નિમ-કદરામ હજુ છવે છે. ખુદા! શું તે ગઈ રાત્રિએ પાછી બેગમમહલમાં દાખલ થઈ ત્યારે તું તેની પાછળ કેમ ન ગયું?”

[અપૂર્ણ]

NOW IS THE TIME TO INCREASE YOUR TRADE

— WITH —

ASIA.

The Indian Directory and Year Book containing a mass of very useful information regarding the Government, Native States, trades and industries of India. Illustrated with photos of ruling chiefs and gentry. Price Rs. 25 or £ 2/.

The Directory of Merchants and Manufacturers In India. This edition contains not only the addresses of Merchants and Manufacturers in India, dealing in each class of goods, classified in alphabetical order, but it also includes various useful facts and figures concerning Indian trade and industry with patent and design acts, interesting account of Native States and Political divisions of India and up-to-date list of Societies, Hospitals, Colleges, Schools, Newspapers, Clubs, Physicians, Libraries and other information not accessible in customary Directories. Price Rs. 10 or 15 Shillings

The Indian Mercantile Directory, containing carefully selected lists of Leading Business Houses located in various commercial and manufacturing centres throughout India, Burma, China, Straits Settlement etc. Price Rs. 10 or Shillings 15.

The Mercantile Directory of Japan, giving the names of the Merchants Manufacturers, Exporters, Importers, Agents & Industrial Establishments located in Japan with notes for tourist's use. Price Rs. 10 or Shillings 15.

PROPRIETORS:—

LAXMICHAND DOSSABHAI & BROS.

Head Office:—

RAJKOT [INDIA.]

ભવિષ્યની ભાગ્યદેવી.

મનુષ્યજાતિએ પોતાનું ભવિષ્ય સુધારવામાટે મનજીવિત શરીર અને દૃઢ મન કરવાની ખાસ જરૂર છે. અમારી પ્રબળ પ્રતાપી-

મહનસંજરી ગોળીઓ.

સાતે માતુઓને પેપણ આપી ચર્ચને મનજીવિત બનાવે છે, અને “ઓજ” નામના માતુને વધારી મનોમજ પ્રાપ્ત કરાવે છે, અને તેથીજ તેને “ભવિષ્યની ભાગ્યદેવી” એમ કેપમા આપરામાં ખાતરી છે. તે લોહીને સુધારી, તેમાં પુરતો વધારો કરે છે, વિષને વધારી તેને મૃદુ બનાવે છે; પેશાબ અને રંગમાં થતા વિવિધાવસ્થાને સ્પષ્ટકારી, રત્નમનસકિન તથા રમરજીવનકિનને વધારે છે, પચનશક્તિને સુધારી, દરતને સારૂ લાવે છે; જ્ઞાન તંતુઓને મજબૂત કરી, સરીસે કઢાવર બનાવે છે એટલુંજ નહિ પણ દરેક પ્રકારના રોગોનો નાશ કરી, ખર્ચ અને કાપમનું પુરપૂરું મહેલે. કિં. ગોળી ૪૦ ની કચી ૧ નો દા. ૧ એક.

વધારે દકીકન જાણવા માટે “તદતમદન” મહત્ત્વ અમારું ૨૦૦ દવાઓનું મોટું કેટલોગ મળવી વાગે. દરેક રોગ માટે સજાદ પણ “તદતમદન” મહેલે છે લખો.—

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી,

હેડ ઓફીસ—અમનગર—કાઠિયાવાડ આન્ધ્ર—૧૮૭ કાપખાદેરી રોડ—મુબમ.

સાહિત્યપુષ્પમાલામાં બે નવીન પુષ્પો.

સંસારી કે સંન્યાસી—કિં. રા ૧-૮૦ પૃષ્ઠ પાકું સોનેરી, ૫૪ ૨૦૦ અધમતાના અખિપમાં કુળનો મનુષ્ય પણ આરિનજગના પ્રભાવે ચોળખાઈ બની શકે છે તે વિષયનું પ્રતિપાદન કરનારી અને યોગધર્મની ખીમસા કરનારી અપૂર્વ સામાજિક નવલકથા.

લીલા યાને જ્ઞાતિતંત્ર—કિં. રા ૧-૧૨-૦ પૃષ્ઠ પાકું સોનેરી, ૫૪ ૨૭૫. એક સુશીલ અને સદામણી યુવલને પણ જ્ઞાતિના કહેવાના અને જમડાખોર પટેલીઆએ કેવો ત્રાસ આપે છે અને વર્તમાન જ્ઞાતિતંત્રની સુધારણા માટે કેવા કેવા ઉપાયો યોજવાની જરૂર છે તેનું ધર્માર્થ દિગ્દર્શન કરાવનારી સુંદર સામાજિક નવલકથા. લખો:—

દલપતરામ ભાઈશંકર રાવલ,

કાશમપુરા,

વિરમગામ—ગુજરાત

શાસ્ત્રનો અર્થ વિજય! માનવજીવિની વિકાસ શોધ!!

સુગંધી અને કૃમિનાશક—

ડેન્ટોન.

(પ્રવાહી દંતમંજન.)

દંતશાસ્ત્રના વર્તમાનવેત્તાના મનપ્રમાણે દંત સુદૃઢ અને રે.ગરંદિત રાખવાનો એક જ શાસ્ત્રીય ઉપાય.

જેમ મકાનની હવાની તેના પાયા ઉપર અવરળી રહીએ તેમ સરીર રૂપ મકાનનું આયુષ્ય દંતની સુદૃઢતા ઉપર આધાર રાખે. નમવવગર દંતોનું પડી જવું કે બગડવું તે શારીરિક હાસના અનેક કારણોમાંનું એક સુખ કારણ છે. માટે આરોગ્યરક્ષણની કાળજી ધરાવનાર દરેક માણસે દંતના રક્ષણની પણ અત્યંત કાળજી રાખવી જાયએ.

દંતશાસ્ત્રવેત્તાઓના અભ્યાસના મત પ્રમાણે દુધ પાઉરેટ ટિંગ્સ પેસ્ટથી, ઘણે ભાગે સારી રાખ કે કોલ્ડક્રીમ બ્રુશિંગમાં કાળાં દુધ પાઉરેટથી દંત ધમવાની ખૂબી મુશાળી પદ્ધતિ દંતરક્ષણમાં કે દંતરોગ અટકાવમાં અત્યંત નિરપેયોગ હરી છે અને ઘણી વખત દંતને ખરાબ કરે એવી ચીજો પણ વાપરવામાં આવે છે. પાઉરેટ તો કેવલ દંત ઉપચીત્ત સ્વચ્છ રહે છે.

દુધ પાઉરેટના આ સર્વ સાધારણ દંતો લક્ષમાં લઈ ઘણા સમયની શાસ્ત્રીય યોગ્યથી, ઘણી મહેનત અને ઘણા ખર્ચથી-ડેન્ટોન પ્રવાહી દંતમંજન-દિંદુરવાનમાં અવમજ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે.

ડેન્ટોન પ્રવાહી દોષાર્થી દંત અને પેઠાની નાની સુતી ફાટોમાં પણ દાખલ થાય છે તેથી દંતો વચ્ચે પેસી રહેતા અન્નકણ અને મેલ સાફ ધોવાઈ નિકળી જાય છે અને તેથી દંતરોગનું મૂળ કારણ “ટાઈરનો” દંતઉપર જમાવ થતો નથી.

ડેન્ટોનનાં બે ચાર ટીપાં જથ્થા, દાનણ કે આગળાપર લઈ નિયમિતપણે દંત ધસવાથી દંત મોટી સરખા ચક્રચક્રતા સહે અને સુદૃઢ થાય છે, પેદાં મજબૂત બને છે, પેદાં યો સોજો. દંતનો ચક્રકો, પદ કે લેટીનું નિકળવું ધત્તાદિ અસાધ્ય દંત રોગો પણ તરત મટે છે અને મોઢામાં મધુર સુગંધ આવે છે. તેમજ ગર્ભાના અને મોઢાંના રોગ પણ મટે છે.

મુંજાના સુપ્રસિદ્ધ દંતરોગ ડે વ્હી છ મંત્રી. ડૉ. આચરકર તેમજ કેસરી. મરાઠા, ત્રિપ્રમયજમત, આનંદ વગેરે નામાંકિત પત્રોએ “ડેન્ટોન” માટે ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. થોડીજ મુદતમાં ડેન્ટોનનો ફેલાવો દિંદુરવાનમાં તેમજ બહારના દેશોમાં અપાટથી થયો છે એજ તેના શુદ્ધતાની મદતનું પ્રત્યક્ષાવ છે.

તમે એક વખત વાપરી જુઓ એટલે અમારા કહેવાની ખાત્રી થશે. દિંમત નાહાંની આટલી ૦-૮-૦. મોઢોટી આટલી ૧-૪-૦ ટપાલ અર્થ જુદું. તથા આટલી સાથે લેનારને ટપાલ અર્થ માફ.

એક રૂપિયાથી કમતીનું વી. પી. ધરો નહિ. પ્રાઇસલિસ્ટ મારત મળશે. ડેન્ટોનની મોઢોટી આટલી લેનારને “દંતરક્ષણનું મહત્વ” એ છ વ્યાનાની શુક બસીસ દેવામાં આવે છે.

ધી ગાર્ડન, વડસ,

પના-ગી

જાહેર ખબર

પૈસા કેવી રીતે બચાવશો ?

લાખની પાણ!!!

તમાના ઘરમાં દરરોજ વપરાતી સાકરનો બચાવ કરો.

અમારે ત્યાં વગર સાકરનો બનતો સ્વાદિષ્ટ લેહનતાર ચાહ પીવામાં
ઘણોજ વેલમ છે જેની અંદર ખીલકુલ સાકરની જરૂર પડતી નથી.

એક ટપ ચાહ બનાવતા ફક્ત બેઅડીઆર ચાહ નસ છે.

ચાહ ઘણોજ સ્વાદિષ્ટ બને છે એક વખત એકજ ડબો મંગાવી
જાણી કરો.

ફ્રેન્સી દીનના ડબાની કિ. રૂ. ૨ પોસ્ટેજ છાડ

લખો—

ચોક્કસ એમ. મોદી એન્ડ કું.

સેન્ટ્રલ રોડ—મુંબઈ નં. ૨

સુખી જીવન અને આત્મોત્તતિ.

અત્તે તત્તિયાદે શરીર મજબુત નિરામી અને ધાતુ પુષ્ટ હોવી એકએ કારણ કે વીર્ય એ શરીરનું જીવન છે, અને સુખી જીવનમાટે તેની ખાસ જરૂર છે એવા જીવનરૂપ વીર્યને અમન કે પ્રમાથા અથવા પીનન મરો તે કારણથી દુરુપયોગ થવાથી શરીર અરુઢ, મેદરો નિસ્તેજ અને ચિત્ત વિનાશુર થઈ જીવન પુખ્તી મળી સસાન અસુખ લાગે છે અમરી-

વીર્યવદ્ધક ગુટિકા.

ના મેરનથી મારીરીને ખુબ લાગે છે સરીરમાં કા તથા વીર્યમાં વધારો થઈ તે વધે જીવાન, પિત્ત તથા રક્તથી પેના થએલ રોગોના નાશ થઈ રક્તમારધામાં થતી શરીરની ખતમી અડે છે

કિમત ૪૦ ગોળીની ૧ ડોઝીના રૂ ૨૦-૦

અમ્યના-દવ એવું મચીત અને રોગીને સલાહ મદદ માપવામાં આવે છે

લખો વૈદ્ય ગંકરરાવ ગોપાલરાવ,

ધોલકા (જીલ્લો-અમરાવાદ)

રજિસ્ટર
નંબર
૮૪૧-૧૦

ચારુત્તરવત્સ

ફિઝીયોલોજી
વોલ્યુમ ત્રીજો

સજ્જતમા સજ્જત માયાનો દુખાનો એક જીવીતમા આ ગમ સધીના અને લાકાના યમન ઉપર ચલન અક્રમીન. ખારી, ગદગદગી આપી ઉમી, નુ રિએ પન નવાઈ અસન. કોવેન ઉપરતો ખાનગીન દના મન દાનના દુખાના ઉપર જાલુષ ઉપચાર. વીછીના કાવો અગવપેન ઉપાધ. ખીગત અ નેરે જો ઉપર મગનરીક દના તરીકે નાસનગુ અમુતખિન્દુ આજે ધન્યેર પપગય છે કી ક મા પા દન માદ કેદનાય મદત. અમુતખિન્દુ આંકીસ-નરિયાદ.

અમુતખિન્દુ

હમેશાં રૂપિયા પાંચનો ચોળો નફો મળે તેવું સાધન.

સોડાવોટરનું મશીન

વહેંચવાનું છે.

સાથે સસેન્ડર, ખાટલીઓ તથા દવાઓ વિગેરેસાથે મજબૂત મશીન છે

કિંમત તમામ સસ્તી છે.

તાકીદથી સફરે ભાવે વેંચવાનું છે

પત્રથી પુછાયા—

ત્રવાડી દેવજી દયાશંકર,

ગંધા-કૃષ્ણ-પ્રેસ - જામનગર.

સજીવનામૃત ઔષધાલયમાં બનાવેલી—

તાવ તથા કોલેરાની-ગોળીઓ.

હિંદુસ્તાનની હવાને અનુકૂળ પડતે, કઠીપણ આવી નહિ જાય તેવો ઉપાય, એક વખત ગોતના પંજમાંથી છુટતું હોય અને અમરપણુ ધારણ કરતું હોય તો આ અમારી બનાવેલી તારની ગોળીઓ તપરે આ ગોળીઓ સઘળી જાતના તાવ તથા તેમના જેવો એકદમ નાશ કરેછે. હ-ફજીએન્ડા, મલેરિયા, નેમુનિયા, ટાકીયા, ગરમ, એકંતરો, ચોથાંબા પ્તેમ જાતના તાવને માટે આ ગોળીઓ ધણીજ અકસીર છે કિં. ગોળી ૩૨ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧ કોલેરાની ગોળીઓ ઝાડે તથા ઉત્તરીમાં અકસીર છે કિં. ગોળી ૩૨ ની ડબી ૧ નો રૂ. ૧. વાપરવાની રીત ડબી માંથી આવશે

સમજો પત્રવ્યવહાર અમારા એજન્ટ સાથે કરો

સોલ એજન્ટ,	} વેંચ શાહ રીવજી જેઠાભાઈ જાદવજી.
શાહ જેઠાભાઈ રત્નસિંહ મોખાયા	
પુલસેલર.	} ગ્રામપદકર-સજીવનામૃત ઔષધાલય.
ટ. માંડવી મસજીદ પુલકપર	
મુંબઈ નં ૩.	} હેડ ઓ-નાગલપુર, ૧૨૭, પોસ્ટ-માંડવી
	} ધ્યાન ૩૨૭-માંડવી બંદર

સજીવનામૃત સંદેશ નામનું પુસ્તક મારે મોકલવામા આવશે. પોતાનું નામકામ, ઠેકાણું શુદ્ધ અક્ષરે આપારા એજન્ટને લખો.

આવિષ્કાર-શંકરભાઈ મહિશાંકર ગોવિંદભાઈ બી. એ.

અંકુશ

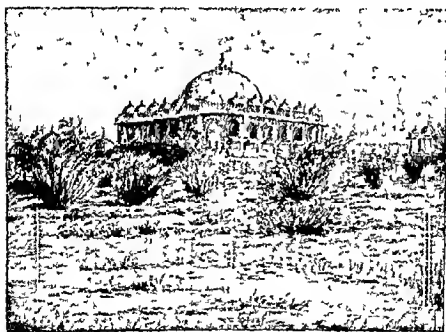
ANKUSH.

પુસ્તક ત્રીજું.]

ચેત્ર.

[અંક ૧ હો.]

પ્રો. — પોતાવાહિતે-પુ

ગં લાખાની છત્રી. — સુખ.

વાર્ષિક લવાજમ હિંદ મારે ૩. ૨-૮-૦

" " રશાવર મારે ૩. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ સહિત

અમનગર — કાઠીઆવાડ

હમેશાં રૂપિયા પાંચનો ચોખ્ખો નફો મળે તેલું સાધન.

સોડાવોટરનું મશીન

વહેંચવાનું છે.

સાથે સસ્ટેનર, બાટલીઓ તથા દવાઓ વિગેરેસાથે મજબૂત
મશીન છે.

કિંમત તમામ સસ્તી છે.

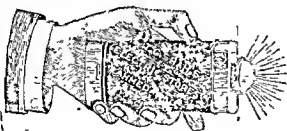
તાત્કીલથી રુસ્ને ભાવે વેંચવાનું છે

પત્રથી પુછવો -

ત્રવાણી દેવજી દયારાંકર,

સાધા-કુખુ પ્રેસ - જામનગર

વિજળીના દીવા.

નાના ગમવામાં
રાખી શકાય છે.

અમિની બિલકુલ ખારતી નથી.

કિં.—રૂ. ૨૫. ૩, ૩૫, ૪, ૫, ૬, ૭ અને ૮.

પોસ્ટેજ ૮ આના

રૂપેર બોટરી કિં. રૂ. ૧-૩-૦ પોસ્ટેજ સાથે.

દી. જી. શાહજી, ઇલેક્ટ્રિક કંટ્રોલ્સ -

હેડ ઓફીસ—ગોળાપીઠા મુંબઈ ત્ર. ૪

બ્રાંચ ઓફીસ—ચાર રસ્તા-પાંચ ફુરા—અમદાવાદ.

તેલ કે દીવાઓની

જરૂર પડતી નથી. ફક્ત

ચાંપ દવા.વતાંજ લાગવકાર

રોશની થાયછે.

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલયનાં અમૃતતુલ્ય ઔષધો.

- ૧ અહરુપુટી અભયકલ્પ—શયનેવા લાગુ કર્યા પછીને મટાડવામાં આ ઔષધની દોઢ શાલ અને અનુભવ એ બન્ને પ્રમાણેથી સિદ્ધ થયેલ છે ઉપરસ, દમ, અશક્તિ વગેરેને તે તે તરત મારા દારાવે છે. કિંમત તેલા ૧ ના રૂપિયા ૫૦ પચાસ
- ૨ ઉચી કિંમતનો ઉચો મુન્નો—આખર્ના ન મટે તેવાં દહીલા દરદને પણ દહીલાને આખિને રોગદહિત અને તેજસ્વી કરે છે કિંમત તેલા ૧ ના રૂ ૨૪ ચોવીસ
- ૩ લોહકલ્પ—લોહીને સુધારે છે, લોહીને વધારે છે અને શરીરને લોહજેવું મજબૂત બનાવે છે, શરીરને ધસાધજતું તરત અટકાવી કૌતલદાર બનાવે છે, કિંમત તેલા ૧ ના રૂપિયા ૫ પાચ
- ૪ આરોચ અવલેહ—શરીરમાં લાકાત અને રક્તિ આવે છે, પાચનશક્તિને સુધારે છે, બહુમૂનતા અને પચીરને મગરે છે, દુર્ગતા દરદને શાંત કરે છે અને વખતવચ્ચ પાળા વાળ ચપ્ત બના તેને અટકાવે છે કિંમત તેલા ૨૦ વીસના ડબ્બા ૧ ના રૂ ૨૦૮-૦
- ૫ હુરીતકી અવલેહ—શરીરમાં શયરોગના બીજરૂપ મણાતી ઉપરસ આ અવલેહના સેવનથી નાજુદ થાય છે તેનાથી દરત કાઢ આવે છે, ક્રૂરનો પ્રકાપ મટે છે અને અખડ આરોગ્ય તથા બળ ટકી રહે છે કિંમત તેલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ ૨ જે
- ૬ અમૃતાબુધ અવલેહ—પિત્તપ્રકાપથી સતત થયેલ લોહી તથા વીર્યને સુધારી શરીરને શક્તિશાળી તથા તેજસ્વી બનાવે છે, વાદશક્તિને સતેજ કરે છે, સંમહાધીનિર્વા કુષ્ટ દર દોનો નાશ કરે છે અને ધમધમને દૂર રાખે છે કિંમત તેલા ૨૦ ના ડબ્બા ૧ ના રૂ ૨ જે
- ૭ વાણકરણ તેલ—કમપ્રકર મટાડામાં બદારથી લગાવવાના પ્રયાગરૂપે આ તેલ અદ્વિતીય-અમરશક્તિ છે. કિંમત તેલા ૧૦ ની ગાટલી ૧ ના રૂ ૫ પાચ
- ૮ વાળમિત્ર—વાળકેને તરુરત, તેજસ્વી તથા લાકાતવાળાં બનાવવાને આ ગોળાઓનું સેવન કરાવતું જોઈએ કિંમત લગભગ ૪૦૦ ગોળાની ડબ્બી ૧ નો રૂ ૧ એક
- ૯ આતંકનિગ્રહ ગોળીઓ—શક્તિની તમામ દવાઓમાં અજબ સત્તા ધરાવનારતરિક પ્રથમપદ બોમવતી આ ગોળીઓ અખડ કૌતલ આપનારી અમરકારિક ગોળીઓ છે કિંમત ગોળા ૩૨ ની ડબ્બી ૧ નો રૂ ૧ એક

વધારે દવાઓની વિગત જાણવાને અમારૂં પ્રાથસિદ્ધિર મગાવો

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદ

જામનગર—ગાંધિવાડા.

શું તમો કરકસર કરો છો!

જમતો ખારીક છે, કરકસર કરનાં શીખો નો તમારે તમારાં મકાન રંગનાં હોય તો કરકસર કેમ કરવી તે અમો તમોને બતાવશું.

અમારા બનાવેલા રેગ્ગન, બેસ્ટેલ, વારનીશ, બ્લેક બપાન, વિદેશીમાલ કરતાં કિંમતમાં સસ્તા અને વાપરવાથી ધણા ઉત્તમ છે. નો તમો વાપરશો તો તમને તે બહુ કરકસર કરાવશે.

દરેક જાતના પેન્ટ બેસ્ટેલ વારનીશ ડીસ્ટેંપર.

માટે લખો--

ધી પાઓનીયર ઇન્ડીઅન પેન્ટ

એન્ડ ઓઇલ વર્ક્સ, લીમીટેડ.

બાયબસા-મુંબઈ.

રજીસ્ટ્રેશન ૩૯૫૩.

તારનું સરનામું--૦૬૫૬૮ પેન્ટ.

જાદુગરોંકી કુંજી.

અદ્ભુત વિષા.

મહાશય! અમ દસ માત્રો જાણત નથી કે કિ માત્ર વસ્તુઓની ગુણમત કરે ઘોર રુચેરો મુ-પરમેં છુટાવે, જવ કિ દમ મેજિકકે નાજોંકે સેલ આપકો પરબંડે વિટલાવે મિસલબેકો તૈયાર દે નીજિવે દેર નીજિવે, યદિ કામા કમાનેકી દેચ્છા હોવે સો હજારો રૂપા કમાદવે. ચીમત એક એટ-પર તાણોંકી મ્યેપુરી તરફી વચાહિત ૧૩૩, રાજસ્થાન બઠાર.

લક્ષ્મીનારાયન રામસ્વરૂપ,
સાંસી.

WONDERFUL REMEDY FOR PILES

દરસમાટે અકસીર ઉપાય.

જુનામાં જુના દરસને નાબુદ કરવાનો પ્રયોગ ઉત્તમ ઉપાય. આ રવાથી નાસી પામ યથેવા દરદીઓના અસબ દુ.ખનો અંત આવે છે આ બાબતનાં પશ્ચાત્ત કીમતી સર્વશીષ્ટો છે. દવા સમારપાયીજ આરામ થાય છે

પેશીંગ અને દવાય પચે ઉપરાંત ૧/૨
જીનીની કીમત રૂ. ૧-૦-૦

JAYANTI VEERAYYA
SASTRI

Ayurvedic Physician

PO: CHODAVARAM

Wh. Vengalpetam

સારસાપરિલા.

આ સારસાપરિલા કોઈપણ કારણથી બગડેલા લોહીને શુદ્ધ કરી તેની વૃદ્ધિ કરવામાટે અકસીર દવા છે.

આ સારસાપરિલા ફક્ત લોહી સાથે કંરે છે એટલું જ નહિ પરંતુ બીજાં ઘણાં દરદો જેવાં કે ગરબી, પ્રદર, સાંધાનું રસી જવું, મોર્મા અને શરીરના બીજા ભાગોપર ચાકા પડવા, રમરચુરકિત ઓછી ઘષ્ટ જવી, સારીરપર ફોલા ઘષ્ટ આવવા, ખુજલી-ખરજ, ફરાજ, વગેરેને માટે પણ ઘણીજ અકસીર દવા છે.

શીશી ૧ ની કિમત રૂ. ૧૧. દપાલખર્ચ તથા પેકીંગ ખર્ચ આના પાંચ ભૂદ્.

માર શીશીઓ પીવાથી સારો મુશુ આપે છે. માર શીશી સામટી મંગાવનારને દપાલ અને પેકીંગ ખર્ચ સાથે રૂ. ૪૫ પડશે.

માલેક—ડૉ. ગૌતમરામ કેશવરાવ એન્ડ સન્સ,

હાકોરદાર—મુંબઈ.

રાજત મહારાજાજી,

નવાબો, નામદાર સરકારના ધારાસભાના ઓનરેબલ મેમ્બરો, સેશન્સ જજનો, કનંગો, મેજર, કેપ્ટન, નામદાર લેફ્ટનન્ટના ઓનરરી એ. ડી. સી. લેફ્ટનન્ટ પોલીટીકલ એજન્ટ, સરકારી સીવીલીયન ઓશીયર, યુરોપીયન સીવીલ સર્જન, એમ. ડી. ની ડીગ્રી ધરાવનારા મોટા ડાક્ટરો તથા દેશી અને યુરોપીયન અમલદારો અને શુદ્ધચોખા બાદશાહી યાકુતી નામની જગમહેર દવા બદ્દ વપરાય છે એજ તેની ઉપયોગિતાની નિશાની છે—ગવર્નમેન્ટ લેબોરેટરીમાં આ રજવાડી દવાએનાલામક થયેલ છે.

બાદશાહી યાકુતી.

જેને તે કારણથી ગુમાવેલી નાકત પાછી લાવે છે, પુરપાતન કાયમ રાખે છે. આ રાજબંદી યાકુતી વીરવિકારના તમામ બાવિ મટાડે છે અને પીચ ધટ્ટ બનાવી ખૂંદ પુરપાતન આપે છે. ખરી મદદ આપનાર અને નવસા માણસને પણ જીવાનની મદદ જેરાવર બનાવનાર આ દવાનો લાભ લેવા અગારી ખાસ લક્ષમણ છે. આ દવા વાપરવામાં કોઈપણ નતની પરીજની જરૂર નથી ૪૦ ગોળીની ડબી એકના રૂપીયાદસ

બાદશાહી યુનાની લેપ.

હમદા દવાઓમાંથી આ લેપ બનાવેલ છે ખૂંદ પુરપાતન લાવવા માટે આ લેપ હૃદયમંદ ધસાજ છે. આલિસ એકની ડબીના રૂપીયા આઠ.

હાકોર કાલીદામ મોતીરામ-રાજકોટ-કાલીપાવાડ.

ઐતીહ્ય જ્ઞાતિમાં તેજસ્વી પ્રકાશ પાડતું.

ઐતીહ્ય પ્રકાશ—(માસિક) સ્વતંત્ર તિના અબુરુપ સાધક વિષયો, ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની સિદ્ધિના હેતુભૂત લેખો, જીવન ચરિત્રો, રસમય વાર્તાઓ આદિ ઉપયોગી સામગ્રીથી દર મહિને નિયમિત પ્રગટ થતું, ખાસ અંગ્રેજી અને ગેઠની ભુક સાથે સચિત્ર આટલિએથી બહોળા ફેલાવો પામેયું આ માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૧૨-૦ બરી તુરતજ આદક થઇ પરમ ન્યૌતિમય પ્રકાશ ૨૧૨૫ થયો.

ઐતીહ્ય રહસ્ય—ઐતીહ્ય બાઇઓનાં જોત, પ્રવર, વેદ, જ્ઞાપા, કુળદેવી, સિંચ, અષ્ટપતિ ભરવની યોગ્ય તથા ઉત્પત્તિ સાથે સમસ્ત ગ્રન્થ પ્રાણજોની ઉત્પત્તિ ઐતીહ્ય બાઇઓનાં જાન પ્રકરણ રિસ્તાર રિધિતિ અને ઉત્કર્ષ સાધક વિષયોથી સચિત્ર બરપૂર પુસ્તક મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦ આદક થતા સત્વર લેખો—

“ઐતીહ્ય પ્રકાશ” કાર્યાલય.

કળશાર, પોષ્ટ ઘાઠા-ઢાલીઆવાડ.

સર્વસંવાપક—

શ્રી મેરજ પ્રોફીટબલ ફંડ.

જે તમારૂં કે તમારા ઊંઘરા ભાઈનું અગ્ન કરતું હોય તે શ. ૨) દાખલ થી અને શ. ૧) પ્રાણ દીપોત્રીટ મળી શ. ૨) મની-ઓડરથી મોકલી તાકોરે નામ દાખલ કરાવે. એટલે દાખલ સર્ટિફિકેટ આપવામાં આવશે ત્યાં સુધી સુધી જેનું જેનું લગ્ન થયેલો શ. ૧) દાખલો કંપનીપર મોકલવાનો બાક માસિક કે વાર્ષિક મહિજ ભરવાનું છે નહીં લગ્ન થતાં નામ કમી થઇ જાય છે. આ કંપની સર્વ લોકોના હિત માટે પ્રથમ-ક્રિ-દુસ્તાનમાં રચાયેલામાં આવી છે. અને તેટલી ઉમરના અને સર્વ જ્ઞાતિના જેમરે થઇ શકે છે. આદક મેજનવારને કમી રૂ. ૧૦ મહિને શ. ૧) ૧૦૦ મહિને શ. ૧૨-૮-૦ ૧૦૦૦ મહિને શ. ૫૦૦ અને પાંચ હજાર મહિને શ. ૫૦૦૦ કમીસન આ બવામાં આવે છે. જવાબ મટે દીપોત્રીટ મી-કવી [મેકેઈ-મેકે-મેકે બોમ્બે.]

શ્રી મેરજ પ્રોફીટબલ ફંડ,

ઐતીહ્ય—મુબાઈ નં. ૪

શામાટે હિસ્તારિયાથી કરવું?

તેનાં લક્ષણો બલે બપોરે હોય પણ તે બપોરે પર ૨૪ કલાકમાં અસર ઉપજાવનાર ૨ નં. ૧૧૬-૧૪ વાળી દવા વાયુમુક્તાન્ છે. તેનો દાવો દાખલનો છે કી ૨) પો. જુદું. બાળોમાટે કી ૨) પો. જુદું. તથા, તાત જા-ખાવા, ચકારામણ, દાખલગળાજવા, ચકરી પેટનો ફાવો, વજાયાત, ધનુર, ચિત્રામનુ તોફાન મટે છે, ધાવણા બચ્ચાની આવિકી તો કલાકમાં અટકે છે. દેશીન મું સિખવાનું ઉત્તમ પુસ્તક રૂ. ૨૫ થક કી. જા પો. જુદું.

કમનલાલ લલ્લુભાઈ દરશીનામાખાળા,
વેતેસરા-વડોદરા.

જાહેર ખબર

પૈસા કેવી રીતે બચાવશો ?

લાખની પાણ!!!

તમારા ઘરમાં દરરોજ વપરાતી સાકરનો બચાવ કરો.

અમારે ત્યાં વચર સાકરનો ખનતો સ્વાદિષ્ટ સેદજતકાર આઠ પીવામાં
બહોળ કિંમત છે. જેની અંદર ખીલકુસ સાકરની ૪૨૨ પડતી નથી.

એક કપ આઠ ખનારતાં ફક્ત બેશાલીયાર આઠ બસ છે.

આઠ બહોળ સ્વાદિષ્ટ અને છે એક વખત એકજ રખો મશાવી
ખાતી કરો.

ફ્રેન્સી દીનના કબાની કિં. ર. ૨ પોસ્ટેજ છુટું.

બખો—

એસ. એસ. મોદી એન્ડ કું.

સેન્ટ્રલ ટ્રેડ—મુંબઈ નં ૨

THE
Indian Commercial Museum and
Intelligence Bureau

RAJKOT.

Kathiawar—India.

This Bureau aims to promote and consolidate Indian business with various parts of the British Empire and friendly countries, puts its services **FREE of CHARGE** at the disposal of respectable firms, and furnishes Agents, Agencies, Addresses of Exporters, Importers, Manufacturers, etc

This Museum exhibits Indian and foreign merchandise, samples and articles of reference on its premises, keeps up correspondence with various commercial & industrial bodies inland and abroad, exchange printed matter, undertakes distribution of samples and advertisements, furnishes enquiries and reports, translates catalogues and price lists into various Indian languages and supplies information for the inland raw products, etc

કસ્તુરીની અગરબત્તી

વગર

વગર

તમેને ચાલશે નહિ, કારણ કે તે તમારો મન વ્યતીત કરી તમને આનંદ આપશે તમારા મૃદુમાં સુવાસ ફેલાવી તેને સ્વર્ગસ્થ બનાવશે.

કિંમત એક રૂપિયા રૂ. ૨-૮-૦

શાહ પોપટલાલ કસ્તુરચંદ જૈન

અગરબત્તીવાળા—જામનગર.

ઉદ્ભ્રાન્ત પ્રેમ

અંગાલી સાર્દિયના અગ્રાણી શ્રીયુત બાઈયાલ નરસેજકરે, 'ઉદ્ભ્રાન્ત પ્રેમ' એ અંગાલી અનુપમ મંપનો સાદો, સરસ અને મધુર ભાષામાં કરેલ અનુવાદ.

મંથરતા અને પ્રકાશકની ખાસ પરવાનગીથી છપાઈ તૈયાર થયેલ છે.

કિંમત ૦-૧૨-૦

લખો,

અંકુશ ઓફીસ—જામનગર.

તાવની રામબાણુ દવા.

રૂ ૧૦૦ ઇનામવાળી.

ફાયદો ના થાય તો પૈસા પાછા.

(ખાસ પરેજ નથી)

કોઈ પણ જાતનો તાવ એટલે દહાડો, એમાંતરીઓ, ચોપીઓ, ઉનો, ટાડીઓ, તેમજ ચાલતા જમાનાના નવી નવી જાતના ઉડતા તાવો અમારી દવાથી ના છતરે તે લીધેલા પૈસા પાછા આપીશું. કોઈ સખસ એમ સાબીત કરી આપશે કે વૈદ્યશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ દહાનજીની દવાથી ચોપીઓ તાવ ના ગયા તો તેને રૂ. ૧૦૦ સો ઇનામ આપીશું. ડબ્બી ૧ ની કિંમત રૂ. ૧-૦-૦, ખાસ પરેજ નથી.

મફત મળનાં પુસ્તકો.

પુરુષનાં ધાતુમંજી અને બીજાં દરેક માટે "ધાતુવિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વચિલ. બીજાના દરેક માટે "આત્મવ વિકાર" નામનું પુસ્તક મળાવી વચિલ. જરૂર સ્ત્રીઓને ચોરટ અથવા પશુ લેવામાં આવતું નથી.

વૈદ્યશાસ્ત્રી ગિરધરલાલ દહાનજી,

સ. ધોળકા—જા. અમદાવાદ.

‘ભાવસાર શુભેચ્છક’

સામાજિક વિધિઓની ચર્ચા કરતું-ઉત્તમ માસિક.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ ૨-૦-૦

ભેટનું પુસ્તક દર વર્ષે આપવામાં આવે છે.

તૈયાર છે! તાકીર મળાવો તૈયાર છે!

સ્વામી રામતીર્થનાં વચનામૃતો

ના

સર્વોત્તમ સમૃદ્ધ.

સ્વામીરામની છબી સહિત કિમત આઠ આના
પોષ્ટજ સાથે વી પી ખર્ચ છુટું અગર આઠ આ
નાની પોષ્ટની ટીકિટો મોકલી મળાવો—

‘ભાવસાર શુભેચ્છક’ ઓફીસ

રાપપુર વચલી શેરી-અમદાવાદ.

આદર્શ જીવન.

જેના પૈષ માસના અકર્ષી ભણીના
નવલક્ષ્યાકાર શ્રીયુત દકુર નારાયણજી રિસ-
નજીની “પુરજની અથવા સ સાર કે સમર
અર્થિ” નામની અતિ રસદાર વાર્તા શરૂ
થઈ છે. આ ઉપરાંત દરેક અકર્ષી વાચક
ચોખ્ખા ઉપયોગી વિષયો-કાબ્યો-ભણવાભોગ
સમાચારો-કંટાળેલા જીવનમાંથી ધડીભરની
મુશ્મલ આપનાર પ્રમથાણા અને મુખ્ય પૃષ્ઠ
ઉપર આદર્શ નરનો ફોટો પ્રગટ થાય છે
કુટુંબી બહેર ખબરો માટે સર્વોત્તમ સાધન
છે ફોટો જાનાની ટીકિટ નીડી નમુનો જરૂર
મળાવો:—

આડીલાલ મુળજભાઈ-સીંમડી.

અવશ્યક્તા છે.

૧
ગુલકોઠા વેલિ વિના ઘનકે હમારે ધ્યા
પારખે જાનકીન હોના ચાહતે હો, હમ વાના
રહતે હે કિ બેક માસુની પદા જુના ભાદમીની
૧૦૦] માસિક કમા સકેગા બેર નોકર ગુલ
વની કુરસદકે સમય કામ કરકે લાવો રપયા
કમા સકતા હે હમારા તાપખ્ય કેવલ ગુલકો
કો ગુલમીસે વચાના ઓર બ્યાપાર સિલાતા હે

પત્તા મેત્રેજર-ફલેવટન, અગર

મેકલેગન રોડ—છાદાઈ

દાસના આ કાગા કહેરના સમયમાં
નિગધાર થએલા

૬

અને આ મ્હારો ન્હાતકડો બાઈ.

પૈસેજ શ્રીમંત નાહ

પણ

દિલના એ શ્રીમંતના

ખરી

હુલાલની રાજના પૈસાએ

કરેલા દાનથીજ

ઉગર્યા હીએ.

૭૧૧

ધનનાજ શ્રીમંત નહિ

પણ

દિલના ખરા શ્રીમંતો

જરૂર

દિલની સાચી શ્રીમંતાઈ

જતાવી

અમારાં જેવાં અનેક જતાયોને

અચાવો.

રાજની જાંબલમાં હમને

ભૂલતા ના,

તેમણે જરૂર લખે—

મંત્રી-હિંદુ અનાયાશ્રમ,

નકીઆદ.

જેની આખી દુનિયામાં જોઈ
નથી અને જેને સોના

રૂપાના ચાંદો મળેલા

છે, એવું

→ આ ←

ઓ ટો મો હી ની

વાપરવા ચુકતા નહિ.

આવા હરીફાઈના કાઠડીના પ્રસંગમાં પાતાની
હીતિને બળકટી રાખનાર માત્ર આ એકજ
સેન્ટ છે, વાપરી ખાત્રી કરો.

જરા ચેતો અને વિચાર કરો કે બજાર લક્ષતાં તેલો
વાપરી તમારા બાલો સફેદ થઈ ગયાછે. અમારું આ—

રોળીનીયા તેલ.

બાલને કાળા તથા સુવાળા બનાવે છે. તેની અત્તરની
માફક મનમાંલોક પુરબો તમારાં મનને પુરી કરવાને
બસ છે. કિં. બા. એકનો રૂ. ૧.

તા. ક. અડધા આનાના રોળિ
ખીડવાથી રોળીનીયાતેલનો નમુનો
મફત આપવામાં આવશે

મોહિની એજન્સી

જુમામરજીદ—મુંબઈ.

-સાહિત્યરસિકોને સોનેરી તક-

બહાર પડશે? —ટુંક સમયમાં— બહાર પડશે?

“વનમાલી”

(માસિક પત્ર).

આ માસિકમાં પ્રતિમાસે રસમય, સામાજિક લેખો, સાંસારિક તથા ઐતિહાસિક, લાંબી, ટુંકી વાર્તાઓ, મહાનપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો અત્યુત્તમ કાવ્યો, પ્રનામી નિબંધો, સ્ત્રી ઉપયોગી લેખો પ્રગટ થશે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦ હિન્દ માટે. દેશવરમાટે રૂ. ૩-૮-૦ પોસ્ટેજ સહિત. આદ્યક ચલામાટે જલદી તામ નોંધાવો.

જનહરખાનર માટે આ માસિક અત્યુત્તમ સાધન છે. ભાવ તદ્દન સરનહ.
“જનહરખાનર મેળવવા માટે પ્રમુખિક એજન્ટોને લેખો છીએ.”

વિદુષી બહેનો તથા સાક્ષર બાલ્યોને વિશિષ્ટ.

સુબંદર લેખકો તથા લેખિકા ભગિનીઓને પોતાના લેખો તથા કાવ્યો
“વનમાલી” માટે લખી મોકલવાને અમે માનપૂર્વક નિમંત્રણ કરીએ છીએ.

હરિદાસ જે સંપદ.

સંપાદક “વનમાલી” શ્રીમાણી બીર-કમલ માંડવી.

➡➡ **GOOD LUCK.** ⬅➡

Can be attained by following the rules laid down in
RAI SAHIB DR. K. O. DASS

SEXUAL SCIENCE.

The most useful guide for **HEALTH WEALTH and PROSPERITY**
and everyday companion for young and old. Distributed **gratis**
and post free.

Apply to:-

THE SWASTHYA SANAYA PHARMACY.

30-2, Harrison Road, CALCUTTA.

A BOON OF CIVILISATION NOW READY.

BOOK YOUR ORDER FOR A COPY.

DO IT TO-DAY.

THE ENCYCLOPÆDIC INDIAN DIRECTORY

A handy Reference Book replete with Information
carefully gathered on the spot

Labour and money have not been spared to make the
compilation a reliable and handy "Vade mecum" for the trade
and profession

STUDENTS AND TOURISTS will find the General and
Archæological sections ednuctive and helpful

Published in parts, such as —

	Rs.
Delhi, Lahore, Cawnpore, Allahabad, etc, . . .	1 each.
Calcutta and Bombay at	5 „
Madras at	2 „

For further particulars please apply to —

The Encyclopædic Indian Directory Co.,

Dept 13, ALLAHABAD

શાહીની ટીકડીઓ.

મેનેજર, ધી સનરાઇઝમે-યુ કંપની
ઈ સિવચંકર ખાલીક ગલી—કલકત્તા.

• 21544 •

एजेन्ट च दिवें - प्रोफेसर मुनीलाल गुप्त; इगवा यु.पो.

अत्तरांचा नवीन कारखाना.

सद्गृहस्थ हो, आमचे कारखान्यांत सर्व प्रकारची शुद्ध चंदनाचे तेलार वनकेलीं अत्तरे, सुवासिक तेलें, गुलाबजलें, केवडा जळ, अर्क सुरंधे, तंवाखु वंगरे सर्व माल माफक दरानें खात्रीचा मिळतो, तरी एक वेळ अनुभव घ्यावा.

अत्तरे.

गुलाब, केवडा, चमेली, खस, जूही, हीना, सुरंगी, मालती, आंवा, झेंडू, सारा, शेवती इत्यादि दर तोळ्यांस ०।।८ आणेपासून १५ रु पर्यंत.

तेलें

बेला, चमेली, मोगरा, गुलाब, मसाला इत्यादि दर शेरास रुपये २-१५ पर्यंत.

तंवाखु-दर शेरामस

रु २-४-१०-२०-३२ पर्यंत.

भोटा केटलोग फुकट पाठकं

माखनटाल विभनाथ, जनरल मॅजिस्ट्रेट, मु. फौज-सिटी

१ इंधिरो कांठ वधारे नथी.

भगोविकारना सपाटाभा सपडाघने खरीरे सताहीन पथेना तरणो ? तमारी पायन-शक्ति मंड पडवानुं, इस्त साह न आपवानुं, हाय पम दुष्पणा गवानुं, कम्भर कुणवानुं, थरीरभां ओणोओणो ताव रखा कारवानुं कारणु शुं ते जणो छे ? तेनुं कारणु धातुपातण छे. तमे चित्तर करत ठरो के दवे थरीर साहं केम धाम ? —पथु निराश थरो नहि.

जेक इंधिरो जे कांठ मोहोटी वात नथी. जमारे "धातुपाटिक पाड" थरीशे. जने ते २१ दिवस अनुपन सावे जाघने. तमारी तभीवतभां केवो सुधारो थाप छे, तेना अनुभव ह्ये. तमारी तभीवतने सुधारो तमने पोतानेज धातुम पडरो.

अरेअरे ? जेक इंधिरो कांठ वधारे नथी. माटे अनुभव ह्यो. वी. पी. अर्थ पांय आना थरो.

Aryasaushadhalaya—MIRAJ.

आर्योपधालय.—मीरज (S. M. C.)

— વિધ્યાનુક્રમ —

વિષય	પૃષ્ઠ
(૧) ફકીરી હાલ છે પ્યારો. (કવિતા)	૨૦૧
(૨) આત્માનંદ	૨૦૨
(૩) પદ્માતાપરૂપી વૃક્ષના મૂળ દારણ્ય (કવિતા) ..	૨૦૬
(૪) પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના	૨૦૭
(૫) કંઈ દૂર રહેતા શીખળો! (કવિતા)	૨૧૭
(૬) ચિત્તવૃત્તિ-વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર	૨૧૮
(૭) વૈરાગ્યપંચકની ગુજરાતી વ્યાખ્યા	૨૨૨
(૮) એક પવિત્ર આત્માની નોંધવાલાયક સંખ્યાવતો ...	૨૨૯
(૯) કુદરત. (કવિતા)	૨૩૧
(૧૦) શિલ્પી. '	૨૪૨
(૧૧) મંમલયધંધનગુટિકા	૨૪૪
(૧૨) ખેડુલા.	૨૪૬
(૧૩) દિલ્હી દરબાર (ચાલુ વાર્તા) ...	૧૭૭થી ૧૪૪

અંકુશ.

ANUSH.

પુસ્તક ત્રીજું.

ચૈત્ર ૧૯૭૬.

અંક ૧ ફો.

ફકીરી હાલ છે પ્યારો!

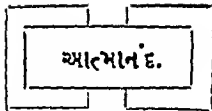

મંજલ—કંવાલી.

ફિકરની ફાટી કરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 જાગરમાં જોમ બરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 દગાખાજીભરી દુનિયા, બધેકે સ્વાયંની સત્તા;
 પરાયે પ્રાણ ધરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 મીઠી તાહત પૂરે પ્રેમે, ખરે ગનજવાર દિલસામાં;
 કળા છાલીમ હરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 ચહે ના માન અકરામો, ન આગરાન મંજીસો;
 સદા સાદાસ સજનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 નિહાળીને ન અંજાએ, ધમાસો ધાંધસો જગની;
 દમામોળી ન હરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 દૃષ્ટ જ્યાં જ્યાં રમે, રમજિયતા રસીલી રિસોડીને;
 નિહર, નિશ્ચિત, ફરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 અમીરીની મહાઓ તો, ખરખર છે ફના ફનિયા;
 અચળ સુખનો ન જ્યાં આરો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!
 ફકીરી હાલમાં હમને, હમેશાં ખેરસદતા છે;
 સાનમનો સ્નેહ સરનારો, ફકીરી હાલ છે પ્યારો!

અંદકાન્ત મંજળજી ઓખા-રાજકોટ.

લેખક—શ્રીમુન બાલકવિ-જનમનુજી.

યથાપિ ઇશ્વર અદરય છે, આગમુપી કો-
ઈએ પોતાની દૃષ્ટિથી પ્રપક્ષ જ્ઞેએસ નથી,
પરંતુ તેનાપર લોકોને એટલો વિશ્વાસ છે,
એટલી બધી શ્રદ્ધા છે, કે તેવો વિશ્વાસ, તેથી
શ્રદ્ધા પ્રત્યક્ષ જ્ઞેએસ પદાર્થઉપર પણ દર
યની નથી. પ્રસન્નતા પદાર્થોમાં મનબેદ છે,
પરંતુ આ અપ્રત્યક્ષ-અદરય અને અર્થિયંસ
ઇશ્વરને સમજા માનેછે-પૂજેછે. જોકે ના-
સ્તિકો ઇશ્વરના અસ્તિત્વમાટે વિવાદ કરે છે,
પરંતુ જ્યારે તેમનું કુલ હૃદય સ્થિત થાય
છે, જ્યારે પત્રંગપર પોતાનાં તેમનું ચિત્ત
એકાગ્ર બની આકાશમંડલનરૂપ ગતિ કરે છે,
ત્યારે મોટા મોટા દલામટી નસ્તિકોનું પણ
હૃદય કંટે છે કે-“કોઈ ઇશ્વર હોય તો તેમા
આશ્ચર્ય નથી” ઇશ્વરપ્રત્યે સમજાની આવી
સ્વાભાવિક ગતિ થયાનું કરણ સુઠ આરતી
બધી શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ કેમ તેના પ્રત્યેજ
છે?

આવૈ અકારણુપ્રેમ-આવી અકારણશ્રદ્ધા
ગોતાના આત્મચિંતા અન્યથ કોઈના પ્રત્યે
દૃષ્ટિગોચર થતી નથી, તેથી એમજ સિદ્ધ
માય છે કે તે ઇશ્વર-પરમાત્મા આપજી આ
ત્માથી જિજ્ઞાસુ નથી, વારતવિક રીતે ઇશ્વર
આપજી આત્માજ છે. નિન્તુ તેનું જ્ઞાન થતું
કદિન છે. પરંતુ અનંત વિચાર અને મોજ

મનન કરવાથી તેનું પૂર્ણ જ્ઞાન થશે જાને
આતીસીતે આત્માનું સમસ્તરૂપ સમજાશે ત્યારે
તે જીવન અમૂલ્ય આનંદમય નિઃસંસય જનશે

સંસારમાં જોનાં આ એક પૃથ્વી માત્ર
જોજ નથી, પણ પ્રત્યેક વ્યવહાર-પ્રત્યેક કાર્ય
જોજ છે. પૃથ્વીની ગોગાઈની સિદ્ધતામાટે
એ પ્રમાણ છે કે એક સ્થળેથી બચાવર એ-
કજ દિશામાં ચાલ્યા જવાથી મૂળ નિકલેલ
સ્થળેજ અવાપ છે. એ પૃથ્વી જોજ ન હોય
તો તેમ બનત નહિ, ત્યારે તેથીજ દશા સં-
સારના પ્રત્યેક કાર્ય-પ્રવાદ વ્યવહારની નજરે
પડે છે, જે સંસારમાં સર્વત્ર પ્રેમ-સ્નેહ પ્ર-
સારે છે, પ્રેમતોજ વર્ણદ વરસાવે છે, તેના-
પર પણ સંસારમાં ચોમેરથી પ્રેમનો વર્ણદ
વરસે છે, પ્રેમ-દ્રેષ કે સદ્ભાવ જ્યાંથી જો-
ઈશે અન્યથ જાપ છે, તેટલોજ તેના વરસે તે
ફરી આવે છે, એ સંસારનો અભાષિત નિ-
યમ છે

સમુદ્રમાંથી પાણીની વરાળ તેવાર થઇ
હવે આકાશમાં ચડે છે, ત્યાં વાદળનું રૂપ
ધારણ કરે છે. ત્યાંથી વરસાદના કરણે
થઇ દિવસપર પડે છે, ત્યાં વધારે ઝીનથી
જરડનું રૂપ ધરણ કરે છે. હવે જુઓ કે
જરડના રૂપમાં છુપાએલ સમુદ્રનું પાણી જી

આસપેપરથી ઓગળી ઓગળી કરીને નીચે અંગાનામ ધારણ કરી ભારતવાસીઓને પવિત્ર બનાવતું પાણું પોતાના પૂર્વરયાનમાં-સમુદ્રમાં નાંખી બાળે છે. આ વ્યવહારના વિચારથી પ્રત્યક્ષ જણાય છે કે સંસારનો પ્રત્યેક પદાર્થ જ્યાંથી ઉત્પન્ન છે ત્યાં જ પાછો આવી રહ્યો આવે છે.

નીચે પૃથ્વીપર પડેલ ખીજ અંકુરનું રૂપ ધારણ કરી જમીનઉપર આવે છે અને મોટો વૃક્ષ થાય છે અને શાખાઓ, પાનો, ફૂલો, ફળોથી સુશોભિત બને છે, તેમાં પણ ઓજા નિયમ સચવાય છે કે તે ફળ ભૂમિઉપર પડે છે અને તેમાંનું પ્રથમ સ્વરૂપ ખીજ પાછું ભૂમિમાં જાય છે. અને તેથીજ આ સંસારનું નામ 'સંસારચક્ર' પડેલ છે, એટલે તેનો પ્રત્યેક વ્યવહાર ચક્રપ્રમાણે જોવા છે.

આવીરીને સંસારના સયળા પદાર્થ પોત પોતાના ચક્રમાં વર્તુળ માર્ગમાં પડ્યા સદૃશ રયાનતરફ ગતિ કરે છે આ રવાણાવિદ્યા ગતિ, આ પ્રાકૃતિક પ્રવાહ, સંસારના પ્રત્યેક વ્યવહારમાં-પ્રત્યેક કાર્યમાં-પ્રત્યેક વસ્તુમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. જ્યાં નજર કરીશ ત્યાં, ઓજા પ્રવાહમાં પડેલ સંસારનો પ્રત્યેક પદાર્થ દેખતો-તેણેતો જતો દેખાય છે, જ્યાં વધીને બીજતરફ જાય છે, નદીઓ વધતી હોય સમુદ્રતરફ જાય છે, સંસાર રાશિ જ્યાંથી આવે છે ત્યાં જ ઉત્તરિ પામતો પાછો પેચે છે.

હારે આજ વિચારતરઉપર આગળ વધતાં આ જીવાત્મા ક્યાંથી આવ્યો અને ઉત્તરિ પ્રાપ્ત કરતો ક્યાં જાય છે? તેનો સ્વાભાવિક પ્રવાહ કેણી તરફ છે? તે જોઈએ

તો વિચારાન્તે જણાય છે કે તેની સ્વાભાવિક ગતિ ઉપરતરફ છે, આ જીવાત્મા ઉપરથીજ આવ્યો, ઉપરથીજ ઉત્પન્ન થયો અને ક્રમશઃ વૃક્ષ, પશુ, પદ્મપદ્મિ જાતિઓમાંથી ઉત્તરિ મેળવતો દેવગતિને પહોંચી અંતે ઉપરમર્ગે બળી જવાનો, કે જ્યાંથી પહેલાં તે પતિત થયેલ હોતો. આધ્યાત્મિક વિચારપર આવતાં આવતાં સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાય છે કે જીવાત્માની ગતિ ઉત્તરિ ક્રમશઃ ઉપર તરફ છે તે ક્યાંયપણ રોકાતી નથી.

હવે જોવાનું એ રહે છે કે તે ગતિ એ શું છે? તે ગતિ એજ છે કે તે જ્યાંથી ઉત્પન્ન થય છે, જ્યાંથી આવી આવે છે તેજ પોતે છે, અન્ય વસ્તુ નથી, સમુદ્રમાંથી નીકળેલી વરાળ-વાળ-વરસાદ, બરફ અને નદી એ સર્વજન પાણીજ છે અને તે અંતે જળરૂપ દરીયામાંજ સમાવાતું. તેજ પ્રમાણે જ્યારે જીવાત્મા ઉપરમર્ગમાં આવ્યો છે, તો અંતે ઉપરમર્ગે જળવાનો અને હાલ પશુ તે ઉપર રૂપજ છે, અન્ય નથી, મટે સત્ત્વ બ્યાનંદને જો પામ કરવો હોયતો સ્વસ્વરૂપનું પ્રતિલક્ષ સ્મરણ કરવું. જેને આત્મસ્મરણનું જ્ઞાન નથી તેને બ્યાનંદ અને સન્તિ કદિ મળવાનાં નહિ.

એક વિગતનીય વસ્તુ બીજી વિગતનીય વસ્તુને જોગી શકતી નથી. આકર્ષણ શક્તિ કે જળ સળતીય વસ્તુમાંજ કામ આપી શકે છે. મજેડીને મંજેડી, જુગારીને જુગારી, ચૂંટીશીને અશીશી એ સર્વ પોતાની રેજેજ આસ્પર્શ્ય શક્તિની બેશ મળે છે, પૃથ્વી સ્થૂળ છે તેથી વૃક્ષપરથી નુરેય ફળો બેંચાણ પૃથ્વીતરફ આવી પડે છે, આકાશ સૂક્ષ્મ છે

જેથી અંતિમાંથી નીકળતો સ્વર્ગ મુકાબો સ્વર્ગ આકાશોત્તરજ એવાજ નવ છે. ન- દોઝો સમુદરોત્તરજ કેમ એવાજ નવ છે? તો ખુદુ છે કે તેનો સમતીય સમુદ તેને એવો છે, નવાં જોઈશુ ત્યાં એકમતીય પ- દાર્જ જીળને પોતાતરફ એવી રહેલો છે.

વિચારદૃષ્ટિએ જોતાં આ સ સારમા જળના પરમાણુ જળને, પૃથ્વીના પૃથ્વીને, અગ્નિના અ- ર્ગિને અને વાયુના વાયુને પોતાતરફ એવી રહ્યા છે. એ સમતીય એવાજ તેજ જાતીય પ્રેમ, જાતીયતા અને સ્વદેશ પ્રેમ દ્વે નવારે આ- પણે ધરતરફ એવાજ જાણે છીએ, તે આપ- શુને પોતાતરફ એવી રહ્યો છે, તો ઉપરાંત સિ- મ્લતાનુસાર તે અવસ્થા જોઈ વસ્તુ છે, તેજ એ અર્થ છે કે જે આપણે પોતે છીએ, "હું તેજ છું અને તે હું જ છું," એજ એકતાનું હૃદયમા મનન અને વારંવાર ચિંતન રહેવું જોઈએ, એકતા-અદ્વૈતતાનું વારતન જ્ઞાન થતા- સાથે હૃદયમાં શાન્તિ અને અનંદનો સમુદ પ્રસરશે

લોકો કહે છે કે, તે આનંદસ્વરૂપ સચ્ચિ જ્ઞાનંદ સ્વરૂપના જ્ઞાનથી માનવી પણ આનંદ- સ્વરૂપ બને છે, કારણ કે મોટા મોટા યોગીઓ તેની શોધમાં પડ્યા છે અને હજારો મહર્ષિઓ તેના જ્ઞાનથી આનંદમય બન્યા છે. પરંતુ વિચારવાજોઈ જાયત એ છે કે તે 'આનંદ- સ્વરૂપ અમારેથી અલગ છે, અલગ છે, અમારેથી કોઈ અન્ય પદાર્થ છે,' તો તેના તેના આનંદ સ્વરૂપથી એક એવો નથી કે જે તેનાથી અલગ છે-પૃથક્ છે, તે

શીરોતે અનંદસ્વરૂપ જાતી શોધે અને એમ જાણીએ છીએ કે અમુક ગ્રંથોમાં લખેલો કરોડો રૂપિયા છે પણ તેથી અમારે શું? તે રૂપિયાનું સુખ અમને નથી મળી શકતું, કોઈ રોગીના જાણવામાં આવ્યું કે તેનો પં- ડેરો નિરાગી છે-સચક્ર છે, એ જ્ઞાનથીજ કહી તે રોગી નિરાગી-સુખી નથી થઈ શ- ક્યો. હા, તે જ્ઞાનથી એ વખતે અપૂર્વ આનંદ પ્રાપ્ત થઈ ખરો, કે તે કરોડોપતિ થઈ તે હું પોતેજ છું, મારી વિ- રમ્ભિજ થતી હતી કે તે મારું હું પોતેજ હોઈને કરોડો રૂપિયા તે મારા પો- તાનાજ દારૂના પગલા છે. આવી રીતના જ્ઞાનવાગો સમો યોગેશ્વર તે આનંદસ્વરૂપ વિદ્યાનંદની શોધમાં અટક થાય છે અને તેનો પત્તા મેળવી લે છે, તેનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી લે છે, ત્યારે તે પત્તી જુએ છે કે એજ આનં- દધન-એજ આનંદસ્વરૂપ-એજ સચ્ચિજ્ઞાનંદ હું પોતેજ છું, તે વખતે જે આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે તેનું વર્ણન વાણીદારા નથી થઈ શકતું, પણ એ આનંદમય યનારોજ તેનું સ્વસ્વરૂપ જાણી શકે છે. હવે આપણે જો સાચા આનંદસ્વરૂપના હિત્તક હોઈએ, તો જ્યોતેય હોય તો પણ એ પરમાત્માની શો- ધમાં અટક થતું જોઈએ. તેજ આનંદનો ભંડાર અને સુખનો ખજાનો છે,

અન્યનું સુખ, ઐશ્વર્ય, સામર્થ્ય અને સ- ક્રિત જોઈ જીળતા હૃદયમાં ઈર્ષ્યા હૃદયન થાય છે, માટે તે સુખ નહિ- સાચું સુખ સ્વંદેશ- ઈર્ષ્યા શકે કે અમારે તેનાથી અન્ય કોઈ વ-

હારે કે બરાબરી કરનાર સંસારક્ષેત્રમાં હોય નહિ, જ્યાંસુધી આપણે આપણાથી ઉચ્ચસ્થાને જામને. જોઈએ ત્યાં સુધી શાન્તિ મળતી નથી, જેમાં દુઃખનું નામ પણ નથી તેને મોક્ષ કહેવાય છે, મોક્ષ પછી પણ જે જીવતામાં પરમાત્મામાં ન મળી જાય, એ એકતને ન પામે તો તે ઐશ્વર્ય અને સામર્થ્ય જોઈને જેસે, તેને આનંદની પ્રાપ્તિ કદાપિ થાય નહિ જે તે આપણાથી બિન્ન હોય તો તેના ચા નથી તેની પાસે જ્યાંથી અચરા તેની ભક્તિથી આપણે હદિ રૂપી યજ્ઞ સંકીર્ણ નદિ, પરંતુ મોક્ષકાલે પરમાત્મામાં વિલીન થઈએ છીએ, તેથી આપણે તેજ છીએ. કેમકે જો કોઈ શુદ્ધ પદાર્થમાં બીજો કોઈ દેવામાં આવે, તો તે શુદ્ધ પદાર્થ વિદ્યુત યજ્ઞ જાય, પરંતુ ઇશ્વર સદા શુદ્ધ અને નિર્વિકાર છે. તેથી પણ જીવતામાં કોઈ એનાથી બિન્ન પદાર્થ નથી, તે તેજ છે, એકજ છે, કેવળ હૃદયના-ભેદ છે, આપણે અસારેજ મુકા છીએ, બધન એ કેવળ. હૃદયનાથીજ છે, વાસ્તવ નથી. જે એ હૃદયના ભેદાભેદને સમજી શકે છે તેજ સુખી અને તેજ વિદ્વાન છે.

એક સ્ત્રી જ્યારે પોતાના પતિપર બીજોના પ્રેમ ભુલે છે, ત્યારે તે બહુ દુઃખ પામે છે, પ્રેમીદેવ્ય એમજ ચાહતા રાખે છે કે પોતાના પ્રેમીનો બીજાપર પ્રેમ હોવોજ ન જોઈએ, તેના સંપૂર્ણ પ્રેમનું રચાન માન પોતે એકજ છે, પણ જે ઇશ્વરનો કરોડોસાથે પ્રેમ છે, જેના કરોડો પ્રેમી સંસારમાં વિદ્યમાન છે, એનું બહુતા જતાં તેનાપ્રત્યે તેવો અનન્ય

પ્રેમ ત્યારે કેમ છે? જેના અસંખ્ય પ્રેમી છે તેના પ્રત્યેનો આપણો પ્રેમ નિરર્થક છે-મૂર્ખતારૂપ છે, અસંખ્ય પ્રેમીઓ છે ત્યાં આપણે કોણ માન? આ સંધર્ષો વાતો સમજના જતાં અસંખ્ય, સત્યપ્રેમી અને અનન્ય ભક્તો પૃથ્વીની પીઠઉપર વસે છે, ત્યારે તેનું કંઈપણ શ્રમ કારણ હોતું જોઈએ.

વિચારને અન્તે દેખાતું કારણ એજ છે કે તે સંધર્ષોનો આત્મા છે. વેદાન્તીઓ કહે છે કે મનુ સંધર્ષોનો આત્મા-અદૈત હોવાથી સર્વ-પ્રિય છે, હજારો ગોપીઓનો ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રસાથે પ્રેમ હતો, હજારો ગોપીઓ આનંદથી શ્રીકૃષ્ણચંદ્રસાથે રાસકીમ્બદિ આનંદ કેમ ભોગવતી? આદર્શ જતાં તેઓમાં ઇર્ષ્યા કે દ્રેષ્ટુ નામ પણ નહતું. એમ ન થવાનું કારણ સ્પષ્ટજ છે કે શ્રીકૃષ્ણ જે એક ગોપીસાથે રહેત અને બીજાની સાથે નહિ, તેમ એકસાથે નાચત અને બીજા સાથે નહિ, આમ વર્ત્યાં હોત તો હૃદયનિ રચાન હતું, પણ ભગવાન કૃષ્ણચંદ્ર સંધર્ષોનો આત્મા હતો, પ્રત્યેકના શ્રીકૃષ્ણ તેની પોતાની સાથેજ હતો, બેટલી ગોપીઓ તેટલાજ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર હતા, પ્રત્યેક ગોપી એમજ જોતી હતી કે અમારા શ્રીકૃષ્ણ અમારામાંજ મુગ્ધ છે, અમારી સાથેજ છે, વેદાન્તનું સત્ય સ્વરૂપ બહુવામાટે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના જીવનઉપર, તેના ચૂંદ પાંચો-પર દષ્ટિ કરવાની આવશ્યકતા છે, જે તેનું કથા-સ્વરૂપ સંપૂર્ણ સમજાયું તો તે પણ આનંદ અપૂર્વ છે.

“ જનને જરામહીં યતા પશ્ચાંતાપદ્ધતી

વૃક્ષના મૂળ કારણુ.”

વૈતાલીય છંદ.

જનમે જન જે ધરાવિષે, પણ આરંભવિષે શિશુ^૧ થયો;
શિશુઓ શિશુવાટિકા^૨ કરી, રમતાં બાળક મૂઘમાં બળ્યા. ૧

રમતો રમતાંજ તાલની^૩, બહુતાં શિક્ષકસાથમાં રહી;
બહુતાં વીસ વર્ષ વહી ગયાં, પણ તેમાં પ્રભુભક્ત ના થયાં. ૨

શિશુતા^૪ મહીં તો યુવા મળ્યા, પણ તેમાં મમતાજ સાંપડી,
મમતા મનમાં રહ્યા કરી, પ્રભુની તો પ્રભુતાજ ના કળ્યા. ૩

તનના મદમાં રહ્યા અતિ, પ્રભુનું નામ ન લીધું છલકાથી,
ઉમદા કેપડાં સદા ધરી, તજ ને તામિલ મુખમાં ભરી. ૪

ચટ્ટીયાં પડીયાં સદા કરી, અસમાને નયનો પરે ધરી;
મજબે ધડીઆળને કરી, દરમા લાકડી જોમથી ધરી. ૫

પગમાં હળ રાખીને અતિ, ફરીયા ગામવિષેજ શોભથી;
દિવસો કલહોવિષે તથા, વ્યસનો નીંદર માંદો ગાળતા. ૬

પ્રભુને પતમાં બળ્યા નવે, ધન^૫ દારા સુત લાલસામહીં;
તનમાંથી યુવા જુદી પડી, પણ તેમાં ધરગામ સાંપડી. ૭

તનમાં ધરગામ વાસથી, પ્રભુનું જાન ચયુજ આપથી,
શ્રુતિ ને નયનોવિષે અતિ, આધરામ જડૂ અધેતા વસી. ૮

નયને અતિ અધેત થકી, કરનાં લાકડી ટેકવા વકી;
તનની છગતા વહી ગયું, બદલે શિયિગતા વસી ગયું. ૯

નળળાં પડી અગ તો ગુના, સદુ કાપો કરવાં રહી ગયાં;
ધરડ તણી થી ગયું કહે, સપળા સોદર દૂરમાં રહે. ૧૦

જનને શિશુને યુવા મહો, પ્રભુની ભકિત કરે જરી નહિં;
જનને જન તે ધરા મહો, પસતાએજ અતિ જરામહીં. ૧૧

વેણીશંકર કાનજી દવે

પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના.

લેખક—શ્રીયુત શાસ્ત્રી પોપટસાહ અંબારાંકર—જામનગર.

(અનુસંધાન ૪૪ ૧૫૪ પી.)

જે આશ્ચર્યાકાના ઉપાયમાં આશ્ચર્યાકા ચ-
 લાવનારને દીનતા કરવી પડતી હોય તે આશ્ચર્યા-
 કાના ઉપાયથી છવનાર મનુષ્યને કદાચ કુબેર-
 છના જેટલું ધન મમતું હોય તો પણ તે મનુ-
 ષ્યને રંકજ ભણુવો અને જે પુરુષ દૈન્ય કર્યા-
 વચરજ પોતાના ધર્મમાં રહી કૃપિ બાહ્યુચ્ચ
 કે ગોરક્ષા વગેરેથી આશ્ચર્યાકા મલાવતો હોય
 તેને નિર્ધન છતાં પણ કુબેરછજેવો ધન-
 વાળો ભણુવો એવું વિદ્વાનોનું માનતું છે, તેમાં
 પણ વચ્ચેથી તથા નીચલોકોને લાં કિંકર
 ચક્રને રહેતું જોતો અધમમાં અધમ આશ્ચ-
 ર્યાકા છે. નીચ લોકોને માકર જો ન જોડે
 તો તે મૂંગા છે, જોડે તો વાચાળ છે, પાસેજ
 દાઝર રહે તો છિદ્ર જોનાર છે, છેડા રહે તો
 કામમાં ખોટો છે, ચોમેર નજર ફેરવતો હોય
 તો ચોર છે, નજર ન રાખતો હોય તો બે-
 ખબરો છે, થોડું ખાતો હોય તો તાકાત-
 વગરનો છે, અધિક ખાતો હોય તો શૂન્ય છે,
 ખરાબ વસ્ત્રો પહેરતો હોય તો મલિન છે અને
 સારાં વસ્ત્રો પહેરતો હોય તો કાકાનાં વસ્ત્રો ઉચ્ચ-
 ષત કરનાર છે, છતાંદિ કપોલકલ્પિત દેખેનુજ
 માત્ર મલાવિના રહેતો નથી. જેકવરથી
 “સ્વરૂપિનીચલેષનમ્” નીચ લોકોને લાં
 નોકરી કરવી એ જ્ઞાનનો અવતાર સોમરસ
 જીરોખર છે, એ વાક્ય થયાથ છે એમ સ-
 મજાન્ય છે. એટલા માટે અદૈન્યવર્તન એ

ઈશ્વરપાસે માગવાનું છે. તે પ્રમાણે હે પર-
 મેશ્વર! તમારી બક્તિ પણ આપો. બક્તિ-
 છબ્દમાં મોક્ષ પુરુષાર્થનો તથા તેનાં સાધનોને
 સમાવેશ થાય છે. ગીતામાં લખવાને કહ્યું-
 છે કે “મત્તયા મામભિજ્ઞાત્મિ” અધિકારી
 પુરુષ જાકતદ્વારા મારા [ઈશ્વરના] સ્વરૂપને
 ભણી રોકે છે, બક્તિ એ બક્તની સાધકમ્,
 વરયામાં સાધન છે અને નિદાવરયામાં ચા-
 તરૂપ મધ જવાથી ફળરૂપ છે. ઉપરનદ
 પ્રાર્થનીય પદાર્થોની પરમેશ્વર પાસે કહેલી-
 પ્રાર્થનાને સફળ કરવામાં ઈશ્વરકૃપાજ દારણ-
 છે અને ઈશ્વરકૃપા મેળવવામાં ઉપર કહેલ
 ધર્માચરણ દારણ છે. પૂરના પ્રસ્તાદછ વ-
 ગેરે ધણા મહાત્મા લોકોએ પરમેશ્વરને
 અસાધારણ બક્તિ, ભજન તથા તપશ્વર્ગ
 વગેરેથી જ્યારે પ્રસન્ન કરેલા છે અને પર-
 મેશ્વરે પ્રસન્ન થઈને વર માગવામાટે જ્યારે
 આજ્ઞા કરી છે, ત્યારે તે મહાત્મા લોકોએ ઈ-
 શ્વરની બક્તિજ મેલી છે. બક્તિની પ્રાપ્તિમાં
 અનાયાસમરણ અને અદૈન્યથી વર્તન અ-
 ન્યથોન્નિદ ન્યાયથી પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.
 પુનઃજો ઉપરથી જણાય છે કે માઈટેયમુનિએ
 અપૂર્વ સદ્ગુણ પાળી પુનઃમહા નામની પ-
 ત્રિ નદીને કિનારે ચિત્રાનામની શિલાથી
 ઝોળખાતા પ્રદેશમાં તપશ્વર્ગ કરી હતી, ત-
 પશ્વર્ગના પ્રસાદથી જ્યારે ભગવાન નરનારાયણ

પ્રસન્ન થઈ દર્શન દેવા આભ્યા અને વરદાન માગવાનું કહ્યું હાથે માર્કેડેવમુનિએ તમારી માયા દેખાડો એવું, વરદાન માગ્યું હતું, તે પ્રમાણે વરદાન દઈ ભગવાન નરનારાયણ અંતર્હિત ચલાવછી માયાનું દર્શન ક્યારે ચશે એવી રાહ ભેટાં ભગવાને માર્કેડેવમુનિને માયાનું દર્શન કરાવ્યું હતું, જેમાં મુનિને જગમય જગત્ દેખાડ્યું હતું અને ધણી કછને અને મુનિને શાંતિ દેનામાટે વડના પાનપર ગોટિયા એક અપૂર્વ બાલકનું દર્શન આપ્યું અને તે બાલકના ઉદરમાં ઉતરી ગયાપછી અદર સર્વ જગત્ દેખવામાં આનંદા મુનિને વિરમયપૂર્વક બાન આપ્યું કે આ ભગવાનમા હશે, તેજ વખતે જાનિત મૂનીજ ગમ, હાથે મુનિને ધણી પદ્માત્માપ યયો છે કે ભગવાનને પ્રસન્ન કરી ભક્તિ માગવાને બદલે આવાદર્શન માગ્યું કે જે સ્વયંસિદ્ધ છે; તેથી જો મહોગી બુદ્ધ કરી છે, તે પછી તેવા તપ સ્વીના પદ્માત્માપને શાંત કરવામાટે ઉમાસ્તેશ્વરે દર્શન આપી, ભક્તિ આપી છે અને આતકલ્પપર્યંત ચિરંજીવી રહેવાનું વરદાન દીધેલું છે તે ઉપરથી જણાય છે કે પરમેશ્વરપાસે તેની ભક્તિજ માગવી ભેદભરે, કે જેથી પ્રાર્થાયંચતુષ્ટય સ્વયંસિદ્ધ થઈ જાય છે

ભક્તિના બે પ્રકાર છે તેમાં એક સકામ ભક્તિ અને બીજી નિષ્કામભક્તિ નિદાને, નિષ્કામભક્તિનેજ વખાણે છે, સકામભક્તિને વખાણવા નથી. પ્રસાદછએ રતુનિ કરતાં કરતાં શ્રીકૃષ્ણે ભગવાનને કહ્યું છે કે ભગવાન! જે પ્રથમ દષ્ટ મન પ્રત્ન ક્રીડિત્તી આ અને રાજ્યાદિ સુખોને માટે તથા અદષ્ટ

સ્વર્ગાદિના સુખોને માટે તમારી ભક્તિ કરે છે, તે પ્રથમ ખરીરીતે ભક્તકોટિમાં ગણી શકાતો નથી પણ તે તો ભક્તાભાસ ગણવા યોગ્ય છે, કારણ કે તેણે ભક્ત તો એક પ્રકારનો ક્યારેક કરનાર વ્યાપારી છે. જેમ વ્યાપારી માવ આખી મનુષ્યોપાસેથી ધન લેકે તેમાં માલ દેનાર કે માલ લેનાર કોઈ કોઈનો ભક્ત નથી તેમ કોઈ કોઈનો સ્વામી પણ નથી, તે પ્રમાણે ભક્તિ કરી ઇશ્વરપાસેથી સુખાદિને માગનાર ભક્ત પણ સ્વયંતાથી ભક્ત નથી પણ સ્વાર્થપરાયણ વ્યાપારીજ છે. એટલામાટે નિષ્કામભક્તિ કરનાર હોય તેજ સાચો ભક્ત કહેવાય છે. આ સમયે શંકા ઉત્પન્ન થાય છે કે ન્યાયે નિષ્કામભક્તિને ઉત્તમ કહે છે અને સકામભક્તિને વખોડો છે. હાથે પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના એ વિષયમાં જે ત્રણ પદાર્થોની માગણી કરી છે તેનું શાં એ શંકાનું સમાધાન આ પ્રમાણે છે કે અનાયાસમરણ, અદૈન્યતા અને ઇશ્વરભક્તિ એ પદાર્થો પરમેશ્વરપાસે માગવામાં આવે છે. તથા પિ તેઓમાં ભક્તિની જે માગણી છે તે કોઈ રીતિથી ભક્તમાં દુપણારોપ કરનારી નથી. તેમ બીજા જે બે પદાર્થો રજા તેઓથી પણ પ્રાર્થના કરવાને ઉપર કલ્યાણપ્રમાણે વ્યાપારીની પદ્ધતિમાં દાખલ કરી શકાય તેમ નથી. કારણ કે એ પદાર્થો પ્રવૃત્તિમાં વધારો કરનાર નથી પણ નિવૃત્ત કરનાર છે અને ઉપર કલ્યાણ મિત્રે વૃત્તિદ્વારા નિષ્કામભક્તિમાંજ તાલવર્ષ વાળા છે, તેથી કોઈરીતિથી દોષાવદ નથી પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના તો તે દોષાવદ કહે

વાય કે જેવી રાવણે, બાણેસુરે, દિરણાકશિપુએ અને દિરણ્યાદ્યવગેરે લોકોએ મહોટામાં મહોટી તપશ્ચર્યા કરીને કરેલી હતી. કે જેને માટે પાછળથી સર્વ સંકલ્પ લોકોને તથા વરદાન દેનારા બ્રહ્માને તથા મહાદેવજીને મધ્ય વિચાર કરવો પડ્યો હતો. જ્યારે દિરણ્યાકશિપુદેવે શાંત કરી નિસિંહભગવાન વિન્નાજેશ હતા સારે સ્તુતિ કરવા માટે આવેના બ્રહ્માને લાગવાને કહ્યું હતું કે બ્રહ્મા! સ્વભાવથી જ હું અને દુરાચારી દિરણ્યાકશિપુ જોનાને જે તમે અસાધારણ વરપ્રદાન આપ્યું હતું, તેવું હવે કાંઈને આપતા નહિ. આ અસુરે મારા ભક્તને ધણુ છુટા આપ્યું હતું. જેને માટે મારે અવતાર લેવો પડ્યો. તેજ પ્રમાણે રાવણે પણ અપૂર્વ તપ કરી મહાકેવળપાસેથી અગ્રેયપણાવગેરેની જે પ્રાર્થના કરી હતી તે પ્રાર્થના અગ્રેય કહેવાય કે જેને માટે વિશ્વજીત શ્રીરામચંદ્રજીનો અવતાર લેવો પડ્યો હતો. પ્રાર્થના કરનાર કુપાન હોય તે હથ્થરપાસેથી છુટ વરતુની સિદ્ધિ જે બ્રાહ્મણથી ઈશ્વરની પણ દરકાર નાખના નથી તો પણ બીજાની રીતે જા! જ્યારે સમયે એક વખત ગુણવ્યથી મર્વિત ઘટ્ટને પોતને વરપ્રદાન દેનાર મહાદેવજીની પણ દરકાર નહિ. રાખતાં તેમના નિવાસરૂપ કેસાસપર્વતને ઉત્તર કોણે હતો. સારે મહાદેવજીને જાણ્યું કે કુહને વધારવો એ દુષ્કાળને સર્પને ઉઠેરના જેવું છે, માટે તેને દંડ આપ્યારજર તેની સાંતિમાટે ખીન્ને ઉપાય નથી. એમ નિશ્ચય કરી પોતાના પત્નના અંગુલીથી લીલામાત્રથી ઉલાસપર જરા દગાણું કર્યું કે તુરંતજ કે-

લાસપર્વત પે તાને ઉકાવનાર રાવણની સાથે નીચે પાતાલમાં ઉતરવા લાગ્યો કે જેથી રાવણને ત્રાસ થઈ ગયો, ત્યારે ધણુ પશાતાપ સાથે મહાદેવની પ્રાર્થના કરતાં કૃપાણુ પરમેશ્વરે તેવિયે દરથજર કરી. આ હિતિદત્તનું વર્ણન કરનાર પુષ્પદંતાચાર્ય અર્થાતર-ચાસ અલંકારદાન એક અમૂલ્ય ઉપદેશ આપે છે કે કુપાનને લોકિક કે અલોકિક સંપત્તિ મળવાથી તે અરથ અકર્ષ્ય કરવા વગર રહી શકતો નથી. પરમેશ્વરપાસે કે પરમેશ્વરની વિભૂતિદર દેવતાપાસે તપશ્ચર્યાવગેરે ભક્તિપરિધમ કરીને જે કંઈ માગવામાં આવે છે તે બાળનગા એક આવો પણ વિચાર કરવાનો છે કે ભક્તિ કોઈ ભાતની કામના રાખીને કરામાં આવતી હોય તેમાં કામના કાળને દેખી વાડી જઈને સર્વથા તેવી ભક્તિ નિર્દાન કરના યોગ્ય હોય એવો આમદ પડી એસવા જેવું નથી પણ કામના કેવી છે? કેરી બાળતળી છે? કેવલ સ્વાર્થમાટે છે કે પરોપકારમાટે છે? કદાચ સ્વાર્થમાટે હોય નો પણ તે સ્વાર્થ નિર્દ છે કે પ્રસન્ન છે? હતાનિનો વિચાર કરવાતો છે. જ્યારે સમસ્તજાનના યુગે કે જેઓ પોતાના પૂર્વજો થતા હતા અને ભગવદવતાર કષિલદેવના મર્જનમાં અપરાધ કરવાથી બચીને શરમ થઈ ગયા હતા તેઓની સહનિમાટે ચંગાજીની જરૂર જાણવામાં આવતાં તેઓના બીજા વંશજોએ ચંગાજીને પૃથ્વીપર પધરાવવા માટે તપશ્ચર્યાવગેરે ધણુ થમ કર્યા હતાં પણ ચંગાજીની કૃપા નહિ થતાં છેવટ તે વંશમાં મદાગ્રતાથી રાખ બગીરથ થયા, તેજો "ભવ

સાધવામિ કિંવા દેહં પાતયામિ” એવો ઉત્કટ સંકલ્પ કરી ગંગાછડીપર તપશ્ચર્માત્મક લ-
 ડિત કરવા માંડી, કેટલેક કાલે તેના અડધ
 યાત્રી ગંગા છ પ્રસન્ન થયા અને પ્રસન્ન થઇને
 કહ્યું કે ભગીરથ! વર માગો ભગીરથે પૃથ્વી
 પર પધારવાની આગણી કરી ત્યારે ગંગાએ
 કહ્યું કે રાજાનાં મને પૃથ્વીપર આવવામા બે
 વાંધા છે. એક તો જ્યારે હું આકાશમાંથી
 પૃથ્વીપર ઉતરું ત્યારે અપૂર્વ વેગવાળી મારી
 ધારાનું ધારણ કેણુ કરશે? બે મારી ધારા
 પરબારીજ પૃથ્વીપર પડશે તો પૃથ્વી તે
 સહન નહિ કરી શકે અને તેમ ચરચી પૃ
 થ્વીને બેઠી રસાતલ પાતાલમાં મારી ધારા
 જતી રહેશે, તો તમારો શ્રમ નિષ્ફળ જશે
 બીજો વાંધો આ છે કે પૃથ્વીના મનુષ્યો મારા
 જલમાં સ્નાન કરશે અને તેથી પોતે પાપ-
 મુક્ત થશે પણ મને પાપમુક્ત કરશે તે
 પાપમાંથી મારે શીરીતે છુટું! એ બે બા-
 ઘતનો ખુલાસો કરી આવો એટલે હું પૃથ્વી-
 પર આવીશ. એ પ્રમાણે ગંગાજના વચનોનું
 શ્રવણ કરી ભગીરથરાજાએ આશુ તોષ્ટદેવ
 મહાદેવછડીપર તપ કરી તેને પ્રસન્ન કરી ગંગા-
 જની ધારાનું ધારણ કરવાનું તે પાસેથી વરદાન
 લઈ ગંગાજની પ્રાર્થના કરી કે ભગવતિ!
 પૃથ્વીપર પધારો, તમે માગેલા બને
 ખુલાસા કરી આવ્યો છું. જ્યારે તમારી ધારા
 પૃથ્વીપર ઉતરશે ત્યારે ભગવાન દેવોના દેવ
 મહાદેવજી તેનું ધારણ કરશે અને પાપીનેકો
 જે પોતાનાં પાપોને તમાગમાં ધોશે તે પાપો
 બલમૂલ ભગવદ્બક્ષિત મહાત્મા સદ્ગુપુરુષો કે
 “દર્શનદેવ સાધવ.” સાધુ મહાત્માઓ

દર્શનમાનથી જ બીજાં લોકોને પવિત્ર કરે છે
 એ વચન પ્રમાણે તેઓનાં દર્શન તથા કપ-
 ચથી તમે હમેશાં પવિત્ર રહેશો. એ
 પ્રમાણે ભગીરથે કરેલા બને વાતના ખુલાસાથી
 પ્રસન્ન થએલા ગંગા છ આકાશમાંથી ધારાદ્વારા
 પૃથ્વીપર જ્યારે ઉતરવા લાગ્યા ત્યારે મહાદે-
 વજીએ પોતાની જટાને વિસ્તીર્ણ કરી
 ગંગાજના મનમાં થયેલા પોતાની ધારાની
 અતિ મહત્તાવિશેના અભિમાનને હિતરવા-
 માટે ગંગાજની ધારાને જટાના એક પ્રદેશ-
 માં સમાવી દીધી. ભગીરથરાજા એ
 પ્રમાણે દેખી ગાનિ પામી ગયા કે આ તો
 મારો પ્રયાસ બર્થ ગયો. હવે શું કરું! રા-
 જની પ્રાર્થના ઉપરથી મહાદેવજીએ જટાની
 એક સટમાંથી ગંગાજની ધારાને જવા દીધી
 ત્યારે ગંગાને પ્રવાહ ભગીરથ રાજાના રથની
 પાછળ ચાલતાં ચાલતાં વચમાં જન્મુ નામના
 રાજા તપ કરતા હતા તેનો આશ્રમ આવ્યો
 ભગીરથે તેને કહ્યું કે મહારાજાં આપ જેમ
 બને તેમ તુરતજ અદ્યથી ખની જાઓ, નહિ
 તો આ આવતા ગંગાજના પ્રવહથી તમારા
 આશ્રમની સાથે તમે તથાજ જશે ભગીર-
 થનું વચન સાંભળી જન્મુરાજાએ એ બનેના
 અભિમાનને હિતરવામાટે ગંગાજના પ્રમલ
 પ્રવાહને પણ જેમ અગત્યમુનિ સમુદને એક
 અંજલિમાં સમાવીને પી ગયા હતા તેમ જ-
 ન્મુરાજા પણ અંજલિમાં કરી પી ગયા. ભ-
 ગીરથરાજાએ જ્યાં પાછલ નગર કરી ત્યાંતો
 ગંગાને પ્રવાહ મિસકુલ જોવામાં આવ્યો
 નહિ, વળીપણ એકચુત યજ્ઞ જન્મુરાજાનાં
 દિવ્ય પ્રભાવથી વિરમ્ય પામી તેની પ્રાર્થના

કરી ત્યારે જન્મુરાજએ પોતાના કાનમાંથી ગંગાછતા પ્રવાહને મતિ આપી. એ પ્રમાણે અનેક કષ્ટો તથા અનેક વિધોમાંથી મુક્ત થઇ રાજ ભગીરથે ને જગોએ પોતાના પૂર્વજોના ભરખીશૂતદેહો પડ્યા દત્તો તેઉપર ગંગાછતો પ્રવાહ ચાલવાથી પૂર્વજોની મુક્તિ કરી અને તે સાથે પૃથ્વીના લોકોની પણ દુઃખેશભાટે ગંગાસ્નાનદ્વારા પાપોમાંથી મુક્તિ કરી તથા પોતાની પવિત્ર સાકીતિને અભાવમાંથી મુક્ત કરી. એ પ્રમાણે ભગીરથ રાજાની ભક્તિ કેટલેક અંશે સ્વાર્થના હેતુથી હતી, તથાપિ તેવો સ્વાર્થ પણ એક વ્યતને ઉત્તમોત્તમ પરમાર્થજ ગણી શકાય એવો હતો તેથી સર્વ પ્રકારે પ્રશર્યજ ગણી શકાય. ગંગાછ પણ ગીતાછના વચનપ્રમાણે પરમેશ્વરની વિશ્વતિરૂપ છે. તેની ભક્તિ પણ પરમેશ્વરની ભક્તિ કહેવાય છે, પ્રકૃતિરૂપમાં પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થનીય પદાર્થોમાં મુખ્ય ગણેલ અનાયાસ વિદેહમુક્તિને શાસ્ત્રમાં મોટા મુદ્દપના ફલરૂપ કહેલી છે કહ્યું છે કે “ત્રિકાઃ સુખં પરીક્ષેત ભવસાનપ્રજાનકઃ” ને મનુષ્યનું અવસાન સુધરી જાય તે મનુષ્યને મુદ્દપવાન સમજવો જોઇએ. અવસાનનું સુધરવું એટલે રોગાદિકની વિશેષ પીડા કે જેથી સારીર તમામ પરાધીન થઇ જાય, અવસ્થ રાખવાની પવિત્રતા ન રહે, કેટલીએક અસ્ત્ર બાધિઓથી શાન વેરામનું જાન ન રહે અને ભગવદ્ભજનાદિપિના કાઇ અપરિત્ર પદેશમાં પુત્રાદિ સંબંધીઓની ગેરદાખતીમાં નિર્દોષપૂર્વક દેહપાત થઇ જનમર્યાદાદિ કેલ દુઃસ્થિતિ ન થાય અને સમાધિપૂર્વક સારી

પડે તેવો પ્રસન્ન સમજવાનો છે. એ પ્રમાણે અદૈવવર્તનની ને પ્રાર્થના કરવામાં આવી છે, તેમાં સુપુત્રવગેરે સારી પ્રાપ્તિ પણ માગણી અંતર્મૂલક થાય છે કે ને સારીપ્રજા ઉપરથી પિતા વગેરેના પુરુષશાક્ષીપણાની પરીક્ષા થાય છે. પુરુષ અથવા સ્ત્રી એ બન્નેની જાંદગી કોઇની પાસે કોઇ વખત પણ દૈવ્ય કાર્યવચર ચાલવી એ ભણેલા તેમજ દેશકાલ-વગેરેથી જાણીતા હોવાને લીધે મળેલા પુત્ર-વચર થઇ શકતું નથી. પુત્ર ને સુપુત્ર હોય તો તેનો વડીલ અવસ્થ સુખી રહે છે અને ને કુપુત્ર હોય તો તેનો પિતા મરે તેવો ધનાઢ્ય હોય, અમલગાર હોય કે રાજ હોય તો પણ કોઇ વખત સુખી રહી શકતો નથી. જોને પુત્ર સુપુત્ર હોય તેનો જેવો બીજો કોઇ મહુખ સુખી નથી, એ બાબતમાં કીડીબુઝ-મનના પિતા વસુદેવજી દર્શાવે છે અને જોને પુત્ર કુપુત્ર હોય તેના જેવો બીજો કોઇ દુઃખી નથી એ બાબતમાં દુર્યોધનના પિતા ધૃતનંદરાજ દર્શાવે છે. કીડીએ પોતાની યોગ અવસ્થા થતા દુષ્ટ કંસરાજએ કરેલા માતાપિતાના બધાનાદિ કષ્ટોને દૂર કરવાનું કામજ પહેલાં કહ્યું હતું અને ત્યારપછી માતાપિતાતરફ પુત્રે જેવો સદ્ભાવ રાખવો જોઇએ તેની પ્રસિદ્ધિદ્વારા લોકોને શિક્ષણ દેવા માટે કહ્યું હતું કે—

સર્વાયસંમતો દેહો જનિતઃ પોષિતો યતઃ
ન ત્વોર્થોતિ નિર્ગમં વિગ્રમર્થઃ સનાતુષામ
ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષસંઘક ચારે પુરુષાર્થ જેનથી સાધી શકાય છે એવે ઉત્તમોત્તમ આ મનુષ્યદેહ ને માતાપિતાથી

ઉત્પન્ન થયો છે અને ત્યારપછી જેઓએજ
અપાર અને અવર્ણનીય દુ ખોને વેળે તેનું
પોષણ કરેલું છે તે માતાપિતાના કરજમયી
સેંકડો વર્ગોમુધી તેઓની સેવા કરતા પણ
મુક્ત થવાય એમ હેજ નહિ. જે પુત્ર
પોતે સમર્થ છતાં અસાધારણ ઉપકારી માતા
પિતાની સેવા કરતો નથી તે માટે પિઠારના
બીજા શબ્દો વાપરવાથી સંતોષ થતો ન
હોવાથી તે જીવતાં મરેયોજ છે એ શબ્દ
વાપરવો એ તેને માટે પૂરતો છે કારણકે
મરેયો પુત્ર માતાપિતાની સેવા શી રીતે કરી
શકે એ પ્રમાણે શ્રીકૃષ્ણજેના ઇધિરાનનારે
પણ માતાપિતાતરફ અપૂર્વ સહભાવ દર્શા
વેય છે, તેમજ શ્રીકૃષ્ણ જેમ ઉપાદેશ જન્મ
દેનાર માતાપિતાતરફ ભક્તિભાવ દર્શાવે છે
તેમજ પોતાનાં પોષક-પાલન કરનાર-ઉછેરી
માઠા કરનાર માતાપિતા નદરા છ તથા
યશોદાતરફ પણ અપૂર્વ ભક્તિભાવ દર્શા
વેલો છે. કારણ કે શાસ્ત્રમા—

જનિતા ચોપનેત્રા ચ યદ વિદ્યા પ્રવચ્છતિ ।

અનદાતા મયન્નાતા પર્વતે રિતર સ્તુતા ॥

જન્મદેનર, યોગીન [જનોઇ] દેનાર,
વિદ્યાપુરુષ, અનદેનાર અને ભયમાંથી બચાવનાર
એ યેય પુરુષોને પિતાતરીકે પૂજ્ય માનેલા
છે જે કે નદરેય છ તથા યશોદા છ કક્ત
શ્રીકૃષ્ણનાં પાલક માતાપિતા હતાં તેણેજ
તેઓએ શ્રીકૃષ્ણઉપર પુત્રભાવ કરીને જે
અત્યંતિક સુપુત્રવાળાનણીને આનંદ તથા
સ્તોત્ર અનુભવ્યો છે તેવા આનંદને બીજા

કોઇપણ અનુભવી શકશે નહિ. વ્યાસજીએ
કહે છે કે—

નેમં વિરેવો ન મવો ન ધીરવ્યંગ સપ્રયા ।

પ્રણદં રેમિરે ગોપી ચત્તત્રાવ વિમુક્તિદાવ ॥

ખજા, શિશુ તથા લક્ષ્મીજી એઓએ

ભયવત્કૃપાનો આનંદ યદ્યપિ મેળવેલો છે.
નથી મેળવેલો એમ નથી તથા પિ ગોપી-ન
સોદાજી તથા નદરાયજી શ્રીકૃષ્ણરૂપ સુપુત્ર
તરફથી જેા દિવ્ય આનંદને પામેતાં છે
તેવ આનંદને તેઓપણ કોઇ પ્રસંગે મેળવી
શકેલ નથી એ પ્રમાણે સુપુત્રવાળો મનુષ્ય
અદેન્યથી પોતાના વર્તનને ચનારી શકે
છે અને કુપુત્રનારો મનુષ્ય સમર્થ હોય તો
પણ અનેક જાતના દૈન્ય વગેરે દુ ખોથી
એક ધરીમર પણ સુખને ભોગવી શકેતો
નથી ધૃતરઘરાજ દરિતનાપુરુષેના નરસમાં
રાજ્યકર્તાતરીકે હતા છતાં કુપુત્ર દુર્યોધનના
દુ ખથી હમેશા અપાર દુ ખોને વેડતા હતા
કારણ કે તેને એમતરફથી પોતાના સહોદર
નાનાજ છ પાદુરાજના પરનોક પ્રવાણથી તેના
પુત્રો પાંડવેનું પાલન કરવાનું હતું અને
બીજી તરફ પોતાના સોપુત્રે મા મહોદે પુત્ર
દુર્યોધન કે જે જન્મથીજ હમેશા પાશ્વેન
રફ ચઢા દુષ્ટતાવથી વર્તનાર હતો તે ઉપર
પુત્રવાત્સલ્યને લીધે તેની દુષ્ટતાને નહિ જા
કાવી શકત થી પરિતપ પામ્યા કરતા હજી
તેને ઉવલસુધી પરિતપજ રહ્યો કારણ કે
અધર્મ તે વખત ભોવતો નથી પણ ધીમે
ધીમે ભોળામારે છે પ્રથમ તો દુર્યોધન પ
કવોઉપર જેમ જેમ લાક્ષણિકાર, ફેરફાર

કોપદીડી લાજ લુટી અને વનવાસ દેરા
વગેરે ભુક્તિઓ સુખરતો ગયો તેમ તેમ વ-
ધારે વધારે ખુશી થતો ગયો અને જાહેજ
લાલીના સુખને પણ સહેલાઈથી ભોજવતો
ગયો. પણ જ્યારે વિષદુઃખની પેઠે અધર્મ
ફલભિમુખ થયો ત્યારે—

અધર્મેષ્યતે તારત્તવો મદ્રાણિ વચસિ ।

તત્ત. સપન્નાન્ જયતિ સમૂલ્લુ વિનસ્યતિ ॥

તથા નાધર્મસ્થિતો ભેદે શયઃ પલતિ ગારિવ ।

જનેશ્વર્તમાનણ ક્તુર્મૂલ્યતિ વૃન્તતિ ॥

એ મનુસ્મૃતિના વચનપ્રમાણે ઉપર
રામપદ જાહેજલાલી અને અવેલ સુખથી
બધુ યથા ભુક્ત કરવામાં જેઓ મદ્રાજ
હતા તેઓની સાથે સમૂળ નષ્ટ મગો, એટલુજ
નદિ પણ યાત્ર્યુદ્ધિવાકર પાપી લોકેલા
દાખવામાં રજીરતરીકે નામ નોંધાવનાર
થયો અને પિતા પૂતપાટને બીજાના
હાથમાં રહેતું પાણુ તેથી દૈન્યસમુદમાં ગ
જકા ખાતા રાખતો ગયો. સુપુત જેમ પોતાના
પિતાવગેરે વડીલ લોકોને આ લોકમાં અ
દૈન્યવર્તન કરાવવાદારા દૈન્યવર્તનથી મુન્ન
કરે છે તેમ પરલોકમાં પણ પોતાના પિતા
વગેરેની પાછલ આદર્શિકાવગેરે સદ્ગુણો,
ગોદાન, બ્રહ્મભોજન, અલસન તથા જવપ્રપા
વગેરે ધાર્મિક કાર્યો કરી નરકપાતાવગેરે
કષ્ટપ્રદ દેન્યભાવમયી મુક્ત કરે છે અને સ્વ-
ર્ગાદિ સદ્ગતિને પ્રાપ્ત કરી અદૈન્યવર્તન પ્રાપ્ત
કરાવે છે તેથી સુપુત ઉભયલોકમાં અદૈન્ય-
વર્તન દેવાવાળો કવી શકાય છે. "પુત્રેષાં નિ-
શ્ચ જયતિ કિં સત્યવતી શુતિઃ"

આ રથને કેટલાએક વેગવિગ્રહ લોકો આદ

ક્રિયા કે જે મરનારની પાછળ મરનાર ધણીના
પુત્રવગેરે લોકોએ કરવામાં આવે છે, તેથી મ-
રનાર ધણીને કશો લાભ નથી એટલે આદ્યવગેરે
મરનાર ધણીને પહેલ્યતુ નથી તેથી તે ક્રિયા
કરવી નકામી છે એમ કહે છે તથા તેને નિદ્ર
કરવાગાટે દાખલો આપે છે કે જેમ પર-
ગામ ગયેલ માણસને ખોરાક તથા જલવગેરે
પદાર્થ પૂરો પાડવાગાટે તેના ધરનાં માણસો
પાણી તથા ખોરાક કોઇ બ્રાહ્મણને આપે
તેથી પરગામ ગયેલો માણસ તૃપ્ત થઈ જતો
નથી એટલે પહેલ્યી શકે તેમ નથી તેમ પ-
રલોકમાં ગયેલા પ્રાણીને પણ આ લોકમાં
રહેવા તેના પુત્રાદિ સખીઓએ કરેલ
આદ્યવગેરે કશું પહેલ્યી શકેલું નથી એ
ઉપરનો દાખલો કે જે શ્રુતિસ્મૃતિમાં કહેલા
સનાતન વેદિકધર્મને નદિ માનનારા લોકોએ
ગોડપેલો છે, તે દાખલો તો પુણ્યપાપ, તેઓનું
ફળ, જીવાત્માનો પુનર્જન્મ અને સ્વર્ગનરકાદિ
ગતિ એ સર્વને નદિ માનનારા ન્યારક વ-
ગેરે નારિકલોકો કે જેઓ પ્રસક્તપ્રમાણુવગર
બીજા કોઇ પ્રમાણુને માનના નથી, શરીરથી
ભિન્ન જીવાત્માને પણ નથી માનતા તેઓ
આપતા હોય તો પડીવર કીક છે એમ કહી
શકાય પણ જેઓ અપ્રસક્ત પ્રમાણુને પણ
માને છે, પુનર્જન્મ વગેરે માને છે, છતાં
પોતાના અનાદિ અનંત અજ્ઞાનને લીધે, વે
દધર્મઉપર દ્વેષભાવવાળા થઈને શ્રુતિસ્મૃતિમાં
કહેલું હોય તેથી આપણે કંઈક નહુ ધર્મીંગ
કર્તુ એવા તામસી સંકલ્પથી આદ્યવગેરે
ક્રિયાઓ કે જેઓ પરલોકમાં ગયેલા પોતાના
પિતાવગેરેના કામાજના ઉદ્દેશથી કરવામાટે

સાસ્ત્રમાં કહેલી છે તેઓને માનતા નથી, એ કેવી મૂઢતા છે? પુનઃજન્મ, ફરપાપ નથા વગાંદિનરકાદિ પદાર્થો પ્રત્યક્ષ નહિ હતાપણુ તેઓને માનેછે, અને તેઓને માનવામાં ગન્ધપ્રમાણુ-સાસ્ત્રપ્રમાણુવગર બીજું કંઈ પ્રમાણુ તેઓપાસે નથી, તોપણી સન્ધ પ્રમાણુથીજ સિદ્ધ થતી શ્રાદ્ધરિક્રિયાને સામાટે નદિ માનતા હોય? આવી સંકાના; સમાધાનમાં વિચક્ષણુ પુરપો આ પ્રમાણુ માનેછે કે તેવા લોકો કેવળ ઉત્કટ સ્વાર્થપરાયણુજ હોવાથી પરાપકારથી વિમુખજ હોયછે. જ્યા સુધી જે પ્રાણીમાંથી પોતાનો સ્વાર્થ સિદ્ધ થતો હોય સંસુધીજ તે પ્રાણીસાથે સળધ રાખેછે. જે વખત સ્વાર્થની આશા નિષ્પત્ત થઈ કે તેજ વખત તે પ્રાણીના સળધને સર્પ થા છોડી દેછે. સ્વાર્થનાં માતાપિતાવગેરે જ્યારે મૃત્યુ પામી જાય ત્યારે સ્વાર્થલોકો જાણેછે કે હવે માતાપિતા આપણુ કશું કામ કરનાર નથી માટે તેઓને માટે શ્રાદ્ધરિક્રિયા કરવામાં શાસાઃ ધન ખરચું! ન આપણે શ્રાદ્ધરિક્રિયામાટે ફરજ પાડનાર સાસ્ત્રોને માનીશું છતા શ્રાદ્ધરિક્રિયા નદિ કરીએ તો લોકોમાં આપણી અપકીર્તિ ધરે અને લોભી કહેવાશું. માટે "મૂલં નાસ્તિ કુત્ત-શાલા," એ "વાક્યપ્રમાણે તેવી હમેશમાટે ખર્ચ કરાવનારી ક્રિયાને કરાવનારા સાસ્ત્રોનેજ ન માનવાં એટલે કાંઈ જાતની અક-ચક્ષુજ નહિ કાંઈ કહેશે તો કહીશું કે અમે શ્રાદ્ધરિક્રિયાને માનતાજ નથી, જે માનતા હોત તોજ અવશ્ય કરતાં વળી એ લોકો કહેછે કે જે મનુષ્ય જે ક્રિયાનો કર્તા હોય

તે મનુષ્ય, તે ક્રિયાના ફળને પામે પણ શ્રાદ્ધરિક્રિયાનો કર્તા પુત્રવગેરે છે તેનું ફળ તેથી બીજા મૃત અથવા પિતાવગેરેને કેમ મળી શકે? એ સંકાના સમાધાનમાં સમજવું જોઈએ કે ક્રિયાનો કર્તા પોતાની ક્રિયાના ફળને પોતે ઇચ્છતો હોય તો પોતાને યાજ અને પોતાની ક્રિયાનું ફળ કાંઈ બીજો કે જે પરની ક્રિયાના ફળ લેવામાટે લોકથી તથા સાસ્ત્રથી યોગ્યતાવાળો હોય તેણુ જ શકે છે. તેમ ક્રિયાનો કર્તા પોતે પણ જે ઉદ્દેશથી પોતે ક્રિયા કરતો હોય તે ક્રિયાનું ફળ મેળવી શકે એની પણ વ્યાપ્તિ નથી. જે કદાચ તેવી વ્યાપ્તિ હોય તો જમતમાં કાંઈપણુ પ્રાણી ફળવાળો રહેજ નહિ કારણુ કે સર્વ મનુષ્યાદિ પ્રાણીવર્ગ દુઃખને દૂર કરવામાટે અને મુખને પ્રાપ્ત કરવામાટેજ ક્રિયાઓને કરી રહેના છે રાજવગેરે આલંબિકા દેનરા સમર્થપુરપોના કિંકર્યોદ્ધો સમુનાનાદિ ક્રિયાઓ પોતે કરેછે, છતાપણુ તન્નજન્ય મનાદિના લાભવગેરે ક્રિયાના ફળને રાજવગેરે પામે છે, તેમ વળી ક્રિયાનો કર્તા એ પ્રકારનો હોયછે, એક સાક્ષાત્કર્તા અને બીજો પ્રયોજક કર્તા. પ્રયોજકકર્તા પોતે સાક્ષાત્ રીતિથી ક્રિયાનો કર્તા નહિ છતાપણુ ફળોપયોગમાં સાક્ષાત્ ફળોપયોગતા હોયછે. તેમજ મારજ, મોહન, રતંબન, વશીકરણ, ઉચ્ચાટનવગેરે અભિચાર ક્રિયાઓના કર્તા જેના ઉદ્દેશથી તે ક્રિયાઓમાં પ્રવૃત્ત થરા હોય તેને તે ફળ યાજ તે પણ મારણુવગેરે ક્રિયાના કર્તાઉપરજ મારણુવગેરે ફળ આપી પડતું નથી. વળી એ લોકો આમ માનેછે કે મર

જ્યારે જીવો હોય ત્યારે પોતાના ધનવગેરેને અમુકઅમુક ધાર્મિક વગેરે ક્રિયાઓમાં ઉપયોગ કરવાનું પુનઃવગેરેને કહી મગેશ હોય તો પાછળથી મરનાર ધણીના ઉદ્દેશથી તેના પુત્રવગેરે ને કંઈ ધાર્મિક વગેરે ક્રિયા કરે તેનું કળા તે મરનાર ધણીને મળેછે. એ પ્રમાણે માનવાથી તેઓએ ને પ્રથમ આવી વ્યાપ્તિ ઉભી કરી હતી કે ક્રિયાનો કર્તા હોય તેજ ક્રિયાના ફળને ભોગથી શકે, બીજો કો-ગથી શકે નહિ, તે તેઓના વચનથીજ મુની જાણછે. કેમકે મરનાર ધણીના પુત્રવગેરે ધાર્મિક ક્રિયાના કર્તા છતાં તે ક્રિયાના ફળનો ભોક્તા મરનાર ધણી થઈ શકેછે એમ એ-એએ. માનેલું છે. એ પદ્ધતિ આદ્યદિ ક્રિયામાં પણ સમાન છે. કારણ કે ગ્રહસ્થપર્મા રહનારો મનુષ્ય જગત્થી દારોપસંગદણુ કરે છે ત્યારથી સાત્તાગ્રામમાંજ દેવશ્રાવ્ય. પિતૃ-શ્રાવ્ય અને ઋષિશ્રાવ્ય એ ત્રણ પ્રકારમાંના પિતૃશ્રાવ્યમાંથી મુક્ત થવામાટે પુત્રની મુક્તિ રાખતો હોયછે. કારણ કે “નામમાનોદર્શન માર્ગાગ્રિમિત્તેષાં મવાનુ” છતાંદિ શ્રુતિથી માલિશાદિવૃત્તોને માટે ઉપર જગાપેલાં ત્રણ ત્રણો પ્રતિપાદિત કરેલાં છે. તેમજ ને પોતે ધનવગેરે સંપત્તિનો સંગ્રહ કરેછે તેમાંથી પણ જેમ પેતાના બીજા વ્યવહારથી સિદ્ધિની કલ્પના કરેલી હોયછે તેમજ પોતાની ઉત્તર ક્રિયાસંજ્ઞાથી આદ્યવગેરેને માટે નોંધતા નવનની પણ કલ્પના કરેલી હોયછે.

થવામાટે વિદ્ય કરી જાય છે તેમાં પણ શ્રા-દ્ધાદિ ધાર્મિક ક્રિયામાંદિ અમુક ધનનો ઉપયોગ કરવો એમ લખેલું હોય છે. કદાચ તેવી લિખિત પદ્ધતિથી કેલ્પનતનો નિયમ ન થયો હોય તથા મુખથી કહેવાયેલું પણ ન હોય તો પણ અનાદિસિદ્ધ શ્રાતરમાર્ગ આદ્યવગેરે ક્રિયા થવાના સંસ્કારો મરનાર ધણીના મનમાં તથા તેના પુત્ર વગેરેના મનમાં હોયજ છે. કેમકે શાસ્ત્રીય પરંપરાપ્રાપ્ત ને ને નિયપો હોય છે, તેઓના સંસ્કારો તે તે મુદ્દ વર્ણમાં જન્મેલા ને ને મનુષ્યોમાં ન હોય તો પછી તે તે મનુષ્યોના સંજ્ઞામાં પિદાન પુરષો કેવી કલ્પના કરે અને કેવા શબ્દોનો ઉપયોગ કરે એ વિષય વધારે સ્પષ્ટીકરણ કર્તાવમરજ રહેવા દેવો જોઈએ એવું છે તેમ વળી આદ્ય શબ્દ શ્રદ્ધા શબ્દ ઉપ-રથી થયેલો છે. શબ્દ શબ્દોનો અર્થ આસ્તિત્વ સુદિ છે. આસ્તિત્વ સુદિનો અર્થ વેદ તથા વેદમુખ્યથી સાત્રોમાં કહેલી વિધિપ્રતિનિધિભાવક ક્રિયાઓમાં સ્થાયોગ્ય પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિનાં સં-જ્ઞામાં કેલ્પનતની અનારથા કે અવિચાર નહિ કરતાં આસ્થાભાવ-ભરોસો અંતઃકરણમાં રાખવો એવો થાય છે. તેથી જેમ કેવળ શબ્દો-મુખ પરજન્મ, પ્રુખ્મપાપતું ફળ અને સ્વર્ગ-નરકાદિ પદોથેતિ વેદશાસ્ત્રોનાં વચનોઉપર શબ્દ રાખીને માનવામાં આવે છે તેમજ આ જાણતલાં સામારે ન માનતું! આદ્યદિ-ક્રિયા અનાદિસિદ્ધ છે એમ દૃઢ માનીને ગીતાછર્મા અર્જુન કહે છે કે “વર્તેતિ પિતરો દેવાં લુપ્તવિદોદકકિચા” આ શબ્દ વિષયની સિદ્ધિમાં ફક્ત દિવ્યદર્શન નેનું છે. ચિરતર

તે ઉપરાંત દાસના રિવાજપ્રમાણે સ્વસ-પદ્યવસ્થા કે ને પોતાની સ્વસ્થાપરથામાં પોતે પોતાની મિત્રકતની પોતાની યાજ્ઞ વ્યવસ્થા

કરીએ તો એક મહોટો ગ્રંથ યજ્ઞબલ્ય એવું છે, એ પ્રમાણે સુપુત્રના સદ્ગુણમાં પિતા વગેરેને જેમ બનેલોકમાં અદૈન્યવર્તન થાય છે તેમ સુપુત્રના સદ્ગુણમાં પિતા વગેરેનું અવસાન પણ અપૂર્વ સેવા ભક્તિ કરનાર દેવાથી અનાયાસથીજ સુધરે છે તથા પરમેશ્વરની ભક્તિ પણ પિતાવગેરે વડીલો કરી શકે છે કેમકે સુપુત્ર હોય છે તે પોતાની યોગ્યવર્યા થતા ઉત્તમ વિદ્યાભ્યાસ, કળાભ્યાસ, દેશકાવિદ્યાન, વ્યાપારપ્રસંગ, રાજ્યપ્રસંગ, સુસીદ્ધિયા, પરદેશપ્રયાણ, સમુદ્રયાત્રા, દેશાટન અને એવા બીજાં પણ અનેક ધનવગેરે સંપત્તિઓને પ્રાપ્ત કરવાના ઉપાયોમાં સદ્ગુણીયના લીધે ધરસબધી તમામ વ્યવહારોના યોગ્યતાથી વડીલ વર્ગને સુખ કરી દે છે તેથી તેવા સુપુત્ર વડીલવગેરે વ્યાવહારિક વિશ્લેષના અભાવથી સુખે ધનવરભગ્ન વગેરે ભક્તિ કરી શકે છે તેથી ભક્તિદ્વારા વારંવાર જન્મમરણના ફેરામાં ફેરવનાર સસારમાંથી મક્ત પણ થાય છે.

પરમેશ્વરપાત્રે પ્રાર્થનીય રિપયોને બતાવનાર શ્લોકોનો—

જનાયાસેત મરણમદંત્યન ચ વર્તનમ્ ।

પરોપકાર ત્વક્લ્મ્કિ દેહિ મે પરમેશ્વર । ॥

એવો પણ પાક છે કે જેમાં પરોપકાર એ એવા ન બરનો પદાર્થ માનવામાં આવે છે, તે પણ ધણોજ અમૂલ્ય પદાર્થ છે સ્વોપકાર પોતાનો ઉપકાર-પોતાનું ચોપણ એવો કાંઈ પતંગથી આરબી અક્વર્તી રાજ્યપદ્ધતિના પ્રાધીઓ કાષ્ટના ઉપદેશસિવાયજ પોતાની મેજે ક્યા કરે છે પરંતુ પરોપકાર કરવો એવો

કેમ મહોદય મનુષ્યજ કરી શકે છે પરોપકારને કેટલાએક મનુષ્યો પરમાર્થ પશુ હે છે સાચ કહે છે કે—

અઘાદસપુરાણેનુ વ્યાસસ્ય વચનદ્વયમ્ ।

પરોપકાર પુણ્યવાય પાપાય પરીક્ષનમ્ ॥

અગર પુરાણો વાચવાથી કે સાંભળવાથી આવો નિશ્ચય થાય છે કે પુરાણકર્તા વેદ વાચ્યભવાને પ્રાપ્તિઓને બે પ્રકારનો સારમૂલ વસ્તુનો ઉપદેશ કર્યો છે કે, જે તમારે પુણ્ય-ધર્મ-કલ્યાણ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો પરોપકાર કરજો અને પાપ-અકાલ્ય મેળવવાની ઇચ્છા હોય તો પરાપકાર કરજો એ શ્લોકમાં અપસંધક માર્ગ પરોપકાર છે એમ કહેવું છે મનોહાર ધનદાતા, સદાપ કદારા અને અનુમતિદારા બીજા પ્રાણીનો ઉપકાર થાય છે.

જેનો ઉપકાર કરવામાં આવે તે પ્રાણી પાસેથી વર્તમાનમાં કે ભવિષ્યમાં કાષ્ટભગનો બદલો લેવામાં આવે અથવા જેનો લેવાની આશા રાખવામાં આવે તો તે પરોપકાર કરી સકાય નહિ પરંતુ જેના તરફથી કાષ્ટભગનો બદલો લેવામાં આવતો ન હોય કે બદલો લેવાની આશા પણ ન હોય તેવા પ્રાણીનો જે કંઈ ઉપકાર કરવામાં આવે તે પરોપકાર કહેવાય છે જે પ્રાણીનો ઉપકાર કરવો હોય તે પ્રાણી તે ઉપકારનું પાન છે કે નહિ એ બંનેનો વિચાર કરવાનો છે કેમકે કુપાત્રને મદદ કરવાથી પાપકર્મની તુલિ થાય છે પરોપકારથી સર્તા વિમુક્ત થઈ ઉદાર પ્રાણીની સંપત્તિ પરોપકારમાં જ કામે લાગે છે જે ધનવગેરે સંપત્તિ નીતિથી આવેથી

હોય તેનો ઉપયોગ પરોપકાર વગેરે સત્કાર્યમાંજ
ચાય છે અને જે ધનવગેરે, સંપત્તિ, અ-
નીતિથી આવી હોય છે તે ચોરાઈ જાય છે,
અગ્નિથી હસમ થઇ જાય છે, રાજદંડથી
ચાલી જાય છે, જલમાં ડૂબી જાય છે કે
કાષ્ઠ મદારેલને બાને પુટાઈ જાય છે. એ
ટલામાટે મનુષ્યે પોતાની શક્તિના પ્રમાણમાં
પરોપકાર કરવાનો છે. કાષ્ઠપણુ કાપે પરમે-
શ્વરની કૃપાવગર થઇ નથી. એટલામાટે
પરોપકાર પણ પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થનીય છે
એ પ્રમાણે અનાયાસમરણ, અદેશ્યવર્તન, પ-
રમેશ્વરની શક્તિ અને પરોપકાર એ ચાર

પદાર્થો પરમેશ્વરપાસે પ્રાર્થના કરવાના છે.
પણ માત્ર પ્રાર્થનાથીજ મળી જાય તેમ નથી,
કારણ કે તેમ થવું હોય તો એ ચારે પદાર્થો
મળી જવાથી સર્વજીવજન્ય કૃતાર્થ થઇ મળું
હોત, પણ તેમ કૃતાર્થ થએલું નથી તેથી ઉ-
પર કલ્પા પ્રમાણે તે પદાર્થોની પ્રાર્થના કરવાની
ચોગવતા મેળવીને પરમેશ્વરપાસે માગણી કરવી
જોઈએ. જેઓ પ્રાર્થનાનો અધિકાર મેળવીને
પરમેશ્વરપાસે ઉક્ત ચારે પદાર્થોની પ્રાર્થના
કરને તેઓ અવશ્ય પરમેશ્વરપાસેથી તે પ-
દાર્થોને મેળવી મનુષ્યજનમનું સાકાર્ય કરી
અનત કલ્યાણનું પાત્ર થશે

કેં દૂર રહેતાં શીખજે!

હરિગીત.

કેવી મીઠી રસ ઉર્મિઓ, બહેની! તમારા દિલની,
કેવી મનોરમ લાવના, બહેની! તમારા અવનની,
સાંદર્ભમાં ને શીવમા, ઉત્તર પરમરસ ધર્મમાં,
તત્પર સદા શ્રદ્ધાવડે, સત્સનેહમાં-સત્કર્મમાં. ૧
સદકારતાં દુ રનેલીને, ગુદધર્મ કોઈ ના ચૂકી,
તુજ સ્વાસ્થ્યની-પ્રતિકારની, પર્વા નદિ લેને કરી,
એ સર્વ છે સદ્લાગ્ય છે, અનુકૂળ સમય પરિવાર છે,
કિન્તુ હજી પ્રિય બહેન! તું જનહારમાં રૂએલ છે. ૨
તું રસજે! તું પોષજે! મોષા અવન સાંદર્ભને,
લીલી અવનવાડી હવે, બહેની! નિરંતર રાખજે,
વ્દાલાં ઉરોને સર્વદા, અંતરયશી અભિનંદને!
દલિત કુનિયાદરીથી, કે દૂર રહેતાં શીખજે! ૩

ચિત્તવૃત્તિવિજ્ઞાન શાસ્ત્ર.

અનુવાદક—શ્રીયુત “અરુણાચી.”

પ્રકરણ પાંચમું.

મુખ્ય મુખ્ય ચિત્તવૃત્તિઓના અંતર્વિલાસો.

[અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૯૧ થી.]

આ સાવ સાદી અને સરસ ચિત્તવૃત્તિ-
ઓમાંથી વિષમ પ્રકારની એટલે કે ઝડ
સમતલ ન શકે તેવી ચિત્તવૃત્તિઓનો વિહાસ
શીરીતે થાય છે તે ખાસ કરી એ ચિત્તવૃત્તિ-
ઓના વાસનાસ્વરૂપને ઉદ્દેશી, સમજવા
આપણે હવે પ્રયત્ન કરીશું.

પ્રીતિ કે રાગ શાબ્દનો અર્થ અને
તેના પેટાવિલાસો.

બે જીવના સરખાપણામાં જે આકર્ષણ
અનુભવાય છે તે, આકર્ષનાર જીવસભ્યે સ-
માન વિનિમય-સરખી આપણે સદતઃ જોડા-
નાની, એક વાસના છે. વિનિમય-આપણે,
એટલામાટે કે બે જીવો વચ્ચેની પ્રીતિ [કે-
અપ્રીતિ પણ] તે બે જીવો જૂના જૂના દેહધા-
નીઓ હોવાથી જ્યાસુધી તે દેહોનો નાશ
થઈ એક ન થાય ત્યાંકાસુધી અન્ય સાધન-
દ્વારા અનુભવાનીજ નથી. સમાન વિનિમય,
સરખી આપણે, એટલામાટે કે બંને એકજ
ગાંઠ કે સંયોગસ્થાનના બે છેડાં છે, એકજ

અંગની બે પાંખ છે, એકજ સંબંધના બે
પરો છે; બંને સમાન હોવાથી, એક ખીજને
એક દર કાંઈ આપી દેવાનું કિંવા એકને ખી-
જપાસેથી અમુક પદાર્થ આદિ મળે તો
ચેતાના ખોટ પૂરી પડી, તેવી ઉણપ સ્થિતિ-
વાળા થવાનું પણ નથી તે બે વચ્ચે તે
માત્ર વિનિમયનોજ અવકાશ છે અને જેટલી
ગીઝો કે પદાર્થોનગેરેની વધારે આપણે થાય
તેમજ જેટલી વધારે ત્વરાથી તેની પુનરુત્થિ
થવા કરે તેટલી ખીજાતે એક ખીજને તુષ્ટિ
અને સતોષ થાય, અને તેટલો પ્રેમમાં વ-
ધારે, પણ થાય. અને તે ક્રિયા જેમ જેમ
વધતી, ચાલે તેમ તેમ નિત્ય પૂર્ણતાની પાસે
એટલે સુધરી એકતાસંગીય જવાય છે. અ-
લગત સંપાદો સંપૂર્ણતાનો અવકાશજ નથી,
કેમકે તેને અર્થ તો સાવ એકતા, કેવળ
અદ્વૈતજ થાય અને ત્યાં તો પ્રીતિભાવનો પણ
પછી અવકાશજ રહેતો નથી. છેક મુવાવસ્થામાં
ખાસ કરી, જે પ્રેમમન્થિ આપુરુપ-નરનારી

વચ્ચે, અતિશય ગાઢ બની જાય છે, તેનું કારણ તપાસીશું તો પ્રેમસ્વરૂપભાવ એવું યુક્ત રહસ્ય રહ્યું છે કે જે સમગ્રમાં શકાય તેવું કે તમ થાય તેવું દેખાતું નથી; એટલુંજ નહિ પણ જેમ જેમ પ્રેમ કે પ્રીતિમાં ઉઠા હિતરતા બધાંએ છઠ્ઠાંએ તેમ તેમ તે અંદરને અંદર દૂર જતું-પાહું ખસતું, લાગે છે.

જેટલે અંશે તેમજ જે પદાર્થો સંબંધી આપણે યાચ છે તેના ઉપર ચિત્તવૃત્તિના આ મુખ્ય વિલાગના બીજા નાદાની પેટા વિલાગોનો આધાર છે.

સભ્યતા, મિત્રાચારી, આપેઆપ પ્રેમ ઇત્યાદિ.

મહિંમહિના વ્યાવહારિક સંબંધમાં સામાન્ય ઓળખાણ હોય તે સમયે એ સંબંધ જળવાઈ રહે તેટલા સાર એકબીજાને મળવાની અજીજીયાતી માનસિક જે રીતિ બની રહે છે તેનું નામ “સભ્યતા” છે. આ સમયે અસ્પર્શ સભ્યતા બતાવતી વ્યક્તિ, એકબીજા પ્રતિ ઉપકાર થાય તેવાં કૃત્યો કરવાથી દૂર રહે છે; કેમકે તેમ ધવાથી રખે એક વરિષ્ઠ મહોંટા અને બીજો કનિષ્ઠ-ન્દાનો દેખાય તેવો અસંગ ન વ્યાવવા દેના અને બન્નેમાં સર-આપણું વધે તેવા અસંગો વધારવા બંને અપતનશીલ હોય છે. સામસામા મળે ત્યારે એકબીજાને માર્ગ આપવો. સલામ કે અન્યોચ્ચ નમસ્કાર માત્ર કરવાની પદ્ધતિ આ રિચિની બાજુ નિશાની છે. અર્થાં વધારે દિક્ષ અને ઉઠા સંબંધ મહિંમહિ જતાચારી ચિત્તવૃત્તિનું નામ મિત્રાચારી છે.

સંસ્કૃત ભાષામાં મિત્રાચારીના અર્થે હં

શાંવનારી એક નાની શી કવિતા છે. જે કે તે બહુ રસિક નથી પરંતુ મિત્રાચારીમાં ખૂબ ઉત્કૃષ્ટતા કે રહસ્ય સુંહોતું બોધ્યે તે ઠીક રીતે કહે છે અને આપણા વર્ગીકરણને આ રથાને અતુક્ષ્ણ હોવાથી તેને ટાંકું છું:

મુંજે મોજવતે વેદ ગુણે વર્તિ કૃષ્ણોતિ ચ ।

દદાતિ પ્રતિજ્ઞાતિ પદ્ધિયં મિત્રલક્ષણમ્ ॥

આનો અર્થ એ છે કે મિત્રમાં આ જ લક્ષણો હોય તો મિત્રાચારી કહેવાય છે. અસ્પર્શતા આપ ખવરાવે, મુક્તવાતો કહે અને સાંભળે, ધનામ બક્ષિસ મહોમાંહે આપે અને લે. હાથોહાથ મેળવી મળતું કે આર્થિક ન કરવું; તે આ મિત્રાચારીની બાલ્યેષ્ટા કે લક્ષણ છે વિકાસ કમની હાલની રીતિએ એક મનુષ્ય બીજા મનુષ્યપરતે બહુજ ઉચ્ચ પ્રકારની ભાવનાથી એકતા-સમાનતા કરવા પ્રયત્નશીલ થઈ શકે અને તે પ્રાપ્ત કરી શકાય તે મનુષ્યોટીમાં ખાસ કરી પુરુષ-સ્ત્રી વ્યક્તિ વચ્ચે સધાવી શકાય તે એકજ સાધનથી અને તેનું છે અને તેનું નામ પ્રેમ કે પ્રીતિ આપેઆપ છે. બાલ્યેષ્ટામાં અન્યોચ્ચ નિમ્ન સહવાસ, દામ્પત્ય જીવન અને હૃદયાસંગન વ્યાપી રહે છે.

આદરમાન, ઉચ્ચમણના, પૂજ્યભા-

વના ઇત્યાદિ.

પોતાથી થોડા મોટા કે વરિષ્ઠ તરફ થતા આકર્ષણનું નામ “આદરમાન” કે “સન્માન” કહેવાય છે. એક કે વધારે શુભા જેનામાં હોય તેને લઈ તેટલાં સન્માનને તે પાત્ર સાર્થ છે પરંતુ એ બીજા અત્યુચ્ચ શુભા વજેરને લાગે તે ન્દાની કે કનિષ્ઠોટિમાં

જતો હોય તો તેને મીઠું “ઉચ્ચગણના” માત્ર લેખાય છે એકખીજપ્રતિ પ્રજ્ઞામ કે સદૃશ નમન એ આ કેમના માણસોની બહારની નિશાની દાખવે છે.

જ્યારે વરિષ્ઠ કે મહોદય બદ વધારે હોય ત્યાં તે બકિતપ્રતિ ધરાવાતી ચિત્તવૃત્તિનું નામ મૂળ્ય બાવના છે અને તેને લક્ષ તે બકિતને આશીર્વાદ લેવાસારે તેને પગે પડવાની ક્રિયા તે સમયનું બાલ સ્વરૂપ છે.

જ્યારે મૂળ્યબાવના સપૂર્ણ થઈ જાય છે, દૃષ્ટાન્તરિકે સરજનદ્વાર પ્રધરપ્રતિ જે બાવ આપણામાં પૂરેપૂરો વ્યાપે છે ત્યારે તેની મૂળ્ય કરવા આકર્ષણએ છીએ અને તે ઇશ્વરને સાદૃશ દંડપત્ર પ્રજ્ઞામ કરીએ છીએ તે બહારનું ચિન્હ છે.

ઉપરનાં ત્રણે દૃષ્ટાન્તોમાં જે અરસપરસ જોવાવાળી, સદૃશ કે સપર્કમાં આવવાની વાસના સમાએલી છે તે ઉપરે સમાન થવાનું

૫ કરવાની સ્થિતિમાં હોય છે, કેમકે

કહી ગયા તેમ શરીર કે ઉપધિઓનો નાશ થયાવિના પૂર્ણ એકત્વ તો થવાનું જ નથી, આ સ્થિતિમાં વધીને કે મહોદય ૫ સ્ત્રેષી ન્દાનાએ કાર્ષક મેળવવું-કાર્ષક સપાદન કે રત્ન એ મર્મ છે, અને ઉચ્ચાદાય કરી જાણે માગતા હોઈએ, તે તેની બાલ સદૃશ છે જે કે એ સદૃશ ખરેખરી રીતે દેખાવમાં તો માત્ર પૂજા કરવાના દૃષ્ટાન્તમાં જણાઈ આવે ત્વેલી રીતે લાચ પડી શકે છે પરંતુ બીજા દૃષ્ટાન્તોમાં યુક્તપણે તે રહેલ છે અને પુન લક્ષ બેચવાની જરૂર પડે છે કે પ્રયેક બકિત જીવનના સ્વરૂપ, કે અથ, કે

તત્વનું અસ્તિત્વ, સદ્મા સાપેક્ષીય અના ત્માની સ્મૃતિ આકૃતિવિના સમજાતું નથી પણ જાણે તે આકૃતિ આ ભૂલોકના પૃથ્વી તરવની કે સાતમા સત્યલોકના સ્વર્ગીય ત ત્વની સ્વાએન હોય; પરંતુ તે આકૃતિ હોવાની આવશ્યકતા છે તે પ્રમાણે ચિત્તવૃત્તિના વિષયમાં પણ જે કે છ એક જીવની ચિત્તવૃત્તિનો આકર્ષક બનતો હોય, તેણે પોતે કાંઈ રૂપ કે આકૃતિસમ થવાની આવશ્યકતા છે ખરી, કેમકે માત્ર સ્વતંત્ર, સાપેક્ષીય, શિવા-યના જીવન કે દૃષ્ટાન્તનો તો અવકાશ જ નથી ચાલુ બાવદારિક માન કે અપમાન પ્રસંગોમાં, એટલે કે એકને બીજા ઉપર બે સાડવો, અથવા તેની વિશેષ યાનવાળા મેક-પદ્ધતિએ બવરથા રાખતી, ભીંત કે દીવાલ સરસી એકે ગોઠવવી જમણી બાલુએથી આવવાનું કરવું, માથું કે પગ વગેરે ખુલા કરી નાખવા, સલામ કે પ્રજ્ઞામ કરવા, કે બદળ કરી નમન કરવું વગેરે સંયોગોને બા રિણીથી જોઈયું તો જો કે હાત તેમાં કંઈ દર્શનિક રચત લાભાવાલ એકખીજ જાણેને મેળવતા ન હોય, પરંતુ મૂળ બધારણ સ મયે પ્રાચીન કાળમાં ત્વેલી આપને થતી હોવાની જોઈએ એ સ્મરન કરવા સાથે મહારે પણ તે પ્રકારની અરસપરસ સ્થિતિમાં ન મર્મ જૂદ રીતે તો રહો છોજ

પૂજામાં વ્યાપી રહેતી સમાન-સરખા થવાની ક્રિયા-શક્તિ.

પૂજનક્રિયાથી વિવિધ સ્થિતિઓ, સિદ્ધિઓ, પૂજન કરનારને ક્રમે ક્રમે પ્રાપ્ત થાય છે તેમ પૂજ્ય અને પૂજકવચ્ચેની પ્રેમભાવનાની સ

માન કરવાની અસધારણ શક્તિ સમાયેલી છે પ્રારંભમાં તો પોતાનો પૂજ્ય આદર્શ અતિશય વરિષ્ઠતા ધરાવનાર છે, તેટલુંજ જ્ઞાન તેને બહુ અંશે હોય છે; અને પોતાની વચ્ચેનો એ અંતર દૂર કરવા અને તે પૂજ્ય સાથે જોડવાની અભિલાષા, તેની ઇચ્છા-નેજ સ્વાધીન થઈ, તેનું સંસ્કૃત્ય પ્રપત્તિ યાચવામાંજ વ્યાપ્ત હોય છે. “હે પ્રભો તારી ઇચ્છાપ્રમાણે દરકાંઈ આગત નિર્મિત થવી ઘટે છે, મારી ઇચ્છાપ્રમાણે નહિ.” પોતાની ઇચ્છાશક્તિને જાહેર બીજની-તે પૂજ્યની ઇચ્છાશક્તિ પોતામાં વસે છે, એ ક્ષિપાથી અમુક સમયપછી તે પૂજ્યમાં તેની મૂર્તિ સ્પષ્ટ થાય છે; તેના રચના એ પૂજ્યઆદર્શના સ્વભાવજેવા બનતો જાય છે અને છેવટ એ સ્થિતિ આવે છે કે તે વખતે બે જુદી જુદી ઇચ્છાશક્તિનું એટલે કે એક આસ્પદારક અને બીજી આત્માધારક, એ પ્રમાણેનું તેને જ્ઞાન ન રહેતાં, એકજ ઇચ્છા-શક્તિ અંતમાં છે, એમ તેને સાક્ષાત્કાર થાય છે અને તે કાર્યે એ વિત્તવૃત્તિનો ઉદ્ધાર એમ થાય છે કે “હે પ્રભો તારી અને મારી ઇચ્છા એકજ છે.” આ સ્થિતિએ પૂજ્ય (જાગૃત, સેવક, દાસની સ્થિતિ) જ્યારે પહેલે છે ત્યારે પ્રેમનાં સંપૂર્ણ સ્વરૂપ તેને જ્ઞાન થાય છે અને તે સાચવના અનુભવકારે પૂજ્યને જાહેર આનંદ આનંદ તેનામાં વ્યાપી રહે છે, આતુ નામ પ્રેમલક્ષણાક્રિય છે.

આત્માર્પણ-સ્વાર્પણનો ખરો અર્થ.

આ સ્થળે એક પ્રશ્નો અવકાશ છે કે પૂજ્ય શબ્દમાંજ, એ ક્રિયા કરનાર-પૂજ્ય કર-

નારની ન્દાનપ-કનિષ્ઠતા સમાયેલી છે. તેમાં તેની જોછપ, આગી, હાજત, જે કંઈ હોય તે પૂરી પાડવાની પ્રાર્થના કરવાની સ્થિતિ, કંઈક માગવાની અને તે મેળવવાની સ્થિતિ રહેલી છે. તેં પછી એમ કહેવું કે પૂજ્યના આદર્શને પોતાનું [પૂજન કરનારનું] સમજી સ્વાર્પણ કરી દેવું, અર્થાત્ તે આદર્શપાસેથી મેળવવાને જાહેર જાણે તેને કંઈક આપી દેવું, એ વિશેષજેવું લાગતું નથી? તો તેના સામાન્ય ઉત્તર એ છે કે પૂજ્યભાવમાં એક સદૃશ આવેશ તે પૂજ્ય કરનારમાં અનાધારે ઉત્પન્ન થાય છે અને તે, તે ભાવ જેવાજ નહિ પણ તેના સદૃશરૂપી રહે છે; વળી પોતાના પૂજ્ય આદર્શમાં કંઈ ઉણપ કે જોછપ છે તે પૂરીપાડવા સાર કંઈક પોતે આપી શકવાની સ્થિતિમાં છે કે પોતે આપે છે તહેવાર સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ તેને હોતા નથી. તેની તો માત્ર એકજ દૃષ્ટિ છે કે એ પૂજ્ય આદર્શને સાદ્યમ દંડવત પ્રણામ કરી જે કંઈ પોતામાં કે પોતાપાસે છે તે સર્વ તેને અર્પણ કરી દેવું અને તે પણ એટલામાટે કે તેની મોટાપ આવડી મોટી મોટાપ અને પોતાનુચ્છે વિશ્વરૂપે તે પદાર્થો વચ્ચે ન થાય, તેમજ પછી તેમાં જે કંઈ કૃપાઅંશ હોય તે પોતામાં સારીરીતે આવી શકે અને તેના પરિણામે જોના જેવા સ્વભાવ, આચાર, વિચાર, વચ્ચે સર્વ પોતાનું થઈ જાતે લગભગ એક થાય એટલે કે સાચ્ય થવા શક્તિમાન થાય, આ પ્રકારના વિચારો કે ઉમિયા, માત્ર તે પૂજ્યનીના, તે લાકના, હૃદય અને મગજમાં રમણ કરતા હોય છે.

અર્પણ.

વૈરાગ્યપંચકની ગુજરાતી વ્યાખ્યા.

લેખક—શ્રીયુત સર્વતંત્રસ્વતંત્ર વૈદ્યરાજ પंडित શિવરાંકરશર્મા
દ્વેષી અધિકારી-અમનગર

(૩)

ઉદરના પોષણમાટે તેમજ સંસારનો વ્યવહાર સિદ્ધ કરવામાટે, શિષ્ટસંસ્કૃતપુરુષોત્તીપાસે જન્મને કોઈપણ સાધારણ વસ્તુમાટે પાચના કરવા સામાટે ન જ્યું ? અલગે તેમ જો શ્રીમદ્-ગ્રન્થપુરુષોપાસે જન્મ કોઈપણ વસ્તુની પાચના કરવામાં ન આવે તો જગત્માં દરેક પ્રકારના વ્યવહારનો લોપ થઈ જાય; આમ જ્યારે આલ્મનો વ્યવહાર બંધ થઈ જાય, સારે લોકમાં દાસ્ય સિવાય ખીજું કંઈ થતું નથી. તે માટે કોઈએક વિદ્વાને—

वयैवृद्धास्तपोवृद्धा ज्ञानवृद्धास्तथापरैः।

मै सर्वं धनमृद्धस्य द्वारि तिष्ठन्ति किञ्चन ॥

અર્થુ છે જે, જે પુરુષો વયોવૃદ્ધ હોય એટલે ઉમ્મરમાં મોટા હોય, જે તપશ્ચર્યા કરીને મોટા તપસ્વી પડે તે પામ્યા હોય, જેઓ જ્ઞાન મેળવી જ્ઞાની થયા હોય, તેઓ અને અન્ય સર્વ મનુષ્યો પણ ધનવાળા મનુષ્યના પારણ્યામાં નોકર આફતની આફત ઉભા રહે છે. આ નીતિપાઠ્ય, મુજબ એકસરીતે ધનવાળા પુરુષો પાસેથી પોતાને જોઈતી વસ્તુની પાચના કરવાને આવશ્યકતા રહે છે. તેમજ વિદ્વજ્જનોત્તુ માનવું પણ છે જે, યોગ્ય શિષ્ટજનપાસે પાચના કરવામાં આવે અને કદાચ તે પાચના નિઃકળ નીનડે તો પણ

હીક છે. તેમ ધનવાળા મનુષ્ય પુરુષોપાસે પાચના કરવામાં આવે અને કદાપિ કરેલી પાચના સાળ ધાય તો પણ તે ખીજરૂબ હીક નથી માટે સજ્જનોપાસે પાચના કરવાવિશે કોઈજાતનો આધ આવવો ન જોઈએ,

આવી રીતે થયેલી શંકાના સુમાધાનમાટે ધોવેદાન્તાચાર્યે “કોઈપણ સજ્જન અગર દુર્જનપાસે પાચના ન કરવી” તે વિષય દર્શ કરવામાટે નીચે લખેલા શ્લોકથી પ્રતિપાદન કરે છે—

कावाय नीचव्रमनीयवाचा

मेवापलम्बदुमुवा न याचे।

दयावृचेले धनदलुचेले

रिचतेऽनुचेले प्रितमावृचेले ॥

અર્થે વૈરાગ્યવાન પુરુષો નીચ શ્રીમદાન્ય પુરુષો પાસે જન્મને, કાચના દૂર જોઈ દલથી વસ્તુની પ્રાપ્તિમાટે પાચના કરવા કે ધિવિવેસે પણ જ્યા માનતા નથી. તેમ અર્થે તે શ્રીમદાન્ય અગર વિશિષ્ટપુરુષે આગળ તેમને સારાં લાગે તેવાં, કેળનાં દુઃખ [કેળાં] જેવાં મધુરભાષણો પણ કરવા યુક્તી નથી અમારે તો સર્વજનમિથના શ્રીકૃષ્ણભગવાન વિરાજે છે. તેથી તે ભગવાન સિવાય અન્ય વસ્તુની કોઈ દિવસ કોઈપાસે પાચના કરવી

નથી. કારણ કે અમારામણુ દયાનાં સમુદરપ છે. ભગવાનની કૃપાથી અમારે કોઇની પાસે યાચના કરવાની જરૂર નથી, જે પ્રભુની કૃપાદૃષ્ટિથી એક સુદામા નામનો અતિ દરિદ્ર અને નિર્ધન બ્રાહ્મણ હતો, તેમની આજન્મથી જે જે વિપત્તિઓ હતી. તે તુર્તજ નાશ પામી અને ઇન્દ્રદિવેતાઓને પણ અત્યંત દુર્લભ એવી સંપત્તિઓ મળી હતી. તે સધણું શ્રીકૃષ્ણભગવાનની કૃપા વિના આમ થવું બિલકૂલ મુશ્કેલીભરેલું છે. આવા સુન્દર વસ્ત્રને ધારણ કરનાર અને ભક્તીજનના રતનરૂપી સમપ્રજ્ઞીને ધારણ કરનારા, કૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણભગવાન વિરાજમાન હોવાથી સર્જિત થા કુર્જન મનુષ્યોપમે યાચના કરવી નથી અને તેઓને મધુરવગ્નોથી સારું ભગાડવાનો મન્ય પણ કરવો નથી. કેવળ સાધારણ પરવ્રુ માટે પક્ષપાત કરી સાચાં ધોટાં વખાણ કરવાનું કામ જિન્હાનું નથી. જે કે અનેક પ્રકારના રવાદ ભણવા સારી નહારી વસ્તુનું માર્ગ વણુંન કરવું, વિગેરે વિવિધ પ્રતિપ્રાદન કરવા માટે જિન્હાનું પ્રયોજન છે. પરન્તુ ખરીરીતે જિન્હાનું કાર્ય, ભગવાનના શુભગાન કરવાનુંજ છે. જે કે ભગવાનના અલૌકિક શુભેતુ ગાન કરવું તે યોગ સામર્થ્યથી થઇ શકે તેમ નથી તે પણ જિન્હાએ ધણા ભાગ્ય વખતના ભાગવતકીર્તનાદિના અનુભવનું સામર્થ્ય રાખી, તિરંતર ભગવાનના શુભાનુવાદ કરવાવિષેજ પ્રયત્નમીત થવું જોઇએ અને તેટલામાટેજ જિન્હાની નિર્માણના શાસ્ત્રોમાં પણ જતાવેલી છે. જેમકે અમારા હાથ તે ભગવાનની સેવા કરવામાં જોડાય, અમારા પગથી ભગવાનના

મન્દિરે નિરન્તર જવાય, અમારા કબોઈ તે જગન્નિયન્તામણુના શુભાનુવાદ સાંભળે, અમારી જિન્હાથી અમે પ્રભુના શુભાનુવાદ કરીએ; વિગેરે બહુજ વિરતારપૂર્વક પુરાણોમાં પણ પ્રતિપાદન કર્યું છે. આથી ખરેખર સાખીત થાય છે જે, કોઇપણ પાસે તુચ્છયાચના કર્યા સિવાય કેવળ શ્રીકૃષ્ણભગવાનની સેવાવિશેજ નિરન્તર પરાયણ થવું, એજ સંસારની જાળમાંથી મુક્ત થવાને ઇચ્છનારા, વૈરાગ્યવાન પુરોનાં મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

અત્રે સંકા થવાનો અવકાશ પ્રતીત થાય છે જે, વૈરાગ્યવાન પુરે કોઇની યાચના ન કરવી, પરન્તુ જે ભગવાનની સેવા કરવી, જે ભગવનને આધીન થઇને રહેવું તે શ્રીકૃષ્ણભગવાન તો ગોલોકમાં વિરાજે છે. કે જ્યાં ગોલોકમાં બ્રહ્મ, શં, ઇન્દ્ર, મરૂદગણ, એમ કે-ઇપણુ દેવતાઓ જવાને તદન અશક્ત છે. જે બ્રહ્માદિ દેવતાઓ ગોલોકમાં શ્રીકૃષ્ણભગવાનની સેવા કરવામાટે અશક્ત છે તો સાધારણ વૈરાગ્યવાળા ભક્તોની તો શી શક્તિ થાય ? અગર તે બકતો ભગવાનની સેવા શીરીતે કરી શકે ? અર્થાત્ ભગવાનની સેવા કરવામાટે ગોલોકમાં જઇ ચકાય નહિ તે જાણત સા-રીરીતે વિચારવાજોરી લાગે છે.

હવે હિપયુક્ત સંકાના સમાધાનમાટે શાસ્ત્રોમાં સ્પષ્ટજ છે કે, કૃપાળુ શ્રીકૃષ્ણભગવાન પોતાના ભક્તને અધીન છે. તે માટે શ્લોકમાં પણ વેદાન્તાચાર્યે, દયાકુચેલે એ પદનો નિર્દેશ કર્યો છે કે ભગવાન દયાના સાગર છે એટલે કે દયાળુ હોવાથી બ્રહ્માદિદેવોને પણ અપ્રાપ્ય એવી સિદ્ધિઓ પોતાના ભ-

કોને આપે છે. ગીતામાં પણ ભગવાને
 “શામે ભક્તઃ સ મે પ્રિયઃ” જે મારો ભક્ત છે
 તે મને પ્રિય છે. કૃપાદિ મહાવાક્યોથી, સં-
 શયવગર સિદ્ધ થાય છે, યગી જે ભગવાન
 પોને ભક્તાધીન થતા અને દુર્વર્ણ વસ્તુ
 પણ સહેજપણે આપે છે તેમજ શ્રીમદ્
 ભાગવતમાં પણ—“હૃદં મક્ષવરાધીન.” એમ
 કહે છે.

જ્યારે નાભાગના પુત્ર અંબરીપરાગને સાં
 દ્વાદશીને દિવસે પારણા કરતીવખતે અકસ્માત
 દુર્વાસાશુનિ આઘા, રાગ્યએ તેમનું સ્વા-
 ગતકરી, ભોળનમાટે પ્રાર્થનાકરી ત્યારે ઋષિ-
 દુર્વાસા પોતાનું આદિકૃત્ત્વ કર્પાપંથી ભોળ-
 ન કરવા આવશે એમ ખમર મળતાં, તેમ
 દ્વાદશી તિથિ અમુક વખત હોવાથી પછી
 પારણ ન થાય, એવી રીતે રિચારવખતમાં
 પડવાથી છેવટે વિષ્ણુભગવાનનું ચરણામૃત લઇ
 પારણ કરી ચેતુ આમ ધારી રાગ્યએ તે મુજબ
 ચરણામૃત લીધું અને તુર્તજ દુર્વાસાશુનિને
 ખમર પડતા ઋષિએ રાગ્યનો નાશ કરવા
 કૃત્સને મોકલી. તે વખતે ભગવાને પોતાના
 ભક્ત અંબરીપનું આત્મ સંકટ જોઇ પોતાનું
 ચક્ર રાગ્યના રક્ષણમાટે મોકલ્યું અને મૂકેલું
 ચક્ર ઋષિને બાળી નાખવા તત્પર થયું. તે
 વખતે ભાગ્યમેલા ઋષિએ છેવટે શ્રીવિષ્ણુભગ-
 વાનપાસે જઇ પ્રાર્થના કરી ત્યારે ભગવાને
 હૃદં મક્ષવરાધીન એ વાક્યથી કહ્યું જે છે
 ઋષિ “હું તો મારા ભક્તને આધીન છું”
 માટે તમે મારા ભક્ત અંબરીપને જશો
 અને તે રાગ્ય ચક્રને રાગ્ય કરશે ત્યારે તમારું
 દુઃખ નિવૃત્ત થશે. ઋષિ તેમ કન્યાથી પટેલા

સકટથી મુક્ત થયા હતા. આથી ભગવાન
 ભક્તાધીન હોવાથી પોતાના ભક્તોને કોઇ
 વખતે દુઃખ પડવા દેતા નથી બલકે અવગ્ય
 સિદ્ધિઓ આપે છે માટે તુરંત શ્રીમદાન્ય
 અગર સમજાવોપાસેથી કોઇપણ જ્ઞાની
 ખોટી સિદ્ધિ મેળવવાની આશા ન કરતાં
 કેવળ હૃદયપાસે પ્રાર્થના કરતો સર્વથા ઉચિત
 છે. તેમ ધર્મર હોય તેજ સિદ્ધિ આપી શકે.
 યગી શ્લોકમાં ભક્તવંશે એ પદ આપવાનો
 અભિપ્રાય પણ એ જ છે કે અપ્રાપ્તવચને
 ધારણ કરનાર પ્રયુ છે. ભગવાન ભૌતિકવચ-
 ને ધારણ કરતા નથી ભૌતિકાદિ સાધનોનો
 વ્યવહાર સામાન્ય રાગ્યવર્મા હોઇ શકે છે,
 આથી અતીતિક સિદ્ધિઓ આપવામાટે પણ
 પ્રયુ-ધર્મર સમર્થ હોઇ શકે છે. કારણકે
 જે વિશેષ અતીતિક હોય તેનું વિશેષય પણ
 સમર્થકૃતિથી અતીતિક હોય છે તેથી વિશેષના
 દરેક વિશેષણ પણ અતીતિક હોવાં જોઇએ.
 “આનન્દમાત્રકરણાદુભેદરોધિ” એ શુનિ પણ
 ઉપયુક્ત રિપવનું પ્રતિપાદન કરે છે. કાલ
 પદ વિશેષે વિશેષય છે તે આનન્દ માત્ર છે,
 અને તે આનન્દ માત્ર અતીતિક છે આ
 પ્રત્યક્ષ કારણથી અતીતિકસ્વરૂપરાગી શ્રીકૃષ્ણ
 ભગવાનજ અતીતિક સિદ્ધિઓ આપે છે
 અને તે મારને સમંજસ છે. આથી અન્યપાસે
 લક્ષીયાવના કરવામાટે કેવળ નકારવાદ
 સિદ્ધ થાય છે. ૩.

મોક્ષસ આ જગતમાં પ્રવેશના પુખ્ત-
 પ્રજાવથી જોઓ રાગ્યસને પ્રાપ્ત થયા છે,
 તે રાગ્યવર્માને તો સ્વાભાવિક રીતે મર્ત,
 અભિમાન વિગેરે ચતુર્ જોઇએ કારણ કે ૪

નીમાં કોઈ એવો ચમત્કાર છે કે જેઓ પૃથ્વીના ભાગીદાર અગર પૃથ્વીના સ્વામી-તરીકે સંગ્રહ કરાવે, એટલે કોઈ અભિ-માન, ઉપનામ વિગેરે તેમના સદાચ ચલ્લો અવશ્ય આવેજ છે. આગળના વખતમાં પણ જે રાજાઓ યથા ગયા છે અને હાલ વર્તમાનમાં છે તે સર્વે પૃથ્વીનાજ સમ-ગથી ગર્વાદિઃ થયેલો વખત આવે છે. સૂક્ષ્મદષ્ટિએ જોઈશું તો મહાભારતજેવું મોટું ભયંકર પુષ્પ થવાનું કારણ પણ આ-પણને ઉપરિધન થવું હોય તો પૃથ્વીસિવાય બીજું નથી. તેમજ આગળના રાજાઓ જેવા કે મહાતા, એસ, નસ, રણુ વિગેરે સમર્થ પુરોએ પણ પૃથ્વીના ગર્વાદિઃ સહ-જશુઓનો આશ્રય કરતાં સમય પણ એક દિવસે અબો દતો.

આવી રીતે વાજવગેરે અધીન સમય પ્રજા હોવાથી પ્રજાને રાજવર્ગનું શિક્ષણ અને તેવા પ્રકારનું હોય તો પણ તેને માનનું જોઈએ. આના કેટલાક વ્યવહારનું ફિગુર્હાન પ્રતીત થતાં તે બધું જુદું છે. અને વૈરાગ્યવાન પુરોએ કોઈકી ખુશામત ન કરતાં, જગન્નિ-વન્તા પરમેશ્વરનું સેવન કરવું અને તેમની પાસેજ પ્રાર્થના કરવાનું શ્રીદેવનાઆપ નીચેના જોડકાની પ્રતિપાદન કરેછે.

સોળીકોળશાંતપાલમસલહુર્દોરગર્ભાનલ
હુમ્મરહુદનરેન્દ્રવાદુરવર્ના ધન્યાં ન મન્વામહૈ ।
વેધં સેવિત્રુમેષ મિથિત્રુમેષ યોડસૌ દયાલઃ પુરા
ધાનાસુષ્ટિમુષં કૃત્વેલમુનયે પંતેરમ વિતેજતામ્ ५
પૃથ્વીના કોઈએક ખૂબોંતો સીમો ભાગ,
અગર હુમ્મરમે ભાગ, એટલે કે મમમપૃથ્વીનો

બહુજ થોડો ભાગ હોય તેના રક્ષણમાટે જ-
વ્યક્ત અને દુલતા કરનારા, તેમ શાન્ત થઈ
સકે નહિ તેના ગર્વથી અમિના તાપથી
અગબળી ગમેલા, એવા તુચ્છ રાજાઓપાસે,
મધુર કર્ણમિય ભાવણ કરવામાટે અમે
વૈરાગ્યવાળાઓ કોઈરીતે કીક માનતા નથી.
અમેએ તો કેવળ અમારા હૃદયે થીમૃણ-
ભગવાનનીજ સેવા કરવામાટે નિશ્ચય કર્યો
છે કે જે દયાળુ શ્રીમૃણુભગવાને સુધામા ના-
મના પ્રાણજીને કુમેરના જેવી સમૃદ્ધિ આપી
દતી. સુધામાએ કેવળ તણુમુકી ચોખાજ
શ્રીમૃણુભગવાનને શ્રદ્ધાથી અર્પણ કર્યા હતા,
તથાપિ દયાળુ ભગવાને પોતાના બક્તની
શ્રદ્ધા જોઈ વૃત્તજ અપાર સમૃદ્ધિ આપી
દતી તેમાં મુખ્ય કારણ શ્રદ્ધાજ છે.

વતે પુનઃ ફલં લાયં વા ને ભક્ત્યા પ્રવરજ્ઞતિ ।
તથાં ભત્ર્યુપક્રમશ્રામિ પ્રવતામ્ભઃ ॥૧૧૧૮॥

એ યોગેજ્ઞ ગાંધારાકપથી શ્રીમૃણુભગવાને
આજ્ઞા કરી છે જે, મારો બક્ત મને પત્ર,
પુષ્પ, ફળ, અગર જેટલ પણ જો શ્રદ્ધા અને
ભક્તિથી અર્પણ કરે છે તો તે ભક્તિયુક્ત
અર્પણ કરેલું હું જોતેજ શ્રદ્ધા હૈં છું. આવી
રીતે ભગવદાજ્ઞા હોવાથી અમારા જેવાં વૈ-
રાગ્યવાં પુરોએ સુદ નરેન્દ્રોનીપાસે યાગના
કરવાની આવશ્યકતા કોઈરીતે કીક નથી.

હવે મૂળ શ્લોકમાં સેવિત્રુ એટલે સેવા
કરવાને, તે સેવિત્રું પદમાં વેદ સેવને ધાતુ છે
અને તેને હુમ્મર પ્રત્યય . લગાડી સેવિત્રું ૧૬-
ન્તાન્તરથ થયું છે. સેવન તેજ સેવા કહેલી
છે અને સેવા તેજ ભક્તિ માની શકાય છે.
તેમ તે ભક્તિના પુટીકરણમાટે ખામ વેદમાં

રૂપે વર્તી રહ્યા છે આવા પ્રકારની શરીરની રચિતિ જમાવણી રહે ત્યાસુધી પરિવર્તના પ્રકારથી હમેશા વાસુદેવ ભગવાનનું સેવન કરવું સર્વોપયોગી છે કારણ કે મોક્ષના દારૂખી આ મનુષ્યશરીરવિના અન્ય પદ્ધતિના શરીરમાં જાનના અભાવ છે, તેથી મોક્ષસ્થાન પ્રાપ્ત થવું મુશ્કેલ છે. તેથી રીતે શરીરને મુનિષ્ઠ વ્યાસગ્રંથે પશુ સમારનું તારક કહેતો છે

શ્રુતેહમાય મુલમ મુદુલમ

૧૪ મુદુલ્ય મુલકર્ણધારમઃ

મયાનુકૂલેન નમસ્વતેરિત

પુવાન્નવારિષ્ઠ ન તરેત્સ આમરમ્ ॥

આ મનુ વદેહ છે તે શરીરરીતે દુર્લભ છે અને શરીર વદાણુરૂપે મળેલું છે તેમ શરીર રૂપી વદાણુમા સદૃશરૂપી ચક્રાની [વદાણુ અસાધના] ની જરૂર છે વળી ભગવાનરૂપી અનુકૂળ વાસુની પ્રેરણાથી શરીરરૂપી વદાણુ સસારરૂપી સમુદ્રમાં આવે છે વ્યાસ ઉપર યુક્ત શરીરરૂપી વદાણુમા બેસીને જે મનુષ્ય સસારરૂપી સમુદ્રને તરવાનો પ્રયત્ન કરતો નથી તે કેવળ આત્મહત્યારો માણસ માનેયો છે આવું દુર્લભ મનુષ્યશરીર પ્રાપ્ત થયાપછી સારા યશની મેવા કરવાની જરૂર છે અને પછી ભગવાનની કૃપાદષ્ટિ થાય ત્યારે સંસારરૂપી સમુદ્ર તરવો અસાધ્ય નથી જો કે આ શરીર પૂર્વના પુણ્યપ્રભાવથી પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ મૂખજનો, આના દુર્લભ શરીરનો સ દુરુપયોગ ન લેતા, વિવશાદિ સેવનથીજ શરીરનો ત્યાગ કરે છે જેવી રીતે કાષ્ઠએ સોનાની ઘાળા દેવપૂજા કરવામાટે અગર, બોજન કરવામાટે આપી દોષ, તેમાં અઘાની મનુષ્યો ધરતી સંજ્ઞાળાને કચરો નાખે છે, કાષ્ઠ અગર અમર થવામાટે અમૃત પીવા આપે તો, મૂખજનો તે અમૃતથી પગ ધોવાતું કામ

કરે છે, વળી કાષ્ઠ હાથી નેસવામાટે આવે તો મૂખજનો તે હાથી ઉપર જમવામાંથી અને પર્વતોમાંથી કાષ્ઠ ઉપાડતાનું કાર્ય કરે છે તેથીજ રીતે દેવકૃપાથી કાષ્ઠ દિવસે ચિન્તામણિ પ્રાપ્ત થયેા હોય કે જે મણિથી માણસોનાં અભિનવિત કાર્યોની નિદિ થય છે તેના ચિન્તામણિને કાગડાઓને ઉડાવવા માટે ફેંકી દીધે છે આવી રીતે ઉપયુક્ત અતિ દુર્લભ વસ્તુઓ પ્રાપ્ત થતા તેનો સદુપયોગ ન કરતા, મૂઠ અને મૂખજિા દુરુપયોગ કરે છે આ ઉપરથી વિદ્વાન્ અને સ પુરુષોએ તો, દુર્લભ મનુષ્યવેદ પ્રાપ્ત કરી, પરબલ શ્રીકૃષ્ણભગવાનની સેવા કરી જોઈએ તે માટે કેષ એક નીનિતપુરો મહારામ્ય કહ્યું છે જે—

ધર્માર્થકામમોક્ષાણાં મર્કજોડપિ ન વિચિતે ।
અજાગલ્પનત્ત્વેવ તત્ત્વ જ્ઞાન નિરર્પયમ્ ॥

ધર્મ, અર્થ કામ અને મોક્ષ એ ચાર વસ્તુમાંથી એકપણ વસ્તુ જો પ્રાપ્ત થયેલી ન હોય તો મનુષ્યનું જન્મ, બકરીના મગે રહેલા દુધચિનાના રતનની મદક, વ્યર્થ ગણાય છે તેથી વિજ્ઞાની માફક અપા, આહવિત-તયા સુધી રહી શકે ત્યાં સુધી એટલે મરણપર્યંત દેવના દેવ કૃષ્ણસમવાનનું સેવન કરવું કે જે સેવનથી સસારની નિરૂતિ થતા જન્મ મરણના ચંકરો મટી જાય છે આપણે પ્રચલ્લ મનુભવીએ છીએ જે આ સસાર આપણનેજ ભ્રમ અને મોહ કરાવનારો છે એટલુંજ નહિ પરંતુ મોટા રાજાધિર્મો દેવધિર્મો અને મહર્ષિઓને પણ મુગ્ય બનાવી ભ્રમચક્ર પનિત કરી નાખે છે તો આના દુર્લભ સસારની નિરૂતિ માટે આવૈરાગ્યપચક્રમાં બનાવેલા ભગવદ્ ભજનાદિ સાધનોને મેળવી જગત્ત્રિપન્તા પરબલ શ્રીકૃષ્ણભગવાનના મેવન કરવું સર્વને એમરહર છે ૫

એક સખાવતી પવિત્ર આત્મા,
માતૃશ્રી માંધીબાઈ

૧૮૨૬

૧૮૨૬ના આસો તુદ ૧૨ ને સુરવા

અવસાન

૧૯૭૧ ના માહ શુદ્ધ ૩
ને સમિતાર

(આ રૂપે એમના પાના વ સમનો છે)

એક પવિત્ર આત્માની નોંધવાલાયક સખાવતો.

ગયા અકમા મુંબઈના ધર્મમૂર્તિ લોદાણા શેઠ ગોપાલજી વિશ્રામના ધર્મપત્ની વિધવા મોઘીબાઈના સ્વર્ગવાસની નોંધ અમે લીધી છે તેમાં એ બાઈની સદૃશિમાટે દુકામાં જણાવેલ છે. હાલમાં એમના દાયથી થયેલાં સખાવતી કામો તથા એમની પાછળ એમની ઇચ્છામુજબ જે જે સખાવતી યોજનાઓ કરવામાં આવી છે તે તીચે મુજબ અમેને જણાવવામાં આવે છે. પેસો એ એક એવું દુધીઆર છે કે તે વાપરતાં ન આવડે તો જેવો તે દુધિયાર પકડ્યું હોય તેની છાંદીનેજ મોઢોડી હાનિ કરે છે અને જે વાપરતા આવડે તો તેની છાંદીને જમાવી-શોભાવીને ખીલ મણુએને લાલકારી થાય છે. તીચેની દુકીકત વાંચનાથી ખ્યાનમાં આવશે કે એક ધર્મપરાયણ વ્યક્તિ પોતાના સામર્થ્યનો સુદુરયોગ કરી આત્મદિન કરી ઉચ્ચરીતે સાધી શકે છે !

સ્વ મોંઘીબાઈએ પોતાની દુપાતીમાં
કહેલી સખાવતો.

૨૫૦૦ શેઠ નારાયણજી ઇલજી તથા મૂલમદ મેલજી લોદાણા બોર્ડીંગો ઉપા કાલપણીમાટે.

૧૫૦૦ પોતાના સ્વ. પતિના પુણ્યાર્થે.

૧૦૦૦ પોતાના પુણ્યાર્થે

૨૫૦૦.

૧૦૦૦ લેડીનોથ'કાટ ટિંદુ ઓઈનેજને.

૫૦૦ પોતાના સ્વ. પતિના પુણ્યાર્થે.

૫૦૦ પોતાના પુણ્યાર્થે.

૧૦૦૦.

૨૦૦૦ ધિ. રજુછોડાસ ચતુરજ કચ્છી લોદાણા ઓઈનેજને પોતાના પતિના તથા પોતાનાં નામથી.

૨૦૦૦ ઠા. અશુન ખીમજી કચ્છી કુળકાળકુડમાં
૨૫૦ ઠા. તેજપાળ નરસી કચ્છી મરઘા રૂઠકુડમાં.

૭૫૦ ઠા. રામજી ઇલજી લોદાણા સદાય કારી કુડમાં.

૭૫૦ ઠા. તેજપાળ નરસી હમર ઉલોગ કુડમાં

૯૫૦ પોતાના સ્વ. પતિ તથા પોતાના પુણ્યાર્થે ગાયેને છોડાવવાના કાર્યમાં.

૧૦૨૦૦.

“દાથે તે સાચે” એ સિદ્ધાંતપ્રમાણે એમણે પોતાના દાયથી કરેલી સખાવતોકિ-પણત પોતાની પાછળ તીચે પ્રમાણે સખાવતો કરવાનું તેઓ કરમાની ગયાં છે, જેને તેમના ડાકાજી સસરા બીમજી શેઠે અતુભાદન આપેલ છે તેથી તેની વ્યવસ્થા પથ્ય દુરતમાજ્ઞ ઘણે એમ જણાય છે એ વ્યવસ્થા પોતાના ધર્મપુત્ર વ્યાસ કરવાપણજી રજુછોડાજી જેઓ પોતાના સ્વર્ગરથ પતિના પથ્ય વ્યાસ નિશ્ચય

હતા તેમને સોપવા જણાવેલ હોવાથી બીમલ
રોડ એ સપ્તમ કાર્પ વાસ કરવાણુ રહ્યું
હોય તેજ સોપેલુ છે અને તે આખા
લિખિત સત્તા પછી આપેલી છે એમ સંભળવામાં
આવ્યું છે

૨૦૦૦ રોડ ગોપાલજી વિશ્રામ નથા તેમનાં
પત્ની મોધીબાઈની મોદિરી કામ
રાખવાના કાર્યમાં અર્થવાને

૫૦૦ જૂદી જૂદી ધાર્મિક સરકારોમાં
દેવાને

૫૦૦ કન્ઝર્વેશનની મોદોન મેન્શની-બ્રહ્મ
જોજનમાં વાપરવાને

૩૦૦ શ્રીમદ્ભાગવતના સમગ્ર પારાક્રમમાં
વાપરવાને

૧૫૦ મોધીબાઈની હામતી તથા તેના વા
વિર્કમાં મુખ્યની આરંભત આલોચની
નાત જમાવવાને

૫૦૦ પતિ પત્ની અનેના કુલવાઈ* આજ્ઞાત
જોડાને દેવાને

૫૦૦ કન્ઝ નરેડીમાં પોતાનાં સાસુ સતી
ચલેલ તે સતીની દેગીપ સે મમંદાના
મધાવવાને

૨૦૦ કન્ઝ નરેડીમાં સોનાપુર મધાવવાને

૧૦૦ ગોપાલજી મેડન ગયાત્રાદ તથા મોધી
બાઈનું મારગમાત્રાદ કરવાને

૨૦૦ ગોપાલજી સેડના મોધી પેડીએ જા.
માત જાઈ પ્રચોતમ આચાર્યના
પુત્ર, જાઈ બેનું પ્રગોળમને બક્ષીસ
દેવાને

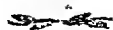
૨૦૦ ગોપાલજી મેડના ગામથી નાસતી

૫ પારતી પેડીમાંના નોકરોવચ્ચે
બક્ષીસ સહેલી આપવાને

૪૭૦૦

ધરના આનંદી નોકરો વચ્ચેને પરચુરક રોકડ
રકમની બક્ષીસો એ જાણ પોતાની હપતીમાં
પોતાના હાથથીજ આપી ગયા છે, જ્યાં
એમણે પોતે પોતાની હપતીમાં પોતાના ૫
તિની પાછળ પોતાની કન્ઝી લોહાણા ચાલિયા
સતોડા કરવામાં તથા બાર માસની ક્રિયા
સાચવવામાં રૂપિયા (૨૦૦૦) બાર ૬૪૨
અમેંલા છે. એમની પોતાની પાછળ ૫૫
એ રાનિના સતોડા કરવામાં આવ્યા છે
અને તે પતિપત્ની બંનેનાં શેષ અસ્થિને તે
મની ૬૨૭ મુજબ પ્રયાગરાજના પવિત્ર
જળમાં પડાવવાની ફી ૧૫૫ રૂપી છે
આ ઉત્તરક્રિયામાં સગમ રૂપિયા (૨૦૦૦) ૧
દસદબાર અર્ગપામાં આજ્ઞા છે પોતાના
પતિના રત્નવામપત્ની તેઓ કેવળ સાદુ
જીવન બજાવી કરતાં, મધરભક્તિમાં પરાયણ
રહેતા અને પતિના પુણ્યનિમિત્ત છૂટેદ શે
મરીબોને ચનાજ, રોકડ રકમ વચ્ચેની મદદ
દેતા હતા પોતાના દમને વિશેષ વિશેષ મ
કુપયોગ કેમ થાય તેથી મોજનાના વિચારમાં
પરાયણ રહેતાં આજા અનુકરણીય પવિત્ર
આત્માવા મુખદર્શનનો સામ તેની પ્રતિનિધિ
મહે તેને પપ્પ સરકારી પ્રાણીઓ વહા
હોવાથી અમોએ આ લેખની સાથે એમને
એમ ૧ સોનાગપતમને દોડે ૫૫ આપે
છે, એમના અમર આત્માને જાન નાં
મહે

કુદરત.

શીતળ મધુરો વાયરો, વાયે અહા મીડો ધણો,
જીવનાં સુખે એ કરેરે, આભાર એ કુદરતતણો
વારિ કાર્ય સરવરમહી નહાવા ધોવામાટે જનો;
હોશે ખીને ખુશી થતા, આભાર એ કુદરતતણો

કલરવ કરે મીડા મધુ, વિહગો સુકઠે તે સુણો,
અવણે દિયો પ્રકુલ્લતી, આભાર એ કુદરતતણો

કાલુ તમે સુળી પર, એ ધમ' એ પરમાધ'નો,
ખીલે-રમે-જગમાં જીવો, આભાર એ કુદરતતણો

કુસુમે ખીલ્યા હિયાનગા દર્શાવતા હો' પ્રિયજનો,
ધમ'ધ તો જીવો જરા, આભાર એ કુદરતતણો

રાખી અહા! શી શોજતી, બ્યોમે મહો તારાગણો,
કીડા કરે જીવજ સુખો, આભાર એ કુદરતતણો

ચીજો ખતી આલમમહી, મહાભારતી રેતી કણો,
સોનાં સુખે હો અપિ'આ, આભાર એ કુદરતતણો

રહો છુદી કંઈ જાતના, નહિ ચાર ધન તે ધાન્યનો;
નદીના વહે નીર નિમ'જા, આભાર એ કુદરતતણો

રૂન નિમજો વિધવિધના, અતિ પ્રેમ એ કિરતારનો,
ખાઓ ખાઓ ખુપીઓ કરો, આભાર એ કુદરતતણો

ન્યારી ગતિ કુદરતતણી, નહિ ખ્યાલ માએ કાવ્યથી,
કુદરત હશે શુ એ સખા, જ્યહાર હો! કુદરતતણો

શિષ્યી.

વેખક—શ્રીયુત રમણલાલ નાથાલાલ શાહ-વડોદરા.

મૂર્તિકાર પ્ધાનપૂર્વક પત્થર કાપીને મૂર્તિ બનાવી રહ્યો હતો, તે વખતે તેને સાંસારિક નમ્બર વ્યાપારોની કાંઈ પણ ખબર નહોતી. મૂર્તિ સિવાય અન્ય કાંઈ પણ વિચારે તેના દિલમાં વાસો ક્યો નહોતો તેને માટે જોગજન અને નિદ્રા સર્વ અનુપ્લવિત હતી.

નિર્જીવ તથા નીરસ પત્થરની મૂર્તિ સિદ્ધીના નિપુણ કરસ્તશક્તિ ધીરે ધીરે સજીવ થઈ રહી હતી, મૂર્તિના જે અંગ પર સિદ્ધીનો હાથ લાગતો હતો તે જગ્યા ઉપર પ્રલકમાં સૌંદર્ય જળાશી નીકળતું હતું, માધુર્ય તરી આવતું હતું. આવો કઠોર પત્થર પણ તેના હાથથી એકદમ સમર્થ થઈ રહ્યો હતો.

લગભગ એજ સમયે એક સ્વર્ગમાથી ઉતરી આવેલી હોય એવી એક દિવ્ય સુંદરી સમુખ આવી ઉભી થઈ મઝ મઝ.

સુંદરીને જોઈને શિષ્યીએ વિસ્મય કરે પૂછ્યું “સુંદરી તમે કેવું છો?”

સુંદરીએ હસીને જવાબ દીધો, “હું-હું તે હું. કે જેની મૂર્તિ તમે અતિથય પ્ધાન-પૂર્વક ઘડી રહ્યા છો.”

શિષ્યી અચાંક બનીને પોતાનાં ચક્રુએમાથી સુંદરીની તરફ આશ્ચર્યથી જોવા લાગ્યો.

મંદમંદ રિમત કરતાં સુંદરી બોલી, “શિષ્યી! મને જોઈને તમે તમારું કામ છોડી દીધું જલદી કરો, તમારું કામ જલદીથી પૂરું કરો. સાંક્રુષી હું તમને એક ગીત સંભળાવું છું.”

એમ કહીને સુંદરીએ અચાંક કાળા રંગની નીચેનું ગીત ગાવાનો આરંભ કર્યો.

“દૂંછડી મૂરત રસડી ખાન.”

સુંદરીનું ગીત શિષ્યીને ધલ્લું સારું લાગ્યું. તેનું મન નવીન જંદ, નવીન તાસ અને નવીન સુર સાંભળીને માણુજ પ્રસન્ન થયું તે મનમાં ને મનમાં સુંદરી પર મુગ્ધ થતો બોલ્યો, “સુંદરી તમે થોડીકવાર મારી પામે વ્ધાવીને બેગો.”

સુંદરીએ પોતાનું માન સમાપ્ત કર્યું અને શિષ્યીની પાસે આવતીને બેસી મઝ શિષ્યીએ મૂર્તિ ઘડવાનું કામ કર્યું અને પોતાનાં મુગ્ધ નયનોથી સુંદરીના સૌંદર્યશસિનુ પાન કરવા લાગ્યો.

સુંદરી બોલી-“શિષ્યી! તમે મન લગાવીને તમારું કામ કરો; હું તમને બીજું એક ગીત સંભળાવીશ.”

શિષ્યીનાં મુગ્ધ નયનોની આગે બેઠીને

સુંદરીએ બીલું એક ગીત ગાવાનો આરંભ કર્યો. 'સુંદરી! સંગીત આવો; તમારા મુખની છા

“પ્રભુદી મૂરત પાચી વેસી, જોઈ સખી યદ્યદ”

દુખે સ્વપ્નમધ્યમે જૈસી,”

ગાન સમાપ્ત થવાબાદ શિલ્પીએ ફરીથી કહ્યું, “સુંદરી! મારીપાસે આવોને છેક ન છૂકે જોસો, અને ગીત ગાઓ.”

સુંદરી ગાન ગાતી ગાતી શિલ્પીની નજીક આવીને બેસી ગઈ.

શિલ્પી બોલ્યો, “સુંદરી! હજી જરા વધારે નજીકમાં આવો.”

સુંદરી વધારે નજીક જઈને બેઠી.

ગીતના કોમળ સ્વરસાથે શિલ્પીનું મન અતવાહું થઈ ગયું હતું. તે પોતાના મનમાં છંદના પ્રત્યેક તાલઉપર નૃત્ય કરી રહ્યા હતા અને સુંદરીના સંગીતઉપર તે ઝેટલો થયો. મુગ્ધ બની ગયો હતો કે તેને તેના તન બદનની કાંઈ પણ ચુધ્ધિ રહી નહોતી.

સુંદરીએ કહ્યું, “શિલ્પી! મોહમાંથી જાગૃત થાઓ! તમારી મૂર્તિને બકીને સપૂર્ણ બનાવો.”

પણ શિલ્પીને સુંદરીની આ વાત દીક ન લાગી. તે બોલવા લાગ્યો, “સુંદરી! મારા કામની કાંઈ પણ પરવા ન કરશો. તેને તે-મજ પડી રહેવા દો, તમે મારા મનમન્દિરમાં બિરાજી રહ્યાં છો, પછી હું યીરીતે તમને વિસરી જઈને મારા કામમાં દિગ્ધ લગાડું?”

સુંદરીએ લજ્જાથી પોતાનું શિર નીચું કરી લીધું અને બોલી, “ના, તે અચેડ્ય છે.”

શિલ્પી પામલ બનીને બોલ્યો, “સુંદરી! વધારે ન સતાવો! હવે આમ એકવાર તમારા અધરનું પાન કરાવી મને પ્રસન્ન કરો.”

લજ્જાથી મરતક નીચું કરતાં સુંદરી બોલી, “નહિ, તે અનુચિત છે.”

શિલ્પીએ તે સમયે સુંદરીનો હાથ પકળી લીધો.

સુંદરી હાથ છોડાવીને બોલી, “શિલ્પી, આ શું કરો છો? હું તમારી તો છું.”

શિલ્પી અધીર બનીને બોલ્યો, “આરે દૂર દેખે ઉભાં છો? મારી નજીક આવો.”

સુંદરી વધારે કાંઈ ન બોલી, તે એક વખત મુકેરાઇ.

શિલ્પીએ હિસાદિત બનીને સુંદરીને હલ આગ્રિંગન કર્યું.

પણ આ શું? આટલા કોમળ ઓછ આટલા બધા કંઈક કેમ?

શિલ્પીએ વિસ્મિત બનીને બોલ્યું કે તેની સુંદરી પગથી માથાસુધી પથ્થરની બની છે. પણ તેના ઓગાધરપર હજી પણ શિલ્પીના સુંબનની રેખા ઝળકી રહી છે. *

મંગલલંઘનમુટિકા.

લેખક—શ્રીયુત મંગળજી હરજીવન ઓઝા-રાજકોટ.

અધિપતિરાજ! મે એક મુટિકા જાનાવી છે. તે જનસમાજને જાણુ ઉપયોગી છે, મારે તેને પ્રસિદ્ધિમાં મૂકવી છે, આપને ને મારે લાંબી મુદતનો સ્નેહ છે, તેથી જાહેરાતના પૈસા આપવાની મારી મરજી નથી (1) તો આટલું થોડું લખાણ અંકુશમાં લેખ તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા મહેરબાની કરશો.

મારી મુટિકામાં જે જે આપધો છે તે સમગ્ર જીવનને દિતકર છે. અનાદિ કાળથી અધિનુનિઓએ પોતે જાને અનુભવ લઈ સિદ્ધ કરેલા છે. લોકીમા કોઈ જાતનું વિગ્રહ કરે એ સંકાજ યાવવાની નથી. રસાયન ધાતુઓ તો આમાં નથી, એટલું જ નહિ પણ કાષ્ટ માધિ પણ જે સરીરમાં કચરાઈ પડે છે તે પણ મારી મુટિકામાં નથી.

મારી મુટિકામાં કોઈપણ જાનની પરહેજ પામવાની નથી કાચ કુપ્રય મધ જલ તે-પણ કશો નિકાર આ વાપરવાથી થતો નથી.

આવશ્યક મરને એકસરખી રીતે મેવન કરવાની છે. મારી મુટિકા લગભગ બધો રોગો મારો છે. વિશેષ: અજીર્ણ, ઝાડો, કાવેરા, સર્પ પ્રકારના તાવ, પૂએનિયા, પ્રન્દુર્યુએનગ્રા, વગેરે રોગો ઉપર અકસીર છલાજ છે. આ મનઘ રોગોમાં અજમગેલી ગાળીને સપકાતુ ન હોય, અથવા તો સપકાયા પછી છંદગી જમાવવાની છાજ હોય

તો આ સર્વ રોગ ઉપર મનુષ્ય જાનિએ મારી જગવિખ્યાત અને વિશ્વવંદ્ય ગોળીનો ઉપયોગ કરવો સ્નેહએ. ધણા વેદો અને ડાક્ટરોના ઉપર ગણાવેલા દરદવાળાં દગ્દીઓમાંથી જેઓ મરજીશરણ નહિ થતાં બચેલા છે, તે સખો મારી ગોળીનો જ પ્રનાય છે. વેદ અને ડાક્ટરોએ રોગીઓને મારી ગોળીનો ઉપયોગ કરી-તેજ બચાવેલા છે.

મારી મુટિકાની રામબાણ અસરમાટે સંખ્યાબંધ સર્ટિફિકેટો મળેલાં છે. જ્યાં ત્યાં મારી મુટિકાની તારીફ થયા કરે છે.

મારી મુટિકા માફક તો દરેક જણને જાણે છે. લેનલોકોમાં એ અતિશય આદર પામેલી છે. તેઓ ખરી કિંમત આંકી શક્યા છે. મુસલમાન સાધ્વોમાં પણ આ મુટિકા મુશ્કિદ અને માનપ્રદ થઈ પડેલી છે તેઓ તેને જાણુ નાહે છે. દરેક દિંદુ ધર્મધર્મ કે સંપ્રદાયમાં મારી ગોળીઓનો નિષ્કમિત રીતે ઉપયોગ થાય છે દિંદુ અને મુસલમાન લોકોના અજેજ લોકોમાં મારી આ ગોળીનો પ્રચાર જોડો છે, પણ જેમ જેમ તેઓ આ ગોળી કિંમત સમજતા જશે તેમ તેમ તેઓમાં મારે પ્રચલિત થશે.

સદરહુ મુટિકાનો જરૂરજેટલો ઉપયોગ કરવો: સવિશેષ ઉપયોગ કરવાની હું અમામનું કરતો નથી. કોઈ કોઈવાર અર્ધા મુટિકા પણ

લેવાનો વિવાજ રાખવો; તેથી પણ લાલજ યશો, ધર્મના સપ્રદાયોમાં પણ મારી ગુટિકા કેટલેક દિવસે આખી વાપરવાની તથા કોઈ કોઈ વખત અર્ધી વાપરવાની આવશ્યકતા આજ્ઞા કરી ગયા છે.

મારી ગુટિકા વાપરીને કેટલાએક આકે-ધરા લોકોએ, તથા ધનવંત અને વૈભવી લોકોએ, વખોડવાલાયક રીવાજ ચલાવેલો છે તેઓ મારી ગુટિકા ઉપર ઘણી જુદી જુદી જાનના અને ઘણા વધારે પડતા ફોજો અને અડધાનવાનાં મિષ્ટાન્નો વાપરે છે; આથી મારી ગુટિકાનું સામર્થ્ય ઘટ્યું જાય છે, અને અબુસમજી તથા વૈભવી લોકો રોગથી મુક્ત થવાને બદલે હાથે કરીને રોગિષ્ઠ બને છે. મારી ગુટિકાનું ખરું તત્ત્વ જૈન લોકો સમજ્યા છે, તેઓ કદી આ ગુટિકાઉપર આવા પદાર્થોનો ઉપયોગ કરતા નથી. ગુટિકાઉપર તેઓનો અતિશય પ્રેમ છે, પણ તેને લીધે કોઈ કોઈવાર જોઈએ તે કરતા તેનો વધારે ઉપયોગ તેઓ કરી નાખે છે.

અશક્ત અને બાળકોને માટે રોજ અર્ધી ગુટિકા બસ છે, ખીજાઓએ આખી ગુટિકા પેલી, પ્રયોગ કેટલા દિવસસુધી થાણુ રાખવો તેને માટે સારા વૈદ્યોની સલાહ લેવી.

રોજ નાશ પ્રાપ્ત કે તરત પ્રયોગ બંધ કરવો. આ ગુટિકાનો અતિ ઉપયોગ થવા ન દેવો.

જે સમજી મનુષ્યો આહારમાં નિયમિત રહે છે, ખોરાક જરૂરકરતાં જરાપણ વધારે લેતાં નથી, મિષ્ટાન્ન હોય કે બહુ સ્વાદિષ્ટ ભોજન હોય તે પણ મનને વશ રાખી એક કોળાઓ પણ વધારે ભરતાં નથી, એવા સમજી માણુઓને આ ગુટિકાની બહુ જરૂર પડતી નથી.

ગુટિકા મારીપાસેથી મંગાવવાની જરૂર નથી, માત્ર નામ જાણવાથી આ ગુટિકા બનાવી શકાશે અને દરેક સમજી મનુષ્ય જરૂર પડતો ઉપયોગ કરશે. આ ગુટિકાની કિંમત-અમૂલ્ય છે.

દરે માત્ર મારી ગુટિકાનું નામ કહેવું બાજી છે, મેં તેને મંગલસંઘનગુટિકા એવું નામ આપેલું છે, કોઈને ખીજું નામ આપી તેની પ્રસિદ્ધ કરવાની તથા તેનો લાભ લેવાની ઇચ્છા હોય તો તેઓને ખુશીથી તેમ કરવાનો હુકમ આપુ છું.

આ ગોળાનો સુદિપ્તવર્ક, જરૂર જોઈએ, વૈદ્યની સલાહ પડે તેટલો ઉપયોગ કરી, જનસમાજ પેટના દરદોથી મુક્ત થાય એ મારો આશય છે.

જાહેર ખબર

અસહ કુકડા જાપને મહાશય યુનો A. K. P. મારકાનો અમારે પાથી મલશે. તેમ પ્રમારતના આધકામ માટે ખાસ લકીઓમાં પોરજદરી સફેદ પત્થરનો પકાવેલ -નો દરદ કોવોનીરીનો જ્યાબધ મલશે.

બહા ગામના જ્યાબધ જોરડરો પુરા પાડીએ છીએ, એક વખત મંગાવી ખાતી કરશે.

મેમજી અથુબકર કાસમ.

સફેદ પત્થર, પાલી, મહાશય, યુનો, તથા યુનાના વેપારી.

પોરબંદર-કાઠીઆવાડ.

બેહુલા.

લેખક—શ્રીયુત ડૉ. ભાઈલાલ નરભેશ કર અધિકારી—જામનગર

[અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૧૮૬ થી]

ચાલવાણિઓ એ દાસતમા પોતાને ઘેર પાછો વળ્યો, સનકા સ્વામીની આવી અવસ્થા જોઈ રડી રડી બહેબાકળી બની ગઈ, સાતે વહાણુ ડૂબી ગયા હતા, તેઓનું મહોળા હિપાકનુ એક 'મધુકર' ભાગી જઈ તળીએ પહોંચ્યું સાબળી સનકા રોકમા ગરક થઈ ગઈ લક્ષ્મી બ્રહ્મ થયા પછી ઉપરાઉપર આશ્રિતો આવી નડે છે નિર્વસ સોદાગરના ધરમ થી લક્ષ્મીનો વાસો ઉપડી જવા આ વ્યો છે, એ "મધુકર" ઠપી જવાથી સનકાને બરબર તેવોજ આભાસ પડ્યો, સનકા મધુકર માટે રડવા લાગી અને સોદાગરને વિનવતી વિનવતી વારવાર પૂછ-પરછ કરતા લાગી—

મુછો સોદાગર કયા પતુ 'મધુકર' રડ
કહો હું તમ પગે પડુ

સોદાગરને પોતાને જે સવળી વિષદ આવી ગઈ હતી તે સનકાને કહી સભળાવી નહોતી પરંતુ સાધ્વી સ્વામીનાં ભવ્ય દર્શનુપ રાજાદાસ કાળી ગાય પડેલી જોઈ તેવા કટ્ટનો ડાંદાસ સમજી ગઈ દિવસરાત સનકાનું મન બળી આખું થવા લાગ્યું તે પછી આ મુઝોથી આખું બીજવી ડોક ઉઘી કરી

મનસાદેવીપ્રત્યે બોલી "અમે તારા પ્રત્યેની ભક્તિ સોદાગરના પ્રાણમા ઉતારી શક્યાં નથી માટે એવા કોઈને અમારા વરમા આણી આપ કે જેની કોશિસથી આ અસાધ્ય સાધી શકાય, તારી સ્થાપના તુ તારી મેળેજ ક રીતજ અમારી હવે તે કટલીકવાર પરીક્ષા કરવાની? અમાર હંમ ઘણુજ દદ છે, પા-પાણુ હોત તો તે આવા કડોર આપાતથી કપારેય ભાગી ગયો હોત,

પાછો વળી સોદાગરના વિશાળ ધરમા સખ ઘટા કાસિયા વગેરેનો નાદ ચોએ-ફરી વળ્યો ફરીથી એકવાર રંગનો રાજ ચલ્યો અને પાડોરીઓ બોલી ઉઠ્યા બૂઓ આ સનકારાણીને પાછો વળી એક દીકરો આવ્યો ઉવ-મતીઓ ચન્ધર ફરીથી મનસા સાથે અટસ રાખી આ પછુ જોઈ બેસશે અહા! છોકરાનું કેનું મળનું ગોળમગળ આદાસરીણુ મહોં છે!" સનકાએ તે સ્તિ કાજદમા બગીચુ શરદના આન્જેવુ પ્રકુલ્લ મુખકુ જ્યેષ્ઠ અને પૂણું ચંદ્રોન્યસમરે સ મુદ જેમ પુલાઈ ભવ્ય છે, શોકાર્ત માન હલવનો સવળો રૂપાધ રહેલ રનેહ તે બાળકના મુખદર્શનથી તેમ ઉભરાઈ જવા લાગ્યો

અને છાતી મળ મળ હિમી આવવા લાગી, તેની સાથે સાથે એ પણ નાણી લીધું કે મનસાદેવી આ પુત્રને પણ છુરતો રહેવા દેશે નહિ. એક આખના ખૂણમાંથી બારિ લાવથી ઉપજેલાં અથુઓ જળજળી રહ્યાં, પરંતુ માનુસનેક એવો તો પ્રવળ છે કે બીજી આખ આળકના અંદ્રમાજેવા વાનના દરેનથી હર્ષમાં પુલી ઉઠી. જાણે લાંબા કાળથી દાઝ દેદે યથ ગથ હોય એમ જણાયા લાગ્યું, લદ્દમી ધરમાંથી વખતે અન્તર્દિત યથ જરી, એ લાય સનકાને રજા કરતો હતો એટલે તે યરમાં આવી. રાખવાની જળરૂપે પુત્રનું નામ “લદ્દમીન્દ્ર” રાખ્યું. એ નામ લાગ્યા-અમાં હેપટે ‘લખાઈ’ અને તે હજુપણ વધારે સંક્ષિપ્ત યથ સરવાલે “લખા” યથ એકું.

આંસોદાગર પુત્રના મુખદર્શનથી પ્રમન્ન થઈ ગયો હતો અને તે અસાધારણ રૂપ લેખ તેને દેહેદ્યન લાગી આવી કે આ છોકરો પણ મનસાના ક્રોધાગ્નિની આહુતિરૂપ યથ થડે તો મન કેમ રિયર રાખવું? વેના ઉગ્ર વિચારમાં પડી ગયો. જ્યોતિષ વિદ્યામાં નિપુણ લેણીઓએ તેને કાલમા કહી આપ્યું કે ત્રિવાલને દિવસે શયનશુદ્ધમાં “દુર્ગલ” લખીન્દ્રનું મરણ સપ્તદંડથી નિશ્ચય સમજવું. આ સાંભળી શોદાગરે એક ઉગ્ર નિસાસો મૂક્યો અને સંસારમાં સુખદુઃખથી થણુ જે ઉચું રથાન ધરાવે છે તે અન્તિમય રથાનમાટે અધિકારમાં રતનમાટે કાંઈ મારતી અક્ષિતની પેઠે વશમાં મારવા લાગ્યો અને “વિશ્વ” “સિવ” “હરિ” “હરિ” એ સખ્ધો

એના મોંમાં અવિરામ નિકળવા લાગ્યા, પુત્રની અશુભ વાત તેણે સનકાને જણાવી નહિ પણ પોતે તે મહાપરીક્ષાના દિવસમાટે તૈયાર થઈ રહ્યો.

દેખતાં દેખતાં લદ્દમીન્દ્રની કિંમંર અવરથા પસાર થઈ ગઈ, સનકા માયાની જળમા ફસાઈ ગઈ હતી એટલે રાતદિવસ “લખા” મારે તેને સુખી રાખવા પ્રાણ પાંથરીને પણ પોતાથી જનનું કરતી પણ આંસોદાગર પુત્રને એટલો બધો કષ્ટ મોકેડે મકાનતો નહ, તેથી જોકે સનકાને માફુ લાગી આવતુ પણ આંક જે કારણથી લદ્દમીન્દ્રને પ્રેમના ઉભરામાં લાડ, લડાવવા જવા છતાં લાંચી સટકી પાછો વળી જતો હતો, તેનાં બને નેમો જ્યારે પુત્રના મુખનું સુધાપાન કરવા તરસી રહેનાં લારે પણ જે કારણથી તે ત્રણી રહેનાં નેમોને પાખાં વાળી લેાા હતો તે સનકા જાણતી નહોતી. તેથી તે ધારતી કે મુખથી મોક તથા દુઃખોમાં પડી આવા સુનમુન દેખાય છે અને હુમસાય છે, તેમ પહેલાંજેવું તેવું હાંપ પણ દવે રહ્યું નથી, મના જડ જેવા યથ બેઠા છે.

નર-ધીવન ખીલી નિકળતા લખીન્દ્ર એ વચ્ચિકરતો એક ઉજવળ દીવો યથ રહેા, કેવળ એક દીવાની જ્યોતિથી જેનીરીતે સમરત અધિકાર ટળી ગય છે તેમ તે વિશાળ પ્રાસાદ લદ્દમીન્દ્રના ૩૫-ચુચથી અગ્રધા ઉઠેા. લદ્દમીન્દ્રને તે ધરનાં સવળાં માખસે: “દુર્ગલ લખો” કહી બોલાવનાં. ધખાં લખાં દુઃખો સહી, કેદથીએ રીને કપાઈ અને કેદથીએ તપરથા તથા માનતાએ કરી “લખો”

ચાલિ મનમાં આવતાં તેનાં પોતિયાં છૂટી જવા લાગ્યાં, તેણે સનકાની પ્રાર્થના પર મુંઝવેલ વક્ષ આધાર પર દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો. પાપભુવિતિમાંની પેટી સનકા ઉભી રહી. તે વખતે નદીના નીરથી ભિંભાઈ ભિંભાઈ પવન બળે ગવાણું [ગળીઆ] માંથી પેસી તેના કું-ડિયન કુંતલાગ્રને સ્નેહસહિત સ્પર્શ કરતો હોય એમ જણાતું હતું. પશ્ચિમ આકાશનો નીલવર્ણ બેઠી “શુક તારો” સ્વામીનરસથી અનાદર પામેલીના ગાલપરથી મચાલિત થતી અશુધારાને ઉજવળ કરી મૂકતો હતો. તેની એવડી મોટી મુરાદની વાતતરફ આવી રીતે સ્વામીએ આંખઆંધા કાન કર્યાં ભાણી સ-નકાના હૃદયમાં રહેલું સમસ્ત સંચિત કુઃખ આજ ઉભરાઈ જવા આવ્યું અને તે ઉભી ઉભી મુઠે મોટા અશુભિસર્જન કરવા પડ્યો. સખો અંતઃપુરમાં દાખલ થઈ બાહુ-પાટે માતાને અહિં તહિં સોધતો આવ્યો નવો. સનકાએ તેનો “મા” “મા” ચબ સાંભળ્યો નહિ, એક પ્રહરનો સમય એવી રીતે વીતી ગયો પણ સનકાની હૃદયની વચા કમ થઈ નહિ, પુનઃપ્રક્રમ જે હવે સરે રહી સાંત્વના પામતી હતી તે આજના કુઃખમાં સુંગી થઈ બેઠી, આવી રીતનું કુઃખ તેને માટે તદ્દન નવું હતું. તેમ તેણે તેડુ કાઢ દિ-નન અનુભવેલ પણ નહોતું, કેવળ તેના નાલોને લીંબવતી અશુધારા વળા કરતી હતી અને ગતિનાં નકામ ગમિયામાં મુકેને પેલા અ-વશનુનાને લીધે ઉપગેલા અશુભિંદુઓને સ્વર્ગનેરી ઉજવળના પ્રદાન કરનાં હતાં, તે બિચારી રોક અખાને શુદ્ધ કાંઈ

રહી ન હતી, કાનવગરની થઈ ઉભી રહી હતી.

આંધ જ્યારે જાદારથી ધરખાર છોડી રાત્રે પોતાના શયનશુદ્ધમાં ફરી આવ્યો ત્યારે તેણે અશુભાની સનકાને શાંત ઉમેલી નોંધ. સ્વા-મીને નોંધ સનકા પતિના ભોજનમાટે તૈયાર થઈ. અરિ તેને માનથી પોતાની પામે દાઘ ઝાલી તાણી લીધી અને કહ્યું “તું શું સારથી અહિં ઉભી છો?” સ્વામીના માન-ભામાં સખો સાંભળી તેણે મધુમાંથી દબદ કરતાં આંસુનો પ્રવાહ છૂટો મૂક્યો અને કહ્યો ઉતર અપી મધી નહિ.

આંધ સોડાગર તેના મનની વ્યથા સમજી ગયો. તે જો બેસીઓની વાત સન-કાને કહે તો તેતું હૃદય ચિરાઈ જશે એવો સદેહ હતો, તેમ બેસીઓની વાત નહિ કહે તેની પણ ખાતી હતી નહિ. સખાને વિવા-દની સાંકળમાં બેસી દેવાની વાત સાંભળી તેના હૃદયમાં મોહોડી બીક પેસી ગઈ હતી અને શું કરવું તેની સમજ પડતી નહોતી.

પોતાના પોતીયાની પાટલીના છેડાવતી સનકાનાં અશુભાની નાખી તેણે કહ્યું કે મન-સા દેવી સાથે અશુભનાપ દબા સળી એમને એમ છે અને જો મિથવા વહુઓએ કરને તે સ્મરણસમાન કરી શક્યું છે. તેમાં જગી ધરમાં બીજી એક વહુ આશુવાની હિંમત દાલતી નથી ને તે સુખ પણ જો પ્રતિવાદી દેશનાને છાલીમાં સામે તો શું કરવું!

સનકા રહી રહતી બેઠી “તમે સખાને” બોલાવતા નથી તે મારો જીવ સદન દરેક થકો નથી. મારો માંડ કરીને એક બચે

લખાઇ આગ્યો એટલે તે “દુર્લભ” કહેવાતો.

વખો હવે ભર નવચાવન અવરથાએ ધ-
હોઝ્યો, તેણે પોતાનો ધધો ઘિખી લીધો
હતો, કાચ, નાટક, અજકાર વગેરેનો અ-
ખાસ કરી પાવરધો થઇ બેઠો.

તે કેવળ ચંદ્રધરના ધરના ગૌરવરૂપ નહતો,
તે પેલી વિસાળ ચંપકનગરીના ગૌરવરૂપ મધ
પડ્યો હતો, ત્યાં “લખો” પોતાનાં ધધાં
મુકતો તે રથને બધાએનાં મુખપર આનંદની
રેખા અંકાઇ રહેતી. તેની સાથે વાતચિત ક-
રવામાં પણ લોકો પોતાને કૃતાર્થ થયા માનતા,
કેવળ સોદાગર સમસ્ત ધર્મભુદિની શક્તિ
પરાણે હૃદયમાં હોડી બેસારી લખાથી દૂર
રહેતો. માનીની દોષતને બુદ્ધિથી બોલવતા
તે દ્વિંમત દારી જતો, જેને પોતાની પાખમા
રાખવું જોઇએ, તેને પોતાની કાખમા લઇ
બે શમ્દ બોલવા જતા નહોતું નીચું કરી
તેને ચિવનું નામ સમરણ કરવું પડતું હતું.

હ વહુઓ તો વિધવા થઇ બેઠી હતી.
સીઓમાં કેવળ સનકા મત્સ્યાદારી હતી
અને ૦ વહુઓ માટે નિરામિય હાડકા ચૂ-
લાપર ચડતાં તેઓને જોઇ સનકાને ખાચ
પીવામાં કે શામાએ જોઇનું નહિ. ચેતે જ્યારે
કુખથી પડી ગયેલ કરચલીઓવાળા લલાટ-
પર સિંહાર ચડાવતી લારે વંધુઓના શુભચન્દ્ર
જેવા ઉજવણ લલાટ ગચ્ચ જોઇ તેનું દેયું
ભરાઇ આવતું અને હવે કેને લઇ સાજરે
કેશ ચુચું? હવે કેને કપાળે કંકુની ટપકી
કરીશ? હવે કેના તાંબૂવથી રંગાએજા શિવ
ચોટાધર જોઇ દરખાઇશ? સંધાડિયાને વ-
રસઆખરીએ કેનામાટે ‘નાના’ પ્રકારની

ચૂડીઓ ઉતારવાનું કહીશ? વગેરે બેલુ
બેલુ મનના ઉમચ કદાચા કરતી હતી. જેને
લખને એ બધી આનંદલીલામાં લીન થતી,
તે કુંકાવરી જોઇ છૂપી રીતે એ અચુ-
નિંદુઓ વહેવડાવી સારીના છેડાવતી લૂછી
નાખતી તે સનકાની તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી જાકાર
નહોતું, સનકા તે વખતે કશું બોલ્યાવગર
પોતાના પલંગતરફ ચાલી આવી રહતી અને
તે દિવસ કાં તો નરજોજ જતો, સોનાની
કાંસડીથી પોતાનું માથું બોજતા સનકાને
આંખમાં પાણી આવી જતાં અને કહેતી
“હાપરે વિધાતા! પ્રેમા જે કર્તવ્યની ખાતર”
કરે છે, તે ચાવનવખતેજ શોભે તેમ છે.
સુંદર યુવતીઓ ધામાં તપસ્વિનું વ્રત પાળે
અને પ્રેમા તાંબૂલ તથા મત્સ્યનો ભોગ કરી,
સોનાની કાંસડીથી કેશ બોળે તે કેમ નજરે
જોયું જવાય?” પણ તેમ કર્યાવગર તેને છૂટકો
ન હતો.

સનકા એક દિવસ સાંજરે સ્વામીના પ-
ગમાં માથું નાખી પડી બેઠી કે “મારા દુર્લભ
લખામાટે એક વહુ આણીઆપો, લક્ષ્મી-
જેડી વહુ અગ્રકતરજિત, ઝાંઝરના ઝમકાર
કરતા-કોડારીલ પગે આ ધરમાં દરશે દરશે
તેનો શિવ ચન્દ્ર હું સાંભળીશ અને આગ-
ણમાં તે અગ્રકતરકરંજ જોઇ હંધુ હેંધુ
કરીશ, મારી સોનાની ડાનડીમાં ભરેલાં પેલાં
કંકુથી હું તેના સુંદર કપાળમા ચાંચો કરી
કૃતાર્થ થઇશ.”

ઓચીતો વરેમાણું સર્પના દેહનો સ્પર્શ
કરતાં જેમ ચંમકી ઉઠે તેમ એ માતણીથી
ચાંદસોદાગર ચમકી ઉઠ્યો, વિવાદની પહેલે

રાત્રિ મનમાં આવતાં તેનાં પૌત્રિયાં છૂટી જવા સાંગાં, તેણે સનકાની પ્રાર્થના પર હાથ જોડી આપ્યો. દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કર્યો. પાંચ લુપ્તિયાની જેડે સનકા ઉભી રહી. તે વખતે નંદીના નીરથી ભિંગળા ભિંગળાવવાનું જોઈ ગવાણે [મળ્યાં] માંથી પેસી તેના કું-ચિન કુંતલજનો રોદસહિત રપલ કરતો હોય એમ જણાતું. હવે પશ્ચિમ આકાશનો નીલવર્ણ બેડી “શુક તારો” સ્વામીનારથી અનાદર પામેલીના ગાલપરથી પ્રવાહિત થતી અશુધારાને ઉજવળ કરી ચૂકતો હતો. તેની એવડી મોટી મુરાદની વાતતરફ આવી રીતે સ્વામીએ આંખઆંખ કાન કર્યો બાણી સનકાના હૃદયમાં રહેલું સમસ્ત સચિત દુઃખ આજ ઉભરાઇ જવા આવ્યું અને તે ઉભી ઉભી મુઝે મોઢે અનુવિસર્જન કરવા યાગી. હાથે અંતઃપુરમાં ઘામચ ચઇ વ્યાપ્ત પાટે ચાતને અહિં તહિં શોધતો આવ્યો નવો. સનકાએ તેનો “મા” “મા” સબ્દ માંલિયો નહિ, એક પ્રહરનો સમય એવી વીતે વીતી ગયો પણ સનકાની હૃદયની વચા કમ યાદ નહિ, પુત્રચોકમાં જે હવે રતર રહી સાંવના પામતી હતી તે આજના દુઃખમાં મુગી થઈ બેડી, આવી રીતનું દુઃખ તેને માટે તદન નવું હતું, તેમ તેણે તેવું કામ દિ-વસ અનુસરેલ પણ નહોતું, કેવળ તેના નાહોને ભોળવતી અશુધારા વળા કરતી હતી અને રાત્રિનાં નાશત્ર મળિયામાં યુક્ત પેલાં અ-વગણનાને લીધે ઉપજેલાં અશુધારાંજીવોને સ્વર્ગજેતી ઉજવળતા પ્રદાન કરતાં હતાં, તે ગિયારી શંક અપમાને શુદ્ધક કાંઈ

રહી ન હતી, બાનવગરની યાદ ઉભી રહી હતી.

ચાંદ જ્યારે ખદારથી ધરખાર છોડી રાત્રે પોતાના સપનશ્રદ્ધમાં ફરી આવ્યો ત્યારે તેણે અશુભાની સનકાને કાંઈ ઉમેલી જોઈ. સ્વા-મીને જોઈ સનકા પતિના ભોજનમાટે તૈયાર થઈ. યદિ તેને માનથી પોતાની પામે હાથ આવી તાણી લીધી અને કહ્યું “હું શું સારથી અહિં ઉભી છો?” સ્વામીના માન-ભર્વા સમ્યે સાંભળી તેણે અશુભાંથી દડદ કરતાં આંસુનો પ્રવાહ છૂટો મૂક્યો અને કહ્યો ઉત્તર આપી રાત્રી નહિ.

ચાંદ સોદામર તેના મનની વ્યથા સમજી ગયો. તે જો જોશીઓની વાત સન-કાને કહે તો તેવું હૃદય ચિરાઇ જશે એવો સંદેહ હતો, તેમ જોશીઓની વાત નહિ કહે તેની પણ ખાતરી હતી નહિ. સપાને વિચા-હતી સાંકળમાં જોડી દેવાની વાત સાંભળી તેના હૃદયમાં મોહોટી ખીક પેતી ગઈ હતી અને શું કરવું તેની સમજ પડતી નહોતી.

પોતાના ધોતીયાની પાટલીનાં હોથવટી સનકાનાં અશુભાની નાખી તેણે કહ્યું કે મન-સા દેવી સાથે અશુભનાય હજૂ ધમી એમને એમ છે અને જ રિંધયા વડુએએ ધરને તે રમસાનસમાન કરી રાખ્યું છે. તેમાં વળી ધરમાં બીજા એક વડુ આશુવાની કિંમત દાલતી નથી ને તે સુખ પણ જો પ્રતિવાદી દેવતાને છાતીમાં સાલે તો શું કરવું!

સનકા રાત્રી રાત્રી બોલી “તમે લખાને” ભોલાવતા નથી તે મારો છવ સદન કરી શકતો નથી. મારો માંડ કરીને એક લખ

ને તમે તેની સામે નજર પછી કરતા નથી તમને માવા કે મમતાએવું કશું એ નથી બચુને શું દમેશને માટે વડો રાખજો? મનસા દેવી હવે પળવશે નહિ લખાની વધુ ધરમા ન આવે તો, પછી આ માફ આ મુડુ ધર પ્રરો કોણ? મને ધણી હોસ છે કે વડુ અને દીકરો લઈ પાછો સસાર એકઠે એક કરી માફ—તમે આપ્યો થાલો મા” એટલું કહી સનકા અધુપૂર્ણ નેત્રે ચાલ મોહાગરને પગે પડી

ચાલ જતા ભરત ઉંચે ચડાવી દાણવાર વિચાર કરવા લાગ્યો ‘જોવીઓનો વપારો ખરો કે ખોટો પડશે તેની ખાત્રી શી? અને તેથી હું ધરની જોગવાઈ એવી તો કરીશ કે મનસા પ્રતિફળ થાય તોપણ વાળ વાંકો કરી શકે નહિ આ અભાગણી દુષ્પિયારીની છઠ્ઠા અધુર્ણ રાખીશ નહિ

વલન સહિત સનમને હાકાડી ચાલે કહ્યું, “તું” કચવાઈશ નહિ, પુત્રવધૂ ધરમા લાગી આપીશ કુળ પુરોહિત જનાઈને બોલાવી કહ્યું કે ચોખ્ખ વહુની તજનીજમા રહે.

તે વખતે નિજની મામના એક સામ સો દાગર નામના વણિકની ન્યા નામે બેનુલા એક વર્ષની ઉંમરે પહેંચી હતી બેનુલાનો કંઈવર કોઈક જેવો હતો તેની માફક કોઈ નર્તકી પણ નાની ચાકતી નહિ અને ના

ધવાળા કામમા કસાએલી તેમ મુનેખિખ હતી તેનું રૂપ જોઈ પૂર્ણચંદ્ર પણ દિશે પડી જતો હતો નિત અચ્ચલ નિત કુતબ-સાજિ જોઈ કાદબિની મિલખાળાને આ કાચના પ્રાત ભાગમા લપાઈ જતું પડતું હતું આટોરીપટોરીઓ ધણા ખરા તેને ‘ધેરી કહી બોલાવતા. એ ઊંઠરી ન્યા જતી ન્યા લોકો તેની વાજ માથે ચડાવી માની લેતાં, તેની સ સ બુદ્ધિની વાતોમા અનેક મૃદરથોના ટટા દિસાદનો દુઝ્યો થઈ જતો, ન્યા જે હુના રહેતી ત્યા નૃસ ગીતથી તે રથને આનહના ફૂવારા ફૂની નિકળતા, લોકો તેને હુલામણો ‘બેનુલા નટલી’ કહી બોલાવતા ખરું જોતા બેનુલા ખીછ ઊડીઓની માફક હતી નહિ તે સસારમા રહી જાણે કોઈ સ્વ-જાંની કલ્પનામા મસ્ત રહેતી હોય એમ લાગતું હતું, સમાન વરસની બાલિકાએ જ્યારે જોતી કે બેનુલા યોગમાવાની પે’ કાનમા કુળ પહેરી સખા વખતે નહોતે કાઠિ આખ ઉંચે ચડાવી એકની બેરી છે, દીક્ર એકાદ નિશ્ચય ચિત્ર જેમ તેના કેસની લટ વાલુદલેગરથી ઊંડવા પામતી નથી ત્યાં તે પુણવતી બ્યાનશીવાના ચિત્રાજેનમા ભગ પાડે એમ તેઓ વાત કરવા હામ ઉ પાડી ચાકતી નહિ પણ સ્થિર ચઢ તેની પાને શુષ્કુષ્ક ઉભી રહેતી અદા

પ્રત્યયવહારથી શાખવાની શોર્ટહેન્ડ પદ્ધતિ.

આ પદ્ધતિ છ માસની અંદર શીખાય છે ફી રૂ. ૨૫ (માસિક ફી રૂ. ૪ અથવા હાખલ ફી રૂ. ૧) ટેકાણું—ધી સુનિવરસલ શોર્ટહેન્ડ બરો,

દીલ્હી-

નખળી પાચન શક્તિ

અને તેથી થતાં બારે દુઃખ કેતાં દર્દના સર્વથી મોટા હરીફ
ડા. બે. મોતીવાળાની

વનસ્પતિની હજમીયતની ગોળીઓ

માથાનાં દર્દ, અકર, છાતી ઉપરના ખાટા એકકર, વાયુ, બગડેલી અથવા ઘેરા
આગેલી જીભ, પીત, ચમક [દિરિદરિઆ] કળજલાત, બેહેર મારી ગયેલું કલેજું, પીક
મખેનાં દર્દ તથા ઘણાંએક પ્રકારના બહુ દુઃખ દેનારા ઉપદ્રવો જે નખળી, અપુરતી અને
મીઠી પાચન શક્તિથી પેદા થાય છે તે સર્વે દરદોને પાચન શક્તિ વધારી તથા માદાની
તેજ કરી એ વનસ્પતિની ગોળીઓ મટાડે છે જે એક દિરિદરિઆ અથવા ચમકથી
દેરાન થતી હોય તેઓ આ ગોળીઓ વાપરી જોશે તો નેના ઘોઘાક દિવસના ઉપયોગથી
જે ચુલ્લ મરો તે જોષ તેઓ જરૂર તાલુજ મરો.—જેમને અપુરતી પાચનશક્તિ
સાથે કાંઈ આમડીનું દર્દ ચલુ લાગુ પડ્યું હોય તો તેવાઓ મારે અમારી “દાખની લુધી
બદુજ હિતમ છે અને તેવાઓએ આ લુધીનો ઉપયોગ “હજમીયતની ગોળીઓ” સાથે ઉપયોગ
કરવા ચુકવું નહિ. જે આ ગોળીઓથી સખત કળજલાત નહીં ટુટે તો તે મારે અમારા
વખણાયેલા વનસ્પતિના “જુલાનના પાક” દુરત મગવી વાપરે. એ પાકથી થતા ચુલ્લો
જોષ દરદી પોતે અપેા પાખા વિના રહેશે નહિ જેમના મોઢામાંથી ખરાબ વાસ ની-
કળતી હોય તેઓએ આ ગોળીઓ સાથે અમારા “દાંતના સાધારણ દરદોજના વપરાસ
માટેના મંજન” ઉપયોગ કરવા જુલુ નહીં એવા મોઢામાં વાસ દુર થવા ઉપરાંત
કાંઈ મજબુત મધ મુંદર થાય છે. ઘોડીના બગાડમાટે અમારી “ટોનીક એફ લાઈફ”
નામની દવા બદુજ જાણીતી થઈ છે

ફિતમ—“હજમીયતની ગોળીઓ” ની શીટી ૧ ના રા. ૦.૫, “દરાજની લુધી”
ની શીટી ૧ ના રા. ૦.૫, “જુલાનના પાક” ની ડબ્બી ૧ ના રા. ૦.૫ તથા “દરદોજના
વપરાસમાટેના મંજન” ની શીટી ૧ ના રા. ૦.૫ તથા ડબ્બી ૧ ના રા. ૦.૫ અને ઘોડીના
બીચાડમાટેની “ટોનીક એફ લાઈફ” નાખની દવાની શીટી ૧ ના રા. ૧.૧ તથા રા. ૨.

એકલા બતાવનાર—ડા. બે. મોતીવાળા,

મારસેંદ શેઠ, સાયબલા કલજની બાલુમાં, બાધખાલા—મુંબઇ

સર્ટીફિકેટ.

૧ મી. અરેશર ખરોદજી દરદુનજ તે એક વેળાના મુંબઈના સેરીફ તથા પા-
રસી પંચાયતના તરફી સહજના બેટા અને મુનાઇદે સ્પીનીંગ તથા વી. કું. ના મંત્રી
અણાવે છે કે “અજરજી વીઝર તથા પીત વીઝર જેથી કું વારીધીએ દેરાન થતો તે
તમારી હજમીયતની ગોળીઓ વાપરવાથી મટ્યાં છે.”

૨ મી. એન એમ વઢાડવા તે ન્યાય ખાતામાં સરકારના આસીસ્ટન્ટ સેક્રેટરી
આદેશ લખે છે, “તમારી હજમીયતની ગોળીઓથી મને હાથેલા બાજે છે.”

ચેતવણી—મોતીવાળાની જુડી જુડી દવાની મધ્યેએક બોટી બતાવટ થાય છે, મારે
દેનારાંએકે ડી. બી. મોતીવાળાનાં સીલ સીલને જાને છે કે જરાજર જોષનેજ દવા લેશે.

સ્વદેશી સાહસનો વિજય ક્યારે થાય?

સ્વદેશી ચળવળને મુખ ચાલુ થયો છે, પ્રજાના નેતાઓ, પ્રજાને સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરવા પ્રતિતાઓ લેવરાવે છે, પ્રજાઓએ જાની સ્વદેશી વસ્તુ વાપરવાનાં મન લે છે, અને તેથી દરેક સ્વદેશી ઉદ્યોગો પગલાર ચલાવવા માંડ્યા છે, દિનપ્રતિદિન અસંખ્ય ઉદ્યોગીક સાહસો શરૂ થયા છે, પરંતુ પરિણામે કેટલા સાહસો વિજય મેળવશે એ એક ચંકા બરેલો સવાલ દિન-દિન વિચારકોની સંગીન વિચારમાળાને તોડી નાંખે છે, કેમકે જેમાં અત્યંત સ્વાર્થ રહેલો છે, જેમાં આંતરિક તપાસતાં સ્વદેશ પ્રેમને મંદ પશુ નથી, એવા સ્વદેશી સાહસો, વિજય મેળવી શકે? એ સર્વદા અસંભવિત વાત છે.

આપરથી આટલી વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે, જે સ્વદેશી સાહસનો પાયો, સનાતન સત્ત્વ સ્વદેશ પ્રેમ ને સાર્થતા પ્રમાણસર ત્યાગપર સ્થાપેલો હોય, તેનાજ અંતે વિજય થાય છે, અમે પણ આ અમારા ઉપાડેસર સ્વદેશી સાહસમાં એ વાતનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ આજ અનુભવી રહ્યા છીએ, અને જાણ સ્વદેશી જનુઓને કાયદો કરી આપવાની આતર-વિદેશી માયને ઢકાડવાની આતર નવીની યોજનાઓથી સ્વદેશી સામ્રાજ્યનાં અમારા તરફથી ઉપાડવામાં આવેલું મોટું સાહસ, ધીમે-ધીમે પણ સંગીન વિજયની વાટપર આવતું જાય છે!—

સ્વદેશીનો આગલ ધરાવનાર અત્યારે દિન-દિનથી બેઠો બાપ છે, ને તેઓ અમારો સ્વદેશી જનામટનો રહેલો સોપ વાપરી કાયદો મેળવે, એ કંઈ પણ આશ્ચર્ય જેવું નથી, પરંતુ જે વિદેશી મ વપર મોટી પડશે છે, એવો સ્વદેશી માયની પાઠવાલ પેઢાનારો પ્રજાને કેટલોક જાગ પણ આ રહેલો મેળો પુરુ છુટથી ઉત્થેલ કરી કાયદો ને સમજાવે જાવવા લાગ્યો છે,— આના કારણે તપાસનાં—દરેક હિંદીને જાણવું અગત્યનું થઈ પડ્યું છે આ કુના સામ્રાજ્યોએ બોલાઈ વખતના સામ્રાજ્ય જગતમાં સારી નામના મેળવી છે, આ સામ્રાજ્ય દરેક પવિત્ર અને સ્વદેશી વસ્તુથી જનનો છતાં કપડાં ધોવામાં ટકાડે, ને ઉત્તમ સામીત થયો છે, અને હિંદી રસાયનશાસ્ત્રીઓ પણ કંઈક કરી શકે છે? એવી બીલી હરીફ વિદેશી વેપારીએ નાં દેવામાં ઉત્પન્ન કરી છે —

સ્વદેશી મીજને નામે સ્વાર્થ સાધનારાઓને પણ આ સામ્રાજ્ય સમકાળી છે, કેમકે જાણ અર્થ પૂરતો જુગ નહીં મઠાવી આ રહેલો સોપ સરતામાં સ્વદેશ જાંધવેને આપવા આ કુ. એ પહેલ કરી છે, કે જેની દરીયાઈમાં ઉત્તું રહેલું, તીજેરીનર કરવાની મ-આવાળાઓને પાવવે નહિ.

આ સામ્રાજ્ય જાહેલો પ્રચાર કરી અમારા હિન્દીઓએના જાકને જાળવી રાખવા તેમજ આ સાહસને અંગે થીત નહીં સ્વદેશી ઉદ્યોગો ખીલવા મેળવશીયની એક યોજના આ કુ. તરફથી જહાર પાડવામાં આવી છે, કે જેને આચારમાં ઉતારી મેળવ મનારને નીમે મુજબ લાભ મળે છે.

મેગ્નર — મેગ્નર તરીકે લખેલ સનાર આદરને નીચેની લાલકાપક ધરતીએ ફક્ત
 રૂ. ૨૫) પચ્ચીસ આ ફાં ના મેકકીપોછટ ખાતામાં અનામત મૂકવાના હોય છે, કે જે
 નિખ્યા ગમે તે વખતે રસીદ રજુ કરતાં પુરેપુરા પાછા મેળવી શકાય છે.

૧—આ ડીપોઝિટ રાખેલી રકમનું વ્યાજ આપવામાં આવતું નથી, પરંતુ બાબતે
 બદલે દર મહીને રેકવે સાબુના બે સીંગલ લાટા મફત આપવામાં આવે છે.

૨—આ બે સીંગલ લાટા ઉપરાંત દરેક ડીપોઝિટર (ચાપણ રોકનાર) ને દર મહીને
 ૭, ૭, ફિક્ષાપતી કુપન આપવામાં આવે છે, આ કુપન અમારી આશીર્વામાં
 રજુ કરતાં દર કુપન રિક સાબુનો એક સીંગલ લાટો ફક્ત ત્રણ આનાની કીમતે
 આપવામાં આવે છે, કે જે કુપનનો ઉપયોગ ડીપોઝિટરના ચગાબ્દાલા, કે મિત્ર
 પણ સંપૂર્ણ છુટ્ટી કરી શકે છે.

૩—આમ દર મહીને મફત બે લાટા અને ૭ કુપન મેળવનારા આદર કદાચ પોતાની
 ડીપોઝિટ મુદતી રકમ, એક મહીના કરતાં ઓછી મુદતમાં પાછી ઉઘરા ને
 તે તેઓને આ લાટા ને કુપન મફત મેળવવાનો હક રહેતો નથી.

૪—આ ડીપોઝિટની રકમ કોઇપણ આદર લાંબી મુદતસુધી ફાં ના સેવક ડીપોઝિટ
 ખાતામાં જમે રાખી દરદુમેશ મુજબ લાભ મેળવવા છુટ્ટો હોય, પરંતુ ફાં
 એવી અનામત તથા વખત પોતાને લાં જમે રાખવા નહિ છુટ્ટી હોય, તે
 તે અનામત ધણીને પાછી મેળવી, અપાતો લાભ અંધ કરી શકે છે.

ઉપર જણાવ્યા મુજબ સાબુના બદલામાં ફેલાવાઅર્થ, દેશી બાઈબોના લાભ જાળવવડ
 અર્થે તેમજ આ ઉદ્યોગને અંગે જીવન રવરેશનિના ઉદ્યોગિક સાદસ ઉદાવવામાટેના આ
 યોજના હાથ ધરવામાં આવી છે, જેમાં અન્ય મકાને અવકાશ નથી, ને તેથીજ દરેક
 સ્વદેશ દિતિયિતરુ કર્તવ્ય છે કે, આ યોજનાનો લાભ પોતે લેવો અને પોતાના જરૂર
 ઝોને અપાવે.

શુદ્ધ સીંગલ લાટા નંગ ૨ ના પાંચ આના.

ઝાદીમ-પ્રિન્સેસ, સ્ટ્રીટ-મુંબઈ.	} લી. રણછોડદાસ નાગરદાસ સંવલી, ગ્રામાયટર.
------------------------------------	--

ધી રેલવે સોપ મેન્ચુફેક્ચરીંગ ફાં.

અન્સ્યુરન્સ, એસ્ટેટ, મેટલવર્ક્સ, લેધર ગુડ્સ, વિગેરે કામકાજ કરનાર.

આઈલ ઇન્ડિયાની આયુર્વેદિક કોન્ફરન્સ તથા એઝીબીશન તરફથી
ફર્સ્ટ હોસ સર્ટીફિકેટ મળ્યું છે.

સિદ્ધ કલ્પમકરવજ.

અમે તેવાં હઠીલાં દરદામટે એક અદ્ભુત મહાન યોધ.

શોધક—આયુર્વેદનેત્ર પત્રિત એન. વી. શ્રીરામાચાર્યુ શ્રીશીયન ઇન્ડિયન
અને આયુર્વેદવેદ એન. નરસિંહાચાર્ય. રીમયર્સ સપરઇન્ટેન્ડર.

આ અકસીર દવા ધણી જૂના વખતથી જાણીતી હતી આજુ બમાનાની
સંસ્કૃતિવાળી પ્રયોગપદ્ધતિથી જનાવવામાં આવી છે. દીર્ઘજીવિત દેવામાં તે અ
મૃતગુણ્ય મિદ્ધ યદ્ય મુકા છે.

અશક્તિ, ત્વચારોગ, ચક્રી, માથાનો દુખાવો, નસોની કમતાકાત, ઉન્માદ,
અંધિવા, વામ, હીરમીરીયા, કેષપણ જાતનો સોજો, મધુમ્રમેદ, દરિદ્ર, કમ, કાપ,
ઉદરરોગ, ગર્ભાશયની પીડા, મૂત્રરોગ, પ્રમેદ, આંખોના માસિક ધર્મને લગતો,
ગર્ભપણ જાતનો વ્યાધિ વગેરે આ પુરોના ધણી ધણી કલિન રોગોને દૂર કરે છે.

યુવાવસ્થામાં થતી ભૂદોને લીધે પીડાતાં મનુષ્યોને માટે આ ઔષધ વાક-
સીર હવાજ છે, તે લોકોને મુશ્કારી અઠોમાં રંગ લાવે છે અને નવું જીવન અ-
પે છે.

આ દવા જનાવવામાં મુક્તા, સુચ્છ, છેલ્લે અને બીજી ચમત્કારિક વનરપ-
તિઓ આવે છે. અમે તે મનુષ્યો કેષપણ જાતની પરદેજની પીડાવનરજ આ
પુરો એક "ટોનિક" તરીકે તે વાપરી રહે છે.

સેવનનિધિ દરેક દીર્ઘ સાયેજ સાયેજ હોય છે કિંમત-ગોળા ૧૦ ની શીશી
૧ ના રૂ. ૧૦ દશ વી. પી. ચાલુ જુદું.

રેડિઆરીક એડ્રેસ
Kalpam,
MADRAS.

ધી મદ્રાસ આયુર્વેદિક ફાર્મસી,
ચેરુ એડ્રેસ નં. ૧૫૨.
મદ્રાસ.

દિલ્હી દરબાર.

અનુવાદક—શ્રીયુત વકીલ.

મકરણ ૭ મું ચાલુ.

(અનુસંધાન પૃથ ૧૩૧ થી.)

“નામદાર સાહેબ ! હું ગઇ હતી. હજુ મજા હું આગમ્ય નથી બેઠી. મારાથી બનતી તપાસ કરી છું પણ કહેવાને દિલ્હીર છું કે હું તેની હીલચાલસંબંધી હજુ અધારામાં છું.”

“ક્યાં તે કમખખત સંતાણી દરો ?”

“તે હજુ ખબર થયેલ નથી. તે વીડી લઇ ગેમમદાતમાં કાણ દાખલ થયું તે હજુ ચોકસ કરી શકી નથી. લગભગ પાંચ દબાર ખાંદીઓ આદિ રહે છે અને ગમે તે વખતે મને તેને ઓળખી કાઢવી એ સંદેહ હામ નથી. વધારામાં હમેશાં ખાંદીઓ નવી આવે છે અને ભય છે.”

“જુલેખાંથી તો સારીરીતે પરિચિત હતી ને!”

“હા, નામવર ! જુલુ સારીરીતે તેને જાણું છું. મારી નજરે પડે તો ઓળખી કાઢવા વગર

નહી અને તેથીજ મને લાગે છે કે તે ખીલું કાઢેલો. વળી સમય પણ ખંદુ થોડો ગયેલ છે જેથી પૂરતી તપાસ થયેલ નથી. જુલેખાં જીવતી છે કે મરી ગયેલ તે ચોકસ નથી પણ તે વીડી આપના નામવાળી ખીજના દાયમાં આવી અને તે પણ હુશિયાર હોવી જોઈએ. નામદાર ! એથી વધારે હજુ જાણું છું. ચોકખખરની ગાંજવા પાનવાળીસાથે જુલેખાંને સારો સંબંધ હતો. તેણે પોતાની જીનોકરને ગાંજવાને ત્યાંજ મોકલી અને જુલેખાંના મરણની સાથેજ તે બંને નાસી ગયાં—

“હા તે સપજી જાણું છું. હું નથી જાણતી તે ખાખતની તારે તપાસ કરવાની છે. તું તારા મત્તમાં ફાવી કે તારી માગણી કલ્પ.”

ગદરખન સલામ કરી પાછી જવાની તૈયારીમાં હતી ત્યાં દરજ્જાને અટકાવી કહ્યું.

“ફતેહપુરસીકરીના બનાવો અને દિલ્હીમાં મહાંના દેખાવોસંબંધી કંઈ તું જાણે છે? અને મોહનતખાન અને બીમસિંહના કાવત્રા સંબંધી કંઈ ખબર છે?”

“તે બાબતની તપાસ કરવા પૂરતો સમય નથી મળ્યો. જરૂર પડનાર આ બેમત્ર મહાદામાંજ ખરીરીતે હું પૂરાંભેલી છું હવે આપનો હુકમ થયો છે એટલે તરતમાંજ તપાસ કરીશ. પણ સામી બાબતી સાચેત રહેવા પ્રાર્થના કરૂં છું. સામી બાબતમાં હુ-શિયાર માણસો છે છતાંપણ, આપણું કાર્ય પાર ઉતારી આપની કૃપાપાત્ર તરતમાં મદદ.”

• તરતજાને કહ્યું—

“હું આ બળવાખોરોથી કટાણી ગઈ છું. આ બાબતની તપાસ કરવા જાતે જઈ એમ મારા મનમાં આવે છે. ફતેહપુરસીકરીના બનાવો, દિલ્હીના દરબાર અને કાવત્રા, તે સર્વને માદ સંબંધ હોવો જોઈએ એમ મને લાગે છે પ્રચુની કૃપાથી મને આ કાર્યમાં ફતેહ મળે તો પછી—પછી” રાણી શરસામા બોલતી જાય ત્યારે અને મનની વાત મનમાંજ સમાવી પણ અત્યારે ગદર તે સમજી ગઈ, અત્યારે સરમરણે તાગ્યું થયાં—મહાંગીરનિરૂપ પ્રસારસાથે જોડાયેલાની દુઃખદાયક સ્થિતિ તે જાણતી હતી, તેજોની જીવતાં ચામડી ઉતારવામાં આવી હતી અને ચામડીવગરના ચરીરમાં તોડાં છાંટી અસહ્યવેદનામાં વધારો કરેલ હતો. તે દિવસોની તાસદાબક સ્થિતિ મદરને

શાદ હતી અને તો રાણી આજના કાર્યમાં ફતેહમંદ મળે તો પછી બળવાખોરના શાદાક થશે તે વિચારથી ગદર કંપી.

મોટાજ મેળવવાની ઇચ્છા એ ગુલાબની પાંખડીએતુ બીજાનું નથી તે તો કા-લાથી વારપૂર છે. મોત્ય મહારાજપર્મા મોટાજ મેળવવામાટે દરેક ક્ષણે મોતને માટે તૈયાર રહેતુંજ જોઈએ, ગદરને અભિધાયા-લોક હતો અને તેથી તેને વિચાર થયો કે મને માફ કારમીરનું રાજ્ય મળે પછી દિલ્હીનું તખ્ત મેળવવામાં પણ નહિ લાગે. મુલમો પણ દિલ્હરતાનઉપર રાજ્ય કરી ગયા છે ત્યારે એક મુદરથનો પુત્ર સા-માટે તે લોક ન રાખે? આવા વિચારમાંથી જન્યત થઈ ગદરજને પૂછ્યું.

“બેમત્રસાહેબ! માફ કાર્ય શરૂ કરૂં તે પ-હેલાં એક વાત જાણવાની જરૂર છે. આપ જોહુ તો નહિ લગાડોને?”

“ગદર! તું જાણવાની જરૂર છે?”

ગદરજને નમતાથી સવામ ભરી કહ્યું.

“સહેનશાદપછી તખ્તપર કેણુ આવશે? પરચીક કે સહેરીવાર?”

“કેણુ પૂછે છે? હા.” લાગણીકેપર અ-કસ સમી કહ્યું “પરચીકને તખ્ત આપવાનો સહેનશાદનો વિચાર છે તે કેણુ નથી જા-ણતું? આખા રાજ્યમાં સર્વ જાણે છે. બદશાહની ઇચ્છા એજ મારી ઇચ્છા.”

પ્રકરણ ૮ મું

શાહજહાં શહરીયાર.

આદશહના સર્વથી ન્હાના પણ પ્રિય પુત્ર શાહજહાં શહરીયારના મોજશોખના ખંડમાં વાચક હું અગારી સાથે ચાલ.

તે ખંડમાં પૂરતો પ્રકાશ હતો. તે સમયનો દેખાવ અવલુનીય હતો. ભણકાખંધ ચાલીયાઓ, સુંદર મનદર ચિત્રો અને કિંમતી—અમર્યુ દરનીચરથી આપો ખંડ શણગારનામાં આવેલો હતો. આ કૃત્રિમ સુંદરતામાં ઉમેરો કરવાને સૌંદર્યવાન સુંદરીઓ સંખ્યાખંધ લાં રહેતી.

આ લંપેટ સુંદરીઓના મધુરસ્વર આર નરક સંભળાતા હતા અને સંગીતની સાથે રૂપ પણ થતું અને પૃથ્વીઉપર આ રમ્ય સ્વર્ગસમાન જણાતું.

આ અલૌકિક કથા શાહજહાં શહરીયાર સાંક્રાધિક તમાકુ પીતો પડ્યો હતો, તેની આસપાસ લાવણ્યમય લગનાઓ નિંટાયલી હતી ઉપર જણાવ્યું તેમ તે સૌથી ન્હાનો કુમાર હતો અને વાર્તાના સમયે તે યુવાન હતો હજુ ૨૪ વર્ષ પણ પૂરા થયા નહોતા પણ મોજશોખ અને રિપાસકિતમાં તેની જરાજરી કરી શકે તેમ કોઈ નહોતું અને તે પાછળ શહરીયાર અટળક દોલત ઉઘડતો.

આ યુવાન કુમારની પાપમાની કરનાર નુરજહાન હતી તે તેનામધ્યે અતિ લાઠ જતાવતી, એટલી દાસુધી કે તેણીને કુમારની સુધારવાની આશા છોડી પડે. જ્યારે તે રમ્યધાનની રિધયા મહરજીસાને બાદશાહ જહાંગીરની પ્રિય મહોરદારતરીકે લાવવામાં

આવી ત્યારે તેની સાથે એક ન્હાની જાળા આવી હતી. મહરજીસા જ્યારે બૃદ્ધવાનના સુખેદારતા ધરમાં હતી ત્યારે તે જન્મી હતી. પોતાની માના લાગ્ય સાથે તેનું લાગ્ય પણ ફરું અને તે શાહજહાંના નામથી એળખાવા લાગી. ઉમ્મરલાલક થતાં બાદશાહના પ્રિય પુત્ર શહરીયારસાથે તેણીને નુરજહાને પરણાવી.

કુમારની રિધતિ હવે સર્વને ધમ્યાં ઉપજાવે તેવી હતી. તે સૌથી ન્હાનો, બાદશાહનો પ્રિયપુત્ર હતો તેમ સર્વ સત્તાધીશ નુરજહાનને જમાઈ થયો. બાદશાહથી નુરજહાનને કાંઈ સંતાન થયું નહોતું. પોતાની એકજ પુત્રી-મત્તે નુરજહાનને અયાગ મમતા હતી. આને પરિણામે શહરીયારને કરીવાતે યુગ્મવણ પડતી નહિ.

આગલા પ્રકરણમાં પરવીશની જીંદગીને કાંઈક અનુભવ આપણે કરેલ છે અને હમણાં શહરીયારની રિધતિ જોઈ. પુરમ દરનારમાંથી ગેરદાજર હતો ક્યાં છે તે કોઈ જાણતું નહિ અને તેથી પોતાના પાપના દરવારની ચોપી ઝેરી અચરથી તે દૂર રહેવા પાડ્યો હતો.

પુરમે ગાદી મેળવના કદી આશા રાખી નહોતી જહાંગીર ન્યાથી સ્વભાવનો હોવાથી પોતાના પૂજ્ય વડિવને પગલે આલી સર્વને યોગ્ય ઇન્સાફ આપવા તેને ઇચ્છા હતી તેથી પરવીશની નાલાયકી જાણ્યા છતાં પણ દિલ્હી મહારાજન્ય તેને સોંપવા પોતાની ઇચ્છા બરદરજારમાં પ્રગટ કરી હતી એટલે પરવીશને ગાદી મળશે એમ નક્કી થયેલ હતું.

પુરમના સદ્બાગ્યે રજપૂત સરદારની ઇચ્છા પુરમને ગાદી અપાવવાની હતી. જે

દિવસથી ભવિષ્યના ચનાર શહેનશાહનું નામ
-જાહેર થયું તે દિવસથી તે અઝાબી આત્માની
છાંદગી બહુ જોખમમાં આવી પડી. તેની
આસપાસ યૃત્યુ ફરવા લાગ્યું. પરથીજ અને
પુરમ બનેનું ભાગ્ય તે પ્રમાણે હતું, તેઓની
ચાહત અસંખ્ય બન્સુસો ફરતા. શહેરીઆરને
આ લોભ હતોજ નહિ. શહેરીઆરની છાંદ-
ગીનો હેતુ ખાતું પીતું અને મોજ કરવી
[To eat drink and enjoy] એજ
હતો.

આજે શહેરીઆર પૂરબદારમાં આનંદ
-જોખવતો હતો, એકાએક તેમાં અડચણ
આવી મધુરસ્વર બંધ થઇ ગયા, સર્વ એ-
કાએક જરે દરવાજાતરથી નૂરજહાનને આવતી
જોઇ રહ્યા.

મોજમ મહારાજ્યમાં એવી એકપણ બક્તિ
નહોતી કે જે નૂરજહાનને નમતી નહિ.

રાણી આગળ આવી અને મોટા બવાજે
કહ્યું. “શહેરીઆર !”

શહેરીઆર રાણીને પગે પડ્યો અને ઉડવાને
અસાધારણ મહેનત કરી પણ નિશામાં ચક્કુર
પગપાસે પડ્યોજ રહ્યો, રાણીએ
ગંભીરાઇથી કહ્યું “ચાલ-ઉઠ, નાલાયક ! તારી
સાથે મારે વાતચીત કરવી છે.”

જે બાંદીઓએ હાથ પકડી શાહજહાનને
ફેટાર ઉઠ્યો રાખ્યો. નૂરજહાનને કહ્યું “ચાલ
આ બાબતના ખંડમાં આવ.”

દારીઓ કુમાર હુકમને તાજે સેવો.

નૂરજહાનને કહ્યું “શહેરીઆર ! તને ખબર
છે કે તારે વારતે હું ચું ચું કરું છું. ! તને
જોની કાંઈ કિંમત છે ?”

“જહાંપનાહ ! તમે બહુ માયાણ છે તે
હું જાણું છું. મારે વારતે તમે ધણું કરો છો.”

“તું તેને લાયક છે ?”

“તમે બધું કરજો, હું આવીરીતે દિવસ
કાઢીશ.”

“શહેરીઆર ! સાંભળ, ધણો સમય થયા
તારી વર્તણૂકના મને ખબર આપ્યા કરે
છે. તે ખબરની સત્યતા તપાસવા હું જાતે
આવેલી છું અને મેં જોયેલ દેખાવથી મને
તો એમજ જણાય છે કે તું માણસના મા-
રનેજ લાયક છે. તારી વર્તણૂક સુધારવા
મેં તને ધણો સમય આપ્યો, સર્વથી પવિત્રતા
સોગંદ આપી કહે કે આ છાંદગી હું છોડી
આપીશ, રાખવાના કામકાજતરફ ધ્યાન
આપીશ અને તારા ઉપર જે જવાબદારી હું
નાખવા માગું છું તેને લાયક તું નીવડીશ,
યાદ રાખજે કે આવી છાંદગી ચાલુ રાખી
તો તને ગાદી અપાવવાના મારા પ્રયત્ન નિ-
ષ્ફળ જશે—જરે પ્રજાના હિતને અર્થે હું
તેવા પ્રયત્ન કરી શકીશ નહિ.”

દારની અસરમાંજ કુમારે જવાબ વાળ્યો
“બાદશાહએમમ-બાદશાહએમમ ! મારા બા-
પજો તો કરશે, મને ગાદી નથી જોઇતી.”

નૂરજહાન ક્રોધાતુર થઇ અને કહ્યું; “અ-
ત્યારે તો હું જાઉં છું પણ લગાઇમાં જવા
તેવાર થઇ રહેજે, ધણેભાગે આવતીકાલે મ-
લાતનાજ જવું પડશે.”

શહેરીઆર ભવથી કંપતો—

“શું લગાઇ-લગાઇ શમારે ?”

“આવતીકાલે સવારે તો બધું જણાશે.”

એમ કહી નૂરજહાન ત્યાંથી ચાલી મઠ,

ભાગ ૪ થો.

પ્રકરણ ૯ મું.

સમજાવડ.

નૂરજહાનની અતિપ્રિય એકનીએક પુત્રી, શાહજહાનબેગમ શાહજહાન શહેરીઆરસાથે મરણાવેલ હતી અને તે વિધવર્વત શાહજહાનની કારકિર્દી આપણે જોઈ ગયા છીએ. તેની મહેરદાર પણ મોજશોખ મોજવવામાં તેનાથી વધે તેવી હતી. આ કુંવરી બહુજ સુંદર જોરન-ખાલિકા હતી, ઉમર સોળવર્ષના આચરાની હતી અને તેની બહાલી મા તેને 'લૂલી' ના નામથી બોલાવતી, તેના શરીરની મુંડરતા અનુપમ હતી, સૈદ્ધિ સાથે તે સદગુણી હતી, દુનિયાની હુમ્મ્યાઈથી અપરિચિત હતી, આનંદ અને મોજશોખમાંજ મસથુલ રહેતી.

આ સ્વરૂપ વાન મુંદરી અભારે મખમલના ક્રોચકર પડી હતી, આસપાસ સૌમ્યિક પદથેતો પરિમલ પ્રસરી રહ્યો હતો, સ્વરૂપવાન બાંદીઓ આમતેમ ફરતી હતી, રાત્રિનો કથો સમય હતો તેનું લૂલીને મોજ-જોખમાં જાન હતું નહિ, જે વખતે મહાન નૂરજહાને તે ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો તેજ સમયે સર્વ સાંત થઈ ગયાં, મરઝરી બધે થઈ, બાંદીઓ ભવલીન થઈ અને લૂલીને પણ આશ્ચર્ય થયું.

નૂરજહાને બાંદીઓતરફ નજર નાખતાં જણાવ્યું કે "જાઓ, આદિથી જાઓ, મારી પ્રિયપુત્રીસાથે મારે ખાનગી વાતચીત કરવાની

છે." હુકમને તાબે થઈ બાંદીઓ સાલી ગઈ અને નૂરજહાને મંજીર પણ માયાણ અવાજે કહ્યું "લૂલી-મારી બહાલિ, એક અગત્યની બાબતવિષે તારી સાથે વાતચીત કરવા માણું છું. સમયને ટું બરાબર સમજી ગઈશ એમ હું ધારું છું."

શાહજહાનો મનમોહક ચહેરો શીઝો લઈ ગયો અને તેણીએ પોતાની મામત્યે ભવલીન નજર નાંખી નૂરજહાન પડખે બેઠી અને ધીમા અવાજે કહ્યું "શહેરીઆર દમણાં કેવી છંદગી શુનરે છે તે તું જાણેછે? અથવા તો જાણવાની ફરકોર કરેછે?"

શાહજહાનો તીચું જોયું અને ધીમેથી ખડખડી કે 'મારે તેની શું પરવા?' નૂરજહાનનો ચહેરો કોપાનુરમ્યો, તેના મુલાખી માગ-ઉપર લોહી ચડી આવ્યું અને બોલીઊઠી "તારે શું પરવા કેમ? મારી પુત્રીપામે શું મેં આ જવાબની આશા રાખી હતી? પ્રાણુનાથની કીલચાવ તપાસવાથી જોગતને કાંઈ લાભ ન થાય કેમ? શું ગાંડી થયેલ છું? આવી તારી વર્તણુકથી તારે દિવંદુતાનની શહેનશાહ્યાનું શું છે કેમ? બરેબર લૂલી તારી પામેથી આ સાંભળત મને મલો જેટલ થય છે"

શાહજહાનો ધીમા, પણ મધુરસ્વરે જણાવ્યું "મા-મા મારે તે હરજા નથી, દિલ્લીની ખાદશાહબેગમ થવા મને સ્વપ્ને પણ હજી નથી."

નરજહાન પોતાના આવેશને રોકી શકી નહિ—“હા-હા બરાબર જોઇ શકી છું. મૂખ” છોડી! એક માધારણુ સરદાર શેરઅફઘાનના ફરજાંદને તે ઇન્જા ક્યાંથી ચક્ર થકે? તું મારી પુત્રી છું એ વિચારથી મને યરમ થાય છે.”

લૂલીએ હિતાવળથી જવાબ વાળ્યો “મા, તું તારા આ કહેવામાં ખરી નથી, જો ક્રૂરતનો જે કાપદો તે દમણાં જળ્યાળ્યો તે સર્વ રથજે સરખો હોય, તો તું હાલ જ્યાં છે ત્યાં ન હોઇ શકે. ચહેનચાહ્યાનુની પદવીએ-કે જેની પામે ચહેનચાહ એક ગુલામ માત્ર છે—તું ન હોઇ શકે”

આ દલીલ નરજહાન સમજી ગઇ પોતાની પુત્રીના મામાપો કરતાં વધારે ખાનદાન જોલાદની તે નહતી. તેણે દસતાં દસતાં વશીને કહ્યું, “તારી સાથે આમ વિવાહ મારે કરવો નથી, મારે તો તને ભવિષ્યની ચહેનચાહ્યાનુ બનાવવી છે, મારી સંતા અને પદવી તને સોંપાવવી છે”

“મા! માફ કર મારે તે લોભ છેજ નહિ અને મને લાગે છે કે મારા ખાવિંદને પણ તે અભિલાષા નથી”

“લૂલી! તું મૂખ” જણાય છે, મારે તને કેમ સમજાવવી? તને એક વિષયવંપટ ના લાયક અને અભિલાષાગરના રાજકુમાર સાથે પરણાવેલી છે.”

લૂલીએ પોતાની લલમનસાઇ બતવતાં જણાવ્યું કે “પરવીશ, બાદશાહનો મોયે કે માર છે, ગાંજના પાટલીકુમારતરીકે રાજ્ય માદીઉપર આવવા તેનોજ હક છે, તેની પાસેથી તે હક છીનવી લેવો એ એક પાંચ છે.”

નરજહાને સમજાવવા માંડ્યું કે “લૂલી! તું હજી જોણી છે, કેવું ભયંકર કાવતું રચાય છે તેની તને ખબર પણ નથી, રાજ્યદરબારમાંથી પરવીશને હાંકી કાઢી ખુરમને મારી અપાવવા બેઠમાન રજપૂતો મહેનત કરે છે, તેથી તું જોઇ શકશે કે જો કહેરીમારને તખ્ત ન અપાવું તો ખુરમ માદીએ આવશે અને પાટલી કુમાર રજગશે, હવે તને ખાતરી થકે? કે તારી દલીલ પડી ભાગે છે.”

“મા! એવધી માફ કર, પણ જો ક્રૂર બરા છગરથી કાઢીય કર તો પરવીશને અવરમ તખ્ત મળે બાદશાહ તો હમેશાં પામીજ છે અને તે પોતાના મોટા પુત્રને અવરમ તખ્ત આપશે.”

“છોડી! તે માદીઉપર ખાતરી શકશે નહિ, ભવિષ્યનો રાજપૂત તો ખુરમ થકે ચૂકેલ છે.”

“મા, હું આ બધું સમજી શકતી નથી. હું નથી સમજી શકતી કે તારી ઇમતી મદદ હોય તો પરવીશને તખ્ત ન મળે. દિલ્હીની ચહેનચાહ્યાનુ યવા હું મારા મનને સમજાવી શકતી નથી, તેથી ક્ષમા કરજો, હું જે છું તેજ હીંક છું.”

“જેરકુરી તને ખબર છે કે જો ખુરમ માદીઉપર આવે તો આપણા શા હાલ થાય? ત્યારે તારી મૂખાંધિનું પરશુામ શું આવે તેનું તને ખાન છે?”

નાદાન બાલિકા બોલી “મા!—એ સવલ કેમ પૂછે છે? આપણે જેવાં છીએ તેવાં રહીએ.” નરજહાને યસ્તામાં જણાવ્યું “ખુરમ આપણો શિરઝોદ કરાવે.”

“મા! માતેમ બનેજ નહિ, તે ઉદાર મનો કુમાર છે, આપણુ બધાને ચાહે છે, ખુર” અને મોખું કહેવા કે તો જો મારો ધણી

પસંદ કરવાનું મારી મુનસીબીપર હોત તે
મારી છ'ંદગીના સાથીતરીકે હું પુરરમનેજ
પસંદ કરત, કારણ કે બધા કુમારોમાં તેનેજ
હું લાલક-લેખું છું."

"હા, આપણે અસારે જેવી અચોક્કસ
અને અશિથર રિયતિમાં છીએ તે તને સમ-
જાવતું એ નાહક સમય ખોવા બરાબર છે.
અક્ષયત મારામાં તું વિશ્વાસ રાખીશ અને
અગાઉથીજ પગલાં લેશ હું તૈયારી કરું છું,
માફ કર્યું માન કે ને પુરરમ તખ્તનશીન
થશે તો પાતકી રીતે આપણનો તે અંત
આણશે."

"માતે અસાધ્ય છે, હું તેમ માની સક-
તીજ નથી."

"કદામ તે આપણને નહિ મારે તે બી-
અસિંહ અને મહોબતખાન જે મારા કદા
દુરમનો છે, તે પોતાનું વેર વાળવા ચૂકશે
નહિ"

"માં તું બધું જૂલી જાયછે, તેને વિનાશ
કરવા તેજ દોષ કરી હતી, તેને શું દોષ
છે?"

"સૂખી તારી-સાથે દખ્ખની મારામારી
મારે નથી કરવી, આબતીકાલ સવારે ચહે-
રીબારસાથે લડાઇમાં અમે જઇશું."

"શાહનવી એકાએક આ સાંભળી ચમકી
અને ઉતાવળે ઉતાવળે પૂછ્યું "લડાઇ, લ-
ડાઈ? કેની સાથે?"

નરજહાને શરસાના આવેશમાં કહ્યું "પુરરમ
સાથે, બીમસિંહ અને મોહબતખાન સાથે. બાદ-
શાહ સાથે હું પણ દુરમનની સામે જવાની છું."

હુસીના મનમોહક ચહેરા સમાવવાઈ થઇ ગયે,
તેણીએ હુસી સ્વરે જણાવ્યું. "મામા બી-
નજરના લખાનક લોલી હુલાવુથી સાફ કળ શું
આવશે!"

નરજહાને સિંહણમાક ગળના કરી "હ-
દત બળવાળોરો આપણી સામે લડવા માગે
છે અને લડાઇ કરવાનો હેતુ પુરરમને ગાઠી
અપાવવાનોજ છે, તેઓની હિંમત તો ને!
નરજહાન એવો પાક શીખવશે કે આખી-
છ'ંદગી તેઓ ગાઠ કરશે"

શાહનવી થોડો સમય ચૂપ રહી, નાપ-
ખાતર કહેવું પડશે કે અતિ લાડમાં ઉછેરેલ
અને મોજરોખમાંજ મશગુલ હુસીમાં સ્વ-
મીવસદ્ગુણો અને પવિત્ર વિચારોની ખોટ
નહોતી. મધુર, પ્રેમાળ હૃદયની તે હતી
અને છગ, કપટ, દગો શું તે તે જાણતીજ
નહોતી મોતમ બાદશાહના જનાનામાં તેના
જેવી બેળા, નિખાલસ સ્વભાવની બીજી
કોઇ એસત હતી નહિ, તેણી મોજરોખ
અને શાંતિને આદતી જ્યારે લડાઇ અને
ખૂન ખરાબીને ધિક્કારતી, તેણે પ્રેમાળ હૃદય
તેણીની મામે જણાવેલા સમાચારથી ધમકવા
લાગ્યું.

"હુસી! અમે કાલ સવારના રવાના થઇશું" ન-
રજહાને જણાવ્યું.

"મા-કેમાં? કોઇ જણાવતો ખરી."

"રાજપૂતાના તરફ પખતે સીકરી જવાની પંજી
જરર જણાય, હજી અમે તે અખત કાંઇ
નિર્ણય કરેલ નથી, શહેરીબાર, અમારો
સાથે આવશે."

"મા-શું તેણે હા પાડી છે?"

લૂંટો માટાની કિંમતમાં સોનું લૂંટો.

પેટન્ટ રાસકોપ સિસ્ટમનેવું પરીવાળ, નિયમિત ચાલનાર, માટીમાં ચાલતાં પણ ૩૬ કલાક સુધી બંધ નથી પડતું આવા મજબૂત પરીવાળની સાથે ૨૦ મીન્ટે બંધે મૂકી આપી રશા છીએ જેવી કે—મંદુરારક, મોજી, ગટ, રમલ, દેવદર્શનની વીંટી, બદનતો સટ, ઘસ, ક્રિકિતની દવા, જાલ (દરેકને માટે) હોડાવવાની દવા, દંતમંજન, પીતળનો પોટેટ ગ્લાસ, મજ નકશા, પેનથીસ, પેન, સરકારી કાર્ડ, ક્રિકિટી, અતાર વગેરે. કિં. રા. ૧૦.

મોટી ખબર વાંચો, પીતળનાં બત્રીસ રમકડાં.

અહીં ક્રિકિટી

કિંમત રા. ૪ ચાર. આ સટ જોવાર્થજ મનને તાલુખી મશે કે આવી સાધારણ કિંમતમાં આવે મજબૂત સટ કેમ મળી શકે? પચાંડ ન આવે તો પૈમા પાછા, જગ્યાએને આખો કિવસ આનંદમાં રહેવા માટે, તેમને દસવા માટે તરત મગવો. સામે સટ વેંચાણા છે. ૪૦ નંબરી કિંમત રા. ૫ તથા ૧૦. તરત ખરીદ કરો.

પંડિત આનંદમંગલ-મથુરાં.

આનંદમંગલ-મથુરાં

આખા હિંદુસ્તાનમાં વખણાયેલો.

વાળ કાળા કરવાનો

પક્કા કલપ.

આ કલપ સુઝાના તથા રાદીના સફેદ વાળને લગાડતાં, તે પાંચજ મિનીટમાં મુદર કાળા થઈ જાય છે. વાળના રોપ્પીનેએ થાદ રાખતું કે, એતી ભરેભર આજ રોજપણ કલપ નથી. આ કલપ વાપરવામાં કરેલો છે, સેરમમાં મમતો છે, મુખમાં અડસીર છે, રંધમાં પડો છે અને કિંમતમાં સસ્તો છે. કિંમત રા. ૧-૪-૦ તથા ભરે મુદર.

આદરગામમારે એલતો તોડે છીએ.

મેસર્સ નંવરલ એન્ડ સન,

૧૬૬, ગાંધીનગર રોડ - ૪૦૬૬ (૯)

NOW IS THE TIME TO INCREASE
YOUR TRADE
— WITH —

ASIA:

The Indian Directory and Year Book containing a mass of very useful information regarding the Government, Native States, trades and industries of India. Illustrated with photos of ruling chiefs and gentry. Price Rs. 25 or £ 2/.

The Directory of Merchants and Manufacturers in India This edition contains not only the addresses of Merchants and Manufacturers in India, dealing in each class of goods, classified in alphabetical order, but it also includes various useful facts and figures concerning Indian trade and industry with patent and design acts, interesting account of Native States and Political divisions of India and up-to-date list of Societies, Hospitals, Colleges, Schools, News-papers, Clubs, Physicians, Libraries and other information not accessible in customary Directories. Price Rs 10 or 15 Shillings.

The Indian Mercantile Directory, containing carefully selected lists of Leading Business Houses located in various commercial and manufacturing centres throughout India, Burmah, China, Straits Settlement etc. Price Rs. 10 or Shillings 15.

The Mercantile Directory of Japan, giving the names of the Merchants, Manufacturers, Exporters, Importers, Agents & Industrial Establishments located in Japan with notes for tourist's use. Price Rs. 10 or Shillings 15

PROPRIETORS.—

LAXMICHAND DOSSABHAI & BROS

Head Office.—

RAJKOT [INDIA]

માગ્રનો અપૂર્વ વિજય! માનવસુદ્ધિની વિશ્વકર્મા શો!!

ગુગધી અને પ્રેમિનાગક—

ડેન્ટોન.

(પ્રવાહી દંતમંજન.)

દત્તરાજના વર્તમાનવેત્તાના મર્ત્યમાણે દાંત મુદ્દ અને રોગરહિત રાખવાનો એક જ શાસ્ત્રીય ઉપાય.

જેમ મહાનની દયાથી તેના પાયા ઉપર અનબળી રહીએ તેમ શરીરે ૩૫ મહાનુભાવુ દાંતની સુદૃઢતા ઉપર આધાર રાખીએ સમયવગર દાંતોનું પડી જવું કે બગડવું તે શારીરિક દ્વાજના અનેક કારણોમાનું એક સુખ્ય કારણ છે. માટે આરોગ્યરક્ષણની કાળજી મરાવનાર દરેક માણે દાંતના રક્ષણની પણ અત્યંત કાળજી રાખવી જાણીએ.

દત્તરાજવેત્તાઓના અવાનીન મન પ્રમાણે દુધ પાઉરર મિવા પેરદથી, ઘણે ભાગે જાગી રાખ કે દાંતપ્રાની બૂખીયાગા કાળા દુધ પાઉરદથી દાંત ધસરાની જૂરી પુરાણી પદ્ધતિ દત્તરક્ષણમા કે દંતરોગ અટકાવવામા અત્યંત નિરપયોગ ફરી છે અને ઘણી વખત દાંતને ખરાબ કરે એવી ચીજો પણ વાપરવામાં આવે છે. પાઉરવડે તે ક્રેડલ દાંત ઉપરથીજ રચ્ચ રહે છે.

દુધ પાઉરોના આ સર્વ સાધારણ દોષો લક્ષમાં લઈ ઘણા સમયની સાશ્ત્રીય શોધથી, ઘણી મહેનત અને ઘણા અર્થો-ડેન્ટોન પ્રવાહી દંતમંજન-દિફ્ફરવાનમા પ્રથમજ નૈવાર કરવામા આપુ છે.

ડેન્ટોન પ્રવાહી દોવાથી દાંત અને પેદાની નાની સુતી ફાટોમા પણ દાખલ થાયછે તેથી દાંતો વચ્ચે પેમી ગ્લેટા અનકણુ અને મેલ સાદુ ધોવાજ નિકળી જાયછે અને તેથી દંતરોગનું બળ કારણ, “ટાર્ટર” દાંતઉપર જમાવ થતો બચી જાય.

ડેન્ટોનનાં બે માર ટીપાં બચ, દાંતણુ કે આંગળાપર લઈ નિયમિતપણે દાંત બસ વાથો દાંત એટલી સરખા અકચકલા સ્પોંડ અને સુદૃઢ થાયછે, પેદા મનજૂતા બનેછે, પેદા નો એળે દાંતનો ચસો, પડ કે લેલીકું નિકળું ઈલાદિઅસાધ્ય દંત રોગો પણ ત ન મરેછે અને મોઢામા મધુર સુગંધ આવેછે તેમજ ગળાના અને મોઢાંના રોગ પણ મરેછે.

મુખજના સુપ્રસિદ્ધ દત્તરોગ ડા બ્લી જી મરી, ડા. આવરકર તેમજ કેસરી મરાઠા મિતમયજગત, આનંદ વગેરે નામાકિત પત્રોએ “ડેન્ટોન” માટે ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. ચોરીજ મુદતમાં ડેન્ટોનનો ફેલાવો દિફ્ફરવાનમાં તેમજ બદાના રોગોમાં અપાટાયી થયેછે એજ તેના શુભોની મદદતાનું પ્રશ્નસંપત્ત છે.

તમે એક વખત વાપરી લુઓ એવે અમારા કહેવાની ખાતરી થશે કે મન નાદાની બાટલી ૦-૮-૦ મોઢોની બાટલી ૧-૪-૦ દવાન ખર્ચ નૂંદુ તથા બાટલી સાથે લેવારને આપલ અર્થ માટે.

એક રૂપિયાની કમતીનું બી. થી. યશે નહિ. પ્રાથમિકર મરત મળશે ડેન્ટોનની મોઢોટી બાટલી તિનારને “દત્તરક્ષણ” મળત” એ જ આપાની જુ. બજાર દેવામાં આવેછે.

૧૭૮૧૧૧

ધી ઓર્ડનર વેર્સ,

પના—સીડી.

સુખી જીવન અને આત્મોત્તતિ.

આત્મોત્તતિમાટે શરીર મજબુત, નિરોગી અને ધાતુ પુરુ હોવી જોઈએ. કારણ કે વીર્ય એ શરીરનું જીવન છે, અને સુખી જીવનમાટે તેની ખાસ જરૂર છે. એવા જીવનરૂપ વીર્યને અવાન કે પ્રમાણથી અથવા ખીન, મને તે કારણથી દુરપયોગ થવાથી શરીર અસકત, એકદરો નિરોગ અને ચિત્ત ચિંતાવુર થઈ જીવન દુષ્કીર્તિની સંસાર અસર ભાસે છે. અમારી-

વીર્યવર્ધક ગુટિકા.

ના સેવનથી શરીરોત્તે જીવન લાગે છે, શરીરમાં રક્ત તથા વીર્યનો વધારો થઈ તે વધે છે, વાન, પિત્ત તથા કફથી પેદા થયેલ રોગો નો નાશ થઈ સ્વમાપરધામાં થતી શરીરની ખરાબી અટકે છે.

કિંમત ૪૦ ગોળીની ૧ ડબ્બીના રૂ. ૨-૯-૦

મૂલના-૧૬૫ એનુ સુચીપત્ર અને રોગોને સલાહ મૂકન આપવામાં આવે છે.

લખો-વૈદ્ય શંકરરાવ ગોપાલરાવ,

ધોલકા. (જિલ્લો-અમદાવાદ).

રજિસ્ટર
નંબર
૯૪૧-૧૦

ચારુતરંગ

ફિલ્મ-૧૧
પોલિજ સાથે

સખતમા મખત માયાનો દુખાવો એકજ મીનીટમા આ-
રામ ! સધીવા અને હાડકાના કળતર ઉપર ધણુજ અકસીર !
ખાદી, ખદકળમી, ગામ, ઉંડી, ચુક વિગેરે પર સચોટ અસર !
કુલેગ ઉપરતો ખાનીનીજ દવા ! દાદ-દાનના દુખાવા ઉપર
જલદુધ ઉપચાર ! વીકીના ટપ્પો અન્નયેષ ઉપાય ! ખીન અ-
નેરો રોગો ઉપર અમત્તરીક દવા તરિક ચારુતરનું અમૃતખિન્દુ
આજે ધીમેર વપગાય છે હી રૂ ૧૫ પોલિજ માફ કેટલાગ
મંદિત !

‘અમૃતખિન્દુ’ ગોળીસ-નડિયાદ.

અમૃતખિન્દુ

બહાર પાણું

આખના દન્દે, માથાના વાવ, નવી ક્રેચ ૨૨ ઓરલીન ૨૨ દનાથી સહેલાઈથી
૬૦ થાપણ લખા હેન્ટલબદેવા સાન્ત થએલા નાખવાઓ છે

૭૬ વર્ષની ઉંમરે તદન માજ થયેલા ઓરડાના રહીશ મી થોમસ વીન્સેન્ટ લખે છે—

માથાના વ્યાધિ ચક્ષુ મદ મને કહેતાં આનંદ થયે છે, એ ૧૬ ઓરલીન ૨૨ તેા કપડોય કપો માસી
સર્વ વ્યાધિ દૂર થમ છે અને કહેતાં દર્દી થાય છે કે હું છુદ્ધીમાં જેવી રીતે સોજાયા થક તેવી રીતે ૨૨ વર્ષની
નદાવરથ એ સોજાયા થક ૩ અને તેવા મી ન સભાગનારઓને નવ છ લખે છે

આના ઘણા દાખવાઓ છે

આર

આર રૂપિયા મળ્યા ૨ મોડલનાર દરેને મોડલનારમાં આવશે

આ કિમતે બીજી કપ સારી ન થાય

ORLENE COY

1 Railway Crescent - West
(London Surrey)

ENGLAND

ઓરલીની કમ્પની

રેલવે કમ્પન્ટ-વેસ્ટ કેપ્ટન સર્વે

ઈંગ્લેન્ડ.